Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯେ

ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା

ଯଜିତଙ୍ଗ ଯଜିତ୍ୱାନ, ନମିତଙ୍ଗ ନମାମହଂ;

ଯଜନାଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ, ଅନ୍ତରାଯେ ଜହଂ ସଦା।

ଯେନ ଯା ରଚିତା ନେତ୍ତି, ଯେନ ସା ଅନୁମୋଦିତା;

ଯେହି ସଂୱଣ୍ଣନା କତା, ତେସାନୁଭାୱନିସ୍ସିତୋ।

କିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚି ସରିତ୍ୱାନ, ଲୀନାଲୀନାନୁସନ୍ଧାଦିଂ;

କରିସ୍ସଂ ଜିନସୁତ୍ତାନଂ, ହିତଂ ନେତ୍ତିୱିଭାୱନଂ।

ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଗୁଣୋ ମହାଧମ୍ମରାଜଞ୍ଞୁଯୋ ଭୱେ;

ଅଚ୍ଛରିଯୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଯୋ, ବୋଧିସମ୍ଭାରପୂରଣୋ।

ନାନାରଟ୍ଠିସ୍ସରିସ୍ସରୋ, ସେଟ୍ଠୋ ସାସନପଗ୍ଗହୋ;

ପାସଂସରାଜପାସଂସୋ, ନରାଚିନ୍ତେଯ୍ୟଚିନ୍ତକୋ।

ଚିନ୍ତିତକାରକୋ ରାଜା, ସିରଟ୍ଠମାଲପାଲକୋ;

ଅଜେଯ୍ୟଜେଯ୍ୟକୋ ମହାଚେତ୍ୟାଦିକାରକୋ ସଦା।

ଅସ୍ସାମଙ୍ଗେନ କ୍ରମେନ, ଜିନଚକ୍କହିତତ୍ଥିନା;

ଅନନ୍ତସୁତିନାମେନ, ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଅଭିଯାଚିତୋ।

କାମଂ ସଂୱଣ୍ଣନା କତା, ଥେରାସଭେହି ଗମ୍ଭୀରା;

ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ତୁ ଜାନିତୁଂ, ଜିନପୁତ୍ତେହି ଦୁକ୍କରା।

ତସ୍ମା ଯାଚିତାନୁରୂପେନ, କରିସ୍ସଂ ସାଦରଂ ସୁଣ;

ସିସ୍ସସିକ୍ଖନଯାନୁଗଂ, ଯୋତ୍ତଂ ନେତ୍ତିୱିଭାୱନନ୍ତି।

୧। ସଙ୍ଗହୱାରଅତ୍ଥୱିଭାୱନା

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହସ୍ସ ନୱଙ୍ଗସ୍ସ ସତ୍ଥୁସାସନୱରସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନଂ ଯଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ କାତୁକାମୋ, ତସ୍ସ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯଂ ୱିସଯଭୂତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସହିତଂ, ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବଂ ଏୱ ୱା ସଲୋକପାଲେନ ତିଲୋକେନ ସଦା ପୂଜେତବ୍ବସ୍ସ ଚେୱ ନମସ୍ସିତବ୍ବସ୍ସ ଚ ନରୁତ୍ତମସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ସାସନୱରଂ ୱିଦୂହେୱ ଞାତବ୍ବଂ। ଏତଂ ସାସନୱରଂ ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତଂଜନକେନ, ତଂୱିଜାନକୱିଦୂହି ଚ ନିଯମେତୁଂ, ରତନତ୍ତଯଗୁଣପରିଦୀପନଞ୍ଚ କାତୁଂ –

“ଯଂ ଲୋକୋ ପୂଜଯତେ, ସଲୋକପାଲୋ ସଦା ନମସ୍ସତି ଚ;

ତସ୍ସେତ ସାସନୱରଂ, ୱିଦୂହି ଞେଯ୍ଯଂ ନରୱରସ୍ସା”ତି। – ପଠମଗାଥମାହ;

ଇମାଯ ହି ପଠମଗାଥାଯ “ଏତଂ ସାସନୱରଂ ଞେଯ୍ଯ”ନ୍ତି ଏତ୍ତକମେୱ ଏକନ୍ତତୋ କରଣୱିସେସଭାୱେନ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଏତେନେୱ ୱିସେସକରଣେନ ଏକନ୍ତାଧିପ୍ପେତନେତ୍ତିୱିସଯସାସନୱରସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ଏକନ୍ତାଧିପ୍ପେତସାସନୱରମେୱ ନେତ୍ତିସଂୱଣ୍ଣନାଯ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବତ୍ତା ୱିସଯଂ ତେନେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯୋ –

“ଏତଂ ଇଦାନି ଅମ୍ହେହି ୱିଭଜିତବ୍ବହାରନଯପଟ୍ଠାନୱିଚାରଣୱିସଯଭୂତଂ ସାସନଂ ଆଦିକଲ୍ଯାଣତାଦିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱରଂ ଅଗ୍ଗଂ ଉତ୍ତମଂ ନିପୁଣଞାଣଗୋଚରତାଯ ପଣ୍ଡିତୱେଦନୀଯମେୱା”ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା) ଚ,

“ଏତଂ ତିୱିଧମ୍ପି ‘ସାସନୱର’ନ୍ତି ପଦେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଯଂ ପଠମଂ, ତଂ ଇତରେସଂ ଅଧିଗମୂପାଯୋତି ସବ୍ବସାସନମୂଲଭୂତଂ, ଅତ୍ତନୋ ପକରଣସ୍ସ ଚ ୱିସଯଭୂତଂ ପରିଯତ୍ତିସାସନମେୱା”ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା) ଚ,

“ଇଦାନି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘ସାସନୱରଂ ୱିଦୂହି ଞେଯ୍ଯ’ନ୍ତି, ତତ୍ଥ ନେତ୍ତିସଂୱଣ୍ଣନାଯ ୱିସଯଭୂତଂ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମମେୱ ପକାରନ୍ତରେନ ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁ”ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା) ଚ।

ତତ୍ଥ ପରିଯତ୍ତିସାସନସ୍ସାପି ମୂଲଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ “ସବ୍ବସାସନମୂଲଭୂତ”ନ୍ତି। ଏତେନ କମ୍ମସାଧନେନପି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥେ ସିଦ୍ଧେ ନାନାୱିଧସାଧକୱଚନଂ ନାନାୱାଦାନଂ ଅନୋକାସକରଣତ୍ଥାଯ କତଂ। ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାଦିଧମ୍ମଗୁଣା ପନ ସାସନସ୍ସ ୱିସେସଦେସକନରୱରସଦ୍ଦେନ ୱା ପରିଦୀପକତ୍ଥଭାୱେନ ୱା ଦୀପିତା ଅୱିନାଭାୱତୋ। ସାସନୱରସ୍ସ ପନ ଜନକସମ୍ବନ୍ଧିପେକ୍ଖତ୍ତା “ନରୱରସ୍ସା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଚ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ ସାସନୱରଜନକୋ ୱାଚକତ୍ଥସମ୍ବନ୍ଧିଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣମହାକରୁଣାସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଗୁଣୱିସେସା ପନ ଜନକସମ୍ବନ୍ଧିଭୂତସ୍ସ ନରସ୍ସ ୱିସେସକେନୱରସଦ୍ଦେନ ୱା ପରିଦୀପକତ୍ଥଭାୱେନ ୱା ଦୀପିତୋ।

କିଂ ନୁ ସୋ ସାସନୱରଜନକୋ ନରୱରୋ ପରମତ୍ଥୋୱ, ଉଦାହୁ ପୂଜନୀଯୋ ଚେୱ ନମସ୍ସନୀଯୋ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ “ଯଂ ଲୋକୋ…ପେ… ନମସ୍ସତି ଚା”ତି, ତେନ ସାସନୱରଜନକୋ ନରୱରୋ ପରମତ୍ଥୋୱ ନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ସଲୋକପାଲେନ ଲୋକେନ ସଦା ସବ୍ବକାଲେସୁ ପୂଜନୀଯୋ ଚେୱ ନମସ୍ସନୀଯୋ ଚାତି ୱିସେସିତୋ ଥୋମିତୋତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ପୂଜନନମସ୍ସନଚେତନାୱାଚକେନ ୱା ପୂଜନନମସ୍ସନସଦ୍ଦେନ ଫଲୂପଚାରତ୍ଥୋ ପୁଞ୍ଞମହତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ପୂଜନୀଯଭାୱୋ ଚେୱ ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣପଦଟ୍ଠାନସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଗୁଣସଙ୍ଖାତୋ ନମସ୍ସନୀଯଭାୱୋ ଚ ଦୀପକତ୍ଥଭାୱେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଦୀପିତୋ। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯୋ “ଭଗୱତୋ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ପୂଜନୀଯୱନ୍ଦନୀଯଭାୱୋ, ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲଭାୱୋ ଚ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠତଂ ଦୀପେତୀ”ତିଆଦି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା)।

ତାଦିସସ୍ସ ନରୱରସ୍ସ ତାଦିସଂ ସାସନୱରଂ କିଂ ଯେନ କେନଚି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ “ୱିଦୂହୀ”ତି। ତେନ ତିପିଟକଧରା ଅରିଯଭୂତା ପଣ୍ଡିତା ୱାଚକତ୍ଥଭାୱେନ ଗହିତା, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦିସଙ୍ଘଗୁଣା ପନ ୱନ୍ଦଧାତୁୱଚନେନ ୱା ଦୀପକତ୍ଥଭାୱେନ ୱା ଦୀପିତାତି। ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଦୀପିତେ ରତନତ୍ତଯଗୁଣେ ସନ୍ଧାଯ “ଏୱଂ ପଠମଗାଥାଯ ସାତିସଯଂ ରତନତ୍ତଯଗୁଣପରିଦୀପନଂ କତ୍ୱା”ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା) ୱୁତ୍ତନ୍ତି, ନ ଗାଥାଯ ନିରୱସେସତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ସାସନୱରଦସ୍ସନଭୂତାଯ ପଠମଗାଥାଯାତି ଅତ୍ଥୋୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅପରେ ପନାଚରିଯା “ଇମାଯ ପଠମଗାଥାଯ ଏକନ୍ତତୋ ଅଧିପ୍ପେତାନାଧିପ୍ପେତୱଚନାନି ଚେୱ ୱାଚକତ୍ଥଦୀପକତ୍ଥୱିସେସାନି ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ଅୱିଚାରେତ୍ୱା ‘ଏୱଂ ପଠମଗାଥାଯ

ସାତିସଯଂ ରତନତ୍ତଯଗୁଣପରିଦୀପନଂ କତ୍ୱା’ତି ୱଚନଚ୍ଛାଯଂ ନିସ୍ସାଯ ସାତିସଯଂ ରତନତ୍ତଯଗୁଣପରିଦୀପନଂ କାତୁଂ ‘ଯଂ ଲୋକୋତ୍ୟାଦିମାହା’ତି ଚ ସାତିସଯରତନତ୍ତଯଗୁଣେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘ଯଂ ଲୋକୋତ୍ୟାଦିମାହା’ତି’’ ଚ ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ୱାଦୋ ଅମ୍ହାକଂ ନକ୍ଖମତି। କାରଣଂ ପନ ମଯା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ ଞାତବ୍ବନ୍ତି ଅଯଂ ପଦାନୁକ୍କମାନୁରୂପାନୁସନ୍ଧିଦ୍ୱୋ।

ଅଥ ୱା ଏକଂ ସମଯଂ ଜମ୍ବୁଦୀପସଣ୍ଡେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସିସ୍ସାନଂ ହିତଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ, ଅଭିନୀହାରସମ୍ପତ୍ତିଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ପସଂସିତୋ, ମହାକଚ୍ଚାଯନୋ ସତ୍ଥାରା ଅନୁମୋଦିତଂ ସାସନାଯତ୍ତଂ ନୱଙ୍ଗସ୍ସତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ ସୋଳସହାରାଦିଅନେକତ୍ଥୱିଧଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ ଆରଭନ୍ତୋ, ‘‘ଯଂ ଲୋକୋ’’ତ୍ୟାଦିମାହ। ଯଦି ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଭୂତଂ ସୋଳସହାରାତ୍ୟାଦିକଂ ଆରଭିତବ୍ବଂ, ତଂ ଅନାରଭିତ୍ୱା କସ୍ମା ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣତୋ ବହିଭୂତଂ ‘‘ଯଂ ଲୋକୋ’’ତ୍ୟାଦିକଂ ଆରଭିତବ୍ବଂ, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅମ୍ବଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଲବୁଜଂ ବ୍ୟାକରେଯ୍ୟ, ଲବୁଜଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଅମ୍ବଂ ବ୍ୟାକରେଯ୍ୟ, ଏୱମେୱ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣମାରଭନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଆରଭତୀତି? ତଥାପି ଯସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ସାସନୱରସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନଂ ଯଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ କାତୁକାମୋ ଯସ୍ସ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ୱିସଯଭୂତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସହିତଂ, ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବଂ ଏୱ ୱା ତଂ ସାସନୱରଂ ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତଂଜନକେନ, ତଂୱିଜାନକୱିଦୂହି ଚ ନିଯମେତୁଂ, ରତନତ୍ତଯଗୁଣପରିଦୀପନଞ୍ଚ କାତୁଂ ‘‘ଯଂ ଲୋକୋ’’ତ୍ୟାଦିମାହ। ଅଯଂ ଲୀନତ୍ଥରଚୋଦନାସହିତୋ ଅନୁସନ୍ଧିଦ୍ୱୋ।

‘‘ଯଂ ଲୋକୋ ପୂଜଯତେ, ସଲୋକପାଲୋ ସଦା ନମସ୍ସତି ଚ;

ତସ୍ସେତ ସାସନୱରଂ, ୱିଦୂହି ଞେଯ୍ୟଂ ନରୱରସ୍ସା’’ତି। –

ନିଗ୍ଗହିତଲୋପଂ କତ୍ୱା ରଚିତା ଗାଥା ଅରିଯାସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣେନ ସମ୍ପନ୍ନା। କଥଂ? ପୁବ୍ବଦ୍ଧେ ତିଂସ ମତ୍ତା, ଅପରଦ୍ଧେ ସତ୍ତୱୀସ ମତ୍ତା। ସମ୍ପିଣ୍ଡିତା ସତ୍ତପଞ୍ଞାସ ମତ୍ତାୱ ଭୱନ୍ତି। ଅକ୍ଖରାନଂ ପନ ଇମିସ୍ସଂ ଗାଥାଯଂ ସତ୍ତତିଂସ। ତେସୁ ଗରୁକ୍ଖରା ୱୀସତି, ଲହୁକ୍ଖରା ସତ୍ତରସ ଭୱନ୍ତି। ‘‘ତସ୍ସେତଂ ସାସନୱର’’ନ୍ତି ପନ ସାନୁନାସିକଂ ୱିରୁଜ୍ଝତି।

ତତ୍ଥ ନିଦ୍ଦେସତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାନୁସାରେନ ୱିଜାନିତବ୍ବୋ। ସଲୋକପାଲୋ ସବ୍ବୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଅନେକଗୁଣାନୁସ୍ସରଣେନ ୱା ପୂଜେତବ୍ବପୂଜନେନ ୱା ପଟିପତ୍ତିପୂଜନେନ ୱା ସଦା ସବ୍ବକାଲେସୁ ସବ୍ବଞ୍ଞୁ ଯଂ ନରୱରଂ ପୂଜଯତେ ଚେୱ ନମସ୍ସତି ଚ, ତସ୍ସ ପୂଜେତବ୍ବସ୍ସ ଚେୱ ନମସ୍ସିତବ୍ବସ୍ସ ଚ ସତ୍ଥୁନୋ ନରୱରସ୍ସ ତିଲୋକଗ୍ଗସ୍ସ ମଯା ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସହିତଂ, ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବଂ ଏୱ ୱା ୱିଦୂହେୱ ଞେଯ୍ୟଂ ଞାତବ୍ବଂ। ନିପୁଣଞାଣଗୋଚରଂ ଏତଂ ମଯା ବୁଦ୍ଧିଯଂ ଠପିତଂ ସାସନୱରଂ ମଯା ଆରଭିତବ୍ବସ୍ସ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ୱିସଯନ୍ତି ପଠମଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାଭୂତଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ ଅହଂ ଆରଭିସ୍ସାମି, ତଂ ତୁମ୍ହେ ସାଧୱୋ ସୁଣାଥ ମନସି କରୋଥାତି ସମୁଦାଯଯୋଜନା, ଅୱଯୱଯୋଜନାପି କାତବ୍ବା।

କଥଂ? ‘‘ସଲୋକପାଲୋ ଲୋକୋ’’ତି ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱେନ ଯୋଜନା। ଲୋକପାଲୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅୱସେସୋ ଲୋକୋ ଚ ନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ଲୋକପାଲସହିତୋ ଲୋକୋତି ୱିସେସେତି। ‘‘ଲୋକୋ ପୂଜଯତେ ଚେୱ ନମସ୍ସତି ଚା’’ତି କତ୍ତୁକାରକଆଖ୍ୟାତକିରିଯାଭାୱେନ ଯୋଜନା ‘‘ଯୋ କରୋତି, ସ କତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯୋ ଲୋକୋ କାରକୋ, ସୋ କତ୍ତା ହୋତୁ। ଯୋ ଲୋକୋ ପୂଜଯତେ ଚେୱ ନମସ୍ସତି ଚ, କଥଂ ସୋ କତ୍ତାତି? ‘‘ଯୋ କରୋତି, ସ କତ୍ତା’’ତି ସୁତ୍ତସ୍ସ ‘‘ଯୋ କରୋତି କିରିଯଂ ନିପ୍ଫାଦେତି, ସୋ କିରିଯାନିପ୍ଫାଦକୋ କତ୍ତା’’ତି ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ସଯନଭୁଞ୍ଜନାଦିସବ୍ବକିରିଯାନିପ୍ଫାଦକୋ କତ୍ତାଯେୱ ହୋତି। ଅଯଞ୍ଚ ଲୋକୋ ପୂଜନନମସ୍ସନକିରିଯାନିପ୍ଫାଦକୋଯେୱାତି। କଥଂ ଅଯଂ ଲୋକୋ କିରିଯାନିପ୍ଫାଦକୋତି? ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନାଯପି ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତମାନୋ ହଦଯୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଗହେତବ୍ବୋ, ସୋ ଯଥାରହଂ ହେତାଧିପତିସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ନିପ୍ଫାଦକୋ ଭୱେ। ଏୱଂ ଲୋକସ୍ସ କତ୍ତୁକାରକଭାୱୋ ୱିଜାନିତବ୍ବୋତି ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ଯୋଜନା। ଏସ ନଯୋ ତୀସୁ ପିଟକେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ।

‘‘ଯଂନରୱରଂ ପୂଜଯତେ ଚେୱ ନମସ୍ସତି ଚା’’ତି କମ୍ମକାରକଆଖ୍ୟାତକିରିଯାଭାୱେନ ଯୋଜନା ‘‘ଯଂ କରୋତି, ତଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଂ କାତବ୍ବଂ, ତଂ କମ୍ମଂ ହୋତୁ। ଯଂ ପୂଜଯତି ଚେୱ ନମସ୍ସତି ଚ, କଥଂ ତଂ କମ୍ମନ୍ତି? ‘‘ଯଂ କରୋତି, ତଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତି ସୁତ୍ତସ୍ସ ‘‘ଯଂ କରୋତି କିରିଯାଯ ସମ୍ବଜ୍ଝତି, କିରିଯାଯ ସମ୍ବଜ୍ଝିତବ୍ବଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତି ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ କରଣୱାଚକୱଚନୀଯାଦିସବ୍ବକିରିଯାଯ ସମ୍ବଜ୍ଝିତବ୍ବଂ କମ୍ମଂ ହୋତ୍ୱେୱ। ଅଯଞ୍ଚ ନରୱରୋ ପୂଜନନମସ୍ସନକିରିଯାଯ ୱାଚକୱଚନୀଯଭାୱେନ ସମ୍ବଜ୍ଝିତବ୍ବୋଯେୱାତି। କଥଂ ଅଯଂ ନରୱରୋ ୱଚନୀଯୋତି? ପୂଜନନମସ୍ସନଚେତନାଯ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ନରୱରୋ ୱଚନୀଯୋ, ଚେତନା ୱାଚକା, ଏୱଂ ୱାଚକୱଚିତବ୍ବଭାୱୋ ହୋତ୍ୱେୱ। ‘‘ଯଂ ନରୱର’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନାଯପି ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣସହିତୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ

ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଚେତନା ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାତି ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ଯୋଜନା। ଏସ ନଯୋ ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ।

‘‘ତସ୍ସ ନରୱରସ୍ସା’’ତି ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱେନ ଯୋଜନା। ନରୱରୋ ନାମ ନିମନ୍ତିତଙ୍କାଦିକୋ ନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ପୂଜେତବ୍ବୋ ନମସ୍ସିତବ୍ବୋ ଏୱାତି ୱିସେସେତି। ତସ୍ସ ପୂଜେତବ୍ବସ୍ସ ଚେୱ ନମସ୍ସିତବ୍ବସ୍ସ ଚ ନରୱରସ୍ସ ସାସନୱରନ୍ତି ଜଞ୍ଞଜନକଭାୱେନ ଯୋଜନା। ସାସନୱରଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକବୁଦ୍ଧରାଜରାଜାଦୀନଂ ସାସନୱରଂ ନ ହୋତି, ପୂଜେତବ୍ବସ୍ସ ଚେୱ ନମସ୍ସିତବ୍ବସ୍ସ ଚ ନରୱରସ୍ସ ତିଲୋକଗ୍ଗସ୍ସେୱ ସାସନୱରନ୍ତି ନିଯମେତି।

‘‘ୱିଦୂହି ଞେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି କତ୍ତୁକାରକକିତକିରିଯାଭାୱେନ ଯୋଜନା। କତ୍ତୁଭାୱୋ ହେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୋୱ। ‘‘ୱିଦୂହୀ’’ତି ସଉପଞ୍ଞଉିଯା ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନାଯପି ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତମାନୋ ସାସନୱରେ ସମ୍ମୋହଧଂସକଞାଣସହିତୋ ହଦଯୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଯଥାରହଂ ହେତାଧିପତିସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ନିପ୍ଫାଦକୋ ଭୱେ। ଞା-ଇତିଧାତୁଯା ଅଭିଭୂତଂ ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ ନିପ୍ଫାଦେଯ୍ୟଂ ଭୱେ, ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ଯୋଜନା।

‘‘ଞେଯ୍ୟଂ ସାସନୱର’’ନ୍ତି ୱିସେସନୱିସେସ୍ସଭାୱେନ ଯୋଜନା। ସାସନୱରଂ ନାମ ନ ଯେନ କେନଚି ଞେଯ୍ୟଂ, ଅଥ ଖୋ ୱିଦୂହେୱ ସଣ୍ହସୁଖୁମଞାଣେନ ଞେଯ୍ୟଂ ସାସନୱରନ୍ତି ୱିସେସେତି।

‘‘ଏତଂ ସାସନୱର’’ନ୍ତି ୱିସେସନୱିସେସ୍ସଭାୱେନ ଯୋଜନା। ସାସନୱରଂ ନାମ ମଯା ବୁଦ୍ଧିଯଂ ଅପ୍ପିତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତେତବ୍ବଂ ହୋତି, ମଯା ଇଦାନି ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱେନ ବୁଦ୍ଧିଯଂ ୱିପରିୱତ୍ତମାନଂ ଠପେତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବଂ ସାସନୱରନ୍ତି ୱିସେସେତି। ଏତଂ ସାସନୱରଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ୱିସଯନ୍ତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘ଏତଂ ଇଦାନି ଅମ୍ହେହି ୱିଭଜିତବ୍ବହାରନଯପଟ୍ଠାନୱିଚାରଣୱିସଯଭୂତଂ ସାସନ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା)। ଇଚ୍ଚେୱଂ ନେତ୍ତିଯା ପଠମଗାଥାଯ ସଙ୍ଖେପେନ ଯୋଜନତ୍ଥୋ ସମତ୍ତୋ।

ତତ୍ଥ ଯନ୍ତି ଅନିଯମନରୱରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ୱାଚକଂ ପଯୋଗୱନ୍ତସବ୍ବନାମଂ। ଅନିଯମୋ ଚ ପୂଜନନମସ୍ସନକିରିଯାଯ ଅନିଯମିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତୋ, ନ ନରୱରତୋ ଅଞ୍ଞସତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋତି। ଏସ ନଯୋ ସେସାନିଯତେସୁପି ତୀସୁ ପିଟକେସୁ। ଲୋକିଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନି, ତବ୍ବିପାକୋ ଚାତି ଲୋକୋ।ଏତ୍ଥ ସତ୍ତନିକାଯେ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନି ଲୋକିଯନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତବ୍ବିପାକୋ ଚ ଲୋକିଯତି ପୱତ୍ତତି, ଇତି ସତ୍ତନିକାଯସ୍ସ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନଂ, ତବ୍ବିପାକସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତନସ୍ସ ଆଧାରଭାୱତୋ ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତିପଦେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ସତ୍ତନିକାଯୋ ଲୋକୋନାମ। ପୂଜଯତେତି ୱିଗ୍ଗହୱିରହିତଂ ଆଖ୍ୟାତପଦଂ, ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପୂଜନଂ କରୋତି।

ଲୋକଂ ପାଲେନ୍ତୀତି ଲୋକପାଲା, ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନଞ୍ଚେୱ ତବ୍ବିପାକସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତନାଧାରତ୍ତା ଲୋକା ଚ। କେ ତେ? ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ, ଇନ୍ଦଯମୱରୁଣକୁୱେରା ୱା, ଖତ୍ତିଯଚତୁମହାରାଜସକ୍କସୁଯାମସନ୍ତୁସିତସୁନିମ୍ମିତପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିମହାବ୍ରହ୍ମାଦଯୋ ୱା। ପାଲନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଇସ୍ସରିଯାଧିପଚ୍ଚେନ ତଂତଂସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିହେସନନିୱାରଣାଦିଆଣାପୱତ୍ତାପନଯସପରିୱାରଟ୍ଠାନନ୍ତରାଦିନିପ୍ଫାଦନା, ସହ ଲୋକପାଲେହି ଯୋ ୱତ୍ତତୀତି ସଲୋକପାଲୋ। ଅଥ ୱା ଯେ ହିରୋତ୍ତପ୍ପା ଲୋକଂ ପାଲେନ୍ତି, ଇତି ପାଲନତୋ ତେ ହିରୋତ୍ତପ୍ପା ଲୋକପାଲା। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଲୋକଂ ପାଲେନ୍ତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୨।୯; ଇତିୱୁ। ୪୨)। ଲୋକପାଲେହି ହିରୋତ୍ତପ୍ପେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଲୋକୋ ସଲୋକପାଲୋ ନାମ। ହିରୋତ୍ତପ୍ପସମ୍ପନ୍ନୋ ହି ସପ୍ପୁରିସୋ ଲୋକୋ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସଦା ସବ୍ବକାଲେସୁ ପୂଜଯତି ଚେୱ ନମସ୍ସତି ଚ ପାପହିରିଜିଗୁଚ୍ଛନତୋ, ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୱନ୍ତତାଯ ଚ।

ଅଞ୍ଞେ ପନ ପୂଜେନ୍ତା ନମସ୍ସନ୍ତାପି କଦାଚିଯେୱ ପୂଜେନ୍ତି ନମସ୍ସନ୍ତି, ନ ସବ୍ବଦାତି। ସଦାତି ପୂଜନନମସ୍ସନକାଲୱାଚକୱିଗ୍ଗହୱିରହିତଂ ୱିକପ୍ପନାମଂ, ସବ୍ବନାମଂ ୱା। ନମସ୍ସତୀତି ୱିଗ୍ଗହୱିରହିତଂ ଆଖ୍ୟାତପଦଂ, ସକ୍କଚ୍ଚଂ ନମସ୍ସନଂ କରୋତି। ତସ୍ସେତାତି ଏତ୍ଥ ତସ୍ସାତି ନିଯମୱାଚକଂ ପଯୋଗୱନ୍ତସବ୍ବନାମଂ ୱିଗ୍ଗହୱିରହିତମେୱ। ନିଯମୋ ଚ ପୂଜନନମସ୍ସନକିରିଯାଯ ୱିସେସିତୋ। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ପୂଜନନମସ୍ସନକିରିଯାଯ ନିଯମିତବ୍ବସ୍ସ ପୂଜେତବ୍ବସ୍ସ ନମସ୍ସିତବ୍ବସ୍ସ ନରୱରସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତୋୱ। ସେସନିଯମେସୁ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତନ୍ତି ଆଚରିଯେନ ୱିଭଜିତବ୍ବହାରନଯପଟ୍ଠାନୱିଚାରଣୱିସଯଭୂତସ୍ସ ସାସନୱରପରାମସନଂ ପଯୋଗୱନ୍ତସବ୍ବନାମଂ ୱିଗ୍ଗହୱିରହିତଂ।

ସାସତି ଏତେନାତି ସାସନଂ, ଏତେନ ନୱୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତେନ, ନୱୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତସହିତେନ ୱା ୱରେନ ସବ୍ବେନ ସମତ୍ଥେ ୱେନେଯ୍ୟେ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥେହି ତିୱିଧଯାନମୁଖେନ ଯଥାରହଂ ସତ୍ଥେ ସାସତି ଅନୁସାସତି ୱିନେତି। ଇତି ସାସନାନୁସାସନକିରିଯାନୁସାରେନ

ୱେନେୟ୍ୟସନ୍ତାନଂ ଜାନନପଟିପଜ୍ଜନାଧିଗମସ୍ସ କାରଣକରଣତ୍ତା "ଏତେନା"ତି ପଦେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ନୱୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତଂ, ନୱୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତସହିତଂ ୱା ୱରଂ ସଙ୍ଗଂ ସାସନଂ ନାମ। ନୱୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାୟ ହି ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଜାନନଂ ପୁରିମଜାନନେନ ପଚ୍ଛିମଜାନନଂ, ଜାନନେନ ପଟିପଜ୍ଜନେନ ପଚ୍ଛିମପଟିପଜ୍ଜନେନ ଅଧିଗମୋ, ପୁରିମାଧିଗମେନ ପଚ୍ଛିମାଧିଗମୋ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ସଦ୍ଧା ସୀଲଂ ସୁତଂ ଚାଗୋ ପଞ୍ଞା ସଦ୍ଧାୟ ସୀଲସ୍ସ ସୁତସ୍ସ ଚାଗସ୍ସ ପଞ୍ଞାୟା"ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୩) ଚ "ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପରିକମ୍ମଂ ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ"ତ୍ୟାଦି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୩) ଚ। ସାସଧାତୁୟା ଦେସନାସଦ୍ଦୋ ଚ ତଂଜନକୋ ଦେସନାଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଚ ମୁଖ୍ୟତ୍ଥୋ, ତଂଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟା ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଅତ୍ଥଜାନନପଟିପଜ୍ଜନଅଧିଗମନାଦି କାରଣୂପଚାରତ୍ଥୋ, "ଏତେନା"ତି ପଦେନ ୱୁତ୍ତାୟ ସାସନଭୂତାୟ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିୟା କରଣସତ୍ତିସଙ୍ଖାତା ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟସତ୍ତି ଫଲୂପଚାରତ୍ଥୋ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋପି ତମେୱ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟସତ୍ତିଂ ହେତୁଭାୱେନ ପରାମସତି, ତସ୍ସା ସତ୍ତିୟା ଆଧାରଭୂତା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି ୟୁ-ପଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ। ଏସେୱ ନୟୋ ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ।

ଏକନ୍ତନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠେନ, ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଗୁଣତାୟ ଚ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ୱରଂ ଉତ୍ତମଂ, ପରିୟତ୍ତିସାସନମ୍ପି ଫଲନିୟ୍ୟାଦନତୋ, ମଗ୍ଗନିୟ୍ୟାନହେତୁଭାୱତୋ ଚ ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠେନ, ସାୱକାଦୀହି ଅଜନିୟତ୍ତା ଅସାଧାରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ୱରଂ, ୱରିତବ୍ବନ୍ତି ୱା ୱରଂ। ୟଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ସାସନସ୍ସ ପଣ୍ଡିତେହି ଅଭିପତ୍ଥିତସମିଦ୍ଧିହେତୁତାୟ ୱରିତବ୍ବତ୍ତା ପତ୍ଥେତବ୍ବତ୍ତା ସାସନୱରଂ ନାମ, ୟଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠେନ ୱା ସାସନଞ୍ଚ ତଂ ୱରଞ୍ଚାତି ସାସନୱରଂ। ଚ-ସଦ୍ଦେନ ସତ୍ତିଭେଦଂ, ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ଅତ୍ଥାଭେଦଂ ଦେସ୍ସେତି।

ୱିଦନ୍ତୀତି ୱିଦୂ। ୟେ ପଣ୍ଡିତା ୟଥାସଭାୱତୋ କମ୍ମକମ୍ମଫଲାନି, କୁସଲାଦିଭେଦେ ଚ ଧମ୍ମେ ୱିଦନ୍ତି, ଇତି ୱିଦନତୋ ତେ ପଣ୍ଡିତା ୱିଦୂ ନାମ, ତେହି। ଞାତବ୍ବନ୍ତି ଞେୟ୍ୟଂ। ଞା-ଧାତୁୟା ନିପ୍ଫରିୟାୟତୋ ଆରମ୍ମଣିକଂ ଞାଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଠାନୂପଚାରତୋ ସାସନୱରସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ପରାମସିତୋ। ତସ୍ସ ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ପରାମସିତବ୍ବସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭାୱସ୍ସ ଆଧାରଂ ସାସନୱରଂ ଣ୍ୟ-ପଚ୍ଚୟତ୍ଥୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଞାଣଂ ଅରହତୀତି ୱା ଞେୟ୍ୟଂ, ୱିଦୂନଂ ଞାଣଂ ଜାନନଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ଅରହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂ ନୟେ ତଦ୍ଧିତପଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନରତି ନେତୀତି ନରୋ। ୟୋ ପୁରିସୋ ଅତ୍ତାନଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନଂ ନରତି ନେତି, ଇତି ନରନତୋ ନୟନତୋ ସୋ ପୁରିସୋ ନରୋ ନାମ। ସୋ ହି ପୁତ୍ତଭୂତୋପି ମାତୁୟା ପିତୁଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତି, କନିଟ୍ଠଭାତୁଭୂତୋପି ଜେଟ୍ଠଭଗିନୀନଂ ପିତୁଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତି। ଅଥ ୱା ନରିତବ୍ବୋ ନେତବ୍ବୋତି ନରୋ। ସୋ ହି ଜାତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ଅତ୍ତାନଂ ଧାରେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନ ହୋତି, ତାୱ ପରେହି ନେତବ୍ବୋ, ନ ତଥା ଅଞ୍ଞୋ ତିରଚ୍ଛାନାଦିକୋତି। ଏତ୍ଥ ପନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିସୟତାୟ ନରତି ୱେନେୟ୍ୟସନ୍ତେତି ନରୋତି ଅତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସତ୍ଥା ହି ସତ୍ତେ ଅପାୟାଦିତୋ ସୁଗତିଂ ୱା ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନଂ ୱା ନେତୀତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଅନେକଗୁଣସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୱରୋ ଉତ୍ତମୋ, ୱରିତବ୍ବୋ ପତ୍ଥେତବ୍ବୋତି ୱା ୱରୋ, ତିଲୋକଗ୍ଗୋ। ପକତିୟା ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନଟ୍ଠୋ ନରୋ ଗୁଣୁତ୍ତମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ୱରୋ, ନରୋ ଚ ସୋ ୱରୋ ଚାତି ନରୱରୋ। ଚ-ତ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅତ୍ଥଭେଦୋ ୱୁତ୍ତୋୱ, ୱିସେସନପରପଦସମାସୋୟଂ। ୟେନ ୱୁତ୍ତଂ "ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ"ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା)। ଅଞ୍ଞେ ପନ "ନରାନଂ, ନରେସୁ ୱା ୱରୋତି ନରୱରୋ"ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ୱଚନଂ "ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ"ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା) ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନେନ ୱିରୁଜ୍ଝତି ମଞ୍ଞେ। ତସ୍ସ ନରୱରସ୍ସାତି। ଇଚ୍ଚେୱଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ଆଦିଗାଥାୟ ସମାସେନ ଚ ୱଚନତ୍ଥୋ ସମତ୍ତୋ।

ସରୂପତ୍ଥୋ ୟୋଜନତ୍ଥୱଚନତ୍ଥାନୁସାରେନ ୱିଜାନିତବ୍ବୋ। ତଥାପି ୱିସୁଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଜାନନତ୍ଥାୟ ପୁନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। "ୟ"ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଅନେକଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ ସଲୋକପାଲେନ ଲୋକେନ ପୂଜେତବ୍ବୋ ଚେୱ ନମସ୍ସିତବ୍ବୋ ଚ ସାସନୱରଦେସକୋ ତିଲୋକଗ୍ଗୋ ସରୂପତ୍ଥୋ। "ଲୋକୋ"ତି ପଦସ୍ସ ୟଥାୱୁତ୍ତଲୋକପାଲସହିତୋ ସଦ୍ଧାଚାଗାଦିସମ୍ପନ୍ନୋ ସବ୍ବସତ୍ତଲୋକୋ ସରୂପତ୍ଥୋ। ଲୋକସଦ୍ଦୋ ଏକୱଚନୟୁତ୍ତୋପି ଜାତିସଦ୍ଦତ୍ତା ନିରୱସେସତୋ ସତ୍ତେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି ୟଥା "ମହାଜନୋ"ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଲୋକସଦ୍ଦୋ "ଲୋକୱିଦୂ"ତ୍ୟାଦୀସୁ ସଙ୍ଖାରଭାଜନେସୁପି ପୱତ୍ତୋ, ପୂଜନନମସ୍ସନକିରିୟାସାଧନତ୍ତା ପନ ସତ୍ତଲୋକେୱ ୱାଚକଭାୱେନ ପୱତ୍ତୋତି। ତେନାହ "ପୂଜନକିରିୟାୟୋଗ୍ୟଭୂତତାୱସେନା"ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ସଙ୍ଗହୱାରୱଣ୍ଣନା)।

ପୂଜୟତେତି ଏତ୍ଥ ପୂଜନକିରିୟାୟ ମୁଖ୍ୟତୋ ପୂଜନସଙ୍ଖାତୋ ପୂଜେନ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ସରୂପତ୍ଥୋ, ଫଲୂପଚାରେନ ତଂଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପକତୂପନିସ୍ସୟଭୂତା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ସରୂପତ୍ଥା। ତେ-ୱିଭତ୍ତିପଚ୍ଚୟସ୍ସ ପୂଜନକିରିୟାସାଧକୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଲୋକୋ ଚ ସରୂପତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ସତି ଅତ୍ଥଭେଦାଭାୱତୋ ଦ୍ୱୀସୁ ୱାଚକେସୁ ଏକୋୱ ୱାଚକୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, କସ୍ମା ଏକସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଦ୍ୱେ ୱାଚକା ୱୁତ୍ତାତି? ନାୟଂ ଦୋସୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱାଚକାନଂ ସାମଞ୍ଞୱିସେସୱାଚକତ୍ତା। ଲୋକସଦ୍ଦୋ ହି ପୂଜନକିରିୟାସାଧକୋ, ଅଞ୍ଞକିରିୟାସାଧକୋ ଚ ୱଦତୀତି ସାମଞ୍ଞୱାଚକୋ ଚ ହୋତି। ପୂଜୟତେ-ସଦ୍ଦୋ ଲୋକପୂଜନୈକ୍ଷିପୂଜନପୁରିସପୂଜନତିରଚ୍ଛାନପୂଜନାଦିକିରିୟାସାଧକଞ୍ଚ ୱଦତୀତି

ସାମଞ୍ଜସ୍ସଓାଚକୋ । ତସ୍ମା ପୂଜୟତେ-ସଦ୍ଦୋ ଲୋକସଦ୍ଦସ୍ସ ସରୂପନ୍ତୋ, ପୂଜନକିରିୟାସାଧକୋ ଚ ନ ଅଞ୍ଞକିରିୟାସାଧକୋତି ନିୟମେତି। ଲୋକସଦ୍ଦୋ ଚ ପୂଜୟତେସଦ୍ଦସ୍ସ ସରୂପନ୍ତୋ ପୂଜନକିରିୟାସାଧକୋ। ଲୋକୋ ପନ ପୂଜନକିରିୟାସାଧକୋ ଇଦ୍ଧିପୁରିସତିରଚ୍ଛାନାଦିକୋତି ନିୟମେତି। ଟୀସୁ ପିଟକେସୁ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏଓରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ଏସେଓ ନୟୋ।

''ସଲୋକପାଲୋ''ତି ପଦସ୍ସ ୟଥାଓୁତ୍ତସେଟ୍ଠଲୋକପାଲସହଗତୋ, ପୂଜନନମସ୍ସନକିରିୟାସାଧକୋ ଚ ସତ୍ତନିକାୟୋ ସରୂପନ୍ତୋ। ''ସଦା''ତି ପଦସ୍ସ ରତ୍ତିଦିଓସକାଲୋ ଅତୀତଭଗଓତୋ ଧରମାନକାଲୋ ତତୋ ପରକାଲୋ ଅଭିନୀହାରତୋ ୟାଓ ସାସନନ୍ତରଧାନା କାଲୋ ତତୋ ପରକାଲୋ ସରୂପନ୍ତୋ। ସୋ ପନ ଅନାଗତବୁଦ୍ଧୁପ୍ପଜ୍ଜନକାଲୋ ଅତୀତସମ୍ବାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ଇଦାନି ପୂଜୟନ୍ତି ନମସ୍ସନ୍ତି ଓିୟ ପୂଜୟିସ୍ସନ୍ତି ଚେଓ ନମସ୍ସିସ୍ସନ୍ତି ଚ। ନମସ୍ସତୀତି ଏତ୍ଥ ନମସ୍ସନକିରିୟାୟ ମୁଖ୍ୟତୋ ନମସ୍ସନସଙ୍ଖାତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ସରୂପନ୍ତୋ, ଫଳୂପଚାରେନ ତଂଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପକତୂପନିସ୍ସୟଭୂତା ଓୁତ୍ତପ୍ପକାରା ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ସରୂପନ୍ତୋ। ତି-ଓିଭତ୍ତିପଚ୍ଚୟସ୍ସ ନମସ୍ସନକିରିୟାସାଧକୋ ୟଥାଓୁତ୍ତସତ୍ତନିକାୟୋ ଲୋକୋ ଚ ସରୂପନ୍ତୋ, ଅତ୍ଥଭେଦାଭାଓେପି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଓାଚକାନଂ ପଓତ୍ତଭାଓୋ ହେଟ୍ଠା ଓୁତ୍ତୋଓ। ''ଚା''ତି ପଦସ୍ସ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୂଜେନ୍ତୋପି ନ ନମସ୍ସତି, ନମସ୍ସନ୍ତୋପି ନ ପୂଜେତି ଚ, ଅୟଂ ପନ ସତ୍ତନିକାୟୋ ଲୋକୋ ପୂଜୟତି ଚେଓ ନମସ୍ସତି ଚାତି ସମୁଚ୍ଚୟନ୍ତୋ ସରୂପନ୍ତୋ।

ତସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ତଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଅନେକଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ ପୂଜେତବ୍ବୋ ନମସ୍ସିତବ୍ବୋ ତିଲୋକଗ୍ଗୋ ସତ୍ଥା ସରୂପନ୍ତୋ, ଛଟ୍ଠୀଓିଭତ୍ତିୟା ଜନକସ୍ସ ନରଓରସ୍ସ ଜଞ୍ଞେନ ସାସନଓରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ପଧାନସରୂପନ୍ତୋ, ଜଞ୍ଞସାସନଓରସ୍ସ ଜନକେନ ନରଓରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅପଧାନସରୂପନ୍ତୋ। ଟୀସୁ ପିଟକେସୁ ଏଓରୂପେସୁ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏସେଓ ନୟୋ।

''ଏତ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଆଚରିୟେନ ଓିଭଜିତବ୍ବହାରନୟପଟ୍ଠାନଓିଚାରଣଓିସୟଭୂତଂ ସାସନଂ ସରୂପନ୍ତୋ। ''ସାସନଓର''ନ୍ତି ପଦସ୍ସାପି ତମେଓ ସରୂପନ୍ତୋ, ଏତଂ ସାସନଓରଂ ପରିୟତ୍ତିପଟିପତ୍ତିପଟିଓେଧଭେଦେନ ତିଓିଧମ୍ପି ପରିୟତ୍ତିସାସନମେଓ ସବ୍ବସାସନମୂଲଭୂତତ୍ତା, ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ଓିସୟଭୂତତ୍ତା ଚ ଓିସେସତୋ ଅଧିପ୍ପେତଂ ତସ୍ସ ମୂଲଭୂତଭାଓତୋ ଓିନୟସଂଓଣ୍ଣନାଦୀସୁ ବହୂପକାରେନ ଦସ୍ସିତୋତି ଅମ୍ହେହି ନ ଓତ୍ତବ୍ବୋ। ଓଦନ୍ତୋପି ଅଞ୍ଞଂ ରଚିତବ୍ବଂ ରଚିତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋଓ ହୁତ୍ୱା ଓଦତୀତି ଗହିତବ୍ବୋ ଓଦେୟ୍ୟ।

ତଂ ପନ ପରିୟତ୍ତିସାସନଂ ଓିମୁତ୍ତିରସଓସେନ ଏକଓିଧଂ, ଧମ୍ମଓିନୟଓସେନ ଦୁଓିଧଂ, ଓିନୟପିଟକସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଅଭିଧମ୍ମପିଟକଓସେନ ତିଓିଧଂ , ଆଣାଦେସନାଓୋହାରଦେସନାପରମତ୍ଥଦେସନାଓସେନ ତିଓିଧଂ, ୟଥାପରାଧସାସନାୟଥାନୁଲୋମସାସନାୟଥାଧମ୍ମସାସନାଭେଦେନପି ତିଓିଧଂ, ସଂଓରାସଂଓରକଥାଦିଟ୍ଠିଓିନିଓେଠନକଥାନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦକଥାଭେଦେନପି ତିଓିଧଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦେସନା ଦେସକାଧୀନା, ସାସନଂ ସାସିତବ୍ବାୟତ୍ତଂ, କଥା କଥେତବ୍ବତ୍ଥାପେକ୍ଖାତି ଓିସେସୋ। ଦୀଘନିକାୟୋ, ମଜ୍ଝିମନିକାୟୋ, ସଂୟୁତ୍ତନିକାୟୋ, ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାୟୋ, ଖୁଦ୍ଦକନିକାୟୋତି ନିକାୟଭେଦେନ ପନ ପଞ୍ଚଓିଧଂ; ସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟଓେୟ୍ୟାକରଣଗାଥାଉଦାନୈତିଓୁତ୍ତକଜାତକଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମଓେଦଲ୍ଲଭେଦେନ ପନ ନଓଓିଧଂ; ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧଭେଦେନ ପନ ଚତୁରାସୀତିଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସଓିଧଂ; ''ସଂକିଲେସଭାଗିୟଓାସନାଭାଗିୟନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଅସେକ୍ଖଭାଗିୟାତି ଅମିସ୍ସାନି ଚତ୍ତାରି; ସଂକିଲେସଭାଗିୟଓାସନାଭାଗିୟସଂକିଲେସଭାଗିୟନିବ୍ବେଧ ଭାଗିୟସଂକିଲେସଭାଗିୟଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଓାସନାଭାଗିୟନିବ୍ବେଧଭାଗିୟାତି ମିସ୍ସକଦୁକାନି ଚତ୍ତାରି; ସଂକିଲେସଭାଗିୟଓାସନାଭାଗିୟଅସେକ୍ଖଭାଗିୟସଂକିଲେସଭାଗିୟଓାସନା ଭାଗିୟନିବ୍ବେଧଭାଗିୟାତି ମିସ୍ସକତିକାନି ଦ୍ୱେ; ତଣ୍ହାସଂକିଲେସଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସତଣ୍ହାଓୋଦାନଭାଗିୟଦିଟ୍ଠିଓ- ଉଦାନଭାଗିୟଦୁଚ୍ଚରିତଓୋଦାନଭାଗିୟାତିଛା''ତି (ନେତ୍ତି। ୮୯) ସୋଠଅସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଭେଦେନ ସୋଠଅସଓିଧଂ; ''ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନସତ୍ତଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଞାଣଞେୟ୍ୟ-ଞାଣଞେୟ୍ୟଦସ୍ସନଭାଓନାଦସ୍ସନଭାଓନାସକଓଚନପରଓଚନସକଓଚନପରଓଚନ
ଓିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଅଓିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଓିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଅଓିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟକମ୍ମଓିପାକକମ୍ମଓିପାକକୁସଲ ଅକୁସଲକୁସଲାକୁସଲଅନୁଞ୍ଞାତପଟିକ୍ଖିତ୍ତଅନୁଞ୍ଞାତପଟିକ୍ଖିତ୍ତଥଓସ୍ସ ଭେଦେନ ଅଟ୍ଠଓୀସତିଓିଧ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ୧୧୨) ଏଓମାଦିବହୁଓିଧଂ ପରିୟତ୍ତିସାସନଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ଓିସେସତୋ ଓିସୟଂ। ତସ୍ସ ଓିସୟଭାଓେ ସତି ପଟିପତ୍ତିପଟିଓେଧସଙ୍ଖାତଂ ସାସନଦ୍ୱୟମ୍ପି ତମ୍ମୂଲକତ୍ତା ଓିସୟଂ ହୋତି ପରିୟାୟତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

''ଓିଦୂହୀ''ତି ପଦସ୍ସ ୟଥାଓୁତ୍ତସାସନଓରସ୍ସ ସପରସନ୍ତାନପଓତ୍ତନପଓତ୍ତାପନାଦିଓସେନ ଓିଜାନନସମତ୍ଥୋ ସଣ୍ହସୁଖୁମଞାଣାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସୋତାପନ୍ନାଦିକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସରୂପନ୍ତୋ। ''ଞେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ତାଦିସେହି ଓିଦୂହି ସଣ୍ହସୁଖୁମଞାଣାଦିନା ଓିଜାନିତବ୍ବଂ ସାସନଓରଂ ସରୂପନ୍ତୋ। ''ନରଓରସ୍ସା''ତି ପଦସ୍ସ ଏକଓିଧାଦିଭେଦସ୍ସ ସାସନଓରସ୍ସ ଜନକୋ ଅନେକଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ ତିଲୋକଗ୍ଗୋ ସରୂପନ୍ତୋ। ଇଚ୍ଚେଓଂ ନେତ୍ତିୟା ଆଦିଗାଥାୟ ସରୂପନ୍ତୋ ସଙ୍ଖେପେନ ଓିଜାନିତବ୍ବୋ।

ଏଓଂ ତସ୍ସା ଅନୁସନ୍ଧ୍ୟାଦୀନଂ ଜାନିତବ୍ବଭାଓେ ସତିପି ଅଜାନନ୍ତୋ ଓିୟ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଦୋସଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପରିହାରଓସେନାପି ଗମ୍ଭୀରାଧିପ୍ପାୟସ୍ସ

ଅନାକୁଲସ୍ସ ୱିସେସଜାନନଂ ଭୱିସ୍ସତି। ତସ୍ମା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଦୋସଂ ରୋପେତ୍ୱା ପରିହାରୱସେନ ଗମ୍ଭୀରାଧିପ୍ପାୟଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା କଥୟିସ୍ସଂ। ଅମ୍ହାକାଚରିୟ କିମତ୍ଥଂ ''ୟଂ ଲୋକୋ''ତ୍ୟାଦିମାହ? ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ କାତୁଂ। ଏୱଂ ସତି ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଭୂତଂ ''ସୋଳସହାରା ନେତ୍ତି''ତ୍ୟାଦିକଂ ଏୱ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, କସ୍ମା ତଂ ଅୱତ୍ୱା ତତୋ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣତୋ ଅଞ୍ଞଂ ''ୟଂ ଲୋକୋ ପୂଜୟତେ''ତ୍ୟାଦିମାହ। ସେୟ୍ୟଥାପି ସମୁଦ୍ଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ହିମୱନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି, ହିମୱନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସମୁଦ୍ଦଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ କରୋନ୍ତୋ ସାସନୱରଦସ୍ସନଂ କରୋତୀତି? ସଚ୍ଚଂ, ତଥାପି ୟସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ କାତୁକାମୋ ତଂ ସାସନୱରଂ ପଠମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୟଂ ଲୋକୋ''ତ୍ୟାଦିମାହ। ଏୱଂ ସତି ''ଏତଂ ସାସନୱର''ନ୍ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, କସ୍ମା ''ୟଂ ଲୋକୋ''ତ୍ୟାଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ତଂ ସାସନୱରଂ ଜନକେନ ନରୱରେନ ନିୟମେତ୍ୱା ଥୋମେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥାପି ''ତସ୍ସ ନରୱରସ୍ସା''ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, କସ୍ମା ''ୟଂ ଲୋକୋ''ତ୍ୟାଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ତଂ ଜନକଂ ନରୱରଂ ଲୋକପାଲେନ ଲୋକସେଟ୍ଠେନ ସଦ୍ଧିଂ ସବ୍ବେନ ଲୋକେନ ପୂଜନୀୟନମସ୍ସନୀୟଭାୱେନ ଥୋମେତୁଂ ''ୟଂ ଲୋକୋ''ତ୍ୟାଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୂଜେନ୍ତାପି ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପୂଜେନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ପୂଜୟତେ''ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି? ତଥାପି କେଚି କେସଞ୍ଚି ପୂଜାସକ୍କାରାଦୀନି କରୋନ୍ତାପି ତେସଂ ଅପାକଟଗୁଣତାୟ ନମକ୍କାରଂ ନ କରୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ୟଥାଭୂତଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତସଦ୍ଦତାୟ ପନ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେତ୍ୱାପି ୱନ୍ଦତିୟେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନମସ୍ସତି ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୂଜେନ୍ତୋ, ନମସ୍ସନ୍ତୋ ଚ ନ କଦାଚିୟେୱ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବକାଲନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଦା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତାଦିସସ୍ସ ନରୱରସ୍ସ ତାଦିସଂ ସାସନୱରଂ ସଣ୍ହସୁଖୁମଞ୍ଞାଣସମ୍ପନ୍ନେହି ୱିଦୂହେୱ ସୁଖୁମଞ୍ଞାଣେନେୱ ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ସାସନୱରଂ ଥୋମେତୁଂ ''ୱିଦୂହି ଞେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ପୂଜୟତେ, ନମସ୍ସତୀ''ତି ଏତେହି ପୂଜନନମସ୍ସନକିରିୟାୟ ହେତୁଭୂତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦୟୋ ଅନେକେ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣା ପକାସିତା ହୋନ୍ତି ତେ ଗୁଣେ ଆଗମ୍ମ ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ପୂଜନନମସ୍ସନଚେତନାୟ ପୱତ୍ତନତୋ। ତେସୁ ହି କିଞ୍ଚି ସରୂପତୋ, କିଞ୍ଚି ଅନୁମାନତୋ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରାଦୟୋ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି, ପୂଜେନ୍ତି, ନମସ୍ସନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନୁସ୍ସରେଥ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୯)। ଏକଦେସଗୁଣାପି ପୂଜାରହା ନମସ୍ସନାରହା, କସ୍ମା ସବ୍ବେପି ଗୁଣା ପକାସିତାତି? ସବ୍ବଗୁଣଦସ୍ସନେନ ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣମହାକରୁଣାୟୋଗସଙ୍ଖାତହେତୁଞ୍ଞାଣପହାନ- ଆନୁଭାୱରୂପକାୟସମ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତଫଲହିତଜ୍ଝାସୟିନ୍ଦ୍ରିୟ- ପାକକାଲାଗମନଦେସନାଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତସତ୍ତୁ- ପକାରସମ୍ପଦାୱସେନ ଥୋମନା ଦସ୍ସିତା। ତେନ ଅତ୍ତହିତପଟିପତ୍ତି, ପରହିତପଟିପତ୍ତି ଚ ନିରୁପକ୍କିଲେସୂପଗମନାପଗମନଞ୍ଚ ଲୋକସମଞ୍ଞାନୁପପତ୍ତି, ତଦନତିଧାୱନଞ୍ଚ ଚରଣସମ୍ପତ୍ତି, ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପତ୍ତି ଚ ଅତ୍ତାଧିପତିତା, ଧମ୍ମାଧିପତିତା ଚ ଲୋକନାଥଅତ୍ତନାଥତା ଚ ପୁବ୍ବକାରିକତଞ୍ଞୁତା ଚ ଅପରନ୍ତପତା, ଅନତ୍ତନ୍ତପତା ଚ ବୁଦ୍ଧକରଣଧମ୍ମବୁଦ୍ଧଭାୱସିଦ୍ଧି ଚ ପରତାରଣଅତ୍ତତାରଣଞ୍ଚ ସତ୍ତାନୁଗ୍ଗହଚିତ୍ତତା, ଧମ୍ମୱିରତ୍ତଚିତ୍ତତା ଚ ପକାସିତା ଭୱନ୍ତି। ତେନ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟତାଉତ୍ତମପୂଜନୀୟନମସ୍ସନୀୟଭାୱପୂଜନନମସ୍ସନକିରିୟାୟ ଚ ଖେତ୍ତଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେତି। ତେନ ପୂଜକନମସ୍ସକାନଂ ୟଥିଚ୍ଛିତଦ୍ଧପୟୋଜନସମ୍ପତ୍ତି ପକାସିତାତି ସବ୍ବଗୁଣା ପକାସିତାତି।

ଆଦିକଲ୍ୟାଣତାଦିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିୟା ୱରଂ ଅଗ୍ଗଂ ଉତ୍ତମଂ, ନିପୁଣଞ୍ଞାଣଗୋଚରତାୟ ପଣ୍ଡିତୱେଦନୀୟଞ୍ଚ, ତସ୍ମା ''ୱରଂ ଞେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ୱଚନେହି ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାଦୟୋ ସବ୍ବେ ଧମ୍ମଗୁଣା ପକାସିତା। ଅରିୟସଚ୍ଚପଟିୱେଧେନ ସମୁଗ୍ଘାତକିଲେସସମ୍ମୋହାୟେୱ ପରମତ୍ଥତୋ ପଣ୍ଡିତା ବାଲ୍ୟାଦିସମତିକ୍କମନତୋ, ତସ୍ମା ଭାୱିତଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗା, ସଚ୍ଛିକତସାମଞ୍ଞଫଲା ଚ ପୁଗ୍ଗଲା ୱିସେସତୋ ''ୱିଦୂ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେ ହି ୟଥାୱୁତ୍ତସାସନୱରଂ ଅୱିପରୀତତୋ ଞାତୁଂ, ନେତୁଞ୍ଚ ସପରସନ୍ତାନେ ସକ୍କୁଣନ୍ତି। ତସ୍ମା ୟେ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦୟୋ ଅନେକେହି ସୁତ୍ତପଦେହି ସଂୱଣ୍ଣିତା, ତେ ଅରିୟସଙ୍ଘଗୁଣାପି ନିରୱସେସତୋ ''ୱିଦୂହୀ''ତି ପଦେନ ପକାସିତାତି। ଏୱଂ ନେତ୍ତିୟା ପଠମଗାଥାୟ ''ଏତଂ ସାସନୱର''ନ୍ତି ପଦେନ ସାସନତ୍ତୟଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଇତରେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଧିଗମୂପାୟଭାୱତୋ ସବ୍ବସାସନମୂଲଭୂତସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ଚ ୱିସୟଭୂତସ୍ସ ପରିୟତ୍ତିସାସନୱରସ୍ସ ଦସ୍ସନମୁଖେନ ସବ୍ବେ ରତନତ୍ତୟଗୁଣାପି ଥୋମନାୱସେନ ନୟତୋୱ ପକାସିତା ହୋନ୍ତି। ନୟତୋ ହି ଦସ୍ସିତା ସବ୍ବେ ଗୁଣା ନିରୱସେସା ଗହିତା ଭୱନ୍ତି, ନ ସରୂପତୋ। ତେନାହ ଭଗୱନ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗଭୂତୋ ଧମ୍ମସେନାପତିସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣପରିଚ୍ଛେଦନମନୁୟୁତ୍ତୋ ''ଅପିଚ ମେ ଧମ୍ମନ୍ୱୟୋ ୱିଦିତୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୪୬) ଭଗୱତାପି –

''ଏୱଂ ଅଚିନ୍ତିୟା ବୁଦ୍ଧା, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଅଚିନ୍ତିୟା;

ଅଚିନ୍ତିୟେ ପସନ୍ନାନଂ, ୱିପାକୋ ହୋତି ଅଚିନ୍ତିୟୋ''ତି। (ଅପ। ଥେର ୧।୧।୮୨; ନେତ୍ତି। ୯୫) –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମାତି ବୁଦ୍ଧଗୁଣା। ଅମ୍ହାକଂ ପନ ୟାୱଜୀୱଂ ରତନତ୍ତୟଗୁଣପରିଦୀପନେ ଅତିଉସ୍ସାହନ୍ତାନମ୍ପି ସରୂପତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱୋ ପଗେୱ ପଣ୍ଡିତେହି ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଇଚ୍ଚେୱଂ –

''ଯଂ ଲୋକୋ ପୂଜୟତେ, ସଲୋକପାଲୋ ସଦା ନମସ୍ସତି ଚ;

ତସ୍ସେତ ସାସନୱରଂ, ୱିଦୂହି ଞେୟ୍ୟଂ ନରୱରସ୍ସା''ତି। –

ନିଗ୍ଗହିତଲୋପୱସେନ ୱୁତ୍ତାୟ ଗାଥାୟ ସଙ୍ଖେପେନ କଥିତୋ ଅନୁସନ୍ଧ୍ୟାଦିକୋ ସମତ୍ତୋତି।

''ଯଂ ଲୋକୋ ପୂଜୟତେ, ସ ଲୋକପାଲୋ ସଦା ନମସ୍ସତି ଚ;

ତଂ ତସ୍ସ ସାସନୱରଂ, ୱିଦୂହି ଞେୟ୍ୟଂ ନରୱରସ୍ସା''ତି। –

ଗାଥଂ ଅପରେ ପଠନ୍ତି। ତସ୍ସାପି ଅନୁସନ୍ଧ୍ୟତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତନୟୋୱ। ୟୋଜନତ୍ଥୋ ପନ ୱିସେସୋ। ତତ୍ଥ ହି ସଲୋକପାଲୋ ଲୋକୋ ୟସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ନରୱରସ୍ସ ୟଂ ସାସନୱରଂ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସହିତଂ, ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବଂ ଏୱ ୱା ପୂଜୟତେ ଚେୱ ନମସ୍ସତି ଚ, ତସ୍ସ ଲୋକପାଲସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ତଂ ପୂଜେତବ୍ବଂ, ନମସ୍ସିତବ୍ବଞ୍ଚ ୱିଦୂହେୱ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ, ଏତଂ ସାସନୱରଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ୱିସୟନ୍ତି ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ୟୋଜନା। ୟୋଜନାକାରୋପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟୋୱ।

ୱିଗ୍ଗହତ୍ଥୋପି ୱିସେସୋ। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ନୟେ ଲୋକଂ ପାଲେନ୍ତୀତି ଲୋକପାଲା, ୟଥାୱୁତ୍ତଚତୁମହାରାଜାଦୟୋ। ତେହି ଲୋକପାଲେହି ସହିତଂ ସବ୍ବଲୋକଂ ପାଲେତି ଲୋକଗ୍ଗନାୟକତ୍ତାତି ଲୋକପାଲୋତି ଭଗୱାପି ଲୋକପାଲସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତୋ। ସୋ ହି ''ତସ୍ସା''ତି ଏତ୍ଥ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ପରାମସୀୟତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଲୋକପାଲସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ନରୱରସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହିତୋ। ୟଦି ଏୱଂ ଲୋକପାଲୋ ଗୁଣୀଭୂତୋ ଅପଧାନୋ ପଧାନଭୂତଂ ଲୋକଂ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱିନିୱତ୍ତୋ, କଥଂ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ପରାମସୀୟତୀତି? ଲୋକୱିସେସକୋ ସମାନୋପି ସାସନୱରାପେକ୍ଖତାୟ ଜନକସାମିଭାୱେନ ସମ୍ବନ୍ଧିୱିସେସଭୂତତ୍ତା ପଧାନଭୂତୋ ୱିୟ ପରାମସୀୟତୀତି। ଭଗୱା ସାସନୱରସ୍ସ ସାମିଭାୱେନ ଗହିତୋ। କଥଂ ସାସନୱରସ୍ସ ସାମୀ ଭଗୱା ସାସନୱରଂ ପୂଜୟତୀତି? ନ ଚାୟଂ ୱିରୋଧୋ। ବୁଦ୍ଧା ହି ଭଗୱନ୍ତୋ ଧମ୍ମଗରୁନୋ, ତେ ସବ୍ବକାଲଂ ଧମ୍ମମପଚୟମାନାୱ ୱିହରନ୍ତୀତି। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମଗରୁଧମ୍ମାପଚୟମାନଭାୱୋ ''ୟଂନୂନାହଂ...ପେ... ତମେୱ ଧମ୍ମଂ ସକ୍କତ୍ୱା ଗରୁଂ କତ୍ୱା ମାନେତ୍ୱା ପୂଜେତ୍ୱା ଉପନିସ୍ସାୟ ୱିହରେୟ୍ୟ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୧) ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଲୋକପାଲୋ ଭଗୱା ସାସନୱରଂ ପୂଜୟତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଂ ସତି ଲୋକପାଲୋ ଭଗୱା ସାସନୱରଂ ପୂଜୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ ୟୁତ୍ତୋ ହୋତୁ, କଥଂ ଲୋକପାଲୋ ଭଗୱା ସାସନୱରଂ ନମସ୍ସତୀତି ୟୁତ୍ତୋତି? ୟୁତ୍ତୋୱ ''ନମସ୍ସତୀ''ତି ପଦସ୍ସ ଗରୁକରଣେନ ତନ୍ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରୋତି ଅତ୍ଥସ୍ସାପି ଲବ୍ଭନତୋ। ଭଗୱା ହି ଧମ୍ମଗରୁତାୟ ସବ୍ବକାଲଂ ଧମ୍ମନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱେନ ୱିହରତୀତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ୟେନ ସୁଦଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ୱିହରାମୀ''ତିଆଦି। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱା ସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱା ଞାତବ୍ବନ୍ତି ଅମ୍ହେହି ନ ୱିତ୍ଥାରୀୟତି।

ଏୱଂ ପଠମଗାଥାୟ ''ସାସନୱର''ନ୍ତି ପଦେନ ତିୱିଧମ୍ପି ସାସନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପରିୟତ୍ତିସାସନମେୱ ଅତ୍ତନୋ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ୱିସୟଂ ନିୟମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି''ଚ୍ଚାଦିମାହ। ଅଥ ୱା ପଠମଗାଥାୟ ରତନତ୍ତୟଥୋମନେନ ସହ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣତାୱିସୟଂ ସାସନୱରଂ ଆଚରିୟେନ ଦସ୍ସିତଂ, ''ତସ୍ସ ସାସନୱରଂ କିଂ ସବ୍ବଂୟେୱ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ୱିସୟଂ, ଉଦାହୁ ପରିୟତ୍ତିସାସନମେୱା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ପରିୟତ୍ତିସାସନଭୂତଂ ସୁତ୍ତମେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ସୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ସାସନୱର''ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞେନ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ପରିୟତ୍ତିସୁତ୍ତମେୱ ସାସନୱରନ୍ତି ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ତଂ ପନ କତିୱିଧ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ସଙ୍ଖେପତୋ ପଭେଦେନ ଦ୍ୱାଦସୱିଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଭେଦତୋ ଦ୍ୱାଦସୱିଧମ୍ପି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦଅତ୍ଥପଦତୋ ପନ ଦୁୱିଧମେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଂ ସବ୍ବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱୟେ ଏକମେୱ ସରୂପତୋ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ୱିସୟନ୍ତି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ, ଉଦାହୁ ଉଭୟ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଉଭୟନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଂ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ ଉଭୟ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱଚନୱଚନୀୟଭାୱେନ ସମ୍ବନ୍ଧେ ୟସ୍ମିଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନେ, ଅତ୍ଥେ ଚ ''ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୋହାରୋ ପୱତ୍ତୋ, ତଂ ଉଭୟଂ ସରୂପତୋ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ୱିସୟନ୍ତି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''କିନ୍ତି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''କୋ ଅତ୍ଥୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ କତମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଛବ୍ୟଞ୍ଜନପଦଛଅତ୍ଥପଦଭେଦେନ ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦଅତ୍ଥପଦୱସେନ ଦୁୱିଧଂ ସବ୍ବପରିୟତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ସୁତ୍ତଂ ମମ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ୱିସୟଂ ସାସନୱରନ୍ତି ଞାତବ୍ବଂ। ସରୂପତୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅତ୍ଥପଦଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦଞ୍ଚ ସରୂପତୋ ଞାତବ୍ବନ୍ତି।

ଏୱଂ ପଠମଗାଥାୟ ''ସାସନୱର''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପରିୟତ୍ତିଭାୱଞ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥପଦବ୍ୟଞ୍ଜନପଦଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବତ୍ତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପୱିଚୟୂପାୟଂ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ ପଦତ୍ଥୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋଳସହାରା''ଚ୍ଚାଦିମାହ। ଅଥ ୱା ଦୁତିୟଗାଥାୟ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ୱିସୟଂ

ସାସନଵରଂ ନିଯମେତ୍ଵା ଦସ୍ସିତଂ, ‘‘ନେତ୍ତି ନାମ କତମା, କତିଵିଧା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ନେତ୍ତିନାମ ଏତ୍ତିକାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋଳସହାରା’’ତ୍ୟାଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତସ୍ସ ସାସନସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥପରିଯେଟ୍ଠି ନେତ୍ତିସଂଵଣ୍ଣନା ମଯା ମହାକଚ୍ଚାଯନେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ନେତ୍ତି ନାମ ସୋଳସହାରସମୁଦାଯା ପଞ୍ଚନଯସମୁଦାଯା ଅଟ୍ଠାରସମୂଲପଦସମୁଦାଯାତି ଵିଜାନିତବ୍ବାତି।

ତେ ହାରାଦଯୋ କେନଟ୍ଠେନ ନେତ୍ତି ନାମ? ଵେନେଯ୍ୟସତ୍ତେ ଅରିଯଧମ୍ମଂ ନେତୀତି ନେତ୍ତୀତି ଏଵମାଦି ଅତ୍ଥୋ ସଂଵଣ୍ଣନାସୁ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା) ଵୁତ୍ତୋଵ। ଇମାଯ ତତିଯଗାଥାଯପି ‘‘ମହାକଚ୍ଚାନେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା’’ତି ପାଠୋ ସୁନ୍ଦରୋ। ‘‘ମହାକଚ୍ଚାଯନେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା’’ତି ଵା ପାଠୋ, ନ ସୁନ୍ଦରୋ। ଲକ୍ଖଣଞ୍ହି ମଯା ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନ୍ତି। ‘‘ସୋଳସହାରାଦିସମୁଦାଯା ନେତ୍ତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତା, ତେ ହାରା ସୁତ୍ତସ୍ସ ବ୍ୟଞ୍ଜନଵିଚଯୋ ଵା ହୋନ୍ତି, ଅତ୍ଥଵିଚଯୋ ଵା, ନଯା ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନଵିଚଯୋ ଵା ହୋନ୍ତି, ଅତ୍ଥଵିଚଯୋ ଵାତି ଵିଚାରଣାଯଂ ସତି ‘‘ଇମେ ଇମସ୍ସ ଵିଚଯୋ’’ତି ନିଯମେତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ହାରା ବ୍ୟଞ୍ଜନଵିଚଯୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହାରା ସୁତ୍ତସ୍ସ ବ୍ୟଞ୍ଜନଵିଚଯୋ ହୋନ୍ତି, ନ ଅତ୍ଥଵିଚଯୋ ସୋଳସହାରାନଂ ମୂଲପଦନିଦ୍ଧାରଣଂ ଵଜ୍ଜେତ୍ଵା ବ୍ୟଞ୍ଜନମୁଖେନେଵ ସଂଵଣ୍ଣନାଭାଵତୋ। ତଯୋ ପନ ନଯା ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଵିଚଯୋ ହୋନ୍ତି, ତିଣ୍ଣଂ ନଯାନଂ ମୂଲପଦସଙ୍ଖାତଅଵିଜ୍ଜାଦିସଭାଵଧମ୍ମନିଦ୍ଧାରଣମୁଖେନେଵ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନାଭାଵତୋତି।

‘‘ତଂ ଉଭଯଂ ସୁତ୍ତେ ସଂଵଣ୍ଣନାଭାଵେନ କେନଚି କତ୍ଥଚିଯେଵ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ଉଦାହୁ ସବ୍ବଥା ସବ୍ବତ୍ଥ ଯୋଜିତ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଭାଵତୋ ତଂ ଉଭଯଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ସୁତ୍ତେସୁ ସବ୍ବଥା ଯୋଜିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉଭଯଂ ପରିଗ୍ଗହୀତ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ହାରା ଚେଵ ନଯା ଚ ଉଭଯଂ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥନିଦ୍ଧାରଣଵସେନ ପରିତୋ ସମନ୍ତତୋ ଗହିତଂ ସବ୍ବଥା ସୁତ୍ତେସୁ ଯୋଜିତନ୍ତି।

‘‘ହାରାଦିସମୁଦାଯଭୂତଂ ନେତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ସୁତ୍ତଂ କଥଂ ସଂଵଣ୍ଣେତବ୍ବଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂଵଣ୍ଣେତୀ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବଭାଵତୋ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଵୁଚ୍ଚତି ସୁତ୍ତଂ ଯଥାସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ନେତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ସଂଵଣ୍ଣନାସୁତ୍ତଂ ସଂଵଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତାନୁରୂପଂ ଯଥା ଯେନ ଯେନ ଦେସନାହାରେନ ଵା ଅଞ୍ଞେନ ଵା ସଂଵଣ୍ଣେତବ୍ବଂ, ତେନ ତେନ ଵୁଚ୍ଚତି ସଂଵଣ୍ଣେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ଵା ‘‘ନେତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ସୁତ୍ତଂ କିତ୍ତକଂ ସଂଵଣ୍ଣେତବ୍ବଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂଵଣ୍ଣେତୀ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବଭାଵତୋ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଵୁଚ୍ଚତି ସୁତ୍ତଂ ଯଥାସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଥାସୁତ୍ତଂ ଯଂ ଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଭଗଵତା ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ତଂ ସବ୍ବଂ ସୁତ୍ତଂ ନେତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ସୁତ୍ତଂ ଵୁଚ୍ଚତି ଵଦତି ଅସ୍ସାଦାଦୀନଵଦସ୍ସନଵସେନ ସଂଵଣ୍ଣେତୀତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ନେତ୍ତିନଯେନ ହି ସଂଵଣ୍ଣେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ ନାମ ସୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ସଙ୍ଗହଵାରଵଣ୍ଣନା)।

‘‘ଯଂ ଯଂ ଭଗଵତା ଦେସିତଂ ସୁତ୍ତଂ ନେତ୍ତିସଂଵଣ୍ଣନାଯ ସଂଵଣ୍ଣିତଂ, ସା ସଂଵଣ୍ଣେତବ୍ବା ଦେସନା ଚ ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟା, ଉଦାହୁ ଦେସିତବ୍ବଞ୍ଚା’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବଭାଵତୋ ‘‘ଯା ଚେଵ ଦେସନା’’ତ୍ୟାଦିମାହ। ଯା ଚେଵ ଦେସନା ପାଳଇ ସଂଵଣ୍ଣିତା, ସା ଚ, ତାଯ ଦେସନାଯ ଦେସିତଂ ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ, ତଞ୍ଚ ଉଭଯଂ ଵିମୁତ୍ତାଯତନଦେସନାସୀସେନ ପରିଚଯଂ କରୋନ୍ତେହି ଏକନ୍ତେନ ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଉଭଯସ୍ସେଵ ଅନୁପାଦିସେସପରିନିବ୍ବାନପରିଯୋସାନାନଂ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ହେତୁଭାଵତୋ। ‘‘ତସ୍ସ ଉଭଯସ୍ସ ଵିଜାନନେ ସାଧେତବ୍ବେ ସାଧେତବ୍ବସ୍ସ ଵିଜାନନସ୍ସ ହେତୁଭୂତା କତମା ଅନୁପୁବ୍ବୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଭାଵତୋ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ରା’’ତ୍ୟାଦି। ତତ୍ଥ ତତ୍ର ଵିଜାନନେ ସାଧେତବ୍ବେ ସୁତ୍ତାଦିନଵଙ୍ଗସ୍ସ ସାସନସ୍ସ ଅତ୍ଥପରିଯେସନା ଅତ୍ଥଵିଚାରଣା ହାରନଯାନଂ ଅଯଂ ଅନୁପୁବ୍ବୀ ଵିଜାନନସ୍ସ ସାଧେତବ୍ବସ୍ସ ହେତୁଭୂତା ଅନୁପୁବ୍ବୀ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ଵା ତସ୍ସ ଉଭଯସ୍ସ ଵିଜାନନେ ସାଧେତବ୍ବେ ସୁତ୍ତାଦିନଵଙ୍ଗସ୍ସ ସାସନସ୍ସ ଅତ୍ଥପରିଯେସନାଯ ଅତ୍ଥଵିଚାରଣାଯ ଅଯଂ ଅନୁପୁବ୍ବୀ ଵିଜାନନସ୍ସ ସାଧେତବ୍ବସ୍ସ ହେତୁଭୂତା ଅନୁପୁବ୍ବୀ ନାମାତି। ଅଥ ଵା ଵକ୍ଖମାନାଯ ହାରନଯାନୁପୁବ୍ବିଯା ନଵଵିଧସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯେସନା ଵିଜାନନସ୍ସ ହେତୁଭୂତାତି ଵେଦିତବ୍ବା। ତେନାକାରେନେଵ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ତିଧା ଵୁତ୍ତାତି।

ସଙ୍ଗହଵାରସ୍ସ ଅତ୍ଥଵିଭାଵନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ଉଦ୍ଦେସୱାରଅତ୍ଥୱିଭାୱନା

୧। ଏୱଂ ସଙ୍ଗହୱାରେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସିତେ ହାରାଦଯୋ ଇଦାନି ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମେ ସୋଳସ ହାରା’’ତିଆଦିଦେସନା ଆରଦ୍ଧା । ଅଥ ୱା ସୋଳସହାରାଦିସମୁଦାଯା ନେତ୍ତି ନାମ ମଯା ମହାକଚ୍ଚାନେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାତି ୱୁତ୍ତା, ‘‘କତମେ ତେ ସୋଳସ ହାରା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ଥ ସୋଳସ ହାରା’’ତ୍ୟାଦି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସୋଳସହାରାଦୀସୁ। ଦେସନା ହାରୋ, ୱିଚଯୋ ହାରୋ…ପେ… ସମାରୋପନୋ ହାରୋତି ଇମେ ସୋଳସ ହାରାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ସବ୍ବସାଧାରଣତ୍ତା ହାରପଦସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥୋ ପଠମଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। କେନଟ୍ଠେନ ହାରାତି? ହରୀଯନ୍ତି ଏତେହୀତି ହାରା। ଏତେହି ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେହି ସଂୱଣ୍ଣିଯେସୁ ସୁତ୍ତଗେଯ୍ୟାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞାଣସଂସଯୱିପଲ୍ଲାସା ହରୀଯନ୍ତି, ଇତି ଅଞ୍ଞାଣାଦିହରଣକାରଣତ୍ତା ‘‘ଏତେହୀ’’ତି ପଦେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସା ହାରା ନାମ, ହର-ଧାତୁଯା ଆଚରିଯସ୍ସ ୱଚୀଭେଦସଦ୍ଦୋ, ତଂସମୁଟ୍ଠାପକୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଚ ମୁଖ୍ୟତ୍ଥୋ, ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଜାନନାଦିଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ କାରଣୂପଚାରତ୍ଥୋ, ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭୂତାନଂ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସାନଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯସତ୍ତି ଫଲୂପଚାରତ୍ଥୋ, ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ସା ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯସତ୍ତିଯେୱ ପରାମସୀଯତି। ତଂସତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନା ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସା ଣ-ପଚ୍ଚଯତ୍ଥା ହୋନ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁପି। ୱିତ୍ଥାରୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧) ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ।

ଅସାଧାରଣତୋ ପନ ଦେସୀଯତି ଏତାଯାତି ଦେସନା। ଏତାଯ ସଂୱଣ୍ଣନାଯ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ଦେସୀଯତି ସଂୱଣ୍ଣୀଯତି ସଂୱଣ୍ଣନାନୁସାରେନ ଞାପୀଯତି, ଇତି ଞାପନକାରଣତ୍ତା ‘‘ଏତାଯା’’ତି ପଦେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ୱିସେସସଂୱଣ୍ଣନା ଦେସନା ନାମ, ନ ପାଳିଦେସନା, ପାଳିଦେସନାଯ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସଂୱଣ୍ଣନାଭାୱେନ ସହଚରଣତୋ ୱା ଦେସନା। କିଞ୍ଚାପି ଅଞ୍ଞେ ହାରା ଦେସନାପାଳିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାଭାୱତୋ ଦେସନାଯ ସହଚାରିନୋ ହୋନ୍ତି, ଅଯଂ ପନ ହାରୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା ପାଳିଦେସନାଯ ସହ ଚରତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ନ ତଥା ପରେ। ନ ହି ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱନିସ୍ସରଣାଦିସନ୍ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣରହିତା ପାଳିଦେସନା ଅତ୍ଥି, ଅଯଞ୍ଚ ହାରୋ ଅସ୍ସାଦାଦିସନ୍ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣୋତି।

ୱିଚିଯନ୍ତି ଏତେନାତି ୱିଚଯୋ। ଏତେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ସୁତ୍ତେ ପଦପଞ୍ହାଦଯୋ ୱିଚିଯନ୍ତି, ଇତି ୱିଚାରଣକାରଣତ୍ତା ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱିଚଯୋ ନାମ। କତ୍ତୁତ୍ଥାଧିକରଣତ୍ଥାପି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତେନ ପଦପଞ୍ହାଦିୱିଚଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱିଚଯୋ ହାରୋ।

ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତି ୱିଚାରୀଯତି ଏତାଯାତି ଯୁତ୍ତି। ଏତାଯ ୱିସେସସଂୱଣ୍ଣନାଯ ସବ୍ବେସଂ ହାରାନଂ ଭୂମିଗୋଚରାନଂ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତି ୱିଚାରୀଯତି, ଇତି ୱିଚାରଣକାରଣତ୍ତା ‘‘ଏତାଯା’’ତି ପଦେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ୱିସେସସଂୱଣ୍ଣନା ଯୁତ୍ତି ନାମ। ଇଧ ଉତ୍ତରପଦଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଯୁତ୍ତିଯା ୱିଚାରଣା, ୱିଚାରଣୀଯଭାୱେନ ସହଚରଣତୋ ୱା ଯୁତ୍ତି। ସବ୍ବହାରାନଂ ଭୂମିଗୋଚରାନଂ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତିୱିଚାରଣଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଯୁତ୍ତି ହାରୋ।

ପଦତି ପୱତ୍ତେତି ଫଲଂ ଏତେନାତି ପଦଂ, କାରଣଂ। ଠନ୍ତି ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଫଲାନି ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି ଠାନଂ, କାରଣଂ। ପଦଞ୍ଚ ତଂ ଠାନଞ୍ଚାତି ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଆସନ୍ନକାରଣଂ। ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ୱିଚାରୀଯତି ଏତାଯାତି ପଦଟ୍ଠାନା, ୱିସେସସଂୱଣ୍ଣନା, ୱିଚାରଣଲୋପୋୱ, ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନାନଂ, ତେସଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନାନଂ ୱିଚାରଣଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ।

ସୁତ୍ତେ ଅୱୁତ୍ତାପି ସମାନଲକ୍ଖଣା ଧମ୍ମା ଲକ୍ଖୀଯନ୍ତି ଏତେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନାତି ଲକ୍ଖଣୋ, ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେନ ଧମ୍ମେନ ସମାନଲକ୍ଖଣାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅୱୁତ୍ତାନମ୍ପି ନିଦ୍ଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ।

ସୁତ୍ତେ ଦସ୍ସିଯମାନା ନିବ୍ବଚନାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋପି ୱିଯୂହୀଯନ୍ତି ୱିଭାଗେନ ସମ୍ପିଣ୍ଡୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ୱାତି ବ୍ୟୂହୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ନିବ୍ବଚନାଦୀନଂ ବ୍ୟୂହୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ। ନିବ୍ବଚନାଧିପ୍ପାଯବ୍ୟଞ୍ଜନାନଞ୍ଚେୱ ଦେସନାନିଦାନସ୍ସ ଚ ପୁବ୍ବାପରେନ ସନ୍ଧିଂ ସନ୍ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ।

ଦେସନାଯ ଗହିତଧମ୍ମେନ ସଭାଗା, ୱିସଭାଗା ଚ ଧମ୍ମା ଆୱଟ୍ଟୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ୱାତି ଆୱଟ୍ଟୋ, ଦେସନାଯ ଗହିତଧମ୍ମାନଂ ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ ଆୱଟ୍ଟନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ।

ଅସାଧାରଣାସାଧାରଣାନଂ ସଂକିଲେସଧମ୍ମେ, ୱୋଦାନଧମ୍ମେ ଚ ସାଧାରଣାସାଧାରଣତୋ, ପଦଟ୍ଠାନତୋ, ଭୂମିତୋ ଚ ୱିଭଜନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱିଭତ୍ତି ହାରୋ।

ସୁତ୍ତେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ଧମ୍ମା ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ପରିୱତ୍ତୀୟନ୍ତି ଇମିନା, ଏତ୍ଥ ୱାତି ପରିୱତ୍ତୋ, ସୁତ୍ତେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ପରିୱତ୍ତନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରୋ।

ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଏକସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱାଚକଂ ୱିୱିଧଂ ୱଚନଂ ଏତ୍ଥ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେତି ୱିୱଚନଂ, ୱିୱଚନମେୱ ୱେୱଚନଂ, ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେ ଏକସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅନେକପରିୟାୟସଦ୍ଦୟୋଜନାଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱେୱଚନୋ ହାରୋ।

ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତା ଅତ୍ଥା ପକାରେହି ଞାପୀୟନ୍ତି ଇମିନା, ଏତ୍ଥ ୱାତି ପଞ୍ଞତ୍ତି, ଏକେକସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନେକାହି ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବାକାରଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ହାରୋ।

ସୁତ୍ତାଗତା ଧମ୍ମା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦୀସୁ ଓତରୀୟନ୍ତି ଅନୁପ୍ପୱେସୀୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ୱାତି ଓତରଣୋ, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିମୁଖେହି ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଓତରଣଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଓତରଣୋ ହାରୋ।

ସୁତ୍ତେ ପଦପଦତ୍ଥପଞ୍ହାରମ୍ଭା ସୋଧୀୟନ୍ତି ସମାଧୀୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ୱାତି ସୋଧନୋ, ସୁତ୍ତେ ପଦପଦତ୍ଥପଞ୍ହାରମ୍ଭାନଂ ସୋଧନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ସୋଧନୋ ହାରୋ।

ସାମଞ୍ଞୱିସେସଭୂତା ଧମ୍ମା ୱିନା ୱିକପ୍ପେନ ଅଧିଟ୍ଠୀୟନ୍ତି ଅନୁପ୍ପୱତ୍ତୀୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ୱାତି ଅଧିଟ୍ଠାନୋ, ସୁତ୍ତାଗତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିକପ୍ପନୱସେନ ସାମଞ୍ଞୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ।

ୟୋ ହେତୁ ଚେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ଫଲଂ ପରିକରୋତି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି, ଇତି ସୋ ହେତୁ ଚେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ଚ ପରିକ୍ଖାରୋ, ୟୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ତଂ ପରିକ୍ଖାରଂ ହେତୁଞ୍ଚେୱ ପଚ୍ଚୟଞ୍ଚ ଆଚିକ୍ଖତି, ଇତି ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ନାମ। ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପରିକ୍ଖାରସଙ୍ଖାତେ ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ସଂୱଣ୍ଣନାଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ।

ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମା ପଦଟ୍ଠାନାଦିମୁଖେନ ସମାରୋପୀୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ୱାତି ସମାରୋପନୋ, ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନୱେୱଚନଭାୱପହାନସମାରୋପନୱିଚାରଣଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ। ଭାୱସାଧନୱସେନାପି ସବ୍ବତ୍ଥ ୱଚନତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ତସ୍ସାପି ୱସେନ ୟୋଜେତବ୍ବନ୍ତି। ସେସଂ ସଂୱଣ୍ଣନାନୁସାରେନ ଞାତବ୍ବନ୍ତି।

''ତତ୍ଥ କତମେ ସୋଳସ ହାରା ଦେସନା''ତ୍ୟାଦିନା ହାରସରୂପଂ ୱୁତ୍ତଂ, କିମତ୍ଥଂ ''ତସ୍ସାନୁଗୀତି''ତ୍ୟାଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଅନୁଗୀତିଗାଥାୟ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପୁନ ''ତସ୍ସାନୁଗୀତି ଦେସନା ୱିଚୟୋ ୟୁତ୍ତି''ତ୍ୟାଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ସାତି ହାରୁଦ୍ଦେସସ୍ସ। ଅନୁଗୀତୀତି ଅନୁ ପଚ୍ଛା ଗାୟନଗାଥା। ପଞ୍ଚଦସୋତି ପଞ୍ଚଦସମୋ। ସୋଳସୋତି ସୋଳସମୋ। ଅତ୍ଥତୋ ଅସଂକିଣ୍ଣାତି ଦେସନାଦିପଦତ୍ଥତୋ ଲକ୍ଖଣତ୍ଥତୋ ସଙ୍କରତୋ ରହିତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ''ସୋ ଚ ନେସଂ ଅସଙ୍କରୋ ଲକ୍ଖଣନିଦ୍ଦେସେ ସୁପାକଟୋ ହୋତୀ''ତି। ସେସଂ ସଂୱଣ୍ଣନାନୁସାରେନ ଞାତବ୍ବନ୍ତି। ''କେଚି ହାରା କେହିଚି ହାରେହି ସଂକିଣ୍ଣା ୱିୟ ଦିସ୍ସନ୍ତି, କସ୍ମା ଅସଂକିଣ୍ଣାତି ଞାତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ଏତେସଞ୍ଚେୱା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଏତେସଞ୍ଚେୱ ଭୱତୀତି ଏତେସଂ ସୋଳସନ୍ନଂ ହାରାନଂ ୟଥା ୟେନାକାରେନ ଅସଙ୍କରୋ ହୋତି, ତଥା ଅସଙ୍କରାକାରେନ ଭୱତି। ଅୟତି ପୱତ୍ତତି ନୟୱିଭତ୍ତୀତି ଅୟା, ୱିତ୍ଥାରେନ ଅୟାତି ୱିତ୍ଥାରତୟା, ତ-କାରୋ ମିସ୍ସକଦୋସାପଗମତ୍ଥାୟ ଆଗତୋ, ନୟୱିଭତ୍ତିୱିସେସୱଚନଂ। ନୟେନ ଞାୟେନ ୱିଭତ୍ତି ନୟୱିଭତ୍ତି, ନ ପଞ୍ଚନୟୱିଭତ୍ତାହାରାନଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ପୱତ୍ତା ଞାୟୱିଭତ୍ତି ତଥା ଅସଙ୍କରାକାରେନ ଭୱତି ତସ୍ମିଂ ଅସଂକିଣ୍ଣାତି ଞାତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୨। ସୋଳସ ହାରା ସରୂପତୋ ୱୁତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ୱିଞ୍ଞାତା, ''କତମେ ପଞ୍ଚ ନୟା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ତଥା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ସରୂପତୋ ଉଦ୍ଦିସିତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମେ ପଞ୍ଚ ନୟା''ତ୍ୟାଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ''ଏୱଂ ହାରେ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ନୟେ ଉଦ୍ଦିସିତୁଂ 'ତତ୍ଥ କତମେ'ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨) ୱୁତ୍ତଂ। ''ତତ୍ଥ ନୟନ୍ତି ସଂକିଲେସେ, ୱୋଦାନେ ଚ ୱିଭାଗତୋ ଞାପେନ୍ତୀତି ନୟା, ନୀୟନ୍ତି ୱା ତାନି ଏତ୍ଥ, ଏତେହି ୱାତି ନୟା''ତିଆଦିନା (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨) ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ୱଚନତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ନୀ-ଧାତୁୟା ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟାଦିନୟାନୁସାରେନ ସଂକିଲେସେ, ୱୋଦାନେ ଚ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ମୁଖ୍ୟତ୍ଥୋ, ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟାଦିନୟାନଂ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟସତ୍ତି ଫଲୂପଚାରତୋ ଗହିତା, ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ତଂ

ଫଲୂପଚାରତୋ ଗହିତସତ୍ତିଂ ପରାମସି, ତଂସତ୍ତିସହିତା ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟାଦିନଯା ଅ-ପଚ୍ଚଯତ୍ଥା।

ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ, ସମଥୱିପସ୍ସନାହି ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନମୁଖେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ଚତୁସଚ୍ଚନ୍ତି ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ଭୱମୂଲତ୍ତା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଅୱସେସା ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ସମଥୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ, ତେନ ପତ୍ତବ୍ବା ଅସଙ୍ଖତଧାତୁ ନିରୋଧସଚ୍ଚନ୍ତି।

ତୀହି ଅୱଯୱେହି ଲୋଭାଦୀହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ, ତୀହି ଅୱଯୱେହି ଅଲୋଭାଦୀହି ଚ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ପୁକ୍ଖଲୋ ସୋଭନୋତି ତିପୁକ୍ଖଲୋ, ଅକୁସଲମୂଲେହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ, କୁସଲମୂଲେହି ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନମୁଖେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ତିପୁକ୍ଖଲୋ।

ସୀହସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଏତ୍ଥ ନଯେତି ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ, ସୁଭସଞ୍ଞାଦୀହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି ସକଲସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀହି ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନମୁଖେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯୋ।

ଅତ୍ଥନଯତ୍ତଯଦିସାଭାୱେନ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଆଲୋଚନଂ ଦିସାଲୋଚନଂ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥନଯସ୍ସ ଯୋଜନତ୍ଥଂ କତେସୁ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ଯେ ୱୋଦାନାଦଯୋ, ସଂକିଲେସିକା ଚ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଦିସାଭୂତା ଧମ୍ମା ସୁତ୍ତତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କଥିତା, ତେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଚିତ୍ତେନେୱ ''ଅଯଂ ପଠମା ଦିସା, ଅଯଂ ଦୁତିଯା ଦିସା''ତିଆଦିନା ଆଲୋଚନଂ ଦିସାଲୋଚନଂ।

ତଥା ଆଲୋଚିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥନଯତ୍ତଯଯୋଜନେ ସମାନଯନତୋ ଅଙ୍କୁସୋ ୱିଯାତି ଅଙ୍କୁସୋ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଦିସାଭୂତାନଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ସମାନଯନଂ ଅଙ୍କୁସୋ ନଯୋ।

ଲଞ୍ଜେତୀତି ଲଞ୍ଜକୋ। ଯୋ ନଯୋ ସୁତ୍ତତ୍ଥଂ ଲଞ୍ଜେତି ପକାସେତି, ଇତି ଲଞ୍ଜନତୋ ପକାସନତୋ ସୋ ନଯୋ ଲଞ୍ଜକୋ ନାମ, ନଯୋ ଚ ସୋ ଲଞ୍ଜକୋ ଚାତି ନଯଲଞ୍ଜକୋ। ନଯଲଞ୍ଜକୋ ପଠମୋ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ ନାମ, ନଯଲଞ୍ଜକୋ ଦୁତିଯୋ ତିପୁକ୍ଖଲୋ ନାମ, ନଯଲଞ୍ଜକୋ ତତିଯୋ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ ନାମାତି ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

ଉଗ୍ଗତାନଂ ୱିସେସେନ ଉଗ୍ଗତୋତି ଉତ୍ତମୋ, ତଂ ଉତ୍ତମଂ। ଗତାତି ଞାତା, ମତାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ମତା''ତି ୱା ପାଠୋ। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନପି ସଂୱଣ୍ଣନାନୁସାରେନପି ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି।

ଯଥାୱୁତ୍ତନଯୱିସେସସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଟୀକାଯଂ –

''ସମୂହାଦିଂ ଉପାଦାଯ ଲୋକସଙ୍କେତସିଦ୍ଧା ୱୋହାରମତ୍ତତା ସମ୍ମୁତିସଭାୱୋ, ପଥୱୀଫସ୍ସାଦୀନଂ କକ୍ଖଳଅଫୁସନାଦିଲକ୍ଖଣଂ ପରମତ୍ଥସଭାୱୋ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ – ଯସ୍ମିଂ ଭିନ୍ନେ, ଇତରାପୋହେ ୱା ଚିତ୍ତେନ କତେ ନ ତଥା ବୁଦ୍ଧି, ଇଦଂ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚଂ ଯଥା ଘଟେ, ସସମ୍ଭାରଜଲେ ଚ, ତବ୍ବିପରିଯାଯେନ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚ''ନ୍ତି –

ୱଚନେ ଘଟକଥଲଆପଜଲକଦ୍ଦମାଦିସଙ୍ଖାତଂ ସମୂହାଦିଂ ଉପାଦାଯ ଲୋକସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ଘଟକଥଲଆପଜଲକଦ୍ଦମାଦିସଙ୍କେତସିଦ୍ଧା ଘଟକଥଲଆପଜଲକଦ୍ଦମାଦିୱୋହାରମତ୍ତତା ସମ୍ମୁତିସଭାୱୋ ସଙ୍କେତୱସେନ ଅୱିତଥତ୍ତା। ପଥୱୀଆଦୀନଂ କକ୍ଖଳଆଦିଲକ୍ଖଣଂ, ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଫୁସନାଦିଲକ୍ଖଣଂ ପରମତ୍ଥସଭାୱୋ। ''ଯଦି ଏୱଂ ଘଟାଦିକେ ଅଭିନ୍ନେ ୱା ଆପାଦିକେ ୱା ଅନୁରୂପେନ ଊନଭାୱେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତମାନେ ୱା ସତି ସମ୍ମୁତିଭାୱୋ ହୋତୁ, ଭିନ୍ନେ ୱା ଊନେ ୱା କଥଂ ସମ୍ମୁତିଭାୱୋ ଭୱେଯ୍ଯ, ପଥୱୀଫସ୍ସାଦୀନମ୍ପି ଭିଜ୍ଜମାନତ୍ତା, କକ୍ଖଳଅଫୁସନାଦୀନଞ୍ଚ ପଥୱୀଫସ୍ସାଦୀହି ଅନଞ୍ଞତ୍ତା କଥଂ ପରମତ୍ଥସଭାୱୋ ଭୱେଯ୍ଯ, କତମେନ ସଙ୍ଖେପେନ ଅତ୍ଥେନ ସମ୍ମୁତିସଭାୱୋ, ପରମତ୍ଥସଭାୱୋ ଚ ଅମ୍ହେହି ଜାନିତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ''ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ସମ୍ମୁତିସଭାୱପରମତ୍ଥସଭାୱେସୁ ଅଯଂ ନଯୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ସଙ୍ଖେପୋ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଯସ୍ମିଂ ଘଟାଦିକେ ଭିନ୍ନେ ସତି ତତୋ ଘଟାଦିତୋ ଇତରୋ କଥଲାଦିଭାୱୋ ଚିତ୍ତେନ ପୁବ୍ବେ କତେନ ଯଥା ଯେନ କଥଲାଦିୱୋହାରେନ ଭୱତି, ଯସ୍ମିଂ ଆପାଦିକେ ସମ୍ଭାରଜଲାଦିକେ ଊନଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନେ ସତି ୱା ତତୋ ଆପାଦିତୋ ଇତରୋ କଦ୍ଦମାଦିଭାୱୋ ଚିତ୍ତେନ ପୁବ୍ବେ କତେନ

ଯଥା ଯେନ କଦ୍ଦମାଦିଓ୍ୱୋହାରେନ ଭଓ୍ୱତି, ତଥା ତେନ ଓ୍ୱୋହାରେନ ବୁଦ୍ଧି କଥଲାଦିସଭାଓ୍ୱଜାନନଂ କଦ୍ଦମାଦିସଭାଓ୍ୱଜାନନଂ ଭଓ୍ୱତି, ଇଦଂ ଅଭିନ୍ନେ ଘଟାଦିକଂ ଓ୍ୱା ଭିନ୍ନେ କଥଲାଦିକଂ ଓ୍ୱା ଅନୂନେ ଆପାଦିକଂ ଓ୍ୱା ଊନେ କଦ୍ଦମାଦିକଂ ଓ୍ୱା ସଙ୍କଂ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚଂ ହୋଦ୍ଦେୱ। ''କଦ୍ଦମସ୍ମିଂ ଭିନ୍ନେ, କଦ୍ଦମସ୍ମିଂ ଊନେ ଓ୍ୱା ସତି ଇତରୋ ସମ୍ମୁତିସଭାଓ୍ୱୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଭାଓ୍ୱତୋ ''ଘଟେ, ସମ୍ଭାରଜଲେ ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚସଭାଓ୍ୱୋ ତୁମ୍ହେହି ୱୁତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କତମୋ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚସଭାଓ୍ୱୋ''ତି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଭାଓ୍ୱତୋ ''ତଦ୍ଦିପରିଯାଯେନ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଥୱୀଆଦୀନଂ କକ୍ଖଳଆଦିଲକ୍ଖଣତୋ ଇତରସ୍ସ ଫୁସନାଦିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅସମ୍ଭଓ୍ୱତୋ, ଫସ୍ସାଦୀନଞ୍ଚ ଫୁସନାଦିଲକ୍ଖଣତୋ ଇତରସ୍ସ କକ୍ଖଳଆଦିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅସମ୍ଭଓ୍ୱତୋ ପଥୱୀଫସ୍ସାଦୀନଂ ଲକ୍ଖଳଅଫୁସନାଦିଲକ୍ଖଣଂ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ହୋଦ୍ଦେୱାତି ଇମସ୍ମିଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥେ ଗହିତେ କୋଚି ୱିରୋଧୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋତି।

୩। ପଞ୍ଚ ନଯା ସରୂପତୋ ଆଚରିଯେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଅମ୍ହେହି ଚ ୱିଞ୍ଞାତା, ''ଯାନି ପଦାନି ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦାନି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି, କତମାନି ତାନୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମାନି ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦାନି''ତ୍ୟାଦିମାହ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଏୱଂ ନଯେପି ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ମୂଲପଦାନି ଉଦ୍ଦିସିତୁଂ 'ତତ୍ଥ କତମାନୀ'ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କୁସଲାନି ନଓ୍ୱ ପଦାନି, ଅକୁସଲାନି ନଓ୍ୱ ପଦାନି ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନୀତି ଯୋଜନା। ମୂଲନ୍ତି ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି ଏତେହି ନଯା, ପତିଟ୍ଠାନୱିଭାଗା ଚାତି ମୂଲାନି, ପଦନ୍ତି ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନଯା, ପଟ୍ଠାନୱିଭାଗା, ଅଧିଗମା ଚାତି ପଦାନି, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଟ୍ଠେନ ମୂଲାନି ଚ ତାନି ପଦାନି ଚାତି ମୂଲପଦାନି। କୁଚ୍ଛିତେ ପାପଧମ୍ମେ ସଲଯନ୍ତୀତି କୁସଲାନି, କୁସେ ରାଗାଦଯୋ ଲୁନନ୍ତୀତି କୁସଲାନି, କୁସା ୱିଯ ଲୁନନ୍ତୀତି କୁସଲାନି, କୁସେନ ଞାଣେନ ଲାତବ୍ବାନି ପଓ୍ୱତ୍ତେତବ୍ବାନୀତି କୁସଲାନି। କୁସଲାନଂ ପଟିପକ୍ଖାନୀତି ଅକୁସଲାନି ଅ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ପଟିପକ୍ଖତ୍ଥୋତି।

ନଓ୍ୱ ପଦାନି କୁସଲାନି, ନଓ୍ୱ ପଦାନି ଅକୁସଲାନୀତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦତୋ, ଜାତିଭେଦତୋ ଚ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି, ''କତମାନି ତାନୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ନଓ୍ୱ ପଦାନି ଅକୁସଲାନି ପଚ୍ଚାସତ୍ତିନ୍ଯାଯେନ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କତମାନି ନଓ୍ୱ ପଦାନି ଅକୁସଲାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –

''ଏୱଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦତୋ, ଜାତିଭେଦତୋ ଚ ମୂଲପଦାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂଯେୱ ପଠମଂ ଉଦ୍ଦିସତି 'ତଣ୍ହା'ତିଆଦିନା''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩) –

ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ରୂପାଦିକେ ଖନ୍ଧେ ତସତି ପରିତସତୀତି ତଣ୍ହା। ଅୱିନ୍ଦିଯଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଂ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ୱିନ୍ଦିଯଂ କାଯସୁଚରିତାଦିଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ୱିଜ୍ଜାଯ ପଟିପକ୍ଖାତି ୱା ଅୱିଜ୍ଜା। ଲୁବ୍ଭନ୍ତି ତେନାତି ଲୋଭୋ, ଲୁବ୍ଭତୀତି ୱା ଲୋଭୋ, ଲୁବ୍ଭନଂ ୱା ଲୋଭୋ। ଦୋସମୋହେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅସୁଭେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦିକେ ''ସୁଭ''ନ୍ତି ପଓ୍ୱତ୍ତା ସଞ୍ଞା ସୁଭସଞ୍ଞା। ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖାଦିକେ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ପଓ୍ୱତ୍ତା ସଞ୍ଞା ସୁଖସଞ୍ଞା। ଅନିଚ୍ଚେ ସଙ୍ଖାରଧମ୍ମେ ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ପଓ୍ୱତ୍ତା ସଞ୍ଞା ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା। ଅନତ୍ତସଭାଓ୍ୱେସୁ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ''ଅତ୍ତା''ତି ପଓ୍ୱତ୍ତା ସଞ୍ଞା ଅତ୍ତସଞ୍ଞା। ଯତ୍ଥାତି ଯେସୁ ପଦେସୁ ସବ୍ବୋ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ସଙ୍ଗହଂ ସମୋସରଣଂ ଗଚ୍ଛତି, ତାନି ପଦାନି ଅକୁସଲାନୀତି ଯୋଜନା। ସଙ୍ଗହଂ ଗଣନଂ। ସମୋସରଣଂ ସମାରୋପନଂ।

ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକେ ନୀୱରଣେ ସମେତି ୱୂପସମେତି ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନାତି ସମଥୋ। ସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚାଦୀହି ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ପସ୍ସତୀତି ୱିପସ୍ସନା। ଲୋଭସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ଅଲୋଭୋ। ଦୋସସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ଅଦୋସୋ। ମୋହସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ଅମୋହୋ। ଏତ୍ଥାପି ଅ-ସଦ୍ଦୋ ପଟିପକ୍ଖତ୍ଥୋ, ନ ଅଭାଓ୍ୱତ୍ଥାଦିକୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅସୁଭେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦିକେ, ଚକ୍ଖାଦିମ୍ହି ୱା ''ଅସୁଭ''ନ୍ତି ପଓ୍ୱତ୍ତା ସଞ୍ଞାପଧାନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅସୁଭସଞ୍ଞା, ୱିସେସତୋ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ । ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦୀସୁ ''ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ପଓ୍ୱତ୍ତା ସଞ୍ଞାପଧାନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା, ୱିସେସତୋ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଅନିଚ୍ଚେ ଖନ୍ଧାଦିକେ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମେ ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ପଓ୍ୱତ୍ତା ସଞ୍ଞାପଧାନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା, ୱିସେସତୋ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଅନତ୍ତସଭାଓ୍ୱେ ଖନ୍ଧେ, ଚକ୍ଖାଦିମ୍ହି ୱା ''ଅନତ୍ତା''ତି ପଓ୍ୱତ୍ତା ସଞ୍ଞାପଧାନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା, ୱିସେସତୋ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାସତିପଧାନଂ। ପଞ୍ଞାସତିସୀସେନ ହି ପଓ୍ୱତ୍ତା ଅଯଂ ଦେସନା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗଓ୍ୱତା ''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ସତିବଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ? ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ, ଏତ୍ଥ ସତିବଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବ''ନ୍ତି। ଯତ୍ଥାତି ଯେସୁ ପଦେସୁ ସବ୍ବୋ କୁସଲପକ୍ଖୋ ସଙ୍ଗହଂ ସମୋସରଣଂ ଗଚ୍ଛତି, ତାନି ପଦାନି କୁସଲାନୀତି ଯୋଜନା।

ଉଦ୍ଦାନନ୍ତି ଉଦ୍ଧଂ ଦାନଂ ରକ୍ଖଣଂ ଉଦ୍ଦାନଂ, ସଙ୍ଗହୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଦ୍ଦାନେ ଅୱୁତ୍ତେ ସତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣଭାଓ୍ୱୋ ଦିନ୍ନୋ ୱିଯ ଭଓ୍ୱେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣଭାଓ୍ୱସ୍ସ ନିୱାରଣତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଦାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚତୁରୋ ଚ ୱିପଲ୍ଲାସାତି ସୁଭସୁଖନିଚ୍ଚଅତ୍ତସଞ୍ଞା। କିଲେସା ଭଓ୍ୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନଓ୍ୱପଦେସୂତି

ଭୂମୀ, କିଲେସାନଂ ଭୂମୀତି କିଲେସଭୂମୀ, କିଲେସପୱତ୍ତନଟ୍ଠାନାନି ନୱ ପଦାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଚତୁରୋସତିପଟ୍ଠାନାତି ଅସୁଭଦୁକ୍ଖଅନିଚ୍ଚଅନତ୍ତସଞ୍ଞା। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭୂମୀତି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଭୂମୀ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠାନାନି ସମୋସରଣଟ୍ଠାନାନି।

ନୱହି କୁସଲପଦେହି କୁସଲପକ୍ଖା ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଯୋଜୀଯନ୍ତି, ନୱହି ଅକୁସଲପଦେହି ଅକୁସଲପକ୍ଖା ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଯୋଜୀଯନ୍ତି। ନୱହି କୁସଲପଦେହି ସହ କୁସଲପକ୍ଖା ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଯୁଜ୍ଜନ୍ତା ଭୱନ୍ତି, ନୱହି ଅକୁସଲପଦେହି ସହ ଅକୁସଲପକ୍ଖା ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଯୁଜ୍ଜନ୍ତା ଭୱନ୍ତୀତି ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ୱୁତ୍ତାୱସେସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାନୁସାରେନ ୱିଜାନିତବ୍ବୋ।

ଇତି ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ଉଦ୍ଦେସୱାରସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ନିଦ୍ଦେସୱାରଅତ୍ଥୱିଭାୱନା

ସୋଳସହାରନିଦ୍ଦେସୱିଭାୱନା

୪। ହାରାଦୀସୁ ସମୁଦାୟସ୍ସ ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ହାରାଦୟୋ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ନେତ୍ତୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ଏୱଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ହାରାଦୟୋ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ ‘ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମେ ସୋଳସ ହାରା? ଦେସନା ୱିଚୟୋ’’ତିଆଦିଉଦ୍ଦେସପାଠେ। ସଙ୍ଖେପତୋତି ସମାସତୋ। ନେତ୍ତୀତି ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣଂ। କିତ୍ତିତାତି କଥିତା, ଇଦାନି ନିଦ୍ଦେସତୋ କଥେସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧।

‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା, ନିସ୍ସରଣମ୍ପି ଚ ଫଲଂ ଉପାୟୋ ଚ।

ଆଣତ୍ତୀ ଚ ଭଗୱତୋ, ୟୋଗୀନଂ ଦେସନାହାରୋ’’ତି। –

ଗାଥାୟଂ ୟେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ସୁତ୍ତେ ଆଗତା ଅସ୍ସାଦୋପି ଆଦୀନୱତା ଆଦୀନୱୋପି ନିସ୍ସରଣମ୍ପି ଫଲମ୍ପି ଉପାୟୋପି ୟୋଗୀନଂ ଅତ୍ଥାୟ ଭଗୱତୋ ଆଣତ୍ତିପି ଇମେ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସିତା ସଂୱଣ୍ଣିତା ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ଞାପିତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଦେସନାହାରୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥୟୋଜନା।

ୱଚନତ୍ଥାଦୟୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତାୱ, ତସ୍ମା କିଞ୍ଚିମତ୍ତମେୱ କଥେସ୍ସାମି। ଅସ୍ସାଦୀୟତେତି ଅସ୍ସାଦୋ, କୋ ସୋ? ସୁଖଂ, ସୋମନସ୍ସଂ, ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭୂତା ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଚ। ଅସ୍ସାଦେତି ଏତାୟାତି ୱା ଅସ୍ସାଦୋ, କୋ ସୋ? ତଣ୍ହା, ୱିପଲ୍ଲାସା ଚ। ୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ହି ଏକଚ୍ଚେ ସତ୍ତା ଅନିଟ୍ଠମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ ଇଟ୍ଠାକାରେନ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତି।

ଆଭୁସଂ କମ୍ପେନ ଦୀନଂ ଦୁକ୍ଖାଦି ହୁତ୍ୱା ୱାତି ପୱତ୍ତତୀତି ଆଦୀନୱୋ, ଦୁକ୍ଖାଦି। ଅଥ ୱା ଅତିୱିୟ ଆଦୀନଂ କପଣଂ ହୁତ୍ୱା ୱାତି ପୱତ୍ତତୀତି ଆଦୀନୱୋ, କପଣମନୁସ୍ସୋ, ତଥାଭାୱା ଚ ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା ଅନିଚ୍ଚତାଦିୟୋଗତୋ।

ନିସ୍ସରତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣଂ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ। ନିସ୍ସରତୀତି ୱା ନିସ୍ସରଣଂ, ନିବ୍ବାନଂ। ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ନିସ୍ସରଣଭେଦୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪ ହାରସଙ୍ଖେପ) ବହୁଧା ୱୁତ୍ତୋୱ।

ଫଲତି ପୱତ୍ତତୀତି ଫଲଂ, ଦେସନାୟ ଫଲଂ। ୟଦିପି ଦେସନା ଫଲନିପ୍ଫାଦିକା ନ ହୋତି, ତଥାପି ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରା ସମ୍ପତ୍ତନ୍ତି, ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରହେତୁତୋ ଫଲଂ ପୱତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଦେସନାୟ ଫଲଂ ନାମାତି। କତମଂ ତଂ? ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ଆୟୁୱଣ୍ଣସୁଖବଲୟସପରିୱାରଅଧିପତେୟ୍ୟୋପଧିସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କୱତ୍ତିସିରିଦେୱରଜ୍ଜ- ସିରିଚତୁସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କସୀଲସମାଧିସମ୍ପଦା ୱିଜ୍ଜାଭିଞ୍ଞା ପଟିସମ୍ଭିଦା ସାୱକବୋଧିପଚ୍ଚେକବୋଧିସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟୋ।

ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଅୟତି ପୱତ୍ତତି ଫଲଂ ଏତେନାତି ଉପାୟୋ, କୋ ସୋ? ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା। ପୁରିମା ପଟିପଦା ହି ପଚ୍ଛିମାୟ ପଟିପଦାୟ ଅଧିଗମୂପାୟୋ, ପରମ୍ପରାୟ ମଗ୍ଗନିବ୍ବାନାଧିଗମସ୍ସ ଚ ଉପାୟୋ। କେଚି ‘‘ମଗ୍ଗୋପି ଉପାୟୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ମତେନ ନିବ୍ବାନମେୱ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ସିୟା। ‘‘ତେ ପହାୟ ତରେ ଓଘନ୍ତି ଇଦଂ ନିସ୍ସରଣ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ୫) ପନ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଭାୱଂ ୱକ୍ଖତି, ତସ୍ମା କେସଞ୍ଚି ୱାଦୋ ନ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଆଣତ୍ତୀତି ଆଣାରହସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ହିତସିଦ୍ଧିୟା ‘‘ଏୱଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜାହି, ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିଂ ମା ପଟିପଜ୍ଜାହୀ’’ତି ୱିଧାନଂ ଆଣାଠପନଂ ଆଣତ୍ତି ନାମ।

ୟୁଜ୍ଜନ୍ତି ପୟୁଜ୍ଜନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାସୂତି ୟୋଗିନୋ, ୱେନେୟ୍ୟା, ତେସଂ ୟୋଗୀନଂ ଅତ୍ଥାୟାତି ୱଚନସେସଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୟୋଜନା କାତବ୍ବା।

ସୁତ୍ତେ ଆଗତାନଂ ସଙ୍କେସଂ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ଏକଦେସାଗତାନମ୍ପି ନୀହରିତ୍ୱା ସଙ୍କେସଂ ୱିଭଜନସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଦେସନାହାରୋତି ନିଦ୍ଦେସତୋ ଗହେତବ୍ବୋ, ସୋ ଚ ୱିଭଜନାକାରୋ ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗେ (ନେତ୍ତି। ୫) ଆଗମିସ୍ସତୀତି ଇଧ ନ ଦସ୍ସିତୋତି।

ଦେସନାହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କତମୋ ୱିଚଯହାରନିଦ୍ଦେସୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୨।

''ଯଂ ପୁଚ୍ଛିତଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଞ୍ଚ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯା ଚ ଅନୁଗୀତି।

ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯୋ ପୱିଚଯୋ, ହାରୋ ୱିଚଯୋତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ''ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯଂ ପୁଚ୍ଛିତଞ୍ଚ ଯା ପୁଚ୍ଛା ୱିଚଯମାନା ଚ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଞ୍ଚ ଯା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନା ୱିଚଯମାନା ଚ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯୋ ପଦାଦିୱିଚଯୋ, ଅସ୍ସାଦାଦିୱିଚଯୋ ଚ ଅତ୍ଥି, ତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ୱିଚଯମାନା ପୁଚ୍ଛାଦଯୋ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ୱିଚିଯନ୍ତି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱିଚଯୋ ହାରୋତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ପୁଚ୍ଛୀଯତେ ପୁଚ୍ଛିତଂ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜୀଯତେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତନ୍ତି ଭାୱସାଧନତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ନ କମ୍ମସାଧନତ୍ଥୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଟୀକାଯଂ ''ଭାୱତ୍ଥେ ତୋତି ଆହ – 'ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନା'''ତି।

''ସୁତ୍ତସ୍ସା''ତି ନିଯମିତତ୍ତା ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆଗତଂ ନ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୋ ୱିଚଯୋ ହାରୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪ ହାରସଙ୍ଖେପ) ୱୁତ୍ତୋୱ। କଥଂ? –

''ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛା ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନା ୱିମତିଚ୍ଛେଦନା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନା ଏକାଧିଟ୍ଠାନା ଅନେକାଧିଟ୍ଠାନା ସମ୍ମୁତିୱିସଯା ପରମତ୍ଥୱିସଯା ଅତୀତୱିସଯା ଅନାଗତୱିସଯା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱିସଯା''ତିଆଦିନା ପୁଚ୍ଛାୱିଚଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''ଇଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଏକଂସବ୍ଯାକରଣଂ ୱିଭଜ୍ଜବ୍ଯାକରଣଂ ପଟିପୁଚ୍ଛାବ୍ଯାକରଣଂ ଠପନଂ ସାୱସେସଂ ନିରୱସେସଂ ସଉତ୍ତରଂ ନିରୁତ୍ତରଂ ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତର''ନ୍ତିଆଦିନା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯୋ।

''ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛା ଇମିନା ସମେତି, ଏତେନ ନ ସମେତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ଥଂ ଆନେତ୍ୱା, ୱିଚଯୋ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଚ ୱିଚଯୋ ପୁବ୍ବାପରୱିଚଯୋ। ''ଅଯଂ ଅନୁଗୀତି ୱୁତ୍ତତ୍ଥସଙ୍ଗହା ଅୱୁତ୍ତତ୍ଥସଙ୍ଗହା ତଦୁଭଯତ୍ଥସଙ୍ଗହା କୁସଲତ୍ଥସଙ୍ଗହା ଅକୁସଲତ୍ଥସଙ୍ଗହା''ତିଆଦିନା ଅନୁଗୀତିୱିଚଯୋ। ଅସ୍ସାଦାଦୀସୁ ସୁଖୱେଦନାଯ ''ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା''ତିଆଦିନା, ତଣ୍ହାଯ ''ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣା''ତିଆଦିନା, ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ''ୱିପରୀତଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣା''ତିଆଦିନା, ଅୱସିଟ୍ଠାନଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ''ଯଥାସକଲକ୍ଖଣା''ତିଆଦିନା ସଙ୍କେସଞ୍ଚ ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ତିକେସୁ, ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାଧିକେ ଚ ଦୁକସତେ ଲବ୍ଭମାନପଦୱସେନ ତଂତଂଅସ୍ସାଦତ୍ଥୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣଂ ଅସ୍ସାଦୱିଚଯୋ।

ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ''ଅନିଟ୍ଠାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା''ତିଆଦିନା, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାନଂ ''ପଟିସନ୍ଧିଲକ୍ଖଣା''ତିଆଦିନା, ଅନିଚ୍ଚତାଦୀନଂ ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତାଯ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିକତାଯ ଚ ''ଅନିଚ୍ଚା''ତିଆଦିନା ସଙ୍କେସଞ୍ଚ ଲୋକିଯଧମ୍ମାନଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯହାନଭାଗିଯତାଦିୱସେନ ଆଦୀନୱୱୁତ୍ତିଯା ଓକାରନିଦ୍ଧାରଣେନ ଆଦୀନୱୱିଚଯୋ। ନିସ୍ସରଣପଦେ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗମନତୋ କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାୱିଭାଗୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତପରିଯାଯୱିଭାଗୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣୱସେନାତି ଏୱଂ ନିସ୍ସରଣୱିଚଯୋ। ଫଲାଦୀନଂ ତଂତଂସୁତ୍ତଦେସନାଯ ସାଧେତବ୍ବଫଲସ୍ସ ତଦୁପାଯସ୍ସ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତୱିଧିୱଚନସ୍ସ ଚ ୱିଭାଗନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ୱିଚଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ପଦପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନପୁଚ୍ଛାପୁବ୍ବାପରାନୁଗୀତୀନଂ, ଅସ୍ସାଦାଦୀନଞ୍ଚ ୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣୱସେନେୱ ୱିଚଯଲକ୍ଖଣୋ ''ୱିଚଯୋ ହାରୋ''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋତି –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋୱ।

ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିସେସୋ ପନ ଟୀକାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ। କଥଂ? –

''ଚକ୍ଖୁ ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ପୁଟ୍ଠେ ''ଆମ, ଚକ୍ଖୁ ଅନିଚ୍ଚମେୱା''ତି ଏକନ୍ତତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଏକଂସବ୍ଯାକରଣଂ, ''ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଭାୱେତବ୍ବଂ, ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଞ୍ଚା''ତି

ପୁଟ୍ଠେ ‘‘ମଗ୍ଗପରିୟାପନ୍ନଂ ଭାୱେତବ୍ବଂ, ଫଲପରିୟାପନ୍ନଂ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱିଭଜ୍ଜବ୍ୟାକରଣଂ, ‘‘ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ କୁସଲ’’ନ୍ତି ପୁଟ୍ଠେ ‘‘କିଂ ଅନୱଜ୍ଜଟ୍ଠୋ କୁସଲଟ୍ଠୋ, ଉଦାହୁ ସୁଖୱିପାକଟ୍ଠୋ’’ତି ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ପଟିପୁଚ୍ଛାବ୍ୟାକରଣଂ, ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା, ଅସସ୍ସତୋ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଅବ୍ୟାକତମେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଠପନଂ, ‘‘କିଂ ପନେତେ ‘କୁସଲା’ତି ୱା ‘ଧମ୍ମା’ତି ୱା ଏକତ୍ଥା, ଉଦାହୁ ନାନତ୍ଥା’’ତି ଇଦଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ସାୱସେସଂ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ପନ ସାୱସେସତୋ ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ ଦେସନାୟଂ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅପାଟିହୀରକଂ ସଉତ୍ତରଂ ସପ୍ପାଟିହୀରକଂ ନିରୁତ୍ତରଂ, ସେସଂ ୱିଚୟହାରନିଦ୍ଦେସେ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱାତି –

ୱୁତ୍ତୋୱ। ସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅନାକୁଲୋ ପାକଟୋ ୟତିପୋତେହି ୱିଞ୍ଞାତୋ, ସୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅମ୍ହେହି ନ ୱିଭତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱିଚୟହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ୟୁତ୍ତିହାରନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୩।

‘‘ସବ୍ବେସଂ ହାରାନଂ, ୟା ଭୂମୀ ୟୋ ଚ ଗୋଚରୋ ତେସଂ।

ୟୁତ୍ତାୟୁତ୍ତପରିକ୍ଖା, ହାରୋ ୟୁତ୍ତୀତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସଂ ସୋଳସନ୍ନଂ ହାରାନଂ ୟା ଭୂମି ପୱତ୍ତନଟ୍ଠାନଭୂତଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ୟୋ ଗୋଚରୋ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ଚ ଅତ୍ଥି, ତେସଂ ଭୂମିସଙ୍ଖାତବ୍ୟଞ୍ଜନଗୋଚରସଙ୍ଖାତସୁତ୍ତତ୍ଥାନଂ ୟା ୟୁତ୍ତାୟୁତ୍ତପରିକ୍ଖା ୟୁତ୍ତାୟୁତ୍ତୀନଂ ୱିଚାରଣା ସଂୱଣ୍ଣନା କତା, ସୋ ୟୁତ୍ତିଅୟୁତ୍ତିପରିକ୍ଖାୱିଚାରଣସଙ୍ଖାତୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ‘‘ୟୁତ୍ତି ହାରୋ’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୟୋଜନା।

ତେସଂ ହାରାନଂ ଭୂମିଭୂତସ୍ସ ସୁତ୍ତେ ଆଗତସ୍ସ ବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ୟୁତ୍ତିଭାୱୋ ଦୁୱିଧୋ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭାୱୋ, ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥୱାଚକଭାୱୋ ଚ। ଗୋଚରଭୂତସ୍ସ ପନ ସୁତ୍ତେ ଆଗତସ୍ସ ୟୁତ୍ତିଭାୱୋ ସୁତ୍ତୱିନୟଧମ୍ମତାହି ଅୱିଲୋମନଂ। ଅୟୁତ୍ତିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ଗହେତବ୍ବୋ।

ୟୁତ୍ତିହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ପଦଟ୍ଠାନହାରନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୪।

‘‘ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଜିନୋ, ତସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ୟଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଇତି ୟାୱ ସବ୍ବଧମ୍ମା, ଏସୋ ହାରୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମନ୍ତି ୟଂ କିଞ୍ଚି କୁସଲାଦିଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ତେ ଜିନୋ ଦେସେତି, ତସ୍ସ ସୁତ୍ତେ ଜିନେନ ଦେସିତସ୍ସ କୁସଲାଦିଧମ୍ମସ୍ସ ୟଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବଂ, ତଂ ତଂ ପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚାତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୟାୱ ୟତ୍ତକା ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସୁତ୍ତେ ଜିନେନ ଦେସିତା, ତତ୍ତକାନଂ ସବ୍ବେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ୟଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବଂ, ତସ୍ସ ଚ ପଦଟ୍ଠାନସ୍ସ ୟଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବଂ, ତଂ ତଂ ପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ, ଇତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୟାୱ ୟତ୍ତକା ସବ୍ବେ ପଦଟ୍ଠାନଧମ୍ମା ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବାୱ, ତତ୍ତକାନି ସବ୍ବାନି ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠାନାନି ୟଥାନୁରୂପଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୟେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ କଥିତାନି, ଏସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ‘‘ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୟୋଜନା।

ସୁତ୍ତେ ଦେସିତକୁସଲଧମ୍ମସ୍ସ ୟୋନିସୋମନସିକାରସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟାଦି ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସୁତ୍ତେ ଦେସିତଅକୁସଲଧମ୍ମସ୍ସ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଅସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟାଦି ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୟଥାରହଂ କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତା ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବନ୍ତି।

ପଦଟ୍ଠାନହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ଲକ୍ଖଣହାରନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୫।

‘‘ୱୁତ୍ତମ୍ହି ଏକଧମ୍ମେ, ଯେ ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣା କେଚି।

ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି ସବ୍ବେ, ସୋ ହାରୋ ଲକ୍ଖଣୋ ନାମା’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଏକଧମ୍ମେ ସୁତ୍ତେ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତମ୍ହି, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ନିଦ୍ଧାରିତେ ୱା ସତି ତେନ ଧମ୍ମେନ ଯେ କେଚି ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣା ଭୱନ୍ତି, ସବ୍ବେ ତେ ଧମ୍ମା ସୁତ୍ତେ ସରୂପତୋ ଅୱୁତ୍ତାପି ସମାନଲକ୍ଖଣତାଯ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବଭାୱେନ ଆନେତ୍ୱା ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ‘‘ଲକ୍ଖଣୋ ନାମ ହାରୋ’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

ଏକଂ ସମାନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଏକଲକ୍ଖଣା, ସମାନଲକ୍ଖଣା, ସହଚାରିତାଯ ୱା ସମାନକିଚ୍ଚତାଯ ୱା ସମାନହେତୁତାଯ ୱା ସମାନଫଲତାଯ ୱା ସମାନାରମ୍ମଣତାଯ ୱା ଅୱୁତ୍ତାପି ନିଦ୍ଧାରିତାତି। କଥଂ ? – ‘‘ନାନତ୍ତକାଯାନାନତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪୧, ୩୫୭, ୩୫୯; ଅ। ନି। ୯। ୨୪), ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା’’ତିଆଦୀସୁ ସହଚାରିତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସହଗତା ଧମ୍ମା ନିଦ୍ଧାରିତା। ‘‘ଦଦଂ ମିତ୍ତାନି ଗନ୍ଥତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୮୯) ସମାନକିଚ୍ଚତା, ପିଯୱଚନଅତ୍ଥଚରିଯା ସମାନତ୍ତତାପି ନିଦ୍ଧାରିତା, ‘‘ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩। ୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧; ମହାୱ। ୧; ୱିଭ। ୨୨୫; ଉଦା। ୧; ନେତ୍ତି। ୨୪) ସମାନହେତୁତାଯ ସଞ୍ଞାଦଯୋପି ନିଦ୍ଧାରିତା, ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧; ମହାୱ। ୧; ୱିଭ। ୨୨୫; ଉଦା। ୧; ନେତ୍ତି। ୨୪) ସମାନଫଲତାଯ ତଣ୍ହୁପାଦାନାଦଯୋପି ନିଦ୍ଧାରିତା, ‘‘ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଆରବ୍ଭ ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୨୪) ସମାନାରମ୍ମଣତାଯ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନାଦଯୋପି ନିଦ୍ଧାରିତା, ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ୱିଭଙ୍ଗୱାରେ (ନେତ୍ତି। ୨୩) ଆଗମିସ୍ସତି।

ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୬।

‘‘ନେରୁତ୍ତମଧିପ୍ପାଯୋ , ବ୍ୟଞ୍ଜନମଥ ଦେସନାନିଦାନଞ୍ଚ;

ପୁବ୍ବାପରାନୁସନ୍ଧୀ, ଏସୋ ହାରୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ନେରୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ତପଦନିବ୍ବଚନଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧାନଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଦେସକାନଂ, ସାୱକାନଂ ୱା ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଚ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ବ୍ୟଞ୍ଜନମୁଖେନ ଦେସନାନିଦାନଞ୍ଚ ପୁବ୍ବାପରେନ ଅନୁସନ୍ଧି ଚ ଏତେ ନିରୁତ୍ତାଦଯୋ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ୱିଭାୱୀଯନ୍ତି, ଏସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ‘‘ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଦେସନାପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ଦେସକସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯାଦି ଦେସନାନିଦାନଂ ନାମ। ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସ୍ସ ବହୁୱିସଯତ୍ତା ୱିଭଙ୍ଗେ (ନେତ୍ତି। ୨୫ ଆଦଯୋ) ଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା କଥଯିସ୍ସାମ।

ଚତୁବ୍ୟୂହହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ଆୱଟ୍ଟହାରନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୭।

‘‘ଏକମ୍ହି ପଦଟ୍ଠାନେ, ପରିଯେସତି ସେସକଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ;

ଆୱଟ୍ଟତି ପଟିପକ୍ଖେ, ଆୱଟ୍ଟୋ ନାମ ସୋ ହାରୋ’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ପରକ୍କମଧାତୁଆଦୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନେ ଏକମ୍ହି ଆରମ୍ଭଧାତୁଆଦିକେ ଦେସନାରୁଳ୍ହେ ସତି ୱିସଭାଗତାଯ ୱା ସେସକଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ପରିଯେସତି , ଦେସନାଯ ସରୂପତୋ ଅଗ୍ଗହଣେନ ୱା ସେସକଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ପରିଯେସତି, ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ପରିଯେସିତ୍ୱା ଯୋଜେନ୍ତୋ ଦେସନଂ ପମାଦାଦୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତେ କୋସଜ୍ଜାଦିକେ ପଟିପକ୍ଖେ ଆୱଟ୍ଟତି ଆୱଟ୍ଟାପେତି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ‘‘ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ ନାମା’’ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

‘‘ପଟିପକ୍ଖେ’’ତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ସେସେପି ସଭାଗେ ଆୱଟ୍ଟନତୋ। ନ ହି ଆରମ୍ଭଧାତୁଆଦିକେ ଦେସନାରୁଳ୍ହେ ସତି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେ

କୋସଜ୍ଜାଦିକେଯେଵ ଦେସନଂ ଆଵଜ୍ଜେତି, ଅଥ ଖୋ ଅଵସେସଵୀରିଯାରମ୍ଭାଦିକେପି ଦେସନଂ ଆଵଜ୍ଜେତୀତି।

ଆଵଟ୍ଟହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କତମୋ ଵିଭତ୍ତିହାରନିଦ୍ଦେସୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୮।

''ଧମ୍ମଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଭୂମିଞ୍ଚ ଵିଭଜତେ ଅଯଂ ହାରୋ।

ସାଧାରଣେ ଅସାଧାରଣେ ଚ ନେଯ୍ୟୋ ଵିଭତ୍ତୀ''ତି। –

ଗାଥା ଵୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ କୁସଲାଦିଵସେନ ଅନେକଵିଧଂ ସଭାଵଧମ୍ମଞ୍ଚ ଦାନସୀଲାଦିପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ''ଦସ୍ସନଭୂମି ଭାଵନାଭୂମୀ''ତି ଏଵମାଦିକଂ ଭୂମିଞ୍ଚ ସାଧାରଣେ ଚ ଅସାଧାରଣେ ଚ ଯେନ ସଂଵଣ୍ଣନାଵିସେସେନ ଵିଭଜତେ, ସୋ ସଂଵଣ୍ଣନାଵିସେସୋ ''ଵିଭତ୍ତି ହାରୋ''ତି ନେଯ୍ୟୋତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

''ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଵୁତ୍ତା କୁସଲା ଵାସନାଭାଗିଯା, ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଵୁତ୍ତା କୁସଲା ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯା''ତ୍ୟାଦିନା, ''ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଵୁତ୍ତା ଅକୁସଲା କିଲେସଭାଗିଯା''ତ୍ୟାଦିନା ଧମ୍ମଞ୍ଚ, ''ଇଦଂ ସୀଲଂ ଇମସ୍ସ ମହଗ୍ଗତଵିସେସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଇଦଂ ସୀଲଂ ଇଦଂ ଝାନଂ ଇମସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତ୍ୟାଦିନା ପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ, ''ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଭୂମି, ଭାଵନାପହାତବ୍ବସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ଭୂମି''ତ୍ୟାଦିନା ଭୂମିଞ୍ଚ, ''କାମରାଗବ୍ୟାପାଦା ପୁଥୁଜ୍ଜନସୋତାପନ୍ନାନଂ ସାଧାରଣା''ତ୍ୟାଦିନା ସାଧାରଣେ ଚ, ''କାମରାଗବ୍ୟାପାଦା ଅନାଗାମିଅରହନ୍ତାନଂ ଅସାଧାରଣା''ତ୍ୟାଦିନା ଅସାଧାରଣେ ଚ ଯେନ ଵିଭଜତି, ସୋ ଵିଭତ୍ତି ହାରୋ ନାମାତିଆଦିନା (ନେତ୍ତି। ୩୩-୩୪) ଵିତ୍ଥାରେତ୍ଵା ଵିଭଜନାକାରୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଵିଭତ୍ତିହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କତମୋ ପରିଵତ୍ତନହାରନିଦ୍ଦେସୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୯।

''କୁସଲାକୁସଲେ ଧମ୍ମେ, ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ଭାଵିତେ ପହୀନେ ଚ।

ପରିଵତ୍ତତି ପଟିପକ୍ଖେ, ହାରୋ ପରିଵତ୍ତନୋ ନାମା''ତି। –

ଗାଥା ଵୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ଭାଵିତେ ଭାଵିତବ୍ବେ କୁସଲେ ଅନଵଜ୍ଜଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ କଥିତେ, ସଂଵଣ୍ଣିତେ ଵା ପହୀନେ ପହାତବ୍ବେ ଅକୁସଲେ ସାଵଜ୍ଜଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ କଥିତେ, ସଂଵଣ୍ଣିତେ ଵା ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖେ ଵିପରୀତଧମ୍ମେ ଯେନ ସଂଵଣ୍ଣନାଵିସେସେନ ପରିଵତ୍ତତି ପରିଵତ୍ତେତି, ସୋ ସଂଵଣ୍ଣନାଵିସେସୋ ''ପରିଵତ୍ତନୋ ହାରୋ ନାମା''ତି ଵେଦିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ଭଵତୀ''ତିଆଦିନା ଚ ''ଯସ୍ସ ଵା ପାଣାତିପାତା ପଟିଵିରତସ୍ସ ପାଣାତିପାତୋ ପହୀନୋ''ତିଆଦିନା ଚ ''ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବା କାମା ...ପେ... କାମେହି ଵେରମଣୀ ତେସଂ ଅଧମ୍ମୋ''ତିଆଦିନା ଚ ପଟିପକ୍ଖେ ପରିଵତ୍ତନଭାଵଂ ଵିଭଙ୍ଗଵାରେ (ନେତ୍ତି। ୩୫ ଆଦଯୋ) ଵକ୍ଖତୀତି ନ ଵିତ୍ଥାରିତା।

ପରିଵତ୍ତନହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କତମୋ ଵେଵଚନହାରନିଦ୍ଦେସୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୧୦।

''ଵେଵଚନାନି ବହୂନି ତୁ, ସୁତ୍ତେ ଵୁତ୍ତାନି ଏକଧମ୍ମସ୍ସ।

ଯୋ ଜାନାତି ସୁତ୍ତଵିଦୂ, ଵେଵଚନୋ ନାମ ସୋ ହାରୋ''ତି। –

ଗାଥା ଵୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଏକଧମ୍ମସ୍ସ ପଦତ୍ଥସ୍ସ ସୁତ୍ତେ ଵୁତ୍ତାନି ତୁ ଵୁତ୍ତାନି ଏଵ, ବହୂନି ତୁ ବହୂନି ଏଵ ଵେଵଚନାନି ଯେନ ସଂଵଣ୍ଣନାଵିସେସେନ ଯୋ ସୁତ୍ତଵିଦୂ

ଜାନାତି, ଜାନିତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂଯେଭ ପଦତ୍ଥେ ଯୋଜେତି, ତସ୍ସ ସୁତ୍ତୱିଦୁନୋ ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ''ୱେୱଚନୋ ନାମ ହାରୋ''ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯୋ ସୋ-ସଦ୍ଦା ଅସମାନତ୍ଥା ଚ ହୋନ୍ତୀତି ''ଯୋ ସୁତ୍ତୱିଦୂ''ତି ୱତ୍ୱା ''ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ''ଭଗୱା''ତି ପଦସ୍ସ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ଥେ ଭଗୱତି ''ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନୋ ସୁଗତୋ ଲୋକୱିଦୂ ଅନୁତ୍ତରୋ ପୁରିସଦମ୍ମସାରଥି ସତ୍ଥା ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା, ଫଲନିପ୍ଫତ୍ତିଗତୋ ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତପଟିସମ୍ଭିଦୋ ଚତୁଯୋଗୱିପ୍ପହୀନୋ ଅଗତିଗମନୱୀତିୱତ୍ତୋ ଉଦ୍ଧଟସଲ୍ଲୋ ନିରୂଳ୍ହୱଣୋ ମଦ୍ଦିତକଣ୍ଟକୋ ନିବ୍ବାପିତପରିୟୁଟ୍ଠାନୋ ବନ୍ଧନାତୀତୋ ଗନ୍ଥୱିନିୱେଠନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୱୀତିୱତ୍ତୋ ଭିନ୍ନନ୍ଧକାରୋ ଚକ୍ଖୁମା ଲୋକଧମ୍ମସମତିକ୍କନ୍ତୋ ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସଙ୍ଖେପଗତୋ ବନ୍ଧନାତିୱତ୍ତୋ ଠପିତସଙ୍ଗାମୋ ଅଭିକ୍କନ୍ତତରୋ ଉକ୍କାଧରୋ ଆଲୋକକରୋ ପଜ୍ଜୋତକରୋ ତମୋନୁଦୋ ରଣଞ୍ଜହୋ ଅପରିମାଣୱଣ୍ଣୋ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୱଣ୍ଣୋ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟୱଣ୍ଣୋ ଆଭଙ୍କରୋ ପଭଙ୍କରୋ ଧମ୍ମୋଭାସପଜ୍ଜୋତକରୋ''ତି (ନେତ୍ତି। ୩୮) ଏୱମାଦୀନି ବହୂନି ୱେୱଚନାନି ଯୋଜିତାନି। ୱିତ୍ଥାରୋ ୱିଭଙ୍ଗୱାରେ (ନେତ୍ତି। ୩୭ ଆଦଯୋ) ଆଗମିସ୍ସତି।

ୱେୱଚନହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କତମୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରନିଦ୍ଦେସୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୧୧।

''ଏକଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ, ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ୱିୱିଧାହି ଦେସେତି।

ସୋ ଆକାରୋ ଞେୟ୍ୟୋ, ପଞ୍ଞତ୍ତୀ ନାମ ସୋ ହାରୋ''ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଏକଂ ଖନ୍ଧାଦିଧମ୍ମଂ ୱିୱିଧାହି ନିକ୍ଖେପପ୍ପଭୱପଞ୍ଞତ୍ତାଦୀହି ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ଯେନ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବାକାରେନ ଦେସେତି, ସୋ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବାକାରୋ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ୱିଭାୱିତୋ, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ''ପଞ୍ଞତ୍ତି ହାରୋ ନାମା''ତି ଞେୟ୍ୟୋତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

ତତ୍ଥ ୱିୱିଧାହି ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତିପଭୱପଞ୍ଞତ୍ତିପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତିପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି-ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତିସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତିନିରୋଧପଞ୍ଞତ୍ତିନିବ୍ବିଦାପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଏୱମାଦିପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ଏକପଦତ୍ଥସ୍ସେୱ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବାକାରୱିଭାୱନାଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ହାରୋ ନାମାତି।

ତତ୍ଥ ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ଛନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ, ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ, ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ, ଦସନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି।

''କବଳୀକାରେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ ଅତ୍ଥି ରାଗୋ, ଅତ୍ଥି ନନ୍ଦୀ, ଅତ୍ଥି ତଣ୍ହା, ପତିଟ୍ଠିତଂ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୂଳ୍ହଂ। ଯତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୂଳ୍ହଂ, ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି, ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୁଦ୍ଧୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୬୪; କଥା। ୨୯୬) ଏୱମାଦି ପଭୱପଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ସମୁଦଯସ୍ସ ଚାତି।

''କବଳୀକାରେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ ନତ୍ଥି ରାଗୋ, ନତ୍ଥି ନନ୍ଦୀ, ନତ୍ଥି ତଣ୍ହା''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୬୪; କଥା। ୨୯୬) ଏୱମାଦି ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ''ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି ସମୁଦଯସ୍ସ, ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ, ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ନିରୋଧସ୍ସା''ତି ଚ ''ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ସୁତମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ, ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ, ପୱତ୍ତନାପଞ୍ଞତ୍ତି ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସା''ତି ଏୱମାଦିୱିତ୍ଥାରୋ ୱିଭଙ୍ଗେ (ନେତ୍ତି। ୩୯ ଆଦଯୋ) ଆଗମିସ୍ସତୀତି।

ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କତମୋ ଓତରଣହାରନିଦ୍ଦେସୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୧୨।

''ଯୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚୁପ୍ପାଦୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯଖନ୍ଧା ଚ ଧାତୁଆଯତନା।

ଏତେହି ଓତରତି ଯୋ, ଓତରଣୋ ନାମ ସୋ ହାରୋ’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଯୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଚ ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଖନ୍ଧା ଚ ଯାନି ଧାତୁଆଯତନାନି ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ନିଦ୍ଧାରିତାନି, ଏତେହି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିନ୍ଦ୍ରିଯଖନ୍ଧଧାତାଯତନେହି, ସୁତ୍ତେ ଆଗତପଦତ୍ଥମୁଖେନ ନିଦ୍ଧାରିଯମାନେହି ଚ ଯୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଓତରତି ଓଗାହତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିକେ ତତ୍ଥ ୱାଚକୱସେନ, ତତ୍ଥ ଞାପକୱସେନ ୱା ଅନୁପୱିସତି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଓତରଣୋ ହାରୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

ତତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଖନ୍ଧାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚ ଖନ୍ଧା ଚାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଖନ୍ଧା। ଧାତୁଆଯତନାତି ଧାତୁଯୋ ଚ ଆଯତନାନି ଚ ଧାତୁଆଯତନା। କଥଂ ଓତରଣୋ? ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ସବ୍ବଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦି (ନେତ୍ତି। ୪୨) ପାଠୋ।

ଉଦ୍ଧନ୍ତି ରୂପଧାତୁ ଚ ଅରୂପଧାତୁ ଚ। ଅଧୋତି କାମଧାତୁ। ସବ୍ବଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ତେଧାତୁକେ ଅଯଂ ଅସେକ୍ଖୱିମୁତ୍ତି। ତାନିଯେୱ ଅସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଅଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣା।

ତାନିଯେୱ ଅସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱିଜ୍ଜା, ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦା ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ…ପେ… ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତି, ଅଯଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେହି ଓତରଣା।

ତାନିଯେୱ ଅସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତାନି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ, ଅଯଂ ଖନ୍ଧେହି ଓତରଣା।

ତାନିଯେୱ ଅସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସଙ୍ଖାରପରିଯାପନ୍ନାନି ଯେ ସଙ୍ଖାରା ଅନାସୱା, ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗା, ତେ ସଙ୍ଖାରା ଧମ୍ମଧାତୁସଙ୍ଗହିତା, ଅଯଂ ଧାତୂହି ଓତରଣା।

ସା ଧମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନା, ଯଂ ଆଯତନଂ ଅନାସୱଂ, ନୋ ଚ ଭୱଙ୍ଗଂ, ଅଯଂ ଆଯତନେହି ଓତରଣାତି ଏୱମାଦୀହି ୱିଭଙ୍ଗେ (ନେତ୍ତି। ୪୨ ଆଦଯୋ) ଆଗମିସ୍ସତୀତି।

ଓତରଣହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ସୋଧନହାରନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୧୩।

‘‘ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତମ୍ହି ପଞ୍ହେ, ଗାଥାଯଂ ପୁଚ୍ଛିତା ଯମାରବ୍ଭ।

ସୁଦ୍ଧାସୁଦ୍ଧପରିକ୍ଖା, ହାରୋ ସୋ ସୋଧନୋ ନାମା’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ତିସ୍ସଂ ଗାଥାଯଂ ଆରୁଳ୍ହେ ପଞ୍ହେ ଞାତୁମିଚ୍ଛିତେ ଅତ୍ଥେ ଭଗୱତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତମ୍ହି ଯଂ ସୁତ୍ତତ୍ଥଂ ଆରବ୍ଭ ଅଧିକିଚ୍ଚ ସା ଗାଥା ପୁଚ୍ଛିତା ପୁଚ୍ଛନତ୍ଥାଯ ଠପିତା, ତସ୍ସ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ସୁଦ୍ଧାସୁଦ୍ଧପରିକ୍ଖା ୱିଚାରଣା ଭୱେ, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ସୋଧନୋ ହାରୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

କଥଂ? ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ପଦଂ ସୋଧିତଂ, ଆରମ୍ଭୋ ନ ସୋଧିତୋ। ‘‘ୱିୱିଚ୍ଛା ପମାଦା ନପ୍ପକାସତୀ’’ତି ପଦଂ ସୋଧିତଂ, ଆରମ୍ଭୋ ନ ସୋଧିତୋ। ‘‘ଜପ୍ପାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂମୀ’’ତି ପଦଂ ସୋଧିତଂ, ଆରମ୍ଭୋ ନ ସୋଧିତୋ। ‘‘ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ’’ନ୍ତି ପଦଞ୍ଚ ସୋଧିତଂ, ଆରମ୍ଭୋ ଚ ସୋଧିତୋତି। ଏୱଂ ପଦାଦୀନଂ ସୋଧିତାସୋଧିତଭାୱୱିଚାରୋ ହାରୋ ସୋଧନୋ ନାମ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ୱିଭଙ୍ଗେ (ନେତ୍ତି। ୪୫ ଆଦଯୋ) ଆଗମିସ୍ସତୀତି।

ସୋଧନହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ଅଧିଟ୍ଠାନହାରନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୧୪।

‘‘ଏକତ୍ତତାଯ ଧମ୍ମା, ଯେପି ଚ ୱେମତ୍ତତାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା।

ତେ ନ ୱିକପ୍ପଯିତବ୍ବା, ଏସୋ ହାରୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଯେ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଏକତ୍ତତାଯ ସାମଞ୍ଞେନପି ଚ ୱେମତ୍ତତାଯ ୱିସେସେନପି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାଦଯୋ ଧମ୍ମା ନ ୱିକପ୍ପଯିତବ୍ବା ସାମଞ୍ଞୱିସେସକପ୍ପନାଯ ୱୋହାରଭାୱେନ ଅନୱଟ୍ଠାନତୋ, କାଲଦିସାୱିସେସାଦୀନଂ ୱିଯ ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧିତୋ ଚ, ଏସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

ତତ୍ଥ ଏକତ୍ତତାଯାତି ଏକସ୍ସ ସମାନସ୍ସ ଭାୱୋ ଏକତ୍ତଂ, ଏକତ୍ତମେୱ ଏକତ୍ତତା, ତାଯ। ଏକସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ସମାନତ୍ଥୱାଚକୋ, ନ ସଙ୍ଖ୍ୟାୱାଚକୋତି। ୱେମତ୍ତତାଯାତି ୱିସିଟ୍ଠା ମତ୍ତା ୱିମତ୍ତା, ୱିମତ୍ତା ଏୱ ୱେମତ୍ତଂ, ୱେମତ୍ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେମତ୍ତତା, ତାଯ। ଯଥା ହି ‘‘ଅଜ୍ଜ ସ୍ୱେ’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନା କାଲୱିସେସା ଅନୱଟ୍ଠିତା ଭୱନ୍ତି, ‘‘ପୁରିମା ଦିସା, ପଚ୍ଛିମା ଦିସା’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନା ଦିସାୱିସେସା, ଏୱଂ ସାମଞ୍ଞୱିସେସା ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଭାୱାତି। ତଥା ହି ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଜାତିଆଦିଂ ଅପେକ୍ଖାଯ ସାମଞ୍ଞଂ ସମାନମ୍ପି ସଚ୍ଚାପେକ୍ଖାଯ ୱିସେସୋ ହୋତି। ଏସ ନଯୋ ସମୁଦଯସଚ୍ଚାଦୀସୁପୀତି। ‘‘ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଏକତ୍ତତା। ‘‘ଜାତି ଦୁକ୍ଖା, ଜରା ଦୁକ୍ଖା, ମରଣଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦି ୱେମତ୍ତତା। ‘‘ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ’’ତି ଏକତ୍ତତା, ‘‘ତଣ୍ହା ପୋନୋଭୱିକା ନନ୍ଦୀରାଗସହଗତା’’ତି ଏୱମାଦି ୱେମତ୍ତତାତି ଏୱମାଦି ୱିତ୍ଥାରୋ ୱିଭଙ୍ଗେ (ନେତ୍ତି। ୪୬ ଆଦଯୋ) ଆଗମିସ୍ସତୀତି।

ଅଧିଟ୍ଠାନହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ପରିକ୍ଖାରହାରନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୧୫।

‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ଯଂ ଧମ୍ମଂ, ଜନଯନ୍ତିପ୍ପଚ୍ଚଯା ପରମ୍ପରତୋ।

ହେତୁମୱକଡ୍ଢଯିତ୍ୱା, ଏସୋ ହାରୋ ପରିକ୍ଖାରୋ’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକା ଯେ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ସଙ୍ଖାରାଦିକଂ ଯଂ ଫଲଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯା ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପରମ୍ପରତୋ ପରମ୍ପରପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଜନଯନ୍ତି, ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରାଦିଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଂ ପରିକ୍ଖାରଭୂତଂ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକଂ ଅସାଧାରଣଂ ଜନକଂ ହେତୁଂ, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିକଂ ସାଧାରଣଂ ପଚ୍ଚଯହେତୁଞ୍ଚ ଅୱକଡ୍ଢଯିତ୍ୱା ସୁତ୍ତତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପରିକ୍ଖାରସଂୱଣ୍ଣନାଭାୱେନ ପୱତ୍ତୋ, ଏସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା। ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ହି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଅସାଧାରଣହେତୂ ଭୱନ୍ତି, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରାଦଯୋ ସାଧାରଣପଚ୍ଚଯା। ତେନାହ – ‘‘ଅସାଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ହେତୁ, ସାଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି, ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ହେତୁ, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିକଂ (ନେତ୍ତି। ୪୯) ୱିଭଙ୍ଗୱଚନଞ୍ଚ।

ପରିକ୍ଖାରହାରନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ସମାରୋପନହାରନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୧୬।

‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ଯଂମୂଲା, ଯେ ଚେକତ୍ଥା ପକାସିତା ମୁନିନା।

ତେ ସମାରୋପଯିତବ୍ବା, ଏସ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଯେ ସୀଲାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଯଂମୂଲା ଯେସଂ ସମାଧିଆଦୀନଂ ମୂଲା, ତେ ସୀଲାଦଯୋ ଧମ୍ମା ତେସଂ ସମାଧିଆଦୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ସମାରୋପଯିତବ୍ବା, ଯେ ଚ ରାଗୱିରାଗଚେତୋୱିମୁତ୍ତିସେକ୍ଖଫଲକାମଧାତୁସମତିକ୍କମନାଦିସଦ୍ଦା ଅନାଗାମିଫଲତ୍ଥତାଯ ଏକତ୍ଥା ସମାନତ୍ଥାତି ବୁଦ୍ଧମୁନିନା ପକାସିତା, ତେ ରାଗ…ପେ… ତିକ୍କମନାଦିସଦ୍ଦା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନଭାୱେନ ସମାରୋପଯିତବ୍ବା, ଏସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

ଏତ୍ଥ ଚ ସୀଲାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସ ପରିଯାଯନ୍ତରଓିଭାଓନାପାରିପୂରୀ କଥିତା, ଭାଓନାପାରିପୂରୀ ଚ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ପହାନେନ ହୋତୀତି ଭାଓନାସମାରୋପନପହାନସମାରୋପନାପି ଦସ୍ସିତାତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ ସମାରୋପନୋ ପଦଟ୍ଠାନସମାରୋପନୋ, ଓେଓଚନସମାରୋପନୋ, ଭାଓନାସମାରୋପନୋ, ପହାନସମାରୋପନୋତି।

ତତ୍ଥ କାଯିକସୁଚରିତଂ, ଓାଚସିକସୁଚରିତଞ୍ଚ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ, ମନୋସୁଚରିତେ ଅନଭିଜ୍ଝା, ଅବ୍ଯାପାଦୋ ଚ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ସମଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଓିପସ୍ସନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସମଥୋ ରାଗଓିରାଗଚେତୋଓିମୁତ୍ତିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଓିପସ୍ସନା ଅଓିଜ୍ଜାଓିରାଗପଞ୍ଞାଓିମୁତ୍ତିଯା ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏଓମାଦି ପଦଟ୍ଠାନସମାରୋପନୋ। ରାଗଓିରାଗା ଚେତୋଓିମୁତ୍ତି ସେକ୍ଖଫଲଂ, ଅଓିଜ୍ଜାଓିରାଗା ପଞ୍ଞାଓିମୁତ୍ତି ଅସେକ୍ଖଫଲଂ, ଇଦଂ ଓେଓଚନଂ। ରାଗଓିରାଗା ଚେତୋଓିମୁତ୍ତି ଅନାଗାମିଫଲଂ, ଅଓିଜ୍ଜାଓିରାଗା ପଞ୍ଞାଓିମୁତ୍ତି ଅଗ୍ଗଫଲଂ ଅରହତ୍ତଂ, ଇଦଂ ଓେଓଚନଂ। ରାଗଓିରାଗା ଚେତୋଓିମୁତ୍ତି କାମଧାତୁସମତିକ୍କମନଂ, ଅଓିଜ୍ଜାଓିରାଗା ଚେତୋଓିମୁତ୍ତି ତେଧାତୁସମତିକ୍କମନଂ, ଇଦଂ ଓେଓଚନଂ। ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ପଞ୍ଞାବଲଂ, ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା, ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଏଓମାଦି ଓେଓଚନନ୍ତି ଏଓମାଦି ଓେଓଚନସମାରୋପନୋ। କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସିନୋ ଓିହରତୋ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଭାଓନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ଭାଓିଯମାନେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା ଭାଓନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଚତୂସୁ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେସୁ ଭାଓିଯମାନେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଭାଓନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଏଓମାଦି ଭାଓନାସମାରୋପନୋ। କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ଓିହରନ୍ତୋ ଅସୁଭେ ''ସୁଭ''ନ୍ତି ଓିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତି, କବଳୀକାରୋ ଚସ୍ସ ଆହାରୋ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, କାମୁପାଦାନେନ ଚ ଅନୁପାଦାନୋ ଭଓତି, କାମଯୋଗେନ ଚ ଓିସଂଯୁତ୍ତୋ ଭଓତି, ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥେନ ଚ ଓିପ୍ପଯୁଜ୍ଜତି, କାମାସଓେନ ଚ ଅନାସଓୋ ଭଓତି, କାମୋଘଞ୍ଚ ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ ଭଓତି, ରାଗସଲ୍ଲେନ ଚ ଓିସଲ୍ଲୋ ଭଓତି, ରୂପୂପିକା ଚସ୍ସ ଓିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି , ରୂପଧାତୁଯଂ ଚସ୍ସ ରାଗୋ ପହୀନୋ ଭଓତି, ନ ଚ ଛନ୍ଦାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଓେଦନାସୂତି ଏଓମାଦି ପହାନସମାରୋପନୋତି ଏଓମାଦି ସମାରୋପନୋ ହାରୋ ନିଯୁତ୍ତୋତି।

ଇତି ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା।

ସୋଳସହାରନିଦ୍ଦେସଓିଭାଓନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନଯନିଦ୍ଦେସଓିଭାଓନା

୧୭। ହାରନିଦ୍ଦେସା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ''କତମେ ନଯନିଦ୍ଦେସା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତଣ୍ହଞ୍ଚା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଅଥ ଓା ଏଓଂ ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନେଓ ହାରେ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ନଯେ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ ''ତଣ୍ହଞ୍ଚା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋ ସଂଓଣ୍ଣନାଓିସେସୋ ସୁତ୍ତେ ଆଗତଂ ତଣ୍ହଞ୍ଚ ଅଓିଜ୍ଜଞ୍ଚ ଅତ୍ଥତୋ ନିଦ୍ଧାରଣଓସେନ ଗହିତଂ ତଣ୍ହଞ୍ଚ ଅଓିଜ୍ଜଞ୍ଚ ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ନେତି, ସୁତ୍ତେ ଆଗତେନ ସମଥେନ, ସୁତ୍ତେ ଆଗତାଯ ଓିପସ୍ସନାଯ ଅତ୍ଥତୋ ନିଦ୍ଧାରଣଓସେନ ଓା ଗହିତେନ ସମଥେନ, ଗହିତାଯ ଓିପସ୍ସନାଯ ଓୋଦାନପକ୍ଖଂ ନେତି, ନଯନ୍ତୋ ଚ ସଚ୍ଚେହି ଯୋଜେତ୍ୱା ନେତି, ଅଯଂ ସଂଓଣ୍ଣନାଓିସେସୋ ସୋ ନନ୍ଦିଯାଓଟ୍ଟୋ ନଯୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ଥନଯସ୍ସ ଭୂମି, ସଂଓଣ୍ଣନା ଚ ଗାଥାଯଂ ''ନଯୋ''ତି ଓୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ''ସଂଓଣ୍ଣନାଓିସେସୋ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅତ୍ଥନଯୋ ସଂଓଣ୍ଣନା, ଚତୁସଚ୍ଚପଟିଓେଧସ୍ସ ଅନୁରୂପୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅନୁଗାହଣନଯୋ ଅତ୍ଥନଯୋଓ। ତସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥନଯସ୍ସ ଯା ସଂଓଣ୍ଣନା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦୀନଂ ଓସେନ ତଣ୍ହାଦିମୁଖେନ ନଯଭୂମିରଚନା ପଓତ୍ତା, ତସ୍ସ ସଂଓଣ୍ଣନାଓ ନଯଓୋହାରୋ କତୋତି ଓିତ୍ଥାରତୋ ହାରସମ୍ପାତେ (ନେତ୍ତି। ୭୮-୭୯) ଆଗମିସ୍ସତି।

ନନ୍ଦିଯାଓଟ୍ଟନଯନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କତମୋ ତିପୁକ୍ଖଲନଯନିଦ୍ଦେସୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୧୮।

''ଯୋ ଅକୁସଲେ ସମୂଲେହି, ନେତି କୁସଲେ ଚ କୁସଲମୂଲେହି।

ଭୂତଂ ତଥଂ ଅଓିତଥଂ, ତିପୁକ୍ଖଲଂ ତଂ ନଯଂ ଆହୂ''ତି। –

ଗାଥା ଓୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଯୋ ସଂଓଣ୍ଣନାଓିସେସୋ ଅକୁସଲେ ସମୂଲେହି ଅତ୍ତନୋ ଅକୁସଲସ୍ସ ତୀହି ଲୋଭାଦୀହି ମୂଲେହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ନେତି,

କୁସଲେ ଚ କୁସଲମୂଲେହି ତୀହି ଅଲୋଭାଦୀହି ୱୋଦାନପକ୍ଖଂ ନେତି, ନୟନ୍ତୋ ଚ ଭୂତଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ନେତି, ନ ଅଭୂତଂ ମାୟାମରୀଚିଆଦୟୋ ୱିୟ, ତଥଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ନେତି, ନ ଘଟାଦୟୋ ୱିୟ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚମତ୍ତଂ, ଅୱିତଥଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ନେତି, ନ ୱିତଥଂ। କୁସଲାକୁସଲାନଞ୍ହି ସଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଭୂତା ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚତ୍ତା ତଥା, ଅକୁସଲସ୍ସ ଇଟ୍ଠୱିପାକତାଭାୱତୋ, କୁସଲସ୍ସ ଚ ଅନିଟ୍ଠୱିପାକତାଭାୱତୋ ୱିପାକେ ସତି ଅୱିସଂୱାଦକତ୍ତା ଅୱିତଥା ଭୱନ୍ତି, କୁସଲାକୁସଲା ହି ଏତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ‘‘ଭୂତଂ, ତଥଂ, ଅୱିତଥ’’ନ୍ତି ପଦାନଂ କୁସଲାକୁସଲୱିସେସନତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଅଥ ୱା ଅକୁସଲମୂଲେହି ଅକୁସଲାନି, କୁସଲମୂଲେହି ଚ କୁସଲାନି ନୟନ୍ତୋ ଅୟଂ ନୟୋ ଭୂତଂ ତଥଂ ଅୱିତଥଂ ନେତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୟୋଜେତି। ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ହି ବାଧକାଦିଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱାଭାୱେନ ଭୂତାନି, ସଚ୍ଚସଭାୱତ୍ତା ତଥାନି, ଅୱିସଂୱାଦନତୋ ଅୱିତଥାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନୀ’’ତି ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୦; ପଟି। ମ। ୨।୮)। ଅକୁସଲାଦିସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚୟୋଜନମୁଖେନ ନୟନଲକ୍ଖଣଂ ତଂ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଂ ତିପୁକ୍ଖଲଂ ନୟନ୍ତି ଆହୂତି ଅତ୍ଥୟୋଜନା।

ତତ୍ଥ ତୀହି ହେତୂହି ପୁକ୍ଖଲୋ ସୋଭନୋତି ତିପୁକ୍ଖଲୋ ଅକୁସଲାଦିକୋ ଅତ୍ଥନୟୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋତି ଠାନୂପଚାରତୋ ତିପୁକ୍ଖଲନୟୋ ନାମାତି। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ହାରସମ୍ପାତେ (ନେତ୍ତି। ୮୭-୮୮) ଆଗମିସ୍ସତି।

ତିପୁକ୍ଖଲନୟନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନୟନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୧୯।

‘‘ୟୋ ନେତି ୱିପଲ୍ଲାସେହି, କିଲେସେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହି ସଦ୍ଧମ୍ମେ।

ଏତଂ ନୟଂ ନୟୱିଦୂ, ସୀହୱିକ୍କୀଳିତଂ ଆହୂ’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ୟୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି କିଲେସେ ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ନେତି, ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହି ସଦ୍ଧମ୍ମେ ୱୋଦାନପକ୍ଖଂ ନେତି, ଏତଂ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଂ ନୟୱିଦୂ ସଦ୍ଧମ୍ମନୟକୋୱିଦା, ଅତ୍ଥନୟକୁସଲା ଏୱ ୱା ସୀହୱିକ୍କୀଳିତଂ ନୟନ୍ତି ଆହୂତି ଅତ୍ଥୟୋଜନା।

ତତ୍ଥ ୱିପଲ୍ଲାସେହୀତି ଅସୁଭେ ସୁଭଂ, ଦୁକ୍ଖେ ସୁଖଂ, ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚଂ, ଅନତ୍ତନି ଅତ୍ତାତି ଚତୂହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି। ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହୀତି ସଦ୍ଧାଦୀହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହି। ସଦ୍ଧମ୍ମେତି ପଟିପତ୍ତିପଟିୱେଧସଦ୍ଧମ୍ମେ। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ହାରସମ୍ପାତେ (ନେତ୍ତି। ୮୬-୮୭) ଆଗମିସ୍ସତୀତି।

ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନୟନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ଦିସାଲୋଚନନୟନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୨୦।

‘‘ୱେୟ୍ୟାକରଣେସୁ ହି ୟେ, କୁସଲାକୁସଲା ତହିଂ ତହିଂ ୱୁତ୍ତା।

ମନସା ୱୋଲୋକୟତେ, ତଂ ଖୁ ଦିସାଲୋଚନଂ ଆହୂ’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ‘‘ସୀହଲୋଚନଂ ଆହୂ’’ତି ପାଠୋ ଲିଖିତୋ, ସୋ ପନ ନ ଥେରସ୍ସ ପାଠୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଭିନ୍ନଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ତତ୍ଥ ତହିଂ ତହିଂ ୱେୟ୍ୟାକରଣେସୁ ୟେ କୁସଲାକୁସଲା ନୟସ୍ସ ଦିସାଭୂତା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ତେ କୁସଲାକୁସଲେ ନୟସ୍ସ ଦିସାଭୂତଧମ୍ମେ ଅବହି ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ଚିତ୍ତେ ଏୱ ୟଂ ଓଲୋକନଂ କରୋତି, ତଂ ଓଲୋକନଂ ଖୁ ଓଲୋକନଂ ଏୱ ଦିସାଲୋଚନନ୍ତି ଆହୂତି ଅତ୍ଥୟୋଜନା।

ତତ୍ଥ ୱେୟ୍ୟାକରଣେସୂତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥନୟସ୍ସ ୟୋଜନତ୍ଥଂ କତେସୁ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ। କୁସଲାତି ୱୋଦାନିୟା। ଅକୁସଲାତି ସଂକିଲେସିକା। ୱୁତ୍ତାତି ସୁତ୍ତତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କଥିତା। ଓଲୋକୟତେତି ତେ କୁସଲାଦିଧମ୍ମେ ଚିତ୍ତେନେୱ ‘‘ଅୟଂ ପଠମା ଦିସା, ଅୟଂ ଦୁତିୟା ଦିସା’’ତିଆଦିନା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଦିସାଭାୱେନ ଉପପରିକ୍ଖତି, ୱିଚାରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଖୂତି ଅୱଧାରଣତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତେନ ଦିସାଲୋଚନନୟୋ କୋଚି ଅତ୍ଥୱିସେସୋ ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୀତି।

୨୧। ଦିସାଲୋଚନନଯନିଦ୍ଦେସୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ। ‘‘କତମୋ ଅଙ୍କୁସନଯନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଓଲୋକେତ୍ୱା’’ତିଆଦିଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ତଂତଂନଯଦିସାଭୂତେ ସବ୍ବେ କୁସଲାକୁସଲେ ଦିସାଲୋଚନେନ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଉକ୍ଖିପିଯ ସୁତ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଯଂ ସମାନେତି ଯଂ ସମାନଯନଂ କରୋତି, ଅଯଂ ସମାନଯନସଙ୍ଖାତୋ ନଯୋ ଅଙ୍କୁସୋ ନଯୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅଙ୍କୁସୋ ନାମ ହତ୍ଥୀନଂ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଆନଯନକାରଣଭୂତୋ ୱଜିରାଦିମଯୋ ତିକ୍ଖଗ୍ଗୋ ଉଜୁୱଙ୍କଭୂତୋ ଦଣ୍ଡସଣ୍ଠାନୱିସେସୋ, ଅଯମ୍ପି ନଯୋ ଅଙ୍କୁସୋ ୱିଯାତି ଅତ୍ଥେନ ଅଙ୍କୁସୋ। ଏତେନ ହି ନଯେନ ଇଚ୍ଛିତଂ ସୁତ୍ତତ୍ଥଂ ନଯତୀତି। ମୁଖ୍ୟତୋ ପନ ଅଙ୍କେ ୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠାନେ ଉଦ୍ଧତୋ ଅସତି ଅନ୍ତୋ ପୱିସତୀତି ଅଙ୍କୁସୋ। ଅଙ୍କସଦ୍ଦୂପପଦୌପୁବ୍ବଅସଧାତୁ ଅପଚଯୋତି। ଅଯମ୍ପି ନଯୋ କୋଚିପି ଅତ୍ଥୱିସେସୋ ନ ହୋତୀତି।

ସୋଳସ ହାରନିଦ୍ଦେସା ଚେୱ ପଞ୍ଚ ନଯନିଦ୍ଦେସା ଚ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତେ କିଂ ସୋଳସ ହାରା ପଠମଂ ଯୋଜେତବ୍ବା, ଉଦାହୁ ନଯା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୨୨।

‘‘ସୋଳସ ହାରା ପଠମଂ, ଦିସାଲୋଚନତୋ ଦିସା ୱିଲୋକେତ୍ୱା।

ସଙ୍ଖିପିଯ ଅଙ୍କୁସେନ ହି, ନଯେହି ତିହି ନିଦ୍ଦିସେ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। –

ଗାଥମାହ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଏୱଂ ହାରେ, ନଯେ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ନେସଂ ଯୋଜନକ୍କମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘ସୋଳସ ହାରା ପଠମ’ନ୍ତିଆଦିମାହା’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୨) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୋଳସ ହାରା ବ୍ଯଞ୍ଜନପରିଯେଟ୍ଠିଭାୱତୋ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତେ ସଂୱଣ୍ଣନାଭାୱେନ ପଠମଂ ଯୋଜେତବ୍ବା, ଯୋଜେନ୍ତେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ହାରାନୁକ୍କମେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବା, ନ ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା। ହାରସଂୱଣ୍ଣନାନୁକ୍କମେନ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବଂ ପଠମଂ ସଂୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଦିସାଲୋଚନେନ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଅଙ୍କୁସନଯେନ ନେତ୍ୱା ତୀହି ଅତ୍ଥନଯେହି ନିଦ୍ଦିସେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଇତି ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ନଯନିଦ୍ଦେସୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦ୍ୱାଦସପଦୱିଭାୱନା

ନେତ୍ତିୱିସଯଂ ସାସନୱରସଙ୍ଖାତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତଂ ଯେସଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନପଦାନଂ, ଅତ୍ଥପଦାନଞ୍ଚ ୱସେନ ‘‘ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ସଙ୍ଗହୱାରେ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘କତମାନି ତାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ସରୂପତୋ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ –

୨୩।

‘‘ଅକ୍ଖରଂ ପଦଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ, ନିରୁତ୍ତି ତଥେୱ ନିଦ୍ଦେସୋ।

ଆକାରଛଟ୍ଠୱଚନଂ, ଏତ୍ତାୱ ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ସବ୍ବଂ।

୨୪।

ସଙ୍କାସନା ପକାସନା, ୱିୱରଣା ୱିଭଜନୁତ୍ତାନୀକମ୍ମପଞ୍ଞତ୍ତି।

ଏତେହି ଛହି ପଦେହି, ଅତ୍ଥୋ କମ୍ମଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି। –

ଗାଥାଦ୍ୱଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଇଦାନି ଯେସଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନପଦାନଂ, ଅତ୍ଥପଦାନଞ୍ଚ ୱସେନ ‘ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ‘ସୁତ୍ତ’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତାନି ପଦାନି

ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ ‘ଅକ୍ଖରପଦ’ନ୍ତିଆଦିମାହା’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୩) ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ କେନଟ୍ଠେନ ଅକ୍ଖରନ୍ତି? ଅକ୍ଖରଟ୍ଠେନ ଅସଞ୍ଚରଣଟ୍ଠେନ। ଅକାରାଦିୱଣ୍ଣୋ ହି ଅକାରାଦିତୋ ଇକାରାଦିପରିୟାୟଂ ନକ୍ଖରତି, ନ ସଞ୍ଚରତି, ନ ସଙ୍କମତି। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ‘‘ଅପରିୟୋସିତେ ପଦେ ୱଣ୍ଣୋ ଅକ୍ଖରଂ ପରିୟାୟୱସେନ ଅକ୍ଖରଣତୋ ଅସଞ୍ଚରଣତୋ’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୩)। ଅପରିୟୋସିତେ ପଦେତି ଚ ୱିଭତ୍ତ୍ୟନ୍ତଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତେ ଦ୍ୱିତିଚତୁକ୍ଖରୱନ୍ତେସୁ ପଦେସୁ ଏକଦ୍ୱିତିକ୍ଖରମତ୍ତେୟେୱ ଅକ୍ଖରଂ ନାମ, ପରିୟୋସିତେ ପଦଂୟେୱ, ନ ଅକ୍ଖରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପଦଂ ପନ ପୱେସନତୋ ଅତ୍ଥୱସେନ ପରିୟାୟଂ ସଞ୍ଚରନ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତି, ନ ଏୱଂ ଅକାରାଦିୱଣ୍ଣୋ ଅୱେୱଚନତ୍ତା। ‘‘ମା ଏୱଂ ମଞ୍ଜୁସୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱା ଏକକ୍ଖରପଦା ମା-କାରାଦି ଅକ୍ଖରଂ ନାମ, ୱିଭତ୍ତ୍ୟନ୍ତଂ ପଦଂ ପନ ପଦମେୱ ହୋତି।

ପଜ୍ଜତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେନାତି ପଦଂ। ତଂ ନାମାଖ୍ୟାତୋପସଗ୍ଗନିପାତପ୍ପଭେଦେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ତତ୍ଥ ଦବ୍ବପଧାନଂ ‘‘ଫସ୍ସୋ ୱେଦନା ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିକଂ ନାମପଦଂ। ତତ୍ଥ ହି ଦବ୍ବମାୱିଭୂତରୂପଂ, କିରିୟା ଅନାୱିଭୂତରୂପା। କିରିୟାପଧାନଂ ‘‘ଫୁସତି ୱେଦୟତି ୱିଜାନାତୀ’’ତି ଏୱମାଦିକଂ ଆଖ୍ୟାତପଦଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ହି ଫୁସନାଦିକିରିୟା ଆୱିଭୂତରୂପା, ଦବ୍ବମନାୱିଭୂତରୂପଂ। କିରିୟାୱିସେସବୋଧହେତୁଭୂତଂ ପ-ଉପ-ଇତିଏୱମାଦିକଂ ଉପସଗ୍ଗପଦଂ ନାମ। ‘‘ଚିରପ୍ପୱାସିଂ (ଧ। ପ। ୨୧୯) ଉପୱୁତ୍ଥ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୩।୭୧; ସୁ। ନି। ୪୦୫) ଏୱମାଦୀସୁ ହି ପ-ଉପାଦିସଦ୍ଦା ୱସନାଦିକିରିୟାୟ ୱିୟୋଗାଦିୱିସିଟ୍ଠତଂ ଦୀପେନ୍ତି। ୱଚନତ୍ଥୋ ପନ ନାମପଦଆଖ୍ୟାତପଦଦ୍ୱୟଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ସଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଉପସଗ୍ଗାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କିରିୟାୟ ଚେୱ ଦବ୍ବସ୍ସ ଚ ସରୂପୱିସେସପକାସନହେତୁଭୂତଂ ‘‘ଏୱଂ, ଇତୀ’’ତି ଏୱମାଦିକଂ ନିପାତପଦଂ ଅସ୍ସପି ସଂୱଣ୍ଣନାୟପି ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା, ଅକ୍ଖରେନ ପନ କଥଂ ଗହିତୋତି ଚେ? ଅକ୍ଖରେହି ସୁଯ୍ୟମାନେହି ସୁଣନ୍ତାନଂ ୱିସେସୱିଧାନସ୍ସ କତତ୍ତା ପଦପରିୟୋସାନେ ପଦତ୍ଥସମ୍ପଟିପତ୍ତି ହୋତି। ତସ୍ମା ଅକ୍ଖରେନପି ଅତ୍ଥାକାରୋ ଗହିତୋୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତି, ପଦେହି ପକାସେତି, ଅକ୍ଖରେହି ଚ ପଦେହି ଚ ଉଗ୍ଘଟେତୀ’’ତି (ନେତ୍ତି। ୯) ଚ।

ୱିୱରଣା ୱିତ୍ଥାରଣା। ୱିଭଜନା ଚ ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମଞ୍ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ୱିଭଜନୁତ୍ତାନୀକମ୍ମପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ସମାହାରେ ଅୟଂ ଦ୍ୱନ୍ଦସମାସୋ। ତତ୍ଥ ୱିଭାଗକରଣଂ ୱିଭଜନଂ ନାମ। ବ୍ୟଞ୍ଜନାକାରେହି ୟୋ ଅତ୍ଥାକାରୋ ନିଦ୍ଦିସିୟମାନୋ, ସୋ ଅତ୍ଥାକାରୋ ୱିୱରଣୱିଭଜନାତି ଦ୍ୱୀହି ଅତ୍ଥପଦେହି ନିଦ୍ଦିସିତୋ। ପାକଟକରଣଂ ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମଂ ନାମ। ପକାରେହି ଞାପନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସସଙ୍ଖାତେହି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେହି ପକାସିୟମାନୋ ୟୋ ଅତ୍ଥାକାରୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଅତ୍ଥାକାରୋ ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ପଟିନିଦ୍ଦିସିତୋ। ଏତେହି ସଙ୍କାସନାଦୀହି ଛହି ଅତ୍ଥପଦେହି ଅତ୍ଥୋ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ଗହିତୋ, କମ୍ମଞ୍ଚ ଉଗ୍ଘଟନାଦିକମ୍ମଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୟେନ ସୁତ୍ତତ୍ଥେନ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ସମ୍ବୋଧନକିରିୟାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଉଗ୍ଘଟନକମ୍ମସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି ଭୱେ, ସୋ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ସଙ୍କାସନାପକାସନାକାରୋ ହୋତି। ୟେନ ସୁତ୍ତତ୍ଥେନ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ବୋଧନକିରିୟାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିପଞ୍ଚନକମ୍ମସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି, ସୋ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ୱିୱରଣାୱିଭଜନାକାରୋ ହୋତି। ୟେନ ସୁତ୍ତତ୍ଥେନ ନେୟ୍ୟସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ପବୋଧନକିରିୟାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ନୟକମ୍ମସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି, ସୋ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମପଞ୍ଞତ୍ତାକାରୋ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟୋ ‘‘ସୁତ୍ତତ୍ଥେନ ହି ଦେସନାୟ ପୱତ୍ତିୟମାନେନ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦିୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ପବୋଧନକିରିୟାନିବ୍ବତ୍ତି, ସୋ ଚ ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ସଙ୍କାସନାଦିଆକାରୋ’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୪)।

‘‘ୟଥାୱୁତ୍ତେହି ତୀହି ଅତ୍ଥନୟେହି ଚେୱ ଛହି ଅତ୍ଥପଦେହି ଚ ଅୟୁତ୍ତୋପି ଅତ୍ଥୋ କିଂ କୋଚି ଅତ୍ଥି, ଉଦାହୁ ସବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ ୟୁତ୍ତୋ ଏୱା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

୨୫।

‘‘ତୀଣି ଚ ନୟା ଅନୂନା, ଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଛପ୍ପଦାନି ଗଣିତାନି।

ନୱହି ପଦେହି ଭଗୱତୋ, ୱଚନସ୍ସତ୍ଥୋ ସମାୟୁତ୍ତୋ’’ତି। –

ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ତୀଣୀତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସନିଦ୍ଦେସୋ, ତୟୋତି ପନ ପକତିଲିଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଗଣିତା ଅନୂନା ତୟୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନୟା ଚ ଗଣିତାନି ଅନୂନାନି ଛ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଦାନି ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି, ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେହି ଚ ଅତ୍ଥପଦେହି ଭଗୱତୋ ୱଚନସ୍ସ ସବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ ସମାୟୁତ୍ତୋୱ ଅୟୁତ୍ତୋ କୋଚି ଅତ୍ଥୋ ନତ୍ଥୀତି ୟୋଜନା କାତବ୍ବା। ଅତ୍ଥସ୍ସାତି ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ। ନୟାତି ନେତ୍ତିଅତ୍ଥନୟା। ପଦାନୀତି ନେତ୍ତିଅତ୍ଥପଦାନି।

୨୬। ୟେ ହାରାଦୟୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତେ ହାରାଦୟୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ନେତ୍ତିପ୍ପକରଣସ୍ସ ପଦତ୍ଥେ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଗଣନୱସେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅତ୍ଥସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମୂହସ୍ସ ଅୱୟୱଭୂତାନି ନୱଭେଦାନି ଅତ୍ଥପଦାନି ସୁତ୍ତବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପରିୟେଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତାୟ ସଂୱଣ୍ଣନାୟ

ଗଣନତୋ ଚତୁୱୀସତି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି ହୋନ୍ତି, ଅତ୍ଥପଦବ୍ୟଞ୍ଜନପଦଭୂତଂ ଉଭଯଂ ସଙ୍ଖେପଯତୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡଯତୋ ତେତ୍ତିଂସା ତେତ୍ତିଂସୱିଧା ଏତ୍ତିକା ତେତ୍ତିଂସୱିଧାୱ ନେତ୍ତୀତି ଯୋଜନା।

ତତ୍ଥ ନଵପଦାନୀତି ତଯୋ ଅତ୍ଥନଯା, ଛ ଅତ୍ଥପଦାନି ଚ। ଚତୁଵୀସାତି ସୋଳସ ହାରା, ଛ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନି, ଦ୍ୱେ ଦିସାଲୋଚନନଯଅଙ୍କୁସନଯା ଚାତି ଏୱଂ ତେତ୍ତିଂସୱିଧା ଚ ନେତ୍ତି ନାମ, ଇତୋ ୱିନିମୁତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ନେତ୍ତିପଦତ୍ଥୋ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

''ଏୱଂ ତେତ୍ତିଂସପଦତ୍ଥାଯ ନେତ୍ତିଯା ହାରନଯାନଂ କତମୋ ଦେସନାହାରୱିଚଯହାରୋ''ତିଆଦି ଦେସନାକ୍କମେନେୱ ସିଦ୍ଧୋ, ଏୱଂ ସିଦ୍ଧେ ସତିପି ''ସୋଳସ ହାରା ପଠମ''ନ୍ତି ଆରଦ୍ଧୋ ''ସଙ୍ଖେପିମେ ହାରା ଚେୱ ନଯା ଚ ଇମିନା ଦସ୍ସିତକ୍କମେନେୱ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବା, ନ ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା''ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ଦୀପନୱଚନସଂୱନାନୁସାରେନ ଞାପେତି, ତସ୍ମା ଏୱଂ କମୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱନିସ୍ସରଣାନି ଧମ୍ମଦେସନାଯ ନିସ୍ସଯାନି, ଫଲଞ୍ଚ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଫଲଂ, ଉପାଯୋ ଚ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଉପାଯୋ, ଆଣତ୍ତି ଚ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ସରୀରଂ। ଦେସନାହାରସ୍ସ ତାସଂ ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱନିସ୍ସରଣଫଲୁପାଯାଣତ୍ତୀନଂ ୱିଭାୱନସଭାୱତ୍ତା।

ନିଦ୍ଧାରଣେନ ୱିନାପି ପକତିଯା ସବ୍ବସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତେସୁ ଅନୁରୂପାତି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା, ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସାନଂ ୱିଚଯହାରାଦୀନଂ ନିସ୍ସଯଭାୱତୋ ଚ ପଠମଂ ଦେସନାହାରୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ପଦପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନାପୁଚ୍ଛାପଦାନୁଗୀତୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଦେସନାହାରପଦତ୍ଥାନଂ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ପୱିଚଯଭାୱତୋ ଦେସନାହାରାନନ୍ତରଂ ୱିଚଯୋ ହାରୋ।

ୱିଚଯହାରେନ ପୱିଚିତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତିୱିଚାରଣଭାୱତୋ ୱିଚଯହାରାନନ୍ତରଂ ଯୁତ୍ତି ହାରୋ।

ପଦଟ୍ଠାନହାରସ୍ସ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତାନଂଯେୱ ଅତ୍ଥାନଂ ଉପପତ୍ତିଅନୁରୂପଂ କାରଣପରମ୍ପରାଯ ନିଦ୍ଧାରଣତ୍ତା ଯୁତ୍ତିହାରାନନ୍ତରଂ ପଦଟ୍ଠାନହାରୋ।

ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତାନଂ କାରଣପରମ୍ପରାଯ ପରିଗ୍ଗହିତସଭାୱାନଂଯେୱ ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅୱୁତ୍ତାନମ୍ପି ସମାନଲକ୍ଖଣତାଯ ଗହଣଲକ୍ଖଣତ୍ତାଯ ପଦଟ୍ଠାନହାରାନନ୍ତରଂ ଲକ୍ଖଣହାରୋ।

ଲକ୍ଖଣହାରେନ ଅତ୍ଥତୋ ସୁତ୍ତନ୍ତରତୋ ନିଦ୍ଧାରିତାନମ୍ପି ଧମ୍ମାନଂ ନିବ୍ବଚନାଦୀନି ୱତ୍ତବ୍ବାନି, ନ ସୁତ୍ତେ ସରୂପତୋ ଆଗତଧମ୍ମାନଂଯେୱାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଲକ୍ଖଣହାରାନନ୍ତରଂ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ। ଏୱଞ୍ହି ନିରୱସେସତୋ ଅତ୍ଥାୱବୋଧୋ ହୋତି।

ଚତୁବ୍ୟୂହେନ ହାରେନ ୱୁତ୍ତେହି ନିବ୍ବଚନାଧିପ୍ପାଯନିଦାନେହି ସଦ୍ଧିଂ ସୁତ୍ତେ ପଦତ୍ଥାନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତରସଂସନ୍ଦନସଙ୍ଖାତେ ପୁବ୍ବାପରୱିଚାରେ ଦସ୍ସିତେ ତେସଂ ସୁତ୍ତପଦତ୍ଥାନଂ ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମନ୍ତରାୱଟ୍ଟନଂ ସୁଖେନ ସକ୍କା ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ଚତୁବ୍ୟୂହହାରାନନ୍ତରଂ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ। ସୁତ୍ତନ୍ତରସଂସନ୍ଦନସ୍ସ ହି ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମନ୍ତରାୱଟ୍ଟନଯସ୍ସ ଉପାଯଭାୱତୋ ''ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥା''ତିଆଦିଗାଥାଯ (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୫; ନେତ୍ତି। ୨୯; ପେଟକୋ। ୩୮) ଆରମ୍ଭନନିକ୍କମନବୁଦ୍ଧସାସନଯୋଗଧୁନନେହି ୱୀରିଯସମାଧିପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ତେସୁ ଆରମ୍ଭନନିକ୍କମନବୁଦ୍ଧସାସନଯୋଗଧୁନନେସୁ ଅନନୁଯୋଗସ୍ସ ମୂଲଂ ପମାଦୋତି ସୁତ୍ତନ୍ତରେ ଦସ୍ସିତୋ ପମାଦୋ ଆୱଟ୍ଟିତୋତି।

ଆୱଟ୍ଟେନ ହାରେନ ସଭାଗୱିସଭାଗଧମ୍ମାୱଟ୍ଟନେନ ପଯୋଜିତେ ସାଧାରଣାସାଧାରଣୱସେନ ସଂକିଲେସୱୋଦାନଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନତୋ ଚେୱ ଭୂମିତୋ ଚ ୱିଭାଗୋ ସକ୍କା ସୁଖେନ ଯୋଜେତୁନ୍ତି ଆୱଟ୍ଟହାରାନନ୍ତରଂ ୱିଭତ୍ତି ହାରୋ।

ୱିଭତ୍ତିହାରେନ ସଂକିଲେସୱୋଦାନଧମ୍ମାନଂ ୱିଭାଗେ କତେ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତେ ଆଗତା ଧମ୍ମା ଅକସିରେନ ପଟିପକ୍ଖତୋ ପରିୱତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କାତି ୱିଭତ୍ତିହାରାନନ୍ତରଂ ପରିୱତ୍ତନହାରୋ। ୱିଭତ୍ତିହାରେନ ହି ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ହୋତୀ''ତି (ନେତ୍ତି। ୩୫) ପଟିୱିଭତ୍ତସଭାୱେ ଏୱ ଧମ୍ମେ ପରିୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗେ ଉଦାହରୀଯିସ୍ସତି।

ପରିୱତ୍ତନହାରେନ ପଟିପକ୍ଖତୋ ପରିୱତ୍ତିତାପି ଧମ୍ମା ପରିଯାଯୱଚନେହି ବୋଧେତବ୍ବା, ନ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାଯେୱାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପରିୱତ୍ତନହାରାନନ୍ତରଂ ୱେୱଚନହାରୋ।

ୱେୱଚନହାରେନ ପରିଯାଯତୋ ପକାସିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଭେଦତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ୱିଭଜନଂ ସୁଖେନ ସକ୍କା ଞାତୁନ୍ତି ୱେୱଚନହାରାନନ୍ତରଂ

ପଞ୍ଞତ୍ତି ହାରୋ।

ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରେନ ପଭଵପରିଞ୍ଞାଦିପଞ୍ଞତ୍ତିଵିଭାଗମୁଖେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଚ୍ଚାଦିଧମ୍ମଵିଭାଗେ କତେ ସୁତ୍ତେ ଆଗତଧମ୍ମାନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିମୁଖେନ ଅଵତରଣଂ ସକ୍କା ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରାନନ୍ତରଂ ଓତରଣୋ ହାରୋ।

ଓତରଣେନ ହାରେନ ଧାତାଯତନାଦୀସୁ ଓତାରିତାନଂ ସଂଵଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତେ ପଦତ୍ଥାନଂ ପୁଚ୍ଛାରମ୍ଭସୋଧନଂ ସକ୍କା ସୁଖେନ ସମ୍ପାଦେତୁନ୍ତି ଓତରଣହାରାନନ୍ତରଂ ସୋଧନୋ ହାରୋ।

ସୋଧନେନ ହାରେନ ସଂଵଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତେ ପଦପଦତ୍ଥେସୁ ଵିସୋଧିତେସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଏକତ୍ତତାଯ ଵା ଵେମତ୍ତତାଯ ଵା ଲବ୍ଭମାନସାମଞ୍ଞଵିସେସଭାଵୋ ସୁକରୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସୋଧନହାରାନନ୍ତରଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ।

ସାମଞ୍ଞଵିସେସଭୂତେସୁ ସାଧାରଣାସାଧାରଣେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ହାରେନ ପଵେଦିତେସୁ ପରିକ୍ଖାରସଞ୍ଞିତସ୍ସ ସାଧାରଣାସାଧାରଣରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯହେତୁରାସିସ୍ସ ପଭେଦୋ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ଅଧିଟ୍ଠାନହାରାନନ୍ତରଂ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ।

ଅସାଧାରଣେ, ସାଧାରଣେ ଚ କାରଣେ ପରିକ୍ଖାରେନ ହାରେନ ଦସ୍ସିତେ ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଫଲେସୁ କାରଣାକାରୋ, ତେସଂ ହେତୁଫଲାନଂ ପଭେଦତୋ ଦେସନାକାରୋ, ଭାଵେତବ୍ବପହାତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଭାଵନାପହାନାନି ଚ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ଵା ଵୁଚ୍ଚମାନାନି ସମ୍ମା ସଂଵଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ତଥତୋ ଅଵବୋଧାଯ ସଂଵତ୍ତନ୍ତୀତି ପରିକ୍ଖାରହାରାନନ୍ତରଂ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଇଦଂ ହାରାନଂ ଦସ୍ସନାନୁକ୍କମକାରଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଉଦ୍ଦେସୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁନୋ ଉପକାରାଯ ସଂଵତ୍ତତି ଯଥା, ଏଵଂ ନନ୍ଦିଯାଵଟ୍ଟନଯୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁନୋ ଉପକାରାଯ ସଂଵତ୍ତତି, ତସ୍ମା ପଠମଂ ନନ୍ଦିଯାଵଟ୍ଟନଯୋ ଦସ୍ସିତୋ। ନିଦ୍ଦେସୋ ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁନୋ ଉପକାରାଯ ସଂଵତ୍ତତି ଯଥା, ଏଵଂ ତିପୁକ୍ଖଲନଯୋ ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁନୋ ଉପକାରାଯ ସଂଵତ୍ତତି, ତସ୍ମା ନନ୍ଦିଯାଵଟ୍ଟନଯାନନ୍ତରଂ ତିପୁକ୍ଖଲନଯୋ। ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ନେଯ୍ୟସ୍ସ ଉପକାରାଯ ସଂଵତ୍ତତି ଯଥା, ଏଵଂ ସୀହଵିକ୍କୀଢଇତନଯୋ ନେଯ୍ୟସ୍ସ ଉପକାରାଯ ସଂଵତ୍ତତି । ତସ୍ମା ତିପୁକ୍ଖଲାନନ୍ତରଂ ସୀହଵିକ୍କୀଢଇତନଯୋ ଦସ୍ସିତୋତି ତିଣ୍ଣଂ ଅତ୍ଥନଯାନଂ ଦସ୍ସନାନୁକ୍କମୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥନଯାନଂ ଦିସାଭୂତାଯ ଭୂମିଯା ଆଲୋକେତ୍ଵା ତେସଂ ତସ୍ସା ଦିସାଯ ଭୂମିଯା ସମାନଯନଂ ହୋତି। ନ ହି ସକ୍କା ଅନୋଲୋକେତ୍ଵା ସମାନେତୁନ୍ତି ଦିସାଲୋଚନନଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଅଙ୍କୁସନଯୋ ଦସ୍ସିତୋ। ପୋତ୍ଥକାରୁଢହାଵଛେକା ସବ୍ବାସୁ ଦିସାସୁ ହତ୍ଥିଗମନଟ୍ଠାନଂ ଓଲୋକେତ୍ଵା ଅଙ୍କୁସେନ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ସମାନଯନ୍ତି। କେଚି ଅଚ୍ଛେକା ଅନୋଲୋକେତ୍ଵା ଵିନଯନ୍ତି। ତେସଂ ନଯନମତ୍ତମେଵ, ନ ସମାନଯନଂ। ଏଵମେଵ ପଣ୍ଡିତା ସୁତ୍ତତ୍ଥଂ ଵଣ୍ଣେନ୍ତା ମନସାଵ ଓଲୋକେତ୍ଵାଵ ନଯା ନେତବ୍ବାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ସମୁଟ୍ଠାନସଂଵଣ୍ଣନା ଅଧିପ୍ପାଯସଂଵଣ୍ଣନା ପଦତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନା ଵିଧିଅନୁଵାଦସଂଵଣ୍ଣନା ନିଗମନସଂଵଣ୍ଣନାତି ଵା, ପଯୋଜନସଂଵଣ୍ଣନା ପିଣ୍ଡତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନା ଅନୁସନ୍ଧିସଂଵଣ୍ଣନା ଚୋଦନାସଂଵଣ୍ଣନା ପରିହାରସଂଵଣ୍ଣନାତି ଵା, ଉପୋଗ୍ଘାତସଂଵଣ୍ଣନା ପଦଵିଗ୍ଗହସଂଵଣ୍ଣନା ପଦତ୍ଥଚାଲନସଂଵଣ୍ଣନା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନସଂଵଣ୍ଣନାତି ଵା, ତଥା ଏକନାଢଇକାକଥା ଚତୁରସ୍ସକଥା ନିସିନ୍ନଵତ୍ତିକାକଥାତି ଵା ଆଗତା।

ତତ୍ଥ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ନିଦାନମେଵ। ଵିଧିଅନୁଵାଦୋ ଵିସେସଵଚନମେଵ। ଉପୋଗ୍ଘାତୋ ନିଦାନମେଵ। ଚାଲନା ଚୋଦନାଯେଵ। ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ପରିହାରୋଵ।

ପାଢଇଂ ଵତ୍ଵା ଏକେକପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥକଥନସଞ୍ଞିତା ସଂଵଣ୍ଣନା ଏକନାଢଇକାକଥା ନାମ।

ପଟିପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ସପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ସପକ୍ଖସ୍ସ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା କଥନସଞ୍ଞିତା ସଂଵଣ୍ଣନା ଚତୁରସ୍ସକଥା ନାମ।

ଵିସଭାଗଧମ୍ମଵସେନେଵ ପରିଯୋସାନଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ପୁନ ସଭାଗଧମ୍ମଵସେନେଵ ପରିଯୋସାନଗମନସଞ୍ଞିତା ସଂଵଣ୍ଣନା ନିସିନ୍ନଵତ୍ତିକାକଥା ନାମ।

ତା ସବ୍ବା ସଂଵଣ୍ଣନାଯୋପି ଦେସନାହାରାଦୀସୁ ନେତ୍ତିସଂଵଣ୍ଣନାସୁ ଅନ୍ତୋଗଧାଯେଵ। ତେନାହ ‘‘ଯତ୍ତକା ହି ସୁତ୍ତସ୍ସ ସଂଵଣ୍ଣନାଵିସେସା, ସବ୍ବେ ତେ ନେତ୍ତିଉପଦେସାଯତ୍ତା’’ତି। ଏଵଂ ଏତ୍ତାଵତା ଏତପରମତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା । ହେତୁଫଲଭୂମିଉପନିସାସଭାଗଵିସଭାଗଲକ୍ଖଣନଯାଦଯୋ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪ ଦ୍ଵାଦସପଦ) ଵିତ୍ଥାରତୋ ଵୁତ୍ତାତି ନ ଵିତ୍ଥାରଯିସ୍ସାମୀତି।

ଇତି ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ନିଦ୍ଦେସୱାରଅତ୍ଥୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ପଟିନିଦ୍ଦେସୱାରଅତ୍ଥୱିଭାୱନା

୧। ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୫। ଏୱଂ ହାରାଦଯୋ ସରୂପତୋ ଆଚରିଯେନ ଉଦ୍ଦେସତୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ନିଦ୍ଦେସତୋ ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ଅଥ କସ୍ମା ପୁନ ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଦେସନାହାରୋ’’ତିଆଦିକୋ ଆରଦ୍ଧୋତି ଚେ? ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ତିୱିଧତ୍ତା। ୱେନେଯ୍ୟା ହି ଅତିତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ନାତିତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋତି ତିୱିଧା ହୋନ୍ତି। ତେସଞ୍ହି ଅତିତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସାନୁରୂପଂ ହାରାଦଯୋ ଉଦ୍ଦେସତୋ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ନାତିତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ ନିଦ୍ଦେସତୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଇଦାନି ମନ୍ଦପଞ୍ଞସ୍ସାନୁରୂପଂ ହାରାଦଯୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଦେସନାହାରୋ’’ତିଆଦିକୋ ୱିଭଙ୍ଗୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଏୱଂ ହାରାଦଯୋସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଗାଥାବନ୍ଧୱସେନ ସରୂପତୋ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସୁ ହାରେ ତାୱ ପଟିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ୱିଭଜିତୁଂ ‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଦେସନାହାରୋ’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫) ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଯେ ହାରାଦଯୋ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତତ୍ଥ ହାରାଦୀସୁ କତମୋ ଦେସନାହାରୋତି ଚେ? ଯା ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା’’ତିଆଦିଗାଥା (ନେତ୍ତି। ୪) ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ଗାଥା ନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଦେସନାହାରୋ ନାମ, ତସ୍ସ ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା’’ତିଆଦି (ନେତ୍ତି। ୪) ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମଯା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ‘‘ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ କିଂ ଦେସଯତୀ’’ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ଯୋଜନା। ‘‘ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ କିଂ ଦେସଯତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ପୁଚ୍ଛଂ ଠପେତ୍ୱା ‘‘ଇମଂ ଦେସଯତୀ’’ତି ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ କିଂ ଦେସଯତି? ଅସ୍ସାଦଂ ଆଦୀନୱ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ କିଂ ଦେସଯତୀତି ଚେ ? ଅସ୍ସାଦଂ ଦେସଯତି ସଂୱଣ୍ଣେତି ୱିତ୍ଥାରେତି, ଆଦୀନୱଂ ଦେସଯତି…ପେ… ୱିତ୍ଥାରେତି, ନିସ୍ସରଣଂ ଦେସଯତି…ପେ… ୱିତ୍ଥାରେତି, ଫଲଂ ଦେସଯତି…ପେ… ୱିତ୍ଥାରେତି, ଉପାଯଂ ଦେସଯତି…ପେ… ୱିତ୍ଥାରେତି, ଆଣତ୍ତିଂ ଦେସଯତି ସଂୱଣ୍ଣେତି ୱିତ୍ଥାରେତୀତି ଯୋଜନୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ’’ତି ସଦ୍ଦୋ ପୁବ୍ବାପରାପେକ୍ଖୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା’ତିଆଦିଗାଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ୪) ଦସ୍ସିତା ଇମେ ଅସ୍ସାଦଦଯୋ କତ୍ଥ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଧମ୍ମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା’ତିଆଦିଗାଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ୪) ଦସ୍ସିତା ଇମେ ଅସ୍ସାଦଦଯୋ କତ୍ଥ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଧମ୍ମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମି ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ ସାତ୍ଥଂ ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପକାସେସ୍ସାମୀ’’ତି ପଟିଞ୍ଞାତବ୍ବେ ପାଠଇଧମ୍ମେ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେ ଯେ ଅସ୍ସାଦଦଯୋ ଆଗତା, ତେ ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ ଦେସଯତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତତ୍ଥ ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ପରିଯତ୍ତିସଚ୍ଚସମାଧିପଞ୍ଞାପକତିପୁଞ୍ଞାପତ୍ତିଞେଯ୍ୟାଦୀସୁ ବହୂସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ପୱତ୍ତୋ, ତଥାପି ଇଧ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମେଯେୱ ପୱତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥୁଦ୍ଦେସୋ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫) ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଇଧ ମଯା ନ ୱୁତ୍ତୋ। ୱୋ-କାରୋପି ଉପଯୋଗକରଣପଦପୂରଣସମ୍ପଦାନତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି ଚ, ତଥାପି ଇଧ ସମ୍ପଦାନତ୍ଥେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭିକ୍ଖନ୍ତି ଯାଚନ୍ତି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ, ପଚ୍ଚଯେ ୱା କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯାତି ଭିକ୍ଖୂ, ସଂସାରେ ଭଯଂ ଇକ୍ଖନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୀତି ୱା ଭିକ୍ଖୂ। ଭିକ୍ଖୱେତି ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଆଲପତି, କିମତ୍ଥାଯାତି ଅତ୍ତନୋ ମୁଖାଭିମୁଖଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମସ୍ସୱନେ ଅତିଉସ୍ସାହନେ ନିଯୋଜେତୁଂ ଆଲପତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମୀତି ନାହଂ ଇସ୍ସରତାଯ ତୁମ୍ହେ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି କାରେସ୍ସାମି, ଧମ୍ମଂଯେୱ ଦେସେସ୍ସାମି, ଦେସେନ୍ତୋ ଚ ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସୁତମଯଞାଣାନୁସାରେନ ଦେସେସ୍ସାମି, ଅନାୱରଣଞାଣେନ ସବ୍ବଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେସୁ ପଚ୍ଚକ୍ଖକାରିତାଯ ଇଦାନି ମଯାଯେୱ ପୱତ୍ତିଯମାନଂ ଧମ୍ମଂ ଅହଂ ଦେସେସ୍ସାମୀତି ପଟିଜାନାତି। ଆଦିମ୍ହି କଲ୍ୟାଣଂ ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ, ଆଦି କଲ୍ୟାଣମେତସ୍ସାତି ୱା ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦଯୋ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥକଲ୍ୟାଣାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନାହ – ‘‘ସୀଲେନ ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ, ସମାଧିନା ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ, ପଞ୍ଞାଯ ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ। ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତାଯ ୱା ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ, ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତାଯ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ, ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ। ଅଥ ୱା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁୱିନଯନେନ ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ, ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁୱିନଯନେନ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ, ନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲୱିନଯନେନ ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣଂ। ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫)।

ଅରୀଯତି ଞାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଅର-ଧାତୁଯା ନିସ୍ସରିଯାଯତୋ ଞାଣପ୍ପଧାନୋ ଆରମ୍ମଣିକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଅତ୍ଥୋ, ଠାନୂପଚାରତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଞାତବ୍ବସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯସତ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ସାଯେୱ ସତ୍ତି ପରାମସୀଯତି, ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯସତ୍ତିସହିତୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାତୋ ଞାତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ ତ-ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ଧାତୁପଚ୍ଚଯାନଂ ଅତ୍ଥୱିସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅସତି ଭୱତୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ, ସହ ଅତ୍ଥେନ ଯୋ ଧମ୍ମୋ ୱତ୍ତତୀତି ସୋ ଧମ୍ମୋ ସାତ୍ଥୋ, ଅତ୍ଥେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ୱା ଧମ୍ମୋ ସାତ୍ଥୋ, ସଙ୍କାସନାଦିଛଅତ୍ଥପଦସମାଯୋଗତୋ ୱା ସାତ୍ଥୋ। ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ ନେତ୍ତିୱିସଯତ୍ତା। ସମ୍ପନ୍ନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ସବ୍ୟଞ୍ଜନୋ। ସିଥିଲଧନିତଦୀଘରସ୍ସଗରୁଲହୁସମ୍ବନ୍ଧୱୱତ୍ଥିତୱିମୁତ୍ତନିଗ୍ଗହିତସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା , ଅକାରନ୍ତାଦିଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦିଏକୱଚନାଦିସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା, ପମାଦଲେଖାଦିରହିତତ୍ତା ଚ ଅୱଯୱୋ ସମ୍ପନ୍ନୋ ତଂସମୂହତ୍ତା ଧମ୍ମୋ ସମ୍ପନ୍ନବ୍ୟଞ୍ଜନୋ ନାମ, ଅକ୍ଖରାଦିଛବ୍ୟଞ୍ଜନପଦସମାଯୋଗା ୱା ସବ୍ୟଞ୍ଜନୋ। ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଅଯଂ ଊନୋ, ସୋ ନେତବ୍ବୋ ପକ୍ଖିପିତବ୍ବୋତି ଉପନେତବ୍ବାଭାୱତୋ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣୋ, ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧ- ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନକ୍ଖନ୍ଧପାରିପୂରିଯା ୱା କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣୋ। ଇଧାଯଂ ଅତିରେକୋ, ସୋ ଅପନେତବ୍ବୋତି ୱତ୍ୱା ଅପନେତବ୍ବାଭାୱତୋ ପରିସୁଦ୍ଧୋ, ଚତୁରୋଘନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ, ଲୋକାମିସନିରପେକ୍ଖତାଯ ପୱତ୍ତିଯମାନତ୍ତା ୱା ପରିସୁଦ୍ଧୋ। ସେଟ୍ଠତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱା ସେଟ୍ଠାନଂ ଅରିଯାନଂ ଚରିଯଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ପବ୍ବଜ୍ଜବ୍ରହ୍ମଚରିଯମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯାଦୀସୁ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପକାସଯିସ୍ସାମି, ପରିଦୀପଯିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଧମ୍ମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମି…ପେ… ପକାସେସ୍ସାମୀ’’ତି ପଟିଞ୍ଞାତବ୍ବେ ପାଳିଧମ୍ମେ ଆଗତେ ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ଦେସନାହାରୋ ଦେସଯତି ସଂୱଣ୍ଣେତି ୱିଭାରେତୀତି ଆଚରିଯେନ ସାମଞ୍ଞୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଦେସନାହାରୋ ଇଧ ପାଳିଯଂ ଆଗତଂ ଇମଂ ଅସ୍ସାଦଂ ଦେସଯତି, ଇଧ ପାଳିଯଂ ଆଗତଂ ଇମଂ ଆଦୀନୱଂ ଦେସଯତୀତିଆଦି ୱିସେସୋ ନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ, ‘‘କଥଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇଧ ପାଳିଯଂ ଆଗତୋ ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦୋ, ଇଧ ପାଳିଯଂ ଆଗତୋ ଅଯଂ ଆଦୀନୱୋ’’ତି ୱିସେସଂ ନିଯମେତ୍ୱା ଉପଲକ୍ଖଣନଯେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ? କାମଂ କାମଯମାନସ୍ସା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା’’ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ୱିସଯୱିସଯିଭେଦେସୁ ଅସ୍ସାଦେସୁ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ ତତ୍ଥ ତେସୁ ପାଳିଧମ୍ମେସୁ କତ୍ଥ ପାଳିଯଂ ଆଗତୋତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା –

‘‘କାମଂ କାମଯମାନସ୍ସ, ତସ୍ସ ଚେତଂ ସମିଜ୍ଝତି;

ଅଦ୍ଧା ପୀତିମନୋ ହୋତି, ଲଦ୍ଧା ମଚ୍ଚୋ ଯଦିଚ୍ଛତୀ’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୭୭୨; ମହାନି॰ ୧) –

ଇଧ ପାଳିଗାଥାଯଂ ଯୋ ୱିସଯଭୂତୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଆଗତୋ, ସୋ ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସଯୋତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –

‘‘ଏୱଂ ଭଗୱତା ଦେସିତୋ, ପକାସିତୋ ଚ ସାସନଧମ୍ମୋ ଯେସଂ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ, ତେ ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସଯଭୂତା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ପାଠେ ସୱିସେସଂ ୱୁତ୍ତା, ତତୋ ତତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଉଦାହରଣୱସେନ ଇଧାନେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୫) ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଅସ୍ସାଦୀଯତେତି ଅସ୍ସାଦୋ, ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବୋ ୱତ୍ଥୁକାମୋ। କାମୀଯତେତି କାମୋ, ୱତ୍ଥୁକାମୋ ଚ। ତଂ କାମଯତୀତି କାମଯମାନୋ, ସତ୍ତୋ। ତସ୍ସ ପୀତିଯା ଯୁତ୍ତଂ ମନୋ ଏତସ୍ସାତି ପୀତିମନୋ। ମନତି ଜାନାତୀତିଆଦିୱଚନତ୍ଥେନ ମଚ୍ଚୋ। କାମଂ କାମିତବ୍ବଂ ୱତ୍ଥୁ କାମଯମାନସ୍ସ ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଏତଂ କାମିତବ୍ବଂ ୱତ୍ଥୁ ସଚେ ସମିଜ୍ଝତି, ଏୱଂ ସତି ସୋ ସତ୍ତୋ ଅଦ୍ଧା ପୀତିମନୋ ହୋତି। ଯୋ ମଚ୍ଚୋ ଯଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ସୋ ମଚ୍ଚୋ ଲଦ୍ଧା ଅଦ୍ଧା ପୀତିମନୋ ହୋତୀତି ଗାଥାଯତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

‘‘କାମଂ …ପେ… ପୀତିମନୋ ହୋତୀ’’ତି ଏତ୍ତକମେୱ ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଲଦ୍ଧା ମଚ୍ଚୋ ଯଦିଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଲୋଭନୀଯଂ ୱତ୍ଥୁଂଯେୱ ଲଦ୍ଧା ପୀତିମନୋ ନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ପତ୍ଥେତବ୍ବଂ ପୂଜେତବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଲଦ୍ଧା ମଚ୍ଚୋ ପୀତିମନୋ ଚ ହୋତୀତି ଅତିରେକତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱିସଯଭୂତୋ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଇଧ ପାଳିଯଂ ଗାଥାଯଂ ଆଗତୋତି ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାଦିଭେଦେସୁ ଆଦୀନୱେସୁ କତମୋ ଆଦୀନୱୋ କତ୍ଥ ପାଳିଧମ୍ମେ ଆଗତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଆଦୀନୱୋ? ତସ୍ସ ଚେ କାମଯାନସ୍ସା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା’’ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାଦୀସୁ ଆଦୀନୱେସୁ କତମୋ ଆଦୀନୱୋ ତତ୍ଥ ତେସୁ ପାଳିଧମ୍ମେସୁ କତ୍ଥ ପାଳିଯଂ ଆଗତୋତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା –

‘‘ତସ୍ସ ଚେ କାମଯାନସ୍ସ, ଛନ୍ଦଜାତସ୍ସ ଜନ୍ତୁନୋ;

ତେ କାମା ପରିହାଯନ୍ତି, ସଲ୍ଲଓ୍ୱିଦ୍ଧୋଓ୍ୱ ରୁପ୍ପତୀ’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୭୭୩; ମହାନି॰ ୨) –

ଇଧ ପାଠଇଗାଥାଯଂ ଯୋ ଦୋମନସ୍ସସଙ୍ଖାତୋ ଆଦୀନଓ୍ୱୋ ଆଗତୋ, ସୋ ଅଯଂ ଦୋମନସ୍ସସଙ୍ଖାତୋ ଆଦୀନଓ୍ୱୋ ଦେସନାହାରସ୍ସ ଓ୍ୱିସଯୋତି।

ଗାଥାଯଂ ପନ କାମଯତି ଇଚ୍ଛତୀତି କାମଯାନୋ। ଅଥ ଓ୍ୱା ଯାଯତି ଗଚ୍ଛତୀତି ଯାନୋ, କାମେନ ଯାନୋ କାମଯାନୋ, ତସ୍ସ। ଛନ୍ଦୋ ଜାତୋ ଯସ୍ସ ସୋ ଛନ୍ଦଜାତୋ, ତସ୍ସ। ଓ୍ୱିଜ୍ଝୀଯତେତି ଓ୍ୱିଦ୍ଧୋ, ସଲ୍ଲତି ପଓ୍ୱିସତୀତି ସଲ୍ଲୋ, ସଲ୍ଲେନ ଓ୍ୱିଦ୍ଧୋ ସଲ୍ଲଓ୍ୱିଦ୍ଧୋ। କାମଂ କାମଯାନସ୍ସ ଛନ୍ଦଜାତସ୍ସ ଜନ୍ତୁନୋ ଯେ କାମା ଲଭିତବ୍ବା, ତେ କାମା କେନଚି ଅନ୍ତରାଯେନ ଯଦା ପରିହାଯନ୍ତି, ତଦା ସୋ ଜନ୍ତୁ ରୁପ୍ପତି। କୀଦିସୋଓ୍ୱ ରୁପ୍ପତି? ଅଯୋମଯସଲ୍ଲଓ୍ୱିଦ୍ଧୋ ମିଗୋ ରୁପ୍ପତି ଇଓ୍ୱ, ପରିହୀନକାମୋ ଜନ୍ତୁ ରୁପ୍ପତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ରୁପ୍ପତୀ’’ତିଓ୍ୱଚନେନ ଦୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଦୋମନସ୍ସଭୂତୋ ଆଦୀନଓ୍ୱୋ ଇଧ ପାଠଇଯଂ ଆଗତୋତି ଆଚରିଯେନ ଓ୍ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ମଗ୍ଗନିବ୍ବାନଓ୍ୱସେନ ଦୁଓ୍ୱିଧେସୁ ନିସ୍ସରଣେସୁ କତମଂ ନିସ୍ସରଣଂ କତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ଆଗତ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ନିସ୍ସରଣଂ? ଯୋ କାମେ ପରିଓ୍ୱଜ୍ଜେତୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନଓ୍ୱତା’’ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ମଗ୍ଗନିବ୍ବାନଓ୍ୱସେନ ଦୁଓ୍ୱିଧେସୁ ନିସ୍ସରଣେସୁ କତମଂ ନିସ୍ସରଣଂ ତତ୍ଥ ତେସୁ ପାଠଇଧମ୍ମେସୁ କତ୍ଥ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା –

‘‘ଯୋ କାମେ ପରିଓ୍ୱଜ୍ଜେତି, ସପ୍ପସ୍ସେଓ୍ୱ ପଦା ସିରୋ;

ସୋମଂ ଓ୍ୱିସତ୍ତିକଂ ଲୋକେ, ସତୋ ସମତିଓ୍ୱତ୍ତତୀ’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୭୭୪; ମହାନି॰ ୩) –

ଇଧ ପାଠଇଗାଥାଯଂ ଯଂ ସମତିଓ୍ୱତ୍ତନକରଣଂ ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଆଗତଂ, ତଂ ଇଦଂ ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ସମତିଓ୍ୱତ୍ତନକରଣଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଦେସନାହାରସ୍ସ ଓ୍ୱିସଯନ୍ତି।

ଗାଥାଯଂ ଯୋତି ଝାନଲାଭୀ ଓ୍ୱା ଅରିଯୋ ଓ୍ୱା। କାମେତି ଓ୍ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଓ୍ୱତ୍ଥୁକାମୋ। ତେସୁ ପଓ୍ୱତ୍ତଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ଓ୍ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ଓ୍ୱା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ଓ୍ୱା ପରିଓ୍ୱଜ୍ଜେତି। କିଂ ପରିଓ୍ୱଜ୍ଜେତି ଇଓ୍ୱ ଓ୍ୱଜ୍ଜେତି? ସପ୍ପସ୍ସ ସିରୋ ସିରଂ ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ଦିସ୍ୱା ପଦା ପାଦେନ ପରିଓ୍ୱଜ୍ଜେତି ଇଓ୍ୱ, ଏଓ୍ୱଂ ପରିଓ୍ୱଜ୍ଜେତି। ସତୋ ସତିସମ୍ପନ୍ନୋ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଲୋକେ ରୂପାଦୀସୁ ଓ୍ୱିସତ୍ତିକଂ ଇମଂ ତଣ୍ହଂ ଯେନ ମଗ୍ଗେନ ସମତିଓ୍ୱତ୍ତତି ସଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଓ୍ୱତ୍ତତି, ଇଦଂ ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ସମତିଓ୍ୱତ୍ତନକରଣଂ ଏକଦେସଂ ନିସ୍ସରଣଂ ନାମାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ପାଦା’’ତି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବେ ଆକାରସ୍ସ ରସ୍ସଂ କତ୍ୱା ‘‘ପଦା’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ପାଦାତି ଚ ପାଦେନ ଯଥା ‘‘ଅମୋହଭାଓ୍ୱା ଅମୋହଭାଓ୍ୱେନା’’ତି। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ପାଦେନା’’ତି (ନେତ୍ତି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୫)।

ଏକଦେସୋ ଓ୍ୱିସଯସଙ୍ଖାତୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଇଧ ପାଠଇଯଂ ଆଗତୋତି ଆଚରିଯେନ ଓ୍ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ଏକଦେସୋ ଓ୍ୱିସଯିସଙ୍ଖାତୋ ଅସ୍ସାଦୋ କତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ଆଗତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥକତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ? ଖେତ୍ତଂ ଓ୍ୱତ୍ଥୁ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଥ ଓ୍ୱା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ? ଖେତ୍ତଂ ଓ୍ୱତ୍ଥୁ’’ନ୍ତିଆଦି କସ୍ମା ଏଓ୍ୱଂ ଆରଦ୍ଧଂ, ନନୁ ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ? କାମଂ କାମଯମାନସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ଅସ୍ସାଦୋ ଓ୍ୱିଭତ୍ତୋ? ସଚ୍ଚଂ, ଅସ୍ସାଦୋ ପନ ଦୁଓ୍ୱିଧୋ ଓ୍ୱିସଯଓ୍ୱିସଯିଓ୍ୱସେନ, ତସ୍ମିଂ ଓ୍ୱିସଯସଙ୍ଖାତୋ ଅସ୍ସାଦୋ ପୁବ୍ବେ ଓ୍ୱିଭତ୍ତୋ, ଇଦାନି ଓ୍ୱିସଯିସଙ୍ଖାତଂ ଅସ୍ସାଦଂ ଓ୍ୱିଭଜିତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ? ଖେତ୍ତଂ ଓ୍ୱତ୍ଥୁ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନଓ୍ୱତା’’ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ଓ୍ୱିସଯଓ୍ୱିସଯିଭେଦେସୁ ଅସ୍ସାଦେସୁ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ ତତ୍ଥ ତେସୁ ପାଠଇଧମ୍ମେସୁ କତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ଆଗତୋତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା –

‘‘ଖେତ୍ତଂ ଓ୍ୱତ୍ଥୁଂ ହିରଞ୍ଞଂ ଓ୍ୱା, ଗଓ୍ୱାସ୍ସଂ ଦାସପୋରିସଂ;

ଥିଯୋ ବନ୍ଧୂ ପୁଥୂ କାମେ, ଯୋ ନରୋ ଅନୁଗିଜ୍ଝତୀ’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୭୭୫; ମହାନି॰ ୪) –

ଇଧ ପାଠଇଗାଥାଯଂ ଯୋ ଅନୁଗିଜ୍ଝନସଙ୍ଖାତୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଆଗତୋ, ସୋ ଅଯଂ ଅନୁଗିଜ୍ଝନସଙ୍ଖାତୋ ଓ୍ୱିସଯିଅସ୍ସାଦୋ ଦେସନାହାରସ୍ସ ଓ୍ୱିସଯୋତି।

ଗାଥାଯଂ ଖେତ୍ତନ୍ତି ଖିପୀଯନ୍ତି ବୀଜାନି ଏତ୍ଥ ଠାନେତି ଖେତ୍ତଂ। ଖିପନ୍ତାନଂ ଜନାନଂ ଖିପନକିରିଯା ଖିପ-ଧାତୁଯା ମୁଖ୍ୟତ୍ଥୋ, ଖିପନକିରିଯାଜନକୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଫଲୂପଚାରତ୍ଥୋ, ତସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭୂତସ୍ସ କେଦାରସ୍ସ ଓ୍ୱିରୁଳ୍ହାପନସତ୍ତି ଫଲୂପଚାରତ୍ଥୋ, ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ସା

ୱିରୁଳ୍ହାପନସଙ୍ଖିଯେୱ ପରାମସୀଯତି, ତସ୍ମା ସଙ୍ଖିଯା ପତିଟ୍ଠଂ କେଦାରସଙ୍ଖାତଂ ଠାନଂ ତ-ପଚ୍ଚଯନ୍ତୋ। ଏସ ନଯୋ ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ଏୱରୂପେସୁ ଚ ୱଚନନ୍ତେସୁ ଯଥାରହଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ। ୱପନ୍ତି ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ୱତ୍ଥୁ। ଅପରଣ୍ଣାଦୀନଂ ପତିଟ୍ଠହନଂ ୱପ-ଧାତୁଯା ମୁଖ୍ଯତ୍ଥୋ, ଠାନସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାପନସଙ୍ଖି ଫଲୂପଚାରତ୍ଥୋ, ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ସା ପତିଟ୍ଠାପନସଙ୍ଖି ପରାମସୀଯତି। ତସ୍ମା ସଙ୍ଖିଯା ପତିଟ୍ଠଟ୍ଠାନଂ ତ-ପଚ୍ଚଯନ୍ତୋ। ଖେତ୍ତଂ ପନ ପୁବ୍ବଣ୍ଣୱିରୂହନଟ୍ଠାନଂ, ୱତ୍ଥୁ ଅପରଣ୍ଣୱିରୂହନଟ୍ଠାନଂ।

ହିନୋତି ପୱତ୍ତତି ପୀତିସୋମନସ୍ସନ୍ତି ହି, କିଂ ତଂ? ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ, ରାତି ପୱତ୍ତେତି ଜାତରୂପନ୍ତି ରଂ, କିଂ ତଂ? ଜାତରୂପଂ, ହିଂ ରନ୍ତି ହିରଂ, ଦୁତିଯାତପ୍ପୁରିସସମାସୋ। ଞାପେତି ତୋସେତୀତି ଞଂ, କିଂ ତଂ? ଜାତରୂପଂ। ହିରଂ ହୁତ୍ୱା ଞଂ ହିରଞ୍ଞଂ, ପୱତ୍ତମାନଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ଜନେ ୱିସେସେନ ତୋସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତାୱୁତ୍ତତ୍ଥସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ଗଚ୍ଛନ୍ତି ୱିସେସେନାତି ଗାୱୋ, ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଅସନ୍ତି ଭକ୍ଖନ୍ତି ୱିସେସେନାତି ଅସ୍ସା, ଗାୱୋ ଚ ଅସ୍ସା ଚ ଗୱାସ୍ସଂ। ଦାତବ୍ବଂ ପଠମଂ ଦେନ୍ତୀତି ଦା, ଅସନ୍ତି ଭକ୍ଖନ୍ତୀତି ଅସା, ଦତ୍ୱା ଅସା ଦାସା, ସାମିକାନଂ ଦାତବ୍ବଂ ପଠମଂ ଦତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅସନ୍ତି ଭକ୍ଖନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାମିକେହି ୱା ଦିନ୍ନଂ ଅସନ୍ତି ଭକ୍ଖନ୍ତୀତି ଦାସା, ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ ଅସନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱା ଦାସା,। ମାତାପିତୂନଂ ହଦଯଂ ପୁରେନ୍ତୀତି ପୁରିସା, ପୁରଂ ହିତଂ ୱା ଇସନ୍ତି ଗୱେସନ୍ତୀତି ପୁରିସା। ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱଂ ପୁରେତି କମ୍ମନ୍ତି ପୁରଂ, କିଂ ତଂ? ବଲୱକମ୍ମଂ, ପୁରଂ ଇସନ୍ତି ସୀଲେନାତି ୱା ପୁରିସା। ପୁରିସା ଏୱ ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ''ପୁରି ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନେ ସେନ୍ତୀତି ୱା ପୁରିସା। ପୁରିସା ହି ମାତୂନଂ ପିତୁଟ୍ଠାନେ ଠିତା''ତି ଇମେ ୱଚନତ୍ଥା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଯୁତ୍ତାଯେୱ ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ। ଦାସା ଚ ପୁରିସା ଚ ଦାସପୋରିସଂ, ମଜ୍ଝେ ୱୁଦ୍ଧି। ଏତ୍ଥ ଚ ଦାସଗ୍ଗହଣେନ ଦାସୀପି ଗହିତା। ଦାସା ଦୁକ୍ଖଟଜନା, ପୁରିସା ସୁଖିତଜନାତି ୱିସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଠନ୍ତି ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମାତୁଗାମେ ପୁତ୍ତଧୀତାତି ଥିଯୋ। ନରସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିଗ୍ଗହତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୱ।

ଏକଦେସୋ ଦୋମନସ୍ସସଙ୍ଖାତୋ ଆଦୀନୱୋ ଇଧ ପାଠଇଗାଥାଯଂ ଆଗତୋତି ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''ଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତୋ ଆଦୀନୱୋ କତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ଆଗତୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଆଦୀନୱୋ? ଅବଲା ନଂ ବଲୀଯନ୍ତୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଥ ୱା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଆଦୀନୱୋ? ଅବଲା ନଂ ବଲୀଯନ୍ତୀ''ତିଆଦି କସ୍ମା ଏୱଂ ଆରଦ୍ଧଂ, ନନୁ ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଆଦୀନୱୋ? ତସ୍ସ ଚେ କାମଯାନସ୍ସା''ତିଆଦିନା ଆଦୀନୱୋ ୱିଭତ୍ତୋତି? ସଚ୍ଚଂ, ଆଦୀନୱୋ ପନ ବହୁୱିଧୋ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାଦିୱସେନ, ତସ୍ମିଂ ବହୁୱିଧେ ଆଦୀନୱେ ଏକଦେସୋ ଦୋମନସ୍ସସଙ୍ଖାତୋ ଆଦୀନୱୋ ପୁବ୍ବେ ୱିଭତ୍ତୋ, ଇଦାନି ଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତଂ ଆଦୀନୱଂ ୱିଭଜିତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଆଦୀନୱୋ? ଅବଲା ନଂ ବଲୀଯନ୍ତୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ''ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା''ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାଦୀସୁ ଆଦୀନୱେସୁ କତମୋ ଆଦୀନୱୋ ତତ୍ଥ ତେସୁ ପାଠଇଧମ୍ମେସୁ କତ୍ଥ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତୋତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା –

''ଅବଲା ନଂ ବଲୀଯନ୍ତି, ମଦ୍ଦନ୍ତେନଂ ପରିସ୍ସଯା;

ତତୋ ନଂ ଦୁକ୍ଖମନ୍ୱେତି, ନାୱଂ ଭିନ୍ନମିୱୋଦକ''ନ୍ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୭୭୬; ମହାନି॰ ୫) –

ଇଧ ପାଠଇଗାଥାଯଂ ଯୋ ଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତୋ ଏକଦେସୋ ଆଦୀନୱୋ ଆଗତୋ, ସୋ ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତୋ ଏକଦେସୋ ଆଦୀନୱୋ ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସଯୋତି।

ଗାଥାଯଂ ନତ୍ଥି ବଲଂ ଏତେସଂ କିଲେସାନନ୍ତି ଅବଲା। କସ୍ମା କିଲେସା ଅବଲା ହୋନ୍ତୀତି? କୁସଲେହି ପହାତବ୍ବତ୍ତା। ନରନ୍ତି ଖେତ୍ତାଦିକାମେ ଅନୁଗିଜ୍ଝନ୍ତଂ ନରଂ, ସଦ୍ଧାବଲାଦିୱିରହତୋ ୱା ଅବଲଂ ତଂ ନରଂ ବଲୀଯନ୍ତି ଅଭିଭୱନ୍ତି। କିଞ୍ଚାପି କିଲେସା କୁସଲେହି ପହାତବ୍ବତ୍ତା ଅବଲା ହୋନ୍ତି, ତଥାପି କାମମନୁଗିଜ୍ଝନ୍ତଂ ସଦ୍ଧାବଲାଦିୱିରହିତଂ ଅଭିଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥା ଭୱନ୍ତି। ମଦ୍ଦନ୍ତେନଂ ପରିସ୍ସଯାତି କାମଗିଦ୍ଧଂ କାମେ ପରିଯେସନ୍ତଂ, କାମଂ ରକ୍ଖନ୍ତଞ୍ଚ ଏନଂ ନରଂ ପରି ସମନ୍ତତୋ ପରିପୀଳଏତ୍ୱା ଅଯନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ପରିସ୍ସଯା, ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦଯୋ ଚେୱ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦଯୋ ଚ ମଦ୍ଦନ୍ତି। ତତୋ ତେହି ପରିସ୍ସଯେହି ଅଭିଭୂତଂ ନଂ ନରଂ ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି ଅନୁଗଚ୍ଛତି। କିମିୱ ଅନ୍ୱେତି? ଉଦକଂ ଭିନ୍ନନାୱଂ ଅନ୍ୱେତି ଇୱ, ଏୱଂ ଅନ୍ୱେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏକଦେସଂ ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଇଧ ପାଠଇଗାଥାଯଂ ଆଗତନ୍ତି ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ୱିଞ୍ଞାତଂ, ''ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଏକଦେସଂ ନିସ୍ସରଣଂ କତ୍ଥ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ନିସ୍ସରଣଂ? ତସ୍ମା ଜନ୍ତୁ ସଦା ସତୋ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଥ ୱା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ନିସ୍ସରଣଂ? ତସ୍ମା ଜନ୍ତୁ ସଦା ସତୋ''ତିଆଦି କସ୍ମା ଏୱଂ ଆରଦ୍ଧଂ, ନନୁ ''ତତ୍ଥ କତମଂ ନିସ୍ସରଣଂ? ଯୋ କାମେ ପରିୱଜ୍ଜେତୀ''ତିଆଦିନା ନିସ୍ସରଣଂ ୱିଭତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ନିସ୍ସରଣଂ ପନ ଦୁୱିଧଂ ମଗ୍ଗନିବ୍ବାନୱସେନ, ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧେ ନିସ୍ସରଣେ ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ପୁବ୍ବେ ୱିଭତ୍ତଂ, ଇଦାନି

ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ୱିଭଜିତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ନିସ୍ସରଣଂ? ତସ୍ମା ଜନ୍ତୁ ସଦା ସତୋ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା’’ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ମଗ୍ଗନିବ୍ବାନେସୁ ନିସ୍ସରଣେସୁ ଏକଦେସଂ ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ତତ୍ଥ ତେସୁ ପାଠଇଧମ୍ମେସୁ କତ୍ଥ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା –

‘‘ତସ୍ମା ଜନ୍ତୁ ସଦା ସତୋ, କାମାନି ପରିୱଜ୍ଜଯେ;

ତେ ପହାଯ ତରେ ଓଘଂ, ନାୱଂ ସିତ୍ୱାୱ ପାରଗୂ’’ତି। –

ଇଧ ପାଠଇଗାଥାଯଂ ଯଂ ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଆଗତଂ, ଇଦଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସଯନ୍ତି।

ଗାଥାଯଂ ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା କାମଗିଦ୍ଧଂ ନରଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି, ତସ୍ମା ଜନ୍ତୁ ସଦା ସବ୍ବକାଲେ ପୁବ୍ବରତ୍ତାପରରତ୍ତେ ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗେନ ସତୋ ସତିସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା କାମାନି କିଲେସକାମେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ୱା ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱା ପରିୱଜ୍ଜଯେ ପରିଜହେଯ୍ୟ। ତେ କାମେ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ପହାଯ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଓଘଂ ତରେଯ୍ୟ ତରିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ। କୋ ତରତି ଇୱ ତରେଯ୍ୟ? ନାୱାସାମିକୋ ନାୱଂ ଯଂ ପୱିସନ୍ତଂ ଉଦକଂ ସିତ୍ୱା ବହି ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ଲହୁକାଯ ନାୱାଯ ଅପ୍ପକସିରେନ ତରିତ୍ୱା ପାରଗୂ ପାରଂ ଗଚ୍ଛତି ଇୱ, ଏୱଂ ଅତ୍ତନି ପୱତ୍ତଂ କିଲେସୂଦକଂ ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ନୀହରିତ୍ୱା ଲହୁକେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ନିବ୍ବାନେନ ପାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ନିବ୍ବାନଂ କସ୍ମା ନିସ୍ସରଣଂ ହୋତି? ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସରଣତୋ ନିସ୍ସରଣଂ ନାମ।

ଇଦଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଇଧ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତନ୍ତି ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ୱିଞ୍ଞାତଂ, ‘‘କତମଂ ଫଲଂ କତ୍ଥ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଫଲଂ? ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରି’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା’’ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ରକ୍ଖନନିପ୍ଫାଦନମଜ୍ଝତରଣାଦୀସୁ ଫଲେସୁ କତମଂ ଫଲଂ ତତ୍ଥ ତେସୁ ପାଠଇଧମ୍ମେସୁ କତ୍ଥ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା –

‘‘ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରିଂ, ଛତ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ଯଥ ୱସ୍ସକାଲେ;

ଏସାନିସଂସୋ ଧମ୍ମେ ସୁଚିଣ୍ଣେ, ନ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ଧମ୍ମଚାରୀ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୧୦୨, ୧୦୩) –

ଇଧ ପାଠଇଗାଥାଯଂ ଯଂ ଅନତ୍ଥେହି ଧମ୍ମସ୍ସ ରକ୍ଖନଫଲଂ ଆଗତଂ, ରକ୍ଖାୱହନସ୍ସ ଅବ୍ଭୁଦଯସ୍ସ ଯଞ୍ଚ ନିପ୍ଫାଦନଂ ଫଲଂ ଆଗତଂ, ଇଦଂ ରକ୍ଖନନିପ୍ଫାଦନଂ ଫଲଂ ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସଯନ୍ତି।

ଗାଥାଯଂ ଧମ୍ମୋତି ଯେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ଯୋ ଦାନାଦିପ୍ପଭେଦୋ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ, ସୋ ଧମ୍ମୋ। ଧମ୍ମଚାରିଂ ଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତକଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନତ୍ଥେହି ରକ୍ଖତି। କିମିୱ? ୱସ୍ସକାଲେ ଦେୱେ ୱସ୍ସନ୍ତେ ସତି ମହନ୍ତଂ କୁସଲେନ ଧାରେତବ୍ବଂ ଛତ୍ତଂ ଧାରେନ୍ତଂ କୁସଲଂ ତଂ ଜନଂ ୱସ୍ସତେମନତୋ ରକ୍ଖତି ଯଥା, ଏୱଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋପି ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧାନେନ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ଧମ୍ମଂ ରକ୍ଖନ୍ତଂଯେୱ ରକ୍ଖତି, ତାଦିସୋ ଧମ୍ମଚାରୀଯେୱ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଏସୋ ଆନିସଂସୋ ସୁଚିଣ୍ଣେ ସୁଚିଣ୍ଣସ୍ସ ଧମ୍ମେ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆନିସଂସୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏକଦେସଂ ଫଲଂ ଇଧ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତନ୍ତି ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କତମୋ ଉପାଯୋ କତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ଆଗତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଉପାଯୋ? ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା’’ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମନିବ୍ବିଦାଦୀସୁ ଉପାଯେସୁ କତମୋ ଉପାଯୋ ତତ୍ଥ ତେସୁ ପାଠଇଧମ୍ମେସୁ କତ୍ଥ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତୋତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା –

‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ‘ଅନିଚ୍ଚା’ତି…ପେ…;

ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ‘ଅନତ୍ତା’ତି, ଯଦା ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀ’’ତି। (ଧ। ପ। ୨୭୭-୨୭୯) –

ଇଧ ପାଠଇଗାଥାସୁ ଯୋ ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମନିବ୍ବିଦାଞାଣସଙ୍ଖାତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଅଧିଗମହେତୁଭାୱତୋ ମଗ୍ଗୋ ଆଗତୋ, ଅଯଂ ଉପାଯୋ ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସଯୋତି।

ଗାଥାସୁ ସବ୍ବେ ନିରୱସେସା କମ୍ମଚିତ୍ତୋତୁଆହାରେହି ସଙ୍ଖରିତା ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରା ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚା ଇତି ଯଦା ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତି, ଅଥ ଅନିଚ୍ଚେ ଦୁକ୍ଖସଭାୱେ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ଏସୋ ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ନିବ୍ବିନ୍ଦନଞାଣସଙ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା ମଗ୍ଗୋତି। ''ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା''ତିଆଦୀସୁ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମଭାୱୋ ପଚ୍ଚଯାକାରୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯଂ (ୱିଭ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨୨୬ ସଙ୍ଖାରପଦନିଦ୍ଦେସ) ୱୁତ୍ତୋୱ, ତଂ ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ଏକଚ୍ଚେ ଆଚରିଯା ''ୱିପସ୍ସନାଞାଣାରମ୍ମଣତ୍ତା ତେଭୂମକଧମ୍ମାଯେୱା''ତି ୱଦନ୍ତି, ଏୱଂ ସତି ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମାନଂ ନିଚ୍ଚାଦିଭାୱୋ ଭୱେଯ୍ଯ, ତସ୍ମା ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାନୁରୂପୋୱ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଦୁକ୍ଖାତି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖା। ଅନତ୍ତାତି ନିଚ୍ଚସାରସୁଖସାରଅତ୍ତସାରରହିତତ୍ତା ଅସାରକଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତା, ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ୱା ଅନତ୍ତା।

ଏକଦେସୋ ଉପାଯୋ ଇଧ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତୋତି ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କତମା ଆଣତ୍ତି କତ୍ଥ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମା ଆଣତ୍ତି? ଚକ୍ଖୁମା ୱିସମାନୀୱା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ''ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା''ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାସୁ ପାପଦୁଚ୍ଚରିତପରିୱଜ୍ଜନାଣତ୍ତିକଲ୍ଯାଣସୁଚରିତଚରଣାଣତ୍ତିଆଦୀସୁ କତମାଣତ୍ତି ତତ୍ଥ ତେସୁ ପାଠଇଧମ୍ମେସୁ କତ୍ଥ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଆଗତାତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା –

''ଚକ୍ଖୁମା ୱିସମାନୀୱ, ୱିଜ୍ଜମାନେ ପରକ୍କମେ;

ପଣ୍ଡିତୋ ଜୀୱଲୋକସ୍ମିଂ, ପାପାନି ପରିୱଜ୍ଜଯେ''ତି। (ଉଦା॰ ୪୩) –

ଇଧ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଯା ପାପଦୁଚ୍ଚରିତପରିୱଜ୍ଜନାଣତ୍ତି ଆଗତା, ଅଯଂ ପାପଦୁଚ୍ଚରିତପରିୱଜ୍ଜନାଣତ୍ତି ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସଯାତି।

ଗାଥାଯଂ ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ୱିଜ୍ଜମାନେ ପରକ୍କମେ ଆୱହିତଂ ସରୀରଂ ଆୱହନ୍ତୋୱ ହୁତ୍ୱା ୱିସମାନି ଭୂମିପ୍ପଦେସାନି ୱା ୱିସମେ ହତ୍ଥିଆଦଯୋ ୱା ପରିୱଜ୍ଜେତି ଇୱ, ଏୱଂ ଜୀୱଲୋକସ୍ମିଂ ପଣ୍ଡିତୋ ପାପାନି ଲାମକାନି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ପରିୱଜ୍ଜେତି। ଆଣତ୍ତି ନାମ ଆଣାରହସ୍ସ ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଆଣା, ସା ବହୁୱିଧା, ତସ୍ମା ''କରେଯ୍ଯ କଲ୍ଯାଣ''ନ୍ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ସୁଚରିତଚରଣା ଆଣତ୍ତି।

''ଉପେଥ ସରଣଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଧମ୍ମଂ ସଙ୍ଘଞ୍ଚ ତାଦିନଂ;

ସମାଦିଯଥ ସୀଲାନି, ତଂ ୱୋ ଅତ୍ଥାଯ ହେହିତୀ''ତି। (ଥେରୀଗା॰ ୨୪୯-୨୫୦, ୨୮୯-୨୯୦) –

ଆଦୀସୁ ଗାଥାସୁ ସରଣଗମନାଣତ୍ତିସୀଲସମାଦାନାଣତ୍ତିଆଦି ଆଗତାତି।

''ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୂ''ତିଆଦି କସ୍ମା ଏୱଂ ଆରଦ୍ଧଂ, ନନୁ ''ତତ୍ଥ କତମଂ ଫଲଂ? ଧମ୍ମୋ ହୱେ''ତିଆଦିନା, ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଉପାଯୋ? ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା''ତିଆଦିନା, ''ତତ୍ଥ କତମା ଆଣତ୍ତି? ଚକ୍ଖୁମା''ତିଆଦିନା ଚ ଫଲୂପାଯାଣତ୍ତିଯୋ ୱିଭତ୍ତାତି? ସଚ୍ଚଂ, ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପନ ସୁତ୍ତେସୁ ଆଗତା ଫଲୂପାଯାଣତ୍ତିଯୋ ୱିଭତ୍ତା, ଇଦାନି ଏକତୋ ଆଗତା ଫଲୂପାଯାଣତ୍ତିଯୋ ୱିଭଜିତୁଂ ''ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୂ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

ତତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୂତି ସବ୍ବମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଲୋକଂ ଅତ୍ତତୋ ସୁଞ୍ଞୋତି ଅୱସୱତ୍ତିତାସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ୱା ତୁଚ୍ଛଭାୱସମନୁପସ୍ସନୱସେନ ୱା ପସ୍ସାତି ଇଦଂ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ୱିଧାନଭାୱତୋ ଆଣତ୍ତି ନାମ। ନିଚ୍ଚସାରସୁଖସାରଅତ୍ତସାରାଦିରହିତତ୍ତା ''ମୋଘରାଜା''ତି ଆଲପତି, ସଦ୍ଧାସୀଲସୁତଚାଗାଦିରହିତତ୍ତା ୱା ମୋଘୋ।

''ସଦା ସତୋ''ତି ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ୱୁତ୍ତାଯ ସତିଯା ସୁଞ୍ଞତାଦସ୍ସନସ୍ସ ସମ୍ପଜାନହେତୁଭାୱତୋ ସତିଯେୱ ଉପାଯୋ, ନ ସତିମାତି ଏତ୍ଥ ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ ଊହଚ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠି ନାମ ''ରୂପଂ ଅତ୍ତା, ରୂପୱା ଅତ୍ତା, ରୂପସ୍ମିଂ ଅତ୍ତା, ଅତ୍ତନି ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିପ୍ପକାରା ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ଦିଟ୍ଠି। ମଗ୍ଗେନ ଊହଚ୍ଚ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୱିଧିନା ମଚ୍ଚୁତରୋ ମଚ୍ଚୁନୋ ୱିସଯାତିକ୍କନ୍ତୋ ସିଯା ଭୱେଯ୍ଯ। ଏତ୍ଥ ଯଂ ମଚ୍ଚୁୱିସଯଂ ତରଣଂ ଅତିକ୍କମନଂ, ତସ୍ସ ଅତିକ୍କମନସ୍ସ ଯଞ୍ଚ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାସମ୍ପଜ୍ଜନଂ, ଇଦଂ ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ଫଲଂ ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସଯନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁବ୍ବେ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଫଲୂପାଯାଣତ୍ତିଯୋ ୱିଭତ୍ତାପି –

‘‘ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୁ, ମୋଘରାଜ ସଦା ସତୋ;

ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ ଊହଚ୍ଚ, ଏୱଂ ମଚ୍ଚୁତରୋ ସିଯା’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୧୧୨୫; ମହାନି॰ ୧୮୬; ଚୂଳନି॰ ପିଙ୍ଗିଯମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୧୪୪, ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୮) –

ଏକଗାଥାଯଂ ପୁନ ଏକତୋ ୱିଭଜନତୋ ଫଲାଦୀସୁ ଏକତୋ ଦସ୍ସିତେସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ସୁତ୍ତେସୁ ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଗାଥାସୁ ୱା ଫଲାଦଯୋ ଦସ୍ସେତବ୍ବା ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ୱିଯ କତ୍ଥଚି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱାତି ୱିସେସୋ ୱିଜାନିତବ୍ବୋ। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯୋ ‘‘ଯଥା ପନ…ପେ… ଏକତୋ ଉଦାହରଣଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୫)।

୬। ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସଯଭୂତା ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ‘‘ଇଧ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦୋ ଆଗତୋ, ଇଧ ପାଠଇଧମ୍ମେ ଅଯଂ ଆଦୀନୱୋ ଆଗତୋ’’ତିଆଦିନା ୱିସେସତୋ ନିଦସ୍ସନୱସେନ ସରୂପତୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ତେ ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ତିଣ୍ଣଂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସାମଞ୍ଞତୋ ଭଗୱା କିଂ ନୁ ଖୋ ଦେସେତି, ଉଦାହୁ ଏକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଯଥାଲାଭଂ କିଂ ନୁ ଦେସେତୀତି ଅନୁଯୋଗସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଇମଂ ଦେସେତି, ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଇମଂ ଦେସେତୀତି ପୁଗ୍ଗଲଭେଦେନ ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଅସ୍ସାଦାଦୀସୁ। ନିସ୍ସରଣଂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭଗୱା ଦେସେତି, ଆଦୀନୱଞ୍ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଇମେ ଦ୍ୱେ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭଗୱା ଦେସେତି, ଅସ୍ସାଦଞ୍ଚ ଆଦୀନୱଞ୍ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଇମେ ତଯୋ ନେଯ୍ୟସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭଗୱା ଦେସେତୀତି ଯୋଜନତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଏୱଂ ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ଉଦାହରଣୱସେନ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗେନ ଦେସନାୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ତତ୍ଥ ଭଗୱା’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସାତି ଉଗ୍ଘଟୀଯତେ ପଟିୱିଜ୍ଝୀଯତେ, ଠପୀଯତେ ୱା ସମ୍ପଭେଦୋ ୱିତ୍ଥାରୋ ଅତ୍ଥୋତି ଉଗ୍ଘଟିତୋ, ଜାନାତୀତି ଞ୍ଞୂ, ଉଗ୍ଘଟିତଂ ଅତ୍ଥଂ ଞ୍ଞୂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ, ଉଦ୍ଦେସମତ୍ତେନେୱ ସମ୍ପଭେଦଂ ସୱିତ୍ଥାରଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଦ୍ଦେସେନେୱ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେନେୱ ଅତ୍ଥଂ ଞତ୍ୱା ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତି, ସୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ ନାମ।

ୱିପଞ୍ଚୀଯତେ ୱିତ୍ଥରୀଯତେ ଅତ୍ଥୋତି ୱିପଞ୍ଚିତୋ, ତଂ ଜାନାତୀତି ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ। ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନିଦ୍ଦେସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠମତ୍ତମେୱ ଅତ୍ଥଂ ଞତ୍ୱା ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତୋ, ସୋ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ ନାମ।

ପଟିନିଦ୍ଦେସେନ ଅତ୍ଥୋ ନେତବ୍ବୋ ପାପେତବ୍ବୋତି ନେଯ୍ୟୋ। ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଟିନିଦ୍ଦେସେନ ୱା ପଟିଲୋମେନ ୱା ୱିଭତ୍ତଂ ଏୱ ଅତ୍ଥଂ ଞତ୍ୱା ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତୋ, ସୋ ନେଯ୍ୟୋ ନାମ। ନିସ୍ସରଣଦେସନାଯେୱ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ପଟିୱେଧାଭିସମଯୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି, ଆଦୀନୱଦେସନାଯ ଚେୱ ନିସ୍ସରଣଦେସନାଯ ଚ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ପଟିୱେଧାଭିସମଯୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି, ଅସ୍ସାଦଦେସନାଯ ଚ ଆଦୀନୱଦେସନାଯ ଚ ନିସ୍ସରଣଦେସନାଯ ଚ ନେଯ୍ୟସ୍ସ ପଟିୱେଧାଭିସମଯୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଇଧ ଗହେତବ୍ବୋ।

ପଦପରମୋ ପନେତ୍ଥ ପଟିୱେଧାଭିସମଯଭଜନାଭାୱତୋ ନ ଗହିତୋ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗହିତେ ଅସ୍ସାଦୋ, ଆଦୀନୱୋ, ନିସ୍ସରଣଂ, ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱା, ଅସ୍ସାଦନିସ୍ସରଣାନି, ଆଦୀନୱନିସ୍ସରଣାନି, ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱନିସ୍ସରଣାନି ଚାତି ସତ୍ତସୁ ପଟ୍ଠାନନଯେସୁ ତତିଯଛଟ୍ଠସତ୍ତମାୱ ଗହିତା, ଅୱସେସା ଚତ୍ତାରୋ ନଯା ନ ଗହିତା। ୱେନେଯ୍ୟୱିନଯନାଭାୱତୋ ହି ଗହଣାଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱେନେଯ୍ୟୱିନଯଞ୍ଚ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ସନ୍ତାନେ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସୁପ୍ପାଦନଂ, ନ ସାସନୱିନଯନମତ୍ତଂ, ଅରିଯମଗ୍ଗୁପ୍ପାଦନଞ୍ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ଏୱ ତୀହି ପଦଟ୍ଠାନନଯେହି ସିଜ୍ଝତୀତି ଇତରେ ନଯା ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତା।

ଯସ୍ମା ପନ ପେଟକେ (ପେଟକୋ॰ ୨୩) –

‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ଆଦୀନୱୋ ଚ?

‘ଯାନି କରୋତି ପୁରିସୋ, ତାନି ପସ୍ସତି ଅତ୍ତନି;

କଲ୍ୟାଣକାରୀ କଲ୍ୟାଣଂ, ପାପକାରୀ ଚ ପାପକ’ନ୍ତି।

‘‘ତତ୍ଥ ଯଂ କଲ୍ୟାଣକାରୀ କଲ୍ୟାଣଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି, ଅୟଂ ଅସ୍ସାଦୋ। ଯଂ ପାପକାରୀ ପାପଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି, ଅୟଂ ଆଦୀନଵୋ।

‘‘ଅଟ୍ଠିମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଲୋକଧମ୍ମା। କତମେ ଅଟ୍ଠ? ‘ଲାଭୋ’ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୮।୬)। ତତ୍ଥ ଲାଭୋ ଯସୋ ସୁଖଂ ପସଂସା, ଅୟଂ ଅସ୍ସାଦୋ। ଅଲାଭୋ ଅୟସୋ ଦୁକ୍ଖଂ ନିନ୍ଦା, ଅୟଂ ଆଦୀନଵୋ।

‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ?

‘ସୁଖୋ ଵିପାକୋ ପୁଞ୍ଞାନଂ, ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଚ ଇଜ୍ଝତି;

ଖିପ୍ପଞ୍ଚ ପରମଂ ସନ୍ତିଂ, ନିବ୍ବାନମଧିଗଚ୍ଛତୀ’ତି। –

ଅୟଂ ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ।

‘‘ଦ୍ଵତ୍ତିଂସିମାନି, ଭିକ୍ଖଵେ, ମହାପୁରିସସ୍ସ ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନି, ଯେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ମହାପୁରିସସ୍ସ ଦ୍ଵେୟେଵ ଗତିୟୋ ଭଵନ୍ତି…ପେ… ଵିଵଟଚ୍ଛଦୋତି ସବ୍ବଂ ଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତଂ (ଦୀ। ନି। ୩।୧୯୯) ଅୟଂ ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ।

‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଆଦୀନଵୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ?

‘ଭାରା ହଵେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା, ଭାରହାରୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ;

ଭାରାଦାନଂ ଦୁଖଂ ଲୋକେ, ଭାରନିକ୍ଖେପନଂ ସୁଖଂ।

‘ନିକ୍ଖିପିତ୍ଵା ଗରୁଂ ଭାରଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଭାରଂ ଅନାଦିୟ;

ସମୂଲଂ ତଣ୍ହମବ୍ବୁୟ୍ହ, ନିଚ୍ଛାତୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ’ତି। (ସଂ। ନି। ୩।୨୨) –

ଅୟଂ ଆଦୀନଵୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ।

‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ଆଦୀନଵୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ?

‘କାମା ହି ଚିତ୍ରା ମଧୁରା ମନୋରମା, ଵିରୂପରୂପେନ ମଥେନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ;

ତସ୍ମା ଅହଂ ପବ୍ବଜିତୋମ୍ହି ରାଜ, ଅପଣ୍ଣକଂ ସାମଞ୍ଞମେଵ ସେୟ୍ୟୋ’ତି। (ମ। ନି। ୨।୩୦୭; ଥେରଗା। ୭୮୭; ପେଟକୋ। ୨୩) –

ଅୟଂ ଅସ୍ସାଦୋ ଚ ଆଦୀନଵୋ ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତେପି ନୟା ଇଧ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ଵା ଵେଦିତବ୍ବା। ଫଲାଦୀସୁପି ଅୟଂ ନୟୋ ଲବ୍ଭତିୟେଵ।

ଯସ୍ମା ପେଟକେ (ସଂ। ନି। ୧।୨୩, ୧୯୨; ପେଟକୋ। ୨୨; ମି। ପ। ୨।୧।୯) – ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଫଲଞ୍ଚ ଉପାୟୋ ଚ? ‘ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାୟ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ’ତି ଗାଥା, ଇଦଂ ଫଲଞ୍ଚ ଉପାୟୋ ଚ।

‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଫଲଞ୍ଚ ଆଣତ୍ତି ଚ?

‘ସଚେ ଭାୟଥ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ସଚେ ଵୋ ଦୁକ୍ଖମପ୍ପିୟଂ;

ମାକତ୍ଥ ପାପକଂ କମ୍ମଂ, ଆଵି ଵା ଯଦି ଵା ରହୋ’ତି। (ଉଦା। ୪୪) –

ଇଦଂ ଫଲଞ୍ଚ ଆଣତ୍ତି ଚ।

‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଉପାୟୋ ଚ ଆଣତ୍ତି ଚ?

‘କୁମ୍ଭୂପମଂ କାୟମିମଂ ୱିଦିତ୍ୱା, ନଗରୂପମଂ ଚିତ୍ତମିଦଂ ଠପେତ୍ୱା;

ୟୋଧେଥ ମାରଂ ପଞ୍ଞାୱୁଧେନ, ଜିତଞ୍ଚ ରକ୍ଖେ ଅନିୱେସନୋ ସିୟା’ତି। (ଧ। ପ। ୪୦) –

ଅୟଂ ଉପାୟୋ ଚ ଆଣତ୍ତି ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଏୱଂ ଫଲାଦୀନଂ ଦୁକ୍ଖୱସେନାପି ଉଦାହରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘‘ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଇମଂ ଦେସେତି, ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଇମଂ ଦେସେତୀ’’ତି ୟେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ୟଥାରହଂ ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତା, ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ୟାହି ପଟିପଦାହି ଭିନ୍ନା, ତା ପଟିପଦା କିତ୍ତିକା ଭୱନ୍ତି, ତାହି ଭିନ୍ନା ପୁଗ୍ଗଲା ଚ କିତ୍ତିକାତି ୱିଚାରଣାୟ ସମ୍ଭୱତୋ ତା ପଟିପଦା, ତେ ଚ ପୁଗ୍ଗଲା ଏତ୍ତକାତି ଗଣନତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦୀସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ। ୟେ ପୁଗ୍ଗଲା ୟାହି ପଟିପଦାହି ଭିନ୍ନା, ତା ପଟିପଦା ଚତସ୍ସୋ ଭୱନ୍ତି, ତେ ଚ ପୁଗ୍ଗଲା ଚତ୍ତାରୋତି ୟୋଜନା କାତବ୍ବା। କତମା ଚତସ୍ସୋ? ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା, ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା, ସୁଖାପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା, ସୁଖାପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଚାତି ଚତସ୍ସୋ। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ? ତଣ୍ହାଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଉଦତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଉଦତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଚାତି ଚତ୍ତାରୋ।

ପଟିପଦାଭିଞ୍ଞାହି କତୋ ୱିଭାଗୋପି ପଟିପଦାହି କତୋ ୱିଭାଗୋ ନାମ ହୋତି ଅୱିନାଭାୱତୋତି ମନସି କତ୍ୱା ‘‘ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦାଭିଞ୍ଞା’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତା ପନେତା ସମଥୱସେନାପି ଭିନ୍ନା, ୱିପସ୍ସନାୱସେନାପି ଭିନ୍ନା। କଥଂ ସମଥୱସେନ? ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ସବ୍ବପଠମଂ ‘‘ପଥୱୀ ପଥୱୀ’’ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତମନସିକାରତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତାୱ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ସମଥଭାୱନା ‘‘ପଟିପଦା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉପଚାରତୋ ପନ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ଅପ୍ପନା, ତାୱ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ‘‘ଅଭିଞ୍ଞା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ହେଟ୍ଠିମପଞ୍ଞାତୋ ଅଧିଗତପଞ୍ଞାଭାୱତୋ।

ସା ଚ ପଟିପଦା କସ୍ସଚି ଦୁକ୍ଖା କିଚ୍ଛା ହୋତି ନୀୱରଣାଦିପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମସମୁଦାଚାରଗ୍ଗହଣତାୟ, କସ୍ସଚି ତଦଭାୱତୋ ସୁଖା ଅକିଚ୍ଛା ହୋତି, ଅଭିଞ୍ଞାପି କସ୍ସଚି ଦନ୍ଧା ଅସୀଘପ୍ପୱତ୍ତି ହୋତି ଅୱିସଦଞ୍ଞାଣତାୟ, କସ୍ସଚି ଖିପ୍ପା ସୀଘପ୍ପୱତ୍ତି ହୋତି ୱିସଦଞ୍ଞାଣତାୟାତି।

କଥଂ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ? ୟୋ ରୂପାରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଉପାଦାରୂପଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଅରୂପଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ରୂପାରୂପଂ ପନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ପରିଗ୍ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ନାମ ହୋତି। ପରିଗ୍ଗହିତରୂପାରୂପସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସେ ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱଦନ୍ଧତାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି। ତବ୍ବିପରିୟାୟେନ ଇତରା ଦ୍ୱେ ହୋନ୍ତି। ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ପନ ଭିନ୍ନାୟେୱ ପଟିପଦାଭିଞ୍ଞାୟୋ ଇଧ ଦଟ୍ଠବ୍ବା ଅଭିସମୟାଧିକାରତ୍ତା, ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ଏୱଂ ୟେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱସେନ ଦେସନାୱିଭାଗୋ ଦସ୍ସିତୋ, ତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ପଟିପଦାୱିଭାଗେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୬) ୱୁତ୍ତଂ। ୟୋଜନାନୟୋ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଚତୂହି ପଟିପଦାଭିଞ୍ଞାହି ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା ସବ୍ବେୱ ଅନିୟମତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ କିଂ ନୁ ଖୋ ନିୟ୍ୟନ୍ତି, ଉଦାହୁ ‘‘ଇମାୟ ପଟିପଦାଭିଞ୍ଞାୟ ଅୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନିୟ୍ୟାତି, ଇମାୟ ପଟିପଦାଭିଞ୍ଞାୟ ଅୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନିୟ୍ୟାତୀ’’ତି ନିୟମତୋ ଚ ନିୟ୍ୟାତୀତି ୱିଚାରଣାୟ ସମ୍ଭୱତୋ ‘‘ଅୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇମେହି ନିସ୍ସୟେହି ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଂ ଲଭିତ୍ୱା ଇମାୟ ପଟିପଦାଭିଞ୍ଞାୟ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିୟ୍ୟାତୀ’’ତି ନିୟମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଣ୍ହାଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତିପଟ୍ଠାନେହି ନିସ୍ସୟେହି ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଂ ଲଭିତ୍ୱା ସତିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସତିନ୍ଦ୍ରିୟାଧିକେନ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାୟ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିୟ୍ୟାତି, ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଉଦତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଝାନେହି ନିସ୍ସୟେହି ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଂ ଲଭିତ୍ୱା ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଧିକେନ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାୟ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିୟ୍ୟାତି , ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେହି ନିସ୍ସୟେହି

ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯାଧିକେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସୁଖାପଟିପଦାଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ୱଚ୍ଛଦୁକ୍ଖତୋ ନିଯ୍ୟାତି, ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଉଦତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଚ୍ଚେହି ନିସ୍ସଯେହି ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯାଧିକେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସୁଖାପଟିପଦାଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ୱଚ୍ଛଦୁକ୍ଖତୋ ନିଯ୍ୟାତୀତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –

''ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲାତି ଯଥାୱୁତ୍ତପଟିପଦାୱିଭାଗେନେୱ ଚତ୍ତାରୋ ପଟିପନ୍ନକପୁଗ୍ଗଲା, ତଂ ପନ ପଟିପଦାୱିଭାଗଂ ସଦ୍ଧିଂ ହେତୁପାଯଫଲେହି ଦସ୍ସେତୁଂ 'ତଣ୍ହାଚରିତୋ'ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୬) –

ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଚରିତୋତି ତଣ୍ହାଯ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ଚରିତଂ ଏତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ତଣ୍ହାଚରିତୋ। ମନ୍ଦୋତି ମନ୍ଦିଯାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମନ୍ନାଗତୋତି ମନ୍ଦୋ, ମୋହାଧିକପୁଗ୍ଗଲୋ। ଉଦତ୍ତୋତି ଉଦଅତ୍ତୋ, ଉଳାରପଞ୍ଞୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଳାରଂ ଫଲଂ ଦେତୀତି ଉଦୋ, କୋ ସୋ? ପଞ୍ଞଚଯୋ, ଅତ୍ତନି ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ଅତ୍ତୋ, ଉଦୋ ଅତ୍ତୋ ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ଉଦତ୍ତୋତି ୱଚନତ୍ଥୋ କାତବ୍ବୋ।

ପଠମାଯ ପଟିପଦାଯ ହେତୁ ନାମ ତଣ୍ହାଚରିତତା, ମନ୍ଦପଞ୍ଞତା ଚ, ଉପାଯୋ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ସବ୍ବାସମ୍ପି ଫଲଂ ନିବ୍ବାନମେୱ। ଦୁତିଯାଯ ପଟିପଦାଯ ହେତୁ ନାମ ତଣ୍ହାଚରିତତା, ଉଦତ୍ତପଞ୍ଞତା ଚ, ଉପାଯୋ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତତିଯାଯ ପଟିପଦାଯ ହେତୁ ନାମ ଦିଟ୍ଠିଚରିତତା, ମନ୍ଦପଞ୍ଞତା ଚ, ଉପାଯୋ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଚତୁତ୍ଥିଯା ପଟିପଦାଯ ହେତୁ ନାମ ଦିଟ୍ଠିଚରିତତା, ଉଦତ୍ତପଞ୍ଞତା ଚ, ଉପାଯୋ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ହେତୁପାଯଫଲାନି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଉଦତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ ନାମ, ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ ଚେୱ ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଉଦତ୍ତୋ ଚ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ ନାମ, ତଣ୍ହାଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନେଯ୍ୟୋ ନାମ, ତସ୍ମା ''ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ଦେସଯତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦିୱେନେଯ୍ୟତ୍ତଯସ୍ସ ଭେଦଦସ୍ସନେନ ନିସ୍ସରଣଂ ଦେସଯତି, ''ଆଦୀନୱଞ୍ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଦେସଯତି, ଅସ୍ସାଦଞ୍ଚ ଆଦୀନୱଞ୍ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଦେସଯତୀ''ତି ଦେସନାୱିଭାଗୋ ଦସ୍ସିତୋ। ''ତତ୍ଥ ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା''ତିଆଦିନା ପଟିପଦାଭେଦଦସ୍ସନେନ ''ତଣ୍ହାଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଉଦତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ମନ୍ଦୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଉଦତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି ଚତୁଧା ଭିନ୍ନଂ ତଣ୍ହାଚରିତମନ୍ଦାଦିକଂ ପୁଗ୍ଗଲଚତୁକ୍କଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ଚତୂହି ପଟିପଦାଭିଞ୍ଞାହି ଚତୁଧା ଭିନ୍ନଂ ତଣ୍ହାଚରିତମନ୍ଦଚତୁକ୍କଂ ଅତ୍ଥନଯଯୋଜନାଯ ଦୁତିଯାଯ ୱିସଯଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଉଭୋ ତଣ୍ହାଚରିତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଯ ସମାଧିପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ତଣ୍ହାଚରିତା ମନ୍ଦୋଦତ୍ତା ଉଭୋ ପୁଗ୍ଗଲା ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଉପନିସ୍ସଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ରାଗୱିରାଗାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟନ୍ତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା ସେକ୍ଖଫଲଭାୱାଯ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସହିତେନେୱ ସମ୍ମାସମାଧିନା ନିବ୍ବାନଂ ଭୱତି, ନ ସମ୍ମାସମାଧିନା ଏୱ, ତସ୍ମା ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ମନ୍ଦୋଦତ୍ତା ଉଭୋ ପୁଗ୍ଗଲା ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମେନ ସମଥେନ ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟନ୍ତି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଯା ଅସେକ୍ଖଫଲଭାୱାଯାତି ଚତ୍ତାରୋପି ପୁଗ୍ଗଲା ଦୁୱିଧାଯେୱ ଭୱନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ରାଗୱିରାଗାଯାତି ରଞ୍ଜତୀତି ରାଗୋ, ସୋ ୱିରଜ୍ଜତି ଏତାଯାତି ୱିରାଗା, ରାଗସ୍ସ ୱିରାଗା ରାଗୱିରାଗା, ତାଯ ରାଗୱିରାଗାଯ। ଚେତୋତି ଚିତ୍ତସୀସେନ ଚ ସମାଧି ୱୁଚ୍ଚତି ଯଥା ''ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱଯ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩, ୧୯୨; ମି। ପ। ୨।୧।୯।)। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ୱିମୁତ୍ତି, ଚେତସା ଚିତ୍ତେନ ସମାଧିନା ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଚେତୋ ଏୱ ୱା ୱିମୁତ୍ତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଅନାଗାମିଫଲସମାଧି। ଅନାଗାମିପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିତାଯ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା ନିଯ୍ୟାତି। ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗାଯାତି ଅୱିନ୍ଦିଯଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଂ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ୱିନ୍ଦିଯଂ ୱା କାଯସୁଚରିତାଦିଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା ନିରୁତ୍ତିନଯେନ। ୱିରଜ୍ଜତି ଏତାଯାତି ୱିରାଗା, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ୱିରାଗା ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା, ତାଯ ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗାଯ। ପକାରେହି ଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା, ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ୱିମୁତ୍ତି, ପଞ୍ଞାଯ ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି, ପଞ୍ଞା ଏୱ ୱା ୱିମୁତ୍ତି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି, ଅରହତ୍ତଫଲପଞ୍ଞା, ତାଯ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଯା।

''ତେସୁ କତମେ ପୁଗ୍ଗଲା କେନ ଅତ୍ଥନଯେନ ହାତବ୍ବା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ''ତତ୍ଥ ଯେ ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମାହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ''ଉଭୋ ତଣ୍ହାଚରିତା''ତିଆଦିନା ୱିଭତ୍ତେସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଯେ ଉଭୋ ତଣ୍ହାଚରିତା ମନ୍ଦୋଦତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲା ସମଥ…ପେ… ନିଯ୍ୟନ୍ତି, ତେ ଉଭୋ ତଣ୍ହାଚରିତା ମନ୍ଦୋଦତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲା ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟେନ ନଯେନ ହାତବ୍ବା ଗମେତବ୍ବା ନେତବ୍ବା। ଯେ ଉଭୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ମନ୍ଦୋଦତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲା ୱିପସ୍ସନା…ପେ… ସମଥେନ ନିଯ୍ୟନ୍ତି, ତେ ଉଭୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ମନ୍ଦୋଦତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲା ସୀହୱିକ୍କୀଳିତେନ ନଯେନ ହାତବ୍ବା ଗମେତବ୍ବା ନେତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ।

୭। ''ତତ୍ଥ ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା''ତିଆଦିନା ଦେସନାହାରେନ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଭେଦେନ ତଣ୍ହାଚରିତମନ୍ଦାଦିଭେଦୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ

ଞାତୋ, ''ତସ୍ସ ୱିଭଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ସ୍ୱାଯଂ ଦେସନାହାରୋ କତ୍ଥ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ କେନଚି ଆକାରେନ ସମ୍ପଓତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଭାୱତୋ ''ସ୍ୱାଯଂ ହାରୋ କତ୍ଥ ସମ୍ପଓତୀ''ତିଆଦିମାହ। ନଓମକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସତ୍ଥା ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ତସ୍ମିଂ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ଯା ୱୀମଂସାଦିକା ସୁତମଯାଦିକା ତିସ୍ସୋ ପଞ୍ଞା ୱିଭତ୍ତା, ତାହି ପଞ୍ଞାହି ଯେ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦଯୋ ତଯୋ ପୁଗ୍ଗଲା ୱିଭତ୍ତା, ଇତି ୱିଭତ୍ତାକାରେନ ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ ସତ୍ଥାରା ଦେସେତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ସମ୍ପଓତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ସ୍ୱାଯଂ ହାରୋତି ଦେସନାହାରେନ ପଟିପଦାୱିଭାଗେନ ୱେନେଯ୍ଯପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗୋ ଦସ୍ସିତୋ, ସୋ ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ। କତ୍ଥ ସମ୍ପଓତୀତି କତ୍ଥ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ସଂୱଣ୍ଣନାଭାୱେନ ସମ୍ପଓତୀତି। ଯସ୍ସାତି ଯୋ ସୋ ୱେନେଯ୍ଯୋ ପଚ୍ଚନ୍ତଜାଦୀହି ଅଟ୍ଠହି ଅକ୍ଖଣେହି ୱିମୁତ୍ତୋ, ସୱନଧାରଣାଦୀହି ଚ ସମ୍ପତ୍ତୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ, ତସ୍ସ ୱେନେଯ୍ଯସ୍ସ। ସତ୍ଥାତି ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ସାସତି ଅନୁସାସତୀତି ସତ୍ଥା। ଧମ୍ମନ୍ତି ଦେସିତଂ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ। ଦେସଯତୀତି ସଙ୍ଖେପନଯୱିତ୍ଥାରନଯେହି ଭାସତି। ଅଞ୍ଞତରୋତି ଭଗୱତୋ ସାୱକେସୁ ଏୱଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ସାୱକୋ। ଗରୁଟ୍ଠାନିଯୋତି ଗାରୱସ୍ସ ଠାନଭୂତେହି ସୀଲସୁତଚାଗାଦିଗୁଣୱିସେସେହି ଯୁତ୍ତୋ ମାନିତୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୱଚନୋ। ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀତି ସମଂ, ସହ ୱା ବ୍ରହ୍ମଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଚରତି ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ। ସଦ୍ଧଂ ଲଭତି ''ଯୋ ସତ୍ଥା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ସୋ ସତ୍ଥା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ''ତି ସତ୍ଥରି, ''ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ୱତାଯଂ ଧମ୍ମୋ ସାତ୍ଥୋ ସବ୍ୟଞ୍ଜନୋ ଏକନ୍ତପରିପୁଣ୍ଣୋ ଏକନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥାୱହୋ ହିତାୱହୋ ସୁଖାୱହୋ ଝାନମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବତ୍ତକୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ''ତି ଦେସିତେ ଧମ୍ମେ ଚ ଅଚଲସଦ୍ଧଂ ଲଭତି, ସଦ୍ଦହନଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ତଥା ''ଯୋ ସାୱକୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ସୋ ସାୱକୋ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱା ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ୱତ ଗରୁଟ୍ଠାନିଯୋ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ମାନିତୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୱଚନୋ''ତି ଦେସକେ ସାୱକେ ଚ ''ତାଦିସେନ ସାୱକେନ ଦେସିତୋ ଯୋ ଧମ୍ମୋ, ସୋ ଧମ୍ମୋ ସାତ୍ଥୋ ସବ୍ୟଞ୍ଜନୋ ଏକନ୍ତପରିପୁଣ୍ଣୋ ଏକନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥାୱହୋ ହିତାୱହୋ ସୁଖାୱହୋ ଝାନମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବତ୍ତକୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ''ତି ସାୱକେନ ଦେସିତଧମ୍ମେ ଚ ସଦ୍ଧଂ ସଦ୍ଦହନଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବେ ସତ୍ଥାରା ଦେସିତଧମ୍ମେ ଚେୱ ସାୱକେନ ଦେସିତଧମ୍ମେ ଚ ସଦ୍ଦହନ୍ତସ୍ସ ୱେନେଯ୍ଯସ୍ସ ଯା ୱୀମଂସା, ୱୀମଂସନ୍ତସ୍ସ ଯା ଉସ୍ସାହନା, ଉସ୍ସହନ୍ତସ୍ସ ଯା ତୁଲନା, ତୁଲଯନ୍ତସ୍ସ ଯା ଉପପରିକ୍ଖା, ସା ଅଯଂ ୱୀମଂସାଦିକା ପଞ୍ଞା ସଦ୍ଧାନୁସାରେନ ପୱତ୍ତନତୋ ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ନାମ। ତତ୍ଥ ୱୀମଂସନଂ ୱିମଂସା, ପାଠଇଯା, ପାଠଇଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ୱୀମଂସା। ୱୀମଂସତୀତି ୱା ୱୀମଂସା, ପଦଂ ପଦନ୍ତରେନ, ପଦତ୍ଥଂ ପଦତ୍ଥନ୍ତରେନ ୱିଚାରଣକା ପଞ୍ଞା। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଉସ୍ସାହନାଦୀସୁପି ଭାୱସାଧନକତ୍ତୁସାଧନାନି କାତବ୍ବାନି। ଉସ୍ସାହନା ଚ ଉସ୍ସାହେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିକା ଧମ୍ମସ୍ସ ଧାରଣପରିଚଯସାଧିକା ପଞ୍ଞା ଚ, ନ ୱୀରିଯଂ, ଏତ୍ଥ ଚ ଯା ସୁତମତ୍ତେଯେୱ ପୱତ୍ତା, ୱୀମଂସାଦିଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ନିୱତ୍ତା, ସା ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ନ ହୋତି। ଯା ଚ ସୁତ୍ୱା ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଉସ୍ସାହନାଦିଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ନିୱତ୍ତା, ଯା ଚ ସୁତ୍ୱା ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଉସ୍ସହିତ୍ୱା ତୁଲନାଦିଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ନିୱତ୍ତା, ଯା ଚ ସୁତ୍ୱା ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଉସ୍ସହିତ୍ୱା ତୁଲଯିତ୍ୱା ଉପପରିକ୍ଖନଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ନିୱତ୍ତା, ସାପି ପଞ୍ଞା ନ ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯା ପନ ସୁତ୍ୱା ସଦ୍ଦହନ୍ତସ୍ସ ୱୀମଂସା, ୱୀମଂସନ୍ତସ୍ସ ଉସ୍ସାହନା, ଉସ୍ସହନ୍ତସ୍ସ ତୁଲନା, ତୁଲଯନ୍ତସ୍ସ ଉପପରିକ୍ଖା ହୋତି, ଅଯଂ ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ନାମ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ''କତମା ଚିନ୍ତାମଯୀ ପଞ୍ଞା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ସୁତମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ ୱିଭଜନାନନ୍ତରଂ ଚିନ୍ତାମଯିଂ ପଞ୍ଞଂ ୱିଭଜିତୁଂ ''ତଥା ସୁତେନ ନିସ୍ସଯେନା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୁତନ୍ତି ସୁଯ୍ଯତେ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋତି ସୁତୋ, ସୱନଂ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସାତି ୱା ସୁତଂ, ଦୁୱିଧମ୍ପି ସୁତଂ। ନିସ୍ସଯେନ ଉପନିସ୍ସାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ ଚେତଂ ''ସୁତେନ ନିସ୍ସଯେନା''ତି କରଣୱଚନଂ। ଏତ୍ଥ ପନ ''ଇଦଂ ପାଣାତିପାତାଦିୱିରମନଂ ସୀଲନଟ୍ଠେନ ସୀଲଂ, ଅଯଂ ଏକଗ୍ଗତା ସମାଦହନଟ୍ଠେନ ସମାଧି , ଇମାନି ଭୂତୁପାଦାନି ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନ ରୂପାନି, ଇମେ ଫସ୍ସାଦଯୋ ନମନଟ୍ଠେନ ନାମାନି, ଇମେ ରୂପାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ରାସଟ୍ଠେନ ଖନ୍ଧା''ତି ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପାଠଅନାଦିସଭାୱସ୍ସ ୱୀମଂସନାଭୂତା ପଞ୍ଞା ୱୀମଂସା ନାମ। ତେସଂଯେୱ ସୀଲସମାଧିଆଦୀନଂ ସୀଲତି ପତିଟ୍ଠହତି ଏତ୍ଥାତି ସୀଲନ୍ତିଆଦିୱଚନତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ସଭାଗଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନାନଂ ତୁଲେତ୍ୱା ୱିଯ ଗହଣପଞ୍ଞା ତୁଲନଂ ନାମ। ତେସଂଯେୱ ସୀଲସମାଧିଆଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱଲକ୍ଖଣଂ ଅୱିଜହିତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚତାଦୁକ୍ଖତାଦିନମନରୁପ୍ପନାଦିସପ୍ପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖତାଦିଆକାରେ ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ଉପପରିକ୍ଖଣପଞ୍ଞା ଏୱ ଉପପରିକ୍ଖା ନାମାତି ୱିସେସତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସୁତଧମ୍ମସ୍ସ ଧାରଣପରିଚଯୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ଉସ୍ସାହନା ଜାତା ୱିଯ ନ ଚିନ୍ତାମଯୀ ପଞ୍ଞା ଚିନ୍ତିତସ୍ସ ଧାରଣପରିଚଯୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋତି ''ଉସ୍ସାହନା''ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ଚେୱ ଚିନ୍ତାମଯୀ ପଞ୍ଞା ଚ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ''କତମା ଭାୱନାମଯୀ ପଞ୍ଞା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ କାରଣଭୂତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସୁତମଯିଚିନ୍ତାମଯିପଞ୍ଞାନଂ ଦସ୍ସନାନନ୍ତରଂ ଫଲଭୂତଂ ଭାୱନାମଯିଂ ପଞ୍ଞଂ ୱିଭଜନ୍ତୋ ''ଇମାହି ଦ୍ୱୀହୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଇମାହି ଦ୍ୱୀହି ପଞ୍ଞାହୀତି ସୁତମଯିଚିନ୍ତାମଯିପଞ୍ଞାହି କାରଣଭୂତାହି। ସୁତମଯିପଞ୍ଞାଯ ୱା ଚିନ୍ତାମଯିପଞ୍ଞାଯ ୱା ଉଭଯତ୍ଥ ୱା ଠିତୋଯେୱ

ଯୋଗାୱଚରୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭତୀତି। ମନସିକାରସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସାତି ରୂପାରୂପେସୁ ପରିଗ୍ଗହାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଅନିଚ୍ଚତାଦିୱସେନ ମନସିକାରେନ ସମ୍ମା ପକାରେହି ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ। ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିକଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି- ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିସମ୍ପାଦନେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କନ୍ତସ୍ସ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତଂ ଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଦସ୍ସନଭୂମିଯଂ ୱା ଭାୱନାଭୂମିଯଂ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ଭାୱନାମଯୀ ପଞ୍ଞାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଦିପି ପଠମମଗ୍ଗଞାଣଂ ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନତୋ ‘‘ଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଭାୱନାୱସେନ ପନ ପୱତ୍ତନତୋ ‘‘ଭାୱନାମଯୀ ପଞ୍ଞା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦସ୍ସନଭୂମୀତି ପଠମମଗ୍ଗଫଲାନି, ସେସାନି ‘‘ଭାୱନାଭୂମୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

୮। ଅମ୍ହାକାଚରିଯ ତୁମ୍ହେହି ‘‘ଯସ୍ସ ସତ୍ଥା ୱା’’ତିଆଦିନା ସୁତମଯିପଞ୍ଞାଦିକା ୱିଭତ୍ତା, ଏୱଂ ସତି ସୁତେନ ୱିନା ଚିନ୍ତାମଯୀ ପଞ୍ଞା ନାମ ନ ଭୱେଯ୍ଯ, ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପନ ସୁତେନ ୱିନା ଚିନ୍ତାମଯୀ ପଞ୍ଞା ହୋତୀତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ପକାରନ୍ତରେନ ୱିଭଜିତୁଂ ‘‘ପରତୋଘୋସା’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ପରତୋଘୋସାତି ପରତୋ ପୱତ୍ତୋ ଦେସନାଘୋସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଏତିସ୍ସାତି ପରତୋଘୋସା। ପଚ୍ଚତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତାତି ପତି ୱିସୁଂ ଅତ୍ତନିଯେୱ ସମୁଟ୍ଠିତା। ଯୋନିସୋମନସିକାରାତି ତେସଂ ତେସଂ ଚିନ୍ତେତବ୍ବାନଂ ରୂପାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ରୁପ୍ପନନମନାଦିସଭାୱପରିଗ୍ଗଣ୍ହନାଦିନା ଉପାଯେନ ପୱତ୍ତମନସିକାରା ଚିନ୍ତାମଯୀ ପଞ୍ଞା ନାମ, ଇମିନା ସାୱକାପି ସାମଞ୍ଞତୋ ଗହିତା, ତଥାପି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦୀନଂଯେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସାୱକା ଇଧ ଗହିତା, ତସ୍ମା ପୁରିମନଯୋ ଯୁତ୍ତତରୋ। ପରତୋତି ଧମ୍ମଦେସକତୋ ପୱତ୍ତେନ ଧମ୍ମଦେସନାଘୋସେନ ହେତୁନା ଯଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଚ୍ଚତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତେନ, ଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ଚ ହେତୁନା ଯଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଭାୱନାମଯୀ ପଞ୍ଞା ନାମ, ଇମିନା ସାୱକାପି ସାମଞ୍ଞତୋ ଗହିତା, ତଥାପି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦୀନଂଯେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସାୱକା ଇଧ ଗହିତା, ତସ୍ମା ପୁରିମନଯୋ ଯୁତ୍ତତରୋ। ପରତୋତି ଧମ୍ମଦେସକତୋ ପୱତ୍ତେନ ଧମ୍ମଦେସନାଘୋସେନ ହେତୁନା ଯଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଚ୍ଚତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତେନ, ଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ଚ ହେତୁନା ଯଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଭାୱନାମଯୀ ପଞ୍ଞା ନାମାତି ୱିଭଜିତ୍ୱା ପଣ୍ଡିତେହି ଞେଯ୍ୟାତି ୱିତ୍ଥାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥଂ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତେହି ‘‘ଏୱଂ ପଟିପଦାୱିଭାଗେନା’’ତିଆଦିନା (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୯) ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନେନ ଜାନିତବ୍ବୋ।

ସୁତମଯିପଞ୍ଞାଦିକା ତିସ୍ସୋ ପଞ୍ଞା ଆଚରିଯେନ ନାନାନଯେହି ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘ତାସୁ ଯସ୍ସ ଏକା ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ପଞ୍ଞା ଅତ୍ଥି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କୋନାମୋ, ଯସ୍ସ ଏକାପି ନତ୍ଥି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କୋନାମୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଭାୱତୋ ଯସ୍ସ ଅଯଂ ପଞ୍ଞା, ଇମା ୱା ଅତ୍ଥି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋ, ଯସ୍ସ ନତ୍ଥି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇତ୍ଥନ୍ନାମୋତି ପଟିପଦାପଞ୍ଞାପ୍ପଭେଦେନ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱିଭଜିତୁଂ ‘‘ଯସ୍ସ ଇମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଅତିତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସ ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ଚେୱ ଚିନ୍ତାମଯୀ ପଞ୍ଞା ଚ ଇମା ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଞା ଅତ୍ଥି, ଅଯଂ ଅତିତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ଉଦ୍ଦେସମତ୍ତେନେୱ ଜାନନତୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ ନାମ। ଯସ୍ସ ନାତିତିକ୍ଖପଞ୍ଞସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସେହି ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ଅତ୍ଥି, ଚିନ୍ତାମଯୀ ପଞ୍ଞା ନତ୍ଥି, ଅଯଂ ନାତିତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସେହି ଜାନନତୋ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ ନାମ। ଯସ୍ସ ମନ୍ଦପଞ୍ଞସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସେହି ନେୱ ସୁତମଯୀ ପଞ୍ଞା ଅତ୍ଥି, ନ ଚିନ୍ତାମଯୀ ପଞ୍ଞା ଚ, ଅଯଂ ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସପଟିନିଦ୍ଦେସେହି ଜାନନତୋ ନିରୱସେସୱିତ୍ଥାରଦେସନାଯ ନେତବ୍ବତୋ ନେଯ୍ୟୋ ନାମାତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଇଦାନି ଯଦତ୍ଥଂ ଇମା ପଞ୍ଞା ଉଦ୍ଧଟା, ତମେୱ ୱେନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ଯସ୍ସା’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୮) ୱୁତ୍ତଂ।

୯। ‘‘ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ଦେସନଂ ୱିଭାୱେତି, ‘‘ତତ୍ଥ ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା’’ତିଆଦିନା ପଟିପଦାୱିଭାଗେହି, ‘‘ସ୍ୱାଯଂ ହାରୋ’’ତିଆଦିନା ଞାଣୱିଭାଗେହି ଚ ଦେସନାଭାଜନଂ ୱେନେଯ୍ୟତ୍ତଯଂ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘ଯାଯ ଦେସନାପାଠଇଯା ଦେସନାହାରଂ ଯୋଜେତୁଂ ପୁବ୍ବେ ‘ଧମ୍ମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମୀ’ତିଆଦିନା ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସଯଭାୱେନ ଯା ପାଠଇଦେସନା ନିକ୍ଖିତ୍ତା, ସା ପାଠଇଦେସନା ଦେସନାହାରେନ ନିଦ୍ଧାରିତେସୁ ଅସ୍ସାଦାଦୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ କିମତ୍ଥଂ ଦେସଯତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇମଂ ଅତ୍ଥଂ ଦେସଯତୀ’’ତି ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସାଯଂ ଧମ୍ମଦେସନା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

ତତ୍ଥ ସାଯଂ ଧମ୍ମଦେସନାତି ଯା ଧମ୍ମଦେସନା ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିକା ପୁବ୍ବେ ଦେସନାହାରସ୍ସ ୱିସଯଭାୱେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତା, ସାଯଂ ଧମ୍ମଦେସନା ଅସ୍ସାଦାଦୀସୁ କିମତ୍ଥଂ ଦେସଯତୀତି କଥେତୁକାମତାଯ ପୁଚ୍ଛତି, ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଦେସଯତୀ’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ତାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦଯଂ ନିରୋଧଂ ମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୱତ୍ତିପୱତ୍ତକନିୱତ୍ତିନିୱତ୍ତନୁପାଯଭାୱେନ ଅୱିପରୀତଭାୱତୋ ‘‘ସଚ୍ଚାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାନି।

ଯସ୍ସଂ ଦେସନାଯଂ ସଚ୍ଚାନି ଦେସନାହାରେନ ନିଦ୍ଧାରିତାନି, ସା ଦେସନା ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଦେସଯତୀତି ଯୁତ୍ତଂ ହୋତୁ। ଯସ୍ସଂ ଦେସନାଯଂ

ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ନିଦ୍ଧାରିତା, ସା ଦେସନା ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଦେସଯତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ହେଟ୍ଠା ଚ ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ନିଦ୍ଧାରିତା, ତସ୍ମା "ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ"ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା "ଆଦୀନୱୋ ଫଲଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦେସନାହାରେନ ସଂୱଣ୍ଣନାନଯେନ ଦେସନାଯଂ ନିଦ୍ଧାରିତୋ ଆଦୀନୱୋ ଚେୱ ଫଲଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ହୋତି, ଅସ୍ସାଦୋ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ନିସ୍ସରଣଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ଉପାଯୋ ଚେୱ ଆଣତ୍ତି ଚ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ହୋତି, ତସ୍ମା "ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଦେସଯତୀ"ତି ୱତ୍ତବ୍ବମେୱାତି।

ତଣ୍ହାୱଜ୍ଜା ତେଭୂମକଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖଂ, ତେ ଚ ଅନିଟ୍ଠାଦୀହି ପୀଳଇତତ୍ତା ଆଦୀନୱାଯେୱ। ଫଲନ୍ତି ଦେସନାଯ ଫଲଂ ଲୋକିଯଂ, ନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ। ଅସ୍ସାଦୋତି ତଣ୍ହାସ୍ସାଦସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା "ଅସ୍ସାଦୋ ସମୁଦଯୋ"ତି ଚ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅସ୍ସାଦେକଦେସୋ ଦୁକ୍ଖମେୱ, ଅସ୍ସାଦେକଦେସୋ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେୱ ସମୁଦଯୋ ଚ। ସହ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଚ ଭଗୱତୋ ଆଣତ୍ତି ଚ ଦେସନାଯ ଫଲାଧିଗମସ୍ସ ଉପାଯଭାୱତୋ "ଉପାଯୋ, ଆଣତ୍ତି ଚ ମଗ୍ଗୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନିସ୍ସରଣେକଦେସୋପି ମଗ୍ଗୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। "ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଯା ଦେସନା ୱିସେସତୋ ଦେସଯତି, କତମା ସା"ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ୱିସେସଂ ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ "ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଇଦଂ ଧମ୍ମଚକ୍କ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ୱିସେସତୋ ଦେସଯତୀତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

"ଯା ଦେସନା ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ୱିସେସତୋ ଦେସଯତି, ତସ୍ସା ଦେସନାଯ ଧମ୍ମଚକ୍କଭାୱଂ କିଂ ଭଗୱା ଆହା"ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ "ଯଥାହ ଭଗୱା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ "ଜାତିପି ଦୁକ୍ଖା"ତିଆଦିୱଚନତୋ (ମହାୱ। ୧୪) ତଣ୍ହାୱଜ୍ଜଂ ଜାତିଆଦିକଂ ତେଭୂମକଧମ୍ମଜାତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ, ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖାଦିଭାୱେନ ଚ "ଦୁକ୍ଖ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମେତି ମଯା ପୱତ୍ତିତନ୍ତି ଯୋଜନା। ଭିକ୍ଖୱେତି ସୱନେ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତୁଂ ଆଲପତି। ବାରାଣସିଯନ୍ତି ବାରାଣସୀନଗରସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ। ଇସିପତନେତି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଇସନତୋ ଗୱେସନତୋ "ଇସୀ"ତି ୱୋହରିତାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ପତନଟ୍ଠାନେ। ମିଗଦାଯେତି ମିଗାନଂ ଅଭଯଦାନଟ୍ଠାନେ କାରିତେ ଅସ୍ସମେୱ।

ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ଉତ୍ତରିତରାଭାୱେନ ଅନୁତ୍ତରଂ ଅନତିସଯଂ। ଧମ୍ମଚକ୍କନ୍ତି ସତିପଟ୍ଠାନାଦିକେ ସଭାୱଧାରଣାଦିନା ଅତ୍ଥେନ ଧମ୍ମୋ ଚେୱ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଚକ୍କଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯନ୍ତି ଅପ୍ପଟିସେଧନୀଯଂ। କସ୍ମା? ଜନକସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମିସ୍ସରତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା, ଜଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ଅନୁତ୍ତରତ୍ତା କୋଣ୍ଡଞ୍ଞାଦୀନଞ୍ଚେୱ ଅଟ୍ଠାରସବ୍ରହ୍ମକୋଟିଯା ଚ ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧସାଧନତୋ ଚ। "କେନ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯ"ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା "ସମଣେନ ୱା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସମଣେନାତି ପବ୍ବଜ୍ଜମଉପଗତେନ । ବ୍ରାହ୍ମଣେନାତି ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣେନ। ପରମତ୍ଥାନଞ୍ହି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ପଟିସେଧନେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନୁପ୍ପଜ୍ଜନମ୍ପି ନତ୍ଥି। ଦେୱେନାତି ଛକାମାୱଚରଦେୱେନ। ବ୍ରହ୍ମୁନାତି ରୂପବ୍ରହ୍ମା ଗହିତା। "ସମଣେନ ୱା ...ପେ... ବ୍ରହ୍ମୁନା"ତି ଏତ୍ତକମେୱ ଅୱତ୍ୱା"କେନଚୀ"ତି ୱୁତ୍ତୱଚନେନ ଅୱସେସଖତ୍ତିଯଗହପତିପରିସଜନା ସଙ୍ଗହିତା। ତସ୍ମା ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିସମଣଚାତୁମହାରାଜିକତାୱତିଂସମାରବ୍ରହ୍ମପରିସା ଅଟ୍ଠୱିଧାପି ପଟିସେଧେତୁଂ ଅସମତ୍ଥାଯେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଲୋକସ୍ମିନ୍ତି ସତ୍ତସମୂହେ ଧମ୍ମଚକ୍କାଧାରେ।

"ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ସୁତ୍ତ"ନ୍ତି ଗାଥାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମଚକ୍କସୁତ୍ତେ ପଦାନି ୱିଭଜନ୍ତୋ "ତତ୍ଥ ଅପରିମାଣା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଦେସନାଯଂ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩ ଆଦଯୋ; ପଟି। ମ। ୨।୩୦)। "ଅପରିମାଣା ଅକ୍ଖରା ଅପରିମାଣା ପଦା"ତି ଅୱତ୍ୱା "ଅପରିମାଣା ପଦା ଅପରିମାଣା ଅକ୍ଖରା"ତି ଉପ୍ପଟିପାଟିୱଚନେନହି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପଦସଙ୍ଗହିତାନୀତି ଦସ୍ସେତି। ପଦା, ଅକ୍ଖରା, ବ୍ଯଞ୍ଜନାତି ଚ ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ଏତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସାତି ୱତ୍ତାକାରସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସେୱ ସଙ୍କାସନା ପକାସନା ପକାସନାକାରୋ ପଞ୍ଞତ୍ତାକାରୋତି ଆକାରୱନ୍ତଆକାରସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିୱଚନଂ। ସଙ୍କାସନାକାରୋତି ଚ ସଙ୍କାସନୀଯସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଆକାରୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଇତିପୀତି ଇତି ଇମିନା ପକାରେନପି, ଇମିନା ପକାରେନପି ଇଦଂ ଜାତିଆଦିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଯନ୍ତି କାମତଣ୍ହାଦିଭେଦା ଅଯଂ ତଣ୍ହା। ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋତି ଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତନସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ। ଅଯନ୍ତି ସବ୍ବସଙ୍ଖତତୋ ନିସ୍ସଟା ଅଯଂ ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋତି ଜାତିଆଦିପ୍ପଭେଦସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନନିରୋଧପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ। ଅଯନ୍ତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠାଦିକୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ଅରିଯୋ ମଗ୍ଗୋ। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଗତତ୍ତା, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧପ୍ପତ୍ତିଯା ପଟିପଦାଭାୱତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

"ତତ୍ଥ ଅପରିମାଣା"ତିଆଦିନା ବ୍ଯଞ୍ଜନପଦଅତ୍ଥପଦାନି ୱିଭଜିତ୍ୱା ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସଯିୱିସଯଭାୱେନ ସମ୍ବନ୍ଧଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଭଗୱା କିଂ ସାମଞ୍ଞେହି ଅକ୍ଖରାଦୀହି ସଙ୍କାସେତି ୱା ପକାସେତି ୱା, ଉଦାହୁ ଯଥାରହଂ ସଙ୍କାସେତି ପକାସେତୀତିଆଦିୱିଚାରଣାଯ ସମ୍ଭୱତୋ ୱିସଯୱିସଯିଭାୱେନ ସମ୍ବନ୍ଧଭାୱଂ ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ "ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତୀ"ତିଆଦି

ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତୀ’’ତି କସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ‘‘ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ପଦେନେୱ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚତ୍ଥାଦିକୋ ସଙ୍କାସିତକୋତି? ସଚ୍ଚଂ, ପଦାୱଯୱସ୍ସ ପନ ଅକ୍ଖରସ୍ସ ଗହଣମୁଖେନେୱ ଅକ୍ଖରସମୁଦାଯସ୍ସପି ପଦସ୍ସ ଗହଣଂ ହୋତି, ପଦେ ଗହିତେ ଚ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚତ୍ଥାଦିକାୱବୋଧୋ ହୋତ୍ୱେୱ, ଏୱଂ ସତି ପଦେନେୱ ସିଜ୍ଝନତୋ ଅକ୍ଖରୋ ୱିସୁଂ ନ ଗହେତବ୍ବୋତି? ନ, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚତ୍ଥାଦିକାୱବୋଧସ୍ସ ୱିସେସୁପ୍ପତ୍ତିଭାୱତୋ। ଦୁ-ଇତି ଅକ୍ଖରେନ ହି ଅନେକୁପଦ୍ଦୱାଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ କୁଚ୍ଛିତଭ୍ଥୋ ଗହିତୋ, ଖ-ଇତି ଅକ୍ଖରେନ ଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତଭାୱୱିରହେନ ତୁଚ୍ଛଭ୍ଥୋତି ଏୱମାଦିକାୱବୋଧସ୍ସ ୱିସେସୁପ୍ପତ୍ତି ଭୱତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଦତ୍ଥଗହଣସ୍ସ ୱିସେସାଧାନଂ ଜାଯତୀ’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୯)। ପଦପରିଯୋସାନେ ୱାକ୍ୟପରିଯୋସାନାଭାୱତୋ ଅକ୍ଖରେହି ସଂଖିତ୍ତେନ ଦୀପିଯମାନୋ ଅତ୍ଥୋ ପଦେହି ପକାସିତୋୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଦେହି ପକାସେତୀ’’ତି। ୱାକ୍ୟପରିଯୋସାନେ ପନ ସଙ୍କାସିତୋ ପକାସିତୋ ଅତ୍ଥୋ ୱିୱରିତୋ ୱିୱଟୋ କତୋୱାତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ୱିୱରତୀ’’ତି। ପକାରେହି ଚ ୱାକ୍ୟଭେଦେ କତେ ସୋ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭତ୍ତୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆକାରେହି ୱିଭଜତୀ’’ତି। ୱାକ୍ୟାୱଯୱାନଂ ପଦାନଂ ପଚ୍ଚେକଂ ନିବ୍ବଚନୱିଭାଗେ କତେ ସୋ ଅତ୍ଥୋ ପାକଟୋ କତୋୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନିରୁତ୍ତୀହି ଉତ୍ତାନୀକରୋତୀ’’ତି। କତନିବ୍ବଚନେହି ୱାକ୍ୟାୱଯୱେହି ୱିତ୍ଥାରୱସେନ ନିରୱସେସତୋ ଦେସିତେହି ୱେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତେ ପରିସମନ୍ତତୋ ତୋସନଂ ହୋତି, ପଞ୍ଞାତେଜନଞ୍ଚାତି ଆହ ‘‘ନିଦ୍ଦେସେହି ପଞ୍ଞପେତୀ’’ତି।

‘‘ଭଗୱା ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ‘‘ଭଗୱା ଏୱା’’ତି ୱା ‘‘ଅକ୍ଖରେହି ଏୱା’’ତି ୱା ଅୱଧାରଣେ ଯୋଜିତେ ‘‘ସାୱକୋ ନ ସଙ୍କାସେତି, ପଦାଦୀହି ନ ସଙ୍କାସେତୀ’’ତି ଅତ୍ଥୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ସାୱକୋ ଚ ସଙ୍କାସେତି, ପଦାଦୀହି ଚ ସଙ୍କାସେତି। କତ୍ଥ ଅୱଧାରଣଂ ଯୋଜେତବ୍ବନ୍ତି ଚେ? ‘‘ଭଗୱା ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତିଯେୱା’’ତି ଅୱଧାରଣଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ସାୱକେନ ସଙ୍କାସିତୋ ୱା ପଦାଦୀହି ସଙ୍କାସିତୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ସଙ୍ଗହିତୋ ହୋତି। ଅତ୍ଥପଦାନଞ୍ଚ ଅକ୍ଖରାଦିନାନାୱିସଯତା ସିଦ୍ଧା ହୋତି। ତେନ ଏକାନୁସନ୍ଧିକେ ସୁତ୍ତେ ଛଌୱେୱ ଅତ୍ଥପଦାନି ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବାନି, ଅନେକାନୁସନ୍ଧିକେ ସୁତ୍ତେ ଅନୁସନ୍ଧିଭେଦେନ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଛ ଛ ଅତ୍ଥପଦାନି ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବାନି।

‘‘ଛସୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେସୁ କତମେନ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେନ କତମଂ କିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇମିନା ଇଦଂ କିଚ୍ଚଂ, ଇମିନା ଇଦଂ କିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀ’’ତି ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଅକ୍ଖରେହି ଚ ପଦେହି ଚ ଉଗ୍ଘଟେତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ଅକ୍ଖରାଦୀସୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେସୁ। ଉଗ୍ଘଟେତୀତି ଉଗ୍ଘଟନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଞ୍ଚାପି ଦେସନାୱ ଉଗ୍ଘଟନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି, ଭଗୱା ପନ ଦେସନାଜନକତ୍ତା ଉଗ୍ଘଟନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେସେସୁପି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

‘‘ଉଗ୍ଘଟନକିଚ୍ଚସାଧିକା ଦେସନାଯେୱ କିଂ ୱିପଞ୍ଚନୱିତ୍ଥାରଣକିଚ୍ଚସାଧିକା ଦେସନାଜନକତ୍ତା, ଉଦାହୁ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ କିଚ୍ଚସାଧିକା ଅଞ୍ଞା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଭାୱତୋ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ କିଚ୍ଚସାଧିକା ଅଞ୍ଞା ଦେସନାତି ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଘଟନା ଆଦୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଅଥ ୱା ‘‘କତମା ଉଗ୍ଘଟନା, କତମା ୱିପଞ୍ଚନା, କତମା ୱିତ୍ଥାରଣା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଘଟନା ଆଦୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ଉଗ୍ଘଟନାଦିକିଚ୍ଚସାଧିକାସୁ ଦେସନାସୁ। ଉଗ୍ଘଟନାତି ଉଗ୍ଘଟନକିଚ୍ଚସାଧିକା ଦେସନା ଆଦିଦେସନା ହୋତି। ୱିପଞ୍ଚନାତି ୱିପଞ୍ଚନକିଚ୍ଚସାଧିକା ଦେସନା ମଜ୍ଝେଦେସନା ହୋତି। ୱିତ୍ଥାରଣାତି ୱିତ୍ଥାରଣକିଚ୍ଚସାଧିକା ଦେସନା ପରିଯୋସାନଦେସନା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

‘‘ଉଗ୍ଘଟିଯନ୍ତୋ ଉଦ୍ଦିସିଯମାନୋ ପରିଯତ୍ତିଅତ୍ଥଭୂତୋ ଧମ୍ମୱିନଯୋ କତମଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱିନେତି, ୱିପଞ୍ଚିଯନ୍ତୋ ନିଦ୍ଦିସିଯମାନୋ ପରିଯତ୍ତିଅତ୍ଥଭୂତୋ ଧମ୍ମୱିନଯୋ କତମଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱିନେତି, ୱିତ୍ଥାରିଯନ୍ତୋ ପଟିନିଦ୍ଦିସିଯମାନୋ ପରିଯତ୍ତିଅତ୍ଥଭୂତୋ ଧମ୍ମୱିନଯୋ କତମଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱିନେତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋଯଂ ଧମ୍ମୱିନଯୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଏୱଂ ‘ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତୀ’ତିଆଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦାନଂ ବ୍ୟାପାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅତ୍ଥପଦାନଂ ବ୍ୟାପାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ସୋଯଂ ଧମ୍ମୱିନଯୋ’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୯) ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଘଟିଯନ୍ତୋ ଉଦ୍ଦିସିଯମାନୋ ଉଦ୍ଦେସପରିଯତ୍ତିଅତ୍ଥଭୂତୋ ସୋ ଅଯଂ ଧମ୍ମୱିନଯୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁପୁଗ୍ଗଲଂ ୱିନେତି, ତେନ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱିନଯନେନ ନଂ ଉଗ୍ଘଟିଯନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସିଯମାନଂ ଉଦ୍ଦେସପରିଯତ୍ତିଅତ୍ଥଭୂତଂ ୱିନଯଂ ‘‘ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ’’ତି ଆହୁ। ୱିପଞ୍ଚିଯନ୍ତୋ ନିଦ୍ଦିସିଯମାନୋ ନିଦ୍ଦେସପରିଯତ୍ତିଅତ୍ଥଭୂତୋ ସୋ ଅଯଂ ଧମ୍ମୱିନଯୋ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁପୁଗ୍ଗଲଂ ୱିନେତି, ତେନ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱିନଯନେନ ନଂ ୱିପଞ୍ଚିଯନ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିଯମାନଂ ନିଦ୍ଦେସପରିଯତ୍ତିଅତ୍ଥଭୂତଂ ୱିନଯଂ ‘‘ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣୋ’’ତି ଆହୁ। ୱିତ୍ଥାରିଯନ୍ତୋ ପଟିନିଦ୍ଦିସିଯମାନୋ ପଟିନିଦ୍ଦେସପରିଯତ୍ତିଅତ୍ଥଭୂତୋ ସୋ ଅଯଂ ଧମ୍ମୱିନଯୋ ନେଯ୍ୟଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱିନେତି ୱିନଯନଂ ଜନେତି, ତେନ ନେଯ୍ୟସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱିନଯନେନ ନଂ ୱିତ୍ଥାରିଯନ୍ତଂ ପଟିନିଦ୍ଦିସିଯମାନଂ ପଟିନିଦ୍ଦେସପରିଯତ୍ତିଅତ୍ଥଭୂତଂ ୱିନଯଂ ‘‘ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣୋ’’ତି ଆହୂତି ଯୋଜନତ୍ଥୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଥ ୱା ‘‘ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସେତୀ’’ତିଆଦିନା ଛନ୍ନଂ ପଦାନଂ ବ୍ୟାପାରୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଏୱଂ ସତି ଅତ୍ଥୋ ନିବ୍ବ୍ୟାପାରୋ ସିଯା, ଅତ୍ଥୋ ଚ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସବ୍ୟାପାରୋଯେୱାତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ସୋଯଂ ଧମ୍ମୱିନଯୋ’’ତିଆଦି। ଏତେନ ଅତ୍ଥୋଯେୱ ମୁଖ୍ୟତୋ ୱେନେଯ୍ୟତ୍ତଯସ୍ସ ୱିନଯନକିଚ୍ଚଂ

ସାଧେତି, ଅତ୍ଥୱାଚକୋ ପନ ସଦ୍ଦୋ ଠାନୂପଚାରତୋ ୱେନେଯ୍ଯତ୍ତଯସ୍ସ ୱିନଯନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି ଦସ୍ସେତି। ପଦପରମସ୍ସ ପନ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାନାଭାୱତୋ ସୋ ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ସେକ୍ଖଗ୍ଗହଣେନ ୱା କଲ୍ଲାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱିଯ ନେଯ୍ଯଗ୍ଗହଣେନ ପଦପରମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ । ଅକ୍ଖରେହୀତିଆଦୀସୁ କରଣତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ, ନ ହେତ୍ୱତ୍ଥେ। ଅକ୍ଖରାଦୀନଞ୍ହି ଉଗ୍ଘଟନାଦୀନି ପଯୋଜନାନିଯେୱ ହୋନ୍ତି, ନ ଉଗ୍ଘଟନାଦୀନଂ ଅକ୍ଖରାଦୀନି ପଯୋଜନାନୀତି ‘‘ଅନ୍ନେନ ୱସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ନ ହେତୁଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ହି ଅନ୍ନେନ ହେତୁନା ୱସତି, ୱସନେନ ହେତୁନା ଅନ୍ନଂ ଲଦ୍ଧନ୍ତି ୱସନକିରିଯାଯ ଫଲଂ ୱସନକିରିଯାଯ ହେତୁଭାୱେନ ଗହିତଂ। ‘‘ଅଜ୍ଝେସନେନ ୱସତୀ’’ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଯଦତ୍ଥା ଚ କିରିଯା, ସୋ ହେତୂ’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୯)। ତତ୍ଥ ଯଦତ୍ଥାତି ସୋ ଅନ୍ନାଦିକୋ ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ସା ୱସନାଦିକିରିଯାଯାତି ଯଦତ୍ଥା, ୱସନାଦିକିରିଯା, ସୋ ଅନ୍ନାଦିକୋ ଅତ୍ଥୋ ତସ୍ସା ୱସନାଦିକିରିଯାଯ ହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୦। ‘‘ତତ୍ଥ ଅପରିମାଣା ପଦା’’ତିଆଦିନା ‘‘ଧମ୍ମଂ ୱୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାଯ ପାଳିଯା ଦ୍ୱାଦସପଦସମ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ତିୱିଧକଲ୍ଲାଣତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଛଅତ୍ଥପଦଛବ୍ଯଞ୍ଜନପଦଭେଦେନ ସମ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥପଦବ୍ଯଞ୍ଜନପଦକଲ୍ଲାଣତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ଛପ୍ପଦାନି ଅତ୍ଥୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଅଥ ୱା ‘‘ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାନୁରୂପଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଅପରିମାଣା’’ତିଆଦିନା ‘‘ଧମ୍ମଂ ୱୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାଯ ପାଳିଯା ଦ୍ୱାଦସପଦତା ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ଆଦିକଲ୍ଲାଣଂ ମଜ୍ଝେକଲ୍ଲାଣଂ ପରିଯୋସାନକଲ୍ଲାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାନୁରୂପଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଅକ୍ଖରେହି ଚା’’ତିଆଦିନା ତସ୍ସା ପାଳିଯା ତିୱିଧକଲ୍ଲାଣତା ଦସ୍ସିତା, ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ‘‘ସାତ୍ଥଂ ସବ୍ଯଞ୍ଜନଂ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ ପରିସୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାନୁରୂପଂ ତସ୍ସା ପାଳିଯା ଛଅତ୍ଥପଦବ୍ଯଞ୍ଜନପଦସମ୍ପନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଛପ୍ପଦାନି ଅତ୍ଥୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତିସ୍ସଂ ଦେସନାହାରୱିସଯସଙ୍ଖାତାଯଂ ପାଳିଯଂ ଛପ୍ପଦାନି ଅତ୍ଥୋ। କତମାନି ଛପ୍ପଦାନି? ସଙ୍କାସନା, ପକାସନା, ୱିୱରଣା, ୱିଭଜନା, ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମଂ, ପଞ୍ଞତ୍ତି ଇମାନି ଛପ୍ପଦାନି। ଅତ୍ଥୋ ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥି ତସ୍ମା ସାତ୍ଥଂ। ତତ୍ଥାତି ତିସ୍ସଂ ଦେସନାହାରୱିସଯସଙ୍ଖାତାଯଂ ପାଳିଯଂ ଛପ୍ପଦାନି ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ। କତମାନି ଛପ୍ପଦାନି? ଅକ୍ଖରଂ, ପଦଂ, ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ, ଆକାରୋ, ନିରୁତ୍ତି, ନିଦ୍ଦେସୋ ଇମାନି ଛପ୍ପଦାନି। ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସବ୍ଯଞ୍ଜନନ୍ତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ତେନାତି ତସ୍ସା ପାଳିଯା ତିୱିଧକଲ୍ଲାଣଛଅତ୍ଥପଦସମ୍ପନ୍ନଛବ୍ଯଞ୍ଜନପଦସମ୍ପନ୍ନତ୍ତେନ, ‘‘ଧମ୍ମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ସୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଭଗୱା ଆହାତି ଅତ୍ଥୋ।

କେୱଲସଦ୍ଦସ୍ସ ସକଲାଦିଅତ୍ଥୱାଚକତ୍ତା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥଂ ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କେୱଲନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ ନ ମିସ୍ସଂ ଲୋକିଯେହି ଧମ୍ମେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥେ ଏକୋପି ଅତ୍ଥୋ ଊନୋ ନତ୍ଥି, ୱାଚକସଦ୍ଦେସୁପି ଅନତ୍ଥକୋ ଏକୋପି ସଦ୍ଦୋ ଅଧିକୋ ନତ୍ଥୀତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅନୂନଂ ଅନତିରେକଂ। ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ସଦ୍ଦଦୋସଅତ୍ଥଦୋସାଦିୱିରହତୋ ୱା ପରିସୁଦ୍ଧଂ, ରାଗାଦିମଲୱିରହତୋ ୱା ପରିଯୋଦାତାନଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୱିସେସାନଂ ଉପଟ୍ଠିତଟ୍ଠାନତ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧଂ ପରିଯୋଦାତଂ। ନିଗ୍ଗତଂ ମଲଂ ଏତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ନିମ୍ମଲଂ। ସଦ୍ଦଦୋସାଦିୱିରହତୋ ୱା ରାଗାଦିୱିରହତୋ ୱା ସବ୍ବମଲେହି ଅପଗତଂ ପରି ସମନ୍ତତୋ ଓଦାତନ୍ତି ପରିଯୋଦାତଂ। ଉପଟ୍ଠିତନ୍ତି ଉପତିଟ୍ଠନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବୱିସେସାତି ଉପଟ୍ଠିତଂ ଯଥା ‘‘ପଦକ୍କନ୍ତ’’ନ୍ତି। ପଦକ୍କନ୍ତଂ ପଦକ୍କନ୍ତଟ୍ଠାନଂ। ୱିସିସନ୍ତି ମନୁସ୍ସଧମ୍ମେହୀତି ୱିସେସା, ସବ୍ବେ ୱିସେସା ସବ୍ବୱିସେସା, ସବ୍ବତୋ ୱା ୱିସେସାତି ସବ୍ବୱିସେସା, ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମା। ତେସଂ ସବ୍ବୱିସେସାନଂ ଉପଟ୍ଠିତନ୍ତି ଯୋଜନା। ଇଦନ୍ତି ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହଂ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ତଥାଗତସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଦନ୍ତି ତଥାଗତପଦଂ। ପଦନ୍ତି ଚ ପଟିପତ୍ତିଗମନେନ ୱା ଦେସନାଗମନେନ ୱା କିଲେସଗ୍ଗହଣଂ। ଓତ୍ଥରିତ୍ୱା ଗମନଟ୍ଠାନଂ ଇତିପି ୱୁଚ୍ଚତି ପୱୁଚ୍ଚତି, ତଥାଗତେନ ଗୋଚରାସେୱନେନ ୱା ଭାୱନାସେୱନେନ ୱା ନିସେୱିତଂ ଭଜିତଂ ଇତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥାଗତସ୍ସ ମହାୱଜିରଞାଣସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଦନ୍ତେହି ଆରଞ୍ଜିତଂ ଆରଞ୍ଜିତଟ୍ଠାନଂ ଇତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅତୋ ତଥାଗତପଦାଦିଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ଏତଂ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଇତି ପଞ୍ଞାଯତି। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଚରିଯଂ, ବ୍ରହ୍ମଂ ୱା ସବ୍ବସେଟ୍ଠଂ ଚରିଯଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ପକାରେହି ଞାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ଇମସ୍ସ ସିକ୍ଖତ୍ତଯସ୍ସ ସଙ୍ଗହସ୍ସ ସାସନସ୍ସ ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱପରିସୁଦ୍ଧଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ତଥାଗତପଦଭାୱଂ!ତଥାଗତପଦଭାୱଂ, ତଥାଗତନିସେୱିତଭାୱଂ, ତଥାଗତଆରଞ୍ଜିତଭାୱଂ, ତେହି ପକାରେହି ଞାପିତଭାୱଂ କଥଂ ମଯଂ ନିକ୍କଙ୍ଖା ଜାନିସ୍ସାମା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ‘‘ତେନାହ ଭଗୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତବ୍ଭାୱଦୀପକେନ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତେନ ୱଚନେନ ତୁମ୍ହେହି ନିକ୍କଙ୍ଖେହି ଜାନିତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଯଦି ଭଗୱା ଅକ୍ଖରେହି ଚ ପଦେହି ଚ ଉଗ୍ଘଟେତି, ବ୍ଯଞ୍ଜନେହି ଚ ଆକାରେହି ଚ ୱିପଞ୍ଚଯତି, ନିରୁତ୍ତୀହି ଚ ନିଦ୍ଦେସେହି ଚ ୱିତ୍ଥାରେତି, ଏୱଂ ସତି ଆଚରିଯେନ ରଚିତେନ ଦେସନାହାରେନ ପଯୋଜନଂ ନ ଭୱତି, ଦେସନାହାରେନ ନ ୱିନା ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯମେୱ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧନତୋତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ‘‘କେସଂ ଅଯଂ ଧମ୍ମଦେସନା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଯୋଗୀନ’’ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଯୋଗୀନନ୍ତି ଯୁଞ୍ଜନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାଯନ୍ତି ଯୋଗିନୋ, ତେସଂ ଯୋଗୀନଂ। ତେନ ମଯା ରଚିତେନ ଦେସନାହାରେନ ସଂୱଣ୍ଣିତା ଅଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଭଗୱତୋ ଦେସନା ଉଗ୍ଘଟନାଦିକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି ଦେସନାହାରୋ ଯୋଗୀନଂ ସାତ୍ଥକୋଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ଦେସନାହାରସ୍ସ ଅସ୍ସାଦାଦିଦେସନାହାରଭାୱୋ କେନ ଅମ୍ହେହି ଜାନିତବ୍ବୋ

ସଙ୍ଗହିତଙ୍କୋ’’ତି ୱତ୍ତଙ୍କ୍ତା ‘‘ତେନାହ ଆୟସ୍ମା…ପେ… ଦେସନାହାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେନ ଅସ୍ସାଦାଦିଦେସନାହାରଭାୱେନ ଆୟସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱତା…ପେ… ଦେସନାହାରୋ’’ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ତେନ ୱଚନେନ ତୁମ୍ହେହି ଦେସନାହାରସ୍ସ ଯୋଗୀନଂ ଅସ୍ସାଦାଦିଦେସନାହାରଭାୱୋ ଜାନିତବ୍ବୋ ସଙ୍ଗହିତଙ୍କୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

‘‘କିଂ ପନ ଏତ୍ତାୱତା ଦେସନାହାରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ଅଞ୍ଞୋ ନିୟୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତଙ୍କ୍ତା ‘‘ନିୟୁତ୍ତୋ ଦେସନାହାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସଂ ଦେସନାୟଂ ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ଯେନ ଦେସନାହାରେନ ନିଦ୍ଧାରିତା, ତସ୍ସଂ ଦେସନାୟଂ ସୋ ଦେସନାହାରୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୋଜିତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି।

ଇତି ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୨। ୱିଚୟହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୧୧। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗେନ ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ସୁତ୍ତତ୍ଥା ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ୱିଚୟୋ ହାରୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତଙ୍କ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିଚୟୋ ହାରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ ହାରେସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱିଚୟୋ ହାରୋ ୱିଚୟହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ଯଂ ପୁଚ୍ଛିତଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଞ୍ଚା’’ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସଗାଥାୟ ଇଦାନି ମୟା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ‘‘ଅୟଂ ୱିଚୟୋ ହାରୋ କିଂ ୱିଚିନତୀ’’ତିଆଦିକୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱିଚୟହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ଯୋଜନା।

‘‘ଅୟଂ ୱିଚୟୋ ହାରୋ କିଂ ୱିଚିନତୀ’’ତି ଇମିନା ଯୋ ୱିଚୟୋ ୱିଚିନିତବ୍ବୋ, ତଂ ୱିଚୟଂ ୱିଚିନିତଙ୍କଂ ପୁଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ୱିଚିନିତଙ୍କଂ ୱିସୟଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ନିୟମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଦଂ ୱିଚିନତି, ପଞ୍ହଂ ୱିଚିନତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କିଂ ୱିଚୟୋ ପଦୱିଚୟୋ’’ତିଆଦିଂ ଅୱତ୍ୱା ‘‘କିଂ ୱିଚିନତି, ପଦଂ ୱିଚିନତୀ’’ତିଆଦିୱଚନେନ ୱିଚୟସଦ୍ଦସ୍ସ କତ୍ତୁସାଧନତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ପଦଂ ୱିଚିନତୀତି ନୱୱିଧସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଗଂ ପଦଂ ଯାୱ ନିଗମନା ନାମପଦାଦିଜାତିସଦ୍ଦାଦିଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦିଆକାରନ୍ତାଦିପଠମୱିଭତ୍ୟନ୍ତାଦିଏକୱଚନାଦିୱସେନ ୱିଚିନତି। ପଞ୍ହଂ ୱିଚିନତୀତି ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାଦିସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନାଦିସମ୍ମୁତିୱିସୟାଦିଅତୀତୱିସୟାଦିୱସେନ ୱିଚିନତି। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱିଚିନତୀତି ଏକଂସବ୍ୟାକରଣୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଦିସାୱସେସବ୍ୟାକରଣୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଦି ସୌତ୍ତରବ୍ୟାକରଣ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଦି ଲୋକିୟବ୍ୟାକରଣୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ୱିଚିନତି। ପୁବ୍ବାପରଂ ୱିଚିନତୀତି ପୁବ୍ବେନ ଅପରଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିଚିନତି। ଅସ୍ସାଦଂ ୱିଚିନତୀତି ଅସ୍ସାଦକତଣ୍ହାଦିଅସ୍ସାଦେତଙ୍କସୁଖାଦିୱସେନ ୱିଚିନତି। ଆଦୀନୱଂ ୱିଚିନତୀତି ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖୱସେନ ୱା ଅନିଚ୍ଚାନୁଭୱନାଦିଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତାଦିସଂକିଲେସଭାଗିୟାଦିୱସେନ ୱା ୱିଚିନତି। ନିସ୍ସରଣଂ ୱିଚିନତୀତି ମଗ୍ଗୱସେନ ୱା ନିବ୍ବାନୱସେନ ୱା ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱା ଆଗମୱସେନ, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁଆଦିପରିୟାୟୱସେନ ୱା ୱିଚିନତି। ଫଲଂ ୱିଚିନତୀତି ଧମ୍ମଚରଣସ୍ସ ଦୁଗ୍ଗତିଗମନାଭାୱେନ ୱା ମଚ୍ଚୁତରଣାଦିନା ୱା ଦେସନାୟ ଫଲଂ, ଦେସନାନୁସାରେନ ଚରଣସ୍ସ ଫଲଂ ୱିଚିନତି। ଉପାୟଂ ୱିଚିନତୀତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚତ୍ତନନିବ୍ବିଦାଞ୍ଞାଣାଦିୱସେନ ୱା ସଦ୍ଧାସତିୱସେନ ୱା ୱିସୁଦ୍ଧିୟା ଉପାୟଂ ୱିଚିନତି। ଆଣତ୍ତିଂ ୱିଚିନତୀତି ପାପପରିୱଜ୍ଜନାଣତ୍ତିୱସେନ ୱା ଲୋକସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତାପେକ୍ଖନାଣତ୍ତିୱସେନ ୱା ୱିଚିନତି। ଅନୁଗୀତିଂ ୱିଚିନତୀତି ୱୁତ୍ତାନୁଗୀତିୱସେନ ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନାନୁଗୀତିୱସେନ ୱା ଅନୁରୂପଂ ଗୀତିଂ ୱିଚିନତି। ସବ୍ବେ ନୱ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ୱିଚିନତୀତି ସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟାଦିକେ ନୱ ସୁତ୍ତେ ଆହଚ୍ଚୱଚନୱସେନ ୱା ଅନୁସନ୍ଧିୱଚନୱସେନ ୱା ନୀତତ୍ଥୱଚନୱସେନ ୱା ନେୟ୍ୟତ୍ଥୱଚନୱସେନ ୱା ସଂକିଲେସଭାଗିୟାଦିୱସେନ ୱା ୱିଚିନତି।

କିଞ୍ଚାପି ପଦୱିଚୟୋ ପଠମଂ ୱିଭତ୍ତୋ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ପନ ଅନୁପଦଂ ୱିଚିନିତଙ୍କତାୟ ଅତିଭାରିୟୋ, ନ ସୁକରୋ ପଦୱିଚୟୋତି ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଞ୍ହୱିଚୟୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚୟେ ତାୱ ୱିଭଜନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା କିଂ ଭୱେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯଥା କିଂ ଭୱେତି ଯେନ ପକାରେନ ସୋ ପଞ୍ହୱିଚୟୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋ, ତଂ ପକାରଜାତଂ କୀଦିସଂ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଆୟସ୍ମା ଅଜିତୋ ପାରାୟନେ ଭଗୱନ୍ତଂ ପଞ୍ହଂ ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ପୁଚ୍ଛତି, ତଥା ତେନ ପକାରେନ ପଞ୍ହୱିଚୟୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଆୟସ୍ମାତି ପିୟୱଚନଂ। ଅଜିତୋତି ବାୱରୀବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପରିଚାରକଭୂତାନଂ ସୋଳସନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ଅଜିତୋ। ପାରାୟନେତି ପାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅୟତି ଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ପାରାୟନଂ,

ଅଜିତସୁତ୍ତାଦିସୋଳସସୁତ୍ତସ୍ସେତଂ ଅଧିପ୍ପଚନଂ।

''କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ, (ଇଚ୍ଚାୟସ୍ମା ଅଜିତୋ,)

କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତି;

କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସି, କିଂ ସୁ ତସ୍ସ ମହବ୍ଭୟ''ନ୍ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୧୦୩୮; ଚୂଳନି॰ ୱତ୍ଥୁଗାଥା ୫୭, ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧) –

ଗାଥାୟ ''କେନ ଧମ୍ମେନ ଲୋକୋ ଅରିୟୱଜ୍ଜୋ ସତ୍ତୋ ନିୱୁତୋ ପଟିଚ୍ଛାଦିତୋ, ଇତି ଆୟସ୍ମା ଅଜିତୋ ପୁଚ୍ଛତି। କେନ ହେତୁନା ୟଥାୱୁତ୍ତଲୋକୋ ନପ୍ପକାସତି, ଅସ୍ସ ୟଥାୱୁତ୍ତଲୋକସ୍ସ କିଂ ଅଭିଲେପନଂ ଇତି ତ୍ୱଂ ବ୍ରୂସି, ତସ୍ସ ୟଥାୱୁତ୍ତଲୋକସ୍ସ କିଂ ମହବ୍ଭୟନ୍ତି ତ୍ୱଂ ବ୍ରୂସୀତି ପୁଚ୍ଛତୀ''ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇତି ଇମିନା ପଭେଦେନ ଚତ୍ତାରି ଇମାନି ଗାଥାପାଦପଦାନି ପୁଚ୍ଛିତାନି ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ପୁଚ୍ଛିତତ୍ଥଦୀପକାନି ୱା, ପଧାନୱସେନ ପନ ସୋ ''ଏକୋ ପଞ୍ହୋ''ତି ମତୋ, ୟଦିପି ଚତୁନ୍ନଂ ପଦାନଂ ପୁଚ୍ଛନୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଚତୁବ୍ବିଧୋତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ଞାତୁଂ ପନ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଏକସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ''ଏକୋ ପଞ୍ହୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''କାରଣଂ ୱଦେହୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା କାରଣମାହ ''ଏକୱତ୍ଥୁପରିଗ୍ଗହା''ତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ''ୟଦିପି ନିୱାରଣାପକାସନାଭିଲେପନମହବ୍ଭୟସଙ୍ଖାତା ଚତ୍ତାରୋ ଅତ୍ଥା ପୁଚ୍ଛାୟଂ ଗହିତା, ଏକସ୍ସ ପନ ଅଭିଧେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଗହଣତୋ 'ଏକୋ ପଞ୍ହୋ'ତି ପଧାନୱସେନ ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ''ତି। ''ଏକୱତ୍ଥୁପରିଗ୍ଗହଣଂ କଥଂ ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ''ଏୱଞ୍ହି ଆହା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଏକୱତ୍ଥୁପରିଗ୍ଗହଣେନେୱ ଭଗୱା ହି ୟସ୍ମା ଆହ, ଇତି ତସ୍ମା ଏକୱତ୍ଥୁପରିଗ୍ଗହଣଂ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

''କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତି ଇମିନା ଲୋକାଧିଟ୍ଠାନଂ ପଟିଚ୍ଛାଦନଂ ପୁଚ୍ଛତି, ନ ନାନାଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ। ''କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତୀ''ତି ଇମିନା ଲୋକସ୍ସେୱ ଅପ୍ପକାସନଂ ପୁଚ୍ଛତି, ନ ନାନାସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ। ''କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସୀ''ତି ଇମିନା ଲୋକସ୍ସେୱ ଅଭିଲେପନଂ ପୁଚ୍ଛତି, ନ ନାନାସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ। ''କିଂ ସୁ ତସ୍ସ ମହବ୍ଭୟ''ନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ସେୱ ଲୋକସ୍ସ ମହବ୍ଭୟଂ ପୁଚ୍ଛତି, ନ ନାନାସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ। ତସ୍ମା ''କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତିଆଦିପଞ୍ହୋ ଏକାଧିଟ୍ଠାନନାନାଧିଟ୍ଠାନେସୁ ଏକାଧିଟ୍ଠାନୋ, ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେସୁ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନୋ, ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାଦୀସୁ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପଞ୍ହୋତିଆଦିନା ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ୱିଚିନିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

''ପଞ୍ହସ୍ସ ୟୋ ଲୋକୋ 'ଅଧିଟ୍ଠାନୋ'ତି ଗହିତୋ, ସୋ ଲୋକୋ ତିୱିଧୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ''ଲୋକୋ ତିୱିଧୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତୟୋ ୱିଧା ଏତସ୍ସ ଲୋକସ୍ସାତି ତିୱିଧୋ। କିଲିସ୍ସତି ରାଗାଦିୱସେନ କାମାୱଚରସତ୍ତୋତି କିଲେସୋ, କିଲେସୋ ଚ ସୋ ଲୋକୋ ଚାତି କିଲେସଲୋକୋ, କାମାୱଚରସତ୍ତୋ। ସୋ ହି ରାଗାଦିକିଲେସବହୁଲତାୟ କିଲେସଲୋକୋତି। ଭୱତି ଝାନାଭିଞ୍ଞାହି ବୁଦ୍ଧୀହୀତି ଭୱୋ, ଭୱୋ ଚ ସୋ ଲୋକୋ ଚାତି ଭୱଲୋକୋ, ରୂପାୱଚରସତ୍ତୋ। ସୋ ହି ଝାନାଦିବୁଦ୍ଧୀହି ଭୱତୀତି। ଇନ୍ଦ୍ରିୟେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟୋ ଚ ସୋ ଲୋକୋ ଚାତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଲୋକୋ, ଅରୂପାୱଚରସତ୍ତୋ। ସୋ ହି ଆନେଞ୍ଜସମାଧିବହୁଲତାୟ ୱିସୁଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ହୋତୀତି ଲୋକସମଞ୍ଞା ପରିୟାପନ୍ନଧମ୍ମୱସେନ ପୱତ୍ତା, ତସ୍ମା ଅରିୟା ନ ଗହିତାତି।

''କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତିଆଦିଗାଥାୟ ପୁଚ୍ଛାୱିଚୟୋ ହାରୋ ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାୱିଚୟୋ ହାରୋ କତ୍ଥ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାୟ ୱିଭତ୍ତୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ''କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାୟଂ –

''ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ, (ଅଜିତାତି ଭଗୱା,)

ୱେୱିଚ୍ଛା ପମାଦା ନପ୍ପକାସତି;

ଜପ୍ପାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂମି, ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭୟ''ନ୍ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୧୦୩୯; ଚୂଳନି॰ ୱତ୍ଥୁଗାଥା ୫୮, ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ) –

ଅୟଂ ଗାଥା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋତି କାଳପକ୍ଖଚାତୁଦ୍ଦସୀ, ଘନୱନସଣ୍ଡ, ମେଘପଟଲଚ୍ଛାଦନ, ଅଡ୍ଢରତ୍ତୀନଂ ୱସେନ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେନ ଅନ୍ଧକାରେନ ରଥଘଟାଦି ପଟିଚ୍ଛାଦିତୋ ୱିୟ ଧମ୍ମସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସତ୍ତଲୋକୋ ନିୱୁତୋ ପଟିଚ୍ଛାଦିତୋ। ''ଅଜିତା''ତି ଚ ଆଲପନଂ କତ୍ୱା ଭଗୱା ଆହ। ୱେୱିଚ୍ଛାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟ ପମାଦହେତୁ ୟଥାୱୁତ୍ତଲୋକୋ ନପ୍ପକାସତି। ଜପ୍ପଂ ତଣ୍ହଂ

ଯଥାଵୁତ୍ତଲୋକସ୍ସ ‘‘ଅଭିଲେପନ’’ନ୍ତି ଅହଂ ବ୍ରୂମୀତି ଭଗଵା ଆହ, ଦୁକ୍ଖଂ ଜାତିଆଦିଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ଅସ୍ସ ଯଥାଵୁତ୍ତଲୋକସ୍ସ ‘‘ମହବ୍ଭଯ’’ନ୍ତି ଅହଂ ବ୍ରୂମୀତି ଭଗଵା ଅଜିତଂ ଆହାତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଇମାଯ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନାଯ କଥଂ ଵିଚିନେତବ୍ବା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନୀତି ‘‘କେନସ୍ସୁ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯଂ ଵୁତ୍ତାନି ଗାଥାପଦାନି। ଇମେହି ଚତୂହି ପଦେହୀତି ‘‘ଅଵିଜ୍ଜାଯ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନାଗାଥାଯଂ ଵୁତ୍ତେହି ଗାଥାପଦେହି ଵିସ୍ସଜ୍ଜିତାନି। କଥଂ? ପଠମଂ ପଦଂ ପଠମେନ ପଦେନ, ଦୁତିଯଂ ପଦଂ ଦୁତିଯେନ ପଦେନ, ତତିଯଂ ପଦଂ ତତିଯେନ ପଦେନ, ଚତୁତ୍ଥଂ ପଦଂ ଚତୁତ୍ଥେନ ପଦେନ ଵିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ।

‘‘କେନସ୍ସୁ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ପଠମପଞ୍ହେ‘‘ଅଵିଜ୍ଜାଯ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ପଠମା ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା କତା, ନ ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା। ଵିଜ୍ଜାଯ ପଟିପକ୍ଖା ଅଵିଜ୍ଜା, ତସ୍ମା ଅଵିଜ୍ଜାଯ ଅଜାନନକୋ ଲୋକୋ ଭଵେଯ୍ୟ। କଥଂ ନିଵୁତୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ନୀଵରଣେହି ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି। ଯଦି ଏଵଂ ‘‘ନୀଵରଣେନ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା କାତବ୍ବାତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଵିଜ୍ଜାନୀଵରଣା ହି ସବ୍ବେ ସତ୍ତା’’ତି। ‘‘ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଅଵିଜ୍ଜାନୀଵରଣଭାଵୋ କେନ ଵଚନେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଥାହ ଭଗଵା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

‘‘ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସବ୍ବପାଣାନଂ ସବ୍ବଭୂତାନଂ, ପରିଯାଯତୋ ଏକମେଵ ନୀଵରଣଂ ଵଦାମି, ଯଦିଦଂ ଅଵିଜ୍ଜା। ଅଵିଜ୍ଜାନୀଵରଣା ହି ସବ୍ବେ ସତ୍ତା। ସବ୍ବସୋଵ ଭିକ୍ଖଵେ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ନିରୋଧା ଚାଗା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗା ନତ୍ଥି ସତ୍ତାନଂ ନୀଵରଣନ୍ତି ଵଦାମୀ’’ତି ଯଂ ଵଚନଂ ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ଭଗଵା ଆହ, ତଥା ତେନ ପକାରେନ ଵୁତ୍ତେନ ତେନ ଵଚନେନ ତୁମ୍ହେହି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଅଵିଜ୍ଜାନୀଵରଣଭାଵୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି।

‘‘ଅଵିଜ୍ଜାଯ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ପଦେନ ‘‘କେନସ୍ସୁ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ପଠମସ୍ସେଵ ପଦସ୍ସ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା ନ ସିଯା, ‘‘କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତୀ’’ତି ଦୁତିଯପଦସ୍ସାପି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା ସିଯାତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ଵା ‘‘ତେନ ଚା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେନ ‘‘ଅଵିଜ୍ଜାଯ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ପଦେନ ‘‘କେନସ୍ସୁ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ପଠମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା ଯୁତ୍ତା ଯୁତ୍ତତରା ହୋତି, ଯୁତ୍ତତରତ୍ତା ‘‘କେନସ୍ସୁ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ପଞ୍ହେ ‘‘ଅଵିଜ୍ଜାଯ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନାତି ମଯା ଵତ୍ତବ୍ବାଯେଵାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

‘‘କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତୀ’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ପଞ୍ହେ ‘‘ଵିଵିଚ୍ଛା ପମାଦା ନପ୍ପକାସତୀ’’ତି ଅଯଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା କାତବ୍ବା, ଵିଵିଚ୍ଛାଯ ପଵତ୍ତତ୍ତା, ପମାଦା ଚ ଲୋକୋ ନପ୍ପକାସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଵିଜ୍ଜାନୀଵରଣାଯ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ ନପ୍ପକାସତୀତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା କାତବ୍ବା, ‘‘କଥଂ ଵିଵିଚ୍ଛା ପମାଦା ଲୋକୋ ନପ୍ପକାସତୀତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା କତା’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅଵିଜ୍ଜାନୀଵରଣେହି ନିଵୁତୋ, ସୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଵିଵିଚ୍ଛାଯ ଵିଵିଚ୍ଛତି। ‘‘ଯାଯ ଵିଵିଚ୍ଛାଯ ଵିଵିଚ୍ଛତି, ସା ଵିଵିଚ୍ଛା କତମା ନାମା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଵିଵିଚ୍ଛା ନାମ ଵୁଚ୍ଚତି ଵିଚିକିଚ୍ଛା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ତାଯ କସ୍ମା ନପ୍ପକାସତୀ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋ ଵିଚିକିଚ୍ଛନ୍ତୋ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତାଯ ଵିଚିକିଚ୍ଛନ୍ତୋ ସୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭୂତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବେସୁ ନାଭିସଦ୍ଦହତି; ସଦ୍ଦହିତବ୍ବେସୁ ନ ଅଭିସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନାଯ, କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଆରଭିତବ୍ବଂ ଵୀରିଯଂ ନାରଭତି; ଅନାରଭନ୍ତୋ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇଧ ଲୋକେ ପମାଦମନୁଯୁତ୍ତୋ ଵିହରତୀତି, ପମାଦେନ ଵିହରନ୍ତୋ ପମତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁକ୍କେ ଧମ୍ମେ ନ ଉପ୍ପାଦିଯତି; ଅନୁପ୍ପାଦଯନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତେ ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଅନୁପ୍ପାଦିଯମାନା ହୁତ୍ଵା ନପ୍ପକାସନ୍ତି ପକାସନଵସେନ ନ ପଵତ୍ତନ୍ତି; ତସ୍ମା ‘‘ଵିଵିଚ୍ଛା ପମାଦା ଲୋକୋ ନପ୍ପକାସତୀ’’ତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା କାତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

‘‘ତାଦିସସ୍ସ ସୁକ୍କଧମ୍ମାନଂ ଅପ୍ପକାସନଭାଵୋ ଅମ୍ହେହି କେନ ଵଚନେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବଭାଵତୋ ‘‘ଯଥାହ ଭଗଵା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ –

‘‘ଦୂରେ ସନ୍ତୋ ପକାସନ୍ତି, ହିମଵନ୍ତୋଵ ପବ୍ବତୋ;

ଅସନ୍ତେତ୍ଥ ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ରତ୍ତିଂ ଖିତ୍ତା ଯଥା ସରା;

ତେ ଗୁଣେହି ପକାସନ୍ତି, କିତ୍ତିଯା ଚ ଯସେନ ଚା’’ତି। –

ଯଂ ଗାଥାପାଠଂ ଭଗଵା ଯଥା ଯେନ ଅପ୍ପକାସନାକାରେନ ଆହ, ତଥା ତେନ ଅପ୍ପକାସନାକାରେନ ଵୁତ୍ତେନ ତେନ ଗାଥାପାଠେନ ତାଦିସସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୁକ୍କଧମ୍ମାନଂ ଅପ୍ପକାସନଭାଵୋ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋଯେଵ, ତସ୍ମା ‘‘ଵିଵିଚ୍ଛା ପମାଦା ଲୋକୋ ନପ୍ପକାସତୀ’’ତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା କାତବ୍ବାଵାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଗାଥାୟଂ ପନ – ହିମଓନ୍ତୋ ପବ୍ବତୋ ଦୂରେ ଠିତୋ ଦୂରେ ଠିତାନମ୍ପି ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପକାସତି ଇଓ, ଏଓଂ ସନ୍ତୋ ସପ୍ପୁରିସା ଦୂରେ ଠିତାନମ୍ପି ଗୁଣଓସେନ ପଓତ୍ତାୟ କିରିୟା ଚ ଗୁଣଓସେନ ପଓତ୍ତେହି ଯସପରିଭୋଗପରିଓାରେହି ଚ ଦୂରେ ଠିତାନଂ ପଣ୍ଡିତାନଂ ପକାସନ୍ତି, ରତ୍ତିକାଲେ ଖିତ୍ତା ସରା ଉସୂ ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି ଯଥା, ଏଓ୍ଂ ସତ୍ତଲୋକେ ଓିଓିଚ୍ଛାପମାଦାନଂ ଓସେନ ଓିହରନ୍ତୋ ଅସନ୍ତୋ ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି। ଯେ ସନ୍ତୋ ପକାସନ୍ତି, ତେ ସନ୍ତୋ ଗୁଣେହି ପକାସନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେ ଗୁଣେହି ପକାସନ୍ତୀ''ତି ଓୁତ୍ତଂ । ଗୁଣା ନାମ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଜାତା, ''କଥଂ ଗୁଣେହି ପକାସନ୍ତୀ''ତି ଓତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''କିରିୟା ଚ ଯସେନ ଚା''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ଗୁଣାନୁଭାଓେନ ପଓତ୍ତାୟ କିରିୟା ଚ ଗୁଣାନୁଭାଓେନ ପଓତ୍ତେନ ଯସେନ ଚ ପକାସନ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲା ଗୁଣେହି ପକାସନ୍ତୀତି ଓତ୍ତବ୍ବାଓାତି।

ଯଦି ଓିଓିଚ୍ଛାପମାଦାନଂ ଓସେନ ନପ୍ପକାସତି, ଏଓଂ ସତି ଲୋକୋ ନିଓୁତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ପଠମସ୍ସ ପଦସ୍ସାପି ଓିସ୍ସଜ୍ଜନା କାତବ୍ବାତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ''ତେନ ଚା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେନାତି ''ଓିଓିଚ୍ଛା ପମାଦା ନପ୍ପକାସତୀ''ତି ପଦେନ ''କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତୀ''ତି ଦୁତିୟସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଓିସ୍ସଜ୍ଜନା ଯୁତ୍ତା ଯୁତ୍ତତରାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଦେନାତି ଚ ପଦତ୍ଥଗ୍ଗେନ ଓିସ୍ସଜ୍ଜନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଦସ୍ସାତି ପଦତ୍ଥସ୍ସ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏସ ନୟୋ ହେଟ୍ଠା, ଉପରି ଚ।

''କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସୀ''ତି ପଞ୍ହେ ''ଜପ୍ପାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂମୀ''ତି ଓିସ୍ସଜ୍ଜନା ତସ୍ସା ଅଜିତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ''କତମା ଜପ୍ପା ନାମା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଜପ୍ପା ନାମ ଓୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ସା ତଣ୍ହା ଲୋକଂ ଅଭିଲିମ୍ପତୀତି କଥଂ ଓିଞ୍ଞାୟତୀତି ଯୋଜନା। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ ''ଯଥାହ ଭଗଓା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଯେନ ତଣ୍ହାୟ ଅଭିଲେପନଭାଓେନ –

''ରତ୍ତୋ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତି, ରତ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ନ ପସ୍ସତି;

ଅନ୍ଧଂ ତମଂ ତଦା ହୋତି, ଯଂ ରାଗୋ ସହତେ ନର''ନ୍ତି। –

ଯଂ ଗାଥଂ ଭଗଓା ଆହ, ତଥା ତେନ ଅଭିଲେପନଭାଓେନ ଓୁତ୍ତାୟ ତାୟ ଗାଥାୟ ସା ତଣ୍ହା ଲୋକଂ ଅଭିଲିମ୍ପତୀତି ଓିଞ୍ଞାୟତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଗାଥାୟଂ ପନ – ରଜ୍ଜତି ସତ୍ତୋତି ରତ୍ତୋ, ରାଗସମଙ୍ଗୀସତ୍ତୋ। କାରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅସତି ପଓତ୍ତତି ଫଲନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ, ଫଲଂ। କାରଣଂ ଫଲଂ ଧାରେତି, ତଂ କାରଣଂ ଧମ୍ମଂ ନାମ। ଅନ୍ଧକାରଂ ଅନ୍ଧଂ। ଯନ୍ତି ଯମ୍ହି କାଲେ। ଯନ୍ତି ହି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତଓଚନଂ। ଯମ୍ହି କାଲେ ରାଗୋ ନରଂ ରାଗସମଙ୍ଗିଂ ସହତେ ଅଭିଭଓତି, ତଦା କାଲେ ଅନ୍ଧଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ତମଂ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ରାଗୋ ନରଂ ଯଂ ଯସ୍ମା ସହତେ, ତସ୍ମା ଅନ୍ଧଂ ତମଂ ତଦା ହୋତୀତି ଓା, ରାଗୋ ଯଂ ନରଂ ସହତେ, ତସ୍ସ ନରସ୍ସ ଅନ୍ଧଂ ତମଂ ତଦା ହୋତୀତି ଓା, ରାଗୋ ନରଂ ଯଂ ସହତେ ଅଭିଭୂୟତେ ଯଂ ସହନଂ ଅଭିଭଓନଂ ନିପ୍ଫାଦେତି, ତଂ ସହନଂ ଅଭିଭଓନଂ ଅନ୍ଧଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ତମଂ ହୋତୀତି ଓା ଯୋଜନା।

''ଯଦି ରତ୍ତୋ ଅତ୍ଥାଦିକଂ ନ ଜାନାତି, ଏଓଂ ସତି କଥଂ ଜପ୍ପାଭିଲେପନଂ ଭଓତୀ''ତି ଓତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ସାୟଂ ତଣ୍ହା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଆସତ୍ତିବହୁଲସ୍ସ ଆସଙ୍ଗବହୁଲସ୍ସ ତଣ୍ହାସମଙ୍ଗିସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସା ଅୟଂ ତଣ୍ହା ଏଓଂ ବହୁଆସଙ୍ଗଓସେନ ଅଭିଜପ୍ପା ପରିୟୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠାୟିନୀ ହୋତି। ଇତି କରିତ୍ୱା ଇମିନା କାରଣେନ ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାୟ ସତ୍ତଲୋକୋ କେନଚି ସିଲେସେନ ଅଭିଲିତ୍ତୋ ମକ୍ଖିତୋ ଓିୟ ଜପ୍ପାଭିଲେପେନ ଅଭିଲିତ୍ତୋ ନାମ ଭଓତୀତି ଯୋଜନା। ''ଜପ୍ପାଭିଲେପନଂ ଅପ୍ପକାସନସ୍ସପି କାରଣଂ ଭଓତି, ତସ୍ମା 'କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତୀ'ତି ଦୁତିୟପଦତ୍ଥସ୍ସପି ଓିସ୍ସଜ୍ଜନା ସିୟା''ତି ଓତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତେନ ଚା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ।

''ତସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ମହବ୍ଭୟଂ କି''ନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ହେ ''ଅସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ମହବ୍ଭୟଂ ଭଓେ''ତି ଅୟଂ ଓିସ୍ସଜ୍ଜନା ତସ୍ସା ଅଜିତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଭାୟତି ଲୋକୋ ଏତସ୍ମାତି ଭୟଂ, ମହନ୍ତଂ ଭୟଂ ମହବ୍ଭୟଂ। ''କତିଓିଧଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଦୁଓିଧଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱେ ଓିଧା ଅସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ଦୁଓିଧଂ। ''କତମଂ ଦୁଓିଧଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''କାୟିକଞ୍ଚ ଚେତସିକଞ୍ଚା''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ''କତମଂ କାୟିକଂ, କତମଂ ଚେତସିକ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଯଂ କାୟିକଂ, ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଯଂ ଚେତସିକଂ, ଇଦଂ ଦୋମନସ୍ସ''ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ।

ରୋଗାଦିସତ୍ଥାଦିଅନିଟ୍ଠରୂପଂ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ମହବ୍ଭୟଂ ଭଓେୟ୍ୟ, ''କଥଂ ଦୁକ୍ଖଂ ମହବ୍ଭୟଂ ଭଓେତି ସଦ୍ଦହେତବ୍ବ''ନ୍ତି ଓତ୍ତବ୍ବଭାଓତୋ ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ହୀ''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଯଥାଓୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଉବ୍ବିଜ୍ଜନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖେନ ସମସମଂ ଅଞ୍ଞଂ ଭୟଂ ସତ୍ତାନଂ ନତ୍ଥି, ଦୁକ୍ଖତୋ ଉତ୍ତରିତରଂ ଓା ପନ ଭୟଂ କୁତୋ ଅତ୍ଥି। ହି ଯସ୍ମା ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଭୟସ୍ସ ଅଭାଓତୋ ''ଦୁକ୍ଖଂ ଲୋକସ୍ସ ମହବ୍ଭୟ''ନ୍ତି ଓଚନଂ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

‘‘ସବ୍ବେ ସତ୍ତା’’ତିଆଦିଵଚନେନ ରୋଗାଦିସଙ୍ଖାତଅନିଟ୍ଠରୂପଂ ଦୁକ୍ଖମୂଲମେଵାତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘କାୟିକଚେତସିକଵସେନ ଦୁଵିଧଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖଵେଦନାୟେଵ, ଏଵଂ ସତି ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଵିପରିଣାମଦୁକ୍ଖାନଂ ମହବ୍ଭୟଭାଵୋ ନ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବଭାଵତୋ ‘‘ତିସ୍ସୋ ଦୁକ୍ଖତା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

‘‘ତିସ୍ସୋ ଦୁକ୍ଖତା ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ସବ୍ବକାଲେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କଦାଚି କସ୍ସଚି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଲୋକୋ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତାସୁ ତୀସୁ ଦୁକ୍ଖତାସୁ। ଲୋକୋତି ଭୋଗସମ୍ପନ୍ନୋ ଚେଵ ଅପ୍ପାବାଧୋ ଚ ସତ୍ତଲୋକୋ। ଓଧସୋ ଓଧିସୋ କଦାଚି କରହଚି ଅତ୍ତୂପକ୍କମମୂଲାୟ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାୟ ମୁଚ୍ଚତି, କଦାଚି ପରୂପକ୍କମମୂଲାୟ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାୟ ମୁଚ୍ଚତି, ତଥା ଓଧସୋ ଓଧିସୋ କଦାଚି କରହଚି ଦୀଘାୟୁକୋ ଲୋକୋ ଵିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାୟ ମୁଚ୍ଚତି, ‘‘କେନ ହେତୁନା ମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ପୁଚ୍ଛଂ ଠପେତ୍ଵା ହେତୁଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତଲୋକେ ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ଅପ୍ପାବାଧା ହୋନ୍ତି, ତେ ଭୋଗସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଚେଵ ଅପ୍ପାବାଧତ୍ତା ଚ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାୟ ମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଵିସେସତୋ ରୂପାଵଚରସତ୍ତା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ଦୀଘାୟୁକାପି ହୋନ୍ତି, ତେ ଦୀଘାୟୁକତ୍ତା ଵିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାୟ ମୁଚ୍ଚନ୍ତି; ଵିସେସତୋ ଅରୂପାଵଚରସତ୍ତା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି ଅରୂପାଵଚରସତ୍ତାନଂ ଉପେକ୍ଖାସମାପତ୍ତିବହୁଲତ୍ତା।

ତେସଂ ତାହି ଦୁକ୍ଖତାହି ମୁଚ୍ଚନଂ ଅନେକନ୍ତିକଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ତାହି ଅନତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ଅନେକନ୍ତିକଂ ମୁଚ୍ଚନଂ ତୁମ୍ହେହି ଵୁତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କତମଂ ଏକନ୍ତିକମୁଚ୍ଚନ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୟ ପନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୟାତି ଦୁକ୍ଖଵେଦନାପି ସଙ୍ଖତତ୍ତା ସଙ୍ଖାରପରିୟାପନ୍ନା, ତାଦିସାୟ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୟାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଲୋକୋତି ଅରହା। ଉପାଦୀୟତି ଵିପାକକ୍ଖନ୍ଧଚତୁକ୍କକଟତ୍ତାରୂପସଙ୍ଖାତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକନ୍ତି ଉପାଦି, ଉପାଦିୟେଵ ସେସଂ ଉପାଦିସେସଂ, ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ, ତଂ ନତ୍ଥି ଏତିସ୍ସା ନିବ୍ବାନଧାତୁୟାତି ଅନୁପାଦିସେସା। ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁ ହୁତ୍ଵା ମୁଚ୍ଚତି, ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ ଚାୟଂ କରଣନିଦ୍ଦେସୋ। ନିବ୍ବାନଧାତୂତି ଚ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସ୍ସ ନିବ୍ବାୟନମତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁ। ତସ୍ମାତି ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୟ ସକଲଲୋକବ୍ୟାପକଭାଵେନ ସବ୍ବଲୋକସଙ୍ଗାହକତ୍ତା ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୟ ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ହୋତି, ଇତି କତ୍ଵା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୟ ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଭାଵତୋ ‘‘ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭୟ’’ନ୍ତି ଭଗଵତା ଵୁତ୍ତଂ।

‘‘ଵେଦନାପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧, ୩, ୩୬; ମହାଵ। ୧; ଵିଭ। ୨୨୫) ଵଚନତୋ ‘‘ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭୟ’’ନ୍ତି ପଦେନ ‘‘କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସୀ’’ତି ତତିୟପଦସ୍ସାପି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା ସିୟାତି ଆସଙ୍କଭାଵତୋ ‘‘ତେନ ଚ ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା ୟୁତ୍ତା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘କେନ ୟଥାକ୍କମଂ ପୁଚ୍ଛାଵିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ ୟୁତ୍ତତରଭାଵୋ ଜାନିତବ୍ବୋ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହ ଭଗଵା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନ ୟଥାକ୍କମଂ ପୁଚ୍ଛାଵିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ ୟୁତ୍ତତରତ୍ତା ୟୁତ୍ତତରଜାନନକୋ ଭଗଵା ‘‘ଅଵିଜ୍ଜାୟ ନିଵୁତୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦିମାହ, ତସ୍ମା ୟୁତ୍ତତରଭାଵୋ ତୁମ୍ହେହି ଜାନିତବ୍ବୋତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଲୋକସ୍ସ ନୀଵରଣାଦୀନି ଅଜାନନ୍ତେନ ଚ ତିତ୍ଥିୟଵାଦେସୁ ସମୟନ୍ତରେସୁ ପରିଚୟେନ ଚ ତେସୁ ସମୟନ୍ତରେସୁ ଚେଵ ନୀଵରଣାଦୀସୁ ଚ ସଂସୟପକ୍ଖନ୍ଦେନ ଏକଂସେନେଵ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେନ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା, ଏକଂସେନେଵ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେନ ବ୍ୟାକାତବ୍ବତ୍ତା ଚ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନା ପୁଚ୍ଛା କତାତି ଵେଦିତବ୍ବା। ସା ଚାୟଂ ପୁଚ୍ଛା ଅଜାନନ୍ତସ୍ସ ଜାନନତ୍ଥାୟ, ଜାତସଂସୟସ୍ସ ଚ ସଂସୟଵିନୋଦନତ୍ଥାୟ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବସ୍ସ ନୀଵରଣାଦିଵିସୟସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧତ୍ତା ଚତୁବ୍ବିଧା। ନୀଵରଣାଦୀନଂ ପନ ଵିସୟାନଂ ଲୋକୋ ଚ ଆଧାରଭାଵେନ ଗାଥାୟଂ ଵୁତ୍ତୋତି ‘‘ଏକୋ ପଞ୍ହୋ ଦସ୍ସିତୋ’’ତି ଅୟମେତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାଵିଚୟୋ, ଵିସ୍ସଜ୍ଜନାଵିଚୟୋ ପନ ‘‘ଅଵିଟ୍ଠଜୋତନା ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା, ଵିମତିଚ୍ଛେଦନା ଵିସ୍ସଜ୍ଜନା’’ତିଆଦିନା ପୁଚ୍ଛାଵିଚୟେ ଵୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଏକାଧାରେ ପୁଚ୍ଛାଵିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଵିଚୟୋ ଆଚରିୟେହି ଵିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ଅନେକାଧାରେ ପୁଚ୍ଛାଵିସ୍ସଜ୍ଜନେ ୟୋ ଵିଚୟୋ ଵିଭଜନାରହୋ, ସୋ ଵିଚୟୋ କଥଂ ଅମ୍ହେହି ଵିଞ୍ଞାୟତି, ଅମ୍ହାକଂ ଵିଞ୍ଞାପନତ୍ଥାୟ ତସ୍ମିଂ ଵିଚୟଂ ଵିଭଜଥା’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବଭାଵତୋ ଅନେକାଧାରଂ ପୁଚ୍ଛଂ ତାଵ ନୀହରିତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ –

‘‘ସଵନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତା, (ଇଚ୍ଚାୟସ୍ମା ଅଜିତୋ,)

ସୋତାନଂ କିଂ ନିଵାରଣଂ;

ସୋତାନଂ ସଂଵରଂ ବ୍ରୂହି, କେନ ସୋତା ପିଧୀୟରେ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୧୦୪୦; ଚୂଳନି। ଵତ୍ଥୁଗାଥା ୫୯, ଅଜିତମାଣଵପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୩) –

ଗାଥମାହ । ଗାଥାତ୍ଥୋ ତାଵ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସଵନ୍ତୀତି ସନ୍ଦନ୍ତି, ପଵତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବଧୀତି ତଣ୍ହାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତେସୁ ସବ୍ବେସୁ ରୂପାଦୀସୁ

ଆୟତନେସୁ ସୋତାତି ତଣ୍ହାଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦାଦୟୋ ସୋତା। ଇଚ୍ଚାୟସ୍ମାତି ଇତି ଏୱଂ ଆୟସ୍ମା ଅଜିତୋ ଆହ। ସୋତାନନ୍ତି ତଣ୍ହାଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦାଦୀନଂ ସୋତାନଂ। କିଂ ନିୱାରଣନ୍ତି କିଂ କତମଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ଆୱରଣଂ ଭୱେ, କା କତମା ଧମ୍ମଜାତି ରକ୍ଖା ଭୱେ। ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂହୀତି ସୋତାନଂ ତଣ୍ହାଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦାଦୀନଂ ସଂୱରଣଂ ଆୱରଣଂ ଇଦଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ଭୱେତି ସଦ୍ଦସଉହିତଙ୍ଗଂ ଅମ୍ହାକଂ ତ୍ୱଂ କଥେହି। କେନ ସୋତାପିଧୀୟରେତି କେନ ପହାୟକଧମ୍ମେନ ତଣ୍ହାଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦାଦୟୋ ସୋତା ପଣ୍ଡିତେହି ପିଧୀୟରେତି ପୁଚ୍ଛତୀତି ପୁଚ୍ଛିତାନି।

''ପୁଚ୍ଛାୱସେନ କଥିତାୟ 'ସୱନ୍ତି…ପେ… ପିଧୀୟରେ'ତି ଇମାୟ ଗାଥାୟ କିତ୍ତକାନି ପଦାନି ପୁଚ୍ଛିତାନି, କିତ୍ତକା ପଞ୍ହା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ପୁଚ୍ଛିତାନି, ତେ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ହା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପୱତ୍ତାୟ ଇମିସ୍ସା ଗାଥାୟ ଯଦି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ସିୟୁଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେସୁ ପଞ୍ହାପି ଚତୁବ୍ବିଧା ସିୟୁଂ, କସ୍ମା 'ଦ୍ୱେ'ତି ୱୁତ୍ତା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''କସ୍ମା? ଇମେ ହି ବହ୍ୱାଧିୱଚନେନ ପୁଚ୍ଛିତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେ ଏତାୟ ଗାଥାୟ ଗହିତା ଅତ୍ଥା ବହ୍ୱାଧିୱଚନେନ ପୁଚ୍ଛିତା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ''ସୱନ୍ତି…ପେ… ପିଧୀୟରେତି ବହୂନି ୱଚନାନି ଅଧିକିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତା ସଂୱରସଙ୍ଖାତା ସତି ଚେୱ ପିଦହନହେତୁଭୂତା ପଞ୍ଞା ଚାତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥାୱ ପୁଚ୍ଛିତା, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥୱସେନ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ହା ୱୁତ୍ତା ୱା''ତି। ''ପୁଚ୍ଛାୟ ଦୁୱିଧତ୍ଥୱିସୟତା କଥଂ ୱୁତ୍ତା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ପୁଚ୍ଛାୟ ଦୁୱିଧତ୍ଥୱିସୟତଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ଏୱଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏୱଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସାତି ଇମାହି ଦୁଗ୍ଗତିହେତୁଭୂତାହି ଞାତିବ୍ୟସନାଦିସଙ୍ଖାତାହି ଆପଦାହି ୱା, ପାଣୱଧାଦୀହି ଆପଦାହି ୱା, ସମଂ ସହ, ସବ୍ବଥା ୱା ଅୟଂ ସତ୍ତଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ, ଏୱଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟସ୍ସ ୱା ସମାପନ୍ନସ୍ସ। ଏୱଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠସ୍ସାତି ଞାତିବ୍ୟସନାଦୟୋ ୱା ପାଣୱଧାଦୀନି ଆଗମ୍ମ ପୱତ୍ତେହି ଦସହି କିଲେସୱତ୍ଥୂହି ଚ ଅୟଂ ସତ୍ତଲୋକୋ ସଂକିଲିଟ୍ଠୋ, ଏୱଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠସ୍ସ ଚ ଲୋକସ୍ସାତି ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ୱୋଦାନଂ ୱୁଟ୍ଠାନଂ କିଂ କତମଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ଭୱେ। ଇତି ଏୱଞ୍ଚ ସଚ୍ଚଂ ଅଜିତସୁତ୍ତେ ଆହାତି ୱିତ୍ଥାରତ୍ଥୋ, ପୁଚ୍ଛାୟ ଦୁୱିଧତ୍ଥୱିସୟତା ଞାତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

''କିଂ ନୁ ସୋତା ସବ୍ବସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସବ୍ବଧି ସୱନ୍ତି, ଉଦାହୁ, ଏକଚ୍ଚସ୍ସେୱା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତାତି, ଅସମାହିତସ୍ସ ସୱନ୍ତି ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦପ୍ପମାଦବହୁଲସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦପ୍ପମାଦବହୁଲତ୍ତା ରୂପାଦୀସୁ ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ସୋତା ସୱନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ନ ସମାହିତସ୍ସ ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦପ୍ପମାଦୱିରହିତସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ''କତମା ଅଭିଜ୍ଝା, କତମୋ ବ୍ୟାପାଦୋ, କତମୋ ପମାଦୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଯା ଅଭିଜ୍ଝା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦପ୍ପମାଦେସୁ। ଯା ଅଭିଜ୍ଝା, ଅୟଂ ଲୋଭୋ, ନ ଅଭିଜ୍ଝାୟନମତ୍ତଂ। ଲୋଭୋ ଚ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ନ ଲୁବ୍ଭନମତ୍ତଂ। ଯୋ ବ୍ୟାପାଦୋ, ଅୟଂ ଦୋସୋ, ନ ବ୍ୟାପଜ୍ଜନମତ୍ତଂ। ଦୋସୋ ଚ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ନ ଦୂସନମତ୍ତଂ। ଯୋ ପମାଦୋ, ଅୟଂ ମୋହୋ, ନ ସତିୱିପ୍ପୱାସମତ୍ତଂ। ମୋହୋ ଚ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ନ ମୂହନମତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଇମିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ଅକୁସଲମୂଲତ୍ତା ଯସ୍ସ ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦପ୍ପମାଦବହୁଲସ୍ସ ଅସମାହିତସ୍ସ ଛସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଆୟତନେସୁ ତଣ୍ହା ସୱନ୍ତି।

''କତିୱିଧା ସା ତଣ୍ହା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ରୂପତଣ୍ହା…ପେ… ଧମ୍ମତଣ୍ହା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଛନ୍ନଂ ରୂପତଣ୍ହାଦୀନଂ ଛସୁ ରୂପାଦିଆୟତନେସୁ ସୱନଂ କେନ ଚ ୱଚନେନ ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଯଥାହ ଭଗୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସୱତୀତି ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ପଟିହଞ୍ଞତୀ''ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଭଗୱା ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ଆହ, ତଥା ତେନ ପକାରେନ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱଚନେନ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ରୂପତଣ୍ହାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ସୋତାନଂ ଦ୍ୱାରଭାୱେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଚକ୍ଖାଦୟୋ ନିସ୍ସିତୂପଚାରୱସେନ ସୟଂ ସୱନ୍ତୋ ୱିୟ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତା। ଇତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ସବ୍ବା ସବ୍ବସ୍ମା ଚକ୍ଖାଦିଦ୍ୱାରତୋ ଚ ସୱତି ପୱତ୍ତତି। ସବ୍ବଥା ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ତଣ୍ହାୟନମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସନୌନ୍ନମନାଦିପ୍ପକାରେନ ସୱତି ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''କସ୍ମା ସବ୍ବସ୍ମା ଚକ୍ଖାଦିଦ୍ୱାରତୋ ଚ ସୱତି ପୱତ୍ତତି, ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ତଣ୍ହାୟନମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସନୌନ୍ନମନାଦିପ୍ପକାରେନ ସୱନଭାୱୋ ୱିଜାନିତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତେନାହା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେନାତି ଅସମାହିତସ୍ସ ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦାଦୀନଂ ଚକ୍ଖାଦିଦ୍ୱାରତୋ ଚ ତଣ୍ହାୟନମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୌନ୍ନମନାକାରେନ ତଣ୍ହାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ପୱତ୍ତଜାନନକୋ ଭଗୱା ''ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତା''ତି ଆହ।

''ସୋତାନଂ 'କିଂ ନିୱାରଣ'ନ୍ତି ଇମିନା କିଂ ପୁଚ୍ଛତି? ସୋତାନଂ ଅନୁସୟପ୍ପହାନଂ ପୁଚ୍ଛତି କିଂ? ଉଦାହୁ ୱୀତିକ୍କମପ୍ପହାନଂ ପୁଚ୍ଛତୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ସୋତାନଂ କିଂ ନିୱାରଣନ୍ତି ପରିୟୁଟ୍ଠାନୱିଘାତଂ ପୁଚ୍ଛତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଇଦଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାନୱିଘାତଂ ୱୋଦାନଂ, ଉଦାହୁ ୱୁଟ୍ଠାନଂ କି''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଇଦଂ ୱୋଦାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂହି, 'କେନ ସୋତା ପିଧୀୟରେ'ତି ଇମିନା କିଂ ପୁଚ୍ଛତି? ସୋତାନଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛତି କିଂ? ଉଦାହୁ ୱୀତିକ୍କମନଂ, ସମୁଗ୍ଘାତଂ ୱା ପୁଚ୍ଛତି କି''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ସୋତାନଂ…ପେ… ପିଧୀୟରେତି ଅନୁସୟସମୁଗ୍ଘାତଂ ପୁଚ୍ଛତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଇଦଂ ଅନୁସୟସମୁଗ୍ଘାତଂ ୱୋଦାନଂ କିଂ, ଉଦାହୁ ୱୁଟ୍ଠାନଂ କି''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଇଦଂ ୱୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

''ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତା''ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାୱିଚୟୋ ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ; ତାୟ ପୁଚ୍ଛାୟ ''କତମୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚୟୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାୟଂ –

‘‘ଯାନି ସୋତାନି ଲୋକସ୍ମିଂ, (ଅଜିତାତି ଭଗଵା,)

ସତି ତେସଂ ନିଵାରଣଂ;

ସୋତାନଂ ସଂଵରଂ ବ୍ରୂମି, ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେ’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୧୦୪୧ ଚୂଳନି॰ ଵତ୍ଥୁଗାଥା ୬୦, ଅଜିତମାଣଵପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୪) –

ଗାଥା ଵିସ୍ସଜ୍ଜନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତସ୍ସଂ ଗାଥାଯଂ ଅଜିତ ଲୋକସ୍ମିଂ ଯାନି ସୋତାନି ସଵନ୍ତି, ତେସଂ ସୋତାନଂ ଯଂ ନିଵାରଣଂ, ସା ସତି ହୋତି; ତଂ ସତିଂ ସୋତାନଂ ସଂଵରନ୍ତି ଅହଂ ବ୍ରୂମି; ଏତେ ସୋତା ପଞ୍ଞାଯ ପିଧୀଯରେତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ସତୀତି ଵିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତି। ପଞ୍ଞାଯାତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ। ପିଧୀଯରେତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଵସେନ ପିଧୀଯନ୍ତି ପଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି।

‘‘ସତି ତେସଂ ନିଵାରଣଂ ସୋତାନଂ ସଂଵରଂ ବ୍ରୂମୀ’’ତି ଭଗଵା ଆହ – ‘‘ଯାଯ କାଯଚି ସତିଯା ସୋତାନଂ ସଂଵରଣକିଚ୍ଚଂ ସିଦ୍ଧଂ କିଂ, ଵିସିଟ୍ଠାଯ ସତିଯା ସୋତାନଂ ସଂଵରଣକିଚ୍ଚଂ ସିଦ୍ଧଂ କିଂ, କତମାଯ ସତିଯା ସୋତାନଂ ସଂଵରଣକିଚ୍ଚଂ ସିଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘କାଯଗତାଯ ସତିଯା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କାଯଗତାଯ ସତିଯାତି ରୂପକାଯେ ଗତଂ କେସାଦିକଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଵିପସ୍ସିତ୍ଵା ପଵତ୍ତାଯ ଵିପସ୍ସନାଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ସତିଯା। ଭାଵିତାଯାତି କାଯଗତଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ନିବ୍ବିଦନତୋ ଵିରଜ୍ଜନତୋ ନିରୋଧନତୋ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ଅନୁପସ୍ସନାଵସେନ ଭାଵିତାଯ। ଏଵଞ୍ହି ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତି; ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଖସଞ୍ଞଂ ପଜହତି; ଅନତ୍ତତୋ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଅତ୍ତସଞ୍ଞଂ ପଜହତି; ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ନନ୍ଦିଂ ପଜହତି; ଵିରଜ୍ଜନ୍ତୋ ରାଗଂ ପଜହତି; ନିରୋଧେନ୍ତୋ ସମୁଦଯଂ ପଜହତି; ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୋ ଆଦାନଂ ପଜହତୀତି। ବହୁଲୀକତାଯାତି ଯଥାଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଦିଵସମ୍ପି ମାସମ୍ପି ସଂଵଚ୍ଛରମ୍ପି ସତ୍ତସଂଵଚ୍ଛରମ୍ପି ବହୁଲୀକତାଯ। ଚକ୍ଖୁନ୍ତି ଅଭିଜ୍ଝାଦିପଵତ୍ତିଦ୍ଵାରଭାଵେନ ଠିତଂ ଚକ୍ଖୁଂ, ନିଗ୍ଗହିତାଗମଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନାଵିଞ୍ଛତୀତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ଵାରେ ପଵତ୍ତଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦିସହିତଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ, ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲଂ ଵା ନାକଡ୍ଢତି, ମନାପିକେସୁ ରୂପେସୁ ନାଵିଞ୍ଛତୀତି ଯୋଜନା। ଅମନାପିକେସୁ ରୂପେସୁ ନ ପଟିହଞ୍ଞତି। କାଯଗତାଯ ସତିଯା ଭାଵିତାଯ ବହୁଲୀକତାଯ ସୋତଂ ନାଵିଞ୍ଛତି। ମନାପିକେସୁ ସଦ୍ଦେସୁ… ପେ… ଅମନାପିକେସୁ ସଦ୍ଦେସୁ ନ ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ଯୋଜନା ଯଥାସମ୍ଭଵତୋ କାତବ୍ବା।

‘‘କେନ କାରଣେନ ନାଵିଞ୍ଛତି ପଟିହଞ୍ଞତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସଂଵୁତନିଵାରିତତ୍ତା ନାଵିଞ୍ଛତି ନ ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ‘‘କେନାରକ୍ଖେନ ତେ ସଂଵୁତନିଵାରିତା’’ତି ପୁଚ୍ଛତି, ସତିଆରକ୍ଖେନ ତେ ସଂଵୁତନିଵାରିତାତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ‘‘ସତିଆରକ୍ଖେନ ସଂଵୁତନିଵାରିତଭାଵୋ କେନ ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ତେନାହା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେନାତି ତସ୍ମା ସତିଆରକ୍ଖେନ ସଂଵୁତନିଵାରିତତ୍ତା ସଂଵୁତନିଵାରିତଜାନନକୋ ଭଗଵା ‘‘ସତି ତେସଂ ନିଵାରଣ’’ନ୍ତି ଯଂ ଵଚନଂ ଆହ, ତେନ ଵଚନେନ ତୁମ୍ହେହି ସତିଆରକ୍ଖେନ ସଂଵୁତନିଵାରିତଭାଵୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ପଞ୍ଞା ସତ୍ଥାନୁଗାତି କିଚ୍ଚମେଵେତ୍ଥ ଅଧିକନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

‘‘ସତି ତେସଂ ନିଵାରଣ’’ନ୍ତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ଵିହାରନ୍ତୋ ଆଚରିଯେନ ଵୁତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେ’’ତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ଵିହାରନ୍ତୋ ‘‘କଥଂ ଅମ୍ହେହି ଜାନିତବ୍ବୋ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେ’’ତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ଵିହାରନ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁସଯା ପହୀଯନ୍ତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାଯାତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ। ଅନୁସଯାତି ଅନୁରୂପଂ କାରଣଂ ଲଭିତ୍ଵା ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହା କାମରାଗାନୁସଯାଦଯୋ। ପହୀଯନ୍ତି ସମୁଚ୍ଛେଦଵସେନ ଅନୁସଯେସୁ ପଞ୍ଞାଯ ପହୀନେସୁ ପରିଯୁଟ୍ଠାନାପି ଅତ୍ଥତୋ ପହୀଯନ୍ତି। କିସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ‘‘ପହୀଯନ୍ତୀ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି? ଅନୁସଯସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ପରିଯୁଟ୍ଠାନା ପହୀଯନ୍ତୀତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତି।

‘‘ତଂ ଅନୁସଯପ୍ପହାନେନ ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନଂ କିଂ ଵିଯ ଭଵତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତଂ ଯଥା ଖନ୍ଧଵନ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧଵନ୍ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ କୁଦାଲାଦିନା ଭୂମିଂ ଖଣିତ୍ଵା ଅନଵସେସମୂଲୁଦ୍ଧରଣେ କତେ ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲଵଙ୍କୁରସନ୍ତତିପି କୁଦାଲାଦିନା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାଵ ଭଵତି ଯଥା, ଏଵଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣେନ ଅନୁସଯେସୁ ପହୀନେସୁ ଅନୁସଯାନଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନସନ୍ତତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ପିଦହିତା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ଭଵତି। କେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ଭଵତି? ପଞ୍ଞାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ଭଵତୀତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ‘‘ପଞ୍ଞାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଭାଵୋ କଥଂ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେ’’ତି ଵଚନତୋ ଅନୁସଯାନଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନସନ୍ତତିଯା ପଞ୍ଞାଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଭାଵୋ ପଣ୍ଡିତେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଇମେସୁ ପଞ୍ହଵିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ସୋତାନଂ ସଂଵରଂ, ପିଧାନଞ୍ଚ ଅଜାନନ୍ତେନ ଵା ସଂସଯିତେନ ଵା ସଂଵରପିଧାନାନଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନା ପୁଚ୍ଛାତି ପୁଚ୍ଛାଵିଚଯୋ ଚେଵ ସତିପଞ୍ଞାନଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବତ୍ତା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଵିଚଯୋ ଚ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଏତେସୁ ଚ ‘‘କେନସ୍ସୁ ନିଵୁତୋ

ଲୋକୋ’’ତିଆଦିକୋ ପଞ୍ହୋ ନୀୱରଣୱିଚିକିଚ୍ଛାପମାଦଜପ୍ପାନଂ ୱସେନ ଚତୁକ୍କିଧୋପି ଲୋକାଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ଏକୋ ପଞ୍ହୋତି ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ସତି ‘‘ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତା’’ତିଆଦିକୋପି ପଞ୍ହୋ ସଂୱରପିଧାନାନଂ ୱସେନ ଦୁୱିଧୋପି ଏକଚ୍ଚୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ଏକାଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ‘‘ଏକୋ ପଞ୍ହୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ସୋତାନଂ ବହୁଭାୱତୋ ୱା ‘‘ବହୁପଞ୍ହୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ; ତଥା ପନ ଅୱତ୍ୱା ସୋତେ ଅନାମସିତ୍ୱା ସଂୱରପିଧାନାନଂ ୱସେନ ‘‘ସୱନ୍ତି ସବ୍ବଧି ସୋତା’’ତିଆଦିମ୍ହି ‘‘ଦ୍ୱେ ପଞ୍ହା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତଦନୁସାରେନ ‘‘କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦିମ୍ହିପି ଲୋକଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ନୀୱରଣାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱସେନ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ହା’’ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଅଯଂ ନଯୋ ଦସ୍ସିତୋତି ନଯଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଦେସନାକାଲେ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧିମଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ରଚିତନିଯାମେନେୱ ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହସ୍ସ ଚେୱ ପଞ୍ହଂ ଅଟ୍ଠପେତ୍ୱା, ପଟିଞ୍ଞଞ୍ଚ ଅକତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ଚ ୱିଚଯହାରୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ଦେସନାକାଲେ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହସ୍ସ ଚେୱ ତଂ ପଞ୍ହଂ ଠପେତ୍ୱା, ପଟିଞ୍ଞଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ଚ ଯୋ ୱିଚଯୋ ହାରୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ସୋ ୱିଚଯହାରୋ କଥଂ ଅମ୍ହେହି ୱିଞ୍ଞାଯତି, ଅମ୍ହାକଂ ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥାଯ ତସ୍ମିଂ ୱିଚଯଂ ୱିଭଜେଥା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ତେସୁ ୱିଚେତବ୍ବାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯାନି ସୋତାନୀ’’ତିଆଦିଗାଥାଯ ୱିଚଯାକାରଦସ୍ସନାନନ୍ତରଂ ‘‘ପଞ୍ଞା ଚେୱ ସତି ଚା’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଗାଥାଯ୍ୱୋ ତାୱ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ – ଯାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁସଯପ୍ପହାନେନ ସୋତନିରୁଜ୍ଝନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଯାଯ ସତିଯା ଚ ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନେନ ସୋତନିରୁଜ୍ଝନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ସାଯଂ ପଞ୍ଞା ଚେୱ ସାଯଂ ସତି ଚ ତାହି ପଞ୍ଞାସତୀହି ଅସେସଂ ସହୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମଞ୍ଚେୱ ରୂପଞ୍ଚ, ଏତଂ ସବ୍ବଂ କତ୍ଥ ନିରୁଜ୍ଝମାନେ ଅସେସଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀତି ମାରିସ ମେ ମଯା ପୁଟ୍ଠୋ ତ୍ୱଂ ଭଗୱା ମଯ୍ହଂ ଏତଂ ନିରୁଜ୍ଝନଂ ପବ୍ରୂହି, ଇତି ଆଯସ୍ମା ଅଜିତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛତି।

ଅଜିତ ତ୍ୱଂ ଯମେତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତଂ ନିରୁଜ୍ଝନଂ ମଂ ଅପୁଚ୍ଛି, ଅହଂ ତେ ତୱ ତଂ ନିରୁଜ୍ଝନଂ ୱଦାମି। ଯତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେ ପଞ୍ଞାସତିସହିତଂ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ସହ ଏକତୋ ଅସେସଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି, ଏତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେ ଏତଂ ସବ୍ବଂ ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେନ ଏକତୋ ଏକକ୍ଖଣେ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଉପରୁଜ୍ଝତି, ଏତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧଂ ତସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସ ନିରୋଧୋ ନାତିୱତ୍ତତି, ତଂ ତଂ ନାମରୂପନିରୋଧଂ ସୋ ସୋ ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧୋ ନାତିୱତ୍ତତୀତି।

‘‘ତସ୍ମିଂ ପଞ୍ହେ ଅଯଂ ଅଜିତୋ କିଂ ପୁଚ୍ଛତି? ଉପରୁଜ୍ଝନମେୱ ପୁଚ୍ଛତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞଂ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ‘‘ଅଯଂ ପଞ୍ହେ ଅନୁସନ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଯନ୍ତି ଯୋ ଆଯସ୍ମା ଅଜିତୋ ପଞ୍ହଂ ଅପୁଚ୍ଛୀତି ଅଯଂ ଅଜିତୋ। ପଞ୍ହେତି ‘‘ପଞ୍ଞା ଚେୱ ସତି ଚା’’ତିଆଦିପଞ୍ହେ। ଯଦି ଅନୁସନ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ସତି ‘‘କତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛନଂ ଅଯୁତ୍ତଂ ଭୱେଯ୍ୟାତି? ନ, ଅନୁସନ୍ଧୀଯତି ଏତେନ ଉପନିରୁଜ୍ଝନେନାତି ଅନୁସନ୍ଧୀତି ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନୁସନ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ କିଂ…ପେ… ନିବ୍ବାନଧାତୁ’’ନ୍ତି। ଅନୁସନ୍ଧିପୁଚ୍ଛନେନ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁଯାପି ପୁଚ୍ଛନତୋ ‘‘କତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛନଂ ଯୁତ୍ତମେୱ।

‘‘ଯା ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁ ପୁଚ୍ଛିତା, ତଂ କତମାଯ ପଟିପଦାଯ ଅଧିଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାସଙ୍ଖାତଂ ପଟିପଦଂ ୱିସଯେନ ସହ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତୀଣୀ ସଚ୍ଚାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖତାନୀତି କମ୍ମାଦିପଚ୍ଚଯେହି ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂଯ ଦୁକ୍ଖାଦୀନି କରୀଯନ୍ତୀତି ସଙ୍ଖତାନି। ନିରୋଧଧମ୍ମାନୀତି ନିରୁଜ୍ଝନଂ ନିରୋଧୋ, ଧମ୍ମୋପି ନିରୋଧଧମ୍ମୋୱ, ତସ୍ମା ନିରୋଧୋ ଧମ୍ମୋ ସଭାୱୋ ଯେସଂ ଦୁକ୍ଖାଦୀନନ୍ତି ନିରୋଧଧମ୍ମାନୀତି ଅତ୍ଥୋୱ ଗହେତବ୍ବୋ। ତାନି ତୀଣି ସଚ୍ଚାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦଯୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତୀଣି ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯମଗ୍ଗସଚ୍ଚାନି ସଙ୍ଖତାନୀତି ୱୁତ୍ତାନି, ‘‘କିଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିରୋଧୋ ଅସଙ୍ଖତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ‘‘ନିରୋଧଧମ୍ମୋ’’ତିପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କମ୍ମାଦିପଚ୍ଚଯେହି ଅସଙ୍ଖତତ୍ତା ଅସଙ୍ଖତୋ। ଉପ୍ପାଦନିରୋଧାଭାୱତୋ ଅନିରୋଧଧମ୍ମୋ। ‘‘ପହାଯକପହାତବ୍ବେସୁ ସଚ୍ଚେସୁ କତମେନ ପହାଯକେନ କତମୋ ପହାତବ୍ବୋ, କତମାଯ ଭୂମିଯା ପହୀନୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ସମୁଦଯୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୂମୀସୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱୀସୁ ଭୂମୀସୂତି ଦସ୍ସନଭାୱନାଭୂମୀସୁ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି କାମଭୱରାଗୋ। ରୂପରାଗୋତି ରୂପଭୱରାଗୋ। ଅରୂପରାଗୋତି ଅରୂପଭୱରାଗୋ। ସଂଯୋଜନଭେଦତୋ ଦସ ସଂଯୋଜନାନି ପହୀଯନ୍ତୀତି ଯୋଜନା।

୧୨। ପହାତବ୍ବସଂଯୋଜନାନି ଦସ୍ସନଭୂମିଭାୱନାଭୂମିଭେଦେନ ୱିଭତ୍ତାନି, ଅମ୍ହେହିପି ଞାତାନି, ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭେଦତୋ କଥଂ ୱିଭତ୍ତାନୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ତୀଣୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ‘‘ପହାତବ୍ବସଂଯୋଜନେସୁ କତମାନି ସଂଯୋଜନାନି କତମଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅତ୍ତନୋ ପହାଯକଂ କତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ତୀଣୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧିଟ୍ଠାଯ ଅତ୍ତନୋ ପହାଯକଂ କତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ଅନୁପ୍ପାଦୱସେନ। ‘‘ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ସଂଯୋଜନାନଂ ନିରୁଜ୍ଝନହେତୁ ହୋତୁ, ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କିସ୍ସ ହେତୂ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଂ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଯେନ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଅରହା ‘‘ମେ ଜାତି ଖୀଣା’’ତି ଏୱଂ ଜାନାତି, ଇଦଂ ଜାନନହେତୁ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଖଯେ

ଜାତିକ୍ଖଯେ ଅରହତ୍ତଫଲେ ପଞ୍ଞଂ ଞାଣଂ। ଯଂ ଯେନ ଅଞ୍ଞାତାଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଅରହା "ଇତ୍ଥତ୍ତାଯ ଅପରଂ ନ ଭଞ୍ଞିସ୍ସାମୀ"ତି ପଜାନାତି, ଇଦଂ ପଜାନନହେତୁ ଅଞ୍ଞାତାଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅନୁପ୍ପାଦେ ପନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନେ ଅରହତ୍ତଫଲେ ପଞ୍ଞଂ ଞାଣଂ ଅଞ୍ଞାତାଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଜାନନହେତୁ ହୋତୀତି ଞ୍ଞଂ ହୋତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଞାଣାନି ପହାଯକାନି କତ୍ୱା ସଂଯୋଜନାନି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, "ତାନି ଞାଣାନି କଦା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ"ତି ଞଉଭଭାଞତୋ "ତତ୍ଥ ଯଞା"ତିଆଦି ଞ୍ଞଂ।

"ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପାପୁଣନ୍ତସ୍ସ ନିରୁଜ୍ଝତୁ, ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣନ୍ତସ୍ସ ନିରୁଜ୍ଝତୁ, ଅଞ୍ଞାତାଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କଦା ନିରୁଜ୍ଝତୀ"ତି ପୁଚ୍ଛିତଭତ୍ତା "ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଚ ଖଯେ"ତିଆଦି ଞ୍ଞଂ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେତି କିଚ୍ଚଭେଦେନ ଦ୍ୱେ, ସଭାଞତୋ ପନ ଏକାଞ।

"ପଜାନନକିଚ୍ଚମ୍ପି ଏକମେଞ, କଥଂ ଦ୍ୱେ ସିଯୁ"ନ୍ତି ଞଉଭଭତ୍ତା "ଅପିଚା"ତିଆଦି ଞ୍ଞଂ। ଆରମ୍ମଣପଞ୍ଞାଭେଦେନ ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲଭନ୍ତୀତି ଞ୍ଞଂ ହୋତି। ସାତି ଯା ପଞ୍ଞା ପୁଦ୍ଦଗାଥାଯଂ ସୋତପିଧାନକିଚ୍ଚେନ ଞ୍ଞା, ସା ପଞ୍ଞା ପକାରେହି ଜାନନସଭାଞେନ ପଞ୍ଞା ନାମ। ଯଥାଦିଟ୍ଠଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅପିଲାପନଟ୍ଠେନ ଓଗାହନଟ୍ଠେନ ସତି ନାମ।

୧୩। "ପଞ୍ଞା ଚେଞ ସତି ଚା"ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଆଚରିଯେନ ଞିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, "ନାମରୂପଞ୍ଚା"ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ କଥଂ ଅମ୍ହେହି ଞାତବ୍ବୋ"ତି ଞଉଭଭତ୍ତା ନାମରୂପଂ ଞିଭଜନ୍ତୋ "ତତ୍ଥ ଯେ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି କମ୍ମଞିପାକଞଟ୍ଟଭେଦେ ଭଞତ୍ତଯେ। ତତ୍ଥାତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତନାମରୂପସମୁଦାଯେ। ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ଚକ୍ଖ୍ୱାଦିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି । ଞିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ନ ଞ୍ଞଂ, ପଚୁରଜନସ୍ସ ପନ ଅଞିଭଜିତ୍ୱା ଗହଣୀଯସଭାଞମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଞ୍ଞଂ। ଞିଭାଗଂ ଜାନନ୍ତେହି ପନ "ନାମଂ ଞିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ରୂପଂ ପନ ନ ଞିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ସହଜାତ"ନ୍ତି ଞିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ତସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାସତିସହିତସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସ। ନିରୋଧନ୍ତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁଂ।

ଭଗଞନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଆଯସ୍ମା ଅଜିତୋ "ପଞ୍ଞା ଚେଞ...ପେ... କତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ"ତି ଏଞଂ ପାରାଯନେ ଆହ। "ପଞ୍ଞା ଚେଞାତିଆଦିଗାଥାଯ ଯା ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁ ପୁଚ୍ଛିତା, ସା ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁ କତମେନ ଅଧିଗମେନ ପତ୍ତବ୍ବା"ତି ପୁଚ୍ଛିତଭତ୍ତା ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦମୁଖେନ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମମୁଖେନ ପତ୍ତବ୍ବା, ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦଭାଞନାଯ ଚ ଚତ୍ତାରିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ମୂଲଭୂତାନି, ତସ୍ମା ମୂଲଭୂତାନି ତାନି ଚତ୍ତାରିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ତତ୍ଥ ସତି ଚ ପଞ୍ଞା ଚା"ତିଆଦିମାହ। କୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମଗତିଯୋ ସମନ୍ନେସମାନାଯ ସତିଯା ସିଜ୍ଝମାନାଯ ଏକଗ୍ଗତେନ ସମାଧି ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବୋ, ସତିଗ୍ଗହଣେନ ଚ ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନଂ ଗାଥାଯଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନେନ ଚ ସମାଧିକିଚ୍ଚଂ ପାକଟନ୍ତି ଆହ "ସତି ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚା"ତି। ପଞ୍ଞାଯ ଅନୁସଯସମୁଗ୍ଘାତଂ ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାତେନ ଞୀରିଯେନ ସିଜ୍ଝତି, ନ ଞିନା ତେନାତି ଞ୍ଞଂ "ପଞ୍ଞା ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ଞୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚା"ତି।

ଇମେସୁ ଯଥାଞ୍ଞେସୁ ଚତୂସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଞା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଞା ସିଜ୍ଝନ୍ତେସୁ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଯା ସଦ୍ଦହନା ଓକପ୍ପନା ସିଦ୍ଧା, ଇଦଂ ସଦ୍ଦହନଓକପ୍ପନସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସିଦ୍ଧଂ, "ତେସୁ ମୂଲଭୂତେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ସିଦ୍ଧେସୁ କତମେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେନ କତମୋ ଧମ୍ମୋ ସିଦ୍ଧୋ"ତି ପୁଚ୍ଛିତଭତ୍ତା ଇମିନା ଅଯଂ ସିଦ୍ଧୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ତତ୍ଥ ଯା ସଦ୍ଧାଧିପତେଯ୍ୟା"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ସତ୍ତାଦୀସୁ। ସଦ୍ଧାଧିପତେଯ୍ୟାତି ପଚ୍ଚଯଭୂତାଯ ସଦ୍ଧାଯ ସିଦ୍ଧୋ ଛନ୍ଦୋ ଅଧିପତୀତି ସଦ୍ଧାଧିପତି, ସଦ୍ଧାଧିପତିନା ପଞତ୍ତେତବ୍ବା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାତି ସଦ୍ଧାଧିପତେଯ୍ୟା। ଛନ୍ଦସମାଧୀତି ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ପଞତ୍ତିତୋ ସମାଧି ଞା ଛନ୍ଦାଧିପତିନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପଞତ୍ତୋ ସମାଧି ଞା ଛନ୍ଦସମାଧି, ପହାନଂ ପହାନହେତୁ ହୋତୀତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ପହାନନ୍ତି ଚ ପଜହତି ଞିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସେ ଏତେନ ଛନ୍ଦସମାଧିନାତି ପହାନନ୍ତି କରଣସାଧନତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନାତି ପରିକମ୍ମବଲେନ। ଭାଞନାବଲେନାତି ମହଗ୍ଗତଭାଞନାବଲେନ।

"ସୋ ଛନ୍ଦସମାଧି ସଯଂ କେଞଲୋଞ ପହାନ"ନ୍ତି ଞଉଭଭତ୍ତା "ତତ୍ଥ ଯେ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା"ତିଆଦି ଞ୍ଞଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ। "ତସ୍ମିଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଅସ୍ସାସା"ତିଆଦିନା ଅସ୍ସାସାଦିସୀସେନ ଅସ୍ସାସାଦିଜନକା ଞୀରିଯସଙ୍ଖାରା ଗହିତା, ତେ ଚ ଯାଞ ଭାଞନାପାରିପୂରୀ, ତାଞ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସରଣତୋ ଚ ସରା, ପୁନପ୍ପୁନଂ ସଙ୍କପ୍ପତୋ ଚ ସଙ୍କପ୍ପା। ଯୋ ପନ "ସରସଙ୍କପ୍ପା, ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଚା"ତି ଏଞଂ ଞ୍ଞପ୍ପକାରୋ ପୁରିମକୋ ଛନ୍ଦସମାଧି ଞା କିଲେସଞିକ୍ଖମ୍ଭନତାଯ ଚ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନତାଯ ଚ ପହାନଂ ପହାନହେତୁପଧାନଂ ଞା, "ଇମେ ଞ୍ଞପ୍ପକାରା ସଙ୍ଖାରାଦଯୋ କିଂ ଭାଞେନ୍ତୀ"ତି ପୁଚ୍ଛିତଭତ୍ତା "ଇମେ ଚ ସଙ୍ଖାରା"ତିଆଦି ଞ୍ଞଂ। ତତ୍ଥ ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଚ ତଦୁଭଯଞ୍ଚ ଛନ୍ଦସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତଂ ଞିଞେକନିସ୍ସିତଂ ଞିରାଗନିସ୍ସିତଂ ନିରୋଧନିସ୍ସିତଂ ଞୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମିଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାଞେତୀତି ଯୋଜନା।

ଛନ୍ଦସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ଛନ୍ଦୋ ଏଞ ଅଧିପତି ଛନ୍ଦାଧିପତି, ଛନ୍ଦାଧିପତିସମାଧି। ତେନ ଞ୍ଞଂ ଭଗଞତା – "ଛନ୍ଦଂ ଚେ, ଭିକ୍ଖଞେ, ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ଲଭତି ସମାଧି"ନ୍ତି (ଞିଭ। ୪୩୨)। ଛନ୍ଦହେତୁକୋ ଞା ସମାଧି, ଛନ୍ଦାଦିକୋ ଞା ସମାଧି ଛନ୍ଦସମାଧି, ଛନ୍ଦାଧିପତିସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନୋ

ସମାଧୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଧାନଭୂତା ସଙ୍ଖାରା ପଧାନସଙ୍ଖାରା, ପଧାନସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରାଦଯୋ ନିୱତ୍ତାପିତା, ଛନ୍ଦସମାଧି ଚ ପଧାନସଙ୍ଖାରା ଚାତି ଛନ୍ଦସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରା, ତେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଛନ୍ଦ…ପେ… ସମନ୍ନାଗତୋ, ତଂ…ପେ… ଗତଂ। ଇଜ୍ଝତି ସମିଜ୍ଝତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଇଦ୍ଧି, କୋଟ୍ଠାସୋ, ଇଦ୍ଧି ଏୱ ପାଦୋ କୋଟ୍ଠାସୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ଇଦ୍ଧିପାଦଚତୁକ୍କୋ। ଇଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ତାଯ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇଦ୍ଧି, ପଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ପାଦୋ, ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ। ଇଦ୍ଧିପାଦୋତି ସାମଞ୍ଞତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତୋପି ‘‘ଛନ୍ଦସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋୱ ଗହେତବ୍ବୋ, ତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ତଂ ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ୱିରାଗନିସ୍ସିତନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ କିଚ୍ଚତୋ ତଦଙ୍ଗୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ, ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ କିଚ୍ଚତୋ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ, ଆରମ୍ମଣତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ। ୱିରାଗନିସ୍ସିତନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ କିଚ୍ଚତୋ ତଦଙ୍ଗୱିରାଗନିସ୍ସିତଂ, ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ କିଚ୍ଚତୋ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରାଗନିସ୍ସିତଂ , ଆରମ୍ମଣତୋ ନିସ୍ସରଣୱିରାଗନିସ୍ସିତଂ। ନିରୋଧନିସ୍ସିତନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ କିଚ୍ଚତୋ ତଦଙ୍ଗନିରୋଧନିସ୍ସିତଂ, ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ନିସ୍ସରଣନିରୋଧନିସ୍ସିତଂ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କିଚ୍ଚତୋ ସମୁଚ୍ଛେଦନିରୋଧନିସ୍ସିତଂ, ଆରମ୍ମଣତୋ ନିସ୍ସରଣନିରୋଧନିସ୍ସିତଂ। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗୱସେନ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥପି ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ତଦଙ୍ଗୱସେନ ପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ, ନିବ୍ବାନନିନ୍ନଭାୱେନ ପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ, ଆରମ୍ମଣକରଣେନ ନିବ୍ବାନପକ୍ଖନ୍ଦନୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋତି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥଂ ପରିଣମତି, ପରିଣତଂ ୱା ପରିପଚତି ପରିପଚନଂ କରୋତୀତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମୀ, ତଂ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମିଂ।

ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାକାରୋ ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କଥଂ ୱୀରିଯିଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାକାରୋ ଅମ୍ହେହି ୱିଜାନିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ଯା ୱୀରିଯାଧିପତେଯ୍ୟା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେୱ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ। ସଂଖିତ୍ତୱସେନ ପନ ଠପିତଂ ପାଠଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଠପେସ୍ସାମି। କଥଂ? –

‘‘ତତ୍ଥ ଯା ୱୀରିଯାଧିପତେଯ୍ୟା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା, ଅଯଂ ୱୀରିଯସମାଧି। ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତାଯ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ୱା ଭାୱନାବଲେନ ୱା, ଇଦଂ ପହାନଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ୱିତକ୍କୱିଚାରା ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତା ସରସଙ୍କପ୍ପା, ଇମେ ସଙ୍ଖାରା। ଇତି ପୁରିମକୋ ଚ ୱୀରିଯସମାଧି, କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନତାଯ ଚ ପହାନଂ ଇମେ ଚ ସଙ୍ଖାରା, ତଦୁଭଯଂ ୱୀରିଯସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତି ୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ୱିରାଗନିସ୍ସିତଂ ନିରୋଧନିସ୍ସିତଂ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମିଂ।

‘‘ତତ୍ଥ ଯା ଚିତ୍ତାଧିପତେଯ୍ୟା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା, ଅଯଂ ଚିତ୍ତସମାଧି। ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତାଯ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ୱା ଭାୱନାବଲେନ ୱା, ଇଦଂ ପହାନଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ୱିତକ୍କୱିଚାରା ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତା ସରସଙ୍କପ୍ପା, ଇମେ ସଙ୍ଖାରା। ଇତି ପୁରିମକୋ ଚ ଚିତ୍ତସମାଧି, କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନତାଯ ଚ ପହାନଂ ଇମେ ଚ ସଙ୍ଖାରା, ତଦୁଭଯଂ ଚିତ୍ତସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତି ୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ୱିରାଗନିସ୍ସିତଂ ନିରୋଧନିସ୍ସିତଂ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମିଂ।

‘‘ତତ୍ଥ ଯା ୱୀମଂସାଧିପତେଯ୍ୟା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା, ଅଯଂ ୱୀମଂସାସମାଧି, ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନତାଯ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ୱା ଭାୱନାବଲେନ ୱା, ଇଦଂ ପହାନଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ୱିତକ୍କୱିଚାରା ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତା ସରସଙ୍କପ୍ପା, ଇମେ ସଙ୍ଖାରା। ଇତି ପୁରିମକୋ ଚ ୱୀମଂସାସମାଧି କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନତାଯ ଚ ପହାନଂ ଇମେ ଚ ସଙ୍ଖାରା, ତଦୁଭଯଂ ୱୀମଂସାସମାଧିପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତି ୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ୱିରାଗନିସ୍ସିତଂ ନିରୋଧନିସ୍ସିତଂ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମି’’ନ୍ତି।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ୱୀରିଯସମାଧୀତି ୱୀରିଯଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ପଟ୍ଟିତୋ ସମାଧି ୱା ୱୀରିଯାଧିପତିନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପୱତ୍ତୋ ସମାଧି ୱା ୱୀରିଯସମାଧି। ଚିତ୍ତସମାଧୀତି ଚିତ୍ତଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ପଟ୍ଟିତୋ ସମାଧି ୱା ଚିତ୍ତାଧିପତିନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପୱତ୍ତୋ ସମାଧି ୱା ଚିତ୍ତସମାଧି। ୱୀମଂସାସମାଧୀତି ୱୀମଂସଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ପଟ୍ଟିତୋ ସମାଧି ୱା ୱୀମଂସାଧିପତିନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପୱତ୍ତୋ ସମାଧି ୱା ୱୀମଂସାସମାଧୀତି।

ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପେନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୱଣ୍ଣନା କତା, ଗମ୍ଭୀରଞାଣେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁରୂପେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱା ଗମ୍ଭୀରତୋ ୱା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବା।

୧୪। ‘‘ଛନ୍ଦସମାଧି ୱୀରିଯସମାଧି ଚିତ୍ତସମାଧି ୱୀମଂସାସମାଧୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ‘‘ଏୱଂ ସତି ୱୀମଂସାସମାଧିଯେୱ ଞାଣମୂଲକୋ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ

ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି ଭୱେଯ୍ୟୁ, ଅଞ୍ଞେ ତଯୋ ସମାଧଯୋ ଅଞ୍ଞାଣମୂଲକା ଅଞ୍ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଅଞ୍ଞାଣପୱତ୍ତିଯୋ ଭୱେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ସବ୍ବେ ସମାଧଯୋ ଞାଣମୂଲକାଦଯୋଯେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସବ୍ବୋ ସମାଧି ଞାଣମୂଲକୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବୋ ସମାଧୀତି ଛନ୍ଦସମାଧି, ୱୀରିଯସମାଧି, ଚିତ୍ତସମାଧି, ୱୀମଂସାସମାଧୀତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ ସମାଧି। ଞାଣମୂଲକୋତି ଏକାୱଜ୍ଜନୱୀଥିନାନାୱଜ୍ଜନୱୀଥୀସୁ ପୱତ୍ତଂ ଉପଚାରଞାଣମୂଲକୋ। ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋତି ଅଧିଗମଞାଣଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଅସ୍ସାତି ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ। ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତୀତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ଅନୁପରିୱତ୍ତି ଅସ୍ସାତି ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି। ଅଥ ୱା ନାନାୱଜ୍ଜନୂପଚାରଞାଣଂ ୱା ପଟିସନ୍ଧିଞାଣଂ ୱା ମୂଲଂ ଅସ୍ସାତି ଞାଣମୂଲକୋ, ଉପଚାରଞାଣଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଅସ୍ସାତି ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ, ଅପ୍ପନାଞାଣଂ ଅନୁପରିୱତ୍ତି ଅସ୍ସାତି ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି। ସବ୍ବଂ ୱା ଉପଚାରଞାଣଂ ମୂଲଂ ଅସ୍ସାତି ଞାଣମୂଲକୋ। ଅପ୍ପନାଞାଣଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଅସ୍ସାତି ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ। ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣଂ ଅନୁପରିୱତ୍ତି ଅସ୍ସାତି ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି, ଅନୁପରିୱତ୍ତନଂ ୱା ଅନୁପରିୱତ୍ତି, ଞାଣସ୍ସ ଅନୁପରିୱତ୍ତି ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି, ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି ଅସ୍ସାତି ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି। ଞାଣଂ ପନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେୱ।

ଯଥା ପୁରେ ତଥା ପଚ୍ଛାତି ଯଥା ଛନ୍ଦସମାଧିଆଦିଚତୁବ୍ବିଧସମାଧିସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେନ ପୁରେ ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ ଅସଙ୍ଖ୍ୱେଯ୍ୟେସୁପି ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧସ୍ସ, ପରେସଂ ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଜ୍ଝନମେୱ, ନ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ ତଥା ତଥାୱୁତ୍ତସମାଧିସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେନ ପଚ୍ଛା ଅନାଗତାସୁ ଜାତୀସୁ ଅସଙ୍ଖ୍ୱେଯ୍ୟେସୁପି ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧସ୍ସ, ପରେସଂ ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଜ୍ଝନମେୱ, ନ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଥା ପଚ୍ଛା ତଥା ପୁରେତି ଯଥା ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧିସ୍ସ ଚେତୋପରିଯଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେନ ଅନାଗତେସୁ ସତ୍ତସୁଯେୱ ଦିୱସେସୁ ପରସତ୍ତାନଂଯେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଜ୍ଝନମେୱ, ନ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ, ତଥା ତଥାୱୁତ୍ତସମାଧିସ୍ସ ପୁରେ ଅତୀତେସୁ ସତ୍ତସୁଯେୱ ଦିୱସେସୁ ପରସତ୍ତାନଂଯେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଜ୍ଝନମେୱ, ନ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଥା ଦିୱା ତଥା ରତ୍ତିନ୍ତି ଯଥା ଚକ୍ଖୁମନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଦିୱସଭାଗେ ସୂରିଯାଲୋକେନ ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସିତତ୍ତା ଆପାଥଗତଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ରୂପଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନପି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ତଥା ରତ୍ତିଭାଗେ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେପି ଅନ୍ଧକାରେ ୱତ୍ତମାନେ ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧିସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେନ ରୂପାଯତନସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଜ୍ଝନମେୱ, ନ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ। ଯଥା ରତ୍ତିଂ ତଥା ଦିୱାତି ଯଥା ରତ୍ତିଭାଗେ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେପି ଅନ୍ଧକାରେ ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧିସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେନ ରୂପାଯତନସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଜ୍ଝନମେୱ, ନ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ, ତଥା ଦିୱସଭାଗେ ସୁଖୁମସ୍ସ ରୂପାଯତନସ୍ସ ୱା କେନଚି ପାକାରାଦିନା ତିରୋହିତସ୍ସ ରୂପାଯତନସ୍ସ ୱା ଅତିଦୂରଟ୍ଠାନେ ପୱତ୍ତସ୍ସ ରୂପାଯତନସ୍ସ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧିସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେନ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଜ୍ଝନମେୱ, ନ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଯଥା ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧିସ୍ସ ଦିୱସଭାଗେ ଦିବ୍ବସୋତଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେନ ସୁଖୁମସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସ ୱା କେନଚି ପାକାରାଦିନା ତିରୋହିତସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସ ୱା ଅତିଦୂରଟ୍ଠାନେ ପୱତ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସ ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଜ୍ଝନମେୱ, ନ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ, ତଥା ରତ୍ତିଭାଗେପି ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧିସ୍ସ ଦିବ୍ବସୋତଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେନ ସୁଖୁମସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସ ୱା କେନଚି ପାକାରାଦିନା ତିରୋହିତସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସ ୱା ଅତିଦୂରଟ୍ଠାନେ ପୱତ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସ ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଜ୍ଝନମେୱ, ନ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନନ୍ତି ଅଯଂ ନଯୋପି ନେତବ୍ବୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ –

''ଯଥା ପୁରେତି ଯଥା ସମାଧିସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱେନା''ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ''ଯଥା ଚ ରୂପାଯତନେ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ସମାଧିସ୍ସ ଦିବ୍ବସୋତଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିତାଯ ସଦ୍ଦାଯତନେ ଚ ନେତବ୍ବ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୪)।

''ଞାଣମୂଲକାଦିସମାଧିନା ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିଭାୱାଦିସହିତେନ କିଂ ଭାୱେତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଇତି ୱିୱଟେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ଅପରିଯୋନଦ୍ଧେନାତି ନୀୱରଣାଦିୱିଗମନେନ। ସପ୍ପଭାସଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଇଦ୍ଧିପାଦସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ଭାୱେତି। ଇଦ୍ଧିପାଦସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ହି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତସହଭୂନି କୁସଲାନି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସତିନ୍ଦ୍ରିଯସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଭୂତାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ମଗ୍ଗଚିତ୍ତେ ନିରୁଜ୍ଝମାନେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନଭାୱେନ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତ୍ତା। ଏୱଂ ମଗ୍ଗୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧା ପଞ୍ଞା ଚ ସତି ଚ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଯୋଜନା।

''କସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧା ନାମରୂପଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ନାମରୂପଞ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧା ନାମରୂପଞ୍ଚ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ''ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧା ପଞ୍ଞା ଚ ସତି ଚାତି ୱୁତ୍ତାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଏୱଂ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ନାମରୂପଞ୍ଚ ନିରୁଜ୍ଝତି, ନିରୁଜ୍ଝମାନଂ ପନ ନାମରୂପଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧା ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନାମରୂପଞ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନାମରୂପଞ୍ଚାତି ମଗ୍ଗେନ ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାଦିକେ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହଂ ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯଂ, ଭୂତୁପାଦାରୂପଞ୍ଚ। ୱିଞ୍ଞାଣହେତୁକନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ହେତୁ ଅସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞାଣହେତୁକଂ। ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣେନ ପଚ୍ଚଯେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ। ତସ୍ସାତି

ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ହେତୂତି ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋ କିଲେସୋ। ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଅନାହାରନ୍ତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯଂ। ଅନଭିନନ୍ଦିତନ୍ତି କାମତଣ୍ହାଦୀହି ଅନଭିନନ୍ଦିତଦ୍ଧଂ। ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକନ୍ତି ପୁନବ୍ଭୱାଭିସନ୍ଦହନରହିତଂ। ନ୍ତି ତାଦିସଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଅହେତୂତି ନତ୍ଥି ହେତୁସଙ୍ଖାତଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ଇମସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସାତି ଅହେତୁ। ଅପ୍ପଚ୍ଚଯନ୍ତି ସହାଯୱିରହେନ ନତ୍ଥି ପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା ଇମସ୍ସାତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯଂ। ଏୱଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧା ନାମରୂପଞ୍ଚ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି।

''ପଞ୍ଞାସତୀନଞ୍ଞେୱ ନାମରୂପସ୍ସ ଚ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ନିରୁଜ୍ଝନଭାୱୋ କଥଂ ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତେନାହ ଭଗୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତାକାରେନ ପଞ୍ଞାସତୀନଞ୍ଞେୱ ନାମରୂପସ୍ସ ଚ ନିରୁଜ୍ଝନଭାୱଜାନନକୋ ଭଗୱା ଯଥାନିରୁଜ୍ଝନଭାୱଦୀପକଂ ''ଯମେତଂ...ପେ... ଏତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଗାଥାୱଚନଂ ଆହ। ତେନ ଗାଥାୱଚନେନ ତୁମ୍ହେହି ମଯା ୱୁତ୍ତୋ ନିରୁଜ୍ଝନଭାୱୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋଯେୱାତି। ଏତ୍ଥାପି ପଞ୍ଞାସତିନାମରୂପାନଂ ନିରୁଜ୍ଝନଂ ଅଜାନନ୍ତେନ ତତ୍ଥ ୱା ସଂସଯନ୍ତେନ ଅଜିତେନ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା ପୁଚ୍ଛାତି ୱା ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନା ପୁଚ୍ଛାତି ୱା ପଞ୍ଞାଦୀନଂ ଅନେକତ୍ତତ୍ତା ଧମ୍ମତୋ ୱା ଅନେକାଧିଟ୍ଠାନା ପୁଚ୍ଛାତି ୱା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନା ପୁଚ୍ଛା''ତି ୱା ଇଚ୍ଚେୱମାଦିପୁଚ୍ଛାୱିଚଯୋ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବୋ। ''ସରୂପଦସ୍ସନୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ୱା ଅନେକାଧିଟ୍ଠାନୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ୱା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନୱିସ୍ସଜ୍ଜନ''ନ୍ତି ୱା ଇଚ୍ଚେୱମାଦିୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯୋ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନାଦିପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଚେୱ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନାଦିପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଚ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛାୱିଚଯୋ ଚେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯୋ ଚ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନେସୁ ଏକତୋ ଦସ୍ସିତେସୁ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ କଥଂ ପୁଚ୍ଛାୱିଚଯୋ ଚେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯୋ ଚ ଅମ୍ହେହି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛଂ ନୀହରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱିଚଯଂ ୱିଭଜନ୍ତୋ ''ଯେ ଚ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାସେ''ତିଆଦିମାହ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –

''ଏୱଂ ଅନୁସନ୍ଧିପୁଚ୍ଛମ୍ପି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନା, ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନା ଚ ପୁଚ୍ଛା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଦସ୍ସିତାତି ଇଦାନି ତା ସହ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯେ ଚ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାସେ'ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୪) –

ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସାଯଂ ଅତ୍ଥୋ – ଇଧ ସାସନେ ଯେ ଅରହନ୍ତୋ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି, ପୁଥୂ ବହୂଯେୱ ସତ୍ତ ଜନା ସେକ୍ଖା ସୀଲାଦିସିକ୍ଖମାନା ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ଅରହନ୍ତାୱଞ୍ଞେୱ ସେକ୍ଖାନଞ୍ଚ ଇରିଯଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ମେ ମହା ପୁଟ୍ଠୋ ନିପକୋ ତ୍ୱଂ ଭଗୱା ପବ୍ରୂହି ମାରିସ ଇତି ଆଯସ୍ମା ଅଜିତୋ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଆହାତି।

୧୫। ତସ୍ସଂ ଗାଥାଯଂ ''କିତ୍ତକାନି ପୁଚ୍ଛିତାନୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଇମାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଦତ୍ଥାନୁରୂପଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଇମାନି ତୀଣି ପଦାନି ପୁଚ୍ଛିତାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଯେ ଚ ...ପେ... ମାରିସା''ତି ଗାଥାଯଂ ଯେ ପଞ୍ହା ପୁଚ୍ଛିତା, ତେ ପଞ୍ହା ତଯୋ ହୋନ୍ତି, ''କିସ୍ସ କେନ କାରଣେନ ତଯୋ ହୋନ୍ତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''କିସ୍ସ...ପେ... ଯୋଗେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେକ୍ଖା ଅରିଯା ଚ ଅସେକ୍ଖା ଅରିଯା ଚ ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ପହାନଞ୍ଚାତି ସେଖାସେଖୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମପ୍ପହାନାନି, ତେସଂ ଯୋଗୋତି ସେଖା...ପେ... ଯୋଗୋ, ତେନ ସେଖା...ପେ... ଯୋଗେନ। ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛାୱିଧିନା ହି ଯସ୍ମା ''ଯେ ଚ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାସେ...ପେ... ମାରିସା''ତି ଗାଥମାହ, ତସ୍ମା ତଯୋ ପଞ୍ହା ହୋନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

''ଯେ ଚ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାସେ''ତି ଇମିନା ଅସେକ୍ଖାନଂ ଅରହତ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛତି, ''ଯେ ଚ ସେକ୍ଖା ପୁଥୂ ଇଧା''ତି ଇମିନା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖାନଂ ସେକ୍ଖସିକ୍ଖନଂ ପୁଚ୍ଛତି, ''ତେସଂ ମେ ନିପକୋ ଇରିଯଂ, ପୁଟ୍ଠୋ ପବ୍ରୂହି ମାରିସା''ତି ଇମିନା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖାନଂ ୱିପସ୍ସନା ପୁବ୍ବଭାଗେ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ ପୁଚ୍ଛତି। ''ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା ପୁଚ୍ଛାତି ୱା ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନା ପୁଚ୍ଛାତି ୱା ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନା ପୁଚ୍ଛାତି ୱା ଅନେକାଧିଟ୍ଠାନା ପୁଚ୍ଛା''ତି ୱା ଇଚ୍ଚେୱମାଦିପୁଚ୍ଛାୱିଚଯୋ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବୋ।

ସତ୍ତଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛଂ ନୀହରିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛାୱିଚଯୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''ତସ୍ସଂ ପୁଚ୍ଛାଯଂ କତମା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଗାଥା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସଂ ଗାଥାଯଂ। ''କାମେସୁ...ପେ... ପରିବ୍ବଜେ''ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଗାଥା ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତା। କାମେସୂତି କାମୀଯନ୍ତୀତି କାମା, ତେସୁ କାମେସୁ। ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ କିଲେସକାମେନ ପଣ୍ଡିତେହି ନାଭିଗିଜ୍ଝେଯ୍ୟ। ମନସା ନାୱିଲୋସିଯାତି ଆୱିଲଭାୱକରେ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କାଦଯୋ ଚେୱ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦଯୋ ଚ ଧମ୍ମେ ପଜହନ୍ତୋ ପଣ୍ଡିତୋ ମନସା ଅନାୱିଲୋ ସୁପ୍ପସନ୍ନୋ ଭୱେଯ୍ୟ। କୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନନ୍ତି ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦିନା ପରିତୁଲିତତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚତାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ କୁସଲୋ ଛେକୋ। ସତୋତି କେସାଦୀସୁ ସରତୀତି ସତୋ। ଭିକ୍ଖୂତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେ ଭଯାଦିତୋ ଇକ୍ଖତୀତି ଭିକ୍ଖୁ। ପରିବ୍ବଜେତି ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଭାୱେନ କିଲେସକାମୱତ୍ଥୁକାମେ ପରି ସମନ୍ତତୋ ୱଜ୍ଜେଯ୍ୟ।

ପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯଂ ‘‘ନିପକୋ’’ତି ପଦେନ ପସଂସିତେନ ଭଗୱତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଗାଥା ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଯେନ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣେନ ଉକ୍କଂସଗତେନ ପକ୍କଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ, ତଂ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣଂ ତାୱ କାଯକମ୍ମାଦିଭେଦେହି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଂ କାଯକମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା କତଂ ସବ୍ବଂ କାଯକମ୍ମଂ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଅତୀତେ ଅଂସେତି ଅତୀତଭୱେ ସପରକ୍ଖନ୍ଧାଦିକେ କୋଟ୍ଠାସେ ଅଞ୍ଞାଣେନ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଭଗୱତୋ ଞାଣଦସ୍ସନଂ। ଅନାଗତେ ଅଂସେତି ଅନାଗତଭୱେ ସପରକ୍ଖନ୍ଧାଦିକେ କୋଟ୍ଠାସେ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅଂସେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଭୱେ ସପରକ୍ଖନ୍ଧାଦିକେ କୋଟ୍ଠାସେ।

‘‘ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ କତରସ୍ମିଂ ପଟିଘାତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ପୁଚ୍ଛଂ ଠପେତ୍ୱା ପଟିଘାତୱିସଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କୋ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱେ ସପରକ୍ଖନ୍ଧାଦିକେ କୋଟ୍ଠାସେ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଭୱେଯ୍ୟ, ତଦନୁସାରେନ ଅତୀତାନାଗତକୋଟ୍ଠାସେସୁପି କତରସ୍ମିଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଟିଘାତୋ ଭୱେଯ୍ୟା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ପୁଚ୍ଛଂ ଠପେତ୍ୱା ପଟିଘାତୱିସଯଂ ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କୋ ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କୋ ଚାତି କ୍ୱ କତରସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଞ୍ଞେସଂ ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଟିଘାତୋ ଭୱେଯ୍ୟାତି ପୁଚ୍ଛି।

ଅନିଚ୍ଛେ, ଦୁକ୍ଖେ, ଅନତ୍ତନିଯେ ଚ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଯଂ ଅଦସ୍ସନଂ ଅତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞାଣାଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତୋ ସଭାୱୋ ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଟିଘାତୋ ଭୱତି, ନ ସପରକ୍ଖନ୍ଧାଦିଦସ୍ସନମତ୍ତପଟିଘାତୋ। ଏତେନ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯେ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ଅଞ୍ଞେସଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱଂ, ଭଗୱତୋ ଚ ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣତଂ ଦସ୍ସେତି। ଭଗୱତୋ ହି ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯୱିଭାୱନେନ ୱେନେଯ୍ୟା ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧଂ ଲଭନ୍ତି। ‘‘ଭଗୱତୋ ଞାଣଦସ୍ସନପଟିଘାତାଭାୱେନ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଟିଘାତଭାୱୋ କତମାଯ ଉପମାଯ ଅମ୍ହାକଂ ପାକଟୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ଉପମାଯ ପାକଟଂ କାତୁଂ ‘‘ଯଥା ଇଧା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇଧ ସତ୍ତଲୋକେ ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ଆକାସେ ତାରକାନି ପସ୍ସେଯ୍ୟ, ଗଣନସଙ୍କେତେନ ‘‘ଏତ୍ତକାନୀ’’ତି ନୋ ଚ ଜାନେଯ୍ୟ ଯଥା, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଟିଘାତୋ ଅଯଂ ଅଞ୍ଞାଣାଦସ୍ସନସଭାୱୋ ଭୱତି।

ଭଗୱତୋ ପନ ତଥା ଅଭାୱତୋ କେନଚି ଅଞ୍ଞାଣେନ ଅଦସ୍ସନେନ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ଭଗୱତୋ ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ଅପ୍ପଟିହତଭାୱୋ କସ୍ମା ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ନିପକସ୍ସ… ପେ… ଭଗୱତୋ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣଂ କାଯକମ୍ମାଦିଭେଦେହି ଆଚରିଯେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ପଚ୍ଛା ଗାଥାଯ ‘ଇରିଯ’ନ୍ତି ପଦେନ ପୁଚ୍ଛିତା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପଟିପଦା କଥଂ ୱିଜାନିତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ସେଖେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ। ସେଖେନାତି ସିକ୍ଖନସୀଲେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ରଜନୀଯେସୁ ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଗେଧା ଚିତ୍ତଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବଂ, ପରିଯୁଟ୍ଠାନୀଯେସୁ ଆଘାତୱତ୍ଥୂସୁ ଦୋସା ଚିତ୍ତଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବଂ।

‘‘ତେସୁ ଗେଧଦୋସେସୁ କତମଂ ନିୱାରେନ୍ତୋ ଭଗୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯଂ କତମଂ ପଦମାହା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଯା ଇଚ୍ଛା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ଗେଧଦୋସେସୁ। ଇଚ୍ଛାତି ରାଗିଚ୍ଛା। ମୁଚ୍ଛାତି ଲୋଭମୋହସହଗତମୋହମୁଚ୍ଛା। ପତ୍ଥନାତି ରାଗପତ୍ଥନା। ପିଯାଯନାତି ତଣ୍ହାପିଯାଯନାୱ, ନ ମେତ୍ତାପିଯାଯନା। କୀଳନାତି ଗେଧକୀଳନା। ଏତାନି ହି ଗେଧପରିଯାଯୱଚନାନି। ତଂ ଗେଧସଙ୍ଖାତଂ ଇଚ୍ଛାଦିକଂ ନିୱାରେନ୍ତୋ ଭଗୱା ‘‘କାମେସୁ ନାଭିଗିଜ୍ଝେଯ୍ୟା’’ତି ଏୱଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପକାରେନ ଆହ।

ପରିଯୁଟ୍ଠାନୱିଘାତଂ ଦୋସଂ ନିୱାରେନ୍ତୋ ଭଗୱା ‘‘ମନସାନାୱିଲୋ ସିଯା’’ତି ଏୱଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପକାରେନ ଆହାତି ଯୋଜନା। ଗେଧଦୋସାନଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ନିୱାରେନ୍ତୋ ଭଗୱା ଦ୍ୱେ ପଦାନି ଆହାତି ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ତଂ କେନ ଅତ୍ଥେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତଥା ହି ସେଖୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ରଜନୀଯେସୁ ଅଭିଗିଜ୍ଝନ୍ତୋ ସେଖୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ଲୋଭପଧାନଂ କିଲେସଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଲେସଞ୍ଚ ଫାତିଂ ଅଭିୱଡ୍ଢନଂ କରୋତି, ପରିଯୁଟ୍ଠାନୀଯେସୁ ଆୱିଲୋ ସେଖୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୋସପଧାନଂ କିଲେସଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଲେସଞ୍ଚ ଫାତିଂ ୱଡ୍ଢନଂ କରୋତି, ଇତି ଇମିନା ପଟିକ୍ଖେପଅତ୍ଥେନ ତଂ ମମ ୱଚନଂ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

‘‘କିଂ ପନ ଅନଭିଗିଜ୍ଝନ୍ତୋ, ଅନାୱିଲୋ ଚ ସେକ୍ଖୋ ଅଗେଧଦୋସନିୱାରଣମେୱ କରୋତି, ଉଦାହୁ ଉତ୍ତରିପି ପଟିପଦଂ ପୂରେତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଉତ୍ତରିପି ପଟିପଦଂ ପୂରେତିଯେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯୋ ପନ ଅନାୱିଲସଙ୍କପ୍ପୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନାୱିଲସଙ୍କପ୍ପୋତି ନତ୍ଥି ଆୱିଲକରା ସଙ୍କପ୍ପା ବ୍ୟାପାଦସଙ୍କପ୍ପୱିହିଂସାସଙ୍କପ୍ପା ଏତସ୍ସାତି ଅନାୱିଲସଙ୍କପ୍ପୋ, ଇଚ୍ଛାଦିଗେଧସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅନଭିଗିଜ୍ଝନ୍ତୋ ୱାଯମତି କୁସଲୱାଯାମଂ ପୱତ୍ତେତି। ‘‘କଥଂ ୱାଯମତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୋତି ଉପରିଭାୱନାମଗ୍ଗଭାୱତ୍ଥାଯ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ସେକ୍ଖୋ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥୋ ସକ୍କା ଅଟ୍ଠକଥାୱଚନେନେୱ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୫-୧୬) ଜାନିତୁନ୍ତି ନ ୱିଭତ୍ତୋ।

୧୬।ଯେନାତି ଅସୁଭାଦୀନଂ ଅନୁସ୍ସରଣଲକ୍ଖଣେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେନ ତଣ୍ହାମଯିତୱତ୍ଥୂସୁ କାମତଣ୍ହାଯ ସହଜାତଂ ୱିତକ୍କଂ ୱାରେତି, ଇଦଂ ଅସୁଭାଦିଅନୁସ୍ସରଣଲକ୍ଖଣଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଯେନ ମହଗ୍ଗତଭାୱପ୍ପତ୍ତେନ ଅୱିକ୍ଖେପେନ ବ୍ଯାପାଦୱିତକ୍କଂ ୱାରେତି, ଇଦଂ ଅୱିକ୍ଖେପସଙ୍ଖାତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଯେନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେନ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କଂ ୱାରେତି, ଇଦଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଯେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେ...ପେ... ନାଧିୱାସେତି, ଇଦଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ସହ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଯା ସଦ୍ଦହନା ଓକପ୍ପନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅନାୱିଲଭାୱତୋ ଇଦଂ ସଦ୍ଦହନସଙ୍ଖାତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଇମାନି ସେକ୍ଖସ୍ସ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି।

ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ୱିସଯେ ଜେଟ୍ଠକଭାୱଂ ନ ପାପୁଣେଯ୍ୟୁଂ, ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଜେଟ୍ଠକଭାୱଂ ପାପୁଣିତୁଂ ଅରହନ୍ତି, ''କତମଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ କତ୍ଥ ୱିସଯେ ଜେଟ୍ଠକଭାୱଂ ପତ୍ତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଭାୱତୋ ଇଦଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ପତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଚତୂସୁ ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗେସୁ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଜେଟ୍ଠକଭାୱଂ ପତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। କିଂ ନୁ ସେକ୍ଖୋ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯେୱ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ'ତି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋ ଥୋମିତୋ, ଉଦାହୁ ସବ୍ବେହି କୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ସବ୍ବେହି କୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯପମୁଖେହି ୱୁତ୍ତୋ ଥୋମିତୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏୱଂ ସେଖୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏୱଂ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଦସ୍ସନେନ ସେଖୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସବ୍ବେହି କୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି ଅପ୍ପମତ୍ତୋତି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋ ଥୋମିତୋ ଅନାୱିଲତାଯ ମନସାତି ଯୋଜନା। ''ସେକ୍ଖସ୍ସ ଅନାୱିଲତା କେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତେନାହ ଭଗୱା ମନସାନାୱିଲୋ ସିଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱତା ''ମନସାନାୱିଲୋ ସିଯା''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସେକ୍ଖସ୍ସ ଅନାୱିଲତା ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବାତି।

୧୭। ସେକ୍ଖସ୍ସ ମଗ୍ଗକପ୍ପତ୍ତା ପଟିପଦା ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ''କଥଂ ଅସେକ୍ଖସ୍ସ ମଗ୍ଗକପ୍ପତ୍ତା ପଟିପଦା ଞାତବ୍ବା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଅସେକ୍ଖସ୍ସ ମଗ୍ଗକପ୍ପତ୍ତଂ ପଟିପଦଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''କୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମାନନ୍ତି ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ମଗ୍ଗକପ୍ପତ୍ତାଯ ପଟିପଦାଯ ଅସେକ୍ଖୋ କୁସଲୋ ଛେକତରୋତି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋ ଥୋମିତୋ ଅନାୱିଲତାଯ ମନସାତି। ଅସେକ୍ଖସ୍ସ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଯଂ କୋସଲ୍ଲଂ ଦସ୍ସେତୁକାମୋ, ତସ୍ସ କୋସଲ୍ଲସ୍ସ ୱିସଯଭୂତେ ସବ୍ବଧମ୍ମେ ତାୱ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଲୋକୋ ନାମା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ସବ୍ବଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି ଇମିନା ୱୁତ୍ତଧମ୍ମସଙ୍ଖାତୋ ଲୋକୋ ନାମ କିଲେସଲୋକୋ, ଭୱଲୋକୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯଲୋକୋତି ତିୱିଧୋ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ ପରିତ୍ତଧମ୍ମଟ୍ଠୋ କିଲେସଜନନଟ୍ଠେନ କିଲେସୋ, କୁସଲାଦିପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ ଚାତି କିଲେସଲୋକୋ। ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମଟ୍ଠୋ ଭୱନଟ୍ଠେନ ଭୱୋ, ୱୁତ୍ତନଯେନ ଲୋକୋ ଚାତି ଭୱଲୋକୋ। ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିଧମ୍ମଟ୍ଠୋ ଆଧିପଚ୍ଚଟ୍ଠଯୋଗୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭୂତୋ ହୁତ୍ୱା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିପତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ ଚାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଲୋକୋ।

''ତୀସୁ ଲୋକେସୁ କତମେନ କତମୋ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସଦ୍ଧାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି କୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ସୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ । ତତ୍ଥ ସୋତି ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କିଲେସଲୋକସଙ୍ଖାତେ ପରିତ୍ତଧମ୍ମେ, ଭୱଲୋକସଙ୍ଖାତେ ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେ ଚ ତଂତଂସମ୍ପାଦନୱସେନ ଠିତୋ, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅତ୍ତସନ୍ତାନେ ନିବ୍ବତ୍ତେତି।

''ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଅତ୍ତସନ୍ତାନେସୁ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିବ୍ବତ୍ତାପନୱସେନ ୱୁଡ୍ଢାପିଯମାନେସୁ କା ପଞ୍ଞା ଭୱତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନେଯ୍ୟସ୍ସାତି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟସ୍ସ। ପରିଞ୍ଞାତି ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ସଲକ୍ଖଣତୋ, ପଚ୍ଚଯତୋ ଚ ପରିଗ୍ଗହାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତପଞ୍ଞା। ''ସା ପରିଞ୍ଞା କତିୱିଧେନ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ସା ଦୁୱିଧେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସା ପରିଞ୍ଞା ଦସ୍ସନପରିଞ୍ଞାଯ ଚ ଭାୱନାପରିଞ୍ଞାଯ ଚ ଦୁୱିଧେନ ୱିଞ୍ଞୂହି ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବାତି। ଦସ୍ସନପରିଞ୍ଞାଯାତି ଚ ଦସ୍ସନମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଜନିକାଯ ଞାତପରିଞ୍ଞାଯାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ତେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦସ୍ସନପରିଞ୍ଞାତି ଞାତପରିଞ୍ଞା''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୭)। ଭାୱନାପରିଞ୍ଞାଯାତି ଭାୱନାମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଜନିକାଯ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ସଦ୍ଧିଂ ପହାନପରିଞ୍ଞାଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

''ସା ଦୁୱିଧେନା'ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅତିସଙ୍ଖେପୋ ନ ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ, ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା କଥେହୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଯଦା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଦାତି ବଲୱୱିପସ୍ସନୁପ୍ପଜ୍ଜନକାଲେ। ସେଖୋତି ସିକ୍ଖନସୀଲତାଯ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଚେୱ ସୋତାପନ୍ନାଦିକୋ ଚ। ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ଞାତବ୍ବଂ ରୂପାଦିକଂ ସଙ୍ଖାରଂ। ପରିଜାନାତୀତି ପରିଗ୍ଗହାଦିଞାଣେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଜାନାତି ନିବ୍ବିଦାଞାଣସହଗତେନ। ତସ୍ସାତି କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଚେୱ ସୋତାପନ୍ନାଦିକସ୍ସ ଚ। ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମାତି କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ବଲୱୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମୋ ଚେୱ ସୋତାପନ୍ନାଦିକସ୍ସ ଚ ବଲୱୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମୋ ଚ। ଯଥାକ୍କମଂ ଦସ୍ସନକୋସଲ୍ଲଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣଞ୍ଚେୱ ଭାୱନାକୋସଲ୍ଲଂ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗାଦିକଞ୍ଚ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତାପନୱସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

''ପୁବ୍ବେ ଯଂ ଞାଣଂ 'ନେଯ୍ୟସ୍ସ ପରିଞ୍ଞା'ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଞାଣଂ କତିୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତଂ ଞାଣଂ ପଞ୍ଚୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ...ପେ॥

ସଚ୍ଛିକିରିୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତାସୁ ୱିପସ୍ସନାଭେଦେନ ଭିନ୍ନାସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଅଭିଞ୍ଞାଦୀସୁ କତମା ଅଭିଞ୍ଞା, କତମା ପରିଞ୍ଞା, କତମଂ ପହାନଂ, କତମା ଭାୱନା, କତମା ସଚ୍ଛିକିରିୟା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ଅଭିଞ୍ଞାଦୀସୁ। ୟଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଲକ୍ଖଣେ ଞାଣନ୍ତି ରୂପଧମ୍ମାନଂ କକ୍ଖଳଆଦିସଲକ୍ଖଣେ, ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଫୁସନାଦିସଲକ୍ଖଣେ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ୟଂ ଞାଣଂ ହେତୁଫଲଜାନନହେତୁଜାନନସଙ୍ଖାତା ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା ଚେୱ ହେତୁଫଲଜାନନସଙ୍ଖାତା ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା ଚ ଭୱତି। ଅୟଂ ସଲକ୍ଖଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ହେତୁଫଲଜାନନା ପଞ୍ଞା ଅଭିଞ୍ଞା ନାମ।

ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ଅଭିଜାନିତ୍ୱା। ୟା ପରିଜାନନାତିଆଦୀସୁ ‘‘ଇଦଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ କୁସଲଂ, ଇଦଂ ସାୱଜ୍ଜଂ ଅକୁସଲଂ, ଇଦଂ ଅକୁସଲୱିପାକଜନକଂ ସାୱଜ୍ଜଂ, ଇଦଂ କୁସଲୱିପାକଜନକଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ, ଇଦଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ କଣ୍ହଂ, ଇଦଂ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ସୁକ୍କଂ, ଇଦଂ କୁସଲଂ ଅନୱଜ୍ଜାଦିକଂ ସେୱିତବ୍ବଂ, ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ ସାୱଜ୍ଜାଦିକଂ ନ ସେୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ କଲାପସମ୍ମସନାଦିୱସେନ ଗହିତା ସମ୍ମସିତା ଇମେ ୱିପସ୍ସନାୟ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ସଙ୍ଖତଧମ୍ମା ଇଦଂ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣାଦିଫଲଂ ଆନିସଂସଂ ଅନୁକ୍କମେନ ନିବ୍ବତ୍ତାପେନ୍ତି। ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତୱିପସ୍ସନାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଉପଚାରଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି, ଏୱଂ ଅନୁକ୍କମେନ ଗହିତାନଂ ପୱତ୍ତିତାନଂ ତେସଂ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣାଦୀନଂ ଅୟଂ ସଚ୍ଚାନୁବୋଧପଟିୱେଧୋ ଅତ୍ଥୋତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୟା ପରିଜାନନା ପୱତ୍ତା, ସା ଅୟଂ ପରିଜାନନା ପରିଞ୍ଞା ନାମାତି ୟୋଜେତ୍ୱା, ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୟ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞାୟ ପରିଜାନିତ୍ୱା ପହାତବ୍ବା, ଭାୱେତବ୍ବା, ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା ଚ ତୟୋ ଧମ୍ମା ଅୱସିଟ୍ଠା ଭୱନ୍ତି। ‘‘ୟେ ଅକୁସଲା, ତେ ପହାତବ୍ବା’’ତି ୟା ପରିଜାନନା ପଞ୍ଞା ପୱତ୍ତା, ଇଦଂ ପହାନଂ ପହାନଞାଣଂ। ‘‘ୟେ କୁସଲା, ତେ ଭାୱେତବ୍ବା’’ତି ୟା ପରିଜାନନା ପଞ୍ଞା ପୱତ୍ତା, ସା ଭାୱନାପଞ୍ଞା। ‘‘ୟଂ ଅସଙ୍ଖତଂ, ଇଦଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟ’’ନ୍ତି ୟା ପରିଜାନନା ପଞ୍ଞା ପୱତ୍ତା, ସା ସଚ୍ଛିକିରିୟାପଞ୍ଞାତି ୟୋଜେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠକଥାଧିପ୍ପାୟେନ ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଅଭିଞ୍ଞାଦୟୋ ପଞ୍ଚୱିଧା ପଞ୍ଞା ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘ତାହି ପରିଞ୍ଞାହି ଜାନନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘କି’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଥୋମୀୟତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ୟୋ ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୟୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଜାନାତି, ଅୟଂ ଜାନନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କୁସଲତ୍ତା ଛେକତ୍ତା ‘‘ଅତ୍ଥକୁସଲୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଥୋମୀୟତି, ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମେସୁ କୁସଲତ୍ତା ‘‘ଧମ୍ମକୁସଲୋ’’ତି ଚ ଚତୁନ୍ନଂ ଏକତ୍ତାଦୀନଂ ନୟାନଂ ୟୁତ୍ତତାୟ କୋୱିଦତ୍ତା ‘‘କଲ୍ୟାଣତାକୁସଲୋ’’ତି ଚ ଫଲସମାପତ୍ତୀସୁ କୋୱିଦତ୍ତା ‘‘ଫଲତାକୁସଲୋ’’ତି ଚ ୱଡ୍ଢୀସୁ କୋୱିଦତ୍ତା ‘‘ଆୟକୁସଲୋ’’ତି ଚ ଅୱଡ୍ଢୀସୁ କୋୱିଦତ୍ତା ‘‘ଅପାୟକୁସଲୋ’’ତି ଚ ଅଚ୍ଚାୟିକେ କିଚ୍ଚେ ୱା ଭୟେ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନେ ସତି ତସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ, ଭୟସ୍ସ ୱା ତିକିଚ୍ଛନସମତ୍ଥେ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିୟକାରଣେ କୋୱିଦତ୍ତା ‘‘ଉପାୟକୁସଲୋ’’ତି ଚ ମହନ୍ତେସୁ ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାୟ ସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ‘‘ମହତା କୋସଲ୍ଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି ଥୋମୀୟତି। ‘‘ତସ୍ସ ଅସେକ୍ଖସ୍ସ ଅତ୍ଥାଦୀସୁ କୁସଲଭାୱୋ କଥଂ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

‘‘କୁସଲୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ କଥଂ ଅମ୍ହେହି ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଞ୍ଞାତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ‘‘ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘କତ୍ଥ ପୱତ୍ତେନ ସତିସହିତେନ ଞାଣେନ ସମ୍ପନ୍ନୋ ସତୋ କିମତ୍ଥଂ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇମେସୁ ପୱତ୍ତେନ ସତିସହିତଞାଣେନ ସମ୍ପନ୍ନୋ ସତୋ ଇମମତ୍ଥଂ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି ନିୟମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତେନାତି ୟୋ ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ପୱତ୍ତେନ ସତିସହିତଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସତୋ ଅସେକ୍ଖଭିକ୍ଖୁ, ତେନ ଅସେକ୍ଖଭିକ୍ଖୁନା ପରିନିଟ୍ଠିତସିକ୍ଖତ୍ତା ଅଞ୍ଞପୟୋଜନାଭାୱତୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତେ...ପେ... ତୁଣ୍ହୀଭାୱେନ ସତେନ ସତିସହିତେନ ସମ୍ପଜାନେନ ଞାଣେନ ୱିହାତବ୍ବଂ ଚତୁଇରିୟାପଥପରିୱତ୍ତନସଙ୍ଖାତଂ ୱିହରଣଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବଂ।

‘‘ୟା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପଟିପଦା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଇମା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପଟିପଦା ସଙ୍ଖେପତୋ କତିୱିଧା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଇମା ପଟିପଦାସଙ୍ଖାତା ଚରିୟା ସଙ୍ଖେପତୋ ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଦ୍ୱେତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମା ଦ୍ୱେ ଚରିୟା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୟା ଚରିୟା ଭାୱେତବ୍ବକୁସଲାଦିଭେଦେନ ୱା ଅତ୍ଥକୋସଲ୍ଲାଦିଭେଦେନ ୱା ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଭେଦେନ ୱା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଇମା ଚରିୟା ଦ୍ୱେତି ଭଗୱତା ଅନୁଞ୍ଞାତା ଅନୁଜାନନୱସେନ ଦେସିତା, ୱିସୁଦ୍ଧାନଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ଏକା ଚରିୟା, ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତାନଂ ସେକ୍ଖାନଂ ଏକା ଚରିୟାତି ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଦ୍ୱେତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

‘‘ଅସେକ୍ଖୋୟେୱ କସ୍ମା ‘ସତୋ ଅଭିକ୍କମତୀ’ତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚତି ଥୋମୀୟତି, କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋପି ‘ସତୋ ଅଭିକ୍କମତୀ’ତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚତି ଥୋମୀୟତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘କତକିଚ୍ଚାନି ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରହତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି କତକିଚ୍ଚାନି, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ କତକିଚ୍ଚତ୍ତା ୟଂ ପୁଚ୍ଛଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟେନ ବୋଦ୍ଧିତବ୍ବଂ...ପେ... ନିରୋଧସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିୟାଭିସମୟେନ ବୋଦ୍ଧିତବ୍ବଂ ଭୱେ। ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଇଦଂ

ବୋଛଂ ବୋଛିତଙ୍କଂ ଯୋ ଅସେକ୍ଖୋ ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋ ଏୱଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିନା ଜାନାତି,ଅଯଂ ଅସେକ୍ଖୋ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ‘‘ରାଗସ୍ସ ଖଯାଯ, ଦୋସସ୍ସ ଖଯାଯ, ମୋହସ୍ସ ଖଯାଯ ସତୋ ଅଭିକ୍କମତି, ସତୋ ପଟିକ୍କମତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଥୋମୀଯତି। ସେକ୍ଖୋପି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ବୋଛଂ ବୋଛିତଙ୍କଂ ଅତ୍ତନୋ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିନା ଜାନାତି, ତସ୍ମା ‘‘ସତୋ…ପେ… ମୋହସ୍ସା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଥୋମୀଯତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କେ ୱିସୁଛନ୍ତା? ସେକ୍ଖା’’ତି।

‘‘କସ୍ମା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖାନଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ଅଭିକ୍କମନାଦିଭାୱୋ, ରାଗାଦୀନଞ୍ଚ ଖଯଭାୱୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେନାହ ଭଗୱା ସତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପରିବ୍ବଜେ’’ତି। ‘‘ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଂ କାଯକମ୍ମଂ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମ’ନ୍ତିଆଦିନା (ନେତ୍ତି। ୧୫) ମନାପିକେସୁ କାମେସୁ ନାଭିଗିଛନଭାୱୋ, ଅମନାପିକେସୁ କାମେସୁ ମନସା ଅନାୱିଲଭାୱୋ, ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ କୁସଲଭାୱୋ, ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ପରିବ୍ବଜନଭାୱୋ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ସୋ ନାଭିଗିଛନଭାୱାଦିକୋ କସ୍ମା ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ପୁଛିତବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେନାହ କାମେସୁ…ପେ… ପରିବ୍ବଜେ’’ତି। ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯପି ପୁଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯୋ ପୁବ୍ବେ ଏକାଧିଟ୍ଠାନାଦିଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱିଚଯହାରୱିଭଙ୍ଗେ ଅଜିତସୁତ୍ତଂ ନୀହରିତ୍ୱା ପୁଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ସୁତ୍ତନ୍ତରେସୁ ପୁଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯୋ’’ତି ପୁଛିତବ୍ବତ୍ତା ଅଜିତସୁତ୍ତେ ପୁଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯନଯାନୁସାରେନ ସୁତ୍ତନ୍ତରେସୁପି ପୁଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ନୀହରିତ୍ୱା ପୁଛାୱିଚଯୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯା ଯୋଜେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ପୁଛିତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ମହାଥେରୋ ୱିଚଯହାରଂ ୱିଭଜନ୍ତୋ ଅଜିତସୁତ୍ତୱସେନ ପୁଛାୱିଚଯଂ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସୁତ୍ତନ୍ତରେସୁପି ପୁଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯାନଂ ନଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଏୱଂ ପୁଛିତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତବ୍ବ’ନ୍ତି ଆହା’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୭) –

ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ଅଜିତସୁତ୍ତେ (ସୁ। ନି। ୧୦୩୮ ଆଦଯୋ; ଚୂଳନି। ୱତ୍ଥୁଗାଥା ୫୭, ଅଜିତମାଣୱପୁଛାନିଦ୍ଦେସ ୧ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତପୁଛାୱିଚଯାନୁସାରେନ ପୁଛାୱସେନ ପଓତ୍ତସୁତ୍ତଂ ନୀହରିତ୍ୱା ପୁଛାୱିଚଯୋ ୱିଭଜେତବ୍ବୋ, ଏୱଂ ଅଜିତସୁତ୍ତେ (ସୁ। ନି। ୧୦୩୮ ଆଦଯୋ; ଚୂଳନି। ୱତ୍ଥୁଗାଥା ୫୭ ଆଦଯୋ, ଅଜିତମାଣୱପୁଛାନିଦ୍ଦେସ ୧ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯାନୁସାରେନ ସୁତ୍ତନ୍ତରେସୁପି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପଓତ୍ତସୁତ୍ତଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯୋ ୱିଭଜେତବ୍ବୋ।

ପୁଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯା ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘କତମୋ ସୁତ୍ତଅନୁଗୀତିୱିଚଯୋ’’ତି ପୁଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅନୁଗୀତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତସ୍ସାତି ନୀହରିତସୁତ୍ତସ୍ସ। ଅନୁଗୀତୀତି ସୁତ୍ତନ୍ତରଦେସନାସଙ୍ଖାତା ଅନୁଗୀତି। ଅତ୍ଥତୋ ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଚ ସମାନେତବ୍ବାତି ତସ୍ସା ଅନୁଗୀତିଯା ଅତ୍ଥତୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଚ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତେନ ସମାନା ସଦିସୀ କାତବ୍ବା, ତସ୍ମିଂ ୱା ସଂୱଣ୍ଣିଯମାନସୁତ୍ତେ ଅନୁଗୀତି ସୁତ୍ତତ୍ଥତୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଚ ସମାନେତବ୍ବା । ‘‘ଅତ୍ଥତୋ ଅସମାନେ କୋ ନାମ ଦୋସୋ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟା’’ତି ପୁଛିତବ୍ବତ୍ତା ଅତ୍ଥାପଗତଂ ହି ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପଂ ଭୱତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅତ୍ଥତୋ ଅସମାନେ ଦୋସୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଅସମାନେ ପନ କୋ ନାମ ଦୋସୋ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ପୁଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଦୁନ୍ନିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ସ ଅତ୍ଥୋପି ଦୁନ୍ନଯୋ ଭୱତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ସଦୋସତ୍ତା ଅନୁଗୀତିଯା ୱା ସୁତ୍ତେନ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନୂପେତଂ ସଙ୍ଗାଯିତବ୍ବଂ।

ଅନୁଗୀତିୱିଚଯୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ସୁତ୍ତସ୍ସ ୱିଚଯୋ’’ତି ପୁଛିତବ୍ବତ୍ତା ସୁତ୍ତଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତଞ୍ଚାତି ନିଦ୍ଧାରିତସୁତ୍ତଞ୍ଚ। ‘‘ଇଦଂ ନିଦ୍ଧାରିତସୁତ୍ତଂ ନାମ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ ଆହଚ୍ଚୱଚନଂ କିଂ, ଉଦାହୁ ସଙ୍ଗାଯନ୍ତେହି ୱୁତ୍ତଂ ଅନୁସନ୍ଧିୱଚନଂ କି’’ନ୍ତି ପୱିଚିନିତବ୍ବଂ, ‘‘ଇଦଂ ନିଦ୍ଧାରିତସୁତ୍ତଂ ନୀତତ୍ଥଂ କିଂ, ଉଦାହୁ ନେଯ୍ୟତ୍ଥଂ କି’’ନ୍ତି ପୱିଚିନିତବ୍ବଂ, ‘‘ଇଦଂ ନିଦ୍ଧାରିତସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ କିଂ, ଉଦାହୁ ୱାସନାଭାଗିଯଂ କି’’ନ୍ତି ପୱିଚିନିତବ୍ବଂ, ‘‘ଇଦଂ ନିଦ୍ଧାରିତସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ କିଂ, ଉଦାହୁ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ କି’’ନ୍ତି ପୱିଚିନିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ପୱିଚିନିତ୍ୱା ଯଦି ଆହଚ୍ଚୱଚନଂ ଭୱେ, ଏୱଂ ସତି ‘‘ଆହଚ୍ଚୱଚନ’’ନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ଯଦି ଅସେକ୍ଖସୁତ୍ତଂ ଭୱେ, ଏୱଂ ସତି ‘‘ଅସେକ୍ଖସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ, ଞାତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ସୁତ୍ତଂ ପୱିଚିନିତ୍ୱା ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଭୂତାନି ସବ୍ବାନି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କତ୍ଥ ପଦେସେ ପସ୍ସିତବ୍ବାନୀ’’ତି ପୁଛିତବ୍ବତ୍ତା ପୁଛଂ ଠପେତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ପଦେସେ ପସ୍ସିତବ୍ବାନୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କୁହିଂ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବାନି…ପେ… ପରିଯୋସାନେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସାତି ଯଂ ସୁତ୍ତଂ ୱିଚିନିତୁଂ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ସବ୍ବାନି ସଚ୍ଚାନି ତସ୍ସେୱ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେ ପସ୍ସିତବ୍ବାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ତୱିଚଯଂ ନିଗମେନ୍ତୋ ''ଏୱଂ ସୁତ୍ତଂ ପଓ୍ୱିଚେତଵ୍ବ''ନ୍ତି ଆହ। ''ନ ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତପୁଚ୍ଛାଦୀନଂ ପଓ୍ୱିଚେତଵ୍ବଭାୱୋ ଅମ୍ହେହି ଜାନିତବ୍ବୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ''ତେନାହ…ପେ… ଅନୁଗୀତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେନ ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତପୁଚ୍ଛାଦୀନଂ ୱିଚେତବ୍ବଭାୱେନ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ''ଯଂ ପୁଚ୍ଛିତଞ୍ଚ…ପେ… ଅନୁଗୀତୀ''ତିଆଦିକଂ ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ତେନ ୱଚନେନ ୱିଚେତବ୍ବଭାୱୋ ତୁମ୍ହେହି ଜାନିତବ୍ବୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

''ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଚ ୱିଚଯୋ ହାରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ କିଂ, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞୋପି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥି କି''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ନିଯୁତ୍ତୋ ୱିଚଯୋ ହାରୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାୱିଚଯୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱିଚଯପୁବ୍ବାପରୱିଚଯଅନୁଗୀତିୱିଚଯସୁତ୍ତୱିଚଯା ସରୂପତୋ ୱିଭତ୍ତା, ତେହି ଅୱସେସୋ ଅସ୍ସାଦାଦିୱିଚଯୋପି ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତୋ ଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଇତି ୱିଚଯହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସଭିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୩। ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୧୮। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ୱିଚଯହାରୱିଭଙ୍ଗେନ ପଦପଞ୍ହାଦଯୋ ୱିଚିତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ୱିଚଯହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ''କତମୋ ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଯୁତ୍ତିହାରୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ହାରେସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଯୁତ୍ତିହାରୋ ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋତି ପୁଚ୍ଛି। ''ସଙ୍ଖେପେନ ହାରାନ''ନ୍ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ''ଅଯଂ ଯୁତ୍ତିହାରୋ''ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଯୁତ୍ତିହାରୋତିଆଦି ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୮)। ଅଯଂ ଯୁତ୍ତିହାରୋ କିଂ ନାମ ସୁତ୍ତତ୍ଥଂ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତିୱସେନ ଯୋଜଯତୀତି ଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ ସୁତ୍ତତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି। ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ପନ ଦୁୱିଧୋ ଅତଥାକାରେନ ଗଯ୍ହମାନୋ, ତଥାକାରେନ ଗଯ୍ହମାନୋ ଅତ୍ଥୋତି। ତତ୍ଥ ଅତଥାକାରେନ ଗଯ୍ହମାନୋୱ ଅତ୍ଥୋ ଯାଥାୱତୋ ଯୁତ୍ତିନିଦ୍ଧାରଣେନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ, ଇତରୋ ପନ ଭୂତକଥନମତ୍ତେନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ପନାଯଂ ଯୁତ୍ତିଗୱେସନା ନାମ ସଂୱଣ୍ଣନା ମହାପଦେସେହି ୱିନା ନ ସମ୍ଭୱତି, ତସ୍ମା ଯୁତ୍ତିହାରଂ ୱିଭଜନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଯୁତ୍ତିହାରସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ପଠମଂ ଉପଦିସିତୁଂ ''ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ମହାପଦେସାତି ମହନ୍ତେ ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଅପଦିସିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି କାରଣାନି, ମହନ୍ତାନି ୱା ଧମ୍ମସ୍ସ ଅପଦେସାନି ପତିଟ୍ଠାନାନି। ଅପଦିସୀଯତେତି ଅପଦେସୋ, ବୁଦ୍ଧୋ ଅପଦେସୋ ଏତସ୍ସ କାରଣସ୍ସାତି ବୁଦ୍ଧାପଦେସୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ ନେତବ୍ବୋ। ''ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ଏତଂ ସୁତ୍ତଂ ମଯା ସୁତ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଆଭତସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ସୁତ୍ତୱିନଯେହି ସଂସନ୍ଦନଂ ଧମ୍ମୋ, ଅସଂସନ୍ଦନଂ ଅଧମ୍ମୋତି ୱିନିଚ୍ଛଯକାରଣଂ ମହାପଦେସୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ମଯା ଆଭତଂ, ସଙ୍ଘସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ମଯା ଆଭତଂ, ସମ୍ବହୁଲତ୍ଥେରାନଂ ସମ୍ମୁଖା ମଯା ଆଭତଂ, ଏକତ୍ଥେରସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ମଯା ଆଭତ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଆଭତସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ଯାନି ବ୍ଯଞ୍ଜନପଦଅତ୍ଥପଦାନି ସନ୍ତି, ତାନି ପଦବ୍ଯଞ୍ଜନାନି ଭଗୱତା ଦେସିତେ ସୁତ୍ତେ ଓତରଯିତବ୍ବାନି ଅନୁପ୍ପୱେସିତାନି, ୱିନଯେ ରାଗାଦିୱିନଯେ ସନ୍ଦସ୍ସଯିତବ୍ବାନି ସଂସନ୍ଦେତବ୍ବାନି। ଧମ୍ମତାଯଂ ଉପନିକ୍ଖିପିତବ୍ବାନି ପକ୍ଖିପିତବ୍ବାନି। ଯଦି ସୁତ୍ତତ୍ଥେନ, ୱିନଯତ୍ଥେନ, ଧମ୍ମତାଯ ଚ ଅୱିରୁଦ୍ଧାନି ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ସତି ତୱ ଆଭତପଦବ୍ଯଞ୍ଜନାନି ଯୁତ୍ତାନୀତି ୱିନିଚ୍ଛଯନ୍ତେହି ୱତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସୁତ୍ତୱିନଯଧମ୍ମତାସୁ ଓତରଯିତବ୍ବାନି ସନ୍ଦସ୍ସଯିତବ୍ବାନି ଉପନିକ୍ଖିପିତବ୍ବାନୀତି ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତାନି, ''କତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ, କତ୍ଥ ୱିନଯେ, କତ୍ଥ ଧମ୍ମତାଯ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''କତମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୂତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଦସ୍ସନକେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ। ରାଗୋ ୱିନସ୍ସତି ୱୂପସମତି ଏତେନ ଅସୁଭାଦିନାତି ରାଗୱିନଯଂ, କିଂ ତଂ? ଅସୁଭାଦିନିମିତ୍ତଂ, ତଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରାଗୱିନଯୋ, କୋ ସୋ? ଅସୁଭାଦିନିମିତ୍ତଦସ୍ସନକୋ ସୁତ୍ତନ୍ତୱିସେସୋ। ଏସ ନଯୋ ଦୋସୱିନଯୋତିଆଦୀସୁପି। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ନାମ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକତ୍ତନଯାଦୀନଂ ଦୀପନେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦିସଙ୍ଖାରାଦିସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱଦୀପକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''କତମିସ୍ସଂ ଧମ୍ମତାଯଂ ଉପନିକ୍ଖିପିତବ୍ବାନି? ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ''ତି।

''ସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଅୱତରନ୍ତେ ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତେ ଅୱିଲୋମେନ୍ତେ କିଂ ନ ଜନେତୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ''ଚତୂସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ସମ୍ମୁଖା ମଯା

ଆଭତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଆଭତଗନ୍ଥୋ ଚତୂସୁ ଅରିୟସଚ୍ଚେସୁ ଯଦି ଅୱତରତି, ଏୱଂ ସତି ଆଭତଗନ୍ଥୋ ଆସୱେ ନ ଜନେତି। ରାଗାଦିକିଲେସୱିନୟେ ଯଦି ସନ୍ଦିସ୍ସତି, ଏୱଂ ସତି ଆଭତଗନ୍ଥୋ ଆସୱେ ନ ଜନେତି। ଧମ୍ମତଞ୍ଚ ଯଦି ନ ୱିଲୋମେତି, ଏୱଂ ସତି ଆଭତଗନ୍ଥୋ ଆସୱେ ନ ଜନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

‘‘କିମତ୍ଥଂ ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗେ ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା ଆଭତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଚତୂହି ମହାପଦେସେହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଆଭତଗନ୍ଥେ ଯଂ ଯଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ, ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ୱା ଚତୂହି ମହାପଦେସେହି ଯୁଜ୍ଜତି, ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ ୱା ତଂ ତଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ୱା ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତେ ଗହେତବ୍ବଂ। ଯେନ ଯେନ କାରଣେନ ଚ ଚତୂହି ମହାପଦେସେହି ଯୁଜ୍ଜତି, ତଂ ତଂ କାରଣଂ ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତେ ଗହେତବ୍ବଂ। ଯଥା ଯଥା ପକାରେନ ଚତୂହି ମହାପଦେସେହି ଯୁଜ୍ଜତି, ସୋ ସୋ ପକାରୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତେ ଗହେତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଗାହଣତ୍ଥଂ ଚତ୍ତାରୋ ମହାପଦେସା ଆଭତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୯। ଚତୂହି ମହାପଦେସେହି ଯୁତ୍ତଂ ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘କତ୍ଥ କେନ ଯୁତ୍ତିନିଦ୍ଧାରଣଂ କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ହେ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ଯୁତ୍ତିନିଦ୍ଧାରଣଂ କାତବ୍ବନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ହନ୍ତି ପଞ୍ହିତବ୍ବଂ ସଭାୱଧମ୍ମଂ। ପୁଚ୍ଛିତେନାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ସମତ୍ଥେନ ପଣ୍ଡିତପୁଗ୍ଗଲେନ। ପଞ୍ହେତି ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପୱତ୍ତପାଠେ। ପଦାନି କତି କିତ୍ତକାନି ହୋନ୍ତୀତି ପଦସୋ ପଠମଂ ପରିଯୋଗାହିତବ୍ବଂ ଯୁତ୍ତିହାରେନ ୱିଚେତବ୍ବଂ ୱୀମଂସିତବ୍ବଂ। ‘‘କଥଂ ୱିଚେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଦି ସବ୍ବାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାନି ପଦାନୀତି ପୁଚ୍ଛିତପାଠେ ନିରୱସେସାନି ପଦାନି ଏକଂ ସମାନଂ ଅତ୍ଥଂ ଯଦି ଅଭିୱଦନ୍ତି, ଏୱଂ ସତି ଅତ୍ଥୱସେନ ଏକୋ ପଞ୍ହୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଦତ୍ଥସ୍ସେକସ୍ସ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୯)।

ଏକନ୍ତି ଅତ୍ଥୱସେନ ଏକୱିଧଂ ପଞ୍ହଂ। ଉପପରିକ୍ଖମାନେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତାତବ୍ବଂ ଦଠହଂ ଜାନିତବ୍ବଂ। ‘‘କୋ ଆଜାନନାକାରୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଆଜାନନାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କିଂ ଇମେ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଯେ ହି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମା ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବା, ଇମେ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମା ନାନତ୍ଥା ହୋନ୍ତି କିଂ, ନାନାବ୍ୟଞ୍ଜନା ହୋନ୍ତି କିଂ, ଉଦାହୁ ଇମେସଂ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମାନଂ ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ ହୋତି, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ ହୋତି କି’’ନ୍ତି ଯୁତ୍ତିତୋ ୱିଚେତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତାତବ୍ବନ୍ତି ଯୋଜନା। ‘‘ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ପଞ୍ହୋ କିଂ ଭୱେ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପଞ୍ହଂ ଏକଦେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା କିଂ ଭୱେ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଯଥା ସା’’ତିଆଦିମାହ।

ତସ୍ସଂ ପୁଚ୍ଛାଗାଥାୟଂ – ଚୋରଘାତକେନ ମନୁସ୍ସେନ ଚୋରୋ ଅବ୍ଭାହତୋ ୱିୟ କେନ ଧମ୍ମେନ ସତ୍ତଲୋକୋ ସଦା ଅବ୍ଭାହତୋ, ମାଲୁୱଲତାୟ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସିତରୁକ୍ଖୋ ପରିୱାରିତୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ୱିୟ କେନ ଧମ୍ମେନ ସତ୍ତଲୋକୋ ସଦା ପରିୱାରିତୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ, ୱିସପ୍ପୀତଖୁରପ୍ପେନ ସଲ୍ଲେନ ଓତିଣ୍ଣୋ ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ ୱିୟ କେନ ସଲ୍ଲେନ ସତ୍ତଲୋକୋ ସଦା ଓତିଣ୍ଣୋ ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ, କିସ୍ସ କେନ କାରଣେନ ସତ୍ତଲୋକୋ ସଦା ଧୂପାୟିତୋ ସନ୍ତାପିତୋତି ଯୋଜନା।

‘‘ଇମାୟ ପୁଚ୍ଛାଗାଥାୟ କିତ୍ତକାନି ପଦାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇମାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛିତାନୀତି ପୁଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନି ପଦାନି ଚତ୍ତାରି ହୋନ୍ତି। ‘‘କିତ୍ତକା ପଞ୍ହା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେ ତୟୋ ପଞ୍ହା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଭଗୱା ଦେୱତାୟ ହି ଯସ୍ମା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଇତି ତସ୍ମା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ‘‘ତୟୋପଞ୍ହା’’ତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ‘‘କତମା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

‘‘ମଚ୍ଚୁନାବ୍ଭାହତୋ ଲୋକୋ, ଜରାୟ ପରିୱାରିତୋ;

ତଣ୍ହାସଲ୍ଲେନ ଓତିଣ୍ଣୋ, ଇଚ୍ଛାଧୂପାୟିତୋ ସଦା’’ତି। –

ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାୟଂ – ଚୋରଘାତକେନ ମନୁସ୍ସେନ ଚୋରୋ ଅବ୍ଭାହତୋ ୱିୟ ମଚ୍ଚୁନା ସତ୍ତଲୋକୋ ସଦା ଅବ୍ଭାହତୋ, ମାଲୁୱଲତାୟ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସିତରୁକ୍ଖୋ ପରିୱାରିତୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ୱିୟ ଜରାୟ ସତ୍ତଲୋକୋ ସଦା ପରିୱାରିତୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ, ୱିସପ୍ପୀତଖୁରପ୍ପେନ ସଲ୍ଲେନ ଓତିଣ୍ଣୋ ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ ୱିୟ ତଣ୍ହାସଲ୍ଲେନ ସତ୍ତଲୋକୋ ସଦା ଓତିଣ୍ଣୋ ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ, ଇଚ୍ଛାୟ ସତ୍ତଲୋକୋ ସଦା ଧୂପାୟିତୋ ସନ୍ତାପିତୋତି ଯୋଜନା।

୨୦। ‘‘କତମଂ ମଚ୍ଚୁ, କତମା ଜରା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଜରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତିସ୍ସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାୟଂ। ଦୁତିୟପଦେ ୱୁତ୍ତା ଜରା ଚ

ପଠମପଦେ ୱୁତ୍ତଂ ମରଣଞ୍ଚ ଇମାନି ଦ୍ୱେ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସ୍ସ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନି ହୋନ୍ତି, ସଙ୍ଖତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱିସୁଂ ନ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅଢ୍ଢୋ। ''ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନଂ ଜରାମରଣାନଂ କଥଂ ଭେଦୋ ଜାନିତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଜରାଯଂ ଠିତସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଜରାଯଂ ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତନ୍ତି ଠିତସ୍ସ ଖନ୍ଧପ୍ପବନ୍ଧସ୍ସ ଯଂ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ, ଅଯଂ ପାକଟଜରା ନାମ, ନ ଖଣଟ୍ଠିତିଜରା। ମରଣଂ ୱଯୋତି ସମ୍ମୁତିମରଣଂ ଚୁତିଯେୱ ହୋତି, ନ ଖଣିକମରଣଂ, ନ ସମୁଚ୍ଛେଦମରଣଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପ୍ପାଦୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ୱଯୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଯତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୩୮; ଅ। ନି। ୩।୪୭; କଥା। ୨୧୪)।

ଯଦି ଠିତସ୍ସେୱ ମରଣଂ ସିଯା, ଏୱଂ ସତି ଜରାମରଣାନଂ ନାନତ୍ତଂ ଯୁତ୍ତଂ ନ ସିଯା, ଅଯୁତ୍ତେ ସତି ''ତେ ତଯୋ ପଞ୍ହା''ତି ୱଚନମ୍ପି ଅଯୁତ୍ତମେୱାତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ''ତତ୍ଥ ଜରାଯ ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତିସ୍ସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯଂ ୱୁତ୍ତାଯ ଜରାଯ ଚ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ମରଣସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତଂ ଯୁତ୍ତଂ।

''କେନ କାରଣେନ ଯୁତ୍ତଂ, କଥଂ କାରଣେନ ନାନତ୍ତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଗବ୍ଭଗତାପି ହି ମୀଯନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜରଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ଗବ୍ଭଗତାପି ସତ୍ତା ହି ଯସ୍ମା ମୀଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ନାନତ୍ତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ''ଗବ୍ଭଗତାପି ଜରପ୍ପତ୍ତା ଭୱେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ନ ଚ ତେ ଜିଣ୍ଣା ଭୱନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜରପ୍ପତ୍ତାପି ଅଜିଣ୍ଣତ୍ତା ଜିଣ୍ଣଜରଂ ଅପ୍ପତ୍ତାୱ ମୀଯନ୍ତି, ଏୱଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଜିଣ୍ଣଜରାୱିରହିତସ୍ସ ମରଣସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ଅଞ୍ଞା ଜରା, ଅଞ୍ଞଂ ମରଣନ୍ତି ଞାତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ନ ଗବ୍ଭଗତାନଂଯେୱ ଜିଣ୍ଣଜରଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ ମରଣଂ ଅତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଅତ୍ଥୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ''ଅତ୍ଥି ଚ ଦେୱାନଂ ମରଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଦେୱାପି ଚିରକାଲସମ୍ଭୱତୋ ଜରଂ ପତ୍ତା ଭୱେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ନ ଚ ତେସଂ ସରୀରାନି ଜୀରନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।
''ଜରାମରଣାନଂ ନାନତ୍ତେ କାରଣଂ ଏତ୍ତକମେୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସକ୍କତେ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଜିଣ୍ଣଜରାଯ ପଟିକମ୍ମଂ କାତୁଂ ସକ୍କତେୱ, ମରଣସ୍ସ ପନ ପଟିକମ୍ମସ୍ସ କାତୁଂ ନ ସକ୍କତେୱ, ଇମିନାପି କାରଣେନ ଜରାମରଣାନଂ ନାନତ୍ତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବମେୱାତି ଅଢ୍ଢୋ। ''ନ ସକ୍କତେ ମରଣସ୍ସ ପଟିକମ୍ମଂ କାତୁ''ନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାଯ ୱସୀଭାୱେ ସତି ସକ୍କା ମରଣସ୍ସାପି ପଟିକମ୍ମଂ କାତୁନ୍ତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ''ଅଞ୍ଞତ୍ରେୱ ଇଦ୍ଧିମନ୍ତାନଂ ଇଦ୍ଧିୱିସଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଜରାମରଣାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନାନାଭାୱୋ ଆଚରିଯେନ ଦସ୍ସିତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କଥଂ ପନ ତଣ୍ହାଯ ଜରାମରଣେହି ନାନାଭାୱୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ତେହି ତଣ୍ହାଯ ନାନତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଂ ପନାହା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାଯ ଅୱିଜ୍ଜମାନାଯପି ଜୀରନ୍ତାପି ମୀଯନ୍ତାପି ୱୀତରାଗା ଯସ୍ମା ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାଯ ଜରାମରଣେହି ନାନାଭାୱୋ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବୋ।

''ତଣ୍ହାଯ ଜୀରଣଭିଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣଂ ଅତ୍ଥୀତି ତେହି ତଣ୍ହାଯ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେ କୋ ନାମ ଦୋସୋ ସିଯା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଦି ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଜରାମରଣଂ ଯଥା ଯେନ ଜୀରଣଭିଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣେନ ପାକଟଂ, ଏୱଂ ଜୀରଣଭିଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣେନ ତଣ୍ହାପି ପାକଟା। ଯଦି ଚ ସିଯା; ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯୋବ୍ବନଟ୍ଠାପି ସବ୍ବେ ମାଣୱା ୱିଗତତଣ୍ହା ସିଯୁଂ, ନ ଚ ୱିଗତତଣ୍ହା, ତସ୍ମା ନାନାଭାୱୋ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ତତୋ ଅଞ୍ଞୋପି ଦୋସୋ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ଚ ତଣ୍ହା ଦୁକ୍ଖସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଜରାମରଣାନଂ ତଣ୍ହାଯ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେ ସତି ତଣ୍ହାଯ ଭୱତଣ୍ହାଯ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଜରାମରଣମ୍ପି ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ ସିଯା। ଯସ୍ମା ନ ଜରାମରଣଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ, ତସ୍ମା ଜରାମରଣେହି ତଣ୍ହାଯ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତେହି ତାଯ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେ ସତି ଏୱମ୍ପି ଦୋସୋ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ଚ ତଣ୍ହା ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେହି ତାଯ ଅନଞ୍ଞତ୍ତେ ସତି ଯଥା ତଣ୍ହା ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା ହୋତି, ଏୱଂ ଜରାମରଣମ୍ପି ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝଂ ସିଯା। ଯଥା ଜରାମରଣଂ ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝଂ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ତଣ୍ହାପି ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା ନ ସିଯା, ତଥା ଚ ନ ହୋତି ପହାତବ୍ବାପହାତବ୍ବଭାୱତୋ, ତସ୍ମାପି ଜରାମରଣେହି ତଣ୍ହାଯ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

''ଯଦି ଚାତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାଯ ଯୁତ୍ତିଯା ଉପପତ୍ତିଯା ଏୱ ଜରାମରଣେହି ତଣ୍ହାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଗୱେସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଅଞ୍ଞେହିପି କାରଣେହି ଗୱେସିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯାତି ଯା ଯୁତ୍ତି ''ଯଦି ଚା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାଯ ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯା ଉପପତ୍ତିଯା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି କାରଣେହି ଅଞ୍ଞେହି ଅଞ୍ଞେହି କାରଣଭୂତେହି ଉପପତ୍ତୀହି ଜରାମରଣେହି ତଣ୍ହାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଗୱେସିତବ୍ବନ୍ତି ଅଢ୍ଢୋ। ''ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି କାରଣେହି ଗୱେସିତବ୍ବ''ନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଯୁତ୍ତିଯା, ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ସନ୍ଦିସ୍ସତୀତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ''ଯଦି ଚ ସନ୍ଦିସ୍ସତୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତିସମାରୁଳ୍ହଂ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ମରଣେହି ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଯଦି ଚ ସନ୍ଦିସ୍ସତି, ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋପି ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଗୱେସିତବ୍ବମେୱାତି ଅଢ୍ଢୋ।

''କଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଗୱେସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ସଲ୍ଲୋତି ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ସଲ୍ଲୋ''ତି ୱା ''ଧୂପାଯନ''ନ୍ତି ୱା ଦ୍ୱୀହି ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ଇମେସଂ ଇଚ୍ଛାତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ତଂ ସମାନତ୍ତଂ ଯୁଜ୍ଜତି, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ। ''ସଲ୍ଲୋ''ତି ୱା ''ଧୂପାଯନ''ନ୍ତି ୱା ଦ୍ୱୀହି

ବ୍ଯଞ୍ଜନେହି ଅୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ଜରାମରଣାନଂ ତଣ୍ହାଯ ଏକତ୍ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ନ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇଚ୍ଛାଯ ଚ ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ଏକତ୍ତମେୱ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଯୋଜନା। ଇଚ୍ଛାଯ ଚ ତଣ୍ହାଯ ଚ ଜୀରଣଭିଜ୍ଜନସଭାୱତୋ ଜରାମରଣେହି ତଣ୍ହାଯ ଏକତ୍ତଂ ସିଯା, ''କସ୍ମା ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ''ତଣ୍ହାଯ ଅଧିପ୍ପାଯେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଯ ଅଧିପ୍ପାଯେ ଅପରିପୂରମାନେ ନୱସୁ ଆଘାତୱତ୍ଥୂସୁ କୋଧୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପନାହୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଜରାମରଣେସୁ ଅପରିପୂରମାନେସୁ ନୱସୁ ଆଘାତୱତ୍ଥୂସୁ କୋଧୋ ଚ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପନାହୋ ଚ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯା ଜରାଯ ଚ ମରଣସ୍ସ ଚ ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଯୁଜ୍ଜତିଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଯଦି ଇଚ୍ଛା ତଣ୍ହାଯ ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ତଂ ଯୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସତି କସ୍ମା ଭଗୱତା ''ମଚ୍ଚୁନାବ୍ଭାହତୋ ଲୋକୋ''ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ''ତଣ୍ହାସଲ୍ଲେନ ଓତିଣ୍ଣୋ, ଇଚ୍ଛାଧୂପାଯିତୋ ସଦା''ତି ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତାତି ଚୋଦନଂ ପରିହରନ୍ତୋ ''ଯଂ ପନିଦଂ ଭଗୱତା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ଇଚ୍ଛା''ତିପି ''ତଣ୍ହା''ତିପି ଦ୍ୱୀହି ନାମେହି ଯଂ ପନିଦଂ ଅଭିଲପିତଂ ଯଂ ପନିଦଂ ଅଭିଲପନଂ କତଂ, ଇଦଂ ଅଭିଲପନଂ ଭଗୱତା ବାହିରାନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତସିତବ୍ବାନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନଂ ଭେଦାନଂ ୱସେନ ''ଇଚ୍ଛା''ତିପି ''ତଣ୍ହା''ତିପି ଦ୍ୱୀହି ନାମେହି ଅଭିଲପିତଂ ଅଭିଲପନୱସେନ କତନ୍ତି ଏକତ୍ତଂ ଯୁତ୍ତମେୱ, ନ ନାନତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

''ନାମୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତାନଂ ଇଚ୍ଛାତଣ୍ହାଦୀନଂ କେନ ଏକତ୍ତଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ସବ୍ବାହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନାନାନାମୱସେନ ପଭେଦା ସବ୍ବା ଇଚ୍ଛାଦିକା ତଣ୍ହା ଅଜ୍ଝୋସାନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣା ହି ଯସ୍ମା ଯୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ନାମୱସେନ ଭିନ୍ନାନମ୍ପି ଏକଲକ୍ଖଣେନ ଏକତ୍ତଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''କିମିୱ ଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଯଥା ସବ୍ବୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କଟ୍ଠଗ୍ଗିଆଦିୱସେନ ଅନେକୋ ସବ୍ବୋଅଗ୍ଗି ଉଣ୍ହତ୍ତଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣୋ ଯଥା, ଏୱଂ ଅଜ୍ଝୋସାନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣାତି ଯୋଜନା। ସବ୍ବସ୍ସ ଅଗ୍ଗିନୋ ଉପାଦାନୱସେନ ଅନେକାନି ନାମାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପାକଟୋ। ଆରମ୍ମଣୱସେନ ତଣ୍ହା ଅଞ୍ଞେହି ଅଞ୍ଞେହି ନାମେହି ଭଗୱତା ଅଭିଲପିତା, ଉପାଦାନୱସେନ ଅଗ୍ଗି ଅଞ୍ଞେହି ଅଞ୍ଞେହି ନାମେହି ଅଭିଲପିତୋତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

''ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯଂ ଆଗତନାମେହି ଏୱ ତଣ୍ହା ଅଭିଲପିତା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଅନେକେହି ନାମେହି ଅଭିଲପିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇଚ୍ଛାଇତିପୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାନି ଅତ୍ଥାନି ରୂପାଦୀନି ଆରମ୍ମଣାନି ସତ୍ତା ଇଚ୍ଛନ୍ତି ଏତାଯାତି ଇଚ୍ଛା। ତସନ୍ତି ଏତାଯାତି ତଣ୍ହା। ସଲ୍ଲତି ପୱିସତି ୱିସପ୍ପୀତଂ ସଲ୍ଲଂ ୱିଯାତି ସଲ୍ଲା, ସନ୍ତାପଂ ଲାତି ଆଦଦାତୀତି ୱା ସଲ୍ଲା, ସନ୍ତାପଂ ଲାତି ପୱତ୍ତେତୀତି ୱା ସଲ୍ଲା। ଧୂପାଯତି ସନ୍ତାପେତି ପରିଦହତୀତି ଧୂପାଯନା। ସରତି ଆକଡ୍ଢତି ଅୱହରତି ସୀଘସୋତା ସରିତା ୱିଯାତି ସରିତା, ସରତି ସଲ୍ଲତୀତି ୱା ସରିତା। ୱିସରତୀତି ୱିସତ୍ତିକା। ପୀତିୱସେନ ସିନେହତୀତି ସିନେହୋ। ତାସୁ ତାସୁ ଗତୀସୁ କିଲମଥଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି କିଲମଥୋ। ସତ୍ତା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନି ମଞ୍ଞନ୍ତି ଏତାଯାତି ମଞ୍ଞନା। ଭୱଂ ବନ୍ଧତୀତି ବନ୍ଧୋ। ଆସୀଯତେ ପତ୍ଥୀଯତେତି ଆସା। ଆସିଯତି ପତ୍ଥେତୀତି ୱା ଆସା। ପିପାସୀଯତେତି ପିପାସା, ଆରମ୍ମଣରସଂ ପିପାସତୀତି ୱା ପିପାସା। ଅଭିନନ୍ଦୀଯତେତି ଅଭିନନ୍ଦନା, ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ୱା ଅଭିନନ୍ଦନା। ୱିତ୍ଥାରତୋ ଅଟ୍ଠକଥାୱସେନ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୦) ୱେଦିତବ୍ବୋ।

''ତଣ୍ହାଯ ଇଚ୍ଛାଦିପ୍ପକାରୱସେନ ଆଲପିତଭାୱୋ କେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଯଥା ଚ ୱେୱଚନେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱେୱଚନହାରୱିଭଙ୍ଗେ ''ଆସା ଚ ପୀହା...ପେ... ୱେୱଚନ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ୩୭) ଯା ତଣ୍ହା ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ୱୁତ୍ତା, ତଥା ତେନ ପକାରେନ ୱୁତ୍ତାଯ ତଣ୍ହାଯ ଇଚ୍ଛାଦିପ୍ପକାରୱସେନ ଆଲପିତଭାୱୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ। ''ୱେୱଚନୱିଭଙ୍ଗେ ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତୋପି ଭଗୱତା ଅୱୁତ୍ତେ କେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଯଥାହ ଭଗୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ଭଗୱା ''ରୂପେ ତିସ୍ସା''ତିଆଦିକଂ ଯଂ ୱଚନମାହ, ତଥା ତେନ ପକାରେନ ୱୁତ୍ତେନ ତେନ ୱଚନେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ ୱାତି। ଏୱଂ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଇଚ୍ଛାତଣ୍ହାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ତା , ଜରାଯ ଚ ମରଣସ୍ସ ଚ ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା ଚ ''ତଯୋ ପଞ୍ହା''ତି ଯଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ୱଚନଂ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

୨୧। ''କେନସ୍ସୁବ୍ଭାହତୋ ଲୋକୋତିଆଦିଗାଥାଯ ତଯୋ ପଞ୍ହା ୱୁତ୍ତା''ତି ପଞ୍ହତ୍ତଯଭାୱେ ଯୁତ୍ତି ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା। ''ତତୋ ଅଞ୍ଞେହି ପକାରେହି ଯୁତ୍ତି କଥଂ ଞାତବ୍ବା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞେହି ପକାରେହିପି ଯୁତ୍ତିଗୱେସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସବ୍ବୋ ଦୁକ୍ଖୂପଚାରୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବୋ ଦୁକ୍ଖୂପଚାରୋ କାମତଣ୍ହାସଙ୍ଖାରମୂଲକୋତି ଯୁଜ୍ଜତି, ସବ୍ବୋ ନିବ୍ବିଦୂପଚାରୋ କାମତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରମୂଲକୋତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ୱଚନତ୍ଥତୋ ପନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଉପଚାରୋ ପୱତ୍ତୀତି ଦୁକ୍ଖୂପଚାରୋ। କାମତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ପୱତ୍ତୋ ସଙ୍ଖାରୋ ମୂଲଂ ଏତସ୍ସାତି କାମତଣ୍ହାସଙ୍ଖାରମୂଲକୋ। ନିବ୍ବିଦାଯ ଉପଚାରୋ ପୱତ୍ତୀତି ନିବ୍ବିଦୂପଚାରୋ। କାମତଣ୍ହାଯ ପରିକ୍ଖାରଭୂତୋ ୱତ୍ଥୁକାମୋ ମୂଲଂ ଏତସ୍ସାତି କାମତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରମୂଲକୋତି। ତତ୍ଥ ଅନଭିରତିସଙ୍ଖାତା ଉକ୍କଣ୍ଠା ନିବ୍ବିଦା କାମତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରମୂଲିକା ଯୁଜ୍ଜତି, ଞାଣନିବ୍ବିଦା କାମତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରମୂଲିକା ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ସବ୍ବୋ ନିବ୍ବିଦୂପଚାରୋ କାମତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରମୂଲକୋତି ନ ପନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ପଞ୍ଚଉଯଭାୱେ ଚେୱ ଦୁକ୍ଖୂପଚାରନିଦ୍ଦିଦୂପଚାରେ ଚ ଯା ଯୁତ୍ତି ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ସାୱ ଯୁତ୍ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବା କିଂ, ଉଦାହୁ ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯା ଅଞ୍ଞାପି ଯୁତ୍ତି ଗୱେସିତବ୍ବା କି’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମାଯା’’ତିଆଦିମାହ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ପଞ୍ଚଉଯଭାୱେ ଚେୱ ଦୁକ୍ଖୂପଚାରନିଦ୍ଦିଦୂପଚାରେ ଚ ଯା ଯୁତ୍ତି ମଯା ୱିଭତ୍ତା, ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯା ଅନୁସାରେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି କାରଣେହି ତେସୁ ତେସୁ ପାଠଇପ୍ପଦେସେସୁ ଯୁତ୍ତିପି ଗୱେସିତବ୍ବାତି।

‘‘ଇଦଂ ନଯଦସ୍ସନଂ ସଂଖିତ୍ତଂ, ନ ସକ୍କା ୱିତ୍ଥାରତୋ ଗୱେସିତୁ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ତଂ ନଯଦସ୍ସନଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହି ଭଗୱା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅସୁଭସ୍ସ ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯଭାୱତୋ ରାଗୁପ୍ପାଦୋ ନ ଯୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ରାଗଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅସୁଭଦେସନା ରାଗୱିନଯାଯ ଯୁତ୍ତା। ମେତ୍ତାଯ ଦୋସପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଦୋସଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମେତ୍ତାଦେସନା ଦୋସୱିନଯାଯ ଯୁତ୍ତା। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ପଞ୍ଞାୱିସଯତ୍ତା ମୋହଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦେସନା ମୋହୱିନଯାଯ ଯୁତ୍ତା। ‘‘ରାଗଚରିତସ୍ସାପି ମେତ୍ତାଦିଦେସନା ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ ସବ୍ବସତ୍ତସାଧାରଣତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଦିହି ଭଗୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତିବ୍ବକିଲେସସ୍ସ ରାଗଚରିତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ତାଦିସସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମେତ୍ତଂ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଂ ଯଦି ଦେସେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସତି ମେତ୍ତାୱସେନପି ରାଗୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ସୁଖଂ ପଟିପଦଂ ୱା ଯଦି ଦେସେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସତି ରାଗଚରିତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଯୁଜ୍ଜନତୋ ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ପହାନଂ ୱା ଯଦିପି ଦେସେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସତି ରାଗଚରିତସ୍ସ ଅସୁଭାନୁପସ୍ସନଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମସ୍ସ ପହାନସ୍ସ ଦୁକ୍କରତୋ ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଯୋଜନା।

‘‘ଭଗୱା ରାଗଚରିତସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ନିରୱସେସୱସେନ ଯୁତ୍ତି ନ ୱିଭତ୍ତା, ନଯଦସ୍ସନମେୱାତି ଯୋ ନଯୋ ଦସ୍ସିତୋ, ତେନ ନଯେନ ଅଞ୍ଞାପି ଗୱେସିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ଯଂ କିଞ୍ଚୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ରାଗସ୍ସ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅନୁଲୋମପ୍ପହାନଂ, ଦୋସସ୍ସ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅନୁଲୋମପ୍ପହାନଂ, ମୋହସ୍ସ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅନୁଲୋମପ୍ପହାନଂ ଦେସିତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅନୁଲୋମପ୍ପହାନଂ ଯତ୍ତକା ପାଠଇପ୍ପଦେସା ଞାଣସ୍ସ ଭୂମି, ତତ୍ତକେସୁ ୱିଚଯେନ ହାରେନ ୱିଚିନିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତିହାରେନ ଯୋଜେତବ୍ବନ୍ତି ଯୋଜନା।

‘‘ରାଗାଦିପ୍ପହାନୱସେନ ଯୁତ୍ତି ଗୱେସିତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞେହିପି ମେତ୍ତାଦିବ୍ରହ୍ମୱିହାରଫଲସମାପତ୍ତିନିବ୍ବାନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତିୱସୀଭାୱେହି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତିଗୱେସନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମେତ୍ତାୱିହାରିସ୍ସା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ମେତ୍ତାୱିହାରିସ୍ସ ମେତ୍ତାୱିହାରଲାଭିନୋ ସତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମେତ୍ତାଯ ବ୍ୟାପାଦପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ବ୍ୟାପାଦୋ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠସ୍ସତୀତି ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଚ, ମେତ୍ତାୱିହାରିସ୍ସ ସତୋ ବ୍ୟାପାଦୋ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦେସନା ଯୁଜ୍ଜତି। କରୁଣାୱିହାରିସ୍ସ କରୁଣାୱିହାରଲାଭିନୋ ସତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କରୁଣାଯ ୱିହେସାଯ ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ୱିହେସା ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠସ୍ସତୀତି ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତି, କରୁଣାୱିହାରିସ୍ସ ସତୋ ୱିହେସା ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦେସନା ଯୁଜ୍ଜତି। ମୁଦିତାୱିହାରିସ୍ସ ମୁଦିତାୱିହାରଲାଭିନୋ ସତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମୁଦିତାଯ ଅରତିଯା ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଅରତି ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠସ୍ସତୀତି ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ମୁଦିତାୱିହାରିସ୍ସ ସତୋ ଅରତି ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦେସନା ଯୁଜ୍ଜତି। ଉପେକ୍ଖାୱିହାରିସ୍ସ ଉପେକ୍ଖାୱିହାରଲାଭିନୋ ସତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପେକ୍ଖାଯ ରାଗସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ରାଗୋ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠସ୍ସତୀତି ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ଉପେକ୍ଖାୱିହାରିସ୍ସ ସତୋ ରାଗୋ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦେସନା ଯୁଜ୍ଜତି।

ଅନିମିତ୍ତୱିହାରିସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାମୁଖେନ ପଟିଲଦ୍ଧଫଲସମାପତ୍ତିୱିହାରଲାଭିନୋ ସତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିମିତ୍ତାନୁସାରି ତେନ ତେନେୱ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତାନୁସାରେନେୱ ନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ପହୀନେନ ନିମିତ୍ତେନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ଅନିମିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ନିଚ୍ଚାଦିୱିପଲ୍ଲାସପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଅନିମିତ୍ତୱିହାରିସ୍ସ ସତୋ ନିମିତ୍ତଂ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦେସନା ଯୁଜ୍ଜତି। ‘‘ଅସ୍ମୀ’’ତି ମଞ୍ଞିତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅତ୍ତୱିଗତଂ ‘‘ଅଯଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକୋ ଅହଂ ଅସ୍ମୀ’’ତି ନ ସମନୁପସ୍ସାମି, ଅଥ ଚ ପନ ଅସମନୁପସ୍ସନେ ସତିପି ‘‘ମେ କିଂ ଅସ୍ମୀ’’ତି ‘‘କଥଂ ଅସ୍ମୀ’’ତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା କଥଂକଥାସଲ୍ଲଂ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ଠସ୍ସତୀତି ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ପହାନେକଟ୍ଠଭାୱତୋ ‘‘ଅଯଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକୋ ଅହଂ ଅସ୍ମୀ’’ତି ଅସମନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ୱିଚିକିଚ୍ଛା କଥଂକଥାସଲ୍ଲଂ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦେସନା ଯୁଜ୍ଜତି।

‘‘ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନେୱ ଯୁତ୍ତି ଗୱେସିତବ୍ବା କି’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଝାନସମାପତ୍ତିୱସେନପି ଯୁତ୍ତି ଗୱେସିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ୱା ପନ ପଠମଂ ଝାନ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଥ ୱା ‘‘ଫଲସମାପତ୍ତିୱିହାରିସ୍ସେୱ ଯୁତ୍ତି ଗୱେସିତବ୍ବା କି’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଝାନସମାପତ୍ତିୱସେନପି ଯୁତ୍ତି ଗୱେସିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ୱା ପନ ପଠମଂ ଝାନ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଫଲସମାପତ୍ତିୱିହାରିସ୍ସ ଯୁତ୍ତି ଗୱେସିତବ୍ବା, ଏୱଂ ଝାନସମାପତ୍ତିୱିହାରିସ୍ସପି ଯୁତ୍ତି ଗୱେସିତବ୍ବା। କଥଂ? ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗିନୋ ସତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନୀୱରଣୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦା ୱିସେସାଯ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତି, କାମରାଗବ୍ୟାପାଦା ଝାନସ୍ସ ହାନାଯ

ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦେସନା ଯୁଜ୍ଜତି। ୱିତକ୍କସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ଉପଚାରଧମ୍ମେନ ସହ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଧମ୍ମା ଝାନସ୍ସ ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ୱିତକ୍କସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ୱିସେସାଯ ଉପରିଝାନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦେସନା ଯୁଜ୍ଜତି।

ଦୁତିଯଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ସତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱିତକ୍କୱିଚାରସହଗତା ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ଉପଚାରଧମ୍ମେନ ସହ ପଠମଜ୍ଝାନଧମ୍ମା ୱିସେସାଯ ଉପରିଝାନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ୱିତକ୍କୱିଚାରସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ଅୱିତକ୍କଝାନସ୍ସ ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦେସନା ଯୁଜ୍ଜତି। ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ୱା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ଉପଚାରଧମ୍ମେନ ସହ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଧମ୍ମା ଝାନସ୍ସ ହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦେସନା ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ୱିସେସାଯ ଉପରିଝାନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦେସନା ଯୁଜ୍ଜତି। ସେସେସୁପି ଅତ୍ଥାନୁରୂପଂ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଯଥାୱୁତ୍ତସମାପତ୍ତୀସୁ ୱସୀଭାୱେନ ପରିଚିତଂ କଲ୍ଲତାପରିଚିତଂ ଚିତ୍ତଂ ନାମ।

ଏତ୍ତକମେୱ ଯୁତ୍ତିଗୱେସନଂ ନ କାତବ୍ବଂ, ନୱୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଯଥାଲଦ୍ଧଯୁତ୍ତିଗୱେସନମ୍ପି କାତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏୱଂ ସବ୍ବେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସବ୍ବେସଂ ହାରାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଭୂମିଗୋଚରାନଂ ୱିଚଯହାରେନ ୱିଚିନିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତିହାରେନ ଯୋଜେତବ୍ବଭାୱୋ କେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତେନାହା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେନ ଯୋଜେତବ୍ବଭାୱେନ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ''ସବ୍ବେସ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ତେନ ୱଚନେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଇତି ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୪। ପଦଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୨୨। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗଭୂତେନ ପଞ୍ଚୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତଭାୱୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ଯୁତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ''କତମୋ ପଦଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ ହାରେସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ ପଦଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୋତି ପୁଚ୍ଛତି। ''ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି ଜିନୋ''ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମଯା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ''ଅଯଂ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ''ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପଦଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୋତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତତ୍ଥ କତମୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋତିଆଦି ପଦଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୨)। ''ଅଯଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ୱିତ୍ଥାରଭୂତୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ ପିଟକତ୍ତଯେ ଦେସିତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କିଂ ନାମ ଧମ୍ମଂ ଦେସଯତି ସଂୱଣ୍ଣେତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛଂ ଠପେତ୍ୱା ''ଇଦଂ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ଇମସ୍ସ ଆସନ୍ନଫଲସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ନିଯମେତ୍ୱା ୱିଭଜିତୁଂ ''ଅଯଂ ପଦଟ୍ଠାନୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସବ୍ବେସୁ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେସୁ ଯାଥାୱତୋ ଅସମ୍ପଟିୱେଧୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତିସ୍ସା ଅୱିଜ୍ଜାଯାତି ସବ୍ବଧମ୍ମଯାଥାୱଅସମ୍ପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣା, ଅୱିଜ୍ଜା, ତସ୍ସା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅସୁଭେ ''ସୁଭ''ନ୍ତିଆଦିୱିପଲ୍ଲାସା ପଦଟ୍ଠାନଂ ଆସନ୍ନକାରଣଂ। ୱିପଲ୍ଲାସେ ସତି ଅୱିଜ୍ଜା ୱତ୍ତତି ଉପରୂପରି ଜାଯତି ନ ହାଯତି, ତସ୍ମା ୱିପଲ୍ଲାସା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ଭୱନ୍ତି। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ୱଟ୍ଟମୂଲକତ୍ତା ତଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ପଦଟ୍ଠାନଂ ୱିଭତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତଣ୍ହାଯପି ୱଟ୍ଟମୂଲକତ୍ତା ତଦନନ୍ତରଂ ତଣ୍ହାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ ୱିଭଜିତୁଂ ''ଅଜ୍ଝୋସାନଲକ୍ଖଣା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପନ୍ତି ପିଯସଭାୱଂ ସାତସଭାୱଂ ଚକ୍ଖାଦିଧମ୍ମଜାତଂ। ପିଯନୀଯସାତନୀଯେ ଚକ୍ଖାଦିକେ ସତି ତଣ୍ହା ୱତ୍ତତି ଉପରୂପରି ଜାଯତି, ତସ୍ମା ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପଂ ତଣ୍ହାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ଭୱତି।

ଅଦିନ୍ନାଦାନେ ସତି ଲୋଭୋ ୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ଲୋଭସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି। ଅଦିନ୍ନାଦାନଞ୍ହି ଏକୱାରଂ ଉପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସନତୋ ଲୋଭସ୍ସ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ଭୱତ୍ୱେୱ।

କେସାଦୀସୁ ଅସୁଭେସୁ ପୱତ୍ତାଯପି ସୁଭସଞ୍ଞାଯ ନୀଲାଦିୱଣ୍ଣଦୀଘାଦିସଣ୍ଠାନହସନାଦିବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ଅସଂୱରୋ ସୁଭସଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି।

ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ପୱତ୍ତାଯପି ସୁଖସଞ୍ଞାଯ ସାସୱଫସ୍ସୂପଗମନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ରୂପାଦୀସୁ ଅସ୍ସାଦୋ ସୁଖସଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଅନିଚ୍ଚେସୁ ପୱତ୍ତାଯପି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅସମନୁପସ୍ସନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ନିଚ୍ଚଗ୍ଗହଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତସଙ୍ଖାତେସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ପୱତ୍ତାଯପି ଅତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞାନଂ ଅସମନୁପସ୍ସନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଅହଂମମାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ନାମକାଯୋ ଅତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଅକୁସଲପକ୍ଖାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖାନଂ ୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଵ୍ବଧମ୍ମସମ୍ପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଵ୍ବେସୁ ଞେଯ୍ଯଧମ୍ମେସୁ ପୱତ୍ତାଯ ୱିଜ୍ଜାଯ ସଵ୍ବଧମ୍ମସମ୍ପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣତ୍ତା ସଵ୍ବଂ ନେଯ୍ଯଂ ୱିଜ୍ଜାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ସମଥସ୍ସ ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପସଙ୍ଖାତୌଦ୍ଧଚ୍ଚପଟିସଂହରଣସଙ୍ଖାତୱିକ୍ଖମ୍ଭନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଭୂତା ଅସୁଭା ସମଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅସୁଭାଯ ହି ତଣ୍ହାପଟିପକ୍ଖତ୍ତା, ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅଭାୱେ ସମଥୋ ତିଟ୍ଠତୀତି।

ଅଦିନ୍ନାଦାନା ୱେରମଣିୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଅଲୋଭସ୍ସ ଇଚ୍ଛାୱଚରପଟିସଂହରଣଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଅଦିନ୍ନାଦାନା ୱେରମଣୀ ଅଲୋଭସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣିୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଅଦୋସସ୍ସ ଅଵ୍ଯାପଜ୍ଜଲକ୍ଖଣତ୍ତା ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣୀ ଅଦୋସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଅମୋହସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଅୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଲକ୍ଖଣତ୍ତା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ଅମୋହସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ନିଵ୍ବିଦାୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ଅସୁଭସଞ୍ଞାଯ ୱିନୀଲକୱିପୁଵ୍ବକଗହଣଲକ୍ଖଣତ୍ତା ନିଵ୍ବିଦା ଅସୁଭସଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ନିଵ୍ବିଦାଞାଣେନ ହି ଅନଭିରତି ପୱତ୍ତତି, ଅନଭିରତିଯା ଚ ଅସୁଭସଞ୍ଞା ଠିତାତି।

ଦୁକ୍ଖୱେଦନାୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞାଯ ସାସୱଫସ୍ସପରିଜାନନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଉପ୍ପାଦୱଯୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମନୁପସ୍ସନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଉପ୍ପାଦୱଯା ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଉପ୍ପାଦୱଯଞ୍ହି ସମନୁପସ୍ସିତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ପୱତ୍ତା।

ଧମ୍ମମତ୍ତସଞ୍ଞାୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ଅନତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ସଵ୍ବଧମ୍ମଅଭିନିୱେସଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଧମ୍ମସଞ୍ଞା ଅନତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

କାମରାଗସ୍ସ ରୂପାଦିପଞ୍ଚକାମଗୁଣାରମ୍ମଣତ୍ତା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା କାମରାଗସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ରୂପସଙ୍ଖାତେ କାଯେ ଆରଵ୍ଭ ପୱତ୍ତସ୍ସ ରୂପରାଗସ୍ସ ଚକ୍ଖାଦିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅନୁସାରେନ ପୱତ୍ତନତୋ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ରୂପାନି ରୂପରାଗସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଭୱନିକନ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଭୱରାଗସ୍ସ ଛଠଆଯତନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ନିଵ୍ବତ୍ତଭୱାନୁପସ୍ସିତାତି ‘‘ଏଦିସଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ରୂପଂ ମା ନିଵ୍ବତ୍ତତୁ, ଏଦିସଂ ଇଟ୍ଠଂ ରୂପଂ ନିଵ୍ବତ୍ତତୁ ଏଦିସୀ ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ମା ନିଵ୍ବତ୍ତତୁ, ଏଦିସୀ ସୁଖା ୱେଦନା ନିଵ୍ବତ୍ତତୂ’’ତି ଏୱମାଦିନା ପକାରେନ ପୱତ୍ତା ରୂପାଭିନନ୍ଦନା, ସା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁଵ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣାନୁଗତତ୍ତା ପୁଵ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନଂ କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଓକପ୍ପନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଯସ୍ସା ସଦ୍ଧାଯାତି ଓକପ୍ପନଲକ୍ଖଣା ସଦ୍ଧା। ଅଧିମୁତ୍ତି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ଯସ୍ସା ସଦ୍ଧାଯାତି ଅଧିମୁତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଚ ସଦ୍ଧା। ଅନାୱିଲଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଯସ୍ସ ପସାଦସ୍ସାତି ଅନାୱିଲଲକ୍ଖଣୋତି ପସାଦୋ। ସମ୍ପସୀଦନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ଯସ୍ସ ପସାଦସ୍ସାତି ସମ୍ପସୀଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଚ ପସାଦୋ। ସୋ ପନ ପସାଦୋ ସଦ୍ଧାଯ ଏୱ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୋତି ୱେଦିତଵ୍ବୋ। ଅୱେଚ୍ଚପସାଦୋ ଅଭିପତ୍ଥିଯନଲକ୍ଖଣାଯ ସଦ୍ଧାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଓକପ୍ପନଲକ୍ଖଣା ସଦ୍ଧା

ଅନାୱିଲଲକ୍ଖଣସ୍ସ ପସାଦସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ୱୀରିୟଂ ଆରମ୍ଭଲକ୍ଖଣସ୍ସ ୱୀରିୟସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, କାୟାଦିସତିପଟ୍ଠାନଂ ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣାୟ ସତିୟା ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଝାନସହିତସ୍ସ ସମାଧିସ୍ସ ଏକଗ୍ଗଲକ୍ଖଣତ୍ତା ୱିତକ୍କାଦିଝାନାନି ସମାଧିସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପଞ୍ଞାୟ କିଚ୍ଚପଜାନନଆରମ୍ମଣପଜାନନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ସଚ୍ଚାନି ପଞ୍ଞାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

''ଯେସଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନାନି ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତାନି, ତେ ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋ କତମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନାନୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତେ ଅୱିଜ୍ଜାଦୟୋପି ଇମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପରୋ ନୟୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିଜ୍ଜା ଅସ୍ସାଦମନସିକାରଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅୱିଜ୍ଜାୟ ହି ଆଦୀନୱଚ୍ଛାଦନତୋ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ଜାତୋତି। ସଚ୍ଚସମ୍ମୋହନଲକ୍ଖଣା ଅୱିଜ୍ଜା ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପୁନବ୍ଭୱୱିରୋହନଲକ୍ଖଣା ତେଭୂମକଚେତନା ସଙ୍ଖାରା ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଓପପଚ୍ଚୟିକସଙ୍ଖାତେନ ଉପପତ୍ତିଭୱଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମରୂପସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ନାମକାୟରୂପକାୟସଙ୍ଘାତଲକ୍ଖଣଂ ନାମରୂପଂ ଛଠଆୟତନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ, ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ପୱତ୍ତାନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଛଠଆୟତନଂ ଛବ୍ବିଧସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ୟଥାକ୍କମଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନିସ୍ସୟାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ, ଚକ୍ଖୁପସାଦରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିସନ୍ନିପାତଲକ୍ଖଣୋ ଛବ୍ବିଧୋ ଫସ୍ସୋ, ତଂ ୱେଦନାୟ ତେନ ଛବ୍ବିଧେନ ଫସ୍ସେନ ସହଜାତାୟ ଛବ୍ବିଧାୟ ୱେଦନାୟ ୟଥାକ୍କମଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ, ଇଟ୍ଠାନୁଭୱନଅନିଟ୍ଠାନୁଭୱନେଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା ତିୱିଧା ୱେଦନା, ତଂ ତଣ୍ହାୟ ତାୟ ତିୱିଧାୟ ୱେଦନାୟ ୱସେନ ପୱତ୍ତାୟ ତଣ୍ହାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଉପନିସ୍ସୟାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ, ସପରସନ୍ତାନେସୁ ଅଜ୍ଝୋସାନଲକ୍ଖଣା ତଣ୍ହା, ତଂ ଉପାଦାନସ୍ସ ତାୟ ତଣ୍ହାୟ ୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ଉପାଦାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଉପନିସ୍ସୟାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ। ''ସୋ ୱେଦନାୟା''ତି ଚ ''ସା ତଣ୍ହାୟା''ତି ଚ ''ସା ଉପାଦାନସ୍ସା''ତି ଚ ପାଠେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସନିଦ୍ଦେସୋ ୱା ସିୟା।

ୟଂ ଉପାଦାନଂ ଓପପଚ୍ଚୟିକଂ ଉପପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧନିବ୍ବତ୍ତକଂ, ତଂ ଉପାଦାନଂ ଦୁୱିଧସ୍ସ ଭୱସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୟୋ କମ୍ମଭୱୋ ନାମକାୟରୂପକାୟସମ୍ଭୱନଲକ୍ଖଣୋ, ସୋ କମ୍ମଭୱୋ ଜାତିୟା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୟା ଉପପତ୍ତିଭୂତା ଜାତି ଖନ୍ଧପାତୁଭାୱଲକ୍ଖଣା, ତଂ ସା ଜାତି ଜରାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୟା ଜିଣ୍ଣଜରା ଉପଧିକ୍ଖନ୍ଧପରିପାକଲକ୍ଖଣା, ତଂ ସା ଜିଣ୍ଣଜରା ମରଣସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୟମ୍ପି ୟସ୍ସ ସମ୍ମୁତିମରଣଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୁପଚ୍ଛେଦଲକ୍ଖଣଂ, ତମ୍ପି ତସ୍ସ ସମ୍ମୁତିମରଣଂ ସୋକସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପିୟସ୍ସ ମରଣଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ସୋକୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ୟୋ ସୋକୋ ଞାତିଆଦିପିୟେସୁ ଉସ୍ସୁକ୍କକାରକୋ, ତଂ ସୋ ସୋକୋ ପରିଦେୱସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୟୋ ପରିଦେୱୋ ଲାଲପ୍ପକାରକୋ, ତଂ ସୋ ପରିଦେୱୋ କାୟିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୟଂ କାୟିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ କାୟସମ୍ପୀଳନଲକ୍ଖଣଂ, ତଂ କାୟିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୟଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ଚିତ୍ତସମ୍ପୀଳନଲକ୍ଖଣଂ, ତଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପାୟାସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୟୋ ଉପାୟାସୋ ଓଦହନକାରକୋ ଅୱଦହନକାରକୋ, ତଂ ସୋ ଉପାୟାସୋ ଭୱସ୍ସ ଉପାୟାସସ୍ସ ନିସ୍ସୟସନ୍ତାନଭୱସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଭୱସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଭୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇମାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଭୱଙ୍ଗାନି କିଲେସୋ ଭୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ କାରଣଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟାନି ଭୱସଙ୍ଖାତାନି ଅଙ୍ଗାନି ଅୱୟୱାନି। ୟଦା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଦିକାଲେ ସମଗ୍ଗାନି ନିବ୍ବତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି, ତଦା ସୋ କିଲେସୱଟ୍ଟକମ୍ମୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟସଙ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମସମୂହୋ ''ଭୱସ୍ସା''ତି ଏତ୍ଥ ଭୱୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଂ ଭୱସଙ୍ଖାତଂ କିଲେସୱଟ୍ଟକମ୍ମୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟତ୍ତୟଂ ସଂସାରସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ପୁରିମଂ ପୁରିମଂ ଜାତିନିପ୍ଫନ୍ନକିଲେସାଦିୱଟ୍ଟେନ ସଂସାରସ୍ସ ଅୱୋଚ୍ଛିନ୍ନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ୟୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ନିୟ୍ୟାନିକଲକ୍ଖଣୋ, ତଂ ସୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ନିରୋଧସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ପାପକହେତୁଭାୱତୋ।

ବହୁସ୍ସୁତୋ ସବ୍ବସିସ୍ସାଦୀନଂ ପତିଟ୍ଠାନତ୍ତା ତିତ୍ଥଂ ୱିୟାତି ତିତ୍ଥଂ, ଜାନାତୀତି ଞ୍ଞୂ, ତିତ୍ଥଂ ଞ୍ଞୂତି ତିତ୍ଥଞ୍ଞୂ, ତିତ୍ଥଞ୍ଞୁନୋ ଭାୱୋ ତିତ୍ଥଞ୍ଞୁତା, ସମ୍ମାପୟିରୁପାସନା, ସା ପୀତଞ୍ଞୁତାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସ ହି ସମ୍ମାପୟିରୁପାସନାୟ ଧମ୍ମୂପସଞ୍ହିତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜାୟତି, ପାମୋଜ୍ଜେନ ଚ କମ୍ମଟ୍ଠାନବ୍ରୂହନା ଜାୟତୀତି ସଦ୍ଧାୟଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ପୀତିଂ ଜାନାତୀତି ପୀତଞ୍ଞୂ, ପୀତଞ୍ଞୁନୋ ଭାୱୋ ପୀତଞ୍ଞୁତା, କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ବ୍ରୂହନା, ସା ପତ୍ତଞ୍ଞୁତାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ। କମ୍ମଟ୍ଠାନବ୍ରୂହନାୟ ହି ଭାୱନାପତ୍ତଜାନନତା ଜାୟତୀତି ପତ୍ତଞ୍ଞୁତା। ଭାୱନାପତ୍ତଜାନନତା ଅତ୍ତଞ୍ଞୁତାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଭାୱନାପତ୍ତଜାନନତାୟ ହି ପଞ୍ଚହି ପଧାନିୟଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଜାନନତା ଜାୟତୀତି ଅତ୍ତଞ୍ଞୁତା ପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାୟ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ପଧାନିୟଙ୍ଗେସୁ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତଜାନନତାୟ ହି ପୁବ୍ବେ ପୁଞ୍ଞକରଣଂ ଜାତଂ, ପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତା ପତିରୂପଦେସୱାସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପୁବ୍ବେ ହି କତେନ ପୁଞ୍ଞେନ ପତିରୂପଦେସୱାସୋ ଲଦ୍ଧୋ, ପତିରୂପଦେସୱାସୋ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟସ୍ସପଦଟ୍ଠାନଂ। ପତିରୂପଦେସୱାସେନ ହି ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟୋ ଲଦ୍ଧୋ, ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟୋ ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟେନ ହି ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧାନଂ ଜାତଂ, ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧାନଂ ସୀଲାନଂ

ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅଭସମ୍ମାପଣିଧାନେନ ହି ସୀଲାନି ସମ୍ପତିଟ୍ଠିତାନି, ସୀଲାନି ଅୱିପ୍ପଟିସାରସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅଭନି ହି ସମ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ ସୀଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅୱିପ୍ପଟିସାରେନ ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜାଯତି, ତସ୍ମା ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ ପାମୋଜ୍ଜସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପାମୋଜ୍ଜେନ ପୀତି ଜାଯତି, ତସ୍ମା ପାମୋଜ୍ଜଂ ପୀତିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପୀତିଯା ପସ୍ସଦ୍ଧି ଜାଯତି, ତସ୍ମା ପୀତି ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ସୁଖଂ ଜାଯତି, ତସ୍ମା ପସ୍ସଦ୍ଧି ସୁଖସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସୁଖେନ ସମାଧି ଜାଯତି, ତସ୍ମା ସୁଖଂ ସମାଧିସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସମାଧିନା ଯଥାଭୂତଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଜାଯତି, ତସ୍ମା ସମାଧି ଯଥାଭୂତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଯଥାଭୂତଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନେନ ନିବ୍ବିଦାଞ୍ଞାଣଂ ଜାଯତି, ତସ୍ମା ଯଥାଭୂତଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନଂ ନିବ୍ବିଦାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ନିବ୍ବିଦାଯ ୱିରାଗୋ ଜାଯତି, ତସ୍ମା ନିବ୍ବିଦା ୱିରାଗସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱିରାଗେନ ୱିମୁତ୍ତି ଜାଯତି, ତସ୍ମା ୱିରାଗୋ ୱିମୁତ୍ତିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଜାଯତି, ତସ୍ମା ୱିମୁତ୍ତି ୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ଯୋ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି, ଯୋ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସବ୍ବୋ ସୋ ଧମ୍ମୋ ଅଭନୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

''ଉପନିସ୍ସଯଧମ୍ମସ୍ସ, ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱୋ କେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତେନାହା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେନାତି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଉପନିସ୍ସଯଧମ୍ମସ୍ସ, ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱେନ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ''ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଜିନୋ''ତିଆଦିକଂ ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ତେନ ୱଚନେନ ତେସଂ ଉପନିସ୍ସଯଧମ୍ମପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି। ''ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ କିଂ, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥି କି''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ନିଯୁତ୍ତୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପାଠଇଯଂ ଅୱିଭତ୍ତମ୍ପି ଯଥାଲାଭୱସେନ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତୋ ଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋ, ୱିଭଜିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଇତି ପଦଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୫। ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୨୩। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ପଦଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନାନି ୱିଭତ୍ତାନି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ପଦଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ''କତମୋ ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋୱ। କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗୋତି ପୁଚ୍ଛତି। ''ୱୁତ୍ତମ୍ହି ଏକଧମ୍ମେ''ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମଯା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ''ଯେ ଧମ୍ମା''ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –''ତତ୍ଥ କତମୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋତିଆଦି ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମା''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୩)। ଅଯଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ୱିତ୍ଥାରଭୂତୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ ପିଟକଉପେ ଦେସିତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କିଂ ନାମ ଲକ୍ଖିତବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ ଲକ୍ଖୀଯତୀତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତେ ଲକ୍ଖଣହାରୱିଚଯେ ଧମ୍ମେ ସଙ୍ଖେପେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯେ ଧମ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ଧମ୍ମାତି ଯେ ସମୂହା ଧମ୍ମା। ଏକଲକ୍ଖଣାତି ସମାନଲକ୍ଖଣା। ତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ସମାନଲକ୍ଖଣାନଂ ତେସଂ ସମୂହଧମ୍ମାନଂ, ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ। ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେତି ସମାନଲକ୍ଖଣେ ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ, ପାଠଇଯଂ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତେ ସତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମତୋ ଅୱସିଟ୍ଠସମାନଲକ୍ଖଣା ଧମ୍ମା ସମାନଲକ୍ଖଣେନ ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଲକ୍ଖଣହାରୱିସଯେ ଧମ୍ମେ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତେ ଇମେ ସମାନଲକ୍ଖଣା ଧମ୍ମାପି ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତୀତି ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା କିଂ ଭୱେ''ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି, ସୋ ପକାରୋ କିଂ ଭୱେଯ୍ୟାତି ପୁଚ୍ଛତି। ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି, ସୋ ପକାରୋ ସମାନଲକ୍ଖଣାତି ଭାୱୋ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। କିନ୍ତି ଭଗୱା ଆହ? ''ଚକ୍ଖୁଂ ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିଂ ଭଗୱା ଆହ। ''ଚକ୍ଖୁଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନୱଟ୍ଠିତ''ନ୍ତିଆଦିମ୍ହି ୱୁତ୍ତେ ''ସୋତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନୱଟ୍ଠିତ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନମ୍ପି ୱୁତ୍ତମେୱ ଭୱତି।

''ଅନୱଟ୍ଠିତାଦିଲକ୍ଖଣେନ ସମାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନଭାୱେନ ସମାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ୱାତି ଆଯତନୱସେନେୱ ଏକଲକ୍ଖଣଂ ୱତ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧୱସେନପି ଏକଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ଚାହା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅତୀତେ, ରାଧ, ରୂପେ ଅନପେକ୍ଖୋ ହୋତି, ଅନାଗତଂ ରୂପଂ ମା ଅଭିନନ୍ଦି , ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ନିବ୍ବିଦାଯ ୱିରାଗାଯ ନିରୋଧାଯ ଚାଗାଯ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାଯ ପଟିପଜ୍ଜା''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଅତୀତାଯ, ରାଧ, ୱେଦନାଯ ଅନପେକ୍ଖୋ ହୋତି, ଅନାଗତଂ ୱେଦନଂ ମା ଅଭିନନ୍ଦି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଯ ୱେଦନାଯ ନିବ୍ବିଦାଯ ୱିରାଗାଯ ନିରୋଧାଯ ଚାଗାଯ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାଯ

ପଟିପଜ୍ଜା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ ଭୱେ।

‘‘ଅନପେକ୍ଖନୀଯଲକ୍ଖଣେନ ସମାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ୱା ଖନ୍ଧଲକ୍ଖଣେନ ସମାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ୱାତି ଖନ୍ଧାଯତନୱସେନେୱ ଏକଲକ୍ଖଣଧମ୍ମା ୱତ୍ତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ସତିପଟ୍ଠାନୱସେନାପି ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଯେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତେନ ଚ ଭଗୱା ଆହ, ତଥା ଚ ତେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତେନ ଚ ଅୱୁତ୍ତାପି ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେ ୱିପସ୍ସକା ପୁଗ୍ଗଲା ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ କିଞ୍ଚି ସୁସମାରଦ୍ଧା କିଞ୍ଚି କାଯଗତାସତିଂ ଭାୱେନ୍ତି, ତେ ୱିପସ୍ସକା ଅକିଞ୍ଚି ସୁଭସୁଖାଦିକଂ, କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମଂ ୱା ନ ସେୱନ୍ତି, କିଞ୍ଚେ ଅସୁଭାସୁଖାଦିକେ, କାଯାଦିକେ ୱା ସାତଚ୍ଚକାରିନୋ ହୋନ୍ତୀତି ଭଗୱା ଆହାତି ଯୋଜନା।

ଇତିସଦ୍ଦସ୍ସ ଚେତ୍ଥ ଏକସ୍ସ ଲୋପୋ। ଇତି ଏୱଂ ‘‘ଯେସଞ୍ଚା’’ତିଆଦିଗାଥାଯ କେସାଦିକେ କାଯେ ଗତାଯ ପୱତ୍ତାଯ ସତିଯା ଭଗୱତା ସରୂପେନ ୱୁତ୍ତାଯ ୱିଜ୍ଜମାନାଯ ତଦୱସେସା ୱେଦନାଗତା ସତି ଚ ଚିତ୍ତଗତା ସତି ଚ ଧମ୍ମଗତା ସତି ଚ ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତୀତି ସଙ୍ଖେପତୋ କିଞ୍ଚି ସୁସମାରଦ୍ଧା କିଞ୍ଚି ୱେଦନାଗତା ସତି ଚ…ପେ… କିଞ୍ଚି ଚିତ୍ତଗତା ସତି ଚ…ପେ… କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଗତା ସତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବାତି।

‘‘ସତିପଟ୍ଠାନୱସେନେୱ ଏକଲକ୍ଖଣା ଧମ୍ମା ୱତ୍ତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତଥା ଯଂ କିଞ୍ଚୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିଟ୍ଠଂ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେନ ସୁତଂ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ଘାନୱିଞ୍ଞାଣାଦିତ୍ତଯେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ମୁତଂ, ଇତି ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠାଦିତ୍ତଯେ ଭଗୱତା ସରୂପେନ ୱୁତ୍ତେ ସତି ତଦୱସେସଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱିଞ୍ଞାତଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣପରିଯାପନ୍ନଂ ରୂପଂ ଭଗୱତା ଆଲମ୍ବିତବ୍ବଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପାଯତନଂ ଦିଟ୍ଠଂ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତେ ସତି ତଦୱସେସଂ ସୁତାଦିକମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆଦିଅତ୍ଥୋ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଦିଟ୍ଠଂ ୱା ସୁତଂ ୱା ମୁତଂ ୱା’’ତି।

‘‘କାଯଗତାଯ ସତିଯା ୱୁତ୍ତାଯ ତଦୱସେସା ୱେଦନାଗତାସତିଆଦଯୋପେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାପି ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ଚାହ ଭଗୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଯେନ ନିଯ୍ୟାନିକଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତେନ ଚ ଭଗୱା ଆହ, ତଥା ତେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତେନ ଚ ଭଗୱା ଆହ, ତଥା ତେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତେନ ଚ ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତସ୍ମା ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସେନ ଅଭିଭୂତତ୍ତା ଇଧ ମମ ସାସନେ, ଭିକ୍ଖୁ, ତ୍ୱଂ ଆତାପୀ ସମ୍ପଜାନୋ ସତିମା ହୁତ୍ୱା ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନେନ ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ ୱା ୱିନେଯ୍ୟ ୱିନଯିତ୍ୱା କାଯେ କେସାଦିରୂପକାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ କେସାଦିରୂପକାଯାନୁପସ୍ସୀ ହୁତ୍ୱା ୱିହରାହୀ’’ତି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତେ ସତି ‘‘ତସ୍ମାତିହ, ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୁ, ୱେଦନାସୁ ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରାହି ଆତାପୀ ସମ୍ପଜାନୋ ସତିମା ୱିନେଯ୍ୟ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସଂ, ତସ୍ମାତିହ, ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୁ, ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରାହି… ପେ… ଦୋମନସ୍ସଂ, ତସ୍ମାତିହ, ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୁ, ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରାହି…ପେ… ଦୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଭୱତୀତି ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିତ୍ଥାରତ୍ଥୋ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨୩) ବହୁଧା ୱୁତ୍ତୋତି ଅମ୍ହେହି ନ ୱିତ୍ଥାରିତୋ।

‘‘ଏକସ୍ମିଂ ସତିପଟ୍ଠାନେ ୱୁତ୍ତେ କସ୍ମା ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ୱୁତ୍ତା ଭୱେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଆତାପୀତି ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଆତାପୀ’’ତି ଇମିନା ପଦେନ କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ପୱତ୍ତଂ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସମ୍ପଜାନୋ’’ତି ପଦେନ କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ପୱତ୍ତଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସତିମା’’ତି ପଦେନ କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ପୱତ୍ତଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ୱିନେଯ୍ୟ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତି ପଦେନ କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ପୱତ୍ତଂ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ କାଯେଯେୱ ପୱତ୍ତଂ। ଏୱଂ ପକାରେନ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସିନୋ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଚେ ୱଦେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସତି ଚତୁନ୍ନଂ ୱୀରିଯପଞ୍ଞାସତିସମାଧୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସତିପଟ୍ଠାନାନଂ ସାଧକଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ସମାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ – ‘‘ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନସାଧନେ ଇମେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ସଭାୱଭେଦାଭାୱତୋ ସମାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା’’ତି (ନେତ୍ତି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨୩)।

୨୪। ‘‘ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେପି ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନାଯେୱ ୱତ୍ତବ୍ବା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ, କଥଂ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ୱତ୍ତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ଯେନ ଯୋଗାୱଚରେନ ଭାୱିଯମାନେସୁ ତସ୍ସ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ବୁଜ୍ଝନଂ ବୋଧଂ, ଅରିଯମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ, ବୋଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ବୋଧଙ୍ଗମା। ବୋଧସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପକ୍ଖେ ଭୱାତି ବୋଧିପକ୍ଖିଯା।

‘‘କୁସଲାଯେୱ ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣଭାୱେନ ନୀହରିତା କିଂ, ଉଦାହୁ ଅକୁସଲାପି ଧମ୍ମା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଏୱଂ ଅକୁସଲାପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତେନ ନିଦ୍ଧାରିତା ଯଥା, ଏୱଂ ଅକୁସଲାପି ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତେନ ନିଦ୍ଧାରିତବ୍ବାଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କଥଂ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା’’ତି

ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ପହାନେକଟ୍ଟଭାୱେନ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ପହାନଂ ଅବ୍ଭୁହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି ପହାନେକଟ୍ଟଭାୱେନ ସମାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ''କତମଂ ପହାନଂ ଅବ୍ଭୁହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଚତୂସୁ...ପେ... ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି କାୟାଗତାସତିପଟ୍ଠାନେ ଯୋଗାୱଚରେନ ଭାୱିୟମାନେ ସତି ତେନ ଯୋଗାୱଚରେନ ଅସୁଭେ କେସାଦିକେ ରୂପକାୟେ ''ସୁଭ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ପହୀୟତି, ଅସ୍ସ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ କବଳିଙ୍କାରାହାରୋ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, ''ଆହାରସମୁଦୟା ରୂପସମୁଦୟୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୫୬) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ରୂପକାୟେ ଛନ୍ଦରାଗଂ ପଜହନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସମୁଦୟେ କବଳିଙ୍କାରାହାରେପି ଛନ୍ଦରାଗୋ ପହୀୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱେଦନାଗତାସତିପଟ୍ଠାନେ ଭାୱିୟମାନେ ସତି ଦୁକ୍ଖେ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ପହୀୟତି, ଅସ୍ସ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ଫସ୍ସାହାରୋ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି, ''ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା ୱେଦନା''ତି (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧, ୩୯; ମହାୱ। ୧; ଉଦା। ୧; ୱିଭ। ୨୨୫) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱେଦନାୟ ଛନ୍ଦରାଗଂ ପଜହନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟେ ଫସ୍ସାହାରେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ପହୀୟତି। ଚିତ୍ତଗତାସତିପଟ୍ଠାନେ ଭାୱିୟମାନେ ଅନିଚ୍ଚେ ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ପହୀୟତି, ଅସ୍ସ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି। ଧମ୍ମଗତାସତିପଟ୍ଠାନେ ଭାୱିୟମାନେ ଅନତ୍ତନି ''ଅତ୍ତା''ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ପହୀୟତି, ଅସ୍ସ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଏକେକସ୍ମିଂ ପହାତବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେ ତଦୱସେସା ପହାତବ୍ବା ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି ପହାତବ୍ବଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

''ଆହାରା ଚସ୍ସ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ୱଚନେ ଆହାରେସୁ ପୱତ୍ତା କାମରାଗଦୋସମୋହା ବ୍ଯନ୍ତୀକତା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଗହିତୋ। କବଳିଙ୍କାରାହାରଞ୍ହି ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତେ କାମରାଗେ ୱିଜ୍ଜମାନେ କବଳିଙ୍କାରାହାରସ୍ସ ୱିଜାନନା ନତ୍ଥେୱ, ତସ୍ମିଂ କାମରାଗେ ପନ ପହୀନେ ପରିଜାନନା ଭୱତୀତି। ସେସାହାରଜାନନମ୍ପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଯସ୍ସ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ସତିପଟ୍ଠାନା ଭାୱିତା, ୱିପଲ୍ଲାସା ପହୀନା, ଆହାରପରିଜାନନା ଉପ୍ପନ୍ନା, ସୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଉପାଦାନେହି ଅନୁପାଦାନୋ ଭୱତି। ସୁଭସଞ୍ଞିତେ ହି କାୟେ କାମୁପାଦାନଂ ୱିସେସେନ ଭୱତୀତି ସୁଭସଞ୍ଞିତୋ କାୟୋ କାମୁପାଦାନସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, କାୟଗତାୟ ସତିୟା ଅନୁସରିତବ୍ବୋ ଅସୁଭସଞ୍ଞିତୋ କେସାଦି କାମୁପାଦାନସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତ୍ୱେୱ। ସୁଖୱେଦନାୟ ଅସ୍ସାଦୱସେନ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ଭୱତୀତି ସୁଖସଞ୍ଞିତା ୱେଦନା ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ୱେଦନାଗତାୟ ପନ ସତିୟା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା ୱେଦନା ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତ୍ୱେୱ। ''ଚିତ୍ତଂ ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଗହଣୱସେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସୀଲୱତୱସେନ ପରିସୁଦ୍ଧୀତି ପରାମସନଂ ହୋତୀତି ଚିତ୍ତଂ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଚିତ୍ତଗତାୟ ପନ ସତିୟା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତ୍ୱେୱ। ଧମ୍ମେ ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦେନ ଯଥାଭୂତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସୋ ହୋତୀତି ଧମ୍ମା ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଧମ୍ମଗତାୟ ପନ ସତିୟା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା ଧମ୍ମା ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋନ୍ତି ଏୱ। ତସ୍ମା ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ଭାୱିୟମାନେସୁ ଉପାଦାନେହି ଅନୁପାଦାନୋ ଭୱତୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

''ଯେନ ଯୋଗାୱଚରେନ ସତିପଟ୍ଠାନା ଭାୱିତା, ସୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଉପାଦାନେହିଯେୱ ଅନୁପାଦାନୋ ଭୱତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଯୋଗାଦୀହିପି ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ ଭୱତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋଗେହି ଚ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋଗେହି ଚାତି କାମଯୋଗଭୱଯୋଗଦିଟ୍ଠିଯୋଗଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗେହି ଚ। ୱିସଂଯୁତ୍ତୋତି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ୱିଗତୋ, ୱିମୁତ୍ତୋ ଚ ଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଭସଞ୍ଞିତୋ ହି ରୂପକାୟୋ କାମରାଗସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ହୋତି, କାୟଗତାୟ ପନ ସତିୟା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବୋ କାୟୋ କାମରାଗସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତ୍ୱେୱ। ''ସୁଖୋ''ତି ୱା ''ସୁଖହେତୂ''ତି ୱା ଗହଣୀୟୋ ଭୱୋ ଭୱରାଗସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ହୋତି, ୱେଦନାଗତାୟ ପନ ସତିୟା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବୋ ଭୱୋ ଭୱରାଗସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତି। ''ଅତ୍ତା''ତି ଅଭିନିୱିସିତବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଯୋଗସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ହୋତି, ଚିତ୍ତଗତାୟ ପନ ସତିୟା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଯୋଗସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତି। ୱିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ଦୁକ୍କରତ୍ତା, ଧମ୍ମାନଂ ଧମ୍ମମତ୍ତତାୟ ଚ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତ୍ତା ଅୱିନିବ୍ଭୁଜିତବ୍ବା, ଧମ୍ମମତ୍ତତାୟ ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବା ଧମ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ହୋନ୍ତି, ଧମ୍ମଗତାୟ ପନ ସତିୟା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା ଧମ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନାନୁପସ୍ସକୋ ''ଯୋଗେହି ଚ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅୟଂ ନୟୋ ଆସୱେହି ଚ ଅନାସୱୋ ଭୱତି, ଓଘେହି ଚ ନିତ୍ଥିଣ୍ଣୋ ଭୱତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

ଗନ୍ଥେହି ଚ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଭୱତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ସୁଭସଞ୍ଞିତୋ ରୂପକାୟୋ ଅଭିଜ୍ଝାକାୟଗନ୍ଥସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, କାୟଗତାୟ ପନ ସତିୟା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବୋ ରୂପକାୟୋ ଅଭିଜ୍ଝାକାୟଗନ୍ଥସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତି। ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଭୂତା ୱେଦନା ବ୍ୟାପାଦକାୟଗନ୍ଥସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ହୋନ୍ତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଦୁକ୍ଖାୟ ୱେଦନାୟ ପଟିଘାନୁସୟୋ ଅନୁସେତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୫)। ୱେଦନାଗତାୟ ପନ ସତିୟା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା ୱେଦନା ବ୍ୟାପାଦକାୟଗନ୍ଥସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତି। ''ଚିତ୍ତଂ ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଅଭିନିୱେସୱସେନ ସସ୍ସତସ୍ସ ''ଅତ୍ତନୋ ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧି, ୱତେନ ସୁଦ୍ଧୀ''ତି ପରାମସନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ସୀଲବ୍ବତପରାମାସକାୟଗନ୍ଥସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଚିତ୍ତଗତାୟ ପନ ସତିୟା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ସୀଲବ୍ବତପରାମାସସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତି। ଧମ୍ମାନଂ ସପ୍ପଚ୍ଚୟନାମରୂପସଭାୱସ୍ସ ଅଦସ୍ସନତୋ ଭୱଦିଟ୍ଠିୱିଭୱଦିଟ୍ଠି ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଇଦଂ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଅଭିନିୱିସିତବ୍ବା ଧମ୍ମା

ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଧମ୍ମଗତାଯ ପନ ସତିଯା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା ଧମ୍ମା ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସକାଯଗନ୍ଥସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନାନୁପସ୍ସକୋ ''ଗନ୍ଥେହି ଚ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ସୁଭସଞ୍ଞିତୋ ଚ କାଯୋ ରାଗସଲ୍ଲସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, କାଯଗତାଯ ପନ ସତିଯା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବୋ କାଯୋ ରାଗସଲ୍ଲସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତି। ସୁଖସଞ୍ଞିତାଯ ୱେଦନାଯ ଦୋସୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱେଦନା ଦୋସସଲ୍ଲସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ୱେଦନାଗତାଯ ପନ ସତିଯା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା ୱେଦନା ଦୋସସଲ୍ଲସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତି। ''ଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ତା''ତି ଗହେତ୍ୱା ''ଅତ୍ତା ସେଯ୍ୟୋ''ତିଆଦିୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ମାନସଲ୍ଲସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁ, ଚିତ୍ତଗତାଯ ପନ ସତିଯା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ମାନସଲ୍ଲସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତି। ଧମ୍ମାନଂ ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପସଭାୱସ୍ସ ଅଜାନନତୋ ଧମ୍ମା ମୋହସଲ୍ଲସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଧମ୍ମଗତାଯ ପନ ସତିଯା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା ଧମ୍ମା ମୋହସଲ୍ଲସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନାନୁପସ୍ସକୋ ''ସଲ୍ଲେହି ଚ ୱିସଲ୍ଲୋ ଭୱତୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ।

''ଆହାରା ଚସ୍ସ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ''କିଂ ପନ ଆହାରାୱ ଅସ୍ସ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞେପୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ ଚ ଅସ୍ସ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ ଚସ୍ସ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଯୋଗାୱଚରେନ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଭାୱିତା, ତସ୍ସ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମାୱ ପରିଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟୁଂ, ନ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋତି ଚେ ୱଦେଯ୍ୟ କାଯାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ଚ କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ପରିଞ୍ଞାତେସୁ ସଞ୍ଞାଯପି ପରିଞ୍ଞାତବ୍ବଭାୱତୋ। ସା ହି ୱେଦନାଚିତ୍ତସଙ୍ଖାତେନ ଧମ୍ମେସୁ ପରିଞ୍ଞାତେସୁ ଅୱିନାଭାୱତୋ ପରିଞ୍ଞାତାୱାତି।

ଯେନ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଭାୱିତା, ସୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଉପାଦାନେହି ଅନୁପାଦାନୋ ଚ, ଯୋଗେହି ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ ଚ, ଗନ୍ଥେହି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଚ, ଆସୱେହି ଅନାସୱୋ ଚ, ଓଘେହି ନିତ୍ଥିଣ୍ଣୋ ଚ, ସଲ୍ଲେହି ୱିସଲ୍ଲୋ ଚ ଭୱତୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ''କିଂ ପନ ତଥାୱିଧୋୱ ହୋତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞଥାପୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଅଗତିମ୍ପି ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଗତିଗମନେହି ଚ ନ ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଆହ। ସୁଭାଦିସଞ୍ଞିତେ ରୂପକାଯେ ଅପେକ୍ଖମାନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଛନ୍ଦାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ସୁଭାଦିସଞ୍ଞିତୋ ରୂପକାଯୋ ୱିସେସତୋ ଛନ୍ଦାଗତିଯା ୱତ୍ଥୁ ହୋତି, କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନେନ ପନ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବୋ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାଦିକୋ କାଯୋ ଛନ୍ଦାଗତିଯା ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଛନ୍ଦାଗତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ସୁଖୱେଦନସ୍ସାଦୱସେନ ୱେଦଯମାନୋ ତଦଭାୱେନ ବ୍ୟାପାଦଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ସୁଖୱେଦନା ଦୋସାଗତିଯା ୱତ୍ଥୁ ହୋତି, ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନେନ ପନ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା ୱେଦନା ଦୋସାଗତିଯା ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତି , ତସ୍ମା ୱେଦନାସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୋସାଗତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ସନ୍ତତିଘନୱସେନ ''ନିଚ୍ଚଂ, ଧୁୱ''ନ୍ତି ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ମୋହସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ହୋତି, ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନେନ ପନ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ମୋହସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୋସାଗତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ୱିଭଜିତ୍ୱା ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତସ୍ସ ଭଯଂ ଜାଯତୀତି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଅଜାନିଯସଭାୱା ଧମ୍ମା ଭଯସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ହୋନ୍ତି, ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନେନ ପନ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଜାନିତବ୍ବା ଧମ୍ମା ରାଗସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଭଯାଗତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ପହାତବ୍ବଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣେ ଅକୁସଲେପି ଧମ୍ମେ ନୀହରିତ୍ୱା ଇଦାନି ନିଗମେତୁଂ ''ଏୱଂ ଅକୁସଲାପି ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ପୁନ ୱୁତ୍ତଂ।

ଭାୱେତବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଏକଦେସେସୁ ୱୁତ୍ତେ ତଦୱସେସାପି ଭାୱେତବ୍ବା ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ନୀହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବା, ପହାତବ୍ବେସୁପି ଧମ୍ମେସୁ ଏକଦେସେ ୱୁତ୍ତେ ତଦୱସେସାପି ଧମ୍ମା ପହାତବ୍ବା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ନୀହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ''ଅଞ୍ଞଥାପି ଯଦି ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯୁଂ, ତେପି ୱଦଥା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞେନପି ପରିଯାଯେନ ଲକ୍ଖଣହାରସ୍ସ ଉଦାହରଣାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯତ୍ଥ ୱା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ । ତତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ ରୂପେକଦେସଦେସନାଯଂ ରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦିଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପରିଯୋସାନଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ରୂପେକଦେସଂ ଭଗୱତା ଦେସିତଂ। ତତ୍ଥେୱ ତସ୍ମିଂ ରୂପେକଦେସଦେସନାଯଂ ରୂପଧାତୁ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣା ଚକ୍ଖୁଧାତାଦିଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୁପରିଯୋସାନା ଦସୱିଧା ରୂପଧାତୁ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଦେସିତା। ସବ୍ବୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ଦେସିତୋ। ରୂପାଯତନଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ଚକ୍ଖାଯତନାଦିଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନପରିଯୋସାନଂ ଦସୱିଧଂ ଆଯତନଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଭଗୱତା ଦେସିତଂ।

ଯତ୍ଥ ୱା ପନ ଯସ୍ମିଂ ୱେଦନେକଦେସଦେସନାଯଂ ସୁଖା ୱେଦନା ଭଗୱତା ଦେସିତା, ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ୱେଦନେକଦେସଦେସନାଯଂ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ଦେସିତଂ, ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ଦେସିତଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଦେସିତଂ ସୁଖୱେଦନାଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଯତ୍ଥ ୱା ପନ ଯସ୍ମିଂ ୱେଦନେକଦେସଦେସନାଯଂ ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଭଗୱତା ଦେସିତା, ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ୱେଦନେକଦେସଦେସନାଯଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ଦେସିତଂ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ଦେସିତଂ, ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଦେସିତଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଯତ୍ଥ ୱା ପନ ଯସ୍ମିଂ ୱେଦନେକଦେସଦେସନାଯଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା

ୱେଦନା ଭଗୱତା ଦେସିତା, ତତ୍ଥ ତସ୍ସଂ ୱେଦନେକଦେସଦେସନାୟଂ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଞ୍ଚ ଦେସିତଂ, ସଙ୍ଖୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଚ ଦେସିତୋତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ଯସ୍ସଂ ଦେସନାୟଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ଦେସିତା, ତସ୍ସଂ ଦେସନାୟଂ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଦେସିତଂ ହୋତୁ ସମାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା, "କେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦେସିତୋ ଭୱେୟ୍ୟା"ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ "କେନ କାରଣେନା"ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ହି ଯସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜା ଅନୁସେତି, ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜା ଦେସିତା ହୋତି। ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଚ ଦେସିତାୟ ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକୋ ସଙ୍ଖୋପି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ "ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା…ପେ… ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦୟୋ ହୋତୀ"ତି ଦେସିତୋୱ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

"ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା…ପେ… ସମୁଦୟୋ ହୋତୀ"ତି ଅନୁଲୋମୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଯୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦେସିତୋତି ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତୋ, "ଯଦି ତଥା ପୱତ୍ତୋ ସୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦେସିତୋ, ଏୱଂ ସତି ସଙ୍ଖୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦେସିତୋ"ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା "ସୋ ଚା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ଅନୁଲୋମୱସେନ ପୱତ୍ତୋ, ସୋ ଚ ସରାଗସଦୋସସମୋହସଂକିଲେସପକ୍ଖେନ ହାତବ୍ବୋ। ଯୋ ଚ ପଟିଲୋମୱସେନ "ଅୱିଜ୍ଜାୟ ତ୍ୱେୱ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ"ତିଆଦିକୋ ପୱତ୍ତୋ, ସୋ ଚ ୱୀତରାଗୱୀତଦୋସୱୀତମୋହଅରିୟଧମ୍ମେହି ହାତବ୍ବୋ। ଯୋ ଚ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ପୱତ୍ତୋ, ସୋ ଚ ତଦୁଭୟେହି ହାତବ୍ବୋ। ତସ୍ମା "ସଙ୍ଖୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦେସିତୋ"ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

"ଯେ ଧମ୍ମା ଏକଲକ୍ଖଣା, ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତେ ଅୱସିଟ୍ଠା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତୀ"ତିଆଦିନା (ନେତ୍ତି। ୨୩) ଆଚରିୟେନ ଯା ଲକ୍ଖଣହାରଯୋଜନା ୱୁତ୍ତା, ସାୱ କାତବ୍ବା, ନ ଅଞ୍ଞଥା କାତବ୍ବା"ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞଥାପି ଲକ୍ଖଣହାରଯୋଜନା କାତବ୍ବାୟେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଏୱଂ ଯେ ଧମ୍ମା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ପଥୱୀଆଦୟୋ ରୂପଧମ୍ମା, ଯେ ଫସ୍ସାଦୟୋ ଅରୂପଧମ୍ମା ସନ୍ଧାରଣାଦିକିଚ୍ଚତୋ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନାଦିକିଚ୍ଚତୋ ଏକଲକ୍ଖଣା, ତେସଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତେ ଅୱସିଟ୍ଠା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି। ଯେ ପଥୱୀଆଦୟୋ ରୂପଧମ୍ମା, ଯେ ଫସ୍ସାଦୟୋ ଅରୂପଧମ୍ମା କକ୍ଖଳଆଦିଲକ୍ଖଣତୋ ଫୁସନାଦିଲକ୍ଖଣତୋ ଏକଲକ୍ଖଣା, ତେସଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତେ ଅୱସିଟ୍ଠା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି। ଯେ ଧମ୍ମା ରୁପ୍ପନସାମଞ୍ଞତୋ ନମନସାମଞ୍ଞତୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିସାମଞ୍ଞତୋ ୱା ଖନ୍ଧାୟତନାଦିସାମଞ୍ଞତୋ ୱା ଏକଲକ୍ଖଣା, ତେସଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତେ ଅୱସିଟ୍ଠା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତି। ଯେ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମା ଭଙ୍ଗୁପ୍ପାଦତୋ ସଙ୍ଖତୋ ଚୁତୂପପାତତୋ ସମାନନିରୋଧୁପ୍ପାଦସଙ୍ଖତତୋ ୱା ଚୁତୂପପାତତୋ ଏକଲକ୍ଖଣା, ତେସଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତେ ଅୱସିଟ୍ଠା ସଙ୍ଖତଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

କିଚ୍ଚତୋ ଚ ଲକ୍ଖଣତୋ ଚାତିଆଦୀସୁ ଚ-ସଦ୍ଦେନ ସହଚରଣସମାନହେତୁତାଦୟୋ ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା । ସହଚରଣାଦୀସୁ ଚ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ "ନାନତ୍ତକାୟନାନତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪୧, ୩୫୭, ୩୫୯; ଅ। ନି। ୯।୨୪), ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା"ତିଆଦୀସୁ ସହଚାରିତାୟ ସଞ୍ଞାସହଗତା ଧମ୍ମା ନିଦ୍ଧାରିତାତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱ।

"ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ସରୂପତୋ ୱୁତ୍ତେ ଏକଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ଅୱସିଟ୍ଠଧମ୍ମାନମ୍ପି ୱୁତ୍ତଭାୱୋ କେନ ଅମ୍ହେହି ଜାନିତବ୍ବୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ"ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ "ତେନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେନ ଅୱସିଟ୍ଠଧମ୍ମାନମ୍ପି ୱୁତ୍ତଭାୱେନ "ୱୁତ୍ତମ୍ହି ଏକଧମ୍ମେ"ତିଆଦିକଂ ଯଂ ୱଚନଂ ଆୟସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ଆହ, ତେନ ୱଚନେନ ତୁମ୍ହେହି ଅୱସିଟ୍ଠାନମ୍ପି ୱୁତ୍ତଭାୱୋ ଜାନିତବ୍ବୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

"ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଲକ୍ଖଣହାରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ଅଞ୍ଞୋ ନିୟୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥୀ"ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା "ନିୟୁତ୍ତୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସଂ ପାଠଇୟଂ ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତେ ଅୱସିଟ୍ଠଧମ୍ମାପି ଯେନ ଲକ୍ଖଣହାରେନ ନିଦ୍ଧାରିତା, ତସ୍ସଂ ପାଠଇୟଂ ସୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରୋ ନିୟୁତ୍ତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୋଜିତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି।

ଇତି ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୬। ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୨୫। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗେନ ସୁତ୍ତତ୍ଥେହି ସମାନତ୍ଥା ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱିଭଙ୍ଗୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ। କତମୋତି କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋତି ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱିଭଙ୍ଗୋ’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୫)। ‘‘ଇମିନା ଚତୁବ୍ୟୂହହାରେନ କତମସ୍ସ ନେରୁତ୍ତାଦୟୋ ଗୱେସିତବ୍ବା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ବ୍ୟଞ୍ଜନେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ବ୍ୟଞ୍ଜନେନାତି ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ୱିସେସତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱିଚୟଭାୱତୋ ‘‘ବ୍ୟଞ୍ଜନା’’ତି ୱୋହାରିତେନ ଇମିନା ଚତୁବ୍ୟୂହହାରେନ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନେରୁତ୍ତଞ୍ଚ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଚ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦାନଞ୍ଚ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବାପରସନ୍ଧି ଚ ସଂୱଣ୍ଣେନ୍ତେହି ଗୱେସିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଚତୁବ୍ୟୂହହାରେନ ଗୱେସିତବ୍ବେସୁ ନେରୁତ୍ତାଦୀସୁ କତମଂ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଗୱେସିତବ୍ବଂ ନେରୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ନେରୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତତ୍ଥ ତେସୁ ଇମିନା ଚତୁବ୍ୟୂହହାରେନ ଗୱେସିତବ୍ବେସୁ ନେରୁତ୍ତାଦୀସୁ କତମଂ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନେରୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବଚନଂ ନାମାତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ? ସୁତ୍ତସ୍ସ ଯା ନିରୁତ୍ତି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା ସଭାୱପଞ୍ଞତ୍ତି ଗୱେସିତବ୍ବା, ଇଦଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭୂତଂ ନିବ୍ବଚନଂ ନେରୁତ୍ତଂ ନାମାତି। ‘‘ଯା ନିରୁତ୍ତି ନେରୁତ୍ତଂ ନାମାତି ୱୁତ୍ତା, କା ପନ ସା ନିରୁତ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ପଦସଂହିତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଦେସୁ ସଂହିତା ୟୁତ୍ତା ପଦସଂହିତା। ଯଥା ଯଥା ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ତଥା ତଥା ଯା ସଭାୱନିରୁତ୍ତି ପୱତ୍ତା, ସା ପୱତ୍ତା ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଯେୱ ନିରୁତ୍ତି ନାମାତି ଯୋଜନା। ‘‘କା ପନ ସା ସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଚ ‘‘ଯଂ ଧମ୍ମାନଂ ନାମସୋ ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ଯାୟ କାରଣଭୂତାୟ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଧମ୍ମାନଂ ନେୟ୍ୟାନଂ ନାମସୋ ପଥୱୀନାମାଦିନା ୱା ଫସ୍ସନାମାଦିନା ୱା ଖନ୍ଧନାମାଦିନା ୱା ୱିୱିଧେନ ନାମେନ ଅତ୍ଥଧମ୍ମାଦୀସୁ କୁସଲସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ସା କାରଣଭୂତା ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି ସଭାୱନିରୁତ୍ତି ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯନ୍ତି ଚ ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୋ, ଯାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଲିଙ୍ଗପକତିଧମ୍ମାନଂ ନାମସୋ ପୱତ୍ତମାନଂ ଞାଣଂ ୱିୱରିତ୍ୱା କଥେହୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଦା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ଯଦା ହି ଭିକ୍ଖୂତିଆଦିନା ‘ଧମ୍ମାନଂ ନାମସୋ ଞାଣ’ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରତୀ’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୫) ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋୱାତି ନ ୱିଚାରିତୋ।

୨୬। ନେରୁତ୍ତଂ ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ ‘‘କତମୋ ସୁତ୍ତେ ଗୱେସିତବ୍ବୋ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପାକଟୋ। ଅପିଚ ‘‘ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଯେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ଅତ୍ତନା ରକ୍ଖିତେନ ଧମ୍ମେନ ରକ୍ଖିତବ୍ବଭାୱୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ସୋ ଧମ୍ମଂ ରକ୍ଖିସ୍ସତୀତି ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁଗ୍ଗତିତୋ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମୋ, ସୋ ଧମ୍ମଂ ରକ୍ଖିସ୍ସତୀତି ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଚୋରୋ ଯଥା ସନ୍ଧିମୁଖେ ଗହିତୋତିଆଦୀସୁ ଯୋ ଚୋରୋ ଘାତନତୋ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମୋ, ସୋ ଚୋରକମ୍ମଂ ନ କରିସ୍ସତୀତି ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅପାୟାଦିଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମୋ, ସୋ ପାପକମ୍ମଂ ନ କରିସ୍ସତୀତି ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ସୁଖକାମାନୀତିଆଦୀସୁ ଯେ ପୁଗ୍ଗଲା ସୁଖଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ପରହିଂସନତୋ ୱିୱଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ମିଦ୍ଧୀ ଯଦା ହୋତି ମହଗ୍ଘସୋ ଚାତିଆଦୀସୁ ଯେ ପୁଗ୍ଗଲା ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱତ୍ତମାନଜାତିଜରାମରଣତୋ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମା, ତେ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁନୋ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ସନ୍ତୁଟ୍ଠା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ସୁଦ୍ଧାଜୀୱା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲସମ୍ପନ୍ନା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଅତନ୍ଦିନୋ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ୱିପସ୍ସକା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ସଗାରୱା ସପ୍ପତିସ୍ସା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଅପ୍ପମାଦୋ ଅମତପଦନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯେ ପୁଗ୍ଗଲା ମଚ୍ଚୁନୋ ଭାୟନ୍ତି, ନିବ୍ବାନମିଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ଦାନସୀଲଭାୱନାକମ୍ମେସୁ ଅପ୍ପମତ୍ତା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୨୭। ସୁତ୍ତେ ଗୱେସିତବ୍ବୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ୱିଞ୍ଞାତୋ, ‘‘କତମଂ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଗୱେସିତବ୍ବଂ ନିଦାନ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ନିଦାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନିଦାନନ୍ତି ଫଲଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଦେତୀତି ନିଦାନଂ। କିଂ ତଂ? କାରଣଂ। ଧନିୟୋତି ଧନୱଡ୍ଢନକାରଣେ ନିୟୁତ୍ତୋତି ଧନିୟୋ। ଗୋପାଲକୋତି ଗାୱୋ ଇସ୍ସରଭାୱେନ ପାଲେତି ରକ୍ଖତୀତି ଗୋପାଲକୋ। ଉପଧୀହୀତି ପୁତ୍ତଗୋଣାଦୀହି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୩)। ନରସ୍ସାତି ପୁତ୍ତିମନ୍ତସ୍ସ ୱା ଗୋପାଲକସ୍ସ ୱା ନରସ୍ସାତି ଚ ପଦଟ୍ଠାନୱସେନ ୱା ଯେଭୁୟ୍ୟୱସେନ ୱା ଗାଥାୟଂ ଆଗତୱସେନ ୱା ୱୁତ୍ତଂ,

ନାରିଯାପି ଉପଧୀହି ନନ୍ଦନା ଅତ୍ଥେୱାତି ଦଟ୍ଠଜ୍ବା।

ଇମିନା ୱତ୍ଥୁନାତି ଉପଧିସଙ୍ଖାତେନ ଇମିନାୱ ପୁତ୍ତଗୱାଦିନା ୱତ୍ଥୁନା। ୱସତି ପଓତ୍ତତି ନନ୍ଦନା ଏତ୍ଥ ପୁତ୍ତଗୋଣାଦିକେତି ୱତ୍ଥୁ। ନନ୍ଦନଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଦେତି ପୁତ୍ତଗୋଣାଦିକନ୍ତି ନିଦାନନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ଧନିଯୋ "ଉପଧୀହି ନରସ୍ସ ନନ୍ଦନା"ତି ଆହ। ଭଗୱା ପନ "ୱସତି ପଓତ୍ତତି ସୋଚନା ଏତ୍ଥ ପୁତ୍ତଗୋଣାଦିକେହି ୱତ୍ଥୁ, ସୋଚନଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଦେତି ପୁତ୍ତଗୋଣାଦିକନ୍ତି ନିଦାନ"ନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା "ଉପଧୀହି ନରସ୍ସ ସୋଚନା"ତି ଆହ। ପରିଗ୍ଗହୀଯତେତି ପରିଗ୍ଗହଂ। କିଂ ତଂ? ପୁତ୍ତଗୋଣାଦିକଂ, ତଂ ପରିଗ୍ଗହଂ "ଉପଧୀ"ତି ଆହ, ନ କିଲେସୂପଧିକାଯଖନ୍ଧୂପଧିନ୍ତି।

ଉପଧୀସୂତି ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତେସୁ କାଯେସୁ। କାଯଂ "ଉପଧୀ"ତି ଆହ, ନ ପୁତ୍ତଗୱାଦିକଂ, ନ ପରିଗ୍ଗହଂ।

ବାହିରେସୁୱତ୍ଥୂସୂତି ମଣିକୁଣ୍ଡଲପୁତ୍ତଦାରାଦୀସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ।

କାମସୁଖନ୍ତି କାମନୀଯେସୁ ଅସ୍ସାଦସୁଖୱସେନ ପଓତ୍ତା ତଣ୍ହା। ବାହିରୱତ୍ଥୁକାଯ ତଣ୍ହାଯାତି କାମନୀଯେସୁ ବାହିରୱତ୍ଥୂସୁ ଅସ୍ସାଦସୁଖୱସେନ ପଓତ୍ତାଯ ତଣ୍ହାଯ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁକାଯାତି ରୂପକାଯସଙ୍ଖାତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଅଭିନନ୍ଦନୱସେନ ପଓତ୍ତାଯ।

ପୁନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁକାଯାତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁମ୍ହି ସିନେହୱସେନ ପଓତ୍ତାଯ।

ଗଓେସିତଙ୍କଂ ନିଦାନଂ ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, "କତମୋ ଗଓେସିତଙ୍କୋ ପୁଜ୍ଞାପରସନ୍ଧୀ"ତି ପୁଚ୍ଛିତଙ୍କତ୍ତା ତତ୍ଥ କତମୋ ପୁଜ୍ଞାପରସନ୍ଧୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନେରୁତ୍ତାଧିପ୍ପାଯନିଦାନପୁଜ୍ଞାପରସନ୍ଧୀସୁ। ଯଥାତି ଯେନ ଅନ୍ଧକାରାଦିନା ସଭାୱେନ "କାମନ୍ଧା…ପେ… ମାତର"ନ୍ତି ଯଂ କାମତଣ୍ହଂ ଭଗୱା ଆହ, ଅଯଂ କାମତଣ୍ହା ତଥା ତେନ ଅନ୍ଧକାରାଦିନା ସଭାୱେନ "କାମନ୍ଧା…ପେ… ମାତର"ନ୍ତି ଗାଥା ୱୁତ୍ତାତି ଯୋଜନା।

ଗାଥାତ୍ଥୋ ପନ – କାମେତୀତି କାମୋ, କାମତଣ୍ହା, କାମେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଜାନନତାଯ ଧମ୍ମସ୍ସ, ଅପସ୍ସନତାଯ ଚ ଅନ୍ଧାତି କାମନ୍ଧା। କାମତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତେନ ଜାଲେନ ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ଅଜାନନାପସ୍ସନେନ ସଞ୍ଛନ୍ନା ପଲିଗୁଣ୍ଠିତାତି ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନା। ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତେନ ଛଦନେନ ତେସଂଯେୱ ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ଅଜାନନାପସ୍ସନେନ ଛାଦିତା ପିହିତାତି ତଣ୍ହାଛଦନଛାଦିତା। ଅତ୍ଥଧମ୍ମେସୁ ପମତ୍ତସଙ୍ଖାତେନ ପମାଦେନ ବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧା ବନ୍ଧିତଙ୍କା ପୁଗ୍ଗଲା ଜରାମରଣଂ ଅନ୍ୱେନ୍ତି, କୁମିନାମୁଖେ ପଓତ୍ତା ମଚ୍ଛା ମରଣଂ ଅନ୍ୱେନ୍ତି ଇୱ ଚ, ଖୀରପକୋ ୱଚ୍ଛୋ ମାତରଂ ଅନ୍ୱେତି ଇୱ ଚ, ତଥା ଜରାମରଣଂ ଅନ୍ୱେନ୍ତୀତି ଗହେତଙ୍କୋ।

"କାମନ୍ଧା…ପେ… ମାତର'ନ୍ତି ଯାଯ ଦେସନାଯ, ଗାଥାଯ ୱା କାମତଣ୍ହା ୱୁତ୍ତା, ସା ଦେସନା, ଗାଥା ୱା କତମେନ ଦେସନାଭୂତେନ ଅପରେନ ଯୁଜ୍ଜତୀ"ତି ପୁଚ୍ଛିତଙ୍କତ୍ତା ତଥା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଇମାଯ ଦେସନାଯ, ଗାଥାଯ ୱା ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ସା କତମେନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସାତି "କାମନ୍ଧା… ପେ… ଅନ୍ୱେନ୍ତୀ"ତି ଦେସନା, ଗାଥା ୱା। ପୁଜ୍ଞାପରେନାତି ତତୋ ଦେସନାତୋ ପୁଜ୍ଞେନ ଦେସନାୱଚନେନ, ଗାଥାୱଚନେନ ୱା ଅପରେନ ଦେସନାୱଚନେନ, ଗାଥାୱଚନେନ ୱା। ଯୁଜ୍ଜତି ଯୁଜ୍ଜନଂ ଏତି ସମେତୀତି ପୁଚ୍ଛତି।

ଯଥାତି ଯେନ ଅନ୍ଧକରଣାଦିନା। "ରତ୍ତୋ…ପେ… ନର"ନ୍ତି ଯଂ ଗାଥାୱଚନଂ ଭଗୱା ଆହ, ତେନ ଗାଥାୱଚନେନ ତଥା ଅନ୍ଧକରଣାଦିନା ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଯୋଜନା। ଗାଥାତ୍ଥୋ ପନ – ରତ୍ତୋ ରଞ୍ଜନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥଂ ଅତ୍ତହିତପଯୋଜନଂ ପରହିତପଯୋଜନଂ ନ ଜାନାତି। ରତ୍ତୋ ରଞ୍ଜନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ହେତୁଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ନ ପସ୍ସତି। ରାଗୋ ଯଂ ନରଂ ଯଦା ସହତେ, ତଦା ତସ୍ସ ନରସ୍ସ ଅନ୍ଧଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ତମଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀତି ଗହେତଙ୍କୋ।

ଇତୀତି ଏୱଂ। ଅନ୍ଧତାଯ ଅନ୍ଧକରଣତାଯ ସଞ୍ଛନ୍ନତାଯ ସଞ୍ଛନ୍ନକରଣତାଯ। ସାଯେୱ ତଣ୍ହାତି "କାମନ୍ଧା…ପେ… ମାତର"ନ୍ତି ଗାଥାୱଚନେନ ଯା କାମତଣ୍ହା ୱୁତ୍ତା, ସାଯେୱ କାମତଣ୍ହା। ଅଭିଲପିତାତି "ରତ୍ତୋ…ପେ… ନର"ନ୍ତି ଅପରେନ ଗାଥାୱଚନେନ ଭଗୱତା ୱୋହାରିତା ୱୋହରଣେନ ଞାପିତା, ଅଭିଲପିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମାନତା ପୁଜ୍ଞଦେସନା ଅପରଦେସନାଯ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

"ଦ୍ୱୀସୁ ଗାଥାସୁ କତମେହି ପଦେହି ସାଯେୱ ତଣ୍ହା ଅଭିଲପିତା"ତି ପୁଚ୍ଛିତଙ୍କତ୍ତା ଇମେହି ଅଭିଲପିତାତି ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଞ୍ଚାହା"ତିଆଦି

ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାୟଂ ‘‘କାମନ୍ଧା…ପେ… ଛାଦିତା’’ତି ୟଞ୍ଚ ପଦଂ ଆହ, ଦୁତିୟଗାଥାୟଞ୍ଚ ‘‘ରତ୍ତୋ…ପେ… ନ ପସ୍ସତୀ’’ତି ୟଞ୍ଚ ପଦଂ ଆହ। ପରିୟୁଟ୍ଠାନେହି ପରିୟୁଟ୍ଠାନଦୀପକେହି ଇମେହି ‘‘କାମନ୍ଧା…ପେ… ପସ୍ସତୀ’’ତି ପଦେହି ସାୟେୱ ପଠମଗାଥାୟ ୱୁତ୍ତା କାମତଣ୍ହା ଚ ଭଗୱତା ଅଭିଲପିତା।

‘‘ୟଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱୁତ୍ତଂ, କତମଂ ତଂ? ୟା ତଣ୍ହା ପୋନୋଭୱିକା ୱୁତ୍ତା, କତମା ସା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ୟଂ ଅନ୍ଧକାର’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅନ୍ଧକାରଂ ୟଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଅୟଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋ ଭୱେ। ୟା ଚ ତଣ୍ହା ପୋନୋଭୱିକା ୱୁତ୍ତା, ଅୟଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋ ଭୱେତି ୟୋଜନା।

‘‘କାମା’’ତି ୟଞ୍ଚ ପଦଂ ଭଗୱା ଆହ, ତେନ ପଦେନ ଇମେ କିଲେସକାମା ୱୁତ୍ତା। ‘‘ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନା’’ତି ୟଞ୍ଚ ପଦଂ ଭଗୱା ଆହ, ତେନ ପଦେନ ତେସଂୟେୱ କିଲେସକାମାନଂ ପୟୋଗେନ ସମୁଦାଚାରେନ ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ଭଗୱା ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ମାତି ୟସ୍ମା ୟସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ତଣ୍ହା ଉପ୍ପନ୍ନା, ତଂ ସନ୍ତାନଂ ସଂସାରତୋ ନିସ୍ସରିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀହି ପଲୋଭୟମାନା ହୁତ୍ୱା ଚିରଂ କିଲେସେହି ପରିୟାଦାୟ ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାୟେ ଚିରଂ ପରିୟାଦାୟ ସନ୍ତାନେ ତିଟ୍ଠମାନତ୍ତା। କିଲେସୱସେନାତି ୱୀତିକ୍କମକିଲେସୱସେନ। ପରିୟୁଟ୍ଠାନୱସେନାତି ୱୀତିକ୍କମନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୱସେନ। ୟେତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରତଣ୍ହାସହିତପୁଗ୍ଗଲସଦିସା। ତେତି ତେ ତଣ୍ହାବନ୍ଧନବଦ୍ଧା ଚ ଏଦିସକା ଚ ପୁଗ୍ଗଲା। ଜରାମରଣଂ ଅନ୍ୱେନ୍ତି ଜରାମରଣଂ ଅତିକ୍କମିତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣନ୍ତି। ଅୟନ୍ତି ଜରାମରଣାନୁପ୍ପୱତ୍ତି ‘‘ଜରାମରଣମନ୍ୱେନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନା ୱଚନେନ ଭଗୱତା ଦସ୍ସିତାତି ୟୋଜନା।

‘‘କାମନ୍ଧା’’ତିଆଦିଗାଥାୟ ଚେୱ ‘‘ରତ୍ତୋ’’ତିଆଦିଗାଥାୟ ଚ ପୁବ୍ବାପରସନ୍ଧି ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତୋ , ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କଥଂ ‘ୟସ୍ସ ପପଞ୍ଚା ଠିତୀ ଚା’ତିଆଦିଗାଥାସୁ ପୁବ୍ବାପରସନ୍ଧି ଅମ୍ହେହି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ୟସ୍ସ ପପଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସା ଗାଥାୟ – ୟସ୍ସ ମୁନିନୋ ପପଞ୍ଚା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀ ଚ ନତ୍ଥି, ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀହି ଅଭିସଙ୍ଖତା ସଙ୍ଖାରା ଚ ନତ୍ଥି, ଠିତୀ ଅନୁସୟା ତଣ୍ହା ଚ ନତ୍ଥି, ସନ୍ଦାନସଦିସଂ ତଣ୍ହାପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ନତ୍ଥି, ପଲିଘସଦିସୋ ମୋହୋ ଚ ନତ୍ଥି, ସୋ ମୁନି ପପଞ୍ଚାଦିକଂ ସବ୍ବଂ ୱୀତିୱତ୍ତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିତ୍ତଣ୍ହଂ ନିମାନଂ ନିଦିଟ୍ଠିଂ ନିସନ୍ଦାନଂ ନିପଲିଘଂ ଲୋକେ ଚରନ୍ତଂ ତଂ ମୁନିଂ ସଦେୱକୋ ତଣ୍ହାସହିତୋ ଲୋକୋ ନ ୱିଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗାଥାୟଂ ପପଞ୍ଚାଦୟୋ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତା, ‘‘କତମେ ତେ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ପପଞ୍ଚା ନାମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ଆଧାରପୁଗ୍ଗଲଂ ସଂସାରେ ଚିରଂ ପପଞ୍ଚନ୍ତାପେନ୍ତୀ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୟୋ ଚ, ତାହି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀହି ସହଜାତୱସେନ ୱା ଉପତ୍ଥମ୍ଭନୱସେନ ୱା ଅଭିସଙ୍ଖତା ସଙ୍ଖାରା ଚ ପପଞ୍ଚା ନାମ। ସନ୍ତାନେ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଅନୁସୟା ତଣ୍ହା ସତ୍ତାନଂ ତିଟ୍ଠନହେତୁତ୍ତା ଠିତୀ ନାମ। ପୱତ୍ତମାନାୟ ତଣ୍ହାୟ ୟଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଛତ୍ତିଂସତଣ୍ହାୟ ଜାଲିନିୟା ୟାନି ୱିଚରିତାନି ଚ ୱୁତ୍ତାନି, ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତନୋ ଆଧାରଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ସନ୍ଦାନସଦିସତ୍ତା ସନ୍ଦାନଂ ନାମ। ମୋହୋ ଅତ୍ତନୋ ଆଧାରସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିବ୍ବାନନଗରପ୍ପୱେସନସ୍ସ ପଟିସେଧକତ୍ତା ପଲିଘସଦିସତ୍ତା ପଲିଘୋ ନାମ। ‘‘ୟସ୍ସ ପପଞ୍ଚାଦୟୋ ନତ୍ଥି, ସୋ କିଂ ୱୀତିୱତ୍ତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ୟେ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୟେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ପପଞ୍ଚା ସଙ୍ଖାରା, ୟା ଚ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଠିତି, ୟଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ସନ୍ଦାନଞ୍ଚ, ୟଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ପଲିଘଞ୍ଚ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତା, ସବ୍ବଂ ଏତଂ ପପଞ୍ଚାଦିକଂ ୟୋ ମୁନି ସମତିକ୍କନ୍ତୋ, ଅୟଂ ମୁନି ‘‘ନିତ୍ତଣ୍ହୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୨୮। ‘‘ୟସ୍ସ ପପଞ୍ଚାତିଆଦିଗାଥାୟଂ ୟେ ପପଞ୍ଚାଦୟୋ ୱୁତ୍ତା, ତେସୁ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିହେତୁକା ସଙ୍ଖାରା କଦା କତିୱିଧଂ ଫଲଂ ଦେନ୍ତି, ତଂସଙ୍ଖାରସମ୍ପୟୁତ୍ତା ତଣ୍ହା କଦା କତିୱିଧଂ ଫଲଂ ଦେତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ପରିୟୁଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାରାଦୀସୁ। ପରିୟୁଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାରାତି ୱୀତିକ୍କମୱସେନ ପୱତ୍ତା ପରିୟୁଟ୍ଠାନା ଅକୁସଲସଙ୍ଖାରା ଚେତନା। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟାଦୀତି ଦିଟ୍ଠେ ପସ୍ସିତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱେଦନୀୟଂ ଫଲଂ ଦେତୀତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟା, ଦିଟ୍ଠେ ଧମ୍ମେ ଫଲଂ ୱେଦେତୀତି ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟା। କା ସା? ଅପଦୁସ୍ସନୀୟାଦୀସୁ ଅତିଦୁସ୍ସନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା ପଠମଜୱନଚେତନା। ଉପପଜ୍ଜେ ଫଲଂ ୱେଦେତୀତି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟା, ସତ୍ତମଜୱନଚେତନା। ଅପରାପରିୟାୟେ ଅତ୍ତଭାୱେ ଫଲଂ ୱେଦେତୀତି ଅପରାପରିୟାୟୱେଦନୀୟା, ମଜ୍ଝେ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଚ ଜୱନଚେତନା। ତିଫଲଦାନୱସେନ ତିୱିଧା ସଙ୍ଖାରା। ଏୱଂ ଇମାୟ ତିୱିଧାୟ ସଙ୍ଖାରଚେତନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତା ତିୱିଧା ତଣ୍ହା ତିୱିଧଂ ଫଲଂ ଦିଟ୍ଠେ ୱା ଧମ୍ମେ ଅତ୍ତଭାୱେ , ଉପପଜ୍ଜେ ୱା ଅନନ୍ତରଭୱେ, ଅପରେ ୱା ପରିୟାୟେ ଭୱେ ଦେତି ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଏୱଂ ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକସଙ୍ଖାରଂ ୱା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ତଣ୍ହଂ ୱା ଭଗୱା ଆହ।

‘‘ୟାୟ ଦେସନାୟ, ଗାଥାୟ ୱା ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକଂ ସଙ୍ଖାରଂ ଆହ, ସା ଦେସନା, ଗାଥା ୱା କତମେନ ଦେସନାଭୂତେନ ୱା ଅପରେନ ୟୁଜ୍ଜତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ୟଂ ଲୋଭପକତଂ କମ୍ମଂ କରୋତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୟା ‘‘ୟସ୍ସ…ପେ… ଲୋକୋ’’ତି ଦେସନା ଚ ୟା ‘‘ୟଂ ଲୋଭପକତଂ କମ୍ମଂ… ପେ… ଅପରେ ୱା ପରିୟାୟେ’’ତି ଦେସନା ଚ ୱୁତ୍ତା, ଭଗୱତୋ ଇଦଂ ଦେସନାଦ୍ୱୟଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପୁବ୍ବାପରେନ ପୁବ୍ବଂ ଅପରେନ ଅପରଂ ପୁବ୍ବେନ ୟୁଜ୍ଜତି ୟୁଜ୍ଜନଂ ଏତି ସମେତି, ୟଥା ଗଙ୍ଗୋଦକଂ ୟମୁନୋଦକେନ, ୟମୁନୋଦକମ୍ପି ଗଙ୍ଗୋଦକେନ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତି। ‘‘ୟସ୍ସ…ପେ… ଲୋକୋ’’ତି ଦେସନା ‘‘ୟଂ ଲୋଭପକତଂ…ପେ… ପରିୟାୟେ’’ତି ଦେସନାୟ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତି, ‘‘ୟଂ ଲୋଭପକତଂ…ପେ…

ପରିଯାଯେ’’ତି ଦେସନାପି ‘‘ଯସ୍ସ…ପେ… ଲୋକୋ’’ତି ଦେସନାଯ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ‘‘କଥଂ ଯୁଜ୍ଜତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ପରିଯୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାଦିଫଲଉପ୍ପାଦକଭାୱେନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଯଂ ଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା ଦେସିତଂ ପୁବ୍ବାପରେନ ଯୁଜ୍ଜତି, ତଂ ତଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ନୀହରିତ୍ୱା ପୁବ୍ବାପରସଂସନ୍ଦନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଂସନ୍ଦନାକାରୋ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଗହେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ପରିଯୁଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାରତଣ୍ହାୱିଚରିତେସୁ। ପରିଯୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀନି ଅଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ଆରବ୍ଭ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତଂ ତଣ୍ହାଚରିତଂ। ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନାତି ଅସୁଭାନିଚ୍ଚାଦିଦସ୍ସନବଲେନ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନୱସେନ ପହାତବ୍ବଂ। ସଙ୍ଖାରାତି ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବା ସଙ୍ଖାରା। ଦସ୍ସନବଲେନାତି ଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତପଠମମଗ୍ଗଞାଣବଲେନ ପହାତବ୍ବା। ଛତ୍ତିଂସ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନୀତି ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବତଣ୍ହାୱିଚରିତେହି ଅୱସେସାନି ଛତ୍ତିଂସ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି। ନିଗ୍ଗତା ତଣ୍ହା ଯସ୍ସ ସୋ ନିତ୍ତଣ୍ହୋ, ନିତ୍ତଣ୍ହସ୍ସ ଭାୱୋ ନିତ୍ତଣ୍ହତା, କା ସା? ସୌପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୁ।

ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାରାଭିନନ୍ଦନଉଭଯଂ ଯଦିପି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ ସମାନଂ, ଦେସନାଯ ପନ ପଦକ୍ଖରାଦୀହି ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ଯୋଯଂ ପୁବ୍ବାପରସନ୍ଧି ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ସୋଯଂ କତିୱିଧୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋ ଚାଯଂ ପୁବ୍ବାପରୋ ସନ୍ଧୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ନ କେୱଲଂ ସୁତ୍ତନ୍ତରସଂସନ୍ଦନମେୱ ପୁବ୍ବାପରସନ୍ଧି, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞୋପି ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ସୋ ଚାଯ’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୮)। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥସନ୍ଧୀତି କିରିଯାକାରକାଦିୱସେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅତ୍ଥେନ ସନ୍ଧି। ପଦସନ୍ଧୀତି ନାମପଦାଦିକସ୍ସ ନାମପଦାଦିକନ୍ତରେନ ସନ୍ଧି। ଦେସନାସନ୍ଧୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ଦେସନନ୍ତରସ୍ସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଦେସନନ୍ତରେନ ସନ୍ଧି। ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧୀତି ନିଦ୍ଦେସନ୍ତରସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସନ୍ତରେନ ସନ୍ଧି।

ସନ୍ଧି ଚ ନାମ ଅତ୍ଥାଦଯୋ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞୋ ସଭାୱଧମ୍ମୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଅତ୍ଥାଦୀନଞ୍ଚ ଛଅତ୍ଥପଦାଦୀସୁ ଅୱରୋଧନତୋ ‘‘ଅତ୍ଥସନ୍ଧି ଛପ୍ପଦାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅତ୍ଥସନ୍ଧିବ୍ୟଞ୍ଜନସନ୍ଧଯୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘କତମା ଦେସନାସନ୍ଧୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଦେସନାସନ୍ଧି ନ ଚ ପଥୱି’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନ ଚ ପଥୱିଂ ନିସ୍ସାଯ ଝାଯତି ଝାଯୀ ଝାଯତି ଚାତି ଏତ୍ଥ ଝାଯୀ ଝାନସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଥୱିଂ ନିସ୍ସାଯ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ନ ଚ ଝାଯତି, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରନିସ୍ସଟଂ ପନ ନିବ୍ବାନଂ ନିସ୍ସାଯ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ଝାଯତି ସମାପଜ୍ଜତି ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନ ଚ ଆପନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସ ନଯୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଫଲସମାପତ୍ତିସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ପଥୱୀଆଦଯୋ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନମେୱ ଆରବ୍ଭ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପଥୱୀଆଦୀହି ମହାଭୂତେହି କାମଭୱରୂପଭୱା ଗହିତା ରୂପପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାଯ। ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନାଦୀହିପି ଅରୂପଭୱୋ ଗହିତୋ, ଭୱତ୍ତଯଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଚ ଝାଯତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଦି ପଥୱୀଆଦଯୋ ନିସ୍ସାଯ ନ ଝାଯୀ ଝାଯତି ଚ, ଏୱଂ ସତି ଇଧଲୋକସଙ୍ଖାତଂ ସନ୍ତାନଂ ୱା ପରଲୋକସଙ୍ଖାତଂ ସନ୍ତାନଂ ୱା ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯସନ୍ତାନଂ ୱା ନିସ୍ସାଯ ଝାଯୀ ଝାଯତୀତି ଆସଙ୍କନୀଯତ୍ତା ତଂ ପରିହରନ୍ତୋ ‘‘ନ ଚ ଇମଂ ଲୋକ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଇମଂ ଲୋକନ୍ତି ଇଧଲୋକସଙ୍ଖାତୋ ଦିଟ୍ଠୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ସନ୍ତାନୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମିଂ ନିସ୍ସାଯ ନ ଝାଯତି ଝାଯୀ ଝାଯତି ଚ। ପରଲୋକନ୍ତି ଇଧଲୋକତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଭୱନ୍ତରସଙ୍ଖାତୋ ସନ୍ତାନୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମିଂ ନିସ୍ସାଯ ନ ଚ ଝାଯତି ଝାଯୀ ଝାଯତି ଚ।

ଯମିଦଂ ଉଭଯନ୍ତିଆଦୀସୁ ଇଦଂ ଉଭଯଂ ଇଧଲୋକପରଲୋକଦ୍ୱଯଂ ଅନ୍ତରେନ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଯଂ ରୂପାଯତନଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ତଂ ରୂପାଯତନମ୍ପି। ଯଂ ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସୁତଂ, ତଂ ସଦ୍ଦାଯତନମ୍ପି। ଯଂ ଗନ୍ଧାଯତନରସାଯତନଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ମୁତଂ, ତଂ ଗନ୍ଧାଯତନରସାଯତନଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନମ୍ପି। ଯଂ ଆପୋଧାତୁ ଆକାସଧାତୁ ଲକ୍ଖଣରୂପଂ ଓଜାସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମାଯତନେକଦେସରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାତଂ, ତଂ ଆପୋଧାତାଦିକଂ ଧମ୍ମାଯତନେକଦେସରୂପମ୍ପି। ଯଂ ୱତ୍ଥୁ ପରିଯେସିତଂ ୱା ଅପରିଯେସିତଂ ୱା ସନ୍ତିକେ ପତ୍ତଂ, ତଂ ୱତ୍ଥୁମ୍ପି। ଯଂ ୱତ୍ଥୁ ପତ୍ତଂ ୱା ଅପ୍ପତ୍ତଂ ୱା ପରିଯେସିତଂ ପରିଯେସନାରହଂ ସୁନ୍ଦରଂ, ତଂ ୱତ୍ଥୁମ୍ପି। ଯଂ ୱତ୍ଥୁ ୱିତକ୍କିତଂ ୱିତକ୍କନୱସେନ ଆଲମ୍ବିତବ୍ବଂ, ତଂ ୱତ୍ଥୁମ୍ପି। ଯଂ ୱତ୍ଥୁ ୱିଚାରିତଂ ଅନୁମଜ୍ଜନୱସେନ ଆଲମ୍ବିତବ୍ବଂ, ତଂ ୱତ୍ଥୁମ୍ପି। ଯଂ ୱତ୍ଥୁ ମନସା ଚିତ୍ତେନେୱ ଅନୁଚିନ୍ତିତଂ ଅନୁଚିନ୍ତନୱସେନ ଆଲମ୍ବିତବ୍ବଂ, ତଂ ୱତ୍ଥୁମ୍ପି ନିସ୍ସାଯ ନ ଝାଯତି ଝାଯୀ ଝାଯତି ଚାତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାଦିକଂ ବହିଦ୍ଧାରୂପମେୱ ଗହେତବ୍ବଂ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯୋ – ‘‘ତଦୁଭଯୱିନିମୁତ୍ତୋ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧୋ ରୂପସନ୍ତାନୋ’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୮)। ‘‘ଯଦି ଝାଯୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ପଥୱୀଆଦଯୋ ନିସ୍ସାଯ ନ ଝାଯତି ଝାଯୀ ଝାଯତି ଚ, ଏୱଂ ସତି ଅଯଂ ଝାଯୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇଦଂ ନାମ ନିସ୍ସାଯ ଝାଯତୀତି ଲୋକେ କେନଚି ଞାଯତି କିଂ, ଉଦାହୁ ନ ଞାଯତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ନ ଞାଯତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଂ ସଦେୱକେ ଲୋକେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଫଲସମାପତ୍ତିଝାନେନ ଝାଯନ୍ତୋ ଅଯଂ ଖୀଣାସୱପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦେୱକେ ଲୋକେ… ପେ… ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ପଜାଯ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚିପି ଅନିସ୍ସିତେନ ଚିତ୍ତେନ ଝାଯତୀତି ସଦେୱକେ ଲୋକେ…ପେ… ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ପଜାଯ କେନଚି

ନ ଞାୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ନମୋ ତେ ପୁରିସାଜଞ୍ଞ, ନମୋ ତେ ପୁରିସୁତ୍ତମ;

ଯସ୍ସ ତେ ନାଭିଜାନାମ, କିଂ ତ୍ୱଂ ନିସ୍ସାୟ ଝାୟସୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୩।୭୯; ନେତ୍ତି। ୧୦୪);

‘‘କେନଚି ଅୱିଞ୍ଞାୟଭାୱୋ କେନ ସୁତ୍ତେନ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଇମିନା ଗୋଧିକସୁତ୍ତେନ (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୯) ୱିଭାୱେତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ମାରୋ ପାପିମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ଇଦାନି ଖୀଣାସୱଚିତ୍ତସ୍ସ କତ୍ଥଚିପି ଅନିସ୍ସିତଭାୱଂ ଗୋଧିକସୁତ୍ତେନ (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୯) ୱକ୍କଲିସୁତ୍ତେନ (ସଂ। ନି। ୩।୮୭) ଚ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘ଯଥା ମାରୋ’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୮) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକାରକେ, ପୁଞ୍ଞେ ୱା ମାରେତି ନିୱାରେତୀତି ମାରୋ, ଅତ୍ତହିତପରହିତେ ମାରେତୀତି ୱା ମାରୋ। ପାପଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱନ୍ତତାୟ ପାପିମା। ପୁବ୍ବତ୍ତଭାୱେ ଗୋଧସ୍ସ ଘାତକତ୍ତା ‘‘ଗୋଧିକୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ ପରିନିବ୍ବାୟନ୍ତସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ପରିନିବ୍ବାନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପଟିସନ୍ଧାଦି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମନ୍ନେସନ୍ତୋ ନ ଜାନାତି ନ ପସ୍ସତି। ‘‘ପରଚିତ୍ତଜାନନକୋ ମାରୋ କସ୍ମା ନ ଜାନାତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ଗୋଧିକୋ ହି ଯସ୍ମା ପପଞ୍ଚାତୀତୋ, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାପହାନେନ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସୟୋପି ଅସ୍ସ ଗୋଧିକସ୍ସ ଯସ୍ମା ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଚ ନ ଜାନାତୀତି।

‘‘ଗୋଧିକସୁତ୍ତେନେୱ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଥା ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଗୋଧିକସୁତ୍ତୱକ୍କଲିସୁତ୍ତେହି ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ଅନିସ୍ସିତଭାୱୋ ୱିଭାୱିତୋ, ଏୱଂ ସତି ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ଅନିସ୍ସିତଭାୱୋ କେନ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଭୱେୟ୍ୟା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ତଦାପି ନ ୱିଞ୍ଞାୟତିୟେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଦେୱକେନ ଲୋକେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସୌପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ଫଲସମାପତ୍ତିଝାନେନ ଝାୟମାନା ଇମେ ଖୀଣାସୱା କତ୍ଥଚି ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ଝାୟନ୍ତୀତି ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ନ ଞାୟନ୍ତି ସମାରକେନ…ପେ… ସଦେୱମନୁସ୍ସାୟ ନ ଞାୟନ୍ତୀତି ୟୋଜନା କାତବ୍ବା। ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ନ ଞାୟନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ହି ନ-କାରୋ ଚ ‘‘ଝାୟମାନା’’ତି ପଦେ ନ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋ ‘‘ନ ଝାୟମାନା’’ତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ। ‘‘ନ ଞାୟନ୍ତୀ’’ତି ପନ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋ ହେଟ୍ଠା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଏୱ ‘‘ଲୋକେ କେନଚିପି ନ ଞାୟତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅୟଂ ଦେସନାସନ୍ଧୀତି ଗୋଧିକସୁତ୍ତୱକ୍କଲିସୁତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ସଂସନ୍ଦନା ନିଦ୍ଧାରିତା ୱିୟ ‘‘ନ ଚ ପଥୱିଂ ନିସ୍ସାୟା’’ତିଆଦିଦେସନାୟ ଚ ‘‘ନ ଚ ଇମଂ ଲୋକ’’ନ୍ତିଆଦିଦେସନାୟ ଚ ଯାୟ ଦେସନାୟ ଅତ୍ଥୱସେନ ସଂସନ୍ଦନା ନିଦ୍ଧାରିତା, ତାୟ ଦେସନାୟ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଯଂ କିଞ୍ଚି ନିସ୍ସାୟ ଝାୟୀ ନ ଝାୟତି, ନିବ୍ବାନଂ ନିସ୍ସାୟ ଝାୟୀ ଝାୟତୀତି ଅତ୍ଥୱସେନ ନିଦ୍ଧାରିତା, ଅୟଂ ସଂସନ୍ଦନା ଦେସନାସନ୍ଧି ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଦେସନାସନ୍ଧି ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘କତମା ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧୀତି ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଚତୂସୁ ଅତ୍ଥସନ୍ଧିବ୍ୟଞ୍ଜନସନ୍ଧିଦେସନାସନ୍ଧିନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧୀସୁ ଯା ସନ୍ଧି ‘‘ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧୀ’’ତି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ସା ନିଦ୍ଦେସତୋ କତମାତି ପୁଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିସହଜାତୱସେନ ୱା ଉପନିସ୍ସୟୱସେନ ୱା ନିସ୍ସିତଂ ଚିତ୍ତଂ ୟେସଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନନ୍ତି ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା, ପୁଥୁଜ୍ଜନା ପୁଗ୍ଗଲା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା ଇମାୟ ଦେସନାୟ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନତ୍ତା। ଯଦି ଦେସନା ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନା, ଏୱଂ ସତି ନିସ୍ସିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତ୍ଥ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେସୁ ଦେସିତନ୍ତି ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତଜାନନତ୍ଥାୟ ଦେସିତା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସା। ଅନିସ୍ସିତଂ ଚିତ୍ତଂ ୟେସଂ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା, ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା ଇମାୟ ଦେସନାୟ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନତ୍ତା। ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନାୟ ପନ ଅନିସ୍ସିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଯତ୍ଥ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେସୁ ଦେସିତନ୍ତି ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତଜାନନତ୍ଥାୟ ଦେସିତା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସା।

‘‘ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା କେନ ନିଦ୍ଦେସେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା କେନ ନିଦ୍ଦେସେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ଅକୁସଲପକ୍ଖେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅକୁସଲପକ୍ଖେନ ନିଦ୍ଦେସେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। କୁସଲପକ୍ଖେନାତିଆଦୀସୁପି ଏସ ନୟୋ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ଅକୁସଲପକ୍ଖସାମଞ୍ଞକୁସଲପକ୍ଖସାମଞ୍ଞେହି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅକୁସଲୱିସେସକୁସଲୱିସେସେହି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତା ସଂକିଲେସେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଂ ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧୀତି ଅକୁସଲପକ୍ଖାଦିକସ୍ସ ପୁରିମନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ସଂକିଲେସାଦିକେନ ପଚ୍ଛିମେନ ନିଦ୍ଦେସେନ ନିସ୍ସିତଚିତ୍ତୱସେନ ଅୟଂ ସଂସନ୍ଦନା ଚ ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧି ନାମ। କୁସଲପକ୍ଖାଦିକସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ୱୋଦାନାଦିକେନ ପଚ୍ଛିମେନ ନିଦ୍ଦେସେନ ଅନିସ୍ସିତଚିତ୍ତୱସେନ ଅୟଂ ସଂସନ୍ଦନା ଚ ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧି ନାମାତି ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବା।

‘‘ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସ୍ସ ନେରୁତ୍ତମଧିପ୍ପାୟନିଦାନପୁବ୍ବାପରସନ୍ଧିପ୍ପଭେଦେନ ଚେୱ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସନ୍ଧିନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧିଦେସନାସନ୍ଧିପ୍ପଭେଦେନ ଚ ୱିଭଜିତବ୍ବଭାୱୋ କେନ ଅମ୍ହେହି ଜାନିତବ୍ବୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେନ ତଥା ୱିଭଜିତବ୍ବଭାୱେନ ଆୟସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ‘‘ନେରୁତ୍ତମଧିପ୍ପାୟୋ’’ତିଆଦିକଂ (ନେତ୍ତି। ୪ ହାରସଙ୍ଖେପ) ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ତେନ ୱଚନେନ ତୁମ୍ହେହି ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସ୍ସ ତଥା

ୱିଭଜିତଙ୍ଗଭାୱୋ ଜାନିତବ୍ବୋ ସଙ୍ଗହିତଙ୍ଗୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

‘‘ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ଅଞ୍ଞୋ ନିୟୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିୟୁତ୍ତୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ପାଠଇଯଂ ଯୋ ଯୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ, ସୋ ସୋ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୋ ଚ ଯଥାଲାଭୱସେନ ଯୋଜିତୋ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପାଠଇଯଂ ସୋ ସୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୋ ତଥା ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତୋ ଯୋଜିତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଇତି ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୭। ଆୱଟ୍ଟହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୨୯। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱିଭଙ୍ଗେନ ନେରୁତ୍ତାଦୟୋ ୱିଭତ୍ତା, ସୋ…ପେ… ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୱିଭଙ୍ଗୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତତ୍ଥ କତମୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ ଆୱଟ୍ଟହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ଏକମ୍ହି ପଦଟ୍ଠାନେ’’ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମୟା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ‘‘ଆରମ୍ଭଥା’’ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଆୱଟ୍ଟହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ଗହିତୋ। ‘‘ତତ୍ଥ ଦେସନାଯଂ ଏକସ୍ମିଂ ପଦଟ୍ଠାନେ ଦେସନାରୁଳ୍ହେ ସେସକଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ପରିଯେସତି, ପରିଯେସିତ୍ୱା କଥଂ ପଟିପକ୍ଖେ ଆୱଟ୍ଟେତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା –

‘‘ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥ, ଯୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେ;

ଧୁନାଥ ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନଂ, ନଳାଗାରଂୱ କୁଞ୍ଜରୋ’’ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ଗାଥାଯଂ ଏକସ୍ମିଂ ପଦଟ୍ଠାନେ ଦେସନାରୁଳ୍ହେ ସେସକଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ପରିଯେସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଗାଥାତ୍ଥୋ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୨୯) ୱୁତ୍ତୋ।

‘‘ଆରମ୍ଭଥା’ତିଆଦିଗାଥାଯଂ କତରସ୍ମିଂ ପଦଟ୍ଠାନେ ଦେସନାରୁଳ୍ହେ କତମଂ ସେସକଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ପରିଯେସତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥାତି ୱୀରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ୱୀରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞୱସେନ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଆରମ୍ଭଧାତୁସଙ୍ଖାତଂ ୱୀରିଯଂ ନିକ୍କମଧାତୁସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱୀରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ନିକ୍କମଧାତୁସଙ୍ଖାତଂ ୱୀରିଯଂ ପରକ୍କମଧାତୁସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱୀରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପରକ୍କମଧାତୁସଙ୍ଖାତଂ ୱୀରିଯଂ ସମଥଭାୱନାସହିତସ୍ସ ୱୀରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତିଆଦିନା ପରିଯେସିତବ୍ବନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ। ‘‘ଯୁଞ୍ଜଥା’’ତି ଇମିନା ୱୁତ୍ତଂ ସମଥଭାୱନାସହିତଂ ୱୀରିଯଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧସାସନେ’’ତି ଇମିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ମହଗ୍ଗତସମାଧିସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଦେସନାରୁଳ୍ହଂ ସୁଖାଦିକଂ ସେସକମ୍ପି ପଦଟ୍ଠାନଂ ପରିଯେସିତବ୍ବଂ। ‘‘ଧୁନାଥ ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନ’’ନ୍ତି ପଦେନ ଗହିତଂ ୱିପସ୍ସନାସହିତଂ ୱୀରିଯଂ କିଲେସଧୁନନେ ସମତ୍ଥାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଦେସନାରୁଳ୍ହଂ ସମାଧିଆଦିକଂ ସେସକମ୍ପି ପଦଟ୍ଠାନଂ ପରିଯେସିତବ୍ବଂ।

‘‘ଯଦି ‘ଆରମ୍ଭଥା’ତିଆଦିକଂ ୱୁତ୍ତଂ ୱୀରିଯଂ ସାମଞ୍ଞଭୂତାନଂ ୱୀରିଯସମାଧିପଞ୍ଞାନଂଯେୱ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସିଯା, ଏୱଂ ସତି କଥଂ ୱଟ୍ଟମୂଲଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିୱଟ୍ଟଂ ପାପେସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ପୁନ ‘‘ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥାତି ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଧିପଚ୍ଚକିଚ୍ଚତାଯ ଯୁତ୍ତସ୍ସାପି ୱୀରିଯାଧିକସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନତ୍ତା ଆରଭନ୍ତା ଯୋଗାୱଚରପୁଗ୍ଗଲା ୱଟ୍ଟମୂଲଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିୱଟ୍ଟଂ ପାପେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଆରମ୍ଭଥା’’ତିଆଦିକା ପନ ଯସ୍ମା ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୁଆଦିଦେସନା ହୋତି, ତସ୍ମା ଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୁଆଦୀନିଯେୱ ସଂୱଣ୍ଣିତାନି ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଇମାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ଦେସନା’’ତି। ‘‘ଆରମ୍ଭଥା’’ତିଆଦିକା ଯଥାୱୁତ୍ତପଦଟ୍ଠାନାନି ଦେସନା ହୋତି, ନ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୁଆଦୀନି, ତସ୍ମା ପଦଟ୍ଠାନଂଯେୱ ସଂୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ‘‘ଆରମ୍ଭଥା’’ତିଆଦିଦେସନାଯ ପଦଟ୍ଠାନୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କଥଂ ତସ୍ସାଯେୱ ଦେସନାଯ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ

ଅତ୍ଥୋ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅଯୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋଗେ ଭାୱନାଯଂ ଅଯୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅପରିପକ୍କଞ୍ଞାଣାନଂ ଯୋଗେ ଯୋଗହେତୁ ୱାସନାଭାଗିଯୱସେନ ଆଯତିଂ ଜାନନତ୍ଥାଯ ‘‘ଆରମ୍ଭଥା’’ତିଆଦିଦେସନା ଆରଦ୍ଧା। ଯୁଞ୍ଜନ୍ତାନଂ ପରିପକ୍କଞ୍ଞାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ଭେ ଆରମ୍ଭହେତୁ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ପରିଜାନନତ୍ଥାଯ ‘‘ଆରମ୍ଭଥା’’ତିଆଦିଦେସନା ଆରଦ୍ଧା।

ତତ୍ଥ ତେସୁ ଯୁଞ୍ଜନ୍ତାଯୁଞ୍ଜନ୍ତେସୁ ପରିପକ୍କାପରିପକ୍କଞ୍ଞାଣେସୁ ଯେ ଅପରିପକ୍କଞ୍ଞାଣା ସତ୍ତା ନ ଯୁଞ୍ଜନ୍ତି, ତେ ଅପରିପକ୍କଞ୍ଞାଣା ସତ୍ତା ପମାଦମୂଲକା ହୁତ୍ୱା ଯୋଗେ ଭାୱନାଯଂ ଯେନ ପମାଦେନ ନ ଯୁଞ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ପମାଦୋ ତଣ୍ହାମୂଲକୋ ପମାଦୋ, ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକୋ ପମାଦୋତି ଦୁୱିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ଦୁୱିଧେ ପମାଦେ ଅଞ୍ଞାଣେନ ନିୱୁତୋ ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକୋ ସତ୍ତୋ ଯେନ ପମାଦେନ ଞେଯ୍ୟଟ୍ଠାନଂ ‘‘ଇମେ ଉପ୍ପାଦୱଯଧମ୍ମା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଞେଯ୍ୟଟ୍ଠାନଂ ନାମା’’ତି ନପ୍ପଜାନାତି, ଅଯଂ ଅଞ୍ଞାଣହେତୁକୋ ପମାଦୋ ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକୋ ପମାଦୋ ନାମ। ଯୋ ପମାଦୋ ତଣ୍ହାମୂଲକୋ, ସୋ ପମାଦୋ ତିୱିଧୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଭୋଗାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯ ପରିଯେସନ୍ତୋ ତଣ୍ହିକୋ ସତ୍ତୋ ଯଂ ପମାଦଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ପମାଦୋ ଚ, ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଭୋଗାନଂ ଠିତତ୍ଥାଯ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ତଣ୍ହିକୋ ସତ୍ତୋ ଆରକ୍ଖନିମିତ୍ତଂ ଯଂ ପମାଦଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ପମାଦୋ ଚ, ଠିତଂ ଭୋଗଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ତଣ୍ହିକୋ ସତ୍ତୋ ପରିଭୋଗନିମିତ୍ତଂ ଯଂ ପମାଦଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ପମାଦୋ ଚାତି ତିୱିଧୋ ହୋତି। ଇତି ଲୋକେ ଅଯଂ ପମାଦୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଅୱିଜ୍ଜାପଦଟ୍ଠାନୋ ଏକୱିଧୋ ପମାଦୋ, ତଣ୍ହାପଦଟ୍ଠାନୋ ତିୱିଧୋ ପମାଦୋତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ତାସୁ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାସୁ ନାମକାଯୋ ଫସ୍ସାଦିନାମସମୂହୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ରୂପକାଯୋ ପଥୱୀଆଦିରୂପସମୂହୋ ତଣ୍ହାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଆରମ୍ଭଧାତୁନିକ୍କମଧାତୁସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱୀରିଯସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ପମାଦୋ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବୋ, ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଏକୱିଧସ୍ସ ପମାଦସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜା ପଦଟ୍ଠାନଂ, ତିୱିଧସ୍ସ ପମାଦସ୍ସ ତଣ୍ହା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନାମକାଯୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ତଣ୍ହାଯ ରୂପକାଯୋ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ପଟିପକ୍ଖେ ଆୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ପଦଟ୍ଠାନଂ ପରିଯେସିତବ୍ବନ୍ତି।

‘‘କସ୍ମା ନାମକାଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି, ରୂପକାଯୋ ତଣ୍ହାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଭୱତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତଂ କିସ୍ସ ହେତୂ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ରୂପୀସୁ ଭୱେସୁ ଅଜ୍ଝୋସାନଂ, ଅରୂପୀସୁ ସମ୍ମୋହୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପୀସୁ ଭୱେସୁ ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଅହଂମମାଦିୱସେନ ଅଜ୍ଝୋସାନଂ ତଣ୍ହାଭିନିୱେସୋ ସତ୍ତେସୁ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଯସ୍ମା ହୋତି, ତସ୍ମା ରୂପକାଯୋ ତଣ୍ହାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି। ଅନମତଗ୍ଗେ ହି ସଂସାରେ ଇତ୍ଥିପୁରିସା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞରୂପାଭିରାମା ଭୱନ୍ତି। ଅରୂପୀସୁ ଫସ୍ସାଦୀସୁ ସୁଖୁମଭାୱତୋ ସମ୍ମୋହୋ ସତ୍ତେସୁ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଯସ୍ମା ହୋତି, ତସ୍ମା ନାମକାଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଭୱତୀତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ରୂପକାଯନାମକାଯେସୁ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ରୂପକାଯୋ ତଣ୍ହାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ନାମକାଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ନୀହରିତବ୍ବାୱାତି।

‘‘କତମୋ ରୂପକାଯୋ, କତମୋ ନାମକାଯୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ରୂପକାଯୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ନାମକାଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେସୁ ରୂପକାଯନାମକାଯେସୁ ରୂପକାଯୋ ରୂପସମୂହୋ ନାମ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ହୋତି, ନାମକାଯୋ ନାମସମୂହୋ ନାମ ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି। ଇମେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ ଆରମ୍ମଣତ୍ତା ସୌପାଦାନା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ, ‘‘କତମେନ ଉପାଦାନେନ ସୌପାଦାନା ଭୱନ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତଥେୱ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ‘‘ଇମେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା କତମେନ ଉପାଦାନେନ ସୌପାଦାନା? ତଣ୍ହାଯ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉପାଦାନଭୂତାଯ ତଣ୍ହାଯ ଚ ଉପାଦାନଭୂତାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ଇମେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ସୌପାଦାନା ନାମ ଭୱନ୍ତୀତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

‘‘କିତ୍ତକାନି ଉପାଦାନାନି ତଣ୍ହା ନାମ ଭୱନ୍ତି, କିତ୍ତକାନି ଉପାଦାନାନି ଅୱିଜ୍ଜା ନାମ ଭୱନ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ତଣ୍ହା ଦ୍ୱେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତାସୁ ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାସୁ। କାମୁପାଦାନଞ୍ଚ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଞ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଉପାଦାନାନି ତଣ୍ହା ନାମ ଭୱନ୍ତି। ତଣ୍ହାୱସେନ ହି ‘‘ମମ ସୀଲଂ, ମମ ୱତ’’ନ୍ତି ପରାମସନଂ ଭୱତି। ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଞ୍ଚ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଞ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଉପାଦାନାନି ଅୱିଜ୍ଜା ନାମ ଭୱନ୍ତି। ଅୱିଜ୍ଜାୱସେନ ହି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ଚେୱ ଅହଂମମାଦିଦିଟ୍ଠି ଚ ଭୱନ୍ତି। ‘‘ଇମେହି ଚତୂହି ଉପାଦାନେହି ସୌପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ କିତ୍ତକଂ ସଚ୍ଚଂ ନାମା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇମେହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ ଲୋକିଯକ୍ଖନ୍ଧା ସୌପାଦାନା ଖନ୍ଧା ଭୱନ୍ତି, ଉପାଦାନେନ ହି ଉପାଦାନାନିପି ଭୱନ୍ତି, ଇଦଂ ସୌପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ନାମ। ଯାନି ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି ଦୁକ୍ଖକାରଣାନି ଭୱନ୍ତି, ଅଯଂ ଉପାଦାନଚତୁକ୍କୋ ସମୁଦଯୋ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ନାମ ଭୱତି। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତି ସୌପାଦାନା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖଂ। ତେସନ୍ତି ସୌପାଦାନାନଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାନଂ। ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ‘‘ଆରମ୍ଭଥା’’ତିଆଦିକଂ ଧମ୍ମଂ ୱେନେଯ୍ୟାନୁରୂପଂ ଭଗୱା ଦେସେତି। ସାମଞ୍ଞେନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥୱସେନ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ‘‘ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ, ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୩୦। ଆରମ୍ଭପଟିପକ୍ଖଭୂତପମାଦୱସେନ ପୁରିମସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘ଇତରସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ କଥଂ ନିଦ୍ଧାରିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ତଂ ଦ୍ୱଯମ୍ପି ପମାଦମୁଖେନେୱ ନିଦ୍ଧାରିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଯୋ ତିୱିଧୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ

ତଣ୍ହାମୂଲକଅଵିଜ୍ଜାମୂଲକେସୁ ପମାଦେସୁ। ତସ୍ସାତି ତିଵିଧସ୍ସ ତଣ୍ହାମୂଲକସ୍ସ ପମାଦସ୍ସ। ସମ୍ପଟିଵେଧେନାତି ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ପରିଜାନନେନ। ରକ୍ଖଣାତି ଅଭଡିଭସ୍ସ ରକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତା। ପଟିସଂହରଣାତି ''ତସ୍ସା''ତି ଇମିନା ଵୁତ୍ତସ୍ସ ପମାଦସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତେନ ଅପ୍ପମାଦାନୁଯୋଗେନ ସଂହରଣା ଯା ଖେପନା ଅତ୍ଥି, ଅଯଂ ପମାଦସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତେନ ଅପ୍ପମାଦାନୁଯୋଗେନ ପଵତ୍ତା ଖେପନସଙ୍ଖାତା ଭାଵନା ସମଥୋ ନାମାତି ପମାଦସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖମୁଖେନ ପୁନ ଆଵଟ୍ଟେତ୍ଵା ସମଥୋ ନିଦ୍ଧାରିତୋତି।

''ସୋ ସମଥୋ କଥଂ କେନ ଉପାଯେନ ଭଵତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତଥା ପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା ଉପାଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋ କଥ''ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କଥନ୍ତି କେନ ଉପାଯେନ। ''କାମେନ୍ତୀତି କାମା, କାମୀଯନ୍ତୀତି ଵା କାମା''ତି ଵୁତ୍ତାନଂ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ କାମାନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଅସ୍ସାଦଞ୍ଚ, ''ଅପ୍ପସ୍ସାଦା କାମା ବହୁଦୁକ୍ଖା''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨୩୫) ଵଚନତୋ ଅପ୍ପସ୍ସାଦନୀଯାନଂ କାମାନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଆଦୀନଵଞ୍ଚ। କାମାନନ୍ତି ଚ କମ୍ମତ୍ଥେ ସାମିଵଚନଂ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –''କାମେ ପଟିଚ୍ଚା''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୦)। ''କାମାନମେତଂ ନିସ୍ସରଣଂ, ଯଦିଦଂ ନେକ୍ଖମ୍ମ''ନ୍ତି (ଇତିଵୁ। ୭୨) ଵଚନତୋ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ଇଧ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଓୋକାରନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଵ-କାରୋ ଆଗମୋ, ଓ-କାରଂ ଲାମକଭାଵଂ। ଆନିସଂସନ୍ତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାଦିକଂ। ଯଦା ଜାନାତି, ତଦା ତେନ ଉପାଯେନ ସମଥୋ ଭଵତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମଥୋ ଆଚରିଯେନ ଵିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କତମା ଵିପସ୍ସନା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଵିପସ୍ସନଂ ଵିଭଜିତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଯା ଵୀମଂସା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଥ ଵା କାମାନଂ ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ଯଦା ଜାନାତି, ତଦା ସମଥୋ ଭଵତୀତି ଵୁତ୍ତୋ, ''ତସ୍ମିଂ ସମଥେ ଭଵମାନେ ସତି କତମା ଭଵତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଯା ଵୀମଂସା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ସମଥେ ଭଵମାନେ ସତି ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ଯା ଅନିଚ୍ଚାଦିଵୀମଂସା ଉପପରିକ୍ଖା ପଞ୍ଞା ଭଵତି, ଅଯଂ ଵୀମଂସା ଉପପରିକ୍ଖା ପଞ୍ଞା ଵିସେସେନ ପସ୍ସନତୋ ଵିପସ୍ସନା ନାମ। ଅଥ ଵା ତିଵିଧସ୍ସ ତଣ୍ହାମୂଲକସ୍ସ ପମାଦସ୍ସ ସମ୍ପଟିଵେଧେନ ରକ୍ଖଣା ପଟିସଂହରଣା, ଅଯଂ ସମଥୋତି ଆଚରିଯେନ ଵୁତ୍ତୋ, ''କତମା ଵିପସ୍ସନା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଯା ଵୀମଂସା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଯଥାଵୁତ୍ତେ ସମଥେ ସତି ଯଥାଵୁତ୍ତସ୍ସ ପମାଦସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାଦିଵସେନ ଯା ଵୀମଂସା ଉପପରିକ୍ଖା ପଞ୍ଞା ଉପ୍ପନ୍ନା, ଅଯଂ ଵୀମଂସା ଉପପରିକ୍ଖା ପଞ୍ଞା ଵିସେସେନ ପସ୍ସନତୋ ଵିପସ୍ସନା ନାମ। ଵୀମଂସାଵ ଦୁବ୍ବଲା, ଉପପରିକ୍ଖା ବଲଵତୀତି ଵିସେସୋ।

ସମଥୋ ଚେଵ ଵିପସ୍ସନା ଚ ଦ୍ଵେ ଧମ୍ମା ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତା, ''ଇମେ ନିଦ୍ଧାରିତା ଦ୍ଵେ ଧମ୍ମା କିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଇମେ ଦ୍ଵେ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସମଥୋ ସମଥଭାଵନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଵିପସ୍ସନା ଵିପସ୍ସନାଭାଵନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତି। ''ଇମେସୁ ଦ୍ଵୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଭାଵିଯମାନେସୁ କତମେ ଯୋଗାଵଚରେନ ପହୀଯନ୍ତୀ''ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଇମେସୂ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସମଥେ ଧମ୍ମେ ଭାଵିଯମାନେ ତଣ୍ହା ଯୋଗାଵଚରେନ ପହୀଯତି, ଵିପସ୍ସନାଯ ଭାଵିଯମାନାଯ ଅଵିଜ୍ଜା ଯୋଗାଵଚରେନ ପହୀଯତୀତି ଇମେ ଦ୍ଵେ ପହାତବ୍ବା ଧମ୍ମା ପହୀଯନ୍ତି ତଣ୍ହା ଚେଵ ଅଵିଜ୍ଜା ଚ। ''ଇମେସୁ ଦ୍ଵୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପହୀଯମାନେସୁ କତମେ ଧମ୍ମା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଉପାଦାନାଦଯୋପି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ସକଲଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇମେସୁ ଦ୍ଵୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପହୀନେସୂ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଯ ସମଥଭାଵନାଯ ପହୀଯମାନାଯ, ଅଵିଜ୍ଜାଯ ଵିପସ୍ସନାଭାଵନାଯ ପହୀଯମାନାଯ ଇମେସୁ ଦ୍ଵୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଦ୍ଵୀହି ଭାଵନାହି ପହୀନେସୁ କାମୁପାଦାନାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି ଵିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦଵସେନ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣଵସେନ।

ଏତ୍ଥାହ – ''ତଣ୍ହାନିରୋଧା ଉପାଦାନନିରୋଧୋ''ତି ଵୁତ୍ତତ୍ତା ''ତଣ୍ହାଯ ପହୀଯମାନାଯ ଉପାଦାନାନି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି ଵଚନଂ ଯୁତ୍ତଂ ହୋତୁ, କଥଂ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ପହୀଯମାନାଯ ଉପାଦାନାନି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି? ''ତଣ୍ହାନିରୋଧା ଉପାଦାନନିରୋଧୋ''ତି ପାଠେ ଅଵିଜ୍ଜାସହିତତଣ୍ହାନିରୋଧା ଉପାଦାନନିରୋଧୋତି ଅତ୍ଥସମ୍ଭଵତୋ। ଯଥା ହି ତଣ୍ହାସହିତାଵ ଅଵିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ଏଵଂ ଅଵିଜ୍ଜାସହିତାଵ ତଣ୍ହା ଉପାଦାନାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଅଵିଜ୍ଜାସହିତତଣ୍ହାନିରୋଧା ଉପାଦାନନିରୋଧୋତି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭଵତୀତି ଗହେତବ୍ବୋ। ଵିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦଵସେନ ଉପାଦାନନିରୋଧା ତଥେଵ ଭଵନିରୋଧୋତି ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଏଵମେତସ୍ସ କେଵଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋତି ଏତ୍ଥାପି ତଣ୍ହାସହିତଅଵିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋତିଆଦିକୋ ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇତୀତି ଏଵଂ ଵିସଭାଗସଭାଗଧମ୍ମାନଂ ଆଵଟ୍ଟନଵସେନ ନିଦ୍ଧାରିତାନି ଚ ପୁରିମକାନି ଦ୍ଵେ ସଚ୍ଚାନି ଚ, ସମଥୋ ଚ ଵିପସ୍ସନା ଚ ଇମେ ଦ୍ଵେ ଧମ୍ମା ମଗ୍ଗୋ ଚ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଞ୍ଚ, ଵଟ୍ଟନିରୋଧୋ ଵଟ୍ଟନିରୋଧସଚ୍ଚଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନି।

''ଵୀରିଯପଟିପକ୍ଖଭୂତସ୍ସ ପମାଦାଦିଧମ୍ମସ୍ସ ଵସେନ ଵା ସଭାଗଭୂତସ୍ସ ପମାଦାଦିଧମ୍ମସ୍ସ ଵସେନ ଵା ଆଵଟ୍ଟେତ୍ଵା ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ନିଦ୍ଧାରିତବ୍ବଭାଵୋ ଅମ୍ହେହି କେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ''ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତେନାହା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନ ତଥା ନିଦ୍ଧାରିତବ୍ବଭାଵେନ ଭଗଵା ''ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥା''ତିଆଦିଗାଥାଵଚନଂ ଆହ, ତେନ ''ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥା''ତିଆଦିଗାଥାଵଚନେନ ତଥା ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ନିଦ୍ଧାରିତବ୍ବଭାଵୋ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି।

‘‘ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥା’ତିଆଦିନା ୱୋଦାନପକ୍ଖଂଯେୱ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ୱିସଭାଗଧମ୍ମସଭାଗଧମ୍ମୱସେନେୱ ଆୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଚତୁସଚ୍ଚନିଦ୍ଧାରଣଂ କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ସଂକିଲେସପକ୍ଖମ୍ପି ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ସଂକିଲେସସ୍ସ ୱିସଭାଗଧମ୍ମସଭାଗଧମ୍ମୱସେନପି ଆୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଚତୁସଚ୍ଚନିଦ୍ଧାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥାପି ମୂଲେ’’ତିଆଦିଗାଥାୱଚନମାହ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –

‘‘ଏୱଂ ୱୋଦାନପକ୍ଖଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ, ସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ ଚ ଆୱଟ୍ଟନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ, ସଭାଗଧମ୍ମୱସେନ ଚ ଆୱଟ୍ଟନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ଯଥାପି ମୂଲେ’ତି ଗାଥମାହା’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୦) –

ୱୁତ୍ତଂ। ଗାଥାତ୍ଥୋପି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥାପି ଯତିପୋତାନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଅଟ୍ଠକଥାନୁସାରେନେୱ କଥଯିସ୍ସାମ।

ସମୂହୋ ରୁକ୍ଖୋ ମୂଲତି ପତିଟ୍ଠାତି ଏତେନ ଅୱଯୱେନ ଭୂମିଭାଗେ ଠିତେନାତି ମୂଲଂ, କିଂ ତଂ? ଭୂମିଭାଗେ ଠିତୋ ମୂଲସଙ୍ଖାତୋ ରୁକ୍ଖାୱଯୱୋ, ତସ୍ମିଂ ମୂଲେ। ନତ୍ଥି ଉପଦ୍ଦୱୋ ଫରସୁଚ୍ଛେଦାଦିଅନ୍ତରାଯୋ ଅସ୍ସ ମୂଲସ୍ସାତି ଅନୁପଦ୍ଦୱୋ। ଦଳ୍ହେତି ଉପଦ୍ଦୱାଭାୱେନ ସଭାୱତୋ ଥିରେ ସତି। ଛିନ୍ଦୀଯତୀତି ଛିନ୍ନୋ, କୋ ସୋ? ଭୂମିଯଂ ପତିଟ୍ଠିତମୂଲସହିତୋ ରୁକ୍ଖାୱଯୱୋ, ନ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗହିତୋ ରୁକ୍ଖାୱଯୱୋ। ରୁହତି ୱଡ୍ଢତୀତି ରୁକ୍ଖୋ। ସୋ ଚ ଭୂମିଯଂ ପତିଟ୍ଠିତମୂଲସହିତୋ ରୁକ୍ଖାୱଯୱୋ ରୁକ୍ଖୋତି ୱୁତ୍ତୋ ଯଥା ‘‘ସମୁଦ୍ଦୋ ଦିଟ୍ଠୋ’’ତି। ପୁନରେୱ ରୂହତୀତି ପୁନ ଅଙ୍କୁରୁପ୍ପାଦନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାନୁସଯେତି ଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲେ। ଅନୂହତେତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନେ ସତି ଇଦଂ ଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖହେତୁ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ନିବ୍ବତ୍ତତି ନ ନିରୁଜ୍ଝତିଯେୱାତି ଗାଥାତ୍ଥୋ।

‘‘ଇଧ ଗାଥାଯଂ ଯୋ ତଣ୍ହାନୁସଯୋ ଅନୂହତଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନସ୍ସ ମୂଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ଅଯଂ ତଣ୍ହାନୁସଯୋ କତମସ୍ସା ତଣ୍ହାଯ ଅନୁସଯୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛତି, ‘‘ତଣ୍ହାଯ କାମତଣ୍ହାଦିୱସେନ ବହୁୱିଧତ୍ତା ଭୱତଣ୍ହାଯ ଅନୁସଯୋ’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି ଭୱସ୍ସାଦତଣ୍ହାଭାୱତୋ। ଯୋ ଅନୁସଯୋ ଏତସ୍ସ ଭୱତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅଯଂ ଅନୁସଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ହୋତି। ‘‘ଅନୁସଯୋ ବହୁୱିଧୋ, କସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋତି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ହି ଭୱତଣ୍ହା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଭୱତଣ୍ହାଯ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ହି ଭୱେସୁ ଆଦୀନୱସ୍ସ ଅଦସ୍ସନୱସେନ ଭୱସ୍ସାଦତଣ୍ହା ଭୱତୀତି। ଇମେ ଦ୍ୱେ କିଲେସାତିଆଦିମ୍ହି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱିସଭାଗସଭାଗଧମ୍ମାୱଟ୍ଟନଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ, ସମଥୱିପସ୍ସନା ପନ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାୱ ଗହେତବ୍ବା।

‘‘ସବ୍ବପାପସ୍ସା’’ତିଆଦିକସ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୦) ୱୁତ୍ତୋ। ସବ୍ବପାପସ୍ସାତି କମ୍ମପଥଭାୱପ୍ପତ୍ତାପତ୍ତସ୍ସ ନିରୱସେସସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ। ଅକରଣନ୍ତି ସପରସନ୍ତାନେସୁ ଅନୁପ୍ପାଦନଂ । କୁସଲସ୍ସାତି କମ୍ମପଥଭାୱପ୍ପତ୍ତାପତ୍ତସ୍ସ ତେଭୂମକକୁସଲସ୍ସ ଚେୱ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲସ୍ସ ଚ। ଉପସମ୍ପଦାତି ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦନୱସେନ ସମ୍ପଦା। ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତନ୍ତି ସଚିତ୍ତଂ, ସଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଯୋଦାପନଂ ୱୋଦାନଂ ଅରହତ୍ତଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯାତି ସଚିତ୍ତପରିଯୋଦାପନଂ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୁପ୍ପାଦୋ ପନ ‘‘କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦା’’ତି ପଦେନ ଗହିତୋ। ଏତଂ ଅକରଣାଦିତ୍ତଯଦୀପନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନଂ ୱୱାଦୋତି ଗାଥାତ୍ଥୋ।

ଗାଥାଯଂ ଯସ୍ସ ପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପାପଂ ଦୁଚ୍ଚରିତକମ୍ମପଥୱସେନ ୱିଭଜିତୁଂ ‘‘ସବ୍ବପାପଂ ନାମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୋସସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଯେଭୁଯ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଲୋଭସମୁଟ୍ଠାନମ୍ପି ଭୱତି। ଲୋଭସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତିପି ଯେଭୁଯ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଦୋସସମୁଟ୍ଠାନମ୍ପି ଭୱତି। ମୋହସମୁଟ୍ଠାନମ୍ପି ତଥେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋଭସମୁଟ୍ଠାନଦୋସସମୁଟ୍ଠାନମ୍ପି ସମ୍ଭୱତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସବ୍ବପାପୋ ଦୁଚ୍ଚରିତକମ୍ମପଥପ୍ପଭେଦେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ‘‘ଏତ୍ତକେନେୱ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞେନ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଅଞ୍ଞେନ ଅକୁସଲମୂଲଅଗତିଗମନଭେଦେନପି ୱିଭଜିତୁଂ ‘‘ଯା ଅଭିଜ୍ଝା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଏୱଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଅକୁସଲକମ୍ମପଥକମ୍ମୱିଭାଗେନ ‘ସବ୍ବପାପ’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତପାପଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନିସ୍ସ ଅକୁସଲମୂଲୱସେନ ଅଗତିଗମନୱିଭାଗମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ଅକୁସଲମୂଲ’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୦) ଅନୁସନ୍ଧତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ମୋହୱସେନ ସଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତସ୍ସ ଭଯସମ୍ଭୱତୋ ଯଂ ଭଯା ଚ ମୋହା ଚ ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଇଦଂ ମୋହସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସବ୍ବପାପୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମଂ ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତତ୍ଥ ଲୋଭୋ ଅସୁଭାଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –

‘‘ଏତ୍ତାୱତା ‘ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପାପଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସ ଅକରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘ଲୋଭୋ…ପେ… ପଞ୍ଞାଯା’ତି ତୀହି କୁସଲମୂଲେହି ତିଣ୍ଣଂ ଅକୁସଲମୂଲାନଂ ପହାନୱସେନ ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ ଅନୁପ୍ପାଦନମାହା’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୦) –

ଵୁତ୍ତଂ। ସୁଭାଧିମୁତ୍ତଵସେନ ପଵତ୍ତୋ ଲୋଭୋ ଅସୁଭାଯ ଅସୁଭଭାଵନାଯ ତଥାପଵତ୍ତେନ ଅଲୋଭେନ ତଦଙ୍ଗଵିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ ପହୀଯତି, ସଭେସୁ କୁଞ୍ଚନଦୁସ୍ସନଵସେନ ପଵତ୍ତୋ ଦୋସୋ ମେତ୍ତାଯ ମେତ୍ତାଭାଵନାଯ ତଥାପଵତ୍ତେନ ଅଦୋସେନ ଚ ତଦଙ୍ଗଵିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ ପହୀଯତି, ସଭେସୁ ତେଭ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଚ ମୁଯ୍ହନଵସେନ ପଵତ୍ତୋ ମୋହୋ ପଞ୍ଞାଯ ଵିଚାରଣପଞ୍ଞାଯ ଚ ଭାଵନାମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଚ ତଦଙ୍ଗଵିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେନ ପହୀଯତି।

''ଯଦି ତୀହି କୁସଲମୂଲେହେଵ ଅକୁସଲମୂଲାନି ପହୀଯନ୍ତି, ଏଵଂ ସତି ଉପେକ୍ଖାକରୁଣାମୁଦିତା ନିରତ୍ଥକା ଭଵେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଵତ୍ତଵ୍ବା ''ତଥା ଲୋଭୋ ଉପେକ୍ଖାଯା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଉପେକ୍ଖାଯାତି ''ସବ୍ବେ ସତ୍ତା କମ୍ମସ୍ସକା''ତିଆଦିନା ଭାଵିତାଯ ଉପେକ୍ଖାଯ। ମୁଦିତା ଅରତିଂ ଵୂପସମେନ୍ତ୍ୱା ଅରତିଯା ମୂଲଭୂତଂ ମୋହମ୍ପି ପଜହତୀତି ମନସି କତ୍ୱା ''ମୋହୋ ମୁଦିତାଯ ପହାନଂ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ''ଅକୁସଲମୂଲାନଂ କୁସଲମୂଲାଦୀହି ପହାତବ୍ବତ୍ତଂ କେନ ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଵତ୍ତବ୍ବା ''ତେନାହା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନ ତଥା ପହାତବ୍ବତେନ ଭଗଵା ''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ''ନ୍ତି ଵଚନଂ ଆହ, ତେନ ''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ''ନ୍ତି ଵଚନେନ ତଥା ପହାତବ୍ବତ୍ତଂ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୩୧। ''ଏତ୍ତାଵତା ଚ ସବ୍ବପାପୋ ଵିଭତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଅକରଣଞ୍ଚ ଵିଭତ୍ତଂ ସିଯା, ଏଵଂ ସତି ଅଟ୍ଠମିଚ୍ଛତ୍ତାନଂ ଅକରଣଂ ଅନିଵାରିତଂ ସିଯା''ତି ଵତ୍ତବ୍ବା ''ସବ୍ବପାପଂ ନାମ ଅଟ୍ଠ ମିଚ୍ଛତ୍ତାନୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ମିଚ୍ଛାସତୀତି ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଅନୁସ୍ସରଣଚିନ୍ତନାଦିଵସେନ ପଵତ୍ତଅକୁସଲପ୍ପଵତ୍ତି।

ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ ବହୁଧା ଆଚରିଯେନ ଵିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଵିଞ୍ଞାତଂ, ''କଥଂ କୁସଲସ୍ସ ସମ୍ପଦା ଵିଭଜିତବ୍ବା ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବା''ତି ଵତ୍ତବ୍ବା କୁସଲସ୍ସ ସମ୍ପଦଂ ଵିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଟ୍ଠସୁ ମିଚ୍ଛତ୍ତେସୁ ପହୀନେସୂ''ତିଆଦିମାହ। ଅଟ୍ଠ ସମ୍ମତ୍ତାନୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ସମ୍ମାଵାଚା ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ସମ୍ମାଆଜୀଵୋ ସମ୍ମାଵାଯାମୋ ସମ୍ମାସତି ସମ୍ମାସମାଧୀତି ଅଟ୍ଠସମ୍ମତ୍ତାନି ଵିସଭାଗପରିଵତ୍ତନଧମ୍ମଵସେନ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅତୀତସ୍ସାତି ଅତୀତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତସ୍ସ। ଵିପସ୍ସିନୋ ହି ଭଗଵତୋ ଅଯଂ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସଗାଥା। ଚିତ୍ତେ ପରିଯୋଦାପିତେତି ଚିତ୍ତପଟିବଦ୍ଧା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାପି ପରିଯୋଦାପିତା ଭଵନ୍ତି। ''ଚିତ୍ତପରିଯୋଦାପିତେନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପରିଯୋଦାପିତଭାଵୋ କଥଂ ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ''ତି ଵତ୍ତବ୍ବା ''ଏଵଞ୍ହି''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଏଵଂ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଭଗଵା ଯଂ ''ଚେତୋଵିସୁଦ୍ଧତ୍ଥଂ ଭିକ୍ଖଵେ ତଥାଗତେ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଵୁସ୍ସତୀ''ତି ଵଚନଂ ଆହ, ତେନ ''ଚେତୋ…ପେ… ଵୁସ୍ସତୀ''ତି ଵଚନେନ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ପରିଯୋଦାପନା କତିଵିଧା ଭଵନ୍ତୀ''ତି ଵତ୍ତବ୍ବା ''ଦୁଵିଧା ହୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସମଥଵିପସ୍ସନାଯ ନୀଵରଣପ୍ପହାନଞ୍ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାଵନାଯ ଅନୁସଯସମୁଗ୍ଘାତୋ ଚାତି ପରିଯୋଦାପନସ୍ସ ଦୁଵିଧତ୍ତା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିଯୋଦାପିତା ଭଵନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପହୀନନୀଵରଣାନୁସଯା ହି ପୁଗ୍ଗଲା ପସାଦନୀଯଵଣ୍ଣା ହୋନ୍ତି।

''ପରିଯୋଦାପନସ୍ସ କିତ୍ତିକା ଭୂମିଯୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଦ୍ୱେ ପରିଯୋଦାପନଭୂମିଯୋ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। '''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ'ନ୍ତିଆଦିଗାଥାଯ ଦେସିତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କତମଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, କତମଂ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ , କତମଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ, କତମଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଯଂ ପଟିଵେଧେନା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ଗାଥାଯ ଦେସିତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଯଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ପଟିଵେଧେନ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯେନ ପରିଯୋଦାପେତି, ଇଦଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଭଵେ। ଯତୋ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସତୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ପରିଯୋଦାପେତି, ଅଯଂ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ ସମୁଦଯୋ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ। ଯେନ ଅରିଯମଗ୍ଗଙ୍ଗେନ ପରିଯୋଦାପେତି, ଅଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ଯଂ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁଂ ଅଧିଗତେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ପରିଯୋଦାପିତଂ, ଅଯଂ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁଧମ୍ମୋ ନିରୋଧୋ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ଭଵେ। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଗାଥାଯ ଦେସିତଧମ୍ମାନଂ ସଭାଗଵିସଭାଗଧମ୍ମାଵଟ୍ଟନଵସେନ ନିଦ୍ଧାରିତାନି। ''ତେନାହା''ତିଆଦିକସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯେନ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ''ନ୍ତିଆଦିଗାଥାଯ ଦେସିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାଗଵିସଭାଗଧମ୍ମାଵଟ୍ଟନଵସେନ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତାନି, ଅମ୍ହେହି ଚ ଵିଞ୍ଞାତାନି।

'''ଧମ୍ମୋ ହଵେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରିଂ, ଛତ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ଯଥ ଵସ୍ସକାଲେ;

ଏସାନିସଂସୋ ଧମ୍ମେ ସୁଚିଣ୍ଣେ, ନ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ଧମ୍ମଚାରୀ'ତି –

ଗାଥାଯ ଦେସିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଵିସଭାଗସଭାଗଧମ୍ମାନଂ ଆଵଟ୍ଟନଵସେନ କଥଂ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନୀ''ତି ଵତ୍ତବ୍ବା ''ଧମ୍ମୋ ହଵେ''ତିଆଦିମାହ। ତାଯ ଗାଥାଯ ଦେସିତେ ଧମ୍ମେ ଵିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଧମ୍ମୋ ନାମା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମୋ ନାମାତି ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମୋ ନାମ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଵରୋତି ମନଚ୍ଛଟ୍ଠିନ୍ଦ୍ରିଯସଂଵରସୀଲାଦିକୋ ସବ୍ବୋ ସଂଵରୋ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –''ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଵରସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ସବ୍ବମ୍ପି ସୀଲଂ ଗହିତନ୍ତି

ଦଟ୍ଠବ୍ବ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୧)। ଚତ୍ତାରୋ ଅପାଯା ଦୁକ୍ଖଟକମ୍ମକାରୀନଂ ଗତିଭୂତତ୍ତା ଦୁଗ୍ଗତି। ସବ୍ବା ଉପପତ୍ତିଯୋ ପନ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖସମଙ୍ଗୀନଂ ଗତିଭୂତତ୍ତା ଦୁଗ୍ଗତି ନାମ।

‘‘ତସ୍ମିଂ ଦୁୱିଧେ ଧମ୍ମେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରଧମ୍ମୋ କତ୍ଥ ଠିତୋ, କଥଂ ସୁଚିଣ୍ଣୋ, କୁତୋ ରକ୍ଖତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଯା ସଂୱରସୀଲେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଦୁୱିଧେ ଧମ୍ମେ। ସଂୱରସୀଲେ ଠିତା ଯା ଅଖଣ୍ଡକାରିତା ହୋତି, ଅଯଂ ଅଖଣ୍ଡୱସେନ କାତବ୍ବୋ ସଂୱରସୀଲେ ଠିତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଆଚିଣ୍ଣପରିଚିଣ୍ଣୋ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମୋ ଚତୂହି ଅପାଯେହି ଅତ୍ତନୋ ଆଧାରଂ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖନ୍ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଏକନ୍ତିକଭାୱେନ ରକ୍ଖତି, ଅନେକନ୍ତିକଭାୱେନ ପନ ରକ୍ଖିତମତ୍ତୋ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମୋପି ରକ୍ଖତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଅପାଯେହୀତି ଚ ପଧାନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ରୋଗାଦିଅନ୍ତରାଯତୋପି ରକ୍ଖତି। ରୋଗାଦିଅନ୍ତରାଯୋ ୱା ଅଯତୋ ଅପଗତତ୍ତା ଅପାଯନ୍ତୋଗଧୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

‘‘ତଥା ରକ୍ଖତୀତି କେନ ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଏୱଂ ଭଗୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଲକ୍ଖଣପକାରଦସ୍ସନଂ ଭଗୱା ‘‘ଦ୍ୱେମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୀଲୱତୋ ଗତିଯୋ ଦେୱା ଚ ମନୁସ୍ସା ଚା’’ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ତେନ ‘‘ଦ୍ୱେମା…ପେ… ମନୁସ୍ସା ଚା’’ତି ୱଚନେନ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ସଂୱରସୀଲେ ଠିତସ୍ସ ଅଖଣ୍ଡକାତବ୍ବସ୍ସ ସୁଚିଣ୍ଣସ୍ସ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମସ୍ସ ଅପାଯେହି ରକ୍ଖଣେ ଏକନ୍ତିକଭାୱୋ କେନ ସୁତ୍ତେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଏୱଞ୍ଚ ନାଠଅନ୍ଦାଯ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏୱଞ୍ଚାତି ଇମିନା ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନେନ ପକାରେନପି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନାଠଅନ୍ଦାଯନ୍ତି ନାଠଅନ୍ଦନାମକେ ନିଗମେ ନିସିନ୍ନୋ ଅସିବନ୍ଧକନାମସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ଗାମଣି ଗାମଜେଟ୍ଠକୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣା, ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିୱଚନଂ ଅୱୋଚ।

ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ବାହିରକା ବ୍ରାହ୍ମଣା। ଭନ୍ତେତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଗାମଣି ଆଲପତି। ପଚ୍ଛାଭୂମକାତି ପଚ୍ଛିମଦିସାଯ ନିସିନ୍ନକା। ଉୟ୍ୟାପେନ୍ତୀତି ମନୁସ୍ସଲୋକତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଦେୱଲୋକଂ ଯାପେନ୍ତି ପାପେନ୍ତି।

ଇଧସ୍ସାତି ଇଧଲୋକେ ଅସ୍ସ ଭୱେୟ୍ୟ। ପୁରିସୋ ପାଣାତିପାତୀ…ପେ… ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ ଅସ୍ସ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଯୋଜନା। ସେସଂ ପାଠଇତୋ ଚେୱ ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ ଚ ଞେୟ୍ୟଂ।

୩୨। ‘‘ୱିସଭାଗଧମ୍ମସଭାଗଧମ୍ମାୱଚ୍ଚନୱସେନ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ନିଦ୍ଧାରିତଭାୱୋ କେନ ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହ ମହାକଚ୍ଚାନୋ ଏକମ୍ହି ପଦଟ୍ଠାନେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ଅଞ୍ଞୋ ନିଯୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିଯୁତ୍ତୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ସଂ ଯସ୍ସଂ ପାଠଇଯଂ ଯୋ ଯୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ ଯଥାଲାଭୱସେନ ଯୋଜିତୋ, ତସ୍ସଂ ତସ୍ସଂ ପାଠଇଯଂ ସୋ ସୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରୋ ତଥା ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତୋ ଯୋଜିତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଇତି ଆୱଟ୍ଟହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନେୱ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୮। ୱିଭତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୩୩। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଆୱଟ୍ଟହାରୱିଭଙ୍ଗେନ ଆୱଟ୍ଟେତବ୍ବା ପଦଟ୍ଠାନାଦଯୋ ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ଆୱଟ୍ଟହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିଭତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଠଅସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ ୱିଭତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ଧମ୍ମଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ ଭୂମିଞ୍ଚା’’ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମଯା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ‘‘ଦ୍ୱେ ସୁତ୍ତାନୀ’’ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରଭୂତୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ ୱିଭତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

‘‘ଯେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତା ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠାନଭୂମିୟୋ ଇମିନା ୱିଭତ୍ତିହାରେନ ୱିଭତ୍ତା, ତାନି ସୁତ୍ତାନି କିତ୍ତକାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତାନି ସୁତ୍ତାନି ପଠମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦ୍ୱେ ସୁତ୍ତାନି ୱାସନାଭାଗିୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱାସନାଭାଗିୟନ୍ତି ପୁଞ୍ଞଭାୱନା ୱାସନା ନାମ, ୱାସନାୟ ଭାଗୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ୱାସନାଭାଗୋ, ୱାସନାଭାଗେ ୱାଚକଭାୱେନ ନିୟୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ୱାସନାଭାଗିୟଂ, କତମଂ ତଂ? ୟସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ତୀଣି ପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୂନି ଭଗୱତା ଦେସିତାନି, ତଂ ସୁତ୍ତଂ ୱାସନାଭାଗିୟଂ। ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟନ୍ତି ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ ପଦାଲନଂ ନିବ୍ବେଧୋ, ନିବ୍ବେଧସ୍ସ ଭାଗୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ନିବ୍ବେଧଭାଗୋ, ନିବ୍ବେଧଭାଗେ ୱାଚକଭାୱେନ ନିୟୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ, କତମଂ ତଂ? ୟସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଧମ୍ମା ଭଗୱତା ଦେସିତା, ତଂ ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ।

‘‘ତେସଂ ସୁତ୍ତାନଂ ପଟିଗ୍ଗାହକା ପୁଗ୍ଗଲା ୟାହି ପଟିପଦାହି ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତା ପଟିପଦା କିତ୍ତିକା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଦ୍ୱେ ପଟିପଦା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦାନସୀଲଭାୱନାମୟପୁଞ୍ଞଭାଗେ ଭୱା ପଟିପଦାତି ପୁଞ୍ଞଭାଗିୟା। ଫଲଭାଗେ ଭୱା ପଟିପଦାତି ଫଲଭାଗିୟା। ‘‘ଯେସୁ ସୀଲେସୁ ଠିତା ପଟିଗ୍ଗାହକା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ତାନି ସୀଲାନି କିତ୍ତକାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଦ୍ୱେ ସୀଲାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଂୱରତି ଏତେନ ସଂୱରେନାତି ସଂୱରୋ, ସୋ ସଂୱରୋ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ, ସତିସଂୱରୋ, ଞାଣସଂୱରୋ, ଖନ୍ତିସଂୱରୋ, ୱୀରିୟସଂୱରୋତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ। ସବ୍ବୋପି ପାପସଂୱରଣତୋ ସଂୱରୋ, ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରସମ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତ୍ତା ସୀଲଂ ନାମ। ପଜହତି ଏତେନ ପହାତବ୍ବେତି ପହାନଂ, ପଜହନଂ ୱା ପହାନଂ, ତଞ୍ଚ ପହାନଂ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ, ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନଂ, ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଚତୁବ୍ବିଧଂ ପହାନଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ସୀଲଂ ନାମ।

‘‘ତେସୁ ସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଭଗୱା କତମଂ ସୁତ୍ତଂ କତମାୟ ପଟିପଦାୟ ଦେସୟତି, କତରସ୍ମିଂ ସୀଲେ ଠିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କତମେନ ସୀଲେନ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଭୱତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତଥା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଭଗୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେସୁ ୱାସନାଭାଗିୟାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ୱାସନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ତାସୁ ପୁଞ୍ଞଭାଗିୟାଦିପଟିପଦାସୁ ପୁଞ୍ଞଭାଗିୟାୟ ପଟିପଦାୟ ଭଗୱା ୟସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦେସୟତି, ସୋ ୱାସନାଭାଗିୟସୁତ୍ତପଟିଗ୍ଗାହକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତତ୍ଥ ସଂୱରସୀଲାଦୀସୁ ସଂୱରସୀଲେ ଠିତୋ ହୁତ୍ୱା ତେନ ସଂୱରସୀଲସଙ୍ଖାତେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେନ ସେଟ୍ଠଚରିୟେନ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ସେଟ୍ଠାଚାରପୂରକୋ ଭୱତି। ତତ୍ଥ ତେସୁ ୱାସନାଭାଗିୟାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ତାସୁ ପୁଞ୍ଞଭାଗିୟାଦିପଟିପଦାସୁ ଫଲଭାଗିୟାୟ ପଟିପଦାୟ ୟସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭଗୱା ଦେସୟତି, ସୋ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟସୁତ୍ତପଟିଗ୍ଗାହକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତତ୍ଥ ସଂୱରସୀଲାଦୀସୁ ପହାନସୀଲେ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନୱସେନ ଠିତୋ ହୁତ୍ୱା ତେନ ପହାନସୀଲସଙ୍ଖାତେନ ୱିସେସଭୂତେନ ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେନ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଭୱତୀତି ୟୋଜନା କାତବ୍ବା।

‘‘ୱାସନାଭାଗିୟସୁତ୍ତାଦୀସୁ କତମଂ ୱାସନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ୱାସନାଭାଗିୟସୁତ୍ତାଦୀସୁ। ଦାନକଥାତି ସପ୍ପୁରିସଦାନଦାନଫଲଅସପ୍ପୁରିସଦାନଦାନଫଲକଥା। ସୀଲକଥାତି ପଞ୍ଚସୀଲାଦିସୀଲଫଲକଥା। ସଗ୍ଗକଥାତି ସଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିସୁଖକଥା ଚେୱ ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତାପକପୁଞ୍ଞକଥା ଚ। ଆଦୀନୱୋତି ଆଦୀନୱଦସ୍ସକୋ ସୁତ୍ତନ୍ତୋ। ଆନିସଂସୋତି ଆନିସଂସଦସ୍ସକୋ ସୁତ୍ତନ୍ତୋ। ୱାସନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମାତି ୟୋଜନା।

‘‘ତତ୍ଥ କତମ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅନୁସନ୍ଧିୟୋ ୱୁତ୍ତନୟୋୱ। ୟା ଦେସନା ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନା, ସା ଦେସନା ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମାତି ୟୋଜନା। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ୱାସନାଭାଗିୟସୁତ୍ତସ୍ସପି ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟସୁତ୍ତଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନତୋତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ‘‘ୱାସନାଭାଗିୟେ ସୁତ୍ତେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱାସନାଭାଗିୟେ ସୁତ୍ତେ ପଜାନନା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ଅରିୟମଗ୍ଗପଦଟ୍ଠାନଭୂତା ପଞ୍ଞା ନତ୍ଥି, ମଗ୍ଗୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥି, ଫଲଂ ଅରିୟଫଲଂ ନତ୍ଥି। ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟେ ସୁତ୍ତେ ପନ ପଜାନନାଦୟୋ ଅତ୍ଥି, ୱାସନାଭାଗିୟେ ସୁତ୍ତେ ନତ୍ଥି। ‘‘ପଜାନନା’’ତିଆଦିନା ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନା ଦାନକଥାଦିକା ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟେ ସୁତ୍ତେ ଅନ୍ତୋଗଧା, ଇତରଂୟେୱ ୱାସନାଭାଗିୟସୁତ୍ତନ୍ତି ନାମାତି ଦସ୍ସେତି। ଯେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତା ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠାନଭୂମିୟୋ ୱିଭତ୍ତା, ତାନି ସୁତ୍ତାନି ଦ୍ୱେୟେୱ ନ ହୋନ୍ତି, କସ୍ମା ‘‘ଦ୍ୱେୟେୱ ସୁତ୍ତାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନୀ’’ତି ଚେ ୱଦେୟ୍ୟୁଂ? ଅସଙ୍କରତୋ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠାନଭୂମୀନଂ ୱିଭଜିତବ୍ବାନଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା। ‘‘ୟଦି ଏୱଂ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଅସେକ୍ଖଭାଗିୟସୁତ୍ତାନିପି ନିଦ୍ଧାରିତାନି ଅସଙ୍କରତ୍ତା’’ତି ଚେ ୱଦେୟ୍ୟୁଂ? ନୋ ନିଦ୍ଧାରିତାନି, ୱାସନାଭାଗିୟସୁତ୍ତେ ନିଦ୍ଧାରିତେ ସଂକିଲେସଭାଗିୟସୁତ୍ତମ୍ପି ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ସଂକିଲେସଧମ୍ମତୋ ନିସ୍ସଟଧମ୍ମାନଂୟେୱ ୱାସନାଭାଗିୟଧମ୍ମତ୍ତା ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟସୁତ୍ତେ ଚ ନିଦ୍ଧାରିତେ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟସୁତ୍ତମ୍ପି ନିଦ୍ଧାରିତଂ ଅନଞ୍ଞତ୍ତା।

‘‘ଯେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତା ଧମ୍ମପଦଟ୍ଠାନଭୂମିୟୋ ୱିଭତ୍ତିହାରେନ ୱିଭତ୍ତା, ତାନି ସୁତ୍ତାନି କତମେନ ଫଲେନ ୟୋଜୟିତବ୍ବାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସୁତ୍ତାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସୁତ୍ତାନୀତି ୟଥାନିଦ୍ଧାରିତାନି ୱାସନାଭାଗିୟନିବ୍ବେଧଭାଗିୟସୁତ୍ତାନି ଚେୱ ତଂନିଦ୍ଧାରଣେନ

ନିଦ୍ଧାରିତାନି ସଂକିଲେସଭାଗିୟଅସେକ୍ଖଭାଗିୟସୁତ୍ତାନି ଚାତି ଚତ୍ତାରି ସୁତ୍ତାନି ଇମେସଂୟେୱ ଚତୁନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଦେସନାୟ ନୟେନ ନୀତେନ ଫଲେନ ସବ୍ବତୋ ସବ୍ବଭାଗେନ ସଂୱରସୀଲପ୍ପହାନସୀଲେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେନ ଯୋଜୟିତବ୍ବାନି। ଯୋଜେନ୍ତେନ ଚ ସବ୍ବତୋ ସବ୍ବଭାଗେନ ଚ ପଦାଦିୱିଚୟେନ ହାରେନ ସଂୱରସୀଲାଦିକଂ ଫଲଂ ୱିଚିନିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତିହାରେନ ଯୁତ୍ତଂ ଫଲଂ ଗୱେସିତ୍ୱା ''ଇଦଂ ଫଲଂ ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଫଲଂ, ଇଦଂ ଫଲଂ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଫଲ''ନ୍ତି ସୁତ୍ତାନି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଫଲେନ ଯୋଜୟିତବ୍ବାନୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

''କିତ୍ତକେନ ଫଲେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେନ ଯୋଜେତବ୍ବାନୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଯାୱତିକା ଞାଣସ୍ସ ଭୂମୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱତା ଦେସିତେନ ୱାସନାଭାଗିୟସୁତ୍ତେନ ସିଦ୍ଧା ଯାୱତିକା ପୁଞ୍ଞଭାଗିୟା ପଟିପଦାଦୟୋ ୱିଭଜନଞାଣସ୍ସ ଭୂମି ଆରମ୍ମଣା ଭୱିତୁମରହନ୍ତି, ତାୱତିକାହି ଭୂମୀହି ୱାସନାଭାଗିୟସୁତ୍ତଂ ଯୋଜୟିତବ୍ବଂ। ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟସୁତ୍ତେନ ସିଦ୍ଧା ଯାୱତିକା ଫଲଭାଗିୟା ପଟିପଦାଦୟୋ ୱିଭଜନଞାଣସ୍ସ ଭୂମି ଆରମ୍ମଣା ଭୱିତୁମରହନ୍ତି, ତାୱତିକାହି ଭୂମୀହି ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟସୁତ୍ତଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇତରଦ୍ୱୟମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏତେନ ଞାଣସ୍ସ ଭୂମୀନଂ ସୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ବହୁୱିଧତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି।

୩୪। ୱାସନାଭାଗିୟସୁତ୍ତାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତା ଧମ୍ମା ୱାସନାଭାଗିୟନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଭାୱେହି ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ''କଥଂ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଭାୱେହି ଅସାଧାରଣାସାଧାରଣଭାୱେହି ୱିଭଜିତବ୍ବା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମେ ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟ ପନ –

''ଏୱଂ ୱାସନାଭାଗିୟନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଭାୱେହି ଧମ୍ମେ ଏକଦେସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସଂ କିଲେସଭାଗିୟଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଭାୱେହି ସାଧାରଣାସାଧାରଣଭାୱେହି ୱିଭଜିତୁଂ 'ତତ୍ଥ କତମେ ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା'ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୪) –

ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ଯେ ଧମ୍ମା ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତା ୱିଭତ୍ତିହାରେନ ୱିଭଜିତବ୍ବା, ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କତମେ ଧମ୍ମା ସାଧାରଣାତି ପୁଚ୍ଛତି, ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ସାଧାରଣାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ତେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନାମସାଧାରଣା, ୱତ୍ଥୁସାଧାରଣା ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନାମସାଧାରଣାତି ନାମେନ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ସାଧାରଣା ସମାନା, ''କୁସଲା''ତି ନାମେନ ଏକୱୀସତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସମାନା, ''ଅକୁସଲା''ତ୍ୟାଦିନାମେନ ଦ୍ୱାଦସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସମାନା, କୁସଲାଦିନାମପଞ୍ଞତ୍ତିୱଚନେନ ୱଚନୀୟା ଅତ୍ଥା କୁସଲାଦିନାମସାଧାରଣାତି ୱୁତ୍ତା। ତେନ ଟୀକାୟଂ –

''ନାମଂ ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି, ତଂମୁଖେନେୱ ସଦ୍ଦତୋ ତଦତ୍ଥାୱଗମୋ। ସଦ୍ଦେନ ଚ ସାମଞ୍ଞରୂପେନେୱ ତଥାରୂପସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଗହଣଂ, ନ ୱିସେସରୂପେନ। ତସ୍ମା ସଦ୍ଦୱଚନୀୟା ଅତ୍ଥା ସାଧାରଣରୂପନାମାୟତ୍ତଗହଣୀୟତାୟ ନାମସାଧାରଣା ୱୁତ୍ତା''ତି –

ୱୁତ୍ତଂ। ୱତ୍ଥୁସାଧାରଣାତି ପତିଟ୍ଠାନଭୂତେନ ୱତ୍ଥୁନା ସାଧାରଣା। ଯସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠାନଭୂତେ ସନ୍ତାନେ ୱା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାଦିମ୍ହି ୱା ଯେ ଧମ୍ମା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତେ ଧମ୍ମା ତେନ ସନ୍ତାନେନ ୱା ୱତ୍ଥୁନା ତେନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାଦିନା ୱା ସାଧାରଣା ସମାନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକସନ୍ତାନେ ପତିତତ୍ତା ଫୁସନାଦିସଭାୱତୋ ଭିନ୍ନାପି ୱତ୍ଥୁସାଧାରଣା ସମାନୱତ୍ଥୁକାୟେୱ ଭୱନ୍ତୀତି ୱିଭତ୍ତିହାରେନ ୱିଭଜିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

''କିଂ ନାମସାଧାରଣୱତ୍ଥୁସାଧାରଣାୟେୱ ୱିଭଜିତବ୍ବା, ଅଞ୍ଞଂ ୱିଭଜିତବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଯଂ ୱା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନାମସାଧାରଣୱତ୍ଥୁସାଧାରଣେହି ଅଞ୍ଞଂ ଯଂ ୱା ପନ କିଞ୍ଚସାଧାରଣପଞ୍ଚୟସାଧାରଣପଟିପକ୍ଖାଦିସାଧାରଣମ୍ପି ଧମ୍ମଜାତଂ ଏୱଂଜାତିୟଂ ସାଧାରଣଜାତିୟଂ, ତମ୍ପି ସବ୍ବଂ ୱିଚୟହାରେନ ୱିଚିନିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତିହାରେନ ଗୱେସିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତଂ ସାଧାରଣଂ ୱିଭତ୍ତିହାରେନ ୱିଭଜିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ''ତେସୁ ନାମସାଧାରଣାଦୀସୁ କତମେ ନାମସାଧାରଣା, କତମେ ୱତ୍ଥୁସାଧାରଣା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତାନଂ ସତ୍ତାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମାତୁଘାତକାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତକମ୍ମକରାନଂ ସତ୍ତାନଞ୍ଚ ଦୁଗ୍ଗତିଅହେତୁକସୁଗତିଅହେତୁକଦ୍ୱିହେତୁକତିହେତୁକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଅନିୟତକମ୍ମକରାନଂ ସତ୍ତାନଞ୍ଚ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତା ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବା କିଲେସା ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବନାମସାଧାରଣା ସମାନା ଭୱନ୍ତି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମସନୱସେନ ଭିନ୍ନସଭାୱାନମ୍ପି ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବନାମନାତିୱତ୍ତନତୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ନିୟତାନିୟତସତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବାନଂ କିଲେସାନଂ ପତିଟ୍ଠାନୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ୱତ୍ଥୁସାଧାରଣା ଚ ସମାନୱତ୍ଥୁକାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଦୁଗ୍ଗତିଅହେତୁକାଦିଚତୁବ୍ବିଧସତ୍ତସ୍ସ, ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଚ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତା କାମରାଗବ୍ୟାପାଦା କିଲେସା କାମରାଗବ୍ୟାପାଦନାମସାଧାରଣା ସମାନା ଭୱନ୍ତି ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗପ୍ପହାତବ୍ବଅନାଗାମିମଗ୍ଗପ୍ପହାତବ୍ବୱସେନ ଭିନ୍ନସଭାୱାନମ୍ପି କାମରାଗବ୍ୟାପାଦନାମନାତିୱତ୍ତନତୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ, ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଚ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାନଂ ପତିଟ୍ଠାନୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ୱତ୍ଥୁସାଧାରଣା ସମାନୱତ୍ଥୁକାତି ଅତ୍ଥୋ ଚ ଗହେତବ୍ବୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ, ଅନାଗାମିସ୍ସ ଚ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତା ଉଦ୍ଧଂଭାଗିୟା ସଂଯୋଜନା ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟନାମସାଧାରଣା ସମାନା ଭୱନ୍ତି ରୂପରାଗାଦିୱସେନ ଭିନ୍ନସଭାୱାନମ୍ପି

ଉଦ୍ଧଂଭାଗିଯନାମନାତିୱତ୍ତନତୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ, ଅନାଗାମିସ୍ସ ଚ ଉଦ୍ଧଂଭାଗିଯାନଂ ପତିଟ୍ଠାନୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ୱତ୍ଥୁସାଧାରଣା ସମାନୱତ୍ଥୁକାତି ଅତ୍ଥୋ ଚ ଗହେତବ୍ବୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଟୀକାଯଂ – ‘‘ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବାନଞ୍ହି ଯଥା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତସତ୍ତା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ, ଏୱଂ ଅନିଯତାପୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଖେପତୋ ପନ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ପହାନେକଟ୍ଠା କିଲେସା ନାମସାଧାରଣା ହୋନ୍ତି, ସହଜେକଟ୍ଠା କିଲେସା ୱତ୍ଥୁସାଧାରଣାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ସାଧାରଣା ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘କଥଂ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ସାଧାରଣା ୱିଭତ୍ତା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅରିଯସାୱକୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ କିଞ୍ଚୀତି ସାମଞ୍ଞୱସେନ ୱୁତ୍ତା ପଠମଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିଆଦିକା ଲୋକିଯା ସମାପତ୍ତିଯୋୱ ଗହିତା। ଅରିଯସାୱକୋତି ଅରିଯସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାୱକୋ ଅରିଯସାୱକୋତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ଝାନଲାଭୀ ଚ ଫଲଟ୍ଠୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ନ ମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ। ମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ହି ଲୋକିଯଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ସମାପତ୍ତିଂ ନ ସମାପଜ୍ଜତି। ସବ୍ବା ସା ଲୋକିଯସମାପତ୍ତି ରୂପାୱଚରା ଅରୂପାୱଚରା ଦିବ୍ବୱିହାରୋ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୋ ପଠମଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତୀତି ଏୱମାଦୀହି ପରିଯାଯେହି ସାଧାରଣା ତଂସମଙ୍ଗୀହି ୱୀତରାଗାୱୀତରାଗେହି ସାଧାରଣା ଲୋକିଯସମାପତ୍ତିନାମନାତିୱତ୍ତନତୋ ଚ ୱୀତରାଗାୱୀତରାଗେହି ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ଚ। ‘‘ଅରିଯସାୱକୋ ଚ ଲୋକିଯଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଓଧିସୋ ଓଧିସୋ ସମାପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ସତି କଥଂ ୱୀତରାଗେହି ସାଧାରଣାତି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସାଧାରଣା ହି ଧମ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ – ‘‘କଥଂ ତେ ଓଧିସୋ ଗହିତା, ଅଥ ଓଧିସୋ ଗହେତବ୍ବା, କଥଂ ସାଧାରଣାତି ଅନୁଯୋଗଂ ମନସି କତ୍ୱା ତଂ ୱିସୋଧେନ୍ତୋ ଆହ – ‘ସାଧାରଣା ହି ଧମ୍ମା ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ’ନ୍ତିଆଦୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଏୱଂ ୱୀତରାଗାୱୀତରାଗେହି ଓଧିସୋ ଓଧିସୋ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବା ଧମ୍ମା ପରଂ ପରଂ ପଚ୍ଛା ପଚ୍ଛା ପୱତ୍ତିଯମାନଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ସକଂ ସକଂ ପୁବ୍ବେ ପୁବ୍ବେ ଜାତଂ ‘‘ଲୋକିଯସମାପତ୍ତୀ’’ତି ନାମଂ ନିଯତୱିସଯଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ହୁତ୍ୱା ହି ଯସ୍ମା ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ସାଧାରଣାତି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବା ଗହେତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପରଂ ପରଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ କଥଂ ନାତିୱତ୍ତତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ନାତିୱତ୍ତନଂ ପାକଟଂ କାତୁଂ ‘‘ଯୋପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋ ଅରିଯସାୱକୋ ୱା ଅୱୀତରାଗୋ ୱା। ଇମେହି ଲୋକିଯସମାପତ୍ତିଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ, ସୋ ଅରିଯସାୱକୋ ୱା ଅୱୀତରାଗୋ ୱା ପରଂ ପରଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋପି ତଂ ଧମ୍ମଂ ଲୋକିଯଂ ସମାପତ୍ତିଧମ୍ମଂ ନାତିୱତ୍ତତି, ଅଞ୍ଞଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନାତିକ୍କମତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେହି ଲୋକିଯସମାପତ୍ତିଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ, ଇମେ ଲୋକିଯସମାପତ୍ତି ଧମ୍ମା ସାଧାରଣାୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

‘‘ୱାସନାଭାଗିଯାଦିସୁତ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତା ଯେ ଧମ୍ମା ଇମିନା ୱିଭତ୍ତିହାରେନ ୱିଭତ୍ତା, ଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କତମେ ଧମ୍ମା ଅସାଧାରଣା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମେ ଧମ୍ମା ଅସାଧାରଣା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେସୁ ୱିଭଜିତବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କତମେ ଧମ୍ମା ଅସାଧାରଣାତି ପୁଚ୍ଛତି, ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଯାୱ ଦେସନଂ ଉପାଦାଯ ଅସାଧାରଣା ଧମ୍ମା ଗୱେସିତବ୍ବା, ‘‘ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖା’’ତି ୱା ଗୱେସିତବ୍ବା, ‘‘ଭବ୍ବାଭବ୍ବା’’ତି ୱା ଗୱେସିତବ୍ବା। ଅଥ ୱା ଯାୱ ‘‘ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖା ଭବ୍ବାଭବ୍ବା’’ତି ଦେସନା ୱୁତ୍ତା, ତାୱ ଦେସନଂ ଉପାଦାଯ ଅସାଧାରଣା ଗୱେସିତବ୍ବା। କଥଂ ଗୱେସିତବ୍ବା? ଅରିଯେସୁ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଧମ୍ମୱସେନ ‘‘ସେକ୍ଖା’’ତି ନାମଂ ଅସେକ୍ଖେନ ଅସାଧାରଣଂ, ‘‘ଅସେକ୍ଖା’’ତି ନାମଂ ସେକ୍ଖେନ ଅସାଧାରଣନ୍ତି ୱା, ଅନରିଯେସୁ ‘‘ଭବ୍ବା’’ତି ନାମଂ ଅଭବ୍ବେନ ଅସାଧାରଣଂ, ‘‘ଅଭବ୍ବା’’ତି ନାମଂ ଭବ୍ବେନ ଅସାଧାରଣନ୍ତି ୱା ଗୱେସିତବ୍ବା। କାମରାଗବ୍ଯାପାଦା ସଂଯୋଜନା ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଅନୁସଯଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହତ୍ତା ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସ ଚ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଫଲଟ୍ଠସ୍ସ ଚ ସାଧାରଣା ଭୱନ୍ତି, ଧମ୍ମତା ଧମ୍ମସଭାୱୋ ଅସାଧାରଣୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ‘‘ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠତା ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଅସାଧାରଣା, ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନଫଲଟ୍ଠତା ଚ ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସ ଅସାଧାରଣା। ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ୱା ପହୀଯମାନକିଲେସତା ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଅସାଧାରଣା, ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପହୀନକିଲେସତା ଚ ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ଅସାଧାରଣା’’ତି।

ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯା ସଂଯୋଜନା ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଅନୁସଯଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହତ୍ତା ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ମଗ୍ଗଟ୍ଠଭାୱେନ ଅଟ୍ଠମକସଦିସସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସ ଚ ଅନାଗାମିସ୍ସ ଫଲଟ୍ଠସ୍ସ ଚ ସାଧାରଣା, ଧମ୍ମତା ଧମ୍ମସଭାୱୋ ଅସାଧାରଣା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ‘‘ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଟ୍ଠତା ଅନାଗାମିସ୍ସ ଫଲଟ୍ଠସ୍ସ ଅସାଧାରଣା, ଅନାଗାମିସ୍ସ ଅନାଗାମିଫଲଟ୍ଠତା ଚ ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ଅସାଧାରଣା। ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ୱା ପହୀଯମାନକିଲେସତା ଅନାଗାମିସ୍ସ ଅସାଧାରଣା, ଅନାଗାମିସ୍ସ ଫଲଟ୍ଠସ୍ସ ପହୀନକିଲେସତା ଚ ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ଅସାଧାରଣା’’ତି। ‘‘ମଗ୍ଗଟ୍ଠତା ଫଲଟ୍ଠତାଯ ଅସାଧାରଣା, ଫଲଟ୍ଠତା ଚ ମଗ୍ଗଟ୍ଠତାଯ ଅସାଧାରଣା’’ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ସେକ୍ଖାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନାମଂ‘‘ସେକ୍ଖା’’ତି ନାମଂ ସାଧାରଣଂ। ଧମ୍ମତା ଅସାଧାରଣାତି ଚତୁନ୍ନଂ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନଂ ତଂତଂମଗ୍ଗଟ୍ଠତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନଂ ଅସାଧାରଣା। ହେଟ୍ଠିମଫଲତ୍ତଯଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅସାଧାରଣା, ହେଟ୍ଠିମଫଲତ୍ତଯଟ୍ଠାନଂ ତଂତଂଫଲଟ୍ଠତା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଫଲଟ୍ଠାନଂ ଅସାଧାରଣା, ଚତୁନ୍ନଂ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅସାଧାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସେକ୍ଖାନଂ ତଂତଂମଗ୍ଗଟ୍ଠତା ତଂତଂଫଲଟ୍ଠତାଯ ଅସାଧାରଣା, ତଂତଂଫଲଟ୍ଠତା ଚ ତଂତଂମଗ୍ଗଟ୍ଠତାଯ ଅସାଧାରଣା’’ତି ୱତ୍ତୁମ୍ପି ୱଟ୍ଟତି। ସବ୍ବେସଂ ପଟିପନ୍ନକାନନ୍ତି ଫଲତ୍ଥାଯ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପଟିପନ୍ନକା, ତେସଂ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନାମଂ ‘‘ପଟିପନ୍ନକା’’ତି ନାମଂ ସାଧାରଣଂ, ଧମ୍ମତା ତଂତଂମଗ୍ଗଟ୍ଠତା

ଅସାଧାରଣା। ସବ୍ବେସଂ ସେକ୍ଖାନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସେକ୍ଖାନଂ ସୀଲଂ ସାଧାରଣଂ, ଧମ୍ମତା ତଂତଂମଗ୍ଗଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠତା ଅସାଧାରଣାତି। ୱାସନାଭାଗିଯସଂକିଲେସଭାଗିଯସୁତ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବାଦଯୋ ଚେୱ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଅସେକ୍ଖଭାଗିଯସୁତ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତା ସେକ୍ଖାଦଯୋ ଚ ଧମ୍ମା ସାଧାରଣାସାଧାରଣଭେଦେନ ୱିଭତ୍ତିହାରେନ ୱିଭଜିତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

''ଅଟ୍ଠମକସ୍ସା''ତିଆଦିନା ଅରିଯେସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଅସାଧାରଣା ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ''କଥଂ ଅନରିଯେସୁ ଅସାଧାରଣା ୱିଭତ୍ତା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଅରିଯେସୁ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅନରିଯେସୁପି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏୱଂ ୱିସେସାନୁପସ୍ସିନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ । ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ – ''ଏୱଂ 'ଅଟ୍ଠମକସ୍ସା'ତିଆଦିନା ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଅସାଧାରଣଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇତରେସୁ ନଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ 'ଏୱଂ ୱିସେସାନୁପସ୍ସିନା'ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଅରିଯେସୁ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଭବ୍ବାଭବ୍ବେସୁ ଅନରିଯେସୁ ୱିସେସାନୁପସ୍ସିନା ଅସାଧାରଣତୋ ୱିସେସଂ ଅସାଧାରଣଂ ଅନୁପସ୍ସିନା ଗହେସକେନ ପଣ୍ଡିତେନ ଭବ୍ବାଭବ୍ବେସୁପି ହୀନୁକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମଂ ଉପାଦାଯ ଗହେତବ୍ବଂ। କଥଂ? ମାତୁଘାତାଦିୱସେନ ପତ୍ତାନଂ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତସତ୍ତମଜୱନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତାନଂ ତଂସମଙ୍ଗୀନଂ ୱା ତଥାପତ୍ତା ପଠମଜୱନଚିତ୍ତୁପାଦାଦଯୋ ଅନିଯତା ଧମ୍ମା ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତାଦିଭାୱେନ ସାଧାରଣା, ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତା ଧମ୍ମା ଏକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦତ୍ତା ଅସାଧାରଣା। ଯଥା ହି ଚିତ୍ତଂ ''ଚିତ୍ତସଂସଟ୍ଠ''ନ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତାପି ''ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତସାଧାରଣା''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତେସୁପି ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାନଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତସତ୍ତମଜୱନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସମଙ୍ଗୀନଂ ଅନିଯତା ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତପଠମଜୱନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତାଦିଭାୱେନ ସାଧାରଣା, ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଏକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସମଙ୍ଗୀଭାୱତୋ ଅସାଧାରଣା। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯୋ –

''ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତାନଂ ଅନିଯତା ଧମ୍ମା ସାଧାରଣ, ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତା ଧମ୍ମା ଅସାଧାରଣା। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତେସୁପି ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାନଂ ଅନିଯତା ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା, ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଅସାଧାରଣାତି ଇମିନା ନଯେନ ୱିସେସାନୁପସ୍ସିନା ୱେଦିତବ୍ବା''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୪)।

ତତ୍ଥ ''ଇମିନା ନଯେନା''ତି ଇମିନା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଭବ୍ବା ଅନିଯତା ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା, ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅଭବ୍ବା ଅନିଯତା ଧମ୍ମା ଅସାଧାରଣାତି ଗହିତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଭବ୍ବାଭବ୍ବା''ତି। ତଥା ହୀନସ୍ସ ହୀନୋ ହୀନଭାୱେନ ସାଧାରଣୋ, ମଜ୍ଝିମୁକ୍କଟ୍ଠା ଅସାଧାରଣା। ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ମଜ୍ଝିମୋ ସାଧାରଣୋ, ହୀନୁକ୍କଟ୍ଠା ଅସାଧାରଣା। ଉକ୍କଟ୍ଠସ୍ସ ଉକ୍କଟ୍ଠୋ ଉକ୍କଟ୍ଠଭାୱେନ ସାଧାରଣୋ, ହୀନମଜ୍ଝିମା ଅସାଧାରଣାତିପି ଗହେତବ୍ବା। ତେନାହ – ''ହୀନୁକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମଂ ଉପାଦାଯ ଗହେତବ୍ବ''ନ୍ତି।

''ତତ୍ଥ କତମେ ଧମ୍ମା ସାଧାରଣା''ତିଆଦିନା ନାନାୱିଧେନ ୱିଭତ୍ତିହାରନଯେନ ଧମ୍ମା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ''କଥଂ ଭୂମିପଦଟ୍ଠାନାନି ୱିଭତ୍ତିହାରନଯେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତାନୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବଭାୱତୋ ଧମ୍ମୱିଭଜନାନନ୍ତରଂ ଭୂମିପଦଟ୍ଠାନାନି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦସ୍ସନଭୂମୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଦସ୍ସନଭୂମୀତି ଦସ୍ସନଂ ଭୱତି ଏତ୍ଥ ପଠମମଗ୍ଗେତି ଦସ୍ସନଭୂମି, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ । ନିଯାମାୱକ୍କନ୍ତିଯାତି ନିଯମନଂ ନିଯାମୋ, କୋ ସୋ? ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋ, ଅୱକ୍କନଂ ଅୱକ୍କନ୍ତି, ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ, ନିଯାମସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି ନିଯାମାୱକ୍କନ୍ତି, ତାଯ। ଦସ୍ସନଭୂମିନାମକୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ନିଯାମାୱକ୍କନ୍ତିନାମକସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସ୍ସ ପତ୍ତିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପଠମମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ନିଯାମଂ ଓକ୍କମନ୍ତୋ ନାମ, ଫଲସମଙ୍ଗୀ ପନ ନିଯାମଂ ଓକ୍କନ୍ତୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ନିଯାମାୱକ୍କନ୍ତିସଦ୍ଦେନ ପଠମଫଲୁପ୍ପତ୍ତି ଗହିତା। ଭାୱନାଭୂମୀତି ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯଂ। ଉତ୍ତରିକାନନ୍ତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପରିପତ୍ତାନଂ ତଂତଂଫଲାନଂ ପତ୍ତିଯା ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ମନ୍ଦପଞ୍ଞସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସମଥଂ ଆୱହନ୍ତୀ ହୁତ୍ୱା ସମଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ସୁଖାପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଞାଣାଧିକସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ୱିପସ୍ସନାୱହନ୍ତୀ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଅୱସେସା ଦ୍ୱେ ପଟିପଦାପି ନାତିପଞ୍ଞସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସମଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ଗହେତବ୍ବା। ତେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଇତରା ପନ ତିସ୍ସୋପି ପଟିପଦା ସମଥଂ ଆୱହନ୍ତୀ''ତିଆଦି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୪)। ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ସଯମେୱ ଏକନ୍ତେନ ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନ ହୋତି, ୱନ୍ଦନଯାଚନପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛନାଦଯୋପି ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେହି କାରଣେହି ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ପରତୋଘୋସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ପରତୋଘୋସୋ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସୱନପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ପତ୍ତୋ। ଦାତବ୍ବୱତ୍ଥୁପରିଚ୍ଚଜନୱନ୍ଦନଯାଚନକାଲେସୁ ହି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତି, ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନାଦିକାଲେସୁ ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତି, ପଟିପୁଚ୍ଛସାକଚ୍ଛାଦୀନି ୱା କରୋନ୍ତି। ସୀଲମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ପାମୋଜ୍ଜପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସୁଖସମାଧୀହି ପଦଟ୍ଠାନଭାୱେନ ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ଚିନ୍ତାମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ସୀଲୱନ୍ତସ୍ସ ହି ସୀଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପାମୋଜ୍ଜାଦଯୋ ହୋନ୍ତି, ସମାହିତୋ ଚ ଧମ୍ମଚିନ୍ତନେ ସମତ୍ଥୋ ହୋତି।

ଭାୱନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂତି ପୁରିମା ପୁରିମା ସମଥଭାୱନା ଚେୱ ୱିପସ୍ସନାଭାୱନା ଚ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁଦାନସୀଲାଦୀହି କାରଣେହି ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ଭାୱନାମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ ପଚ୍ଛିମାଯ ପଚ୍ଛିମାଯ ସମଥଭାୱନାଯ ଚେୱ ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାଯ ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ –

‘‘ସାଧାରଣନ୍ତି ନ ବୀଜଂ ୱିଯ ଅଙ୍କୁରସ୍ସ, ଦସ୍ସନଭୂମିଆଦଯୋ ୱିଯ ନିଯାମାୱକ୍କନ୍ତିଆଦୀନଂ ଆୱେଣିକଂ , ଅଥ ଖୋ ସାଧାରଣଂ ତଦଞ୍ଞକାରଣେହିପୀ’’ତି। ‘‘ଦାନମଯସୀଲମଯଭାୱନାମଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନଂ ପରତୋଘୋସଚିନ୍ତାମଯିଭାୱନାମଯିପଞ୍ଞାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଏୱଂ ସତି ତେସଂ ଦାନମଯାଦୀନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ପରିଯତ୍ତିବାହୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱୋ ନ ଭୱେଯ୍ଯା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବା ତଥାପୱତ୍ତଂ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁ ପରତୋ ଚ ଘୋସସ୍ସ ସୁତମଯିଯା ଚ ପଞ୍ଞାଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –

‘‘ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଦାନଂ, ସୀଲଂ, ଲୋକିଯଭାୱନା ଚ ନ କେୱଲଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପରତୋଘୋସାଦୀନଂଯେୱ, ଅଥ ଖୋ ଯଥାକ୍କମଂ ପରିଯତ୍ତିବାହୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀନମ୍ପି ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ‘ଦାନମଯ’ନ୍ତିଆଦିନା ଦେସନଂ ୱଡ୍ଢେସୀ’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୪) –

ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦାନମଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁନୋ ପରତୋଘୋସସ୍ସ ସାଧାରଣପଦଟ୍ଠାନଭାୱୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଞାତବ୍ବୋ। ଦାନଂ ପନ ଦତ୍ୱା ଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ସୁତାନୁସାରେନ ୱିଚାରେତ୍ୱା ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତମାନାଯ ସୁତମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ ୱନ୍ଦନଯାଚନାଦୀହି ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ସୀଲମଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁନୋପି ଚିନ୍ତାମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ ସାଧାରଣପଦଟ୍ଠାନଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲଂ ପନ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମି, ମଗ୍ଗଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦିନା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ପାମୋଜ୍ଜାଦୀହି ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ଭାୱନାମଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁନୋ ଭାୱନାମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ ସାଧାରଣପଦଟ୍ଠାନଭାୱୋପି ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ସମଥଭାୱନାସଙ୍ଖାତଂ ପନ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱା ପରିପାକଂ ୱିପସ୍ସନାଭାୱଂଯେୱ ୱା ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତମାନାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲାଦୀହି ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି।

ଦାନମଯପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁଆଦୀନଂ ପରତୋଘୋସାଦୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନଭାୱୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ପତିରୂପଦେସୱାସାଦଯୋପି ଇମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନାନୀତି ଯଥା ୱିଭଜିତବ୍ବା, ଅମ୍ହେହି ଚ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବା, ତଥା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେଥା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବା ତେପି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପତିରୂପଦେସୱାସୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ତଥା ପତିରୂପଦେସୱାସାଦଯୋ କାଯୱିୱେକଚିତ୍ତୱିୱେକାଦୀନଂ କାରଣଂ ହୋନ୍ତୀତି ଇମଂ ନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ପତିରୂପଦେସୱାସୋ’ତିଆଦିମାହା’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୪) ୱୁତ୍ତଂ। ପତିରୂପଦେସଂ ନିସ୍ସାଯ ୱସନ୍ତସ୍ସ କାଯୱିୱେକଚିତ୍ତୱିୱେକୱଡ୍ଢନତୋ, ସମାଧିୱଡ୍ଢନତୋ ଚ ପତିରୂପଦେସୱାସୋ କାଯଚିତ୍ତୱିୱେକସ୍ସ ଚ ଉପଚାରସମାଧିଅପ୍ପନାସମାଧିସ୍ସ ଚ ସୀଲାଦୀହି ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯୋତି ସପ୍ପୁରିସସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତୋ ପଯିରୁପାସତୋ ଆଲମ୍ବିତବ୍ବୋ ପସାଦୋ, ତତୋ ୱା ଉପନିସ୍ସଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ପଯିରୁପାସନ୍ତାନଂ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତୋ ପୁବ୍ବପସାଦୋ ଯଥାୱିଧୋ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯୋ ପଯିରୁପାସନ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ରତନତ୍ତଯେ ତିଣ୍ଣଂ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦାନଂ ରତନତ୍ତଯଗୁଣାଦୀହି ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସମଥସ୍ସ ଲଭନନିମିତ୍ତଦାଯକଂ ସପ୍ପୁରିସଂ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ତେନ ଦିନ୍ନନଯେ ଠତ୍ୱା ପୱତ୍ତେତବ୍ବସ୍ସ ସମଥସ୍ସ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯୋ ସୀଲପାମୋଜ୍ଜପୀତାଦୀହି ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିହିତସ୍ସ ପାପଜିଗୁଚ୍ଛାଦୀନଂ ସମ୍ଭୱତୋ ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧାନଂ ଜାତିୱଯାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ହିରିଯା ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିହିତସ୍ସ ନିବ୍ବିଦାଦୀନଂ ସମ୍ଭୱତୋ ସୀଲାଦୀହି ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ।

ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ଅକୁସଲପରିଚ୍ଚାଗୋ ନିବ୍ବିଦାଞାଣାଦୀହି ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା କୁସଲୱୀମଂସାଯ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଧମ୍ମସ୍ୱାକ୍ଖାତତା ସ୍ୱାକ୍ଖାତଧମ୍ମସ୍ସୱନାନୁସାରେନ ପୱତ୍ତକୁସଲମୂଲକା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସମ୍ପତ୍ତି କୁସଲମୂଲରୋପନା ନାମ, ତାଯ ଚ ତଥାୱିଧକୁସଲମୂଲକାଯ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତା ସଙ୍ଘସୁଟ୍ଠୁତାଯ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ସୁଟ୍ଠୁଭାୱାଯ ସପ୍ପତିସ୍ସୱାଯ ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଭାୱାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସତ୍ଥୁସମ୍ପଦା ସତ୍ଥରି ଚେୱ ଧମ୍ମାଦୀସୁ ଚ ଗୁଣଅଜାନନତାଯ ଅପ୍ପସନ୍ନାନଞ୍ଚ ପସାଦାଯ ପସନ୍ନାନଞ୍ଚ ଅପ୍ପମତ୍ତକପସାଦାନଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ୱଡ୍ଢନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅପ୍ପଟିହତପାତିମୋକ୍ଖତା ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ୱା ପରିସମଜ୍ଝେ ୱା ଦୁମ୍ମଙ୍କୂନଂ ଦୁମ୍ମୁଖାନଂ ଦୁସ୍ସୀଲାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନିଗ୍ଗହାଯ, ପେସଲାନଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରାଦିସୀଲସମ୍ପନ୍ନାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଫାସୁୱିହାରାଯ ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ହୋନ୍ତୋ ପନ ଯଥାନୁରୂପେହି ଅଞ୍ଞେହି କାରଣେହି ସାଧାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ୱାସନାଭାଗିଯସୁତ୍ତାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମଭୂମିପଦଟ୍ଠାନାନଂ ୱିଭତ୍ତିହାରେନ ୱିଭଜିତବ୍ବଭାୱୋ ଅମ୍ହେହି କେନ ଜାନିତବ୍ବୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ଏତ୍ତାୱତା ଚ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ଅଞ୍ଞୋ ନିଯୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିଯୁତ୍ତୋ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ଯେ ଯେ

ଧମ୍ମାଦଯୋ ୱୁତ୍ତା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେସୁ ତେସୁ ତେସୁ ଧମ୍ମାଦୀସୁ ଯଥାଲାଭୱସେନ ଯୋ ଯୋ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ ଯୋଜିତୋ, ସୋ ସୋ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତୋ ଯୋଜିତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଇତି ୱିଭତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନେୱ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୯। ପରିୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୩୫। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣାୱିସେସଭୂତେନ ୱିଭତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗେନ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତା ଧମ୍ମାଦଯୋ ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣାୱିସେସଭୂତୋ ୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ପରିୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରୋ ପରିୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘କୁସଲାକୁସଲେ ଧମ୍ମେ’’ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମଯା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା’’ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରୋ ପରିୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

‘‘ସଂୱଣ୍ଣିଯମାନେ ସୁତ୍ତେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ କତମସ୍ସ ଭାୱିତବ୍ବସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କତମୋ ପଟିପକ୍ଖୋ, କଥଂ ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଇମସ୍ସ ଭାୱିତବ୍ବସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ଅଯଂ ପଟିପକ୍ଖୋ, ଏୱଂ ପହାତବ୍ବଭାୱୱସେନ ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –

‘‘ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସଂୱଣ୍ଣିଯମାନେ ସୁତ୍ତେ ଯଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ କୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତେ ଅକୁସଲକୁସଲଧମ୍ମେ ପହାତବ୍ବଭାୱାଦିୱସେନ ନିଦ୍ଧାରଣଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ପରିୱତ୍ତନଂ, ତସ୍ମା ‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ଭୱତୀ’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୫) –

ୱୁତ୍ତଂ। ପହାଯକସ୍ସ ହି ଧମ୍ମସ୍ସ ପହାତବ୍ବଭାୱୱସେନ ନିଦ୍ଧାରଣଂ, ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ପହାଯକଭାୱୱସେନ ନିଦ୍ଧାରଣଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ପରିୱତ୍ତନଂ ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସାତି ସମ୍ମା ସୁନ୍ଦରା ପସତ୍ଥା ଦିଟ୍ଠି ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ପୁଗ୍ଗଲପଦଟ୍ଠାନା ହି ଅଯଂ ଦେସନା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା’’ତି। ସା ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି କମ୍ମକମ୍ମଫଲାଦିସଦ୍ଦହନୱସେନ ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିୱିପସ୍ସନାୱସେନ ୱା ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦସ୍ସନୱସେନ ୱା ପୱତ୍ତା ନିରୱସେସାୱ ଗହିତା। ‘‘ଯାଯ ଭାୱିତାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପହାତବ୍ବା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ଭୱତି, ଯଦି କେୱଲା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯେୱ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ଭୱତି, ଏୱଂ ସତି ତଦୱସେସା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅଜିଣ୍ଣା

ଭୱେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯେ ଚସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯା ଅନେକେ ପାପକା ଅକୁସଲାଯେୱ ଧମ୍ମା ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ, ତେ ଚ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅସ୍ସ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ପହାତବ୍ବାରହା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନସଭାୱା ହୋନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଉପାଦାନନିରୋଧା ଭୱନିରୋଧୋ’’ତି (ଉଦା। ୨; ମହାୱ। ୧)।

‘‘ଯଦି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ଅକୁସଲଧମ୍ମାଯେୱ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ଭୱନ୍ତି, ଏୱଂ ସତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯା କୁସଲା ଧମ୍ମା ନ ସମ୍ଭୱେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯା ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯା ଅନେକେ କୁସଲା ସମଥୱିପସ୍ସନା ୱା ବୋଧିପକ୍ଖିଯା ୱା ଧମ୍ମା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ଚ ତେ ଧମ୍ମା ଅସ୍ସ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୱତ୍ତନୱସେନ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପଟିପକ୍ଖାନଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା, ତପ୍ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପରିୱତ୍ତନଭାୱୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ଧମ୍ମୋ କଥଂ ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋଜନତ୍ଥ ଆଦଯୋ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ସମ୍ମା ସୁନ୍ଦରା ପସତ୍ଥା ୱାଚା ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ସମ୍ମାୱାଚୋ, ତସ୍ସ ସମ୍ମାୱାଚସ୍ସ। ‘‘ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସା’’ତିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥୋପି ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସତ୍ଥୋସମ୍ମା ଅୱିପରୀତତୋ ୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଯସ୍ସ

ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନୋ, ତସ୍ସ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ''ଅୱିମୁତ୍ତାୱ ସମାନା ୱିମୁତ୍ତା ମଯ''ନ୍ତି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନଂ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣଂ ୱିଗତଂ ଭୱତି। ''ଯେ ଚସ୍ସା''ତିଆଦୀନଂ ଅନୁସନ୍ଧାଦିକୋ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩୬। ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସାତିଆଦିନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ କୁସଲାନଂ ପଟିପକ୍ଖା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠାଦିକାଯେୱ ଅକୁସଲା ପହାତବ୍ବଭାୱେନ ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ପାଣାତିପାତାୱେରମଣିଆଦୀନଂ କୁସଲାନଂ ପଟିପକ୍ଖା ପାଣାତିପାତାଦିକାପି ଅକୁସଲା ପହାତବ୍ବଭାୱେନ ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯସ୍ସ ୱା ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଏୱଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିମୁଖେନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ପାଣାତିପାତଅଦିନ୍ନାଦାନକାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରାଦିତୋ ୱେରମଣିଯାଦୀହି ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ପରିୱତ୍ତନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ଯସ୍ସା'ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୬) ୱୁତ୍ତଂ। ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନପହୀନୋ ହୋତି। କାଲୱାଦିସ୍ସାତି ୱଦିତବ୍ବକାଲେ ୱଦିତବ୍ବଂ ୱଦତି ସୀଲେନାତି କାଲୱାଦୀ, ତସ୍ସ।

''ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନେୱ ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଅଞ୍ଞେନ ପକାରେନପି ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯେ ଚ ଖୋ କେଚୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଯେ ଚ ଖୋ କେଚୀତିଆଦିନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିମୁଖେନେୱ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦୀହି ଏୱ ପରିୱତ୍ତନଂ ପକାରନ୍ତରେନ ଦସ୍ସେତୀ''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୬) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କେଚି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦିକାଯେୱ ପୁଗ୍ଗଲା ପରେସଂ ଅରିଯାନଂ ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଗରହନ୍ତି। ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକା ସନ୍ଦିଟ୍ଠେ ନିଯୁତ୍ତା, ସହଧମ୍ମିକା ସହ ଧମ୍ମେନ କାରଣେନ ଯେ ୱତ୍ତନ୍ତି ସହଧମ୍ମିକା। ଗାରଯ୍ହା ଗରହିତବ୍ବାକାରେ ଯୁତ୍ତା । ୱାଦା ଚ ଅନୁୱାଦା ଚ ୱାଦାନୁୱାଦା, ତେ ଭୱନ୍ତୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଗରହନ୍ତି। ତେନ ଗରହଣେନ। ପୁଜ୍ଜା ପୂଜିତବ୍ବା ଚ ନ ଭୱନ୍ତି, ପାସଂସା ପସଂସିତବ୍ବା ଚ ନ ଭୱନ୍ତି। ଏୱନ୍ତିଆଦୀସୁ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଂ ୱା ସମ୍ମାୱାଚାଦିକଂ ୱା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଞ୍ଚ ତେ ଭୱନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଗରହନ୍ତି। ତେନ ହି ଯେ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପିକା, ତେ ଭୱନ୍ତୋ ନ ପୁଜ୍ଜା ଚ ପାସଂସା ଚ...ପେ... ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଚ ତେ ଭୱନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଗରହନ୍ତି। ତେନ ହି ଯେ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱାଚିକା, ତେ ଭୱନ୍ତୋ ନ ପୁଜ୍ଜା ଚ ପାସଂସା ଚ। ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନଞ୍ଚ ତେ ଭୱନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଗରହନ୍ତି। ତେନ ହି ଯେ ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତିକା, ତେ ଭୱନ୍ତୋ ନ ପୁଜ୍ଜା ଚ ପାସଂସା ଚ। ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନଞ୍ଚ ତେ ଭୱନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଗରହନ୍ତି। ତେନ ହି ଯେ ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନିକା, ତେ ଭୱନ୍ତୋ ନ ପୁଜ୍ଜା ଚ ପାସଂସା ଚାତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ''ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନା''ତିପି ପାଠୋ ଅତ୍ଥି।

''ଅରିଯମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ଗରହୱସେନେୱ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠାଦଯୋ ଚ ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବା, ନାୱସେସାନଂ ପସଂସାୱସେନା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା କାମାଦୀନଂ ପସଂସାୱସେନପି କାମାନଂ ପଟିପକ୍ଖା ୱେରମଣିଯାଦଯୋପି ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯେ ଚ ଖୋ କେଚି ଏୱମାହଂସୁ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବା କାମା, ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବା କାମା, ଆସେୱିତବ୍ବା କାମା, ନିସେୱିତବ୍ବା କାମାତି ଏତ୍ଥ କାମୀଯନ୍ତେତି କାମାତି କମ୍ମସାଧନୱସେନ ୱତ୍ଥୁକାମା ଗହିତା, ନାତିପଣୀତା କାମା ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବା, ଅତିପଣୀତା କାମା ପରି ସମନ୍ତତୋ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବା। ଅତିପଣୀତତରା କାମା ଆ ଭୁସୋ ସେୱିତବ୍ବା, ନିଯତା ସେୱିତବ୍ବା। ଭାୱଯିତବ୍ବା କାମା, ବହୁଲୀକାତବ୍ବା କାମାତି ଏତ୍ଥ ପନ କାମେନ୍ତୀତି କାମାତି କତ୍ତୁସାଧନୱସେନ କିଲେସକାମା ଗହିତା, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପାଦନୱସେନ ଭାୱଯିତବ୍ବା ୱଡ୍ଢାପେତବ୍ବା ପୱତ୍ତେତବ୍ବା କିଲେସକାମା, ବହୂନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପାଦନୱସେନ କାତବ୍ବା ୱଡ୍ଢାପେତବ୍ବା କିଲେସକାମାତି ଯେ ଚ କାମୱସିକା ପୁଥୁଜ୍ଜନା କେଚି ଏୱମାହଂସୁ ତେସଂ କାମୱସିକାନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ କେସଞ୍ଚି ତାଦିସେହି କାମେହି ୱେରମଣୀ କୁସଲଚେତନା ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଅଧମ୍ମୋ ଅସେୱିତବ୍ବୋ ନାମ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଅନ୍ତଦ୍ୱଯୱସେନ ପରିୱତ୍ତନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯେ ୱା ପନ କେଚୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ ଧମ୍ମୋତି ନିଯ୍ୟାନିକୋତି ଯେ ୱା ପନ ପଞ୍ଚାତପାଦିପଟିପନ୍ନକା ତତ୍ଥିଯା ଏୱମାହଂସୁ, ତେସଂ ପଞ୍ଚାତପାଦିପଟିପନ୍ନକାନଂ ନିଯ୍ୟାନିକୋ ଧମ୍ମୋ ମଜ୍ଝିମାପଟିପଦାସଙ୍ଖାତୋ ୱିପସ୍ସନାସହିତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଅଧମ୍ମୋ ଅନିଯ୍ୟାନିକୋ ଅଭାୱେତବ୍ବୋ ନାମ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି। ସୁଖଦୁକ୍ଖୱସେନପି ପରିୱତ୍ତନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯେ ଚ ଖୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ପାପଂ ନିଜ୍ଜରାପେସ୍ସାମା''ତି ଅତ୍ତହିଂସନାଦିୱସେନ ପଟିପନ୍ନକାନଂ ପୱତ୍ତୋ ସରୀରତାପନୋ ଦୁକ୍ଖୋ ଧମ୍ମୋ ନିଯ୍ୟାନିକୋତି।

ଯେ ଚ ତଥାପଟିପନ୍ନକା କେଚି ଏୱମାହଂସୁ, ତେସଂ ତଥାପଟିପନ୍ନକାନଂ ଅନୱଜ୍ଜପଚ୍ଚଯପରିଭୋଗୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ସରୀରଦୁକ୍ଖୂପସମୋ ସୁଖୋ ଧମ୍ମୋ ଅଧମ୍ମୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି।

ଅନ୍ତଦ୍ୱଯାଦିୱସେନ ପରିୱତ୍ତନଂ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କଥଂ ଅସୁଭସଞ୍ଞାଦିୱସେନ ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଏୱଂ ଅସୁଭସଞ୍ଞାଦିୱସେନ ସୁଭସଞ୍ଞାଦିକା ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ୱା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଇଦାନି ଅସୁଭସଞ୍ଞାଦିମୁଖେନ ସୁଭସଞ୍ଞାଦିପରିୱତ୍ତନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ଯଥା ୱା ପନା'ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୬) ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୂତି ତେଭୂମକସଙ୍ଖାରେସୁ। ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ହି ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣକତ୍ତା ଅସୁଭତୋ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି।

''ଯଦି ସରୂପତୋଯେୱ ଇମେସଂ ଇମେ ପଟିପକ୍ଖାତି ଅପରିୱତ୍ତେତବ୍ବା ସିଯୁଂ, ଏୱଂ ସତି ନିରୱସେସା ଚ ପଟିପକ୍ଖା ନ ସକ୍କା ପରିୱତ୍ତେତୁଂ, କଥଂ ସକ୍କା ପରିୱତ୍ତେତୁ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବା ପରିୱତ୍ତନଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଂ ଯଂ ୱା ପନା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କୁସଲଂ ୱା ଅକୁସଲଂ ୱା ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ପରିୱତ୍ତେତୁକାମୋ ଆଚରିଯୋ ଚିତ୍ତେନ ରୋଚଯତି ଦିଟ୍ଠିଯା ଉପଗଚ୍ଛତି, କୁସଲସ୍ସ ୱା ଅକୁସଲସ୍ସ ୱା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ରୁଚିକସ୍ସ ଉପଗତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଯୋ ପଟିପକ୍ଖୋ, ସୋ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମୋ ଅସଦ୍ଧମ୍ମୋ ଅସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠତୋ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଅତ୍ଥାପନ୍ନୋ ପରିଞ୍ଞାତୋ। ଇଟ୍ଠଂ ୱା ଅନିଟ୍ଠଂ ୱା ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ପରିୱତ୍ତେତୁକାମୋ ଆଚରିଯୋ ଚିତ୍ତେନ ରୋଚଯତି ଦିଟ୍ଠିଯା ଉପଗଚ୍ଛତି, ଇଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ରୁଚିକସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଯୋ ପଟିପକ୍ଖୋ, ସୋ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମୋ ଅସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠତୋ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମତୋ ଅତ୍ଥାପନ୍ନୋ ପରିଞ୍ଞାତୋ ଭୱତୀତି ପରିୱତ୍ତେତୁକାମେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଧମ୍ମାନୁରୂପପଟିପକ୍ଖୱସେନ ପରିୱତ୍ତନଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ପରିୱତ୍ତନେ ପଟିପକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ – ''ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ୱିଭାୱେତୀ''ତି।

''ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ପରିୱତ୍ତନଂ ଅମ୍ହେହି କଥଂ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତା ''ତେନାହା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

''ଏତ୍ତାୱତା ପରିୱତ୍ତୋ ହାରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ଅଞ୍ଞୋ ନିଯୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ନିଯୁତ୍ତୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ କୁସଲାକୁସଲେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ନୀହରିତ୍ୱା ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋ ଯୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରୋ ନିଯୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ନୀହରିତ୍ୱା ସୋ ସୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରୋ ନିଯୁତ୍ତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତୋ ଯୋଜିତୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

ଇତି ପରିୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୧୦। ୱେୱଚନହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୩୭। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ପୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗେନ ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବା ସୁତ୍ତତ୍ଥା ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ପରିୱତ୍ତନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ''କତମୋ ୱେୱଚନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ୱେୱଚନୋ ହାରୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱେୱଚନୋ ହାରୋ ୱେୱଚନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ''ୱେୱଚନାନି ବହୂନୀ''ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମଯା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ''ଏକଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱେୱଚନୋ ହାରୋ ୱେୱଚନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ''ଯାନି ୱେୱଚନାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନି, କତମାନି ତାନି ୱେୱଚନାନୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଯଥା ଏକ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ ଧମ୍ମଂ ସଭାୱଧମ୍ମଂ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି ଯଥା ଯେହି ପକାରେହି ଚେୱ ୱେୱଚନେହି ଚ ଭଗୱା ନିଦ୍ଦିସତି, ତଥାପକାରାନି ୱେୱଚନାନି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ତାନି ୱେୱଚନାନି କିନ୍ତି ଭଗୱା ଆହା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଯଥାହ ଭଗୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଯଂଯଂପକାରାନି ୱେୱଚନାନି –

''ଆସା ଚ ପିହା ଚ ଅଭିନନ୍ଦନା ଚ, ଅନେକଧାତୂସୁ ସରା ପତିଟ୍ଠିତା;

ଅଞ୍ଞାଣମୂଲପ୍ପଭୱା ପଜପ୍ପିତା, ସବ୍ବା ମଯା ବ୍ଯନ୍ତିକତା ସମୂଲିକା''ତି। –

ଭଗୱା ଆହ, ତଂତଂପକାରାନି ୱେୱଚନାନି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏକସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନେକେହି ପରିଯାଯଭୂତେହି ୱେୱଚନେହି ନିଦ୍ଦିସନେ ଫଲଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୭) ବହୁଧା ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅମ୍ହେହି ନ ଦସ୍ସିତଂ। ''କତମା ଆସା, କତମା ପିହାଦୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଆସା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯା ଭୱିସ୍ସସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଆସୀସନା ଅୱସ୍ସଂ ଆଗମିସ୍ସତୀତି ଯା ଆସା ଅସ୍ସ ଆସୀସନ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଆସୀସନା ''ଆସା ନାମା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଯା ପତ୍ଥନା ଅସ୍ସ ପତ୍ଥଯନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସେଯ୍ୟତରଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଦିସ୍ୱା ''ଏଦିସୋ ଅହଂ ଭୱେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଯା ପିହା ଅସ୍ସ ପିହଯନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସା ପତ୍ଥନା ''ପିହା ନାମା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅନାଗତଟ୍ଠଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା ତଣ୍ହା ‘‘ଆସା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଟ୍ଠଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତା ତଣ୍ହା ‘‘ପିହା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥାପି ତଣ୍ହାଭାୱେନ ଏକତ୍ତା ଏକୋ ଧମ୍ମୋୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତି ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତି, ପଟିପାଲେତି ଏତାଯ ତଣ୍ହାଯାତି ପଟିପାଲନା, ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ପଟିପାଲନାତି ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିପଟିପାଲନା। ଯା ତଣ୍ହା ଅସ୍ସ ପାଲଯନ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସା ତଣ୍ହା ‘‘ଅଭିନନ୍ଦନା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

‘‘ଯା ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତି ତଣ୍ହାଯ ପଟିପାଲେତବ୍ବା, କତମା ସା ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତଂ ଅତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ସତ୍ତତୋ ୱା ସଙ୍ଖାରତୋ ୱା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପିଯଂ ୱା ଞାତିଂ, ପିଯଂ ୱା ଧମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଞାତି’’ନ୍ତି ଇମିନା ମିତ୍ତବନ୍ଧୱାଦଯୋପି ଗହିତା। ଧମ୍ମଂ ପନ ପିଯରୂପାରମ୍ମଣାଦିକଂ ଛବ୍ବିଧମ୍ପି ଯାଯ ତଣ୍ହାଯ ତଣ୍ହିକୋ ଅଭିନନ୍ଦତି, ସା ତଣ୍ହା ‘‘ଅଭିନନ୍ଦନା ନାମା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିକ୍କୂଲଂ ଞାତିଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ୱା ୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲଂ ଞାତିଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ୱା ସଭାୱୱସେନ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲତୋ ଯାଯ ତଣ୍ହାଯ ତଣ୍ହିକୋ ଅଭିନନ୍ଦତି , ସା ତଣ୍ହା ୱା ‘‘ଅଭିନନ୍ଦନା ନାମା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଯୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

‘‘ଯାସୁ ଅନେକାସୁ ଧାତୂସୁ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ତଣ୍ହା ‘ସରା’ତି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତା, କତମା ତା ଧାତୁଯୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତା ଧାତୁଯୋ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁଧାତୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ତାସୁ ଧାତୂସୁ କତମାଯ ଧାତୁଯା କତମା ସରା ପତିଟ୍ଠିତା ପୱତ୍ତା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଇମାଯ ଧାତୁଯା ଅଯଂ ସରା ପତିଟ୍ଠିତା ପୱତ୍ତାତି ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସରାତି କେଚି ରୂପାଧିମୁତ୍ତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କେଚୀତି ସରାସଙ୍ଖାତାଯ ରୂପତଣ୍ହାଯ ତଣ୍ହିକା ପୁଗ୍ଗଲା। ରୂପାଧିମୁତ୍ତାତି ରୂପଧାତୁସଙ୍ଖାତେ ଆରମ୍ମଣେ ଅଧିମୁତ୍ତା ଅଜ୍ଝୋସିତା। ଇମିନା ପଦେନ ରୂପତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତା ସରା ରୂପଧାତୁଯା ପତିଟ୍ଠିତା ପୱତ୍ତାତି ଗହିତା, ‘‘କେଚି ସଦ୍ଦାଧିମୁତ୍ତା’’ତିଆଦୀହିପି ସଦ୍ଦତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତାଦଯୋ ସରା ସଦ୍ଦଧାତୁଯାଦୀସୁ ପତିଟ୍ଠିତା ପୱତ୍ତା ସରାୱ ଗହିତା। କେଚି ଧମ୍ମାଧିମୁତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ଚକ୍ଖୁଧାତୁସୋତଧାତୁଘାନଧାତୁଜିୱ୍ହାଧାତୁକାଯଧାତୁସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଧମ୍ମଧାତୁଯୋ ଗହିତା, ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ ପତିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ଗହିତାପି ଛବ୍ବିଧାୱ ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ‘‘ରୂପାଧିମୁତ୍ତାଦୀସୁ କିତ୍ତକାନି ପଦାନି ତଣ୍ହାପକ୍ଖେ ତଣ୍ହାଯ ୱେୱଚନା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଏତାଦିସାନି ଏତ୍ତକାନି ପଦାନି ତଣ୍ହାପକ୍ଖେ ତଣ୍ହାୱେୱଚନାନୀତି ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଯାନି ଛ ଗେହସିତାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଛସୁ ରୂପାଦୀସୁ। ଛ ଗେହସିତାନି ଦୋମନସ୍ସାନୀତି ଛସୁ ରୂପାଦୀସୁ ପୱତ୍ତଂ ତଣ୍ହାପେମଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତାନି ଛ ଦୋମନସ୍ସାନି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ‘‘ଛ ଉପେକ୍ଖା ଗେହସିତାପି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତା, କସ୍ମା ନ ଗହିତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯା ଛ ଉପେକ୍ଖା ଗେହସିତା, ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠିପକ୍ଖୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଦିଟ୍ଠିପକ୍ଖତ୍ତା ନ ଗହିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୮। ‘‘କଥଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ତଣ୍ହା ଏୱ ଗହିତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସାଯେୱ ପତ୍ଥନାକାରେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଏୱ ତଣ୍ହା ପତ୍ଥନାକାରେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଆସାଦିପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତା, ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଧମ୍ମେସୁ ନନ୍ଦନତୋ ‘‘ଧମ୍ମନନ୍ଦୀ’’ତି ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତା, ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଧମ୍ମେସୁ ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତି ୱିଯ ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠନତୋ ‘‘ଧମ୍ମଜ୍ଝୋସାନ’’ନ୍ତି ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାଯ ୱେୱଚନାନି ହୋନ୍ତି।

ତଣ୍ହାଯ ୱେୱଚନାନି ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତାନି, ‘‘କତମାନି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱେୱଚନାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଚିତ୍ତଂ ମନୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଆରମ୍ମଣଂ ଚିନ୍ତେତୀତି ଚିତ୍ତଂ। ମନତି ଜାନାତୀତି ମନୋ। ୱିଜାନାତୀତି ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୋ ପକରଣେସୁ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫) ୱୁତ୍ତୋୱ, ତସ୍ମା ଅମ୍ହେହି ନ ୱିତ୍ଥାରିତୋ। ୱେୱଚନାନିଯେୱ ଇମାନି ଇମସ୍ସ ୱେୱଚନାନୀତି ଏତ୍ତକାନିଯେୱ କଥଯିସ୍ସାମ। ‘‘ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଞ୍ଚବଲ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ପଞ୍ଞାୱେୱଚନାନି।

‘‘ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତିଆଦୀନି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱେୱଚନାନି। ‘‘ତାନି କତ୍ଥ ଦେସିତାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଥା ଚ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଯଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଦେସନାଯଂ ଯଥା ଚ ଯଂଯଂପକାରଂ ୱେୱଚନଂ ଭଗୱତା ‘‘ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା ଅରହଂ…ପେ… ଭଗୱତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏତଂପକାରଂ ୱେୱଚନଂ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଯା ୱେୱଚନଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱେୱଚନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଯଥା ଚ ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତିଯଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏୱମେୱ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦ୍ଯାନୁସନ୍ଧାଦିଅତ୍ଥୋ ଚେୱ ‘‘ନିଯୁତ୍ତୋ ୱେୱଚନୋ ହାରୋ’’ତିଆନୁସନ୍ଧାଦିଅତ୍ଥୋ ଚ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇତି ୱେୱଚନହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୧୧। ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୩୯। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ୱିଭଙ୍ଗେନ ୱେୱଚନାନି ୱିଭତ୍ତାନି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ''କତମୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ''ଏକଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ୱିୱିଧାହି ଦେସେତୀ''ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମୟା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ''ଯା ପକତିକଥାୟ ଦେସନା''ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ଗହେତବ୍ବୋ।

''ଯାହି ୱିୱିଧାହି ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ଭଗୱା ଦେସେତି, କତମା ତା ୱିୱିଧା ପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଯା ପକତିକଥାୟା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପକତିକଥାୟାତି ଅସ୍ସାଦାଦିପଦତ୍ଥୱିସେସଂ ଅନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଅତ୍ଥସଭାୱେନ ପୱତ୍ତାୟ କଥାୟ ସାଧୁକଂ ମନସିକାରଧମ୍ମକଥାୟ ଯା ଦେସନା ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ୱେନେୟ୍ୟସନ୍ତାନେ ନିକ୍ଖିପତି ପତିଟ୍ଠପେତି ପକାରେନ ଞାପେତି, ତସ୍ମା ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି, ତାୟ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଯା ପଞ୍ଞତ୍ତି 'ପକତିକଥାୟ ଦେସନା'ତି ୱୁତ୍ତା, କତମା ସା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତଥା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କା ଚ ପକତିକଥାୟ ଦେସନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ –''ଇତି 'ପକତିକଥାୟ ଦେସନା'ତି ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ୱିଭଜିତୁଂ 'କା ଚ ପକତିକଥାୟ ଦେସନା'ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା 'ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀ'ତିଆଦିମାହା''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୩୯) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦେସନାଦେସେତବ୍ବସ୍ସ ଭେଦଭାୱେପି ଅଭେଦୋପଚାରେନ ''ଦେସନା ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଦେସନା ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

''କଥଂ ତଂ ସଚ୍ଚପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଭଗୱା ଆହା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଯଥା ଭଗୱା ଆହା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ଭଗୱା ଯଂ ଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଆହ, ତଥା ତେନ ପକାରେନ ସା ପଞ୍ଞତ୍ତି ଜାନିତବ୍ବା। ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଭଗୱା ଆହ, ଅୟଂ ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି, ଛନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି, ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି, ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଆୟତନାନଂ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି, ଦସନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଚ ଲୋକିୟାନେୱ। ପୀଳନସଙ୍ଖତସନ୍ତାପୱିପରିଣାମଟ୍ଠତାସାମଞ୍ଞେନ ଏକତ୍ତଂ ଉପନେତ୍ୱା ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଦସନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନନ୍ତି ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାୟିତ୍ଥିପୁରିସଜୀୱିତମନୱେଦନିନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଦସନ୍ନଂ। ଅନୁଭୱନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ୱେଦନିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଏକନ୍ତି ଗହିତଂ, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନି ପନ ମଗ୍ଗପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ନ ଗହିତାନି।

କବଳୀକାରେତି ଠାନୂପଚାରେନ ୱୋହରିତେ ଓଜାସଙ୍ଖାତେ ଆହାରେ, ରାଗୋ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତ୍ତା ଅନୁସୟୱସେନ, ଆସାୱସେନ ୱା ପତ୍ଥନାୱସେନ ୱା ଅତ୍ଥି ନନ୍ଦୀ। ଅତ୍ଥି ତଣ୍ହାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପତିଟ୍ଠିତଂ ୱିରୁଳ୍ହନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନସମତ୍ଥତାପତ୍ତିୟା ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ପତିଟ୍ଠିତଞ୍ଚେୱ ୱିରୁଳ୍ହଞ୍ଚାତି ଗହେତବ୍ବଂ। ସଙ୍ଖାରାନନ୍ତି ପୁନବ୍ଭୱନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ ଭୱସ୍ସ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିହେତୁକାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ। ଜାତିଜରାମରଣନ୍ତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତନଲକ୍ଖଣା ଜାତି, ନ ଉପ୍ପାଦୋୱ, ପରିପାକଲକ୍ଖଣା ଜରା, ନ ଠିତିଯେୱ, ଭେଦନଲକ୍ଖଣଂ ମରଣଂ, ନ ଭଙ୍ଗମେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସସୋକଂ ସଦରଂ ସୌପାୟାସ''ନ୍ତି।

''ଫସ୍ସେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ…ପେ… ମନୋସଞ୍ଚେତନାୟ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ ଅତ୍ଥି ରାଗୋ…ପେ… ୱଦାମୀ''ତି ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ସମୁଦୟସ୍ସ ଚ ପଭୱସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପଭୱପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

ୱଚ୍ଚୱସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କଥଂ ୱିୱଚ୍ଚୱସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ୱିଭତ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''କବଳୀକାରେ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆହାରେ ନତ୍ଥି ରାଗୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''କବଳୀକାରେ…ପେ… ଅନୁପାୟାସନ୍ତି ୱଦାମୀ''ତି ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାୟ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ସମୁଦୟସ୍ସ ପହାନସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାୟ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ନିରୋଧସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ସଚ୍ଛିକିରିୟାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

୪୦। ୱିୱଚ୍ଚୱସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କଥଂ ସମ୍ମସନୱସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ୱିଭତ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ସମାଧିଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭାୱେଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସମାଧିଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭାୱେଥ…ପେ… ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ''ତି ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାୟ

ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ନିରୋଧସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

ସମ୍ମସନୱସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କଥଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ୱିଭତ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ରୂପଂ, ରାଧ, ୱିକିରଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ରୂପଂ, ରାଧ, ୱିକିରଥ…ପେ… ନିବ୍ବାନ''ନ୍ତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ରୋଧସ୍ସ ନିରୋଧସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିରୋଧପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଅସ୍ସାଦସ୍ସ ନିବ୍ବିଦାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିବ୍ବିଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ନିରୋଧସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

''ରୂପୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣାନି ୱିକିରନ୍ତୋ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୋ ୱିକୀଳଅନିଯଂ କରୋନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାଯ ତଣ୍ହାକ୍ଖଯାଯ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ କିଂ ପଜାନାତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ସୋ 'ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ'ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସୋ 'ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ'ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀତି…ପେ… ନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦାତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ''ତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ସଚ୍ଚାନଂ ପଟିୱେଧସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପଟିୱେଧପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଦସ୍ସନଭୂମିଯା ନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ''ସୋ 'ଇମେ ଆସୱା'ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି…ପେ… 'ଆସୱା ଅସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ'ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ''ତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଖଯେଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଉପ୍ପାଦପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଅନୁପ୍ପାଦେଞାଣସ୍ସ ଓକାସସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଓକାସପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଆରମ୍ଭସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଆରମ୍ଭପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଆସାଟିକାନଂ ଆହଟନାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଆହଟନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଭାୱନାଭୂମିଯା ନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିନିଘାତସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଅଭିନିଘାତପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

୪୧। ୱଚ୍ଚୱସେନ ୱା ୱିୱଚ୍ଚୱସେନ ୱା ଧମ୍ମସମ୍ମସନୱସେନ ୱା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ୱା ପଜାନନୱସେନ ୱା ସଚ୍ଚେସୁ ନାନାୱିଧୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କଥଂ ତେପରିୱଟ୍ଟୱସେନ ସଚ୍ଚେସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ୱିଭତ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ତେପରିୱଟ୍ଟୱସେନ ସଚ୍ଚେସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ – ''ଏୱଂ ୱଚ୍ଚୱିୱଚ୍ଚମୁଖେନ ସମ୍ମସନୌପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧମୁଖେନେୱ ସଚ୍ଚେସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେପରିୱଟ୍ଟୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ମେ ଭିକ୍ଖୱେ'ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪୧) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ପରିଜାନନତୋ ପଚ୍ଚାଯ। ଅନନୁସ୍ସୁତେସୂତି ପରିଜାନନୱସେନ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚଧମ୍ମେସୁ। ଚକ୍ଖୁନ୍ତି ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁ ନାମ। ଯଥାସଭାୱତୋ କିଚ୍ଚପରିଜାନନଟ୍ଠେନ ସଚ୍ଛିକିରିଯପରିଜାନନଟ୍ଠେନ ଞାଣଂ ନାମ। ଯଥାସଭାୱତୋ କିଚ୍ଚପରିଜାନନାଦୀନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପଜାନନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା ନାମ। ତଥା ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ ୱିଜ୍ଜା ନାମ। ଆଲୋକୋଭାସକରଣଟ୍ଠେନ ଆଲୋକୋ ନାମ। ଇଦଂ ଚକ୍ଖାଦିକଂ ସବ୍ବଂ ପଞ୍ଞାୱେୱଚନମେୱ। ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ମେ ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ଉଦପାଦୀ''ତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ସଚ୍ଚାନଂ ଦେସନାଯ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଦେସନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ସୁତମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ ନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ ପୱତ୍ତନାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପୱତ୍ତନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

''ତଂ ଖୋ ପନିଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ…ପେ… ଉଦପାଦୀ''ତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଚିନ୍ତାମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ ନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

''ତଂ ଖୋ ପନିଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞାତଂ…ପେ… ଉଦପାଦୀ''ତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଭାୱନାମଯିଯା ପଞ୍ଞାଯ ନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଅଞ୍ଞାତାୱିନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଧମ୍ମଚକ୍କସ୍ସ ପୱତ୍ତନାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପୱତ୍ତନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

ତେପରିୱଟ୍ଟୱସେନ ସଚ୍ଚେସୁ ନାନାୱିଧୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କଥଂ କୁସଲାକୁସଲାଦିୱସେନ ଦେସିତଧମ୍ମସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ୱିଭତ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତୁଲମତୁଲଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମଚକ୍କସୁତ୍ତେ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ

ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ତୁଲମତୁଲଞ୍ଚା’’ତିଆଦିଗାଥାଯ କଥଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ୱିଭତ୍ତୋ’’ତି ଓଉଦ୍ଧୱା ‘‘ତୁଲମତୁଲଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତୁଲୀଯତି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜୀଯତୀତି ତୁଲଂ, କାମାୱଚରକମ୍ମଂ, ନତ୍ଥି ତୁଲଂ ସଦିସଂ ଅଞ୍ଞଂ ଲୋକିଯକମ୍ମଂ ଅସ୍ସ ମହଗ୍ଗତକମ୍ମସ୍ସାତି ଅତୁଲଂ, ରୂପାରୂପାୱଚରକମ୍ମଂ। ପୁନବ୍ଭୱଂ ସମ୍ଭୱତି ଏତେନ ସଙ୍ଖାରେନାତି ସମ୍ଭୱୋ, ତଂ ସମ୍ଭୱଂ। ପୁନବ୍ଭୱଂ ସଙ୍ଖରୋତୀତି ଭୱସଙ୍ଖାରୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତେ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ରମତୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ। ସମଥୱସେନ ସମାଧିଯତୀତି ସମାହିତୋ। ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୱତୀତି ଅତ୍ତସମ୍ଭୱୋ, ତଂ ଅତ୍ତସମ୍ଭୱଂ। ମୁନି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସମ୍ଭୱଂ ଭୱସଙ୍ଖାରଂ ତୁଲଞ୍ଚ ଅତୁଲଞ୍ଚ ଅୱସ୍ସଜି, ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମାହିତୋ କୱଚଂ ଅଭିନ୍ଦି ଇୱ, ଏୱଂ ଅତ୍ତସମ୍ଭୱଂ ଅଭିନ୍ଦି ପଦାଲଯୀତି ଯୋଜନା କାତଦ୍ଧା। ଅଥ ୱା ମୁନି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ଅନତ୍ତା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା, ନିବ୍ବାନଂ ପନ ନିଚ୍ଚଂ ସୁଖଂ ଅସଙ୍ଖତଂ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ତୁଲଂ ତୁଲଯନ୍ତୋ ଅତୁଲଂ ନିବ୍ବାନଂ ଦିସ୍ୱା ସମ୍ଭୱଂ ଭୱସଙ୍ଖାରଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅୱସ୍ସଜି। କଥଂ ଅୱସ୍ସଜି? ସୋ ହି ମୁନି ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ଚ ହୁତ୍ୱା, ସମଥୱସେନ ଉପଚାରପ୍ପନାସୁ ସମାହିତୋ ଚ ହୁତ୍ୱା କୱଚଂ ଅଭିନ୍ଦି ଇୱ, ଏୱଂ ଅତ୍ତସମ୍ଭୱଂ ଅତ୍ତନି ସଞ୍ଜାତଂ କିଲେସଂ ଅଭିନ୍ଦି ପଦାଲଯି, କିଲେସାଭାୱେନ କମ୍ମଞ୍ଚ ଜହୀତି ଗାଥାତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

‘‘ତୁଲମତୁଲଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ‘‘ଭୱସଙ୍ଖାରମୱସ୍ସଜି ମୁନୀ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ସମୁଦଯସ୍ସ ପରିଚ୍ଚାଗସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପରିଚ୍ଚାଗପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମାହିତୋ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି କାଯଗତାଯ ସତିଯା ଭାୱନାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯ ଠିତିଯା ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଠିତିପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ‘‘ଅଭିନ୍ଦି କୱଚମିୱତ୍ତସମ୍ଭୱ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନିବ୍ବିଦାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଅଭିନିବ୍ବିଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ଉପାଦାନସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଉପାଦାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଅୱିଜ୍ଜାଣ୍ଡକୋସାନଂ ପଦାଲନାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପଦାଲପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ‘‘ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିପ୍ପଭେଦୋ କେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ଓଉଦ୍ଧୱା ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ଭଗୱା ଯଂ ‘‘ତୁଲମତୁଲ’’ନ୍ତିଆଦିଗାଥମାହ, ତଥାସମ୍ଭୱତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ଗାଥାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିପ୍ପଭେଦୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି।

‘‘ତୁଲମତୁଲଞ୍ଚା’’ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିପ୍ପଭେଦୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ।

‘ଯୋ ଦୁକ୍ଖମଦ୍ଦକ୍ଖି ଯତୋନିଦାନଂ, କାମେସୁ ସୋ ଜନ୍ତୁ କଥଂ ନମେଯ୍ୟ;

କାମା ହି ଲୋକେ ସଙ୍ଗୋତି ଞତ୍ୱା, ତେସଂ ସତୀମା ୱିନଯାଯ ସିକ୍ଖେ’ତି। –

ଗାଥାଯଂ ପନ କଥଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ୱିଭତ୍ତୋ’’ତି ଓଉଦ୍ଧୱା ‘‘ଯୋ ଦୁକ୍ଖମଦ୍ଦକ୍ଖୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ ଜନ୍ତୁ ଯତୋନିଦାନଂ ସଦ୍ଧଂ ତେଭୂମକଂ ହେତୁଫଲଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି, ସୋ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ ଜନ୍ତୁ କାମେସୁ କଥଂ ନମେଯ୍ୟ ନମେତୁଂ ନାରହତି। କାମା ଲୋକେ ‘‘ସଙ୍ଗୋ’’ତି ହି ଯସ୍ମା ପସ୍ସିତବ୍ବା, ତସ୍ମା ନମେତୁଂ ନାରହତି, ଇତି ଏତଂ ଦୁକ୍ଖଭାୱଂ ଦୁକ୍ଖହେତୁଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ତେସଂ କାମାନଂ ୱିନଯାଯ ୱୂପସମାଯ ସତିମା କାଯଗତାସତିସମ୍ପନ୍ନୋ ତୀଣି ସିକ୍ଖାନି ସିକ୍ଖେ ସିକ୍ଖେଯ୍ୟାତି ଗାଥାତ୍ଥୋ ସଙ୍ଖେପେନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪୧) ପନ ୱିତ୍ଥାରେନ ସଂୱଣ୍ଣିତୋ।

‘‘ଯୋ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱେୱଚନସ୍ସ ଚ ପରିଞ୍ଞାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି, ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ହୋତି। ‘‘ଯତୋନିଦାନ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ସମୁଦଯସ୍ସ ପଭୱସ୍ସ ଚ ପହାନସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପଭୱପଞ୍ଞତ୍ତି ଚେୱ ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ହୋତି। ‘‘ଅଦ୍ଦକ୍ଖୀ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ଞାଣଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱେୱଚନସ୍ସ ଚ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚେୱ ପଟିୱେଧପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ହୋତି। ‘‘କାମେସୁ ସୋ ଜନ୍ତୁ କଥଂ ନମେଯ୍ୟା’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି କାମତଣ୍ହାଯ ୱେୱଚନସ୍ସ ଚ ଅନଭିନିୱିସସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚେୱ ଅନଭିନିୱେସପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ହୋତି। ‘‘କାମା ହି ଲୋକେ ସଙ୍ଗୋତି ଞତ୍ୱା’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି କାମାନଂ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକତୋ ଦସ୍ସନସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଦସ୍ସନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। କାମା ହି ଅନତ୍ଥଜାନନତୋ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକସଦିସା।

‘‘କୀଦିସା ହୁତ୍ୱା ଅନତ୍ଥଜନକା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘କାମା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କାମା ରାଗଗ୍ଗିଆଦୀହି ଅନ୍ତୋଦଯ୍ହନତୋ ଅଙ୍ଗାରକାସୂପମା ଚ, ପୂତିଭାୱାପଜ୍ଜନତୋ ମଂସପେସୂପମା ଚ, ବହି ଅଞ୍ଞେନ ଦଯ୍ହନତୋ ପାୱକକପ୍ପା ଜଲିତଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୂପମା ଚ, ପତିଟ୍ଠାନାଭାୱତୋ ପପାତୂପମା ଚ, ୱିସସଦିସେହି ଦୋସାଦୀହି ପରହିଂସନତୋ ଉରଗୋପମା ଚ। ‘‘ତେସଂ ସତୀମା’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ପହାନାଯ ଅପଚଯସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଅପଚଯପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, କାଯଗତାଯ ସତିଯା ନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ

ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ୱିନଯାଯ ସିକ୍ଖେ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତିରାଗୱିନଯସ୍ସ ଦୋସୱିନଯସ୍ସ ମୋହୱିନଯସ୍ସ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପଟିୱେଧପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ଜନ୍ତୂ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ଯୋଗିସ୍ସ ୱେୱଚନସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

‘‘ଜନ୍ତୂତି ସାମଞ୍ଞସଦ୍ଦୱାଚକୋ ସଦ୍ଦୋ କସ୍ମା ଯୋଗିୱାଚକୋତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଦା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋଗୀ ଯଦା ଯସ୍ମିଂ କାଲେ କାମା ସଙ୍ଗୋତି ପଜାନାତି, ତଦା ତସ୍ମିଂ କାଲେ ସୋ ଯୋଗୀ କାମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ କୁସଲେ ଧମ୍ମେ କାଯଗତାସତିଆଦୀହି ଉପ୍ପାଦଯତି, ସୋ କୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଯୋଗୀ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯ ୱାଯମତି କୁସଲୱୀରିଯଂ କରୋତି, ତସ୍ମା ଯୋଗୀୱାଚକୋ ଜନ୍ତୁସଦ୍ଦୋତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ। ‘‘ଜନ୍ତୂ’’ତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ଝାନଧମ୍ମାଦିକସ୍ସ ପତ୍ତିଯା ୱାଯାମସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ୱାଯାମପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଓରମତ୍ତିକାଯ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ସୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦାଯ ୱାଯମତୀ’’ତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱାଯାମପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ହେତୁସୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଠିତିଯା ୱାଯମତୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତି କତମା ପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନ’’ନ୍ତିଆଦିମ୍ହି ‘‘ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଠିତିଯା ୱାଯମତୀ’’ତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଭାୱନାଯ ଅପ୍ପମାଦସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଅପ୍ପମାଦପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆରକ୍ଖସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଆରକ୍ଖପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖାଯ ଠିତିଯା ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଠିତିପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘କେନ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିଭାଗୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ଯୋ ଦୁକ୍ଖମଦ୍ଦକ୍ଖି ଯତୋନିଦାନ’’ନ୍ତିଆଦିଗାଥାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିଭାଗୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ।

‘‘ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ ଲୋକୋ, ଭବ୍ବରୂପୋୱ ଦିସ୍ସତି;

ଉପଧିବନ୍ଧନୋ ବାଲୋ, ତମସା ପରିୱାରିତୋ;

ଅସ୍ସିରୀ ୱିଯ ଖାଯତି, ପସ୍ସତୋ ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚନନ୍ତି। –

ଗାଥାଯଂ ପନ କଥଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିଭାଗୋ ୱିଭତ୍ତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋତି ମୋହହେତୁକେହି ସଂଯୋଜନେହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଲୋକୋତି ଅପ୍ପହୀନସଂଯୋଜନୋ ସତ୍ତଲୋକୋ। ଭବ୍ବରୂପୋୱଦିସ୍ସତୀତି ଅଭବ୍ବୋପି ଅତ୍ତା ଭବ୍ବରୂପୋୱ ଭବ୍ବଜାତିକୋ ୱିଯ ବାଲାନଂ ଅୱିପସ୍ସକାନଂ ଦିସ୍ସତି। ଉପଧିବନ୍ଧନୋତି କିଲେସୂପଧୀହି ବନ୍ଧିତବ୍ବୋ। ଯୁ-ପଚ୍ଚଯୋ ହି କମ୍ମତ୍ଥେ ୱିହିତୋ। ଉପଧୀସୁ ୱା କିଲେସାନଂ ବନ୍ଧନଂ ଯସ୍ସ ବାଲସ୍ସାତି ଉପଧିବନ୍ଧନୋ। ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥୱିଯୋ ଲାତି ଗଣ୍ହାତୀତି ବାଲୋ। ତମସା ସମ୍ମୋହେନ ପରିୱାରିତୋ ପଟିଚ୍ଛାଦିତୋ ପଣ୍ଡିତାନଂ ୱିପସ୍ସକାନଂ ଅସ୍ସିରୀ ୱିଯ ସିରୀୱିରହିତୋ ୱିଯ ଖାଯତି ଉପଟ୍ଠାତି। ପସ୍ସତୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ କିଞ୍ଚନଂ ନତ୍ଥୀତି ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

‘‘ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ ଲୋକୋ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ମୋହସୀସେନ ଗହିତାନଂ ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ଦେସନାଯ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଦେସନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ଭବ୍ବରୂପୋୱ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ଲୋକସ୍ସ ୱିପରୀତସ୍ସ ୱିପରୀତାକାରେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ୱିପରୀତପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ଉପଧିବନ୍ଧନୋ ବାଲୋ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ପାପକାନଂ ଇଚ୍ଛାୱଚରାନଂ ପଭୱସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପଭୱପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ଉପଧିବନ୍ଧନୋ ବାଲୋ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ବନ୍ଧନକିଚ୍ଚସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ କିଚ୍ଚପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ଉପଧିବନ୍ଧନୋ ବାଲୋ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି କିଲେସାନଂ ବନ୍ଧନବଲମୂହନବଲାନଂ ପଞ୍ଞାପନତୋ ବଲପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ଉପଧିବନ୍ଧନୋ ବାଲୋ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିରୁହନାଯ ପଞ୍ଞାପନତୋ ୱିରୁହନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ତମସା ପରିୱାରିତୋ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରସ୍ସ ଦେସନାଯ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଦେସନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱେୱଚନସ୍ସ ଚ ପଞ୍ଞାପନତୋ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ଅସ୍ସିରୀ ୱିଯ ଖାଯତୀ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଦସ୍ସନକିରିଯାଯ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଦସ୍ସନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ଅସ୍ସିରୀ ୱିଯ ଖାଯତୀ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁସ୍ସ ନିକ୍ଖେପସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ପସ୍ସତୋ ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚନ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ଅରିଯାନଂ ପଟିୱେଧସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ପଟିୱେଧପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

‘‘କତମଂ କିଞ୍ଚନ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ରାଗୋ କିଞ୍ଚନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିଭାଗୋ କଥଂ ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିଭାଗସ୍ସ ସଚ୍ଚତୋ ଭଗୱା ଯଂ ‘‘ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ’’ତିଆଦିମାହ, ତଥାସଚ୍ଚତୋ ତାଯ ଗାଥାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିଭାଗୋ ଗାଥାନୁସାରେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ।

‘‘ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦିଗାଥାୟ ପଞ୍ଞତ୍ତିପ୍ପଭେଦୋ ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତ’ନ୍ତିଆଦିପାଠସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିପ୍ପଭେଦୋ କଥଂ ୱିଭତ୍ତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିପାଠଇମାହ। ‘‘ସା ପନ ପାଠଇ କିମତ୍ଥଂ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତା’’ତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ? ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ନିବ୍ବାନଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ‘‘ଅତ୍ଥି ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି ୱଚନଂ ସସୱିସାଣୱଚନଂ ୱିୟ ଅନତ୍ଥଂ, ୱୋହାରମତ୍ତମେତନ୍ତି ୱଦନ୍ତାନଂ ମିଚ୍ଛାୱାଦଂ ଭଞ୍ଜିତୁଂ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କୁତୋଚିପି ଅଜାତତ୍ତା ଅଭୂତତ୍ତା ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ। ପଚ୍ଚୟେହି ଅକତତ୍ତା ଅକତଂ। ସଙ୍ଖତାଭାୱତୋ ଅସଙ୍ଖତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥି। ଏତଂ ଅଜାତାଦିକଂ ନିବ୍ବାନଂ ନୋ ଚେ ଅଭୱିସ୍ସ, ଏୱଂ ସତି ନିସ୍ସରଣଂ ନ ପଞ୍ଞାୟେଥ, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ଅରିୟମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଆରମ୍ମଣତ୍ତା, ମଗ୍ଗଫଲାନଞ୍ଚ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନତୋ, ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ଚ ତିୱିଧସ୍ସ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅପୱଟ୍ଟନତୋ ଅଜାତାଦିକଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥିୟେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତଂ…ପେ… ଅସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତି ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଦେସନାପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ହୋତି। ‘‘ନୟିଧ ଜାତସ୍ସ…ପେ… ପଞ୍ଞାୟେଥା’’ତି ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ସଙ୍ଖତସ୍ସ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ଉପନୟନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ହୋତି। ‘‘ୟସ୍ମା ଚ…ପେ… ଅସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତି ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଜୋତନାପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ହୋତି। ‘‘ୟସ୍ମା ଜାତସ୍ସ…ପେ… ପଞ୍ଞାୟତୀ’’ତି ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସଂସାରତୋ ନିୟ୍ୟାନିକପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ହୋତୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତିୱିସେସୋ ପଣ୍ଡିତେହି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ।

‘‘ୟଥାୱୁତ୍ତୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିପ୍ପଭେଦୋ କେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହ ଭଗୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତେନାହ ଆୟସ୍ମା’’ତିଆଦ୍ୟାନୁସନ୍ଧାଦିଅତ୍ଥୋ ଚେୱ ‘‘ନିୟୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ’’ତି ଅନୁସନ୍ଧାଦିଅତ୍ଥୋ ଚ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇତି ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୧୨। ଓତରଣହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୪୨। ୟେନ ୟେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୱିଭଙ୍ଗେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ଓତରଣୋ ହାରୱିଭଙ୍ଗୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଓତରଣୋ ହାରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଓତରଣୋ ହାରୋ ଓତରଣହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ୟୋ ଚ ପଟିଚ୍ଚୁପ୍ପାଦୋ’’ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମୟା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ସବ୍ବଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଓତରଣୋ ହାରୋ ଓତରଣହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ଗହେତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ପାଠେ ‘‘କତମେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦୟୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କତମେହି ନିଦ୍ଧାରିତେହି ଧମ୍ମେହି ଓତରତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଇମସ୍ମିଂ ପାଠେ ଇମେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦୟୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଇମେହି ନିଦ୍ଧାରିତେହି ଧମ୍ମେହି ଓତରତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ସବ୍ବଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧନ୍ତି କାମଧାତୁତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଉପରିଭାଗେ ପୱତ୍ତାୟ ରୂପଧାତୁଅରୂପଧାତୁୟା। ଅଧୋତି ରୂପଧାତୁତୋ ହେଟ୍ଠାଭାଗେ ପୱତ୍ତାୟ କାମଧାତୁୟା। ସବ୍ବଧୀତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ କାମରୂପଅରୂପଧାତୁମ୍ହି। ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ ଅସେକ୍ଖୋ। ଅୟଂ ସେକ୍ଖୋ ଦସ୍ସନମଗ୍ଗେନ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ସମୁଗ୍ଘାତତ୍ତା ‘‘ଅହଂ ଅସ୍ମୀ’’ତି ଅନାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତି। ଏୱଂ ସେକ୍ଖାୟ ୱିମୁତ୍ତିୟା ଚେୱ ଅସେକ୍ଖାୟ ୱିମୁତ୍ତିୟା ଚ ସେକ୍ଖୋ ଚେୱ ଅସେକ୍ଖୋ ଚ ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ ଓଘଂ ଅପୁନବ୍ଭୱାୟ ୱିମୁତ୍ତୋ ଉଦତାରୀତି ଗାଥାତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ତସ୍ମିଂ ଗାଥାପାଠେ ‘‘କତମେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କତମେହି ଓତରତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଉଦ୍ଧନ୍ତି ରୂପଧାତୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଦ୍ଧନ୍ତି ମନୁସ୍ସଲୋକତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଚାତୁମହାରାଜିକାଦୟୋପି ଗହିତାତି ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ତଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ‘‘ରୂପଧାତୁ ଅରୂପଧାତୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧୋତି ମନୁସ୍ସଭୱତୋ ଅଧୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅପାୟଭୂମିୟୋ ଚ ଗହିତାତି ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ତଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ‘‘କାମଧାତୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଧୀତି ଚତୁଭୂମିକେତି ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ‘‘ତେଧାତୁକେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଂ ଅସେକ୍ଖା ୱିମୁତ୍ତୀତି ୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ଅସେକ୍ଖସ୍ସ ୟା ୱିରାଗତା ଅତ୍ଥି, ଅୟମ୍ପି ୱିରାଗତା ଅସେକ୍ଖଫଲୱିମୁତ୍ତି। ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ସବ୍ବଧି

ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ’’ତି ପାଠେ ଖ୍ୱଉପ୍ପକାରା ଅଯଂ ଅସେକ୍ଖା ୱିମୁତ୍ତି ନିଦ୍ଧାରିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଦ୍ଧାରିତାଯ ଅସେକ୍ଖାଯ ୱିମୁତ୍ତିଯା ଯାନି ସଦ୍ଧାଦିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନି, ତାନିଯେୱ ଅସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଭୱନ୍ତି। ଅଯଂ ଖ୍ୱଉପ୍ପକାରା ଓତରଣା ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ୱିମୁତ୍ତିଯା ଓତରଣା ନାମ ପଞ୍ଚେସନା ନାମ।

ତାନିଯେୱ ଅସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱିଜ୍ଜାଯ ଉପକାରକତ୍ତା, ପଞ୍ଚଞ୍ଚାପଦଟ୍ଠାନତ୍ତା ୱା ୱିଜ୍ଜା ଭୱନ୍ତି। ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦା ତାଦିସାଯ ୱିଜ୍ଜାଯ ଉପ୍ପାଦା ଉପ୍ପାଦହେତୁତୋ ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିରୋଧୋ ହୋତି…ପେ… ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତି, ଅଯଂ ଖ୍ୱଉପ୍ପକାରା ଓତରଣା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେହି ଓତରଣା ନାମ।

ତାନିଯେୱ ଅସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତାନି ସଦ୍ଧାୱୀରିଯେହି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନତୋ, ସତିଯା ଚ ପଞ୍ଚଞ୍ଚାନୁୱତ୍ତକତ୍ତା। ସେସା ଖ୍ୱଉନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ସବ୍ବଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ’’ତି ପାଠେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଓତରଣା ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘ଅଯଂ ଅହସ୍ମୀତି ଅନାନୁପସ୍ସୀ’’ତି ପାଠେ ‘‘କତମେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କତମେହି ଓତରଣେହି ଓତରତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅଯଂ ଅହସ୍ମୀତି ଅନାନୁପସ୍ସୀତି ଅଯଂ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋ ଅଯଂ ସେକ୍ଖୋ ‘‘ଅହମସ୍ମୀ’’ତି ନାନୁପସ୍ସୀ, ତସ୍ସ ସେକ୍ଖସ୍ସ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ଯୋ ସମୁଗ୍ଘାତୋ ଅତ୍ଥି, ଯା ସମୁଗ୍ଘାତସଙ୍ଖାତା ସମୁଗ୍ଘାତୱିମୁତ୍ତି ସେକ୍ଖା ୱିମୁତ୍ତି ହୋତି, ତସ୍ସା ସେକ୍ଖାଯ ୱିମୁତ୍ତିଯା ଯାନି ସଦ୍ଧାଦିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନି, ତାନିଯେୱ ସେକ୍ଖାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଭୱନ୍ତି। ଅଯଂ ଖ୍ୱଉପ୍ପକାରା ଓତରଣା ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଓତରଣା ନାମ। ସେସା ଖ୍ୱଉନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୩। ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ’’ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ଓତରଣା ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତ’’ନ୍ତିଆଦିପାଠେ ‘‘କତମେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କତମେହି ଓତରତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତଂ, ଅନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତଂ ନତ୍ଥୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିସ୍ସିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚଲିତଂ ଚଲନଂ ଅତ୍ଥି, ଅନିସ୍ସିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚଲିତଂ ଚଲନଂ ନତ୍ଥି। ଚଲିତେ ଚଲନେ ଅସତି ପସ୍ସଦ୍ଧି ଭୱତି, ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ସତି ୱିଜ୍ଜମାନାଯ ନତି ନ ହୋତି, ନତିଯା ଅସତି ଅୱିଜ୍ଜମାନାଯ ଆଗତିଗତି ନ ହୋତି, ଆଗତିଗତିଯା ଅସତି ଅୱିଜ୍ଜମାନାଯ ଚୁତୂପପାତୋ ନ ହୋତି, ଚୁତୂପପାତେ ଅସତି ଅୱିଜ୍ଜମାନେ ଇଧ ଛସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନେସୁ ଅତ୍ତାନଂ ନେୱ ପସ୍ସତି, ହୁରଂ ୱା ଛସୁ ବାହିରାଯତନେସୁ ଅତ୍ତାନଂ ନ ପସ୍ସତି, ଉଭଯଂ ଅନ୍ତରେନ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଫସ୍ସାଦିସମୁଦାଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅତ୍ତାନଂ ନ ପସ୍ସତି, ଏସୋୱ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା’’ତିଆଦିକୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅୱସାନଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନିସ୍ସିତସ୍ସଚଲିତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ନିସ୍ସଯୋ କତିୱିଧୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତନ୍ତି ନିସ୍ସଯୋ ନାମ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଦୁୱିଧେସୁ ତଣ୍ହାନିସ୍ସଯଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯେସୁ ଯା ଚେତନା ରତ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିଦ୍ଧାରିତା, ଅଯଂ ଚେତନାଧମ୍ମୋ ତଣ୍ହାନିସ୍ସଯୋ ନାମ। ଯା ଚେତନା ମୂଳ୍ହସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିଦ୍ଧାରିତା। ଅଯଂ ଚେତନାଧମ୍ମୋ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯୋ ନାମ। ସା ଦୁୱିଧା ଚେତନା ପନ ସଙ୍ଖାରା ନାମ। ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ସବ୍ବୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ନିଦ୍ଧାରିତୋ। ଅଯଂ ଖ୍ୱଉପ୍ପକାରା ଓତରଣା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେହି ଓତରଣା ନାମ।

ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ତଣ୍ହାନିସ୍ସଯଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯେ ଯା ୱେଦନା ରତ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିଦ୍ଧାରିତା, ଅଯଂ ସୁଖା ୱେଦନା। ଯା ଚେତନା ସମ୍ମୂଳ୍ହସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିଦ୍ଧାରିତା, ଅଯଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସେସା ଖ୍ୱଉନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୪। ‘‘ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତ’’ନ୍ତିଆଦିପାଠେ ଓତରଣା ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା।

‘‘ଯେ କେଚି ସୋକା ପରିଦେୱିତା ୱା…ପେ…

ପିଯଂ ନ କଯିରାଥ କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେ’’ତି। –

ଗାଥାପାଠେ ‘‘କତମେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କତମେହି ଓତରତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯେ କେଚି ସୋକା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ କେଚି ସୋକା ୱା ଯା କାଚି ପରିଦେୱିତା ୱା ଅନେକରୂପା ଯା କାଚି ଦୁକ୍ଖା ୱା ଲୋକସ୍ମିଂ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ଏତେ ସୋକାଦଯୋ ପିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଭୱନ୍ତି, ପିଯେ ଅସନ୍ତେ ଏତେ ସୋକାଦଯୋ ନ ଭୱନ୍ତି। ତସ୍ମା ପିଯେ ଅସନ୍ତେ ସୋକାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଯେସଂ ୱୀତସୋକାନଂ କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେପି ନତ୍ଥି, ତେ ୱୀତସୋକା ସୁଖିନୋ ଭୱନ୍ତି। ତସ୍ମା ୱୀତସୋକାନଂ ସୁଖସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅସୋକଂ ୱିରଜଂ ପତ୍ଥଯାନୋ ସପ୍ପୁରିସୋ କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେ ପିଯଂ ନ କଯିରାଥାତି ଗାଥାତ୍ଥୋ।

‘‘ଯେ କେଚି ସୋକା ପରିଦେୱିତା ୱା, ଦୁକ୍ଖା ଚ ଲୋକସ୍ମିମନେକରୂପା ପିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଭୱନ୍ତି ଏତେ’’ତି ଏତ୍ଥ ପାଠେ ଯା ୱେଦନା ନିଦ୍ଧାରିତା, ଅଯଂ

ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା। ସେସା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

‘‘ଯେ କେଚି ସୋକା’’ତିଆଦିଗାଥାପାଠେ ଓତରଣା ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା , ‘‘କାମଂ କାମଯମାନସ୍ସା’’ତିଆଦିଗାଥାପାଠେ ‘‘କତମେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା କତମେହି ଓତରତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘କାମଂ କାମଯମାନସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସଂ ଗାଥାଯଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୱ।

ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ‘‘ପୀତିମନୋ ହୋତୀ’’ତି ପାଠେ ଯା ପୀତିମନତା ୱୁତ୍ତା ନିଦ୍ଧାରିତା, ଅଯଂ ପୀତିମନତା ଅନୁନଯୋ ହୋତି। ‘‘ସଲ୍ଲୱିଦ୍ଧୋୱ ରୁପ୍ପତୀ’’ତି ପାଠେ ଯଂ ରୁପ୍ପନଂ ଆହ, ଇଦଂ ରୁପ୍ପନଂ ପଟିଘଂ ହୋତି, ଅନୁନଯୋ ଚ ପଟିଘଞ୍ଚ ନିଦ୍ଧାରିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଅନୁନଯେ ଚ ପଟିଘେ ଚ ନିଦ୍ଧାରିତେ କତମୋ ଧମ୍ମୋ ନିଦ୍ଧାରିତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅନୁନଯୋ ପଟିଘଞ୍ଚ ପନ ତଣ୍ହାପକ୍ଖୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାପକ୍ଖୋତି ତଣ୍ହାପକ୍ଖତ୍ତା ତଣ୍ହା ନିଦ୍ଧାରିତା। ‘‘ଅନୁନଯୋ ତଣ୍ହାପକ୍ଖୋ ହୋତୁ, ପଟିଘଂ ପନ ତଣ୍ହାପକ୍ଖଂ ନ ସିଯା’’ତି ଚେ ୱଦେଯ୍ଯ? ପଟିଘସ୍ସ ଅତ୍ତସିନେହୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ପଟିଘମ୍ପି ତଣ୍ହାପକ୍ଖଂ ହୋତି। ‘‘ତଣ୍ହାଯ ନିଦ୍ଧାରିତାଯ କତମୋ ନିଦ୍ଧାରିତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତଣ୍ହାଯ ଚ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦସନ୍ନଂ ରୂପାଯତନାନଂ ତଣ୍ହାଯ ପଦଟ୍ଠାନତ୍ତା ଦସ ରୂପାନି ଆଯତନାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନି। ଅଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଓତରଣା ଆଯତନେହି ଓତରଣା ନାମ। ସୁତ୍ତେ ଆଗତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦଯୋ ତେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ନଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତା, ସୁତ୍ତନ୍ତମୁଖେନ ୱା ନିଦ୍ଧାରିତା, ତେନ…ପେ… ନଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତେସୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦୀସୁ ଯୋ ସଂୱଣ୍ଣନାନଯୱିସେସୋ ତଦତ୍ଥୱାଚକୱସେନ ୱା ତଦତ୍ଥଞାପକୱସେନ ୱା ଓତରତି ପୱିସତି ସମୋସରତି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାନଯୱିସେସୋ ଓତରଣୋ ହାରୋ ନାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସେସେସୁପି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଓତରଣା ଗହେତବ୍ବା। ‘‘ତେନାହ ଆଯସ୍ମା’’ତିଆଦ୍ଯାନୁସନ୍ଧ୍ୟାଦିଅତ୍ଥୋ ଚେୱ ‘‘ନିଯୁତ୍ତୋ ଓତରଣୋ ହାରୋ’’ତି ଅନୁସନ୍ଧ୍ୟାଦିଅତ୍ଥୋ ଚ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇତି ଓତରଣହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୧୩। ସୋଧନହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୪୫। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଓତରଣହାରୱିଭଙ୍ଗେନ ଓତରେତବ୍ବା ସୁତ୍ତତ୍ଥା ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ସୋଧନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ସୋଧନୋ ହାରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ସୋଧନୋ ହାରୋ ସୋଧନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତମ୍ହି ପଞ୍ହେ’’ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମଯା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ‘‘ଯଥା ଆଯସ୍ମା ଅଜିତୋ’’ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ସୋଧନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ଗହେତବ୍ବୋ। ‘‘କଥଂ ତତ୍ଥ ପଞ୍ହେ ସୋଧନୋ ହାରୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଥା ଆଯସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ଆଯସ୍ମା ଅଜିତୋ ପାରାଯନେ ଭଗୱନ୍ତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି, ତଥା ତେନ ପକାରେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତମ୍ହି ପଞ୍ହେ ଅଯଂ ସୋଧନୋ ହାରୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋତି। ‘‘ନିଯମେତ୍ୱା ୱିଭଜେହୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ନିଯମେତ୍ୱା ୱିଭଜିତୁଂ ‘‘କେନସ୍ସୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗାଥାତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋୱ।

‘‘କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ, କେନସ୍ସୁ ନପ୍ପକାସତି;

କିସ୍ସାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂସି, କିଂସୁ ତସ୍ସ ମହବ୍ଭଯ’’ନ୍ତି। –

ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପୱତ୍ତଗାଥାଯଞ୍ଚ –

‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ, (ଅଜିତାତି ଭଗୱା,)

ୱିୱିଚ୍ଛା ପମାଦା ନପ୍ପକାସତି;

ଜପ୍ପାଭିଲେପନଂ ବ୍ରୂମି, ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭୟ''ନ୍ତି। –

ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତଗାଥାୟଞ୍ଚାତି ଇମାସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଗାଥାସୁ ''କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତି ଇମିନା ପଦେନ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତେ ''ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତି ଇମିନା ପଦେନ ଭଗୱା ''କେନସ୍ସୁ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତି ପଦଂ ତଦତ୍ଥେ ଅଞ୍ଞାଣସଂସୟାଦିମଲାନଂ ଅପନୟନେନ ସୋଧେତି। ତଦତ୍ଥେ ହି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେ ଅଞ୍ଞାଣସଂସୟାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଅତ୍ଥୋ ସୋଧିତୋ ନାମ, ଅତ୍ଥେ ଚ ସୋଧିତେ ପଦମ୍ପି ସୋଧିତଂଯେୱ। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ – ''ତଦତ୍ଥସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪୫), ଟୀକାୟଞ୍ଚ ''ତଦ୍ୱିସୟଅଞ୍ଞାଣସଂସୟାଦିମଲାପନୟନେନ ସୋଧେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନୋ ଚ ଆରମ୍ଭନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଆରଭିତବ୍ବଂ ସବ୍ବଗାଥାପଦଂ, ଗାଥାତ୍ଥଂ ୱା, ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ଅପରିୟୋସିତତ୍ତା ଭଗୱା ''ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନିୱୁତୋ ଲୋକୋ''ତି ଏତ୍ତକେନେୱ ପଦେନ ସୋଧେତି। ସେସେସୁପି ଏସ ନୟୋ।

''କିଂସୁ ତସ୍ସ ମହବ୍ଭୟ''ନ୍ତି ଇମିନା ପଦେନ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତେ ''ଦୁକ୍ଖମସ୍ସ ମହବ୍ଭୟ''ନ୍ତି ପଦେନ ଭଗୱତା ଆରଦ୍ଧୋ ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ ସୁଦ୍ଧୋ ସୋଧିତୋ ହୋତି। ସେସଗାଥାସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଯତ୍ଥ ପଞ୍ହେ ଏୱଂ ନିରୱସେସୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ଆରଦ୍ଧୋ ସୁଦ୍ଧୋ ସୋଧିତୋ ଭୱତି, ସୋ ପଞ୍ହୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ସୋଧିତୋ ଭୱତି। ଯତ୍ଥ ପଞ୍ହେ ଏୱଂ ନିରୱସେସୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ଆରଦ୍ଧୋ ଯାୱ ଅସୁଦ୍ଧୋ ଅସୋଧିତୋ ଭୱତି, ତାୱ ସୋ ପଞ୍ହୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ସୋଧିତୋ ନ ଭୱତୀତି ଯୋଜନା। ''ତେନାହା''ତିଆଦ୍ୟାନୁସନ୍ଧ୍ୟାଦ୍ୱତ୍ଥୋ ଚେୱ ''ନିୟୁତ୍ତୋ ସୋଧନୋ ହାରୋ''ତି ଅନୁସନ୍ଧ୍ୟାଦ୍ୱତ୍ଥୋ ଚ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇତି ସୋଧନହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୧୪। ଅଧିଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୪୬। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ୱିଭଙ୍ଗେନ ପଞ୍ହାଦୟୋ ସୋଧିତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ''କତମୋ ଅଧିଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପଟିନିଦ୍ଦେସତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ ଅଧିଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ''ଏକତ୍ତତାୟ ଧମ୍ମା, ଯେପି ଚ ୱେମତ୍ତତାୟ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା''ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମୟା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ''ଯେ ତତ୍ଥ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତଥା ତେ ଧାରୟିତବ୍ବା''ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଅଧିଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ଗହେତବ୍ବୋ।

''ଯେ ଧମ୍ମା ସୁତ୍ତେସୁ ଏକତ୍ତତାୟ ଚ ୱେମତ୍ତତାୟ ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତେ ଧମ୍ମା କିଂ ପନ ତଥେୱ ଧାରୟିତବ୍ବା , ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞଥାପି ୱିକପ୍ପୟିତବ୍ବା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଯେ ତତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେସୁ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଯେ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାଦୟୋ ଧମ୍ମା ଏକତ୍ତତାୟ ଚ ୱେମତ୍ତତାୟ ଚ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତେ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାଦୟୋ ଧମ୍ମା ତଥା ଏକତ୍ତତାୟ ଚ ୱେମତ୍ତତାୟ ଚ ଧାରୟିତବ୍ବା ଉପଲକ୍ଖିତବ୍ବା, ନ ଅଞ୍ଞଥା ୱିକପ୍ପୟିତବ୍ବା।

''ସାମଞ୍ଞକପ୍ପନାୟ ୱୋହାରଭାୱେନ ଅନୱଟ୍ଠାନତୋ କତମା ଏକତ୍ତତା, କତମା ୱେମତ୍ତତା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଏକତ୍ତତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଜାତିଆଦିୱିସେସମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ଦୁକ୍ଖସାମଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅୟଂ ଦୁକ୍ଖସାମଞ୍ଞତା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଏକତ୍ତତା ନାମ। ''ତତ୍ଥ କତମଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତା ''ଜାତି ଦୁକ୍ଖା, ଜରା ଦୁକ୍ଖା…ପେ॥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ଜାତିଆଦିୱିସେସମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ଦୁକ୍ଖୱିସେସତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅୟଂ ଦୁକ୍ଖୱିସେସତା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱେମତ୍ତତା ନାମ। ତତ୍ଥାତି ଯେ ଦୁକ୍ଖାଦୟୋ ଧମ୍ମା ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତା, ତତ୍ଥ ତେସୁ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ।

ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋତି ''ତଣ୍ହା ପୋନୋଭୱିକା''ତି ୱିସେସମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ସମୁଦୟସାମଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅୟଂ ସମୁଦୟସାମଞ୍ଞତା ସମୁଦୟସ୍ସ ଏକତ୍ତତା ନାମ। ''ତତ୍ଥ କତମୋ ସମୁଦୟୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ଯାୟଂ ତଣ୍ହା…ପେ… ୱିଭୱତଣ୍ହା''ତି ୱିସେସଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ସମୁଦୟୱିସେସତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅୟଂ ସମୁଦୟୱିସେସତା ସମୁଦୟସ୍ସ ୱେମତ୍ତତା ନାମ।

ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋତି ‘‘ତସ୍ସାଯେୱ ତଣ୍ହାଯ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧୋ’’ତି ୱିସେସମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ନିରୋଧସାମଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ନିରୋଧସାମଞ୍ଞତା ନିରୋଧସ୍ସ ଏକତ୍ତତା ନାମ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଯୋ ତସ୍ସାଯେୱ ତଣ୍ହାଯ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧୋ ଚାଗୋ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ମୁତ୍ତି ଅନାଲଯୋ’’ତି ୱିସେସମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ନିରୋଧୱିସେସତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ନିରୋଧୱିସେସତା ନିରୋଧସ୍ସ ୱେମତ୍ତତା ନାମ।

ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି? ପଟିପଦାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିୱିସେସମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦାସାମଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦାସାମଞ୍ଞତା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଏକତ୍ତତା ନାମ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଅଯମେୱ ଅରିଯୋ… ପେ… ସମ୍ମାସମାଧୀ’’ତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିୱିସେସମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ୱିସେସଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ୱିସେସଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦତା ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱେମତ୍ତତା ନାମ।

ମଗ୍ଗୋତି ନିରଯଗାମିମଗ୍ଗାଦିୱିସେସମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ସାମଞ୍ଞମଗ୍ଗତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ସାମଞ୍ଞମଗ୍ଗତା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଏକତ୍ତତା ନାମ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ନିରଯଗାମୀ ମଗ୍ଗୋ…ପେ… ନିବ୍ବାନଗାମୀ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ନିରଯଗାମିମଗ୍ଗାଦିୱିସେସଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ୱିସେସମଗ୍ଗତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ୱିସେସମଗ୍ଗତା ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱେମତ୍ତତା ନାମ।

ନିରୋଧୋତି ପଟିସଙ୍ଖାନିରୋଧାଦିୱିସେସଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ସାମଞ୍ଞନିରୋଧତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ସାମଞ୍ଞନିରୋଧତା ନିରୋଧସ୍ସ ଏକତ୍ତତା ନାମ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ନିରୋଧୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ପଟିସଙ୍ଖାନିରୋଧୋ…ପେ… ସବ୍ବକିଲେସନିରୋଧୋ’’ତି ପଟିସଙ୍ଖାନିରୋଧାଦିୱିସେସଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ୱିସେସନିରୋଧତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ୱିସେସନିରୋଧତା ନିରୋଧସ୍ସ ୱେମତ୍ତତା ନାମ।

ରୂପନ୍ତି ଚାତୁମହାଭୂତିକାଦିୱିସେସମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ସାମଞ୍ଞରୂପତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ସାମଞ୍ଞରୂପତା ରୂପସ୍ସ ଏକତ୍ତତା ନାମ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ରୂପ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଚାତୁମହାଭୂତିକଂ…ପେ… ୱାଯୋଧାତୁଯା ଚିତ୍ତଂ ୱିରାଜେତୀ’’ତି ଚାତୁମହାଭୂତିକାଦିୱିସେସମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ୱିସେସରୂପତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ୱିସେସରୂପତା ରୂପସ୍ସ ୱେମତ୍ତତା ନାମ।

୪୮ ।ଅୱିଜ୍ଜାତି ଦୁକ୍ଖେଅଞ୍ଞାଣାଦିୱିସେସମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ଅୱିଜ୍ଜାସାମଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାସାମଞ୍ଞତା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଏକତ୍ତତା ନାମ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ଅୱିଜ୍ଜା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେ ଅଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ଅୱିଜ୍ଜାଲଙ୍ଗୀ ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲ’’ନ୍ତି ଦୁକ୍ଖେଅଞ୍ଞାଣାଦିୱିସେସମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ଅୱିଜ୍ଜାୱିସେସତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାୱିସେସତା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ୱେମତ୍ତତା ନାମ।

ୱିଜ୍ଜାତି ଦୁକ୍ଖେଞାଣାଦିୱିସେସମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ୱିଜ୍ଜାସାମଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ୱିଜ୍ଜାସାମଞ୍ଞତା ୱିଜ୍ଜାଯ ଏକତ୍ତତା ନାମ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ୱିଜ୍ଜା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେ ଞାଣଂ…ପେ… ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନ’’ନ୍ତି ଦୁକ୍ଖେଞାଣାଦିୱିସେସମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ୱିଜ୍ଜାୱିସେସତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ୱିଜ୍ଜାୱିସେସତା ୱିଜ୍ଜାଯ ୱେମତ୍ତତା ନାମ।

ସମାପତ୍ତୀତି ସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତ୍ୟାଦିୱିସେସଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ସାମଞ୍ଞସମାପତ୍ତିତା ୱୁତ୍ତା, ସା ସାମଞ୍ଞସମାପତ୍ତିତା ସମାପତ୍ତିଯା ଏକତ୍ତତା ନାମ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ସମାପତ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତି ଅସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତି…ପେ… ନିରୋଧସମାପତ୍ତୀ’’ତି ସଞ୍ଞାସମାପତ୍ତ୍ୟାଦିୱିସେସଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ୱିସେସସମାପତ୍ତିତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ୱିସେସସମାପତ୍ତିତା ସମାପତ୍ତିଯା ୱେମତ୍ତତା ନାମ।

ଝାଯୀତି ସେକ୍ଖଝାଯୀଆଦିୱିସେସଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ଝାଯୀସାମଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଝାଯୀସାମଞ୍ଞତା ଝାଯିନୋ ଏକତ୍ତତା ନାମ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଝାଯୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥି ସେକ୍ଖୋ ଝାଯୀ, ଅତ୍ଥି ଅସେକ୍ଖୋ ଝାଯୀ…ପେ… ପଞ୍ଞୁତ୍ତରୋ ଝାଯୀ’’ତି ସେକ୍ଖଝାଯୀଅସେକ୍ଖଝାଯୀଆଦିୱିସେସମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ଝାଯୀୱିସେସତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ଝାଯୀୱିସେସତା ଝାଯିନୋ ୱେମତ୍ତତା ନାମ।

ସମାଧୀତି ସରଣସମାଧ୍ୟାଦିୱିସେସମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ସମାଧିସାମଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ସମାଧିସାମଞ୍ଞତା ସମାଧିନୋ ଏକତ୍ତତା ନାମ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ସମାଧୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ସରଣୋ ସମାଧି, ଅରଣୋ ସମାଧି…ପେ… ମିଚ୍ଛାସମାଧି, ସମ୍ମାସମାଧୀ’’ତି ସରଣସମାଧ୍ୟାଦିୱିସେସମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ସମାଧିୱିସେସତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ସମାଧିୱିସେସତା ସମାଧିନୋ ୱେମତ୍ତତା ନାମ।

ପଟିପଦାତି ଆଗାଳ୍ହପଟିପଦାଦିୱିସେସମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ପଟିପଦାସାମଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତା, ଅଯଂ ପଟିପଦାସାମଞ୍ଞତା ପଟିପଦାଯ ଏକତ୍ତତା ନାମ।

‘‘ତତ୍ଥ କତମା ପଟିପଦା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଆଗାଳ୍ହପଟିପଦା, ନିଜ୍ଝାମପଟିପଦା…ପେ… ସୁଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା’’ତି ଆଗାଳ୍ହପଟିପଦାଦିୱିସେସମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା ପଟିପଦାୱିସେସତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ ପଟିପଦାୱିସେସତା ପଟିପଦାଯ ୱେମତ୍ତତା ନାମ।

କାଯୋତି ନାମକାଯାଦିୱିସେସମନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା କାଯସାମଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ କାଯସାମଞ୍ଞତା କାଯସ୍ସ ଏକତ୍ତତା ନାମ। ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ କାଯୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ନାମକାଯୋ ରୂପକାଯୋ…ପେ… ଅଯଂ ନାମକାଯୋ’’ତି ନାମକାଯାଦିୱିସେସମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯା କାଯୱିସେସତା ୱୁତ୍ତା, ସା ଅଯଂ କାଯୱିସେସତା କାଯସ୍ସ ୱେମତ୍ତତା ନାମାତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ପଦତ୍ଥାଦିକୋ ୱିସେସୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪୭) ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାଦିକସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଏକତ୍ତତାଦିଲକ୍ଖଣଂ ନିଗମନୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ଯୋ ଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ମଯା ୱୁତ୍ତେନ ‘‘ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଏକତ୍ତତା। ତତ୍ଥ କତମଂ ଦୁକ୍ଖଂ? ଜାତି ଦୁକ୍ଖା, ଜରା ଦୁକ୍ଖା’’ତିଆଦିୱଚନେନ। ଯୋ ଧମ୍ମୋତି ଯୋ କୋଚି ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧ୍ୟାଦିୱିସେସଧମ୍ମୋ। ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ତତୋ ଜାତିଆଦିୱିସେସଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଜରାଦିୱିସେସଧମ୍ମସ୍ସ। ସମାନଭାୱୋତି ଜାତିଆଦିୱିସେସଧମ୍ମେନ ଜରାଦିୱିସେସଧମ୍ମସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଭାୱେନ ସମାନଭାୱୋ। ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ଜରାଦିୱିସେସଧମ୍ମସ୍ସ। ଏକତ୍ତତାଯାତି ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯତାଦିସମାନତାଯ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାଦିଭାୱାନଂ ଏକୀଭାୱେନ। ଏକୀଭୱତୀତି ଜାତିଆଦିୱିସେସଭେଦେନ ଅନେକୋପି ‘‘ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ’’ତିଆଦିନା ଏକସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟତାଯ ଏକୀଭୱତି। ଯେନ ଯେନ ୱା ପନ ୱିଲକ୍ଖଣୋ, ତେନ ତେନ ୱେମତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି। ଯସ୍ସ ଜାତିଆଦିଧମ୍ମସ୍ସ ଯେନ ଯେନ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତନପରିପାଚନାଦିସଭାୱେନ ଯୋ ଜାତିଆଦିଧମ୍ମୋ ଜରାଦିଧମ୍ମେନ ୱିଲକ୍ଖଣୋ ୱିସଦିସୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ଜାତିଆଦିଧମ୍ମସ୍ସ ତେନ ତେନ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତନପରିପାଚନାଦିସଭାୱେନ ସୋ ଜାତିଆଦିଧମ୍ମୋ ଜରାଦିଧମ୍ମେନ ୱେମତ୍ତତଂ ୱିସଦିସତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାଦିଭାୱେନ ସମାନୋପି ଜାତିଆଦିଧମ୍ମୋ ଜରାଦିଧମ୍ମସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାଦିଧମ୍ମସ୍ସ ଏକତ୍ତୱେମତ୍ତତା ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘ତାଯ ଏକତ୍ତୱେମତ୍ତତାଯ କତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛିତେ ସତି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ୱୀମଂସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ସୁତ୍ତାଦିକେ ପୁଚ୍ଛିତେ ସତି ୱୀମଂସିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ସୁତ୍ତେ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏୱଂ ଇମିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ସୁତ୍ତେ ୱା ପୁଚ୍ଛିତେ, ୱେଯ୍ୟାକରଣେ ୱା ପୁଚ୍ଛିତେ, ଗାଥାଯଂ ୱା ପୁଚ୍ଛିତାଯଂ ସତି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ୱୀମଂସିତବ୍ବଂ। ‘‘କିଂ ୱୀମଂସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟ ‘‘ଏକତ୍ତତାଯ ପୁଚ୍ଛତି କିଂ, ଉଦାହୁ ୱେମତ୍ତତାଯ ପୁଚ୍ଛତି କି’’ନ୍ତି ୱୀମଂସିତବ୍ବନ୍ତି ଯୋଜନା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ – ‘‘ଇଦାନି ତାୱ ଏକତ୍ତୱେମତ୍ତତାୱିସଯେ ନିଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ସୁତ୍ତେ ୱା ୱେଯ୍ୟାକରଣେ ୱା’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪୮) ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କଥଂ ପୁଚ୍ଛିତଂ, କଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଦି ଏକତ୍ତତାଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦ୍ୟାନୁସନ୍ଧ୍ୟାଦିକୋ ଚ ‘‘ନିଯୁତ୍ତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ’’ତି ଇମସ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧ୍ୟାଦିକୋ ଚ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇତି ଅଧିଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

୧୫। ପରିକ୍ଖାରହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୪୯। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ୱିଭଙ୍ଗେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାଦୀନଂ ଏକତ୍ତତାଦଯୋ ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ପରିକ୍ଖାରହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ ପରିକ୍ଖାରହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଜନଯନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମଯା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ‘‘ଯୋ ଧମ୍ମୋ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଜନଯତି, ତସ୍ସ ସୋ ପରିକ୍ଖାରୋ’’ତିଆଦିକୋ ପରିକ୍ଖାରଭୂତସ୍ସ ହେତୁନୋ ଚେୱ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଚ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ପରିକ୍ଖାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମ।

‘‘କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବୋ ପରିକ୍ଖାରୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯୋ ଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯପ୍ପକାରୋ ଧମ୍ମୋ ଯଂ ଫଲଭୂତଂ ଧମ୍ମଂ ଜନଯତି ଜନେତି, ତସ୍ସ ଫଲଧମ୍ମସ୍ସ ସୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯପ୍ପକାରୋ ଧମ୍ମୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ନାମ। ‘‘କିଂଲକ୍ଖଣୋ ପରିକ୍ଖାରୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତଥା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଲକ୍ଖଣୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କିଂଲକ୍ଖଣୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ – ‘‘ତତ୍ଥ ‘ଯୋ ଧମ୍ମୋ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଜନଯତି, ତସ୍ସ ସୋ ପରିକ୍ଖାରୋ’ତି

ସଙ୍ଖେପତୋ ପରିକ୍ଖାରଲକ୍ଖଣଂ ଵତ୍ଵା ତଂ ଵିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘କିଂଲକ୍ଖଣୋ’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪୯) ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘କିତ୍ତକା ଧମ୍ମା ଜନଯନ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ‘‘ଦ୍ଵେ ଧମ୍ମା ଜନଯନ୍ତି ହେତୁ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ଚା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ହେତୁପି କାରଣଂ, ପଚ୍ଚଯୋପି କାରଣଂ , ତସ୍ମା କାରଣାଯେଵ କେନ ଲକ୍ଖଣେନ ଦ୍ଵିଧା ଵୁତ୍ତା’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କିଂଲକ୍ଖଣୋ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଜନିତବ୍ବଫଲତୋ ଅଞ୍ଞେହି ଫଲେହି ଅସାଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ହେତୁ, ସବ୍ବଫଲେହି ସାଧାରଣଲକ୍ଖଣୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ଇମିନା ଵିସେସଲକ୍ଖଣେନ ଦ୍ଵିଧା ଵୁତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ସାଧାରଣାସାଧାରଣଵିସେସୋ କୀଦିସୋ ଭଵେ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ‘‘ଯଥା କିଂ ଭଵେ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା ‘‘ଯଥା ଅଙ୍କୁରସ୍ସା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଯୋ ସାଧାରଣାସାଧାରଣଵିସେସୋ ଅତ୍ଥି, ତଥା ସୋ ସାଧାରଣାସାଧାରଣଵିସେସୋ କିଂ ଵିଯ ଭଵେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ବୀଜଂ ଅସାଧାରଣଂ ଯଥା, ତଥା ହେତୁ ଫଲସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଅସାଧାରଣୋ ଭଵେ। ପଥଵୀ ଚ ଆପୋ ଚ ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ସାଧାରଣା ଭଵନ୍ତି ଯଥା, ତଥା ପଚ୍ଚଯୋ ଫଲସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ସାଧାରଣୋ ଭଵେ। ସବ୍ବଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ବୀଜଂ ଅସାଧାରଣଂ ଜନକଂ ହେତୁ। ‘‘କଥଂ ପଥଵୀ, ଆପୋ ଚ ସାଧାରଣା ଜନକାତି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ‘‘ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସମଂ ସମାନଂ ଫଲଂ ଭଵାପେତୀତି ସଭାଵୋ, କୋ ସୋ? ବୀଜଂ ହେତୁଯେଵ। ‘‘କିଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯାନଂ ଵିସେସୋ ବୀଜଙ୍କୁରୋପମାଯେଵ ଦସ୍ସେତବ୍ବୋ, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞୂପମାଯପି ଦସ୍ସେତବ୍ବୋ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଅଞ୍ଞାଯ ଉପମାଯପି ଵିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ଵା ପନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଇମାଯ ଉପମାଯପି ହେତୁପଚ୍ଚଯାନଂ ଵିସେସୋ ଵିଜାନିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ବୀଜଙ୍କୁରାଦୀସୁ ବାହିରେସୁ ପରିକ୍ଖାରଭୂତାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯାନଂ ଵିସେସୋ ଆଚରିଯେନ ଵିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କଥଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ଵିଭତ୍ତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ‘‘ଅଯଞ୍ହି ସଂସାରୋ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଥ ଵା ‘‘ବାହିରେସୁ ପରିକ୍ଖାରଭୂତୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ଯୁତ୍ତୋ ହୋତୁ, କଥଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ଯୁତ୍ତୋ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅଯଞ୍ହି ସଂସାରୋ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ – ‘‘ଏଵଂ ବାହିରଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯଵିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ଅଯଞ୍ହି ସଂସାରୋ’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪୯) ଵୁତ୍ତଂ। ହେତୁପଚ୍ଚଯେହି ସହ ସଂସାରୋ ଭଵତୀତି ସହେତୁପଚ୍ଚଯୋ। ଅଯଂ ସଂସାରୋ ହି ଯସ୍ମା ସହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେପି ପରିକ୍ଖାରଭୂତୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ଯୁତ୍ତୋଯେଵାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସୋ ଇମସ୍ସ ସଂସାରସ୍ସ ସହେତୁପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଯଦି ଭଗଵତା ଵୁତ୍ତଂ, ଏଵଂ ସତି ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବଂ, ‘‘କଥଂ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଏଵଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଏଵନ୍ତି ଇମିନା ଅଵିଜ୍ଜାଦିନା ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ସବ୍ବୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ସଂସାରୋତି ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ଭଗଵତା ସଂସାରସ୍ସ ସହେତୁପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ସଦ୍ଦହିତବ୍ବଂ। ଅଵିଜ୍ଜାଦଯୋ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୁ, ‘‘କତମୋ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ହେତୂ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ‘‘ଇତି ଅଵିଜ୍ଜା ଅଵିଜ୍ଜାଯ ହେତୂ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘କତମୋ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ‘‘ଅଯୋନିସୋ ମନସିକାରୋ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘କତମା ଅଵିଜ୍ଜା କତମାଯ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ହେତୂ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ‘‘ପୁରିମିକା ଅଵିଜ୍ଜା ପଚ୍ଛିମିକାଯ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ହେତୂ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘କତମା ପୁରିମିକା ଅଵିଜ୍ଜା କତମା ପଚ୍ଛିମିକା ଅଵିଜ୍ଜା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଵିଜ୍ଜାପରିଯୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ହେତୁଭୂତୋ ପୁରିମୋ ଅଵିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ସମନନ୍ତରୋଵ କିଂ, ଉଦାହୁ ପରମ୍ପରହେତୁପି ହୋତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ‘‘ବୀଜଙ୍କୁରୋ ଵିଯା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ବୀଜଙ୍କୁରୋତି ବୀଜାନଂ ଅଙ୍କୁରୋତି ବୀଜଙ୍କୁରୋ, ବୀଜାନଂ ସମନନ୍ତରହେତୁତାଯ ଅଙ୍କୁରୋ ନିବ୍ବତ୍ତତି ଵିଯ। ଯତ୍ଥ ରୁକ୍ଖାଦିକେ ଯଂ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ତସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖାଦିକେ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ଅସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଇଦଂ ବୀଜଂ ପନ ପରମ୍ପରହେତୁତାଯ ହେତୁଭୂତଂ ଭଵତି।

‘‘ବୀଜଂ ପନ ଏକଂଯେଵ ହୋତି, କଥଂ ଦ୍ଵିଧା ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଦୁଵିଧୋ ହୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ, ସମନନ୍ତରକାଲପରମ୍ପରକାଲଭେଦେନ ହେତୁପି ଦୁଵିଧୋ ହୋତିଯେଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ବୀଜଭୂତୋ ହେତୁ ଦୁଵିଧୋ ଯଥା, ଏଵଂ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ହେତୁଭୂତୋ ଅଵିଜ୍ଜାନୁସଯୋପି ସମନନ୍ତରହେତୁ ଚ ପରମ୍ପରହେତୁ ଚାତି କାଲଭେଦେନ ଦୁଵିଧୋ ଭଵତି, ସମନନ୍ତରୋ ଅଵିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ସମନନ୍ତରସ୍ସ ଅଵିଜ୍ଜାପରିଯୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ସମନନ୍ତରହେତୁ ହୋତି। ପୁରିମତରୋ ଅଵିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ପଚ୍ଛିମତରସ୍ସ ଅଵିଜ୍ଜାପରିଯୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ପରମ୍ପରହେତୁ ହୋତି। ଇତି ବୀଜଭୂତୋ ଅସାଧାରଣୋ ହେତୁ, ପଥଵୀଆପାଦିକୋ ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚଯୋତି ଵିସେସୋ ପାକଟୋ ଯଥା, ଏଵଂ ଅଵିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ଅସାଧାରଣୋ ହେତୁ, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚଯୋତି ଵିସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

‘‘ଏତ୍ତକେନେଵ ହେତୁପଚ୍ଚଯାନଂ ଵିସେସୋ ଵୁତ୍ତୋ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଥା ଵା ପନ ଥାଲକଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ – ‘‘ଯଥା ଵା ପନାତିଆଦିନାପି ହେତୁପଚ୍ଚଯଵିଭାଗମେଵ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଦୀପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଥାଲକଞ୍ଚ ଵଟ୍ଟି ଚ ତେଲଞ୍ଚ ପଦୀପସ୍ସ ସଭାଵହେତୁ ସମାନହେତୁ ନ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ପଦୀପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତମ୍ପି ଥାଲକାଦିକଂ ସଭାଵହେତୁ ନ ହୋତୀତି କସ୍ମା ସଦ୍ଦହିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନ ହି ସକ୍କା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ପଦୀପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଅନଗ୍ଗିକଂ ଅଗ୍ଗିରହିତଂ ଥାଲକଞ୍ଚ ଵଟ୍ଟିଞ୍ଚ ତେଲଞ୍ଚ ଦୀପେତୁଂ ଜାଲେତୁଂ ହି ଯସ୍ମା ନ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ପୁରିମୋ ପଦୀପୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପଦୀପସ୍ସ ସଭାଵହେତୁ ହୋତି ଵିଯ, ଏଵଂ ଥାଲକାଦିକଂ ସଭାଵହେତୁ ନ ହୋତି। ଇତି ଏଵଂପକାରୋ ସଭାଵୋ ସମାନୋ

ପଦୀପୋ ହେତୁ ହୋତି ଯଥା, ପରଭାୱୋ ଅସମାନୋ ଥାଲକାଦିକୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଯଥା ଚ, ତଥା ଅଙ୍କୁରିକୋ ସଭାୱୋ ହେତୁ ହୋତି, ବାହିରୋ ଅସମାନୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଜନକୋ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାପରିଯୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ହେତୁ ହୋତି, ପରିଗ୍ଗାହକୋ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅଞ୍ଞେହି ଫଲେହି ଅସାଧାରଣୋ ହେତୁ ହୋତି, ସବ୍ବେହି ଫଲେହି ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଯୋଜେତ୍ୱା ପଦୀପୋପମାଯପି ହେତୁପଚ୍ଚଯାନଂ ପାକଟୋ ୱିସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ହେତୁପଚ୍ଚଯପ୍ପଭେଦଂ କାରଣଂ ପରିକ୍ଖାରୋତି ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ କାରଣସ୍ସ କାରଣଭାୱୋ ଚ ଫଲାପେକ୍ଖୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଯୋ କାରଣଭାୱୋ ଯେନାକାରେନ ହୋତି, କତମୋ ସୋ କାରଣଭାୱୋ, କତମୋ ସୋ ଆକାରୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଚ ''ଯଂ ଫଲଂ ଯେନ ୱିସେସେନ ହୋତି, କତମଂ ତଂ ଫଲଂ, କତମୋ ସୋ ୱିସେସୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଚ ''କାରଣଫଲାନଂ ଯୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ହୋତି, କତମୋ ସୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଚ ତଂ ସବ୍ବଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଅୱୁପଚ୍ଛେଦତ୍ଥୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯମନୁସନ୍ଧ୍ୟୋ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ଇଦାନି ଯସ୍ମା କାରଣଂ 'ପରିକ୍ଖାରୋ'ତି ୱୁତ୍ତଂ, କାରଣଭାୱୋ ଚ ଫଲାପେକ୍ଖାଯ, ତସ୍ମା କାରଣସ୍ସ ଯୋ କାରଣଭାୱୋ ଯଥା ଚ ସୋ ହୋତି, ଯଞ୍ଚ ଫଲଂ, ଯୋ ଚ ତସ୍ସ ୱିସେସୋ, ଯୋ ଚ କାରଣଫଲାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତଂ ସବ୍ବଂ ୱିଭାୱେତୁଂ 'ଅୱୁପଚ୍ଛେଦତ୍ଥୋ'ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪୯) ଇମିନା ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଅୱୁପଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ଯୋ ଅନୁପଚ୍ଛେଦତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଅନୁପଚ୍ଛେଦତ୍ଥୋ ସନ୍ତତିଅତ୍ଥୋ ହୋତି ଫଲେନ ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା , ଯଞ୍ଚ କାରଣଂ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ଜନକଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ହୁତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ସୋ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଏୱ ନାମ ହୋତୀତି। ଯଞ୍ଚ ଫଲଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମିଂ ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନେ ତସ୍ସ ଚ ସନ୍ତତିଅତ୍ଥୋ ହୋତି। ଯଂ ପନ ଫଲଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଫଲସ୍ସ କାରଣଂ ଅହୁତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ତଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନଂ ହୋତି, ଯଥା ତଂ ଅରହତୋ ଚୁତିଚିତ୍ତନ୍ତି। କାରଣତୋ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତିଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ନିବ୍ବତ୍ତିଅତ୍ଥୋ ଫଲତ୍ଥୋ ହୋତି। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଯୋ ପଟିସନ୍ଧିଅତ୍ଥୋ ପଟିସନ୍ଦହନତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ପଟିସନ୍ଧିଅତ୍ଥୋ ପୁନବ୍ଭୱତ୍ଥୋ ପୁନବ୍ଭୱନତ୍ଥୋ ହୋତି। କିଲେସାନଂ ଯୋ ପଲିବୋଧତ୍ଥୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ପଲିବୋଧତ୍ଥୋ ପରିଯୁଟ୍ଠାନତ୍ଥୋ ହୋତି। କିଲେସାନଂ ମଗ୍ଗେନ ଯୋ ଅସମୁଗ୍ଘାତତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଅସମୁଗ୍ଘାତତ୍ଥୋ ଅନୁସଯତ୍ଥୋ ହୋତି। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଯୋ ଅସମ୍ପଟିୱେଧତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଅସମ୍ପଟିୱେଧତ୍ଥୋ ଅୱିଜ୍ଜତ୍ଥୋ ହୋତି। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଯୋ ଅପରିଞ୍ଞାତତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଅପରିଞ୍ଞାତତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ବୀଜତ୍ଥୋ ହୋତି।

ଏତ୍ତାୱତା କାରଣଭାୱୋ ଚ କାରଣାକାରୋ ଚ ଫଲଞ୍ଚ ଫଲୱିସେସୋ ଚ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କତମୋ ପରମ୍ପରହେତୁପଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ, କତମୋ ଚ ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ଥୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଯତ୍ଥ ଅୱୁପଚ୍ଛେଦୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯତ୍ଥ ଯସ୍ମିଂ ରୂପାରୂପପୱତ୍ତିଯଂ ଅୱୁପଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯପ୍ପଭେଦସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ଯୋ ଅୱୁପଚ୍ଛେଦୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଅୱୁପଚ୍ଛେଦୋ ତତ୍ଥ ତିସ୍ସଂ ରୂପାରୂପପୱତ୍ତିଯଂ ସନ୍ତତି ହୋତି। ଯତ୍ଥ ଯସ୍ସଂ ରୂପାରୂପପୱତ୍ତିଯଂ ଯା ସନ୍ତତି ଅତ୍ଥି, ସା ସନ୍ତତିତତ୍ଥ ରୂପାରୂପପୱତ୍ତିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତୀତିଆଦିନା ଯୋଜେତ୍ୱା ପରମ୍ପରହେତୁଆଦିକୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ।

ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋତି ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ। ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସାତି ମହଗ୍ଗତକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ, ସମାଧିପଟ୍ଠାନୋ ହି ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମୋ। ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ମଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞାପଧାନକ୍ଖନ୍ଧୋ। ସୋ ହି ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତିତ୍ଥଞ୍ଞୁତାଦୀନଂ ଅତ୍ଥୋ ପଦଟ୍ଠାନହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତୋୱ।

ସଭାୱୋ ହେତୂତି ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତୋ, ''କୀଦିସୋ ସୋ ସଭାୱୋ ହେତୂ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଯଥା ୱା ପନ ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ । ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା ରୂପେ ପଟିଚ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଆଧିପତେଯ୍ୟପଚ୍ଚଯତାଯ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯତାଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ରୂପାରମ୍ମଣଂ ପୁରେଜାତାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ, ଆଲୋକୋ ସନିସ୍ସଯତାଯ ଉପନିସ୍ସଯତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତୋ ଫଲେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଅସମାନତ୍ତା ସଭାୱୋ ହେତୁ ନ ହୋତି, ପଚ୍ଚଯୋ ଚ ହୋତି ମନସିକାରୋ। କିରିଯମନୋଧାତୁ ପନ ଫଲେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞାଣଭାୱେନ ସମାନତ୍ତା ସଭାୱୋ ହେତୁ ହୋତି ଯଥା, ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରା ନାମକ୍ଖନ୍ଧଭାୱେନ ସମାନତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତା ସଭାୱୋ ହେତୁ ହୋନ୍ତି। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନାମରୂପେନ ଏକସନ୍ତତିୱସେନ ସମାନତ୍ତା ନାମରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତଂ ସଭାୱୋ ହେତୁ ହୋତି। ଇମିନା ନଯେନ ''ନାମରୂପଂ ସଳାଯତନସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ହେତୁ, ପଚ୍ଚଯୋ ଜନକୋ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋ ଚ ଯୋ କୋଚି ଉପନିସ୍ସଯୋ ବଲୱପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସବ୍ବୋ ସୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ଜନକୌପତ୍ଥମ୍ଭକୋ ଜନିତବ୍ବୁପତ୍ଥମ୍ଭିଯସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ପରିକ୍ଖରଣତୋ ଅଭିସଙ୍ଖରଣତୋ ନିପ୍ଫାଦିଯାଯତୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ନାମ।

''ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ନାମାତି କେନ ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତେନାହା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ କାରଣଭୂତେନ

ସଙ୍ଗସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପରିକ୍ଖାରଭାୱେନ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଜନଯନ୍ତୀ’’ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ତେନ ୱଚନେନ ସଙ୍ଗହିତଙ୍କୋ, ‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଜନଯନ୍ତୀ’’ତି ୱଚନଂ ନିସ୍ସାଯ ତୁମ୍ହେହି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତଙ୍କୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

‘‘ଏତ୍ତକୋୱ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ ଯୁଞ୍ଜିତଙ୍କୋ’’ତି ୱତ୍ତଙ୍କତ୍ତା ‘‘ନିଯୁତ୍ତୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯୋ ଯୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ ଯୁଞ୍ଜିତଙ୍କୋ, ସୋ ସୋ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତୋ ଯୁଞ୍ଜିତଙ୍କୋତି।

ଇତି ପରିକ୍ଖାରହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତଙ୍କୋତି।

୧୬। ସମାରୋପନହାରୱିଭଙ୍ଗୱିଭାୱନା

୫୦। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ପରିକ୍ଖାରହାରୱିଭଙ୍ଗେନ ସୁତ୍ତତ୍ଥାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ସୋ…ପେ… ୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ସମାରୋପନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତଙ୍କତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେସୁ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ସୋଳସସୁ ଦେସନାହାରାଦୀସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ ସମାରୋପନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ଯଂମୂଲା’’ତିଆଦିନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଇଦାନି ମଯା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ପଦଟ୍ଠାନେ ଯତ୍ତକାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ଓତରନ୍ତୀ’’ତିଆଦିକୋ ୱିତ୍ଥାରସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ସମାରୋପନହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମ।

‘‘କିତ୍ତକେ ପଦଟ୍ଠାନେ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେ କିତ୍ତକାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ସମାରୋପଯିତଙ୍କାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତଙ୍କତ୍ତା ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ପଦଟ୍ଠାନେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକସ୍ମିଂ ପଦଟ୍ଠାନେ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେ ସତି ଅୱୁତ୍ତାନି ଯତ୍ତକାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ଓତରନ୍ତି ସମୋସରନ୍ତି, ସଙ୍ଗାନି ତାନି ଅୱୁତ୍ତାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାନି ୱିଯ ନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ଆନେତ୍ୱା ଦେସନାଯ ଆରୋପଯିତଙ୍କାନି। ‘‘କାନି ୱିଯ ସମାରୋପଯିତଙ୍କାନୀ’’ତି ୱତ୍ତଙ୍କତ୍ତା ‘‘ଯଥା ଆୱଟ୍ଟେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆୱଟ୍ଟେ ହାରେ ଏକସ୍ମିଂ ପଦଟ୍ଠାନେ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେ ସତି ସୁତ୍ତେ ଅୱୁତ୍ତାନି ବହୁକାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ଓତରନ୍ତି, ତାନି ବହୁକାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ପରିଯେସିତଙ୍କାନି ଯଥା, ଏୱଂ ସମାରୋପନେ ହାରେପି ବହୁକାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ଦେସନାଯ ସମାରୋପଯିତଙ୍କାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘କେୱଲଂ ପନ ପଦଟ୍ଠାନୱସେନେୱ ସମାରୋପନା କାତଙ୍କା କିଂ, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞୱସେନାପି ସମାରୋପନା କାତଙ୍କା କି’’ନ୍ତି ୱତ୍ତଙ୍କତ୍ତା ଅଞ୍ଞୱସେନାପି ସମାରୋପନା କାତଙ୍କା; ତସ୍ମା ସମାରୋପନା ଚତୁଦ୍ଧିଧା କାତଙ୍କାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ସମାରୋପନା ଚତୁଦ୍ଧିଧା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତାସୁ ସମାରୋପଯିତଙ୍କସମାରୋପନାସୁ ପଦଟ୍ଠାନଂ ପଦଟ୍ଠାନସମାରୋପନା, ୱେୱଚନଂ ୱେୱଚନସମାରୋପନା, ଭାୱନା ଭାୱନାସମାରୋପନା, ପହାନଂ ପହାନସମାରୋପନା, ଇତି ଇମିନା ପଭେଦେନ ସମାରୋପନା ଚତୁଦ୍ଧିଧା କାତଙ୍କା।

‘‘ତାସୁ ଚତୁଦ୍ଧିଧାସୁ ସମାରୋପନାସୁ କତମା ପଦଟ୍ଠାନସମାରୋପନା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତଙ୍କତ୍ତା ତଥା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପଦଟ୍ଠାନସମାରୋପନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥକତମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେନ ପଦଟ୍ଠାନେନ ସୁତ୍ତେ ଅୱୁତ୍ତାନଂ ପଦଟ୍ଠାନାନଂ ସମାରୋପନା କତମାତି ପୁଚ୍ଛତି।

ସଙ୍ଗପାପସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ ଯଂ ଅକରଣଂ ଅକରଣହେତୁ ସାସନଂ ଅତ୍ଥି, ଏତଂ ସାସନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନଂ ୱାଦୋ ହୋତି, ଅଥ ୱା ଅକରଣଂ ଅକରଣତ୍ଥାଯ ଯଂ ସାସନଂ ଅତ୍ଥି, ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନଂ ୱାଦୋ ହୋତି, ନ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ସାସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅକରଣନ୍ତି ହି ସମ୍ପଦାନତ୍ଥେ ପଓତ୍ତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ ଯଥା ‘‘କିସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯ କିମତ୍ଥ’’ନ୍ତି। କୁସଲସ୍ସ ସମ୍ପଦା ସମ୍ପଦାଯ ଯଂ ସାସନଂ ଅତ୍ଥି, ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନଂ। ସଚିତ୍ତପରିଯୋଦାପନଂ ସଚିତ୍ତପରିଯୋଦାପନତ୍ଥଂ ଯଂ ସାସନଂ ଅତ୍ଥି, ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନଂ ହୋତି।

ଇତି ଏୱଂପକାରେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସାସନସ୍ସ କିଂ ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱିସେସସ୍ସ ୱିସେସପଦଟ୍ଠାନଂ ପୁନ ପୁଚ୍ଛତି। ଇଦଂ ସୁଚରିତତ୍ତଯଂ ସାସନସ୍ସ ୱାଦସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସୁଚରିତତ୍ତଯେନ ହେତୁନା ସାସନତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠଙ୍କଂ ଯଥା ‘‘ଅନ୍ନେନ ୱସତୀ’’ତିଆଦି। ‘‘ସୁଚରିତତ୍ତଯେ ପଦଟ୍ଠାନେ ୱୁତ୍ତେ କତମଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସମାରୋପଯିତଙ୍କ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତଙ୍କତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଯଂ କାଯିକଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ଖନ୍ଧତ୍ତଯଂ ସାସନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସମାରୋପଯିତଙ୍କଂ, ‘‘ଖନ୍ଧତ୍ତଯେ ପଦଟ୍ଠାନେ ସମାରୋପଯିତେ କତମଂ ସମାରୋପଯିତଙ୍କ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତଙ୍କତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଦ୍ୱଯଂ

ସାସନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସମାରୋପଯିତବ୍ବଂ। ‘‘ସମଥଵିପସ୍ସନାଦ୍ଵଯେ ପଦଟ୍ଠାନେ ସମାରୋପଯିତେ କତମଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସମାରୋପଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ସମଥସ୍ସ ଫଲ’’ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ଫଲଦ୍ଵଯଂ ସାସନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସମାରୋପଯିତବ୍ବଂ।

ସାସନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନାନି ସମାରୋପଯିତବ୍ବାନୀତି ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଦାରେତ୍ଵା ଵିଭତ୍ତାନି, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତାନି, ‘‘ଇଦାନି କତମସ୍ସ କତମଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସମାରୋପଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଵନଂ ଵନଥସ୍ସା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ କାମଗୁଣପଞ୍ଚକଂ ଵନଂ ତଣ୍ହାଭୂତସ୍ସ ଵନଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ତଣ୍ହାଵତ୍ଥୁଭାଵତୋ, ‘‘ଇଟ୍ଠୀ’’ତି ଵା ‘‘ପୁରିସୋ’’ତି ଵା ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହସଙ୍ଖାତଂ ଇଦଂ ଵନଂ ‘‘ଅହୋ ଚକ୍ଖୁ, ଅହୋ ସୋତଂ, ଅହୋ ଘାନଂ, ଅହୋ ଜିଵ୍ହା, ଅହୋ କାଯୋ’’ତି ତେସଂ ତେସଂ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗାହସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଵନଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସମାରୋପଯିତବ୍ବଂ। ଅପରିଞ୍ଞାତଂ ଦ୍ଵାଦସାଯତନସଙ୍ଖାତଂ ଇଦଂ ଵନଂ ସଂଯୋଜନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଵନଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସମାରୋପଯିତବ୍ବଂ, ଆଯତନଂ ପଟିଚ୍ଚ ସଂଯୋଜନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅନୁସଯସଙ୍ଖାତଂ ଇଦଂ ଵନଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଵନଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ସମାରୋପଯିତବ୍ବଂ। ‘‘ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାଦୀନଂ ଵନଭାଵୋ ଚ ତଣ୍ହାଦୀନଂ ଵନଥଭାଵୋ ଚ କେନ ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହ ଭଗଵା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାଦୀନଂ ଵନଭାଵେନ ଚ ତଣ୍ହାଦୀନଂ ଵନଥଭାଵେନ ଚ ଭଗଵା ‘‘ଛେତ୍ଵା ଵନଞ୍ଚ ଵନଥଞ୍ଚା’’ତି ଯଂ ଵଚନଂ ଆହ, ତେନ ଭଗଵତୋ ଵଚନେନ ଵଚନାନୁସାରେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି। ଅଯନ୍ତି ଅଯଂ ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ପଦଟ୍ଠାନେ’’ତିଆଦିସଂଵଣ୍ଣନା। ପଦଟ୍ଠାନେନାତି ଏକେକେନ ପଦଟ୍ଠାନେନ। ସମାରୋପନାତି ତଦଞ୍ଞପଦଟ୍ଠାନାନଂ ସମାରୋପନା । ସମାରୋପେନ୍ତି ସମାରୋପଯିତବ୍ବାନି ଏତାଯ ସଂଵଣ୍ଣନାଯାତି ସମାରୋପନାତି ଵିଗ୍ଗହୋତି। (୧)

୫୧। ପଦଟ୍ଠାନେନ ସମାରୋପନା ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘କତମା ଵେଵଚନେନ ସମାରୋପନା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ଵେଵଚନେନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତାସୁ ଚତୂସୁ ପଦଟ୍ଠାନସମାରୋପନାଦୀସୁ ସମାରୋପନାସୁ ଵେଵଚନେନ ଏକେକେନ ରୋତଦଞ୍ଞଵେଵଚନାନଂ ସମାରୋପନା କତମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ରାଗଵିରାଗା’’ତି ଚ ‘‘ଚେତୋଵିମୁତ୍ତୀ’’ତି ଚ ‘‘ସେକ୍ଖଫଲ’’ନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ଵଚନତ୍ତଯଂ ଅନାଗାମିଫଲତ୍ତା ଅନାଗାମିଫଲସ୍ସ ଵେଵଚନଂ। ‘‘ଅଵିଜ୍ଜାଵିରାଗା’’ତି ଚ ‘‘ପଞ୍ଞାଵିମୁତ୍ତୀ’’ତି ଚ ‘‘ଅସେକ୍ଖଫଲ’’ନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ଵଚନତ୍ତଯଂ ଅରହତ୍ତଫଲତ୍ତା ଅରହତ୍ତଫଲସ୍ସ ଵେଵଚନଂ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସେସୁ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। (୨)

ଵେଵଚନେନ ସମାରୋପନା ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘କତମା ଭାଵନାଯ ସମାରୋପନା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ଭାଵନାଯା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତାସୁ ଚତୂସୁ ପଦଟ୍ଠାନସମାରୋପନାଦୀସୁ କତମାଯ ଦେସିତାଯ ଭାଵନାଯ କତମେସାନଂ ଅଦେସିତାନଂ ଭାଵନାରୋପନା କତମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ଯଂ ଭାଵନଂ ଭଗଵା ‘‘ତସ୍ମାତିହ, ତ୍ଵଂ ଭିକ୍ଖୁ, କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ଵିହରତି, ଆତାପୀ ସମ୍ପଜାନୋ ସତିମା ଵିନେଯ୍ୟ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୬୯, ୩୭୧, ୩୯୫, ୪୧୫) ଆହ, ତଥା ତେନ ପକାରେନ ତାଯ ଭାଵନାଯ ତଦଞ୍ଞଭାଵନାପି ସମାରୋପଯିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ତସ୍ମାତିହା’’ତିଆଦିପାଠେ ‘‘କିଂ ଭାଵନଂ ଭଗଵା ଆହା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଆତାପୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ଆତାପୀ’’ତି ଵଚନେନ ଵୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଭଗଵା ଆହ। ‘‘ସମ୍ପଜାନୋ’’ତି ଵଚନେନ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଭଗଵା ଆହ। ‘‘ସତିମା’’ତି ଵଚନେନ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଆହ। ‘‘ଵିନେଯ୍ୟ ଲୋକେ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତି ଵଚନେନ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଆହ। ‘‘ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେ କତମା ଭାଵନା ସମାରୋପଯିତବ୍ବା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଏଵଂ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସିନୋ ଵିହରତୋ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଭାଵନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଏଵଂ ଵୁତ୍ତାଯ ଵୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିଭାଵନାଯ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ସମାରୋପଯିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। କେନ କାରଣେନ ଭାଵନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଚତୁନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭାଵେନ, ଭାଵେତବ୍ବଭାଵେନ ଵା ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଭାଵନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ‘‘ତେସୁ ସମାରୋପିତେସୁ କତମେ ସମାରୋପଯିତବ୍ବା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଚତୂସୂ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ଭାଵିଯମାନେସୁ ସମାରୋପଯିତବ୍ବେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା ଭାଵନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ସମାରୋପଯିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସେସୁପି ଏଵମେଵ ସମାରୋପଯିତବ୍ବା।

ଭାଵନାଯ ସମାରୋପନା ଆଚରିଯେନ ଵିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘କତମା ପହାନେନ ସମାରୋପନା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତାସୁ ଚତୂସୁ ପଦଟ୍ଠାନସମାରୋପନାଦୀସୁ କତମେନ ଦେସିତେନ ପହାନେନ କତମେସଂ ଅଦେସିତାନଂ ପହାନାନଂ କତମା ସମାରୋପନାତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ ଵିହରନ୍ତୋ ଅସୁଭେ ‘ସୁଭ’ନ୍ତି ଵିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତୀ’’ତି ଦେସିତେନ ‘‘ସୁଭ’’ନ୍ତି ଵିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନେନ କବଳୀଙ୍କାରାହାରପରିଞ୍ଞାଯ ପରିବନ୍ଧକିଲେସକାମୁପାଦାନପ୍ପହାନାଦଯୋପି ସମାରୋପଯିତବ୍ବା।

‘‘ଵେଦନାସୁ ଵେଦନାନୁପସ୍ସୀ ଵିହରନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେ ‘ସୁଖ’ନ୍ତି ଵିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତୀ’’ତି ଦେସିତେନ ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି ଵିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନେନ ଫସ୍ସାହାରପରିଞ୍ଞାଯ ପରିବନ୍ଧକିଲେସଭଵୁପାଦାନପ୍ପହାନାଦଯୋପି ସମାରୋପଯିତବ୍ବା।

‘‘ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରନ୍ତୋ ଅନିଚ୍ଚେ ‘ନିଚ୍ଚ’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତୀ’’ତି ଦେସିତେନ ‘‘ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନେନ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରପରିଞ୍ଞାଯ ପରିବନ୍ଧକିଲେସଦିଟ୍ଠୁପାଦାନପ୍ପହାନାଦଯୋପି ସମାରୋପଯିତବ୍ବା।

‘‘ଧମ୍ମେସୁଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରନ୍ତୋ ଅନତ୍ତନି ‘ଅତ୍ତା’ତି ୱିପଲ୍ଲାସଂ ପଜହତୀ’’ତି ଦେସିତେନ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନେନ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରପରିଞ୍ଞାଯ? ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରପରିଞ୍ଞାଯ ପରିବନ୍ଧକିଲେସଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନପ୍ପହାନାଦଯୋପି ସମାରୋପଯିତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। (୪)

ପହାନହାରୋ ପନ ଲକ୍ଖଣହାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତୋଯେୱାତି ଇଧ ନ ୱଦାମ।

‘‘ସୁତ୍ତେ ଦେସିତେନ ଏକେକେନ ପଦଟ୍ଠାନାଦିକେନ ଅଦେସିତାନଂ ପଦଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ସମାରୋପନଭାୱୋ କେନ ଅମ୍ହେହି ୱିଜାନିତବ୍ବୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହ ଆଯସ୍ମା’’ତିଆଦିମାହ। ତେନ ତଥା ସମାରୋପନଭାୱେନ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ –

‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ଯଂମୂଲା, ଯେ ଚେକତ୍ଥା ପକାସିତା ମୁନିନା;

ତେ ସମାରୋପଯିତବ୍ବା, ଏସ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ’’ତି –

ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ତେନ ୱଚନେନ ୱଚନାନୁସାରେନ ତଥା ସମାରୋପନଭାୱୋ ତୁମ୍ହେହି ୱିଜାନିତବ୍ବୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

‘‘କିଂ ପନ ଏତ୍ତାୱତା ସମାରୋପନୋ ହାରୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ଅଞ୍ଞୋ ନିଯୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିଯୁତ୍ତୋ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତ୍ତେ ଦେସିତେନ ନଯେନ ପଦଟ୍ଠାନାଦିକେନ ଅଦେସିତାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ସମାରୋପଯିତବ୍ବାନି ଭୱନ୍ତି, ତେନ ତେନ ପଦଟ୍ଠାନାଦିକେନ ଅଦେସିତାନଂ ପଦଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ ନିଯୁତ୍ତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଇତି ସମାରୋପନହାରୱିଭଙ୍ଗେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ।

ଇମେ ଯଥାୱୁତ୍ତା ସୋଳସ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସା ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବତ୍ଥେସୁ ଅଞ୍ଞାଣସଂସଯାନଂ ହରଣତୋ ଅପନଯନତୋ ହାରା ନାମାତି।

ନିଟ୍ଠିତା ହାରୱିଭଙ୍ଗୱାରୱିଭାୱନା।

୧। ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୱିଭାୱନା

୫୨। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗାଦିହାରୱିଭଙ୍ଗେନ ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ ନାନାସୁତ୍ତତ୍ଥା ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗାଦିହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ।

‘‘ସୋଳସ ହାରା ପଠମଂ, ଦିସାଲୋଚନତୋ ଦିସା ୱିଲୋକେତ୍ୱା;

ସଙ୍ଖିପିଯ ଅଙ୍କୁସେନ ହି, ନଯେହି ତୀହି ନିଦ୍ଦିସେ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। (ନେତ୍ତି। ୪ ନଯସଙ୍ଖେପ) –

ଗାଥା ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ସା ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ ହାରୱିଭଙ୍ଗୱାରସ୍ସ ଆଦିମ୍ହି ନ ୱିଭତ୍ତୋ, ‘‘କୁହିଞ୍ଚି ୱିଭତ୍ତୋ, ହାରସମ୍ପାତେ ୱା ୱିଭତ୍ତୋ କିଂ, ଉଦାହୁ ନଯସମୁଟ୍ଠାନହାରେ ୱା ୱିଭତ୍ତୋ କି’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ହାରସମ୍ପାତେ ୱିଭତ୍ତୋ’’ତି ତୁମ୍ହେହି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ‘‘ସୋଳସ ହାରା ପଠମ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଥ ୱା ସୁପରିକମ୍ମକତଭୂମିସଦିସେସୁ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେସୁ ନାନାସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେସୁ ନାନାୱଣ୍ଣସୁଗନ୍ଧପୁପ୍ଫସଦିସେ ସୋଳସସ ହାରେ ସଂୱଣ୍ଣନାଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ସୋଳସସ ହାରା ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ତଥା ସୁସିକ୍ଖିତସିପ୍ପାଚରିଯସୁୱିଚାରିତଜମ୍ବୁନଦାଭରଣସଦିସେସୁ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେସୁ ନାନାସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେସୁ ନାନାୱିଧରଂସିଜାଲୱିୱିଧମଣିରତନସଦିସେ ସୋଳସସ ହାରେ ସଂୱଣ୍ଣନାଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱାୱ ସୋଳସସ ହାରା ୱିଭତ୍ତା, ମହାପଥୱିଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପପ୍ପଟକୋଜସ୍ସ ଖାଦାପନଂ ଅତିଦୁକ୍କରଂ ୱିଯ, ନାନାୱିଧେସୁ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେସୁ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେସୁ ପରମତ୍ଥୋଜାଯ ସୋଳସସହି ହାରେହି ଅତିଦୁକ୍କରଖାଦାପନସଦିସଂ ୱିଞ୍ଞାପନଂ କରୋନ୍ତେନ ଚ ଯୋଜନିକମଧୁଗଣ୍ଡଂ ପୀଳେତ୍ୱା ସୁମଧୁରସସ୍ସ ପାଯାପନଂ ଅତିଦୁକ୍କରଂ ୱିଯ ନାନାୱିଧେସୁ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେସୁ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେସୁ ପରମତ୍ଥମଧୁରସସ୍ସ ସୋଳସସହି ହାରେହି ଅତିଦୁକ୍କରଂ ପାଯାପନସଦିସଂ ୱିଞ୍ଞାପନଂ କରୋନ୍ତେନ ଚ ଆଚରିଯେନ ଅନେକେସୁ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେସୁ ସୋଳସସ ହାରେ ସଂୱଣ୍ଣନାଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ସୋଳସସ ହାରା ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ''ନାନାୱିଧସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେସୁ ତେ ସଂୱଣ୍ଣନାଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ସୋଳସସ ହାରା ୱିଭତ୍ତା କିଂ , ଉଦାହୁ ଏକସ୍ମିଂ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେ ସଂୱଣ୍ଣନାଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ସୋଳସସ ହାରା ୱିଭତ୍ତା କି''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଏକସ୍ମିଂ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେ ସଂୱଣ୍ଣନାଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ସୋଳସସ ହାରା ୱିଭତ୍ତାଯେୱାତି ତଥା ୱିଭଜନ୍ତୋ ''ସୋଳସସ ହାରା ପଠମ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ହାରସମ୍ପାତୱାରଂ ଆହ।

ନନୁ ହାରସମ୍ପାତୱାରଂ କଥେତୁକାମେନ ଆଚରିଯେନ ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ''ତିଆଦିୱଚନଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଅଥ କସ୍ମା ''ସୋଳସସ ହାରା ପଠମ''ନ୍ତିଆଦି ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଚେ? ନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋଳସସ ହାରା ପଠମ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ଗାଥଂ ହାରୱିଭଙ୍ଗୱାରୋ ନପ୍ପଯୋଜେତି ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣୱିସଯତ୍ତା ଚ ନଯୱିଚାରସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରିତତ୍ତା। ହାରସମ୍ପାତୱାରୋ ପନ ତଂ ଗାଥଂ ପଯୋଜେତି ଅୱିକିଣ୍ଣୱିସଯତ୍ତା। ତସ୍ମା ତଂ ଗାଥଂ ପଚ୍ଚାମସିତ୍ୱା ହାରସମ୍ପାତୱାରେ ତସ୍ସା ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ''ସୋଳସସ ହାରା ପଠମ''ନ୍ତିଆଦି ୱତ୍ତବ୍ବଂଯେୱାତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –

ଏୱଂ ସୁପରିକମ୍ମକତାଯ ଭୂମିଯା ନାନାୱଣ୍ଣାନି ମୁତ୍ତପୁପ୍ଫାନି ପକିରନ୍ତୋ ୱିଯ, ସୁସିକ୍ଖିତସିପ୍ପାଚରିଯୱିଚାରିତେସୁ ସୁରତ୍ତସୁୱଣ୍ଣାଲଙ୍କାରେସୁ ନାନାୱିଧରଂସିଜାଲସମୁଜ୍ଜଲାନି ୱିୱିଧାନି ମଣିରତନାନି ବନ୍ଧନ୍ତୋ ୱିଯ, ମହାପଥୱିଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପପ୍ପଟକୋଜଂ ଖାଦାପେନ୍ତୋ ୱିଯ , ଯୋଜନିକମଧୁଗଣ୍ଡଂ ପୀଳେତ୍ୱା ସୁମଧୁରସଂ ପାଯେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ନାନାସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେ ଉଦାହରନ୍ତୋ ସୋଳସସ ହାରେ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ତେ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ସୁତ୍ତେ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ହାରସମ୍ପାତୱାରଂ ଆରଭି। ଆରଭନ୍ତୋ ଚ ଯାଯଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ –

''ସୋଳସସ ହାରା ପଠମଂ, ଦିସାଲୋଚନତୋ ଦିସା ୱିଲୋକେତ୍ୱା;

ସଙ୍ଖିପିଯ ଅଙ୍କୁସେନ ହି, ନଯେହି ତୀହି ନିଦ୍ଦିସେ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି। –

ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ଯସ୍ମା ତଂ ହାରୱିଭଙ୍ଗୱାରୋ ନପ୍ପଯୋଜେତି ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣୱିସଯତ୍ତା, ନଯୱିଚାରସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରିତତ୍ତା। ଅନେକେହି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେହି ହାରାନଂ ୱିଭାଗଦସ୍ସନମେୱ ହି ହାରୱିଭଙ୍ଗୱାରୋ। ହାରସମ୍ପାତୱାରୋ ପନ ତଂ ପଯୋଜେତି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେ ସୋଳସସ ହାରେ ଯୋଜେତ୍ୱାୱ ତଦନନ୍ତରଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ କଥିତତ୍ତା। ତସ୍ମା ''ସୋଳସସ ହାରା ପଠମ''ନ୍ତି ଗାଥଂ ପଚ୍ଚାମସିତ୍ୱା ''ତସ୍ସା ନିଦ୍ଦେସୋ କୁହିଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ? ହାରସମ୍ପାତେତି ଆହା''ତି –

ୱୁତ୍ତଂ। ଗାଥାତ୍ଥୋ ନିଦ୍ଦେସୱିଭାୱନାଯଂ ୱୁତ୍ତୋୱ। ''ସୋଳସସ…ପେ… ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଯା ଗାଥା ନିଦ୍ଦେସେ ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ସା ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ କୁହିଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ହାରୱିଭଙ୍ଗସ୍ସ ଆଦିମ୍ହି ଆଚରିଯେନ ନ ୱିଭତ୍ତୋ, ହାରସମ୍ପାତେ ୱା ପଚ୍ଚାମସିତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ କିଂ, ଉଦାହୁ ନଯସମୁଟ୍ଠାନେ ୱା ପଚ୍ଚାମସିତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ କିନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ହାରସମ୍ପାତେ ପଚ୍ଚାମସିତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନା।

ହାରସମ୍ପାତେ ତସ୍ସା ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ହାରସମ୍ପାତୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତଭେଦେନ ସୋଳସୱିଧୋ, ''ତତ୍ଥ କତମୋ ହାରସମ୍ପାତୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେ ସଂୱଣ୍ଣନାଭାୱେନ ମଯା ୱିଭଜିଯମାନୋ ହାରସମ୍ପାତଭୂତୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ ନାମାତି ତଥା ୱିଭଜିତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ସୋଳସୱିଧେ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତାଦିକେ ହାରସମ୍ପାତେ। କତମୋ ହାରସମ୍ପାତଭୂତୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି।

''ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନ ଚ;

ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତେନ, ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି। –

ସୁତ୍ତେ ''ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନାତି କିଂଦେସୟତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ପମାଦଂ ଦେସୟତୀ''ତିଆଦିସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଗାଥାତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫୨) ୱିଭତ୍ତୋ। ୟୋଜନତ୍ଥୋ ପନ ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନ ଅରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମାରସ୍ସ ମଚ୍ଚୁନୋ ୱସଂ ଗଚ୍ଛତି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନ ୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱିପଲ୍ଲାସସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମାରସ୍ସ ୱସଂ ଗଚ୍ଛତି। ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତେନ ସସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେନ କୁସୀତଚିତ୍ତେନ ତଂଚିତ୍ତସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମାରସ୍ସ କିଲେସାଦିମାରସ୍ସ ୱସଂ ଗଚ୍ଛତୀତି।

''ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନା'ତି ପଦେନ ଦେସିତଂ ତଂ ପମାଦଧମ୍ମଜାତଂ କସ୍ସ ପଦ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତଂ ମଚ୍ଚୁନୋ ପଦ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନା''ତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଦେସିତୋ ଅତ୍ଥୋ ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନ ଚାତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଦେସିତୋ ଅତ୍ଥୋ କଥଂ ୱିଭତ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନ ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୟେନ ୱିପଲ୍ଲାସେନ ୟଦା ଅନିଚ୍ଚେ ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ପସ୍ସତି, ତଦା ପୱତ୍ତୋ ସୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ''ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତଂ ନାମା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ସୋ ପନ ୱିପଲ୍ଲାସୋ କିଂଲକ୍ଖଣୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତଥା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ୱିପରୀତଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିପରୀତଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣୋତି ଅସୁଭାଦୀନଂୟେୱ ସୁଭାଦିୱିପରୀତଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ''ୱିପଲ୍ଲାସୟତୀ''ତି କାରିତତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ। କିଂ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ୱିପରୀତଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣୋ? ସୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ସଞ୍ଞଂ ୱିପଲ୍ଲାସୟତି, ଚିତ୍ତମ୍ପି ୱିପଲ୍ଲାସୟତି, ଦିଟ୍ଠିମ୍ପି ୱିପଲ୍ଲାସୟତି। ଇତି ତୟୋ ଧମ୍ମେ ୱିପଲ୍ଲାସୟତୀତି ୱିପଲ୍ଲାସେତବ୍ବାନଂ ତିୱିଧତ୍ତା ୱିପଲ୍ଲାସାପି ତିୱିଧା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ ମୁଦୁକୋ ଦୁବ୍ବଲୋ ସୁଭାଦିୱସେନ ଉପଟ୍ଠିତାକାରଗ୍ଗହଣମତ୍ତତ୍ତା, ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସୋ ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସତୋ ବଲୱା ସୁଭାଦିୱସେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତାନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ସୁଭାଦିୱସେନ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ଗହଣତୋ। ଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସୋ ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସେହି ବଲୱତରୋ, ୟଂ ୟଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସୁଭାଦିଆକାରେନ ଉପଟ୍ଠାତି। ତଂ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସସ୍ସତାଦିୱସେନ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଗହଣତୋ। ତସ୍ମା ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୋ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋ, ତଦନନ୍ତରଂ ଚିତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସୋ, ତଦନନ୍ତରଂ ଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସୋ ୱୁତ୍ତୋ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଏକେକସ୍ସ ସୁଭସୁଖଅତ୍ତନିଚ୍ଚଗ୍ଗହଣୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧତ୍ତା ଦ୍ୱାଦସୱିଧା ହୋନ୍ତି।

ୱିପଲ୍ଲାସା ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ''କତମେ ୱିପଲ୍ଲାସପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନୱିସୟା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଇମାନି ଅତ୍ତଭାୱୱତ୍ଥୂନି ୱିପଲ୍ଲାସପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନୱିସୟାନୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋ କୁହିଂ ୱିପଲ୍ଲାସୟତି ଚତୂସୁ ଅତ୍ତଭାୱୱତ୍ଥୂସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୂସୁ ରୂପକାୟୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମସଙ୍ଖାତେସୁ ଅତ୍ତଭାୱୱତ୍ଥୂସୁ ସୋ ସବ୍ବୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତଦିଟ୍ଠିୟୋ ୱିପଲ୍ଲାସୟତି। ''କଥଂ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ୱିପଲ୍ଲାସୟତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୟୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ରୂପଂ ୱା ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି, ରୂପୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ୱା ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି , ଅତ୍ତନି ରୂପଂ ୱା ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି। ରୂପସ୍ମିଂ ଅତ୍ତାନଂ ୱା ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି, ଏୱଂ ତସ୍ସ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ରୂପକାୟେ ସଞ୍ଞାଚିତ୍ତଦିଟ୍ଠିୟୋ ୱିପଲ୍ଲାସୟତି। ଏସେୱ ନୟୋ ୱେଦନାଦୀସୁପି।

''ତେସୁ ରୂପକାୟାଦୀସୁ କତମଂ କତମସ୍ସ ୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ୱତ୍ଥୂ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ଇଦଂ ଇମସ୍ସ ୱତ୍ଥୂତି ୱିଭଜିତୁଂ ''ତତ୍ଥ ରୂପ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ପଠମଂ ୱିପଲ୍ଲାସୱତ୍ଥୁ ରୂପଂ ''ଅସୁଭେ ସୁଭ''ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ହୋତୀତି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଏୱଂ ''ଅସୁଭେ ସୁଭ''ନ୍ତିଆଦିପ୍ପକାରେନ ୱିପଲ୍ଲାସା ଚତୁବ୍ବିଧା ଭୱନ୍ତି।

ଇଦଂ ଇମସ୍ସ ୱତ୍ଥୂତି ଆଚରିୟେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ''ତେସଂ ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ କତମେ ମୂଲକାରଣଧମ୍ମା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂକିଲେସା, ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ – ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ମୂଲକାରଣଭୂତା ଭୱନ୍ତି।

''ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଏକତୋ ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ମୂଲକାରଣଂ କିଂ ହୋନ୍ତି, ଉଦାହୁ ୱିସୁଂ ୱିସୁ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ୱିଭଜିତୁଂ ''ତଣ୍ହାନିୱୁତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିଜ୍ଜାରହିତା ତଣ୍ହା ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ''ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାନିୱୁତ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି? ନ, ତଣ୍ହାୟ ସାତିସୟପଚ୍ଚୟତ୍ତା। ସାତିସୟାୟ ହି ତଣ୍ହାୟ ଅସୁଭେପି ''ସୁଭ''ନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖେପି ''ସୁଖ''ନ୍ତି ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି। ''ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚା''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ''ଅୱିଜ୍ଜାନିୱୁତ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ, କସ୍ମା ''ଦିଟ୍ଠିନିୱୁତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଦିଟ୍ଠି ଭୱତୀତି ଦିଟ୍ଠିସୀସେନ ଅୱିଜ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା ''ଦିଟ୍ଠିନିୱୁତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅୱିଜ୍ଜାନିୱୁତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ''ଅୱିଜ୍ଜାନିୱୁତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ପନ ଦିଟ୍ଠିରହିତା ଅୱିଜ୍ଜାପି ଗହିତା ସିୟା, ଦିଟ୍ଠିସହିତାୟ ହି ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅନିଚ୍ଚେପି ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି, ଅନତ୍ତନିୟେପି ''ଅତ୍ତା''ତି ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି।

''କଥଂ ତଣ୍ହାମୂଲକୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ପୱତ୍ତୋ, କଥଂ ଦିଟ୍ଠିସହିତାୱିଜ୍ଜାମୂଲକୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ପୱତ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ୟୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ତଣ୍ହାମୂଲକଦିଟ୍ଠିସହିତାୱିଜ୍ଜାମୂଲକେସୁ। ଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସୋତି ଦିଟ୍ଠିସହିତାୱିଜ୍ଜାମୂଲକୱିପଲ୍ଲାସୋ।

ଅତୀତଂ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ଅଦଡ୍ଢଭୂତୋପି ଦଡ୍ଢଭୂତୋ ୱିଯ ୱୁତ୍ତୋ। ତଣ୍ହାୱିପଲ୍ଲାସୋତି ଦିଟ୍ଠିସହିତତଣ୍ହାମୂଲକୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ଅନାଗତଂରୂପଂ ଦିଟ୍ଠିଭିନନ୍ଦନୱସେନ ଅଭିନନ୍ଦତୀତି। ଏୱଂ ଅତୀତସମନୁପସ୍ସନଅନାଗତାଭିନନ୍ଦନଭେଦେନ ପୱତ୍ତିୱିସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂକିଲେସୋ ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାଯେୱ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ନ ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଦସ କିଲେସାପି, କସ୍ମା ଦ୍ୱେଯେୱ ୱୁତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ – ଇମେ ଦ୍ୱେଯେୱ ଧମ୍ମା ପରମସାୱଜ୍ଜସ୍ସ ୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ମୂଲକାରଣତ୍ତା। ତାହି ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାହି ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବେହି କିଲେସେହି ୱିସୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ଚ ୱିସେସତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା ହୋନ୍ତୀତି ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା। ନ ହି ତାସୁ ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାସୁ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ପହୀନାସୁ କୋଚି ସଂକିଲେସୋ ଅପ୍ପହୀନୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି।

‘‘ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ୱିପଲ୍ଲାସାନଂଯେୱ ମୂଲକାରଣଂ ହୋନ୍ତି କିଂ, ଉଦାହୁ ସକଲସ୍ସ ୱଟ୍ଟସ୍ସାପି ମୂଲକାରଣଂ ହୋନ୍ତି କି’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ମୂଲକାରଣଂ ହୋନ୍ତି ଯଥା, ଏୱଂ ସକଲସ୍ସ ୱଟ୍ଟସ୍ସାପି ମୂଲକାରଣଂ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତେସ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଅରକ୍ଖିତଂ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତଞ୍ଚ ହୋତି, ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ। ଯେସଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଂ ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନାନଂ ପୁବ୍ବକୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି, ତେହି ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେହି ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନେହି ସଂସାରେ ସନ୍ଧାୱନ୍ତାନଂ ସଂସରନ୍ତାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସକିଂ ନିରଯଂ ମାରୱସଗମନେନ ସନ୍ଧାୱନଂ ସଂସରଣଂ ହୋତି, ସକିଂ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ସନ୍ଧାୱନଂ ସଂସରଣଂ ହୋତି, ସକିଂ ପେତ୍ତିୱିସଯଂ ସନ୍ଧାୱନଂ ସଂସରଣଂ ହୋତି, ସକିଂ ଅସୁରକାଯଂ ସନ୍ଧାୱନଂ ସଂସରଣଂ ହୋତି, ସକିଂ ଦେୱେ ସନ୍ଧାୱନଂ ସଂସରଣଂ ହୋତି, ସକିଂ ମନୁସ୍ସେ ସନ୍ଧାୱନଂ ସଂସରଣଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନ ଚା’’ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଦେସିତୋ ଅତ୍ଥୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତେନାତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଦେସିତୋ ଅତ୍ଥୋ କଥଂ ୱିଭତ୍ତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଯା ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମନିଯତା ଅତ୍ଥି, ଇଦଂ ଅକଲ୍ଲତ୍ତଂ ଅକମ୍ମନିଯତ୍ତଂ ଥିନଂ ନାମ। ଯଂ କାଯସ୍ସ ଲୀନତ୍ତଂ ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯଲୀନତ୍ତଂ ଅତ୍ଥି, ଇଦଂ କାଯସ୍ସ ଲୀନତ୍ତଂ ମିଦ୍ଧଂ ନାମାତି ଥିନମିଦ୍ଧସରୂପମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତେହି ଥିନମିଦ୍ଧେହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିଭୂତଭାୱାଦିକୋ ପନ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ନ ୱୁତ୍ତୋ, ଅୱୁତ୍ତେପି ଯେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଥିନମିଦ୍ଧେହି ଅଭିଭୂତଂ, ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ତେନ ଚିତ୍ତେନ ଚିତ୍ତସୀସେନ ସଂଯୋଜନେନ ସଂସାରେ ମାରୱସଗମନେନ ସନ୍ଧାୱନଂ ସଂସରଣଂ ପରିଯୋସାନସଭାୱୋ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ।

‘‘ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଦେସିତୋ ଅତ୍ଥୋ କଥଂ ୱିଭତ୍ତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କିଲେସମାରସ୍ସାତି କିଲେସୋ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞେ ମାରେତି ନିୱାରେତୀତି ଅତ୍ଥେନ ମାରୋତି କିଲେସମାରୋ। ଇମିନା କିଲେସମାରଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତା ଅଭିସଙ୍ଖାରମାରଖନ୍ଧମାରମଚ୍ଚୁମାରା ଚ ଗହିତା, ଚ-ସଦ୍ଦେନ ୱା ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସତ୍ତମାରସ୍ସାତି ଦେୱପୁତ୍ତମାରସ୍ସ। ଅଥ ୱା ‘‘ଦେୱପୁତ୍ତମାରସ୍ସା’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ସତ୍ତମାରସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଯୋ ଯୋ ରାଜଚୋରାଦିକୋ ଦାନାଦୀନି ୱା ଇସ୍ସରିଯଭୋଗାଦୀନି ୱା ମାରେତି, ସୋ ସୋ ରାଜଚୋରାଦିକୋପି ଗହିତୋ, ତସ୍ମା ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ସତ୍ତମାରସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱସନ୍ତି ଇଚ୍ଛଂ ଲୋଭଂ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ରୁଚିଂ ଆକଙ୍ଖଂ ଆଣଂ ଆଣତ୍ତିଂ। ଗଚ୍ଛତୀତି ଉପଗଚ୍ଛତି ଉପେତି ଅନୁୱତ୍ତତି ଅନୁଗଚ୍ଛତି ନାତିକ୍କମତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କସ୍ମା ୱସଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋ ସତ୍ତୋ ଅରକ୍ଖିତଚିତ୍ତେନ ଚ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତଚିତ୍ତେନ ଚ ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତଚିତ୍ତେନ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି, ସୋ ସତ୍ତୋ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାଦୀହି ନିୱୁତୋ ହୁତ୍ୱା ସଂସାରାଭିମୁଖୋ ହି ଯସ୍ମା ହୋତି, ନ ୱିସଙ୍ଖାରାଭିମୁଖୋ, ତସ୍ମା ମାରସ୍ସ ୱସଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଅରକ୍ଖିତେନାତିଆଦିକସ୍ସ ଯସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ତେନ ‘ଅରକ୍ଖିତେନା’ତିଆଦିକେନ ସୁତ୍ତେନ କିତ୍ତକାନି ସଚ୍ଚାନି ଦେସିତାନୀ’’ତିୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇମାନି ଭଗୱତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅରକ୍ଖିତେନା’’ତିଆଦିସୁତ୍ତେନ ଭଗୱତା ଇମାନି ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଦେସିତାନି ଦୁକ୍ଖଂ, ସମୁଦଯୋ ଚାତି। କଥଂ ଦେସିତାନି? ଅଭିଧମ୍ମନିସ୍ସିତାଯ କଥାଯ ଚେୱ ସୁତ୍ତନ୍ତନିସ୍ସିତାଯ କଥାଯ ଚ ଦେସିତାନି। ତାସୁ କଥାସୁ ଅଭିଧମ୍ମନିସ୍ସିତାଯ କଥାଯ ଦେସିତେ ସତି ‘‘ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନା’’ତି ଇମିନା ପଦେନ ଅରକ୍ଖିତଂ ରତ୍ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ, ଅରକ୍ଖିତଂ ଦୁଟ୍ଠମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ, ଅରକ୍ଖିତଂ ମୂଳ୍ହମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଭଗୱତା ଦେସିତଂ ଞାପିତଂ। ତତ୍ଥ ରତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ, ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତଂ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଦୁବ୍ବିଧଂ, ମୂଳ୍ହଚିତ୍ତଂ ମୋମୂହଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଦୁବ୍ବିଧନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମେସଞ୍ହି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ୱସେନ ଯା ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ଅଗୁତ୍ତି ଅନାରକ୍ଖା ଉପ୍ପନ୍ନା, ତାଯ ଅଗୁତ୍ତିଯା ଅନାରକ୍ଖାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅରକ୍ଖିତଂ ହୋତି ଫଲୂପଚାରେନାତି।

‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନା’’ତି ଇମିନା ପଦେନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସଂସଟ୍ଠଂ ଚିତ୍ତଂ ଦେସିତଂ, ତଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଞ୍ହି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ସଂସଟ୍ଠଭାୱେନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱସାନୁଗତତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତଂ ନାମାତି। ‘‘ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତେନା’’ତି ଇମିନା ପଦେନ ଥିନମିଦ୍ଧେନ ସଂସଟ୍ଠଂ

ଚିତ୍ତଂ ଦେସିତଂ, ତଂ ସସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଞ୍ହି ଥିନମିଦ୍ଧେନ ସଂସଟ୍ଠଭାୱେନ ଥିନମିଦ୍ଧୱସାନୁଗତତ୍ତା ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତଂ ନାମାତି ଏୱଂ ଯେ ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ "କତମେ ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା? ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅକୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ"ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୩୬୫) ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱତ୍ତବ୍ବା, ତେ ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ତୀହି ପଦେହି ଭଗୱତା ଦେସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। "ମାରସ୍ସା"ତି ପଦେନ ପଞ୍ଚ ମାରା ଗହିତା। ତେସୁ କିଲେସମାରୋ "ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା, ଚତ୍ତାରୋ ଓଘା, ଚତ୍ତାରୋ ଯୋଗା, ଚତ୍ତାରୋ ଗନ୍ଥା, ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି, ଅଟ୍ଠ ନୀୱରଣା, ଦସ କିଲେସା"ତି (ଧ। ସ। ୧୧୦୨ ଆଦଯୋ) ଦେସିତୋ। ଅଭିସଙ୍ଖାରମାରୋ ପନ "କୁସଲା ଚେତନା (ୱିଭ। ୨୨୬) ଅକୁସଲା ଚେତନା (ୱିଭ। ୨୨୬) କୁସଲଂ କମ୍ମଂ ଅକୁସଲଂ କମ୍ମ"ନ୍ତିଆଦିନା ଦେସିତୋ। ଖନ୍ଧମାରୋ ପନ "ଅତ୍ତଭାୱୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା"ତିଆଦିନା ଦେସିତୋ। ମଚ୍ଚୁମାରୋ ପନ "ଚୁତି ଚୱନତା"ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୧୯୩) ଦେସିତୋ। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅଭିଧମ୍ମନିସ୍ସିତାଯ କଥାଯ ଦେସିତୋ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସୁତ୍ତନ୍ତନିସ୍ସିତାଯ ପନ କଥାଯ ଦେସିତେ ସତି "ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତି ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗାହୀ, ଯତ୍ୱାଧିକରଣମେନଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅସଂୱୁତଂ ୱିହରନ୍ତଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅନ୍ୱାସ୍ସୱେଯ୍ୟୁଂ, ତସ୍ସ ସଂୱରାଯ ନ ପଟିପଜ୍ଜତି, ନ ରକ୍ଖତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ନ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତି...ପେ... ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯେ ନ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତି... ଘାନିନ୍ଦ୍ରିଯେ ନ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତି... ଜିୱ୍ହିନ୍ଦ୍ରିଯେ ନ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତି... କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯେ ନ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତି... ମନିନ୍ଦ୍ରିଯେ ନ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତୀ"ତି (ମ। ନି। ୧।୩୪୭) ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ଯଂ ଛଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଛଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତଂ "ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନା"ତି ଇମିନା ପଦେନ ଦେସିତଂ। ଯା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯୋ ପୁବ୍ବନ୍ତକପ୍ପନୱସେନ ୱା ଅପରନ୍ତକପ୍ପନୱସେନ ୱା ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତକପ୍ପନୱସେନ ୱା ମିଚ୍ଛା ଅଭିନିୱିସନ୍ତସ୍ସ ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ "ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ"ତି ୱା "ଅସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ"ତି ୱା "ନ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା"ତି ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା, ତାହି ଦିଟ୍ଠୀହି ୱା, ଯା ଚ ଦିଟ୍ଠିଯୋ "ଇମା ଚତ୍ତାରୋ ସସ୍ସତୱାଦା...ପେ... ପରମଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦା"ତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୦ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତା, ତାହି ଦିଟ୍ଠୀହି ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଯଂ ଚିତ୍ତଂ "ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନ ଚା"ତି ଇମିନା ପଦେନ ଦେସିତଂ।

"ଥିନଂ ନାମ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା, ମିଦ୍ଧଂ ନାମ ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା"ତି ୱା "ଥିନଂ ଅନୁସ୍ସାହସଂସୀଦନଂ, ମିଦ୍ଧଂ ଉସ୍ସାହସତ୍ତିୱିଘାତୋ"ତି ୱା ଯାନି ଥିନମିଦ୍ଧାନି ୱୁତ୍ତାନି, ତେହି ଥିନମିଦ୍ଧେହି ଯଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିଭୂତଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟଂ, ତଂ ଚିତ୍ତଂ "ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତେନା"ତି ଇମିନା ପଦେନ ଦେସିତଂ।

"ୱସୋ ନାମ ଇଚ୍ଛା ଲୋଭୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ରୁଚି ଆକଙ୍ଖା ଆଣା ଆଣତ୍ତୀ"ତି ଯୋ ୱସୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ୱସୋ "ୱସ"ନ୍ତି ଇମିନା ପଦେନ ଦେସିତୋ। "ପଞ୍ଚ ମାରା – ଖନ୍ଧମାରୋ ଅଭିସଙ୍ଖାରମାରୋ ମଚ୍ଚୁମାରୋ ଦେୱପୁତ୍ତମାରୋ କିଲେସମାରୋ"ତି ଯୋ ମାରୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ମାରୋ "ମାରସ୍ସା"ତି ଇମିନା ଦେସିତୋ। "ଗଚ୍ଛତି, ଉପଗଚ୍ଛତି, ଉପେତି, ଅନୁୱତ୍ତତି, ଅନୁଗଚ୍ଛତି, ନାତିକ୍କମତୀ"ତି ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ "ଗଚ୍ଛତୀ"ତି ଇମିନା ଦେସିତୋତି। ଏୱଂ ଦେସିତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅକୁସଲା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, "ୱସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀ"ତି ଇମିନା ପଦେନ ଯେ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତେ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତି ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଦେସିତାନି। "କିମତ୍ଥାଯ ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଦେସିତାନୀ"ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା "ତେସଂ ଭଗୱା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ପରିଞ୍ଞାଯ ଚ ପହାନାଯ ଚ "ଅରକ୍ଖିତେନା"ତିଆଦି ଧମ୍ମଂ ଭଗୱା ଦେସେତି, ତାନି ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି "ଅରକ୍ଖିତେନା"ତିଆଦିକେନ ଞାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

"ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ସଚ୍ଚେସୁ କସ୍ସ ସଚ୍ଚସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ, କସ୍ସ ସଚ୍ଚସ୍ସ ପହାନାଯ ଦେସେତୀ"ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା "ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ, ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନାଯା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। "ପରିଞ୍ଞାପହାନେହି କତମାନି ସଚ୍ଚାନି ଦେସିତାନୀ"ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା "ଯେନ ଚା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ପରିଜାନାତି, ଯେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ପଜହତି ଚ, ଅଯଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ନାମ। ଯଂ ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭ ତଣ୍ହାଯ, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ପହାନଂ ଜାତଂ, ଅଯଂ ନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋ ନିରୋଧୋ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ନାମାତି। ଏୱଂ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଭଗୱତା ଦେସିତାନି।

"ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଦେସିତଭାୱୋ କେନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ"ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା "ତେନାହା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେସୁ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ସମୁଦଯସଚ୍ଚେନ ଅସ୍ସାଦୋ ଗହିତୋ, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେନ ଆଦୀନୱୋ ଗହିତୋ, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନିରୋଧସଚ୍ଚେହି ନିସ୍ସରଣଂ ଗହିତଂ, ସମୁଦଯପ୍ପହାନୱସେନ ସବ୍ବଗତିପଜହନଂ ଜାତଂ, ସବ୍ବଗତିପଜହନଂ ଫଲନ୍ତି ଗହିତଂ। ଯେନ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତତାଦିକେନ ସବ୍ବଗତିପଜହନଂ ଜାତଂ, ସୋ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତତାଦିକୋ ଉପାଯୋତି ଗହିତୋ, ଅରକ୍ଖିତଚିତ୍ତତାଦିକସ୍ସ ପଟିସେଧନମୁଖେନ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତତାଦିକସ୍ସ ନିଯୋଜନଂ ଭଗୱତୋ ଆଣତ୍ତୀତି ଗହିତନ୍ତି ଦେସନାହାରେନ ନାନାସୁତ୍ତେସୁ ଦସ୍ସିତା ଅସ୍ସାଦାଦଯୋ "ଅରକ୍ଖିତେନା"ତିଆଦିକେ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ସୁତ୍ତେ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା।

‘‘ଅସ୍ସାଦାଦୀନଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଭାୱୋ କେନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ନାନାସୁତ୍ତେସୁ ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଦେସନାହାରୱିଭଙ୍ଗୋ ନାମ। ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ସୁତ୍ତେ ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ ନାମାତି ୱିସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

‘‘ଏତ୍ତକୋୱ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିୟୁତ୍ତୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକେକସ୍ମିଂଯେୱ ସୁତ୍ତେ ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତେନ ନୀହରିତ୍ୱା ଯଥାରହଂ ଦସ୍ସିତା, ସୋ ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ ନିୟୁତ୍ତୋ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହିତୋ।

ଇତି ଦେସନାହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ…ପେ… ଗହେତବ୍ବୋତି।

୨। ୱିଚୟହାରସମ୍ପାତୱିଭାୱନା

୫୩। ଯେନ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତେନ ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ସୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ୱିଚୟହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିଚୟୋ ହାରସମ୍ପାତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତାଦୀସୁ ସୋଳସସୁ ହାରସମ୍ପାତେସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱିଚୟହାରସମ୍ପାତୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇମେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅୟଂ ଧମ୍ମୋ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ୱିଚୟିତବ୍ବୋ, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱିଚୟହାରସମ୍ପାତୋ ନାମାତି ନିୟମେତ୍ୱା ୱିଭଜିତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ତଣ୍ହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ –

‘‘ଏୱଂ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିଚୟହାରସମ୍ପାତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ଦେସନାହାରପଦତ୍ଥୱିଚୟୋ ୱିଚୟହାରୋ, ତସ୍ମା ଦେସନାହାରେ ୱିପଲ୍ଲାସହେତୁଭାୱେନ ନିଦ୍ଧାରିତାୟ ତଣ୍ହାୟ କୁସଲାଦିୱିଭାଗପୱିଚୟମୁଖେନ ୱିଚୟହାରସମ୍ପାତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ତତ୍ଥ ତଣ୍ହା ଦୁୱିଧା’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫୩) –

ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ‘‘ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନା’’ତିଆଦିସୁତ୍ତେ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତେନ ସଂୱଣ୍ଣିତେ ଅକୁସଲଧମ୍ମେ ‘‘ତଣ୍ହା’’ତି ନିଦ୍ଧାରିତା ସବ୍ବତଣ୍ହା। କୁସଲାପୀତି ଚତୁଭୂମକେ କୁସଲେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତା ତଣ୍ହାପି। ଅକୁସଲାପୀତି ଅକୁସଲଧମ୍ମେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତା ତଣ୍ହାପୀତି ଦୁୱିଧା ହୋତୀତି ୱିଚୟିତବ୍ବା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଟୀକାୟଂ – ‘‘କୁସଲଧମ୍ମାରମ୍ମଣାତି କୁସଲଧମ୍ମେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତେସଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟତଂ, ଇଧ ‘କୁସଲା ଧମ୍ମା’ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନମ୍ପି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା’’ତି।

‘‘କୁସଲା ତଣ୍ହା କିଂଗାମିନୀ, ଅକୁସଲା ତଣ୍ହା କିଂ ଗାମିନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅକୁସଲା ସଂସାରଗାମିନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ‘‘କତମୋ କୁସଲାକୁସଲତଣ୍ହାନଂ ୱିସେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅକୁସଲା ସଂସାରଗାମିନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତଣ୍ହା ନାମ ସଂସାରଗାମିନୀ ହୋତୁ, କଥଂ ଅପଚୟଗାମିନୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ପହାନତଣ୍ହା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପହାନସ୍ସ ହେତୁଭୂତା ତଣ୍ହା ପହାନତଣ୍ହାତି ଅତ୍ଥୋ, ପହାତବ୍ବତଣ୍ହଂ ଆଗମ୍ମ ଯଂ ପହାନଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବଂ, ତେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବେନ ପହାନେନ ଅପଚୟଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

‘‘କିଂ ପନ ତଣ୍ହାଯେୱ କୁସଲାକୁସଲାତି ଦୁବ୍ବିଧା, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞୋପି କୁସଲାକୁସଲାତି ଦୁବ୍ବିଧୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ମାନୋପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କତମୋ ମାନୋ କୁସଲୋ, କତମୋ ମାନୋ ଅକୁସଲୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯଂ ମାନଂ ନିସ୍ସାୟ ମାନଂ ପଜହତି, ଅୟଂ ମାନୋ କୁସଲୋ। ଯୋ ପନ ମାନୋ ଦୁକ୍ଖଂ ନିବ୍ବତ୍ତୟତି, ଅୟଂ ମାନୋ ଅକୁସଲୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ମାନଂ…ପେ… କୁସଲୋତି ଯଂ ମାନଂ ନିସ୍ସାୟ ଉପନିସ୍ସାୟ ପହାନଂ ପୱତ୍ତିତଂ, ତେନ ପହାନେନ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହଂ ମାନଂ ପଜହତି, ଅୟଂ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟଭୂତୋ ମାନୋ ଫଲୂପଚାରେନ କୁସଲୋ। ଯୋ ପନ…ପେ… ଅକୁସଲୋତି ଯୋ ପନ ମାନୋ ପରହିଂସନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତମାନୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ନିବ୍ବତ୍ତୟତି, ଅୟଂ ମାନୋ ଅକୁସଲୋତି ୱିଚୟିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ସଂସାରାପଚଯଗାମିନୀସୁ ତାସୁ ତଣ୍ହାସୁ କତମା ଅପଚଯଗାମିନୀ ତଣ୍ହା କୁସଲା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘କୁସଲା’’ତି ୱୁତ୍ତାଯ ତଣ୍ହାଯ ସରୂପଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଯଂ ନେକ୍ଖମ୍ମସିତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତାସୁ ସଂସାରାପଚଯଗାମିନୀସୁ ତଣ୍ହାଭୂତାସୁ କୁସଲାକୁସଲାସୁ। ଅଯଂ ତଣ୍ହା କୁସଲାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଅରିଯା ପୁଗ୍ଗଲା ସନ୍ତଂ ଆଯତନଂ ଯଂ ଅରିଯଫଲଧମ୍ମଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରନ୍ତି, ତଂ ଆଯତନଂ ଅରିଯଫଲଧମ୍ମଂ ଅହଂ କୁଦାସ୍ସୁ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ୱିହରିସ୍ସ’’ନ୍ତି ପତ୍ଥଯନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଅରିଯଫଲେ ପିହା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପିହାପଚ୍ଚଯା ଯଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମସିତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଯଂ ଅରିଯଫଲେ ପିହାସଙ୍ଖାତା ତଣ୍ହା କୁସଲା ଅନୱଜ୍ଜା ଅନୱଜ୍ଜଅରିଯଫଲଧମ୍ମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତାତି ୱିଚଯିତବ୍ବଂ।

‘‘କଥଂ ପୱତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ରାଗୱିରାଗା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯା ରାଗୱିରାଗା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ପତ୍ତବ୍ବା। ତଦାରମ୍ମଣା ତଂ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ପୱତ୍ତା ତଣ୍ହା କୁସଲା ଅନୱଜ୍ଜା, ଯା ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ପତ୍ତବ୍ବା, ତଦାରମ୍ମଣା ତଂ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ପୱତ୍ତା ତଣ୍ହା କୁସଲା ଅନୱଜ୍ଜାତି ୱିଚଯିତବ୍ବା। ତାଯ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଯା ୱସେନ ଭଗୱତା –

‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ;

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ, ଞତ୍ୱାନ ଉଦଯବ୍ବଯଂ;

ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୁ, ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେ’’ତି। (ଉଦା। ୩୨; ନେତ୍ତି। ୩୧, ୬୫, ୬୮) –

ଗାଥାଯଂ ‘‘ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେ’’ତି ପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଯା ଯୋ ପୱିଚଯୋ କାତବ୍ବୋ, କତମୋ ସୋ ପୱିଚଯୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତସ୍ସା କୋ ପୱିଚଯୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଯା କୋ ପୱିଚଯୋତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ଯ ‘‘ଅଟ୍ଠ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି – ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ସମ୍ମାୱାଚା ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ସମ୍ମାସତି ସମ୍ମାସମାଧୀ’’ତି ପୱିଚଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ସୋ ପୱିଚଯୋ କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋ କତ୍ଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଯା ପୱିଚଯୋ କତ୍ଥ କସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ପୁଚ୍ଛତି। ଚତୁତ୍ଥେ ଝାନେ ପାରମିତାଯ ଉକ୍କଂସଗତାଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଭାୱନାଯ ସୋ ପୱିଚଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

‘‘ଚତୁତ୍ଥେ ଝାନେ ପାରମିତାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ଚତୁତ୍ଥେ ହି ଝାନେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋ ସୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଲାଭୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଚତୁତ୍ଥେ ଝାନେ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ପରିଯୋଦାତଂ ଅନଙ୍ଗଣଂ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସଂ ମୁଦୁ କମ୍ମନିଯଂ ଠିତଂ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ, ଇତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ଭାୱଯତି, ସୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଲାଭୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥେ ଝାନେ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ୱିଜ୍ଜାଚରଣଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି। କତମଂ ଅଟ୍ଠୱିଧଂ? ଛ ଅଭିଞ୍ଞା, ଦ୍ୱେ ଚ ୱିସେସେ ୱା ଅଧିଗଚ୍ଛତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦଯୋ ପଞ୍ଚ, ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞା ଚେୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଚାତି ଛ ଅଭିଞ୍ଞା। ମନୋମଯିଦ୍ଧି ଚେୱ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱେ ଚ ୱିସେସା ହୋନ୍ତି।

‘‘ତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ କୁତୋ ପରିସୁଦ୍ଧଂ…ପେ… କୁତୋ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଯତୋ ପରିସୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଯତୋ ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଭାୱତୋ ପରିସୁଦ୍ଧଂ, ତତୋ ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଭାୱତୋ ପରିଯୋଦାତଂ ହୋତି। ସୁଖାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯଘାତେନ ଯତୋ ୱୀତରାଗାଦିଅନଙ୍ଗଣଭାୱତୋ ଅନଙ୍ଗଣଂ, ତତୋ ୱୀତରାଗାଦିଅନଙ୍ଗଣଭାୱତୋ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସଂ। ଯତୋ ସୁଭାୱିତଭାୱତୋ ମୁଦୁ, ତତୋ ସୁଭାୱିତଭାୱତୋ କମ୍ମନିଯଂ। ଯତୋ ପରିସୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଠିତଭାୱତୋ ଠିତଂ, ତତୋ ପରିସୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଠିତଭାୱତୋ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତୀତିପି ଯୋଜନା ଯୁତ୍ତା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫୩) ଯୁଗଳଅତୋ ଆଗତତ୍ତା। ସଦ୍ଧାୱୀରିଯସତିସମାଧିପଞ୍ଞାଓଭାସେହି ପରିଗ୍ଗହିତଭାୱତୋ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ। ସଦ୍ଧାଯ ହି ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ପଟିପକ୍ଖେ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେ ନ ଇଞ୍ଜତି ନ ଚଲତି, ୱୀରିଯେନ ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ପଟିପକ୍ଖେ କୋସଜ୍ଜେ ନ ଇଞ୍ଜତି, ସତିଯା ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ପଟିପକ୍ଖେ ପମାଦେ ନ ଇଞ୍ଜତି, ସମାଧିନା ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ପଟିପକ୍ଖେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ନ ଇଞ୍ଜତି, ପଞ୍ଞାଯ ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ପଟିପକ୍ଖାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନ ଇଞ୍ଜତି, ଓଭାସଗତଂ ଚିତ୍ତଂ କିଲେସନ୍ଧକାରେ ନ ଇଞ୍ଜତି। ଇତି ଇମେହି ଛହି ଧମ୍ମେହି ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଛନ୍ନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନଞ୍ଚ ମନୋମଯିଦ୍ଧିୱିପସ୍ସନାଞାଣାନଞ୍ଚ ଅଧିଗମୂପାଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ସୋ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିପରିଚଯୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋଯେୱାତି ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫୩) ‘‘ତତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଭାୱେନା’’ତିଆଦିନା ୱା ‘‘ଅପରୋ ନଯୋ’’ତିଆଦିନା ୱା ୱୁତ୍ତୋଯେୱାତି ଅମ୍ହେହି ନ ୱୁତ୍ତୋ।

‘‘ଯେସଂ ରାଗାଦିଅଙ୍ଗଣାନଂ ଅଭାୱେନ ଅନଙ୍ଗଣଂ, ଯେସଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦିଉପକ୍କିଲେସାନଂ ଅଭାୱେନ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସଂ, ଯାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିଯା ଅଭାୱେନ ଠିତଂ, ଇଞ୍ଜନାଯ ଅଭାୱେନ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ, ତେ ରାଗାଦିଅଙ୍ଗଣାଦଯୋ କତମାଯ ପକ୍ଖା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଅଙ୍ଗଣା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଥ୍ବାତି ତେସୁ ରାଗାଦିଅଙ୍ଗଣାଦୀସୁ ଅଙ୍ଗଣା ଚ ରାଗାଦିଅଙ୍ଗଣା ଚ ଉପକ୍କିଲେସା ଅଭିଜ୍ଝାଦିଉପକ୍କିଲେସା ଚ ସନ୍ତି, ତଦୁଭୟଂ ରାଗାଦିଅଙ୍ଗଣଅଭିଜ୍ଝାଦିଉପକ୍କିଲେସଦ୍ୱୟଂ ତଣ୍ହୁପକ୍ଖୋ ରାଗାଦିଅଙ୍ଗଣାନଂ ତଣ୍ହାସଭାଓତ୍ତା, ଅଭିଜ୍ଝାଦିଉପକ୍କିଲେସାନଞ୍ଚ ତଣ୍ହାୟ ଅନୁଲୋମତ୍ତା। ଯା ଇଞ୍ଜନା ଫନ୍ଦନା ଯା ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠିତି ଅନଓଟ୍ଠାନଂ ଅଞ୍ଚି, ଅୟଂ ଇଞ୍ଜନା ଅଟ୍ଠିତି ଦିଟ୍ଠିପକ୍ଖୋ ଇଞ୍ଜନାୟ ଚ ଅଟ୍ଠିତିୟା ଚ ମିଚ୍ଛାଭିନିଓ୍ୱେସହେତୁଭାଓତୋତି ପଓ୍ୱିତଯୋ କାତବ୍ବୋ।

''କିଂ ପନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତତ୍ତାଯେଓ୍ୱ ଛନ୍ନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନଞ୍ଚ ମନୋମୟିଦ୍ଧିଓ୍ୱିପସ୍ସନାଞାଣାନଞ୍ଚ ଅଧିଗମୂପାଯୋ ହୋତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଚତ୍ତାରି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ''ତସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଲାଭିନୋ, ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଇତି ଚତ୍ତାରିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଲାଭିନୋ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅଓ୍ୱସିଟ୍ଠଂ ଭଓ୍ୱତି, ତସ୍ମାପି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଅଧିଗମୂପାଯୋ ହୋତି, ସୋ ଚ ଅଧିଗମୂପାୟଭାଓ୍ୱୋ ଚିଣ୍ଣଓ୍ୱସୀଭାଓ୍ୱସ୍ସେଓ୍ୱ ଭଓ୍ୱେୟ୍ୟ, କଥଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମତ୍ତଲାଭିନୋ ଚିଣ୍ଣଓ୍ୱସୀଭାଓ୍ୱୋ ସିୟା''ତି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ସୋ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଲାଭୀ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେଯେଓ୍ୱ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋପି ଏଓ୍ୱଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତେତି ଭାଓ୍ୱେତି, ତସ୍ମା ଚିଣ୍ଣଓ୍ୱସୀଭାଓ୍ୱୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋ ଉପରିମଂ ସମାପତ୍ତି''ନ୍ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫୩) ଓ୍ୱିତ୍ଥାରତୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଯୋଜନମତ୍ତଂ କରିସ୍ସାମ।

ସୋ ରୂପାଓ୍ୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଲାଭୀ ଯୋଗାଓ୍ୱଚରୋ ରୂପାଓ୍ୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିତୋ ଉପରିମଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସମାପତ୍ତିଂସନ୍ତତୋ ସନ୍ତତରତୋ ମନସି କରୋତି। ୟଥାଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ଉପରିମଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସନ୍ତତୋ ମନସି କରୋତୋ ତସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଲାଭିନୋ ଯୋଗାଓ୍ୱଚରସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାପଧାନା ସମାପତ୍ତି ଓଠଆରିକା ଓ୍ୱିୟ ହୁତ୍ୱା ସଣ୍ଠହତି, ପଟିଘସଞ୍ଞା ଚ ଉକ୍କଣ୍ଠା ଅନଭିରତି ହୁତ୍ୱା ସଣ୍ଠହତି, ସୋ ୟଥାଓ୍ୱୁତ୍ତେନ ଓ୍ୱିଧିନା ମନସି କରୋନ୍ତୋ ଯୋଗାଓ୍ୱଚରୋ ସବ୍ବସୋ ନିରଓ୍ୱସେସତୋ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମା ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା ''ଆକାସଂ ଅନନ୍ତ''ନ୍ତି ମନସି କତ୍ୱା ପଓ୍ୱତ୍ତମାନଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସମାପତ୍ତିଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଓ୍ୱିହରତି। ରୂପସଞ୍ଞା ରୂପାଓ୍ୱଚରସଞ୍ଞା ପଞ୍ଚଓ୍ୱିଧଅଭିଞ୍ଞାଭିନୀହାରୋ ହୋତି। ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ଓ୍ୱୋକାରୋ ଅକୁସଲୋ ପଓ୍ୱତ୍ତତି। ଏଓ୍ୱଂ ରୂପାଓ୍ୱଚରଜ୍ଝାନେ ଆଦୀନଓ୍ୱଦସ୍ସୀ ହୁତ୍ୱା ତା ରୂପସଞ୍ଞାନାନତ୍ତସଞ୍ଞାଯୋ ଆରମ୍ମଣେ ସମତିକ୍କମତି, ଅସ୍ସ ଯୋଗାଓ୍ୱଚରସ୍ସ ପଟିଘସଞ୍ଞା ଚ ଅବ୍ଭତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏଓ୍ୱଂ ଇମିନା ଓ୍ୱୁତ୍ତନୟେନ ସମତିକ୍କମେନ ସମାହିତସ୍ସ, ସନ୍ତଓ୍ୱୁତ୍ତିନା ଅରୂପାଓ୍ୱଚରସମାଧିନା ସମାହିତସ୍ସ ଯୋଗାଓ୍ୱଚରସ୍ସ ଓଭାସୋ ରୂପାଓ୍ୱଚରଜ୍ଝାନୋଭାସୋ ଅନ୍ତରଧାୟତି। ରୂପାନଂ କସିଣରୂପାନଂ ଝାନଚକ୍ଖୁନା ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଅନ୍ତରଧାୟତୀତି ଯୋଜନା।

''ଯେନ ସମାଧିନା ସମାହିତସ୍ସ, ସମାହିତସ୍ସ ଓଭାସୋ ଚ ରୂପାନଂ ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଅନ୍ତରଧାୟତି, ସୋ ସମାଧି କିତ୍ତକେହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ, କଥଂ ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖିତବ୍ବୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ସୋ ସମାଧୀ''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ସମାଧୀତି ଯେନ ରୂପାରୂପାଓ୍ୱଚରସମାଧିନା ସମାହିତୋ, ସୋ ଦୁଓ୍ୱିଧୋପି ସମାଧି ଅନଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦଓ୍ୱୀରିୟାରମ୍ଭେହି ତୀହି ଉପକାରକଙ୍ଗେହି ଚ ପସ୍ସଦ୍ଧିସତୀହି ଦ୍ୱୀହି ପରିକ୍ଖାରଙ୍ଗେହି ଚ ଅଓ୍ୱିକ୍ଖିତ୍ତେନ ଏକେନ ସଭାଓ୍ୱଙ୍ଗେନ ଚ ଛହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋତି ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖିତବ୍ବୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଚିନ୍ତେତବ୍ବୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବୋ । ''କଥଂ କତ୍ଥ ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖିତବ୍ବୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଅନଭିଜ୍ଝାସହଗତଂ ମେ ମାନସଂ ସବ୍ବଲୋକେ''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ''ତେସୁ ଛସୁ ଅଙ୍ଗେସୁ କିତ୍ତକୋ ସମଥୋ, କିତ୍ତକା ଓ୍ୱିପସ୍ସନା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଏତ୍ତକୋ ସମଥୋ, ଏତ୍ତକା ଓ୍ୱିପସ୍ସନାତି ଓ୍ୱିଭଜିତୁଂ ''ତତ୍ଥ ୟଞ୍ଚା''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ।

୫୪। ''ପଞ୍ଞାଓ୍ୱିମୁତ୍ତୀ''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅରହତ୍ତଫଲସ୍ସ ସମାଧିସ୍ସ ସମଥଓ୍ୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା ସମାଧିମୁଖେନ ଆଚରିଯେନ ଓ୍ୱିଭତ୍ତା, ''ତାୟ ପଟିପଦାୟ ଲଭିତବ୍ବୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି କିତ୍ତକେନ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ସୋ ସମାଧି ପଞ୍ଚଓ୍ୱିଧେନ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ସମଥଓ୍ୱିପସ୍ସନାପଟିପଦାୟ ଲଭିତବ୍ବୋ, ସୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ପଞ୍ଚଓ୍ୱିଧେନ ଞାଣଦସ୍ସନେନ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ।

''କଥଂ ପଞ୍ଚଓ୍ୱିଧଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ଭଓ୍ୱତୀ''ତି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଅୟଂ ସମାଧୀ''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଂ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ଅପ୍ପିତପ୍ପିତକ୍ଖଣେ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ ହୋତି, ଇତି ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅସ୍ସ ଅରହତୋ ପଚ୍ଚତ୍ତମେଓ୍ୱ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ଭଓ୍ୱତି। ଅୟଂ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ଆୟତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବସ୍ସ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧିସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟତ୍ତା ଆୟତିଂ ସୁଖଓ୍ୱିପାକୋ ହୋତି, ଇତି ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ... ପେ... ଭଓ୍ୱତି। ଅୟଂ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି କିଲେସଅରୀହି ଆରକତ୍ତା ଅରିଯୋ, କାମାମିସଓ୍ୱଟ୍ଟାମିସଲୋକାମିସାନଂ ଅଭାଓ୍ୱତୋ ନିରାମିସୋ ଚ ହୋତି, ଇତି ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ...ପେ... ଭଓ୍ୱତି। ଅୟଂ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ଅକାପୁରିସେହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାଓ୍ୱକବୁଦ୍ଧେହି ସେଓ୍ୱିତବ୍ବତ୍ତା ଅକାପୁରିସସେଓ୍ୱିତୋ ହୋତି, ଇତି ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ...ପେ... ଭଓ୍ୱତି। ଅୟଂ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ଅଙ୍ଗସନ୍ତକିଲେସଦରଥସନ୍ତତ୍ତା ସନ୍ତୋ ଚେଓ୍ୱ ଦିଓ୍ୱସମ୍ପି ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଅତିତ୍ତିକରଣତୋ ପଣୀତୋ ଚ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧକିଲେସେନ ଅରହତା ପୁଗ୍ଗଲେନ ଲଦ୍ଧତ୍ତା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଲଦ୍ଧୋ ଚ

ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସମାଧିସଙ୍ଖାତେନ ଏକୋଦିଭାୱେନ ଅଧିଗତତ୍ତା ଏକୋଦିଭାୱାଧିଗତୋ ଚ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପଯୋଗେନ ଅଧିଗତତ୍ତା, ନୀୱରଣାଦିପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ ନିଗ୍ଗୟ୍ହ ଅନଧିଗତତ୍ତା, ଅଞ୍ଞେ କିଲେସେ ୱାରେତ୍ୱା ଅନଧିଗତତ୍ତା, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଫଲଭାୱେନେୱ ପୱତ୍ତତ୍ତା ନସସଙ୍ଖାରନିଗ୍ଗୟ୍ହୱାରିତଗତୋ ହୋତି, ଇତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅସ୍ସ ଅରହତୋ ପଚ୍ଚତ୍ତମେୱ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଂ ଭୱତୀତି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଞାଣଦସ୍ସନେନ ସୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ୱିଚଯିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖାଦୀସୁ ସମାଧୀସୁ କିତ୍ତକୋ ସମଥୋ, କିତ୍ତକା ୱିପସ୍ସନା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ସମାଧି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମଥୋ, ୱିପସ୍ସନାତି ଚ ଅରହତ୍ତଫଲସମଥୱିପସ୍ସନାୱ ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ପୁବ୍ବଭାଗସମଥୱିପସ୍ସନାତି। ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତୋ, ''ତସ୍ସ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧିସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ ସମାଧି କିତ୍ତକେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ସୋ ସମାଧି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯୋ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧି ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ପକାରେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''କତମେନା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ପୀତିଫରଣତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମଦୁତିଯଜ୍ଝାନେସୁ ପଞ୍ଞା ପୀତିଫରଣତା ହୋତି। ପଠମଦୁତିଯତତିଯଜ୍ଝାନେସୁ ପଞ୍ଞା ସୁଖଫରଣତା ହୋତି। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ଚେତୋପରିଯପଞ୍ଞା ଚେତୋଫରଣତା ହୋତି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପଞ୍ଞା ଆଲୋକଫରଣତା ହୋତି। ଝାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନପଞ୍ଞା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନିମିତ୍ତଂ ହୋତି। ଇତି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ପଞ୍ଞାପକାରେନ ୱିଚଯିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବୋତି। ''ତେସୁ ପଞ୍ଚୱିଧେସୁ ପକାରେସୁ କିତ୍ତକୋ ସମଥୋ, କିତ୍ତକା ୱିପସ୍ସନା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ପୀତିଫରଣୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୫। ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ସମାଧି ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ''କଥଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ୱିଭତ୍ତୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଦସ କସିଣାଯତନାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେହି ଦସହି ଆରମ୍ମଣେହି କସିଣେହିପି ସମାଧି ୱିଚିନିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବୋତି। ''ତେସୁ ଦସସୁ କିତ୍ତକୋ ସମଥୋ, କିତ୍ତକା ୱିପସ୍ସନା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଚ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କସିଣନ୍ତି ଚ କସିଣମଣ୍ଡଲମ୍ପି ପରିକମ୍ମମ୍ପି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତମ୍ପି ତସ୍ମିଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନଜ୍ଝାନମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇଧ ପନ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଜ୍ଝାନମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ।

''କିଂ ପନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ସମାଧିଯେୱ ସମଥୱିପସ୍ସନାଯ ଯୋଜେତବ୍ବୋ, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞୋପି ଯୋଜେତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ସତିପଟ୍ଠାନାଦିପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଭେଦେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନୋ ନିରୱସେସୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋପି ୱିଚଯିତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏୱଂ ସବ୍ବୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ମଯା ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ସବ୍ବୋ ନିରୱସେସୋ ସତିପଟ୍ଠାନାଦିପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଭେଦେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନୋ ଅରିଯୋ ମଗ୍ଗୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। କଥଂ? ଯେନ ଯେନ ଅନଭିଜ୍ଝାଦିଆକାରେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖତାଦିଆକାରେନ ସମାଧି ମଯା ୱୁତ୍ତୋ, ତେନ ତେନ ଅନଭିଜ୍ଝାଦିଆକାରେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସୁଖତାଦିଆକାରେନ ଯୋ ଯୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ସମଥେନ ଯୋଜେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ସୋ ସୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ସମଥେନ ୱିଚଯିତ୍ୱା ଯୋଜଯିତବ୍ବୋ। ଯୋ ଯୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ଯୋଜେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ସୋ ସୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ଯୋଜଯିତ୍ୱା ଯୋଜଯିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

''ଯେହି ସମଥାଧିଟ୍ଠାନେହି ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେହି ଯୋଜଯିତବ୍ବୋ, ତେ ସମଥାଧିଟ୍ଠାନା ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମା କତମେହି ଧମ୍ମେହି ସଙ୍ଗହିତା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତେ ତୀହି ଧମ୍ମେହି ସଙ୍ଗହିତା ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଦୁକ୍ଖତାଯ ଅନତ୍ତତାଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତେ ସମଥାଧିଟ୍ଠାନା ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମା ''ଅନିଚ୍ଚତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଦୁକ୍ଖତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଅନତ୍ତତାଯ ପଞ୍ଞାଯା''ତି ତୀହି ଅନୁପସ୍ସନାଧମ୍ମେହି ସଙ୍ଗହିତା ଗଣ୍ହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନିଚ୍ଚତାଦିନା ସହଚରଣତୋ ଅନୁପସ୍ସନାପଞ୍ଞାପି ''ଅନିଚ୍ଚତା ଦୁକ୍ଖତା ଅନତ୍ତତା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

''ଯୋ ଯୋଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସମଥାଧିଟ୍ଠାନଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱଯମାନୋ ହୋତି, ସୋ ଯୋଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ କିଂ ଭାୱଯତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ସୋ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱଯମାନୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସମଥୱିପସ୍ସନାଦୀନି ଭାୱଯମାନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ରାଗଚରିତୋ ଦୋସଚରିତୋ ମୋହଚରିତୋତି ତିୱିଧୋ, ''ତତ୍ଥ କତମୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କତମେନ କତମେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ନିଯ୍ୟାତି, କତମାଯଂ କତମାଯଂ ସିକ୍ଖନ୍ତୋ, କତମଂ କତମଂ ପଜହନ୍ତୋ, କତମଂ କତମଂ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ, କତମଂ କତମଂ ପରିଜାନନ୍ତୋ, କତମଂ କତମଂ ପୱାହେନ୍ତୋ, କତମଂ କତମଂ ନିଦ୍ଧୁନନ୍ତୋ, କତମଂ କତମଂ ୱମେନ୍ତୋ, କତମଂ କତମଂ ନିବ୍ବାପେନ୍ତୋ, କତମଂ କତମଂ ଉପ୍ପାଟେନ୍ତୋ, କତମଂ କତମଂ ୱିଜଟେନ୍ତୋ ନିଯ୍ୟାତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ରାଗଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଇଦାନି ଯେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଯତ୍ଥ ସିକ୍ଖନ୍ତାନଂ ୱିସେସତୋ ନିଯ୍ୟାନମୁଖାନି, ଯେସଞ୍ଚ କିଲେସାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତାନି ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି, ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ତାନି ଦସ୍ସେତୁଂ 'ରାଗଚରିତୋ'ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋପି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫୫) ୱୁତ୍ତୋଯେୱ।

‘‘କସ୍ମା ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ଭାୱୟନ୍ତୋ ତୟୋ ଖନ୍ଧେ ଭାୱୟତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ତୀସୁ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେସୁ। ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୟ ପଞ୍ଞାପଧାନତ୍ତା। ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୟ ସମାଧିପଧାନତ୍ତା। ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାୟ ସୀଲପଧାନତ୍ତା। ଇତି ତୀହି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହି ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ଭାୱୟନ୍ତୋ ସୋ ଯୋଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତୟୋ ଖନ୍ଧେ ଭାୱୟତିଯେୱାତି ପଞ୍ଞାପଧାନାଦିଭାୱୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫୫) ୱୁତ୍ତୋ। ତୟୋ ଖନ୍ଧେ ଭାୱୟନ୍ତୋ ଅରିୟଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱୟତି। ‘‘କସ୍ମା ଭାୱୟତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅରିୟଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗଭାୱୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଜାନିତୋ, ‘‘କଥଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱୋ ଜାନିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯୋ ଯୋଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱେତି, ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗାନି କତମଂ ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯୋ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱେତି, ତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କାୟୋ ଚ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଭୱଙ୍ଗାନି ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗାନି ଭାୱନଂ ୱଡ୍ଢନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସୀଲଞ୍ଚ ସମାଧି ଚ ଦ୍ୱେ ପଦାନି ଦ୍ୱେ ପାଦା ଭୱନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଭାୱନଂ ୱଡ୍ଢନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

‘‘କଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋ ହୋତି ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭାୱିତକାୟୋତି ଭାୱିତୋ କାୟୋ କାୟଆଭିସମାଚାରିକୋ, କାୟସଂୱରୋ ୱା ଯେନ ଭିକ୍ଖୁନାତି ଭାୱିତକାୟୋ। ସେସେସୁପି ଏସ ନୟୋ। କାୟେ କାୟଆଭିସମାଚାରିକେ, କାୟସଂୱରେ ୱା ଭାୱିୟମାନେ ସତି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ସମ୍ମାୱାୟାମୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି କାୟସମାଚାରସୀଲତ୍ତା। ସୀଲେ ୱାଚାସଂୱରଆଜୀୱସଂୱରୱସେନ ପୱତ୍ତେ ସୀଲେ ଭାୱିୟମାନେ ସତି ସମ୍ମାୱାଚା ଚ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ୱାଚାଦିସଂୱରସୀଲତ୍ତା। ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତସଂୱରୱସେନ ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତେ ଭାୱିୟମାନେ ସତି ସମ୍ମାସତି ଚ ସମ୍ମାସମାଧି ଚ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଚିତ୍ତସଂୱରସୀଲତ୍ତା। ପଞ୍ଞାୟ ଭାୱିୟମାନାୟ ସତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସମାନତ୍ତା, ଉପକାରକତ୍ତା ଚ। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପେନ ହି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସଙ୍କପ୍ପନ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଞା ୱଡ୍ଢତୀତି।

‘‘ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ଚ ସମ୍ମାୱାୟାମୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା କାୟୱସେନେୱ ୱିଭତ୍ତା ୱିଚେତବ୍ବା କିଂ, ଉଦାହୁ ଚିତ୍ତୱସେନ ୱିଭତ୍ତା ୱିଚେତବ୍ବା କି’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କାୟସୁଚରିତଚେତନାଭୂତୋ ଯୋ ଚ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ତଂସହିତୋ ଯୋ ଚ ସମ୍ମାୱାୟାମୋ ସିୟା କାୟିକୋ, ୱିରତିଭୂତୋ ଯୋ ଚ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ତଂସହିତୋ ଯୋ ଚ ସମ୍ମାୱାୟାମୋ ସିୟା ଚେତସିକୋ, ତତ୍ଥ ତେସୁ କାୟିକଚେତସିକଭୂତେସୁ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସମ୍ମାୱାୟାମେସୁ ଯୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସମ୍ମାୱାୟାମୋ କାୟସଙ୍ଗହୋ, ସୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସମ୍ମାୱାୟାମୋ କାୟେ କାୟଆଭିସମାଚାରିକେ, କାୟସଂୱରେ ୱା ଭାୱିତେ ସତି ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛତି। ଯୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସମ୍ମାୱାୟାମୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଗହୋ, ସୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସମ୍ମାୱାୟାମୋ ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତସଂୱରେ ଭାୱିତେ ସତି ଭାୱନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯୋଜନା।

‘‘ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱୟନ୍ତୋ ସୋ ଯୋଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ କିତ୍ତକଂ ଅଧିଗମଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱିଚୟିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱୟନ୍ତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚୱିଧଂ ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଗମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଖିପ୍ପାଧିଗମୋ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫୫) ୱିଭତ୍ତୋ। ‘‘କେନ କତମୋ ଅଧିଗମୋ ହୋତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ସମଥେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୬। ‘‘ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନା’’ତିଆଦିସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତିମୁଖେନ ଆଚରିୟେନ ୱିଚୟିତୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘ଦେସକସ୍ସ ଦସବଲସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଦସ ବଲାନି କଥଂ ୱିଚୟିତବ୍ବାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଯୋ ଦେସୟତି, ସୋ ଦସବଲସମନ୍ନାଗତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ –

‘‘ଇତି ମହାଥେରୋ ‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’ତି ଗାଥାୟ ୱସେନ ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତିମୁଖେନ ୱିଚୟହାରସମ୍ପାତଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ, ଦେସନାକୁସଲତାୟ ଅନେକେହି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେହି ତସ୍ସା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାୟ ଭାୱନାୱିସେସାନଂ ଭାୱନାନିସଂସାନଞ୍ଚ ୱିଭଜନୱସେନ ନାନପ୍ପକାରତୋ ୱିଚୟହାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା, ଇଦାନି ଦସନ୍ନଂ ତଥାଗତବଲାନମ୍ପି ୱସେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ତତ୍ଥ ଯୋ ଦେସୟତୀ’ତିଆଦିମାହା’’ତି –

ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱୟନ୍ତେସୁ ସାସିତବ୍ବସାସକେସୁ। ଦସବଲସମନ୍ନାଗତୋ ଯୋ ଦେସକୋ ସତ୍ଥା ‘‘ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନା’’ତିଆଦିଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ୱାଦେନ ସାୱକେ ନ ୱିସଂୱାଦୟତି, ତସ୍ସ ଦେସକସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ଦସ ବଲାନି ୱିଚୟିତବ୍ବାନୀତି ଯୋଜନା।

‘‘କିନ୍ତି ଦେସେତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋ ତିୱିଧ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେସୁ ଦସସୁ ତଥାଗତବଲେସୁ ଠାନାଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ ପଠମଂ ତଥାଗତବଲଂ ନାମ, ‘‘ତଂ ବଲଂ କଥଂ ୱିଚଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋ ତଥା ଓୱଦିତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫୬) ୱୁତ୍ତୋ, ପାଠଇୱସେନପି ପାକଟୋ। ‘‘ଏତଂ ଠାନଂ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଜାନନଂ ଅଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ ନାମ, ‘‘ଏତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଜାନନଂ ଠାନଞ୍ଞାଣଂ ନାମାତି ଠାନାଟ୍ଠାନାନଂ ଜାନନଞ୍ଞାଣଂ ପଠମଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। (୧)

୫୭। ଠାନାଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ ପଠମଂ ତଥାଗତବଲଂ ଆଚରିଯେନ ୱିଚଯିତଂ ୱିଭତ୍ତଂ ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କଥଂ ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନିପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଂ ଦୁତିଯତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇତି ଠାନାଟ୍ଠାନତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଯଂ ପଟିପଦା ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ଗାମିନୀ, ଅଯଂ ପଟିପଦା ଇମସ୍ମିଂ ଭୱେ ଗାମିନୀ’’ତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଜାନନଞ୍ଞାଣଂ ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନିପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଂ ନାମାତି ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନିପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଂ ଦୁତିଯଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। (୨)

୫୯। ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନିପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଂ ଦୁତିଯଂ ତଥାଗତବଲଂ ଆଚରିଯେନ ୱିଚଯିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କଥଂ ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଞ୍ଞାଣଂ ତତିଯଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇତି ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନୀ ପଟିପଦା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଯଂ ଧାତୁ ଚ ଅଯଂ ଧାତୁ ଚ ଅନେକଧାତୁ ନାମ, ଅଯଂ ଧାତୁ ଚ ଅଯଂ ଧାତୁ ଚ ନାନାଧାତୁ ନାମା’’ତି ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୂନଂ ଜାନନଞ୍ଞାଣଂ ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଞ୍ଞାଣଂ ନାମାତି ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଞ୍ଞାଣଂ ତତିଯଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବନ୍ତି। (୩)

୬୦। ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଞ୍ଞାଣଂ ତତିଯଂ ତଥାଗତବଲଂ ଆଚରିଯେନ ୱିଚଯିତଂ ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କଥଂ ସତ୍ତାନଂ ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତାଞ୍ଞାଣଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇତି ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଇମେ ସତ୍ତା ଏୱଂ ଅଧିମୁତ୍ତା, ଇମେ ସତ୍ତା ଏୱଂ ଅଧିମୁତ୍ତା’’ତି ସତ୍ତାନଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନାନଂ ଜାନନଞ୍ଞାଣଂ ସତ୍ତାନଂ ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତାଞ୍ଞାଣଂ ନାମାତି ସତ୍ତାନଂ ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତାଞ୍ଞାଣଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବନ୍ତି। (୪)

ସତ୍ତାନଂ ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତାଞ୍ଞାଣଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ତଥାଗତବଲଂ ଆଚରିଯେନ ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କଥଂ ୱିପାକୱେମତ୍ତତାଞ୍ଞାଣଂ ପଞ୍ଚମଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇତି ତେ ଯଥାଧିମୁତ୍ତା ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଏୱଂ ଅଧିମୁତ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଇଦଂ କମ୍ମଂ କଣ୍ହଂ, ଇମସ୍ସ କଣ୍ହକମ୍ମସ୍ସ ଅଯଂ ୱିପାକୋ। ଇଦଂ କମ୍ମଂ ସୁକ୍କଂ, ଇମସ୍ସ ସୁକ୍କକମ୍ମସ୍ସ ଅଯଂ ୱିପାକୋ’’ତି ଏୱମାଦୀହି ୱିପାକାନଂ ନାନତ୍ତଜାନନଞ୍ଞାଣଂ ୱିପାକୱେମତ୍ତତାଞ୍ଞାଣଂ ନାମାତି ୱିପାକୱେମତ୍ତତାଞ୍ଞାଣଂ ପଞ୍ଚମଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବନ୍ତି।

୬୨। ୱିପାକୱେମତ୍ତତାଞ୍ଞାଣଂ ପଞ୍ଚମଂ ତଥାଗତବଲଂ ଆଚରିଯେନ ୱିଚଯିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କଥଂ ଝାନାନଂ ସଂକିଲେସୱୋଦାନୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ ଛଟ୍ଠଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇତି ତଥା ସମାଦିନ୍ନାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଏୱଂ ସମାଦିନ୍ନାନଂ କମ୍ମାନଂ ଝାନାନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନଂ ସମାଧୀନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ, ଇଦଂ ୱୋଦାନଂ, ଇଦଂ ୱୁଟ୍ଠାନଂ, ଏୱଂ ସଂକିଲିସ୍ସତି, ଏୱଂ ୱୋଦାଯତି, ଏୱଂ ୱୁଟ୍ଠହତୀ’’ତି ଝାନାନଂ ସଂକିଲେସୱୋଦାନୱୁଟ୍ଠାନାନଂ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣଂ ଝାନାନଂ ସଂକିଲେସୱୋଦାନୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ ନାମାତି ଝାନାନଂ ସଂକିଲେସୱୋଦାନୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣଂ ଛଟ୍ଠଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବନ୍ତି। (୫)

୬୩। ଝାନାନଂ ସଂକିଲେସଞ୍ଞାଣଂ ଛଟ୍ଠଂ ତଥାଗତବଲଂ ଆଚରିଯେନ ୱିଚଯିତଂ, ‘‘କଥଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତୱେମତ୍ତତାଞ୍ଞାଣଂ ସତ୍ତମଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇତି ତସ୍ସେୱ ସମାଧିସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଏୱଂ ଆଧିପତେଯ୍ୟଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଏୱଂ ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ବଲାନୀ’’ତି ଜାନନେନ ସହ ‘‘ଅଯଂ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯୋ, ଅଯଂ ମଜ୍ଝିନ୍ଦ୍ରିଯୋ, ଅଯଂ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯୋ’’ତି ପରସତ୍ତାନଂ ପରପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଲାନଂ ଅମୁଦୁମଜ୍ଝାଧିମତ୍ତତାଜାନନଞ୍ଞାଣଂଅମୁଦୁମଜ୍ଝାଧିମତ୍ତତାଜାନନଞ୍ଞାଣଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତୱେମତ୍ତତାଞ୍ଞାଣଂ ନାମାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତୱେମତ୍ତତାଞ୍ଞାଣଂ ସତ୍ତମଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବନ୍ତି। (୬)

୬୪। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞ୍ଞାଣଂ ସତ୍ତମଂ ତଥାଗତବଲଂ ଆଚରିଯେନ ୱିଚଯିତଂ, ‘‘କଥଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣଂ ଅଟ୍ଠମଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବଂ, କଥଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣଂ ନୱମଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇତି ତତ୍ଥ ଯଂ ଅନେକୱିହିତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଏକଂ ଜାତି’’ନ୍ତିଆଦିନା ଜାତିୱସେନ ୱା ‘‘ଏୱଂନାମୋ’’ତିଆଦିନା ନାମଗୋତ୍ତୱଣ୍ଣାହାରସୁଖଦୁକ୍ଖପଟିସଂୱେଦନାଯ ପରିଯନ୍ତୱସେନ ୱା ସାକାରସ୍ସ ସୌଦ୍ଦେସସ୍ସ ଅନେକୱିହିତପୁବ୍ବେନିୱାସସ୍ସ ତଂତଂଭୱସ୍ସ ଅସେସତୋ ଜାନନଞ୍ଞାଣଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣଂ ନାମାତି ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣଂ ଅଟ୍ଠମଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବନ୍ତି। (୭)

ଚୱମାନୌପପଜ୍ଜମାନହୀନପଣୀତସୁୱଣ୍ଣଦୁଵଣ୍ଣସୁଗତଦୁଗ୍ଗତଯଥାକମ୍ମୂପଗାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅସେସତୋ ଚୁତୂପପାତାନଂ ଜାନନଞାଣଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ନାମାତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ନୱମଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବନ୍ତି। (୮-୯)

ପୁବ୍ବେନିୱାସାଦିଅଟ୍ଠମନୱମଂ ତଥାଗତବଲଂ ଆଚରିଯେନ ୱିଚଯିତଂ ୱିଭତ୍ତଂ, ''କଥଂ ସବ୍ବାସୱକ୍ଖଯଞାଣଂ ଦସମଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଇତି ତତ୍ଥ ଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ବୋଧିମୂଲେ ସଂକିଲେସମାରନିହନଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ଇଦଂ କିଲେସମାରନିହନଂ ଞାଣଂ ସବ୍ବାସୱକ୍ଖଯଞାଣଂ ନାମାତି ସବ୍ବାସୱକ୍ଖଯଞାଣଂ ଦସମଂ ତଥାଗତବଲଂ ୱିଚଯିତବ୍ବନ୍ତି ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ପାଳିତୋ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଚ ଯତିପୋତାନମ୍ପି ପାକଟୋ ଭୱେଯ୍ୟାତି ମଞ୍ଞିତ୍ୱା ନ ଦସ୍ସିତୋ।(୧୦)

''ଏତ୍ତକୋୱ ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ନିଯୁତ୍ତୋ ୱିଚଯୋ ହାରସମ୍ପାତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ ଯେ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା ୱୁତ୍ତା, ତେ ତେ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତେନ ୱିଚଯିତବ୍ବା, ସୋ ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତୋ ନିଯୁତ୍ତୋ ଯଥାରହଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

ଇତି ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ...ପେ... ଗହେତବ୍ବୋତି।

୩। ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୱିଭାୱନା

୬୫। ଯେନ ଯେନ ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା ଆଚରିଯେନ ୱିଚଯିତବ୍ବା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ସୋ ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ''କତମୋ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ – ''ଏୱଂ ନାନାନଯେହି ୱିଚଯହାରସମ୍ପାତଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତାଦୀନି ଦସ୍ସେତୁଂ 'ତତ୍ଥ କତମୋ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ'ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୬୫) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତାଦୀସୁ ସୋଳସସୁ ହାରସମ୍ପାତେସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି, ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେ ୱୁତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଯୁତ୍ତିଭାୱୋ ୱିଚାରେତବ୍ବୋ, ତଂ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସଂ ନୀହରିତୁଂ –

''ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ;

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ, ଞତ୍ୱାନ ଉଦଯବ୍ବଯଂ;

ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୁ, ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେ''ତି। (ଉଦା। ୩୨; ନେତ୍ତି। ୩୧, ୭୮) –

ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସଂ ଗାଥାଯଂ ତସ୍ମା ଅରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ ମାରୱସାନୁଗତତ୍ତା ସତିସଂୱରେନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରାଦିୱସେନ ଭିକ୍ଖୁ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋ ଅସ୍ସ ଭୱେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା କାମୱିତକ୍କାଦିମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରସ୍ସ ମାରୱସାନୁଗତତ୍ତା ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦିୱସେନ ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ ଅସ୍ସ ଭୱେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତଚିତ୍ତସ୍ସ ମାରୱସାନୁଗତତ୍ତା ଯୋନିସୋମନସିକାରେନ ଭିକ୍ଖୁ ଉଦଯବ୍ବଯଂ ଞତ୍ୱାନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ ଅସ୍ସ ଭୱେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା ଥିନମିଦ୍ଧେନ ହତଚିତ୍ତସ୍ସ ମାରୱସାନୁଗତତ୍ତା ୱୀରିଯୱସେନ ଭିକ୍ଖୁ ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଅସ୍ସ ଭୱେଯ୍ୟ, ତାଦିସୋ ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେ ଜହିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

''ତସ୍ସଂ ଗାଥାଯଂ କଥଂ ଯୁତ୍ତିଭାୱୋ ୱିଚାରେତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି ଏୱ, ନୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାନମ୍ପି ଜହିତତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ ଉଦଯବ୍ବଯଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରସ୍ସ ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାସମ୍ଭୱତୋ। ଉଦଯବ୍ବଯଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାନୁକ୍କମେନ ଅରିଯମଗ୍ଗସମ୍ଭୱତୋ। ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହନ୍ତୋ ସବ୍ବାନି ଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତଭଯାନି ସମତିକ୍କମିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି ସବ୍ବେସଂ ଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତଭଯାନଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ।

‘‘ଏତ୍ତକୋୱ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ’’ତି ୱତ୍ତଵତ୍ତା ‘‘ନିଯୁତ୍ତୋ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥାନଂ ଯୁତ୍ତିଭାୱୋ ୱିଚାରେତଵ୍ବୋ , ସୋ ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ ନିଯୁତ୍ତୋ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁଞ୍ଜିତଵ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତଵ୍ବୋତି।

ଇତି ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ…ପେ… ଗହେତଵ୍ବୋତି।

୪। ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତୱିଭାୱନା

୬୬। ଯେନ ଯେନ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥାନଂ ଯୁତ୍ତିଭାୱୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭାୱିତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ସୋ ଯୁତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତଵ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛତି।

ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେ ୱୁତ୍ତାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ନୀହରିତାନି, ତଂ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସଂ ନୀହରିତୁଂ ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋତି ଗାଥା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଗାଥାତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋୱ। ‘‘କତମେ ଗାଥାଯଂ କତମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତଵ୍ବତ୍ତା ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସସ୍ସ ଅତ୍ଥଭୂତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା ତିଣ୍ଣଂ ସୁଚରିତାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ ସୁଚରିତପାରିପୂରିଯା ଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତା। ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସସ୍ସ ଅତ୍ଥଭୂତା ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପା ସମଥସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ କାମଚ୍ଛନ୍ଦଆଦିନୀୱରଣୱିକ୍ଖମ୍ଭନସ୍ସ ଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତା। ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ’’ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସସ୍ସ ଅତ୍ଥଭୂତା କମ୍ମସ୍ସକତାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଚ ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଚ ୱିପସ୍ସନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀନଂ ୱିସେସକାରଣତ୍ତା। ‘‘ଞତ୍ୱାନ ଉଦଯବ୍ବଯ’’ନ୍ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସସ୍ସ ଅତ୍ଥଭୂତା ଉଦଯବ୍ବଯାନୁପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ଦସ୍ସନଭୂମିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ ପଠମମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତା। ‘‘ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସସ୍ସ ଅତ୍ଥଭୂତଂ ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୱନଂ ୱୀରିଯସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତା। ‘‘ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେ’’ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସସ୍ସ ଅତ୍ଥଭୂତା ପହାତବ୍ବଜହନଭାୱନାଯ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ ପହାତବ୍ବପ୍ପହାନେନ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାପାରିପୂରିସମ୍ଭୱତୋ।

‘‘ଏତ୍ତକୋୱ ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ’’ତି ୱତ୍ତଵତ୍ତା ‘‘ନିଯୁତ୍ତୋ ପଦଟ୍ଠାନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତଭୂତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ନୀହରିତାନି, ସୋ ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତୋ ନିଯୁତ୍ତୋ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁଞ୍ଜିତଵ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତଵ୍ବୋତି।

ଇତି ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ…ପେ… ଗହେତଵ୍ବୋତି।

୫। ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତୱିଭାୱନା

୬୭। ଯେନ ଯେନ ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥାନି ପଦଟ୍ଠାନାନି ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତାନି, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତାନି, ସୋ ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତଵ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେସୁ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତାଦୀସୁ ସୋଳସସୁ ହାରସମ୍ପାତେସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି।

‘‘କତମେହି ସୁତ୍ତତ୍ଥେହି ସମାନଲକ୍ଖଣା କତମେ ଧମ୍ମା ଗହିତା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତଵ୍ବତ୍ତା ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଇଦଂ ରକ୍ଖଣଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଗହିତଂ, ସତିନ୍ଦ୍ରିଯେ ଗହିତେ ସଦ୍ଧାଦିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଗହିତାନି ଭୱନ୍ତି

ଇନ୍ଦ୍ରିୟଟ୍ଠେନ ସମାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ’’ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ୱୁତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଗହିତା, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଗହିତାୟ ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଗହିତୋ ଭୱତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୂତି କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛତି। ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା କାରଣମାହ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିତୋ ହୀ’’ତିଆଦିନା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିହେତୁତୋ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ହି ୟସ୍ମା ପଭୱତି, ତସ୍ମା, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପତୋ ସମ୍ମାୱାଚା ହି ୟସ୍ମା ପଭୱତି, ତସ୍ମା, ସମ୍ମାୱାଚାତୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ହି ୟସ୍ମା ପଭୱତି, ତସ୍ମା, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତତୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ହି ୟସ୍ମା ପଭୱତି, ତସ୍ମା, ସମ୍ମାଆଜୀୱତୋ ସମ୍ମାୱାୟାମୋ ହି ୟସ୍ମା ପଭୱତି, ତସ୍ମା, ସମ୍ମାୱାୟାମତୋ ସମ୍ମାସତିହି ୟସ୍ମା ପଭୱତି, ତସ୍ମା, ସମ୍ମାସତିତୋ ସମ୍ମାସମାଧି ହି ୟସ୍ମା ପଭୱତି, ତସ୍ମା, ସମ୍ମାସମାଧିତୋ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତି ହି ୟସ୍ମା ପଭୱତି, ତସ୍ମା, ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିତୋ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ ହି ୟସ୍ମା ପଭୱତି, ତସ୍ମା, ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଗହିତୋ ଭୱତୀତି।

‘‘ଏତ୍ତକୋୱ ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିୟୁତ୍ତୋ ଲକ୍ଖଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟେନ ୟେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା ସମାନଲକ୍ଖଣେନ ଗହିତା ଭୱନ୍ତି, ସୋ ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତୋ ନିୟୁତ୍ତୋ ୟଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୟୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହିତୋତି।

ଇତି ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ…ପେ… ଗହେତବ୍ବୋତି।

୬। ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସମ୍ପାତୱିଭାୱନା

୬୮। ୟେନ ୟେନ ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା ସମାନଲକ୍ଖଣେନ ଗହିତା, ସୋ ଲକ୍ଖଣହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରସମ୍ପାତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେସୁ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତାଦୀସୁ ସୋଳସସୁ ହାରସମ୍ପାତେସୁ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସମ୍ପାତୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି।

‘‘କତମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ କତମେ ନିରୁତ୍ତାଧିପ୍ପାୟନିଦାନପୁବ୍ବାପରାନୁସନ୍ଧୟୋ ନିଦ୍ଧାରିତା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେ ‘‘ରକ୍ଖୀୟତେ ରକ୍ଖିତ’’ନ୍ତି ନିରୁତ୍ତିଂ ‘‘ପରିପାଲୀୟତୀ’’ତି ଇମିନା ପରିୟାୟେନ ଦସ୍ସେତି, ଇତିସଦ୍ଦସ୍ସ ଆଦ୍ୟତ୍ଥତ୍ତା ‘‘ଚିନ୍ତେତୀତି ଚିତ୍ତଂ, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ଚିନୋତୀତି ଚିତ୍ତଂ, ପଜ୍ଜୟେହି ଚିତନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତକରଣଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଂ, ରକ୍ଖିତଂ ଚିତ୍ତଂ ୟସ୍ସାତି ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋ। ସମ୍ମା ସଙ୍କପ୍ପେତୀତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ, ଗାୱୋ ଚରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଗୋଚରୋ, ଗୋଚରୋ ୱିୟାତି ଗୋଚରୋ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ଗୋଚରୋ ଅସ୍ସାତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ। ସମ୍ମା ପସ୍ସତୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ପୁରେକ୍ଖାରୋ ଅସ୍ସାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ। ଜାନାତୀତି ଞତ୍ୱାନ। ଉଦୟୋ ଚ ୱୟୋ ଚ ଉଦୟବ୍ବୟଂ। ଥିନଞ୍ଚ ମିଦ୍ଧଞ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧଂ, ଅଭିଭୱତୀତି ଅଭିଭୂ, ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଅଭିଭୂତି ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ। ଭିକ୍ଖତୀତି ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ନିରୁତ୍ତିପି ନୀହରିତା। ତେନାହ – ‘‘ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦ୍ୟତ୍ଥୋ’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୬୮)। ଏସା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ପଞ୍ଞତ୍ତି ନିରୁତ୍ତି ନାମାତି ନୀହରିତା।

ଇଧ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେ ଭଗୱତୋ କୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ୟେ ସପ୍ପୁରିସା ସବ୍ବାହି ଦୁଗ୍ଗତୀହି ପରିମୁଚ୍ଚିତୁକାମା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ସପ୍ପୁରିସା ଧମ୍ମଚାରିନୋ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅୟଂ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏତ୍ଥ ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦିସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋତି ନୀହରିତବ୍ବୋ।

‘‘କତମଂ ନିଦାନ’’ନ୍ତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ, କୋକାଲିକୋ ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେସୁ ଥେରେସୁ ଚିତ୍ତଂ ଅରକ୍ଖିତ୍ୱା ପଦୋସୟିତ୍ୱା ମହାପଦୁମନିରୟେ ୟସ୍ମା ଉପପନ୍ନୋ, ୟସ୍ମା ଭଗୱା ଚ ସତିଆରକ୍ଖେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିୟୋ ଜହତି, ତସ୍ମା ଚ ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିୟୋ ଜହିତୁକାମୋ ଭିକ୍ଖୁ ସପ୍ପୁରିସୋ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋ ଅସ୍ସ ଭୱେୟ୍ୟାତି ନିଦାନଂ ନୀହରିତବ୍ବଂ।

‘‘କତମୋ ପୁବ୍ବାପରସନ୍ଧୀ’’ତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ସୁତ୍ତମ୍ହି ‘‘ସତିୟା ଚିତ୍ତଂ ରକ୍ଖିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୟଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ପୁବ୍ବୱଚନେନ ଅୟଂ ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ…ପେ… ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିୟୋ ଜହେ’’ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସୋ ଅନୁସନ୍ଧି ସଂସନ୍ଦତି ସମେତୀତି ପୁବ୍ବପରାନୁସନ୍ଧି ନିଦ୍ଧାରିତବ୍ବୋତି।

‘‘ଏତ୍ତକୋୱ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିୟୁତ୍ତୋ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟେନ ୟେନ

ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସମ୍ପାତେନ ନିରୁତ୍ତାଧିପ୍ପାୟନିଦାନପୁବ୍ବାପରାନୁସନ୍ଧି ନିଦ୍ଧାରିତବ୍ବୋ, ସୋ ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସମ୍ପାତୋ ନିୟୁତ୍ତୋ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

ଇତି ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ…ପେ… ଗହେତବ୍ବୋତି।

୭। ଆୱଟ୍ଟହାରସମ୍ପାତୱିଭାୱନା

୬୯। ଯେନ ଯେନ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସମ୍ପାତେନ ନିରୁତ୍ତାଧିପ୍ପାୟନିଦାନପୁବ୍ବାପରାନୁସନ୍ଧୟୋ ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ଚତୁବ୍ୟୂହହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ''କତମୋ ଆୱଟ୍ଟହାରସମ୍ପାତୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରସମ୍ପାତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଆୱଟ୍ଟହାରସମ୍ପାତୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି।

''କତମେ ସୁତ୍ତତ୍ଥା କଥଂ ଆୱଟ୍ଟେତବ୍ବା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପସଙ୍ଖାତସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପବହୁଲୋ କସିଣାଦିୱସେନ, ଅୱିହିଂସାସଙ୍କପ୍ପସଙ୍ଖାତସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପବହୁଲୋ ମେତ୍ତାଦିୱସେନ ଅଧିଗତାୟ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାୟ ଚିତ୍ତଂ ଠପେନ୍ତୋ ସଂକିଲେସତୋ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି, ''ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ''ତି ଇମିନା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେ ସତି ଯା ଏକଗ୍ଗତା ଆୱଟ୍ଟେତବ୍ବା, ସା ଅୟଂ ଏକଗ୍ଗତା ସମଥୋ। ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ''ତି ଇମିନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରେ ୱୁତ୍ତେ ସତି ଯା ପଞ୍ଞା ଆୱଟ୍ଟେତବ୍ବା, ସା ଅୟଂ ପଞ୍ଞା ୱିପସ୍ସନା। ''ଞତ୍ୱାନ ଉଦୟବ୍ବୟ''ନ୍ତି ଇମିନା ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣସମନ୍ନାଗତେ ୱୁତ୍ତେ ସତି ଯା ଦୁକ୍ଖପରିଜାନନା ଆୱଟ୍ଟେତବ୍ବା, ସା ଅୟଂ ଦୁକ୍ଖପରିଜାନନା ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞା। ''ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୂ''ତି ଇମିନା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ଯଂ ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୱନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୱନଂ ସମୁଦୟପ୍ପହାନଂ। ''ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିୟୋ ଜହେ''ତି ଇମିନା ଯୋ ସବ୍ବଦୁଗ୍ଗତିଜହନସଙ୍ଖାତୋ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଅୟଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ନିରୋଧୋ। ଇତି ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞାୟ ପରିଞ୍ଞେତବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଆୱଟ୍ଟେତବ୍ବଂ, ସମୁଦୟପ୍ପହାନେନ ପହାତବ୍ବଂ ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ ଆୱଟ୍ଟେତବ୍ବଂ, ନିରୋଧେନ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ଆୱଟ୍ଟେତବ୍ବଂ, ସମଥୱିପସ୍ସନାହି ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ଆୱଟ୍ଟେତବ୍ବନ୍ତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଆୱଟ୍ଟେତବ୍ବାନୀତି।

''ଏତ୍ତକୋୱ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ନିୟୁତ୍ତୋ ଆୱଟ୍ଟୋ ହାରସମ୍ପାତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଆୱଟ୍ଟହାରସମ୍ପାତେନ ସମଥାଦୟୋ ଆୱଟ୍ଟେତବ୍ବା , ସୋ ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ଆୱଟ୍ଟହାରସମ୍ପାତୋ ନିୟୁତ୍ତୋ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

ଇତି ଆୱଟ୍ଟହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ…ପେ… ଗହେତବ୍ବୋତି।

୮। ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୱିଭାୱନା

୭୦। ଯେନ ଯେନ ଆୱଟ୍ଟହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତତ୍ଥା ଆୱଟ୍ଟେତବ୍ବା, ସୋ ଆୱଟ୍ଟହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ''କତମୋ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କତମୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି।

''କତମେ ସୁତ୍ତତ୍ଥା କଥଂ ୱିଭତ୍ତା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯା ''ତସ୍ମା…ପେ… ଗୋଚରୋ''ତି ଗାଥା ୱୁତ୍ତା, ତିସ୍ସଂ ଗାଥାୟଂ ୱୁତ୍ତୋ କୁସଲପକ୍ଖୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲପକ୍ଖେନ ଧମ୍ମେନ ସତିସଂୱରୋ ଧମ୍ମୋ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ, ଅକୁସଲପକ୍ଖେନ ଧମ୍ମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ।

କଥଂ? ''ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି ପଦେନ ୱୁତ୍ତୋ କୁସଲପକ୍ଖୋ ସତିସଂୱରୋ ଧମ୍ମୋ ''ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରସଂୱରୋ…ପେ… ମନୋଦ୍ୱାରସଂୱରୋ''ତି ଛବ୍ବିଧେନ କୁସଲପକ୍ଖେନ ଧମ୍ମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ। ''ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ''ତି ପଦେନ ୱୁତ୍ତୋ କୁସଲପକ୍ଖୋ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ଧମ୍ମୋ ''ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପୋ ଅବ୍ୟାପାଦ-ସଙ୍କପ୍ପୋ ଅୱିହିଂସାସଙ୍କପ୍ପୋ''ତି ତିୱିଧେନ କୁସଲପକ୍ଖେନ ଧମ୍ମେନ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ। ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ''ତି ପଦେନ ୱୁତ୍ତା କୁସଲପକ୍ଖା ଧମ୍ମଜାତି ''ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧେ ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦାଯ ଞାଣଂ, ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଞାଣଂ, ଅପରନ୍ତେ ଞାଣଂ, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେ ଞାଣଂ, ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୦୬୩) ଅଟ୍ଠୱିଧେନ କୁସଲପକ୍ଖେନ ଧମ୍ମେନ ୱିଭଜିତବ୍ବା। ''ଞତ୍ୱାନ ଉଦଯବ୍ବଯ''ନ୍ତି ପଦେନ ୱୁତ୍ତଂ କୁସଲପକ୍ଖୋଦଯବ୍ବଯଞାଣଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ପଞ୍ଞାସୱିଧେନ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣେନ କୁସଲପକ୍ଖେନ ୱିଭଜିତବ୍ବଂ। ''ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ''ତି ପଦେନ ୱୁତ୍ତଂ ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୱନଂ କୁସଲପକ୍ଖଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ''ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗାଭିଭୱନଂ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗାଭିଭୱନଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗାଭିଭୱନଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗାଭିଭୱନ''ନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧେନ କୁସଲପକ୍ଖେନ ୱିଭଜିତବ୍ବଂ।

ସତିସଂୱରୋ କୁସଲପକ୍ଖୋ ''ଲୋକିଯୋ ସତିସଂୱରୋ, ଲୋକୁତ୍ତରୋ ସତିସଂୱରୋ''ତି ଦୁବିଧେନ ୱିଭଜିତବ୍ବୋତି। ଲୋକିଯୋ ସତିସଂୱରୋ କାମାୱଚରୋୱାତି ଏକୱିଧେନ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ। ଲୋକୁତ୍ତରା ସତିସଂୱରୋ ''ଦସ୍ସନଭୂମି, ଭାୱନାଭୂମୀ''ତି ଦୁବିଧେନ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ। କାମାୱଚରୋ ସତିସଂୱରୋ ''କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିସଂୱରୋ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାସତିସଂୱରୋ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାସତିସଂୱରୋ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାସତିସଂୱରୋ''ତି ଚତୁବ୍ବିଧେନ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ। ଲୋକୁତ୍ତରୋ ସତିସଂୱରୋପି ତଥା ଚତୁବ୍ବିଧେନ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯୋପି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଦୁବ୍ବିଧାଦିଭେଦେନ ୱିଭଜିତବ୍ବା। ପଦଟ୍ଠାନେନପି ପଦଟ୍ଠାନହାରସମ୍ପାତେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିଭଜିତବ୍ବା।

ଅକୁସଲପକ୍ଖେନ ''ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନା''ତି ପଦେନ ୱୁତ୍ତୋ ଅସଂୱରୋ ''ଚକ୍ଖୁଅସଂୱରୋ …ପେ… କାଯଅସଂୱରୋ, ଚୋପନକାଯଅସଂୱରୋ, ୱାଚାଅସଂୱରୋ, ମନୋଅସଂୱରୋ''ତି ଅଟ୍ଠୱିଧେନ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ। ''ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନା''ତି ପଦେନ ଗହିତୋ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ ''କାମୱିତକ୍କୋ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ''ତି ତିୱିଧେନ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ। ''ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀ''ତି ପଦେନ ୱୁତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ''ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣଂ…ପେ…ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ଅଟ୍ଠୱିଧେନ ୱିଭଜିତବ୍ବା, ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିୱିଧେନପି ୱିଭଜିତବ୍ବା। ଥିନମିଦ୍ଧଂ ପଞ୍ଚୱିଧେନ ସସଙ୍ଖାରିକୱିଧେନ ୱିଭଜିତବ୍ବଂ।

''ଏତ୍ତକୋୱ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ନିଯୁତ୍ତୋ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ ନିଯୁତ୍ତୋତି ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

ଇତି ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ…ପେ… ଗହେତବ୍ବୋତି।

୯। ପରିୱତ୍ତନହାରସମ୍ପାତୱିଭାୱନା

୭୧। ଯେନ ଯେନ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ୱିଭତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ''କତମୋ ପରିୱତ୍ତନହାରସମ୍ପାତୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

''କତମେ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା କଥଂ ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯା ''ତସ୍ମା…ପେ… ଗୋଚରୋ''ତି ଗାଥା ୱୁତ୍ତା, ତାଯ ଗାଥାଯ ଯା ସମଥୱିପସ୍ସନା ନିଦ୍ଧାରିତା, ତାଯ ସମଥୱିପସ୍ସନାଯ ଭାୱିତାଯ ଅକୁସଲାନଂ ନିରୋଧୋ ଫଲଂ ପଯୋଜନଂ ହୋତି, ପରିଞ୍ଞାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ହୋତି, ସମୁଦଯୋ ପହୀନୋ ହୋତି, ମଗ୍ଗୋ ଭାୱିତୋ ହୋତୀତି ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବୋ। ପଟିପକ୍ଖେନ ପନ ସମଥୱିପସ୍ସନାଯ ଅଭାୱିତାଯ ଅକୁସଲାନଂ ଅନିରୋଧୋ, ଅପରିଞ୍ଞାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ସମୁଦଯୋ ଅପ୍ପହୀନୋ, ମଗ୍ଗୋ ଅଭାୱିତୋ ହୋତୀତି ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବୋ।

''ଏତ୍ତକୋୱ ପରିୱତ୍ତନହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ନିଯୁତ୍ତୋ ପରିୱତ୍ତନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ପରିୱତ୍ତନହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବା, ସୋ ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ପରିୱତ୍ତନହାରସମ୍ପାତୋ

ନିୟୁତ୍ତୋ ଯଥାରହଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

ଇତି ପରିଓ୍ୱତ୍ତନହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାଓ୍ୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ…ପେ… ଗହେତବ୍ବୋତି।

୧୦। ୱେୱଚନହାରସମ୍ପାତୱିଭାଓ୍ୱନା

୭୨। ଯେନ ଯେନ ପରିଓ୍ୱତ୍ତନହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା ପରିଓ୍ୱତ୍ତେତବ୍ବା, ସୋ ପରିଓ୍ୱତ୍ତନୋ ହାରସମ୍ପାତୋତି ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ୱେୱଚନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ୱେୱଚନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘କତମେସଂ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥାନଂ, ସୁତ୍ତପଦାନଂ ୱା କତମାନି ୱେୱଚନାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯା ‘‘ତସ୍ମା…ପେ… ଗୋଚରୋ’’ତି ଗାଥା ୱୁତ୍ତା, ତାଯ ଗାଥାଯ ‘‘ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ପଦେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ‘‘ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଦସ୍ସ ୱା ‘‘ଚିତ୍ତଂ… ପେ… ୱିଜାନିତତ୍ତ’’ନ୍ତି ଯଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ୱଚନଂ ୱେୱଚନଂ, ‘‘ମାନସଂ ହଦଯ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନମ୍ପି (ଧ। ସ। ୧୭, ୬୩) ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱେୱଚନଂ। ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପୋ ଅବ୍ୟାପାଦସଙ୍କପ୍ପୋ ଅୱିହିଂସାସଙ୍କପ୍ପୋ’’ତି ଯଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ୱଚନଂ ୱେୱଚନଂ, ‘‘ତକ୍କୋ ୱିତକ୍କୋ’’ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୭) ୱଚନମ୍ପି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ୱେୱଚନଂ। ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଦସ୍ସ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ନାମ ପଞ୍ଞାସତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାଖଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଞାରତନଂ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ ପଞ୍ଞାପାସାଦୋ’’ତି ଯଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ୱଚନଂ ୱେୱଚନଂ, ‘‘ପଞ୍ଞା ପଜାନନା ୱିଚଯୋ’’ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୧୬) ୱଚନମ୍ପି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଦସ୍ସ ୱେୱଚନଂ। ‘‘ଥିନଂ ଥିଯନା ଥିଯିତତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା ଓନାହୋ ପରିଯୋନାହୋ ଅନ୍ତୋସଙ୍କୋଚୋ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୧୬୨-୧୧୬୩) ଯଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ୱଚନଂ ଥିନସ୍ସ ୱେୱଚନଂ। ‘‘କାଯସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା କାଯାଲସିଯଂ ସୋପ୍ପଂ ସୁପନା ସୁପ୍ପିତତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୧୬୩) ଯଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ୱଚନଂ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ୱେୱଚନଂ। ‘‘ଭିକ୍ଖକୋ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିକଂ (ପାରା। ୪୫; ୱିଭ। ୫୧୦) ଯଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ୱଚନଂ ଭିକ୍ଖୁପଦସ୍ସ ୱେୱଚନଂ। ‘‘ଦୁଗ୍ଗତି ଅପାଯୋ ୱିନିପାତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ସଂସାରୋ’’ତିଆଦିକଂ ଯଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ୱଚନଂ ଦୁଗ୍ଗତିପଦସ୍ସ ୱେୱଚନଂ। ଇତି ୱେୱଚନାନି ନୀହରିତାନି।

‘‘ଏତ୍ତକୋୱ ୱେୱଚନହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିୟୁତ୍ତୋ ୱେୱଚନୋ ହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ୱେୱଚନହାରସମ୍ପାତେନ ୱେୱଚନାନି ନୀହରିତାନି, ସୋ ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ୱେୱଚନହାରସମ୍ପାତୋ ନିୟୁତ୍ତୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହିତୋତି।

ଇତି ୱେୱଚନହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାଓ୍ୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ…ପେ… ଗହେତବ୍ବୋତି।

୧୧। ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୱିଭାଓ୍ୱନା

୭୩। ଯେନ ଯେନ ୱେୱଚନହାରସମ୍ପାତେନ ୱେୱଚନାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନି, ସୋ ୱେୱଚନହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ‘‘କତମୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘କତମା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସଭୂତା ପଞ୍ଞତ୍ତି କତମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ସତିଯା ପଦଟ୍ଠାନସ୍ସ ରକ୍ଖିତବ୍ବସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ସତିଯା ପଦଟ୍ଠାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ସତିଯା ହି ରକ୍ଖିତବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ସତିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ – ‘‘ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ରକ୍ଖନ୍ତିଯା ସତିଯା ରକ୍ଖିଯମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ତସ୍ସା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ହୋତୀ’’ତି। ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ସମଥସ୍ସ ଭାଓ୍ୱନାଯ ପଞ୍ଞାପନତୋ ସମଥସ୍ସ ଭାଓ୍ୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋ, ଞତ୍ୱାନ ଉଦଯବ୍ବଯ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି

ଦସ୍ସନଭୂମିଯା ନିକ୍ଖେପସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ନିକ୍ଖେପପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ''ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୂ''ତି ସମୁଦଯସ୍ସ ଅନଵସେସପ୍ପହାନସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଅନଵସେସପ୍ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ''ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେ''ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାଵନାଯ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଭାଵନାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

''ଏତ୍ତକୋଵ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ''ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ନିଯୁତ୍ତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଯେନ ସଂଵଣ୍ଣନାଵିସେସଭୂତେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିପ୍ପଭେଦା ନିଦ୍ଧାରିତା, ସୋ ସୋ ସଂଵଣ୍ଣନାଵିସେସଭୂତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ ନିଯୁତ୍ତୋ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ଵା ଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

ଇତି ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ଵିଭାଵନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ…ପେ… ଗହେତବ୍ବୋତି।

୧୨। ଓତରଣହାରସମ୍ପାତଵିଭାଵନା

୭୪। ଯେନ ଯେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିପ୍ପଭେଦା ନିଦ୍ଧାରିତା, ସୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ''କତମୋ ଓତରଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଓତରଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ''ତିଆଦିମାହ।

''ତତ୍ଥ ତିସ୍ସଂ ଗାଥାଯଂ କତମାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ଵା କତମେହି ନିଦ୍ଧାରିତେହି ଧମ୍ମେହି ଓତରତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତସ୍ମା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଯା ''ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦିଗାଥା ଵୁତ୍ତା, ତିସ୍ସଂ ଗାଥାଯଂ ''ତସ୍ମା…ପେ… ପୁରେକ୍ଖାରୋ''ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଗହିତା, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଗହିତାଯ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସଦ୍ଧାଦିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଗହିତାନି ଭଵନ୍ତି।

ତାନିଯେଵ ସଦ୍ଧାଦିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଵିଜ୍ଜାଯ ଉପକାରତ୍ତା ଵା ପଦଟ୍ଠାନତ୍ତା ଵା ଵିଜ୍ଜା ଭଵନ୍ତି, ଵିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦା ତାଦିସାଯ ଵିଜ୍ଜାଯ ଉପ୍ପାଦା ଉପ୍ପାଦହେତୁତୋ ଅଵିଜ୍ଜାନିରୋଧୋ ସମ୍ଭଵତି, ଅଵିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ ସମ୍ଭଵତି…ପେ… ଜାତିନିରୋଧା ଜରାମରଣନିରୋଧୋ ସମ୍ଭଵତୀତି। ଅଯଂ ଓତରଣା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେନ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଓତରଣା ନାମ।

ତାନିଯେଵ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତାନି ଭଵନ୍ତି ସଦ୍ଧାଵୀରିଯେହି ସୀଲସମ୍ଭଵତୋ, ସତିଯା ଚ ପଞ୍ଞାନୁଵତ୍ତକତ୍ତା। ଅଯଂ ଓତରଣା ଖନ୍ଧେହି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଓତରଣା ନାମ।

ତାନିଯେଵ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସଙ୍ଖାରପରିଯାପନ୍ନାନି ଭଵନ୍ତି। ଯେ ସଙ୍ଖାରା ଅନାସଵା ଭଵନ୍ତି, ଭଵଙ୍ଗା ଭଵହେତୂ ନୋ ଭଵନ୍ତି, ତେ ଅନାସଵା ସଙ୍ଖାରା ଧମ୍ମଧାତୁସଙ୍ଗହିତା ଭଵନ୍ତି ଧମ୍ମଧାତୁଯା ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ଅଯଂ ଓତରଣା ଧାତୂହି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଓତରଣା ନାମ।

ସା ଅନାସଵା ଧମ୍ମଧାତୁ ଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନା ଭଵତି, ଯଂ ଆଯତନଂ ଅନାସଵଂ ଭଵତି, ଭଵଙ୍ଗଂ ଭଵହେତୁ ନୋ ଭଵତି। ଅଯଂ ଓତରଣା ଆଯତନେହି ଧମ୍ମଧାତୁଯା ଓତରଣା ନାମ।

''ଏତ୍ତକୋଵ ଓତରଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ''ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ନିଯୁତ୍ତୋ ଓତରଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଯେନ ସଂଵଣ୍ଣନାଵିସେସଭୂତେନ ଓତରଣହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା ଓତରିତବ୍ବା, ସୋ ସୋ ସଂଵଣ୍ଣନାଵିସେସଭୂତୋ ଓତରଣୋ ହାରସମ୍ପାତୋ ନିଯୁତ୍ତୋ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ଵା ଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

ଇତି ଓତରଣହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ଵିଭାଵନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ…ପେ… ଗହେତବ୍ବୋତି।

ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ’’ତିଆଦିଅନୁସନ୍ଧିତୋ ଚ ପରିଯୋସାନେ ‘‘ନିଯୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦିଅନୁସନ୍ଧିତୋ ଚ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେୱ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ। କତ୍ଥଚି କତ୍ଥଚି ପାଠେ ଅପାକଟଂଯେୱ ଯଥାବଲଂ କଥଯିସ୍ସାମ।

୧୩। ସୋଧନହାରସମ୍ପାତୱିଭାୱନା

୭୫।ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ପଞ୍ହେ। ଆରଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ସୁଦ୍ଧୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ସୋ ପଞ୍ହୋ ନିରୱସେସତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ଭୱତି। ଯତ୍ଥ ପଞ୍ହେ ପନ ଆରଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ନ ସୁଦ୍ଧୋ ଅପରିପୁଣ୍ଣୋ କୋଚି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବୋ ଅୱସିଟ୍ଠୋ, ସୋ ପଞ୍ହୋ ତାୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ନ ଭୱତି।

୧୫। ପରିକ୍ଖାରହାରସମ୍ପାତୱିଭାୱନା

୭୭।‘‘ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ପଦେନ ଯୋ ସତିସଂୱରୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଅଯଂ ସତିସଂୱରୋ ସମଥସ୍ସ ପରିକ୍ଖାରୋ। ‘‘ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ’’ତି ପଦେନ ଯୋ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ପରିକ୍ଖାରୋତି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

୧୬। ସମାରୋପନହାରସମ୍ପାତୱିଭାୱନା

୭୮।‘‘ତସ୍ମାରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ପଦେନ ଯଂ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତଂ ତିଣ୍ଣଂ ସୁଚରିତାନଂ କମ୍ମାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଭାୱିତାଯ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଭାୱିତୋ ଭୱତି ଏକତୋ ଭାୱିତବ୍ବତ୍ତା, ପଦଟ୍ଠାନକାରଣତ୍ତା ଚ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିତୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ଯସ୍ସ ଅରହତୋ ସମାଧିୱିମୁତ୍ତି ଭୱତି, ଅଯଂ ଅରହା ଅନୁପାଦିସେସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଅଯଂ ସମାଧିୱିମୁତ୍ତି ଅନୁପାଦିସେସା ନିବ୍ବାନଧାତୁ।

‘‘ଦେସନାହାରସମ୍ପାତାଦିକୋ ହାରସମ୍ପାତୋ ଯେନ ସୋଳସହାରସମ୍ପାତଭେଦଭାୱେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଜିତୋ, ସୋଳସହାରସମ୍ପାତଭେଦଭାୱୋ କେନ ଅମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ସୋଳସହାରସମ୍ପାତଭେଦଭାୱେନ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ‘‘ସୋଳସ… ପେ… ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ତେନ ୱଚନେନ ସୋଳସହାରସମ୍ପାତଭେଦଭାୱୋ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ।

‘‘ଏତ୍ତକୋୱ ହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିଯୁତ୍ତୋ ହାରସମ୍ପାତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା ନିଦ୍ଧାରିତା, ସୋ ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତାଦିହାରସମ୍ପାତୋ ନିଯୁତ୍ତୋ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ, ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୭୩, ୭୬) ତଥା ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଜିତୋତି।

ଇତି ଦେସନାହାରସମ୍ପାତାଦିହାରସମ୍ପାତେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା

ରଚିତା ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନଯସମୁଟ୍ଠାନୱିଭାୱନା

୭୯। ଯେନ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତେନ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତାଦିନା ହାରସମ୍ପାତେନ ଏକସୁତ୍ତପ୍ପଦେସତ୍ଥା ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସଭୂତୋ ଦେସନାହାରସମ୍ପାତାଦିହାରସମ୍ପାତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ''କତମଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତଵତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ –''ଏୱଂ ନାନାସୁତ୍ତୱସେନ, ଏକସୁତ୍ତୱସେନ ଚ ହାରୱିଚାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ନଯୱିଚାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ତତ୍ଥ କତମଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନ'ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ''ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୭୯) ୱୁତ୍ତଂ। ''ତତ୍ଥ କତମୋ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯୋ''ତିଆଦିଂ ଅନାରଭିତ୍ୱା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦିଆରମ୍ଭନେ କାରଣଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ହାରାଦୀସୁ ଯୋ ଅତ୍ଥନଯୋ ସଂୱଣ୍ଣନାନଯେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥନଯସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୂମିଂ ପୁଚ୍ଛତି ''କତମଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି।

କିଞ୍ଚାପି ସଂୱଣ୍ଣନାନଯା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତଥାପି ଅତ୍ଥନଯସଂୱଣ୍ଣନାନଯାନଂ ୱିସେସସ୍ସ ପାକଟଂ କାତୁଂ ପୁନ କଥଯିସ୍ସାମ। ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନମୁଖେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚେୱ ସମଥୱିପସ୍ସନାହି ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନମୁଖେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟୋ ନଯୋ ନାମ। ତୀହି ଅକୁସଲମୂଲେହି ଲୋଭାଦୀହି ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନମୁଖେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚେୱ ତୀହି କୁସଲମୂଲେହି ଅଲୋଭାଦୀହି ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନମୁଖେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ତିପୁକ୍ଖଲୋ ନଯୋ ନାମ। ଚତୂହି ସୁଭସଞ୍ଞାଦୀହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି ସକଲସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନମୁଖେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚେୱ ଚତୂହି ଅସୁଭସଞ୍ଞାଦୀହି ଅୱିପଲ୍ଲାସେହି ସତିପଟ୍ଠାନେହି, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯେହି ୱା ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନମୁଖେନ ନଯନଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତୋ ନଯୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତା ନଯା ସଂୱଣ୍ଣନାନଯା ନାମ। ତେସଂ ସଂୱଣ୍ଣନାନଯାନଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛତି ''କତମଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି।

ନଯା ପନ ନାନାସୁତ୍ତତୋ ନିଦ୍ଧାରିତେହି ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ମୂଲପଦେହି ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନାଯ ନଯତୋ ଅନୁବୁଜ୍ଝିଯମାନୋ ଦୁକ୍ଖାଦିଅତ୍ଥୋ। ସୋ ହି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ନଯତି ସମ୍ପାପେତୀତି ''ନଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଅତ୍ଥନଯୋ ନାମ। ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥନଯସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛତି ''କତମଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି? ତସ୍ମା ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନାଯ ନଯଗ୍ଗାହତୋ ନୀଯତି ଅନୁପୁଚ୍ଛୀଯତୀତି ନଯୋ, କୋ ସୋ? ସୁତ୍ତତ୍ଥଭୂତୋ ଦୁକ୍ଖାଦିକୋ ଅତ୍ଥୋ। ନଯତି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ପାପେତୀତି ୱା ନଯୋ, ଦୁକ୍ଖାଦିକୋ ଅତ୍ଥୋୱ। ତେନାହ – ''ଅନୁବୁଜ୍ଝିଯମାନୋ ଦୁକ୍ଖାଦିଅତ୍ଥୋ। ସୋ ହି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ନଯତି ସମ୍ପାପେତୀତି ନଯୋ''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୭୯)। ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି ନଯା ଏତେନାତି ସମୁଟ୍ଠାନଂ, କିଂ ତଂ? ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାଦିକାରଣଂ, ତଂଦୀପନା ସଂୱଣ୍ଣନା ଚ। ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାଦିନା ହି ଦୁକ୍ଖାଦିଅତ୍ଥନଯା ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାଦୀହି ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନା ସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''କିଂ ପନ ତଂ? ତଂତଂମୂଲପଦେହି ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନା''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୭୯)। ଏୱଂ ଅତ୍ଥେ ଗଯ୍ହମାନେ ସତି ସଂୱଣ୍ଣନାନଯାପି ଗହିତା ହୋନ୍ତି, ନଯାନଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ମିଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନେ।

''କତମଂ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯସମୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତଵତ୍ତା ପଠମଂ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯସମୁଟ୍ଠାନଭୂତାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ତଣ୍ହାଯ ଚ ପୁବ୍ବା କୋଟି ''ଅସୁକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନା, ଅସୁକସ୍ସ ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନା''ତି ନ ପଞ୍ଞାଯତି କୋଟିଯା ଅଭାୱତୋତି ଯୋଜନା। ''ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାସୁ କତମା ନୀୱରଣଂ, କତମା ସଂଯୋଜନ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତଵତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ନୀୱରଣଂ ତଣ୍ହା ସଂଯୋଜନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତାସୁ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାସୁ। ଆଦୀନୱପଟିଚ୍ଛାଦିକତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜା ନୀୱରଣଂ। ଭୱେସୁ ସଂଯୋଜନତୋ ତଣ୍ହା ସଂଯୋଜନଂ। ''ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣା ସତ୍ତା କଥଂ ୱିଚରନ୍ତି, କଥଂ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନା ସତ୍ତା କଥଂ ୱିଚରନ୍ତି କଥଂ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତଵତ୍ତା ''ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣା ସତ୍ତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣମେତେସମତ୍ଥୀତି ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣା। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଂଯୁତ୍ତା ୱିଯ ପୱତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଭିନିୱିସଵତ୍ଥୂସୁ ସଂଯୁତ୍ତା ୱିଯ ପୱତ୍ତା ସତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜାପକ୍ଖେନ ୱିପଲ୍ଲାସେନ ନିଚ୍ଚାଦିଅଭିନିୱେସୱତ୍ଥୁଭୂତେ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେ ୱିଚରନ୍ତି ୱିୱିଧା ଚରନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତେ ନିଚ୍ଚାଦିଅଭିନିୱିସନ୍ତା ୱିଚରନ୍ତା ସତ୍ତା ''ଦିଟ୍ଠିଚରିତା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନମେତେସନ୍ତି ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନା। ତଣ୍ହାଯ ସଂଯୁତ୍ତା ୱିଯ ପୱତ୍ତା, ତଣ୍ହାଯ ୱା ଆରମ୍ମଣଭୂତେ ୱତ୍ଥୁକାମେ ସଂଯୁତ୍ତା ୱିଯ ପୱତ୍ତା ସତ୍ତା ତଣ୍ହାପକ୍ଖେନ ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତେନ ଆରମ୍ମଣଭୂତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱିଚରନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

''ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ସତ୍ତା କଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି, ତଣ୍ହାଚରିତା ସତ୍ତା କଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତଵତ୍ତା ''ଦିଟ୍ଠିଚରିତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ସତ୍ତା ଇତୋ ସାସନତୋ ବହିଦ୍ଧା ପବ୍ବଜିତା ହୋନ୍ତାପି ''ସୁଖେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ସୁଖଂ ନତ୍ଥି, ଦୁକ୍ଖେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ସୁଖଂ ପନ

ଅତ୍ଥୀ''ତି ମନସି କରୋନ୍ତା ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଂ ପଞ୍ଚାତପାଦିପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି। ତଣ୍ହାଚରିତା ସତ୍ତା ଇତୋ ସାସନତୋ ବହିଦ୍ଧା ପଭ୍ବଜିତା ହୋନ୍ତାପି ''କାମେ ପଟିସେୱନ୍ତା ଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେପେନ୍ତା ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ ୱଡ୍ଢେପେନ୍ତୀ''ତି ମନସି କରୋନ୍ତା କାମେସୁ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି।

''କସ୍ମା ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ତଥାୱିଧଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି, କସ୍ମା ତଣ୍ହାଚରିତା ତଥାୱିଧଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କିଂ କାରଣ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତତ୍ଥ ତେସୁ ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତେସୁ। ଯଂ ଯସ୍ମା କାରଣା ୱିହରନ୍ତି, ତଂ କାରଣଂ କିନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତୋ ସାସନତୋ ବହିଦ୍ଧା ଯେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଚ୍ଚୱୱତ୍ଥାନଂ ନତ୍ଥି, ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନା କୁତୋ ଚ ଅତ୍ଥି, ସମଥୱିପସ୍ସନାକୋସଲ୍ଲଂ ୱା ଉପସମସୁଖପ୍ପତ୍ତି ୱା କୁତୋ ଅତ୍ଥି, ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ଉପସମସୁଖସ୍ସ ଅନଭିଞ୍ଞା ୱିପରୀତଚେତା ହୁତ୍ୱା ଏୱଂ ଆହଂସୁ ''ସୁଖେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ସୁଖଂ ନତ୍ଥି , ଦୁକ୍ଖେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ ସୁଖଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀ''ତି। ତେ ଏୱଂସଞ୍ଞୀ ଏୱଂଦିଟ୍ଠୀ ଦୁକ୍ଖେନ ସୁଖଂ ପତ୍ଥୟମାନା ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତା ୱିହରନ୍ତି। ଇତୋ ସାସନତୋ ବହିଦ୍ଧା ଯେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଚ୍ଚୱୱତ୍ଥାନଂ ନତ୍ଥି, ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନା କୁତୋ ଚ ଅତ୍ଥି, ସମଥୱିପସ୍ସନାକୋସଲ୍ଲଂ ୱା ଉପସମସୁଖପ୍ପତ୍ତି ୱା କୁତୋ ଅତ୍ଥି, ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ଉପସମସୁଖସ୍ସ ଅନଭିଞ୍ଞା ୱିପରୀତଚେତା ହୁତ୍ୱା ଏୱମାହଂସୁ ''ଯୋ କାମେ ପଟିସେୱତି, ସୋ ଲୋକଂ ୱଡ୍ଢୟତି, ଯୋ ଲୋକଂ ୱଡ୍ଢୟତି, ସୋ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତୀ''ତି। ତେ ଏୱଂସଞ୍ଞୀ ଏୱଂଦିଟ୍ଠୀ କାମେସୁ ସୁଖସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା ଚ ୱିହରନ୍ତୀତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

''ତଥା ୱିହରନ୍ତା କିଂ ୱଡ୍ଢୟନ୍ତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତେ ତଦଭିଞ୍ଞା ସନ୍ତା ରୋଗମେୱ ୱଡ୍ଢୟନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ତଥା ୱଡ୍ଢୟନ୍ତା ରୋଗାଦୀନଂ ଭେସଜ୍ଜଂ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢୟନ୍ତି କି''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତେ ରୋଗାଭିତୁନ୍ନା ଗଣ୍ଡପଟିପୀଳିତା ସଲ୍ଲାନୁୱିଦ୍ଧା ନିରୟତିରଚ୍ଛାନଯୋନିପେତାସୁରେସୁ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜାନି କରୋନ୍ତା ଉଗ୍ଘାତନିଗ୍ଘାତଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତା ରୋଗଗଣ୍ଡସଲ୍ଲଭେସଜ୍ଜଂ ନୱିନ୍ଦନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟୋ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୭୯) ୱୁତ୍ତୋ। ''କତମେ ସଂକିଲେସୱୋଦାନା, କତମେ ରୋଗାଦୟୋ, କତମଂ ଭେସଜ୍ଜ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସଂକିଲେସୱୋଦାନରୋଗଭେସଜ୍ଜାଦୀସୁ। ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ ଚ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୋ ଚ ସଂକିଲେସୋ ହୋତି, ସମଥୱିପସ୍ସନା ୱୋଦାନଂ ହୋତି, ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ ଚ ରୋଗୋ ହୋତି, ସମଥୱିପସ୍ସନା ରୋଗନିଗ୍ଘାତକଭେସଜ୍ଜଂ...ପେ॥। ସମଥୱିପସ୍ସନା ସଲ୍ଲୁଦ୍ଧାରଣଭେସଜ୍ଜଂ ହୋତି।

''କତମୋ କତମଂ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ସଂକିଲେସୋ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସଂକିଲେସାଦୀସୁ ସଂକିଲେସୋ ଏକଦେସୱସେନ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ହୋତି। ତଦଭିସଙ୍ଗୋତି ତସ୍ମିଂ ସଂକିଲେସେ ଅଭିସଙ୍ଗୋ ୱିୟ ପୱତ୍ତୋ ଲୋକିୟଧମ୍ମୋ ନିରୱସେସୱସେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ତସ୍ମିଂ ଦୁକ୍ଖେ ଅଭିସଙ୍ଗୋ ୱିୟ ପୱତ୍ତା ତଣ୍ହା ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋ ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ ହୋତି। ତଣ୍ହାନିରୋଧୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ହୋତି। ସମଥୱିପସ୍ସନା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ହୋତି। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ''ତେସୁ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ କତମଂ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ, କତମୋ ପହାତବ୍ବୋ, କତମୋ ଭାୱେତବ୍ବୋ, କତମୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୮୦। ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତାନଂ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗାଦିୱସେନ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନି, ''କଥଂ ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତାନଂ ସକ୍କାୟଦସ୍ସନେ ପୱତ୍ତିଭେଦୱସେନ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ''ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତାନଂ ସକ୍କାୟଦସ୍ସନେ କତମୋ ପୱତ୍ତିଭେଦୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଇମେସଂ ସକ୍କାୟଦସ୍ସନେ ଅୟଂ ପୱତ୍ତିଭେଦୋତି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଇଦାନି ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତାନଂ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନେ ପୱତ୍ତିଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ଦିଟ୍ଠିଚରିତା'ତିଆଦି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତେସୁ। ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ପୁଗ୍ଗଲା ରୂପଂ ''ଅତ୍ତା''ତି ଅତ୍ତତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି...ପେ... ୱିଞ୍ଞାଣଂ ''ଅତ୍ତା''ତି ଅତ୍ତତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଚରିତାନଂ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ, ତଣ୍ହାଚରିତା ପନ ରୂପଂ ୱା ''ଅତ୍ତା''ତି ରୂପୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ଅତ୍ତନି ୱା ରୂପଂ, ରୂପସ୍ମିଂ ୱା ''ଅତ୍ତା''ତି ଅତ୍ତାନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି...ପେ... ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ମିଂ ୱା ''ଅତ୍ତା''ତି ଅତ୍ତାନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ତଣ୍ହାଚରିତାନଂ ଅତ୍ତନିୟାଭିନିୱେସସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ। ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଏକେକଂ ନିସ୍ସାୟ ଚତୁବ୍ବିଧତ୍ତା ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ଅୟଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ''ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତାନଂ ସକ୍କାୟଦସ୍ସନେ ପୱତ୍ତିଭେଦୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

''ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା କତମୋ ପଟିପକ୍ଖୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତସ୍ସା ପଟିପକ୍ଖୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସା ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ପଜହନୱସେନ ଲୋକୁତ୍ତରା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ପଟିପକ୍ଖୋ, ତସ୍ସା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଅନ୍ୱାୟିକା ଅନୁଗୁଣଭାୱେନ ପୱତ୍ତନକା ଧମ୍ମା ଚ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ପଜହନୱସେନ ପଟିପକ୍ଖା ଭୱନ୍ତି। ''କତମେ ଧମ୍ମା ଅନ୍ୱାୟିକା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ...ପେ... ସମ୍ମାସମାଧି ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନ୍ୱାୟିକା ହୋନ୍ତି।

ଅଯଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିକୋ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ତସ୍ସା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ପଟିପକ୍ଖୋ ହୋତି ପହାଯକତ୍ତା। ''ତେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଖନ୍ଧତୋ କିତ୍ତକା ହୋନ୍ତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ''ତେ ତଯୋ ଖନ୍ଧା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''କତମୋ ଖନ୍ଧୋ ସମଥୋ, କତମୋ ଖନ୍ଧୋ ୱିପସ୍ସନା''ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ''ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ସମଥୋ, ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିପସ୍ସନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସକ୍କାଯାଦୀସୁ କତମୋ କତମଂ ସଚ୍ଚଂ, କତମୋ କତମଂ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ସକ୍କାଯୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

''ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତାନଂ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିତପ୍ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନି, କଥଂ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯମଜ୍ଝିମପଟିପଦା ନିଦ୍ଧାରିତା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଯେ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତେସୁ ଯେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ପୁଗ୍ଗଲା ରୂପଂ ''ଅତ୍ତା''ତି ଅତ୍ତତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ''ଅତ୍ତା''ତି ଅତ୍ତତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ପୁଗ୍ଗଲା ''ରୂପାଦଯୋ ଚ ଅତ୍ତା, ରୂପାଦୀନଞ୍ଚ ଅନିଚ୍ଚତ୍ତା, ଅତ୍ତସ୍ସାପି ଅନିଚ୍ଚତ୍ତା ଅତ୍ତା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ଅତ୍ତା ୱିନସ୍ସତି, ଅତ୍ତା ପରଂ ମରଣା ନ ହୋତୀ''ତି ଅଭିନିୱିସନତୋ ''ଉଚ୍ଛେଦୱାଦିନୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯେ ତଣ୍ହାଚରିତା ପୁଗ୍ଗଲା ରୂପଂ ୱା ''ଅତ୍ତା''ତି ରୂପୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱା ''ଅତ୍ତା''ତି ୱିଞ୍ଞାଣୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅତ୍ତନି ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଇମେ ତଣ୍ହାଚରିତା ପୁଗ୍ଗଲା ''ରୂପାଦୀହି ଅତ୍ତା ଅଞ୍ଞୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା ଅତ୍ତା ନିଚ୍ଚୋ ସସ୍ସତୋ''ତି ଅଭିନିୱିସନତୋ ''ସସ୍ସତୱାଦିନୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ତେସୁ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୀସସ୍ସତୱାଦୀପୁଗ୍ଗଲେସୁ ପୱତ୍ତା ଉଚ୍ଛେଦୱାଦସସ୍ସତୱାଦା ଉଭୋ ଅନ୍ତା ଅନ୍ତଦ୍ୱଯପଟିପଦା ହୋନ୍ତି। ଅଯଂ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯପଟିପଦା ସଂସାରପୱତ୍ତନସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ ସଂସାରପୱତ୍ତି ହୋତି, ତସ୍ସ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯସ୍ସ ପଟିପଜ୍ଜନସ୍ସ ପଜହନୱସେନ ମଜ୍ଝିମପଟିପଦାସଙ୍ଖାତୋୱ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ପଟିପକ୍ଖୋ ହୋତି ପହାଯକତ୍ତା। ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ ସଂସାରନିୱତ୍ତନସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ ସଂସାରନିୱତ୍ତି ହୋତି। ତତ୍ଥ ସଂସାରପୱତ୍ତିସଂସାରନିୱତ୍ତୀସୁ ପୱତ୍ତି ସଂସାରପୱତ୍ତି ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ତଦଭିସଙ୍ଗୋ ତସ୍ମିଂ ଦୁକ୍ଖେ ଅଭିସଙ୍ଗୋ ତଣ୍ହା ସମୁଦଯୋ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତଣ୍ହାନିରୋଧୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ, ଇତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନି। ''ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯ''ନ୍ତିଆଦିମ୍ହି ୱୁତ୍ତନଯୋୱ ଅତ୍ଥୋ।

''ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତସ୍ସ କିତ୍ତକୋ ପଭେଦୋ, ମଗ୍ଗସ୍ସ କିତ୍ତକୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଅରିଯମଗ୍ଗେସୁ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଦସ୍ସନଂ ସମାସତୋ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି। ଉଚ୍ଛେଦୋ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା ପଞ୍ଚୱିଧୋ, ସସ୍ସତଦସ୍ସନଂ ଏକେକସ୍ମିଂ ତିଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ପନ୍ନରସୱିଧନ୍ତି ୱୀସତିୱିଧଂ ହୋତି। ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି। କତମାନି? ଚତ୍ତାରୋ ସସ୍ସତୱାଦା, ଚତ୍ତାରୋ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦା, ଚତ୍ତାରୋ ଅନ୍ତାନନ୍ତୱାଦା, ଚତ୍ତାରୋ ଅମରାୱିକ୍ଖେପୱାଦା, ଦ୍ୱେ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନୱାଦା, ସୋଳସ ସଞ୍ଞୀୱାଦା, ଅଟ୍ଠ ଅସଞ୍ଞୀୱାଦା, ଅଟ୍ଠ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀୱାଦା, ସତ୍ତ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦା, ପଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦାତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୦ ଆଦଯୋ) ଆଗତାନି। ତେସଂ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଦସ୍ସନାନଂ ତେଚତ୍ତାଲୀସଂ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ପଟିପକ୍ଖୋ ମଗ୍ଗୋ। କତମେ ତେଚତ୍ତାଲୀସଂ? ''ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା''ତି ତିସ୍ସୋ ସଞ୍ଞା ଚ ''ପହାନସଞ୍ଞା ୱିରାଗସଞ୍ଞା ନିରୋଧସଞ୍ଞା''ତି ତିସ୍ସୋ ସଞ୍ଞା ଚାତି ଛ ସଞ୍ଞା ଚ ''ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା, ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା, ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ପଞ୍ଚ ବଲାନି, ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ଅଟ୍ଠ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନୀ''ତି ତେଚତ୍ତାଲୀସଂ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ପଟିପକ୍ଖୋ ମଗ୍ଗୋ ନାମ।

''ସମଥୱସେନ କତମୋ ପଟିପକ୍ଖୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖା ପାକଟା। ଦସ କସିଣାଯତନାନି ସମଥୱସେନ ପଟିପକ୍ଖୋ ମଗ୍ଗୋ ନାମ। ''କତମଂ ଞାଣଂ କତମସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଦାଲନ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ''ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିଚରିତେ ପୱତ୍ତାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି, ମୋହୋ। ତଣ୍ହାଚରିତେ ପୱତ୍ତାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି, ଜାଲଂ। ଅନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ମୋହୋ। ଅନିଧନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଜାଲଂ। ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତେଜେତ୍ୱା ତିକ୍ଖଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣଞ୍ଚାଣୱଜିରଂ ନାମ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ଞାଣପଦଟ୍ଠାନତ୍ତା। ମୋହୋ ଚ ଜାଲଞ୍ଚ ମୋହଜାଲଂ। ପଦାଲେତୀତି ପଦାଲନଂ, କତ୍ତରି ଯୁପଚ୍ଚଯୋ, ମୋହଜାଲସ୍ସ ପଦାଲନନ୍ତି ମୋହଜାଲପଦାଲନଂ। ପଦାଲନଞ୍ହି ଦୁୱିଧଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପଦାଲନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପଦାଲନନ୍ତି। ପୁବ୍ବଭାଗେ ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପଦାଲନଂ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଚ୍ଛେଦପଦାଲନଂ ଏୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ମୋହଜାଲେ ଅୱିଜ୍ଜା ମୋହୋ, ଭୱତଣ୍ହା ଜାଲଂ। ଅତ୍ତନୋ ଆଧାରଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ମୋହେତୀତି ମୋହୋ। ପଠମଂ ଜାଲଂ ଜଟଂ ଲାଯିତ୍ୱା ଜଟାୱସେନ ଲାତି ପୱତ୍ତତୀତି ଜାଲଂ, ଅତ୍ତନି ଜାତଂ ମଚ୍ଛସକୁଣାଦିକଂ ଲାତି ଗଣ୍ହାତି, ଲାପେତି ଗଣ୍ହାପେତୀତି ୱା ଜାଲଂ, ଜାଲଂ ୱିଯାତି ଜାଲଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନେସୁ ରୂପାଦୀସୁ, ସକଅତ୍ତଭାୱାଦୀସୁ ଚ ସଂସିବ୍ବନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଜାଲଂ ଭୱତଣ୍ହା''ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୮୦)। ''ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାହି ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗାଦୀନଂ କିଲେସପକ୍ଖାନଂ ନିଦ୍ଧାରଣଂ କତଂ କଥଂ କେନ ସଦ୍ଧିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି 'ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଚ ଭୱତଣ୍ହାଯ ଚା'ତି'' ୱୁତ୍ତଂ।

୮୧। ‘‘ଇତୋ ସାସନତୋ ବହିଦ୍ଧା ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତାନଂ ପଟିପଦାଦଯୋ ନିଦ୍ଧାରିତା, ସାସନେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତାନଂ ପଟିପଦାଦଯୋ କଥଂ ନିଦ୍ଧାରିତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସଂକିଲେସପକ୍ଖା ସୁତ୍ତନ୍ତା ଆଚରିଯେନ ଦସ୍ସିତା, ୱୋଦାନପକ୍ଖସୁତ୍ତନ୍ତା କଥଂ ଦସ୍ସିତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ୱା ‘‘ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଅସ୍ମିଂ ସାସନେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଦିଟ୍ଠିଚରିତତଣ୍ହାଚରିତେସୁ। ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅସ୍ମିଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତୋ ହୁତ୍ୱା ଚତୂସୁ ପଜ୍ଜଯେସୁ ସଲ୍ଲେଖାନୁସନ୍ତତୱୁତ୍ତି ଭୱତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ସଲ୍ଲେଖେ ତିବ୍ବଗାରୱୋ, ତସ୍ମା ସଲ୍ଲେଖେ ତିବ୍ବଗାରୱତ୍ତା। ତଣ୍ହାଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅସ୍ମିଂ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତୋ ହୁତ୍ୱା ସିକ୍ଖାନୁସନ୍ତତୱୁତ୍ତି ଭୱତି । କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ସିକ୍ଖାଯ ତିବ୍ବଗାରୱୋ, ତସ୍ମା ସିକ୍ଖାଯ ତିବ୍ବଗାରୱତ୍ତା। ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଭୱତି। କସ୍ମା? ଦିଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠିୱିସଯେ ପଞ୍ଞାସଦିସପୱତ୍ତନତୋ। ତଣ୍ହାଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ଭୱତି। କସ୍ମା? ତଣ୍ହାୱସେନ ମିଚ୍ଛାଧିମୋକ୍ଖତ୍ତା। ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ, ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ୟାତି, ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ, ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ୟାତି ସୁଖେନ କିଲେସେହି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୁଂ ସମତ୍ଥତ୍ତା। ତଣ୍ହାଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ, ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ୟାତି, ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ, ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ନିଯ୍ୟାତି ଦୁକ୍ଖେନ କିଲେସେହି ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତୁଂ ସମତ୍ଥତ୍ତା।

‘‘ତଥା କସ୍ମା ନିଯ୍ୟାତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କିଂ କାରଣଂ ଯ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ଯେନ କାରଣେନ ନିଯ୍ୟାତି, ତଂ କାରଣଂ କିନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ତସ୍ସ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ କାମା ସୁଖେନ ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତା ହି ଯସ୍ମା ଭୱନ୍ତି, ତସ୍ମା କାମାନଂ ସୁଖେନ ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତା ତଥା ନିଯ୍ୟାତି। ସୋ ତଣ୍ହାଚରିତୋ କାମେହି ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମେହି ୱିୱେଚିଯମାନୋ ଦୁକ୍ଖେନ ପଟିନିସ୍ସରତି, ଦନ୍ଧଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ଆଜାନାତି। ଯୋ ପନ ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ହୋତି, ସୋ ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଆଦିତୋ ଆଦିମ୍ହିଯେୱ କାମେହି କିଲେସକାମୱତ୍ଥୁକାମେହି ଅନତ୍ଥିକୋ ଭୱତି। ସୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ତତୋ ତେହି କାମେହି ୱିୱେଚିଯମାନୋ ଖିପ୍ପଞ୍ଚ ସୁଖେନ ପଟିନିସ୍ସରତି, ଖିପ୍ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଆଜାନାତି।

‘‘ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟାତି, ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟାତୀତି ଏକେକାଯ ପଟିପଦାଯ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଦୁକ୍ଖାପି ପଟିପଦା ଦୁୱିଧା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ଚ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଚ, ସୁଖାପି ପଟିପଦା ଦୁୱିଧା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ଚ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଏୱଂ ସତି ଏକୋୱ ଦ୍ୱୀହି ଦ୍ୱୀହି ପଟିପଦାହି ନିଯ୍ୟାତୀତି ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସତ୍ତାପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାଚରିତା ସତ୍ତାପି ଦୁୱିଧା ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯାପି ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାପି, ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ସତ୍ତାପି ଦୁୱିଧା ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯାପି ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାପୀତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଯେ ତଣ୍ହାଚରିତଦିଟ୍ଠିଚରିତା ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯା ଭୱନ୍ତି, ତେ ତଣ୍ହାଚରିତଦିଟ୍ଠିଚରିତା ଦନ୍ଧଞ୍ଚ ପଟିନିସ୍ସରନ୍ତି, ଦନ୍ଧଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଆଜାନନ୍ତି। ଯେ ତଣ୍ହାଚରିତଦିଟ୍ଠିଚରିତା ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯା ଭୱନ୍ତି, ତେ ତଣ୍ହାଚରିତଦିଟ୍ଠିଚରିତା ଖିପ୍ପଞ୍ଚ ପଟିନିସ୍ସରନ୍ତି, ଖିପ୍ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଆଜାନନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏକେକସ୍ସେୱ ଏକେକା ପଟିପଦା ଯୁତ୍ତାୱାତି। ‘‘ଇମାହି ପଟିପଦାହି ନିଯ୍ୟନ୍ତିଯେୱ, ନ ନିଯ୍ୟିଂସୁ ନିଯ୍ୟିସ୍ସନ୍ତୀତି ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟ ୱତ୍ତମାନୱିଭତ୍ତିଯା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇମା ଚତସ୍ସୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତୀତେପି ଇମାହି ଚତୂହି ପଟିପଦାହି ନିଯ୍ୟିଂସୁ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁପି ନିଯ୍ୟନ୍ତି, ଅନାଗତେପି ନିଯ୍ୟିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ ଯଥା ‘‘ପବ୍ବତୋ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି।

ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ଚତୁକ୍କମଗ୍ଗଂ ପଟିପଦଂ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି। ‘‘କିମତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅବୁଧଜନସେୱିତାଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମୀତି ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାନଂ ୱସେନ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଦ୍ୱିଦିସା ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନାପି ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ୱସେନ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ଦ୍ୱିଦିସା ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନାପି ଦସ୍ସିତା। ଅଯଂ ଚତୁବ୍ବିଧା ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନା ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୂମି ସମୁଟ୍ଠାନଭାୱତୋତି। ‘‘ତଥାୱିଧାଯ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନାଯ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନଭୂମିଭାୱୋ କେନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୮୨। ‘‘ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନଭୂତା ଭୂମି ଦସ୍ସିତା, ତସ୍ସ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ କତ୍ଥ କତମା ଦିସା କିତ୍ତକେନ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ୱେଯ୍ୟାକରଣେସୁ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ହି-ସଦ୍ଦୋ ପକ୍ଖନ୍ତରତ୍ଥୋ। ଯେ ଦିସାଭୂତା ଆହାରାଦଯୋ ଧମ୍ମା ୱେଯ୍ୟାକରଣେସୁ ‘‘କୁସଲାକୁସଲା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତେ ଦିସାଭୂତା ଆହାରାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଦୁୱିଧେନ ‘‘ଇମେ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ସଂକିଲେସଧମ୍ମା, ଇମେ କୁସଲା ୱୋଦାନଧମ୍ମା’’ତି ଦୁୱିଧେନ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବା ଆଲୋଚିତବ୍ବା। ‘‘କତମେନ ଦୁୱିଧେନା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଲୋକୱଟ୍ଟାନୁସାରୀ ଚ ଲୋକୱିୱଟ୍ଟାନୁସାରୀ ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କତମଂ ୱଟ୍ଟଂ, କତମଂ ୱିୱଟ୍ଟ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ୱଟ୍ଟଂ ନାମ ସଂସାରୋ, ୱିୱଟ୍ଟଂ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସଂସାରସ୍ସ କତମୋ ହେତୂ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘କମ୍ମକିଲେସା ହେତୁ ସଂସାରସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କତମଂ କମ୍ମଂ ନାମ, ଚେତନାଯେୱ କମ୍ମଂ ନାମ କିଂ, ଉଦାହୁ ଚେତସିକଞ୍ଚ ଫଲଦାନସମତ୍ଥାସମତ୍ଥମ୍ପି କମ୍ମଂ କି’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ କମ୍ମକିଲେସେସୁ। ‘‘ତଂ କମ୍ମଂ କଥଂ କେନ ପକାରେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚେ ୱଦେଯ୍ୟ, ଯଥା ଯେନ ଉପଚଯେନ କତଂ କମ୍ମଂ ଫଲଦାନସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଉପଚଯେ ତଂ କମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ତେ କିଲେସା କତମେହି ଧମ୍ମେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା’’ତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ସବ୍ବେପି କିଲେସା ଚତୂହି ୱିପଲ୍ଲାସେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ‘‘ତେ କିଲେସା କତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବା’’ତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଦସୱତ୍ଥୁକେ

କିଲେସପୁଞ୍ଜୋ ତେ କିଲେସା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

‘‘କତମାନି ଦସ ୱତ୍ଥୂନୀ’’ତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା, ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା, ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି, ଚତ୍ତାରୋ ଯୋଗା, ଚତ୍ତାରୋ ଗନ୍ଥା, ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା, ଚତ୍ତାରୋ ଓଘା, ଚତ୍ତାରୋ ସଲ୍ଲା, ଚତସ୍ସୋ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ, ଚତ୍ତାରି ଅଗତିଗମନାନୀତି ଦସ ୱତ୍ଥୂନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି ଚତୁନ୍ନଂ କିଚ୍ଚୱସେନ ଏକତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ କିଲେସାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ୱତ୍ଥୁକାମୋପି କିଲେସୋପି କିଲେସୱତ୍ଥୁ ହୋତି ପୁରିମାନଂ ପୁରିମାନଂ କିଲେସାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କିଲେସାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ।

‘‘କତମୋ କତମୋ କତମସ୍ସ କତମସ୍ସ ୱତ୍ଥୂ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ପଠମେ ଆହାରେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଲମ୍ବିତବ୍ବେ ପଠମେ କବଳୀକାରାହାରେ ପଠମୋ ‘‘ରୂପଂ ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତତି। ଆଲମ୍ବିତବ୍ବେ ଦୁତିଯେ ଫସ୍ସାହାରେ ଦୁତିଯୋ ‘‘ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା ସୁଖା’’ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ପୱତ୍ତତି। ଆଲମ୍ବିତବ୍ବେ ତତିଯେ ଚିତ୍ତାହାରେ ତତିଯୋ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ପୱତ୍ତତି, ଆଲମ୍ବିତବ୍ବେ ଚତୁତ୍ଥେ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରେ ‘‘ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ତା’’ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତତି। ଆଲମ୍ବିତବ୍ବେ ପଠମେ ‘‘ରୂପଂ ସୁଭ’’ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ପଠମଂ କାମୁପାଦାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତତି। ସେସେସୁପି ଯଥାରହଂ ନଯାନୁସାରେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୩। ‘‘ତେସୁ ଆହାରାଦୀସୁ କତମୋ କତମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଯୋ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଆହାରାଦୀସୁ, ତଣ୍ହାଚରିତଦିଟ୍ଠିଚରିତେସୁ ୱା। ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ରୂପୱେଦନାସୁ ତିବ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଯୋ ଚ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ, ଯୋ ଚ ଫସ୍ସାହାରୋ ପୱତ୍ତତି, ଇମେ କବଳୀକାରାହାରଫସ୍ସାହାରା ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା ଭୱନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ଧମ୍ମଚିତ୍ତେସୁ ବଲୱଅଉନିଚ୍ଚାଭିନିୱେସସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଯୋ ଚ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋ, ଯୋ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ ପୱତ୍ତତି, ଇମେ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୱିଞ୍ଞାଣାହାରା ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା ଭୱନ୍ତି। ‘‘ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ଅସୁଭେ ସୁଭ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି। ପୁରିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତଣ୍ହାପଧାନତ୍ତା ଚେୱ ତଣ୍ହାସଭାୱତ୍ତା ଚ, ପଚ୍ଛିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦିଟ୍ଠିପଧାନତ୍ତା ଚେୱ ଦିଟ୍ଠିସଭାୱତ୍ତା ଚାତି।

୮୪। ‘‘କତମସ୍ମିଂ ପଠମାଦିକେ ଆହାରେ କତମୋ ପଠମାଦିକୋ ୱିପଲ୍ଲାସୋ ପୱତ୍ତତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କବଳୀକାରେ ଆହାରେ’’ତିଆଦିନା ନାମୱସେନ ନିଯମେତ୍ୱା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସେତି। ‘‘କତମସ୍ମିଂ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ କତମଂ ଉପାଦିଯତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ପଠମେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମେ ୱିପଲ୍ଲାସେ ଠିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାମେ ଯେନ ଉପାଦାନେନ ଉପାଦିଯତି, ଇଦଂ ଉପାଦାନଂ ‘‘କାମୁପାଦାନଂ ନାମା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେସେସୁ ଇମିନା ନଯେନ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

‘‘ଯେନ କାମୁପାଦାନେନ କାମେହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଂଯୁଜ୍ଜତି, ଅଯଂ କାମୁପାଦାନଧମ୍ମୋ ‘କାମଯୋଗୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦିନା ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ସେସାନଂ ଯୋଜନତ୍ଥାଦଯୋ ପାଠଇତୋ, ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଚ ପାକଟା।

୮୫। ‘‘ଆହାରାଦୀସୁ କତମେ କତମା ଦିସା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଇମା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେସୁ ଆହାରଚତୁକ୍କାଦୀସୁ ଦସସୁ ଚତୁକ୍କେସୁ ପଠମୋ ପଠମୋ କବଳୀକାରାହାରାଦିକୋ ପଠମା ଦିସା, ଦୁତିଯୋ ଦୁତିଯୋ ଫସ୍ସାହାରାଦିକୋ ଦୁତିଯା ଦିସା, ତତିଯୋ ତତିଯୋ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରାଦିକୋ ତତିଯା ଦିସା, ଚତୁତ୍ଥୋ ଚତୁତ୍ଥୋ ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରାଦିକୋ ଚତୁତ୍ଥା ଦିସାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

‘‘ତାସୁ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ତେସୁ କବଳୀକାରାହାରାଦୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ କତମେ ଧମ୍ମା କତମସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଇମେ ଆହାରାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସାତି ୱିଭତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ…ପେ… ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ଉଦତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ – ‘‘କବଳୀକାରାହାରୋ ଆହାରୋତିଆଦି ଆହାରାଦୀସୁ ଯେ ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା, ତଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୮୫) ୱୁତ୍ତଂ। ଦସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନନ୍ତି ଏକଦେସଭୂତାନଂ ଦସନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ। ଅତ୍ଥୋତି ସଭାୱଧମ୍ମୋ। ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ହି ଅସମାନୋତି। ‘‘ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଚ ସଦ୍ଦତ୍ଥସ୍ସ ନାନତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି।

‘‘କବଳୀକାରାହାରାଦୀସୁ କତମେ ଆହାରାଦଯୋ କତମେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ପରିଞ୍ଞଂ ପହାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ କବଳୀକାରୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା। ସବ୍ବେତି ସବ୍ବେ ଆହାରାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଲୋକୱଟ୍ଟାନୁସାରିନୋ ଭୱନ୍ତି। ତେତି ତେ ସବ୍ବେ ଆହାରାଦଯୋ ଧମ୍ମା। ଲୋକାତି ଲୋକତୋ ୱଟ୍ଟତୋ। ତୀହି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ନିଯ୍ୟନ୍ତି।

୮୬। ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଦିସାଭୂତା ଆହାରଚତୁକ୍କାଦଯୋ ଦସ ଚତୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ‘‘ୱୋଦାନପକ୍ଖେ କତମେ ଦିସାଭୂତା ଧମ୍ମା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ଦିସାଭୂତେ ଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତ୍ତାରୋ ୱିହାରାତି ଦିବ୍ବୱିହାରା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରା ଅରିଯୱିହାରା ଆନେଞ୍ଜୱିହାରାତି ଚତ୍ତାରୋ ୱିହାରା। ତେସୁ ରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିଯୋ ଦିବ୍ବୱିହାରା, ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଯୋ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରା, ଚତସ୍ସୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଯୋ ଅରିଯୱିହାରା, ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ ଆନେଞ୍ଜୱିହାରାତଚତ୍ତାରୋ ଅଚ୍ଛରିଯା ଅବ୍ଭୁତା ଧମ୍ମାତି ମାନପହାନଂ ଆଲଯସମୁଗ୍ଘାତୋ ଅୱିଜ୍ଜାପହାନଂ ଭୱୂପସମୋତି ଚତ୍ତାରୋ ଅଚ୍ଛରିଯଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମା। ଚତ୍ତାରି ଅଧିଟ୍ଠାନାନୀତି ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ଅଧିଟ୍ଠାନାନି। ଚତସ୍ସୋ ସମାଧିଭାୱନାତି ଛନ୍ଦସମାଧିଭାୱନା ୱୀରିଯସମାଧିଭାୱନା ଚିତ୍ତସମାଧିଭାୱନା ୱୀମଂସାସମାଧିଭାୱନାତି ଚତସ୍ସୋ ସମାଧିଭାୱନା। ଚତ୍ତାରୋସୁଖଭାଗିଯାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ତପୋ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋତି ଚତ୍ତାରୋ ସୁଖଭାଗିଯା। ଅୱସେସା ପାକଟା।

‘‘ଚତୂସୁ ଚତୂସୁ ପଟିପଦାଦୀସୁ କତମୋ ପଟିପଦାଦିକୋ ପଠମୋ ସତିପଟ୍ଠାନାଦିକୋ ଭୱତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ପଠମା ପଟିପଦା ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପଟିପଦାଦଯୋ ପଞ୍ଞାପଦଟ୍ଠାନାଦିକା, ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ପନ ସତିପଦଟ୍ଠାନାଦିକା, ତସ୍ମା ‘ପଠମା ପଟିପଦା ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନ’ନ୍ତିଆଦିଯୋଜନା କାତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ପଠମା ପଟିପଦା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ପୂରେତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ପୂରକପୂରେତବ୍ବଭାୱତୋ ତଥା ଯୋଜନା କାତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା କତମେ ପଟିପଦାଦଯୋ କତମେ ସତିପଟ୍ଠାନାଦିକେ ପୂରେନ୍ତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ପଠମା ପଟିପଦା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ ପୂରେତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୮୭। ‘‘ତେସୁ ଦସସୁ ପଟିପଦାଚତୁକ୍କାଦୀସୁ କତମେ ଧମ୍ମା କତମା ଦିସା, କତମେ ଧମ୍ମା କତମା ଦିସା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଇମା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ପଠମା ପଟିପଦା, ପଠମୋ ସତିପଟ୍ଠାନୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଦସସୁ ପଟିପଦାଚତୁକ୍କାଦୀସୁ। ଇମା ମଯା ୱୁଚ୍ଚମାନା ପଠମା ପଟିପଦାଦଯୋ ଦିସା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ଭୱନ୍ତି।

‘‘ତେସୁ ଚତୂସୁ ଦିସାଭୂତେସୁ ପଟିପଦାଚତୁକ୍କାଦୀସୁ କତମୋ ଦିସାଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ କତମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭେସଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ପଠମା ପଟିପଦା…ପେ… ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ଉଦତ୍ତସ୍ସ ଭେସଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ତେସୁ ଦସସୁ ପଟିପଦାଦିଚତୁକ୍କେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କତମୋ କତମୋ କତମଂ କତମଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖା ଚ ପଟିପଦା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥୋ ପନ ଟୀକାଯଂ ୱିତ୍ଥାରେନ ୱୁତ୍ତୋ ପାକଟୋ। ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଦିସାଭୂତା ଆହାରଚତୁକ୍କାଦଯୋ ଦସ ଚତୁକ୍କା ସମତିକ୍କମିତବ୍ବପହାତବ୍ବଭାୱେନ ନିଦ୍ଧାରିତା, ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ପନ ଦିସାଭୂତା ପଟିପଦାଚତୁକ୍କାଦଯୋ ଦସ ଚତୁକ୍କା ସମତିକ୍କମପହାଯକଭାୱେନ ନିଦ୍ଧାରିତା।

‘‘ତେସଂ ଆହାରଚତୁକ୍କାଦୀନଂ ଦସନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ସମତିକ୍କମନପହାନସଙ୍ଖାତଂ ଯଂ ୱିକ୍କୀଳିତଞ୍ଚ ତେସଂ ପଟିପଦାଚତୁକ୍କାଦୀନଂ ଦସନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ଭାୱନାସଙ୍ଖାତଂ ଯଂ ୱିକ୍କୀଳିତଞ୍ଚ ସଚ୍ଛିକିରିଯାସଙ୍ଖାତଂ ଯଂ ୱିକ୍କୀଳିତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥି, ତଂ ତିୱିଧଂ ୱିକ୍କୀଳିତଂ କତମେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଭୱତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେସଂ ୱିକ୍କୀଳିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ‘‘ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେହି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହି ଯେ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକା ୱିମୁଚ୍ଚିଂସୁ, ତେସୁ ବୁଦ୍ଧସ୍ସେୱ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଭୱତି କିଂ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସେୱ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଭୱତି କିଂ, ସାୱକସ୍ସେୱ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଭୱତି କିଂ, ଉଦାହୁ ସବ୍ବେସଂ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ଭୱତି କି’’ନ୍ତି ୱିଚାରଣାଯ ସମ୍ଭୱତୋ ‘‘ତେସଂ ୱିକ୍କୀଳିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେହି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେହି ଯେ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକା ମୁଚ୍ଚିଂସୁ, ତେସଂ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ୱିକ୍କୀଳିତଂ। ଯଂ ଆହାରଚତୁକ୍କାଦୀନଂ ଦସନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ସପରସନ୍ତାନେ ସମତିକ୍କମନପହାନଞ୍ଚ ଯା ପଟିପଦାଚତୁକ୍କାଦୀନଂ ଦସନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ସପରସନ୍ତାନେ ଭାୱନାସମ୍ପାଦନା, ସଚ୍ଛିକିରିଯାସମ୍ପାଦନା ଚ ଅତ୍ଥି, ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ନାମ ଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ସବ୍ବେସଂ ଆହାରଚତୁକ୍କାଦୀନଂ ଦସନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ସବ୍ବେ ପଟିପଦାଚତୁକ୍କାଦଯୋ ଦସ ଚତୁକ୍କା ପଟିପକ୍ଖା ହୋନ୍ତି କିଂ, ଉଦାହୁ ଯଥାକ୍କମଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ଚତୁକ୍କା ପଟିପକ୍ଖା ହୋନ୍ତି କି’’ନ୍ତି ୱିଚାରଣାଯ ସମ୍ଭୱତୋ ଯଥାକ୍କମଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ଚତୁକ୍କା ପଟିପକ୍ଖା ହୋନ୍ତି ପହାତବ୍ବପହାଯକଭାୱେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା’’ତିଆଦିମାହ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ – ‘‘ଇଦାନି ଆହାରାଦୀନଂ ପଟିପଦାଦୀହି ଯେନ ସମତିକ୍କମନଂ, ତଂ ନେସଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା’ତିଆଦିମାହା’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୮୭) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଚତ୍ତାରୋ ଯେ ଆହାରା ନିଦ୍ଧାରିତା, ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଆହାରାନଂ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ଯା ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା

ନିଦ୍ଧାରିତା, ତା ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା ପଟିପକ୍ଖୋ ଆହାରାନଂ ପହାତବ୍ବତ୍ତା, ପଟିପଦାନଂ ପନ ପହାୟକତ୍ତା। ସତିପି ଆହାରାନଂ ଅପ୍ପହାତବ୍ବଭାୱେ ୱିପସ୍ସନାରମ୍ମଣତ୍ତା ଆହାରପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନୱସେନ ପହାତବ୍ବଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଏୱମାଦିୟୋଜନା କାତବ୍ବା।

ସୀହାତି ସୀହସଦିସା ବୁଦ୍ଧା ଚ ସୀହସଦିସା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଚ ସୀହସଦିସା ସାୱକା ଚାତି ସୀହସଦିସା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ୟୋଜେତବ୍ବା। ସାୱକା ପନ ଅହତରାଗଦୋସମୋହାପି ସନ୍ତି, ତେପି ''ସୀହା''ତି ମଞ୍ଞେୟ୍ୟୁନ୍ତି ତଂ ନିୱତ୍ତାପନତ୍ଥଂ ''ହତରାଗଦୋସମୋହା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ହନିତବ୍ବାତି ହତା, ରାଗୋ ଚ ଦୋସୋ ଚ ମୋହୋ ଚ ରାଗଦୋସମୋହା, ହତା ରାଗଦୋସମୋହା ଏତେହି ସାୱକେହୀତି ହତରାଗଦୋସମୋହା, ସାୱକାତି ୟୋଜନା କାତବ୍ବା ସାୱକାନଂଯେୱ ବ୍ୟଭିଚାରସମ୍ଭୱତୋତି। ତେସଂ ସୀହାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ, ତେସଂ ସୀହାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ, ତେସଂ ସୀହାନଂ ସାୱକାନଂ ଭାୱନା ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ଭାୱିତବ୍ବାନଂ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନା ୱଡ୍ଢନା ଚ, ସଚ୍ଛିକିରିୟା ୱୋଦାନପକ୍ଖେଯେୱ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବାନଂ ଫଲନିବ୍ବାନାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟା ଚ, ବ୍ୟନ୍ତୀକିରିୟା ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ପହାତବ୍ବାନଂ ପହାନସଙ୍ଖାତା ବ୍ୟନ୍ତୀକିରିୟା ଚ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ନାମ ଭୱତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ପୱତ୍ତନଂ ଭାୱନା, ସଚ୍ଛିକିରିୟା ଚ। ୱିପରିୟାସାନଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ପହାନୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନଂ, ଅନୁପ୍ପାଦନଞ୍ଚ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱିକ୍କୀଳିତଂ ନାମାତି ଗହିତଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନି ସଦ୍ଧମ୍ମଗୋଚରୋ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ୱୋଦାନପକ୍ଖସ୍ସ ଗୋଚରୋ ପୱତ୍ତନହେତୂତି ଅଧିପ୍ପେତାନି। ୱିପରିୟାସା ୱିପଲ୍ଲାସା କିଲେସଗୋଚରୋ ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ଗୋଚରୋ ପୱତ୍ତିହେତୂତି ଅଧିପ୍ପେତା।

''ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରାତିଆଦିନା ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଆହାରଚତୁକ୍କାଦୀନଂ ଦସନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ତଣ୍ହାଚରିତାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଉପକ୍କିଲେସୱିଭାୱନାମୁଖେନ ୟା ନିଦ୍ଧାରଣା ଆଚରିୟେନ କତା, 'ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା'ତିଆଦିନା ଚ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ପଟିପଦାଚତୁକ୍କାଦୀନଂ ଦସନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ତଣ୍ହାଚରିତାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱୋଦାନୱିଭାୱନାମୁଖେନ ୟା ନିଦ୍ଧାରଣା ଆଚରିୟେନ କତା, ସା ଅୟଂ ନିଦ୍ଧାରଣା କତମସ୍ସ ନୟସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୂମୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଭୂମୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅୟନ୍ତି ୟା ଅୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା ନିଦ୍ଧାରଣା କତା, ସା ଅୟଂ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରା ନିଦ୍ଧାରଣା ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସ୍ସ ନୟସ୍ସ ଭୂମି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ନୟସମୁଟ୍ଠାନକୋସଲ୍ଲେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୟୋଜନା କାତବ୍ବାତି।

''ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୟ ନିଦ୍ଧାରିତାୟ ନୟସ୍ସ ଭୂମିଭାୱୋ କସ୍ମା ୱିଞ୍ଞାୟତୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତେନାହା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୟ ନିଦ୍ଧାରଣାୟ ନୟଭୂମିଭାୱେନ ''ୟୋ ନେତି…ପେ… କୁସଲାତି ଚା''ତି ୟଂ ୱଚନଂ ଆଚରିୟୋ ଆହ, ତେନ ୱଚନେନ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି।

ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନୟଭୂମି ଆଚରିୟେନ ୱିଭାୱିତା, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତା, ''କତମା ତିପୁକ୍ଖଲନୟଭୂମୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତିପୁକ୍ଖଲନୟଭୂମିଂ ୱିଭାୱେତୁକାମୋ ''ତତ୍ଥ ୟେ ଦୁକ୍ଖାୟ ପଟିପଦାୟା''ତିଆଦିମାହ। ଏୱଂ ସତି ''ଅୟଂ ସଂକିଲେସୋ, ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନୀ''ତିଆଦିୱଚନମେୱ ଆଚରିୟେନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, କସ୍ମା ପନ ''ତତ୍ଥ ୟେ ଦୁକ୍ଖାୟ ପଟିପଦାୟା''ତିଆଦିୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ତିପୁକ୍ଖଲନୟଭୂମିଭାୱନା ପନ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦିପୁଗ୍ଗଲତ୍ତୟୱସେନ ପୱତ୍ତା, ତସ୍ମା ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦିପୁଗ୍ଗଲତ୍ତୟଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ୟେ ଦୁକ୍ଖାୟ ପଟିପଦାୟା''ତିଆଦିୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମପି ''ତତ୍ଥ ୟୋ ସୁଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାୟ ନିୟ୍ୟାତି, ଅୟଂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ''ତିଆଦିୱଚନମେୱ ୱତ୍ତବ୍ବଂ , କସ୍ମା ପନ ''ତତ୍ଥ ୟେ ଦୁକ୍ଖାୟ ପଟିପଦାୟା''ତିଆଦିୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସଚ୍ଚଂ, ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦିପୁଗ୍ଗଲତ୍ତୟଂ ପନ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନୟତୋ ତିପୁକ୍ଖଲନୟସ୍ସ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛନତୋ ନିକ୍ଖମନତୋ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନୟଭୂମିୱିଭାୱନାୟଂ ପଟିପଦାୱିଭାଗତୋ ୱିଭାୱିତପୁଗ୍ଗଲଚତୁକ୍କତୋ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନୟଭୂମିୱିଭାୱନାୟଂ ପଟିପଦାୱିଭାଗତୋ ୱିଭାୱିତଂ ପୁଗ୍ଗଲଚତୁକ୍କଂ ପଠମଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ୟେ ଦୁକ୍ଖାୟ ପଟିପଦାୟା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ୟୋ ପଟିପଦାଚତୁକ୍କୋ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନୟଭୂମିୱିଭାୱନାୟଂ ନିଦ୍ଧାରିତୋ, ତସ୍ମିଂ ପଟିପଦାଚତୁକ୍କେ। ୟେତି ୟେ ଦନ୍ଧୌଦତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିଚରିତପୁଗ୍ଗଲା ୟଥାକ୍କମଂ ସୁଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାୟ ଚ ସୁଖାୟ ପଟିପଦାୟ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାୟ ଚ ନିୟ୍ୟନ୍ତି, ଇତି ନିୟ୍ୟକା ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ଚ ନିଦ୍ଧାରିତା। ''ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ କତମୋ ସଂକିଲେସୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅୟଂ ସଂକିଲେସୋ''ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ''ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅୟଂ ସଂକିଲେସୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ନିଦ୍ଧାରିତା…ପେ… ଚତ୍ତାରି ଅଗତିଗମନାନି ନିଦ୍ଧାରିତାନି, ଇତି ଅୟଂ ଦସୱିଧୋ ଆହାରଚତୁକ୍କାଦିଚତୁକ୍କୋ ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଂକିଲେସୋ ହୋତି। ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଂକିଲେସୋ ଆଚରିୟେନ ନିଦ୍ଧାରିତୋ, ''କତମଂ ୱୋଦାନ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଇଦଂ ୱୋଦାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା ନିଦ୍ଧାରିତା, ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମାଣା ନିଦ୍ଧାରିତା, ଇତି ଇଦଂ ଦସୱିଧଂ ପଟିପଦାଚତୁକ୍କାଦିଚତୁକ୍କଭୂତଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱୋଦାନଂ ହୋତି।

୮୮। ‘‘ତେସୁ ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ କତମୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ, କତମୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ, କତମୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନେୟ୍ୟୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଯେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପୁବ୍ବେପି ‘ତତ୍ଥ ଯେ’ତିଆଦିନା ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା ନିଦ୍ଧାରିତା, କସ୍ମା ପନ ପୁନ ‘‘ତତ୍ଥ ଯେ’ତିଆଦିନା ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା ନିଦ୍ଧାରିତା’’ତି ଚେ ୱଦେୟ୍ୟ? ପୁବ୍ବେ ସଂକିଲେସୱୋଦାନଂ ସାମିଭାୱେନ ନିଦ୍ଧାରିତା, ପଚ୍ଛା ପନ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦୀନଂ ଅୱଯୱାନଂ ସମୂହଭାୱେନ ନିଦ୍ଧାରିତାତି ୱିସେସତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଯେ…ପେ… ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲାତି ଏତ୍ଥ ଯୋଜନତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସଦିସୋୱ। ତସ୍ମାତି ତେସୁ ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ। ଯୋତି ଉଦଡ୍ଡୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ। ଅଯନ୍ତି ଅଯଂ ନିଯତୋ ଉଦଡ୍ଡୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ। ପୁନ ଯୋତି ଉଦଡ୍ଡୋୱ ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଚ ମନ୍ଦୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଚ। ସାଧାରଣାଯାତି ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ଚ।

‘‘ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦଯୋ ତଯୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତା, ତେସୁ ତୀସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ କତମସ୍ସ କତମସ୍ସ କତମଂ କତମଂ ଭଗୱା ଉପଦିସତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଭଗୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ‘‘ପଟିପଦାଭେଦେନ ପୁଗ୍ଗଲଭେଦୋ ଆଚରିଯେନ ୱିଭାୱିତୋ, କଥଂ ଦେସନାଭେଦେନ ପୁଗ୍ଗଲଭେଦୋ ୱିଭାୱିତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଦେସନାଭେଦେନପି ପୁଗ୍ଗଲଭେଦଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଭଗୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ତେସୁ ତୀସୁ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦୀସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ। ‘‘ସମଥଦେସନାୱିପସ୍ସନାଦେସନାଭେଦେନେୱ ପୁଗ୍ଗଲଭେଦୋ ୱିଭାୱିତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ମୁଦୁଧମ୍ମଦେସନାତିକ୍ଖଧମ୍ମଦେସନାଭେଦେନପି ପୁଗ୍ଗଲଭେଦଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଭଗୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସେସୁପି ଏୱମେୱ ଅନୁସନ୍ଧତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ।

ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପଟିପଦାଭେଦେନ ଚତ୍ତାରୋ ହୁତ୍ୱା ୱିସୁଂ ଚ ସମ୍ପିଣ୍ଡିତା ଚ ପଟିପଦାଭେଦେନ ଚେୱ ଦେସନାଭେଦେନ ଚ ତଯୋ ହୋନ୍ତୀତି ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଯେ’’ତିଆଦିଂ ପୁନ ୱତ୍ୱା ‘‘ଇତି ଖୋ ଚତ୍ତାରି ହୁତ୍ୱା ତୀଣି ଭୱନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରି ତୀଣୀତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସନିଦ୍ଦେସୋ, ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ତଯୋ’’ତି ପନ ପକତିଲିଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସୋ କାତବ୍ବୋୱ।

‘‘ତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ କତମୋ ସଂକିଲେସୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋତି ‘‘ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି…ପେ… ସୀଲୱିପତ୍ତି ଦିଟ୍ଠିୱିପତ୍ତି ଆଚାରୱିପତ୍ତୀ’’ତି ନିଦ୍ଧାରିତାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଇତି ଅଯଂ ସମୂହୋ ସଂକିଲେସୋ ହୋତି। ‘‘ତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଂକିଲେସୋ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତୋ, କଥଂ ୱୋଦାନଂ ନିଦ୍ଧାରିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଇଦଂ ୱୋଦାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଇଦଂ ୱୋଦାନନ୍ତି ‘‘ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି…ପେ… ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି ସୁଞ୍ଞତଂ ଅନିମିତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତ’’ନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରିତାନଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ସମୂହଭୂତଂ ଇତି ଇଦଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ୱୋଦାନଂ ହୋତି।

‘‘ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଚତ୍ତାରୋ ହୁତ୍ୱା ତଯୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଭୱନ୍ତୀତି ଆଚରିଯେନ ୱିଭାୱିତା, ତଯୋ ହୁତ୍ୱା କିତ୍ତକା ପୁଗ୍ଗଲା ଭୱନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ‘‘ଇତି ଖୋ ଚତ୍ତାରି ହୁତ୍ୱା ତୀଣି ଭୱନ୍ତି, ତୀଣି ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଭୱନ୍ତି ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଚ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତୀତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରୋ ହୁତ୍ୱା ତୀଣି ତଯୋ ଭୱନ୍ତି। ତୀଣି ତଯୋ ହୁତ୍ୱା ତଣ୍ହାଚରିତୋ ଚ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ଚାତି ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ଭୱନ୍ତି।

‘‘ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ କତମୋ ସଂକିଲେସୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ‘‘ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋତି ‘‘ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ…ପେ… ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ଚ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ଚା’’ତି ନିଦ୍ଧାରିତାନଂ ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଇତି ଅଯଂ ସମୂହୋ ସଂକିଲେସୋ ହୋତି।

‘‘ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଂକିଲେସୋ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତୋ, କଥଂ ୱୋଦାନ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ‘‘ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଇଦଂ ୱୋଦାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୋଦାନନ୍ତି ‘‘ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ…ପେ… ସୌପାଦିସେସା ଚ ନିବ୍ବାନଧାତୁ, ଅନୁପାଦିସେସା ଚ ନିବ୍ବାନଧାତୂ’’ତି ନିଦ୍ଧାରିତାନଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ସମୂହଭୂତଂ ଇତି ଇଦଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ୱୋଦାନଂ ହୋତି।

‘‘ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନୀ’’ତିଆଦିନା ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଅକୁସଲମୂଲତିକାଦୀନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ତିକାନଂ, ତିଣ୍ଣଂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦିପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଂକିଲେସୱିଭାୱନାମୁଖେନ ଯା ନିଦ୍ଧାରଣା କତା, ‘‘ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନୀ’’ତିଆଦିନା ୱୋଦାନପକ୍ଖେ କୁସଲମୂଲତିକାଦୀନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ତିକାନଂ, ତିଣ୍ଣଂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଆଦିପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱୋଦାନୱିଭାୱନାମୁଖେନ ଯା ନିଦ୍ଧାରଣା କତା, ଅଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରନିଦ୍ଧାରଣା ତିପୁକ୍ଖଲସ୍ସ ଚ ନଯସ୍ସ, ଅଙ୍କୁସସ୍ସ ଚ ନଯସ୍ସ ଭୂମି ସମୁଟ୍ଠାନଂ ପୱତ୍ତିହେତୁ ନାମାତି ଯୋଜେତ୍ୱା ‘‘ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚା’’ତିଆଦିନା ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାଦୁକାଦୀନଂ ପନ୍ନରସନ୍ନଂ ଦୁକାନଂ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତଣ୍ହାଚରିତଦିଟ୍ଠିଚରିତାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱୋଦାନୱିଭାୱନାମୁଖେନ ଯା ନିଦ୍ଧାରଣା କତା, ‘‘ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚା’’ତିଆଦିନା ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ସମଥୱିପସ୍ସନାଦୁକାଦୀନଂ ଏକୂନୱୀସତିଦୁକାନଂ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତଣ୍ହାଚରିତଦିଟ୍ଠିଚରିତାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ

ୱୋଦାନୱିଭାୱନାମୁଖେନ ଯା ନିଦ୍ଧାରଣା କତା, ଅଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମୀତିପି ନୀହରିତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବା। ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ହି ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯତୋ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ, ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯତୋ ଚ ତିପୁକ୍ଖଲନଯସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ହୋତି। ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ପନ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯତୋ ତିପୁକ୍ଖଲନଯସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ, ତିପୁକ୍ଖଲନଯତୋ ଚ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ହୋତି। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଅନ୍ତେ ‘ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚା’ତିଆଦିନା ସମଥସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି ଦସ୍ସିତା। ତେନେୱ ହି ‘ଚତ୍ତାରି ହୁତ୍ୱା ତୀଣି ଭୱନ୍ତି, ତୀଣି ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଭୱନ୍ତୀ’ତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୮୮)।

‘‘କସ୍ମା ପନ ଅଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ନିଦ୍ଧାରଣାଯ ତିପୁକ୍ଖଲସ୍ସ ଚ ନଯସ୍ସ, ଅଙ୍କୁସସ୍ସ ଚ ନଯସ୍ସ ଭୂମିଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦ୍ଧାରଣାଯ ଭୂମିଭାୱେନ ଆଚରିଯୋ ‘‘ଯୋ ଅକୁସଲେ…ପେ… ଦିସାଲୋଚନେନାତି ଚା’’ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ତେନ ୱଚନେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ନିଦ୍ଧାରଣାଯ ତିପୁକ୍ଖଲ…ପେ… ଯସ୍ସ ଭୂମିଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଏତ୍ତାୱତା ନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତି, ଅଞ୍ଞଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିଯୁତ୍ତଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଯେନ ନଯସମୁଟ୍ଠାନେନ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ୱା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ନିଦ୍ଧାରିତା , ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ୱା କୁସଲା ଧମ୍ମା ନିଦ୍ଧାରିତା, ତଂ ତଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ନିଯୁତ୍ତଂ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ନଯକ୍କମେନ ପନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସଯିସ୍ସାମି – ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା, ତଯୋ ପୁଗ୍ଗଲା, ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲାତି ପୁଗ୍ଗଲା ତିକୋଟ୍ଠାସା ଭୱନ୍ତି, ଚତୁଦିସା, ଛଦିସା, ଅଟ୍ଠଦିସାତି ଦିସାପି ତିକୋଟ୍ଠାସା ଭୱନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲାତି ତଣ୍ହାଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ଭୱନ୍ତି। ତଯୋ ପୁଗ୍ଗଲାତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁପୁଗ୍ଗଲୋ, ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁପୁଗ୍ଗଲୋ, ନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲୋତି ତଯୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଭୱନ୍ତି। ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲାତି ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଦିଭେଦେନ ଭିନ୍ନା ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ତଣ୍ହାଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ତଣ୍ହାଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଭୱନ୍ତି। ଚତୁଦିସାତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଦିସା, ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଦିସାତି ଚତୁଦିସା ଭୱନ୍ତି। ଛଦିସାତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ତିସ୍ସୋ ତିସ୍ସୋ ଦିସା, ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ତିସ୍ସୋ ତିସ୍ସୋ ଦିସାତି ଛଦିସା ଭୱନ୍ତି। ଅଟ୍ଠଦିସାତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଚତସ୍ସୋ ଚତସ୍ସୋ ଦିସା, ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ଚତସ୍ସୋ ଚତସ୍ସୋ ଦିସାତି ଅଟ୍ଠଦିସା ଭୱନ୍ତି। ତେସୁ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ତଣ୍ହାଚରିତଦିଟ୍ଠିଚରିତେ ପୁଗ୍ଗଲେ, ଚତୁଦିସା ଚ ନିସ୍ସାଯ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି। ତଯୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲେ ଚ ଛଦିସା ଚ ନିସ୍ସାଯ ତିପୁକ୍ଖଲନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି। ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଦିଭେଦେନ ଭିନ୍ନେ ଚତ୍ତାରୋ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯତଣ୍ହାଚରିତତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯତଣ୍ହାଚରିତମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯଦିଟ୍ଠିଚରିତତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଦିଟ୍ଠିଚରିତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଚ ଅଟ୍ଠଦିସା ଚ ନିସ୍ସାଯ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି । ଏକେକସ୍ମିଂ ନଯସମୁଟ୍ଠାନେ ୱିଭଜିତେ ଦିସାଲୋଚନଅଙ୍କୁସନଯସମୁଟ୍ଠାନାନିପି ୱିଭଜିତାନି ଭୱନ୍ତି।

‘‘କଥଂ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତୀ’’ତି ଚେ ୱଦେଯ୍ୟ? ‘‘ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ଅହିରିକଞ୍ଚ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ ଅସ୍ସତି ଚ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଚ କୋସଜ୍ଜଞ୍ଚ ଦୋୱଚସ୍ସଞ୍ଚ ଅହଂକାରୋ ଚ ମମଂକାରୋ ଚ ଅସ୍ସଦ୍ଧା ଚ ପମାଦୋ ଚ ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଞ୍ଚ ଅସଂୱରୋ ଚ ଅଭିଜ୍ଝା ଚ ବ୍ଯାପାଦୋ ଚ ନୀୱରଣଞ୍ଚ ସଂଯୋଜନଞ୍ଚ କୋଧୋ ଚ ଉପନାହୋ ଚ ମକ୍ଖୋ ଚ ପଳାସୋ ଚ ଇସ୍ସା ଚ ମଚ୍ଛେରଞ୍ଚ ମାଯା ଚ ସାଠେଯ୍ୟଞ୍ଚ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ଚ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ଚା’’ତି (ନେତ୍ତି। ୮୮) ଦୁକଦୁକୱସେନ ଦେସିତୋ ଅଯଂ ଦିସାଭୂତୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମସମୂହୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତଣ୍ହାଚରିତଦିଟ୍ଠିଚରିତାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଂକିଲେସୋ ହୋତୀତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ସଂକିଲେସସାମଞ୍ଞଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ‘‘ଇମେସୁ ପନ୍ନରସସୁ ଦୁକଦୁକୱସେନ ଦେସିତେସୁ ଦିସାଭୂତେସୁ ଅକୁସଲଧମ୍ମେସୁ କତମୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ କତମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦିସା’’ତି ମନସାୱ ଦିସାଧମ୍ମଭାୱେନ ଓଲୋକେତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ଅଯଂ ପଠମୋ ପଠମୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ପଠମା ଦିସା ନାମ, ଅଯଂ ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଦୁତିଯୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଦୁତିଯା ଦିସା ନାମା’’ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାନି ଯଥାରହଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୱିଭଜିତବ୍ବଧମ୍ମସଭାୱୋ ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଦସ୍ସିତୋ, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି, ତସ୍ସ ଓଲୋକନା ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଦସ୍ସିତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ଦିସାଲୋଚନନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି, ତଥା ଓଲୋକେତ୍ୱା ଦିସାୱିସେସଭୂତସ୍ସ ଧମ୍ମୱିସେସସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନଯନଞ୍ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ନଯତି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ଅଙ୍କୁସନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି।

‘‘ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ, ହିରୀ ଚ ଓତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ, ସତି ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ, ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଚ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ ଚ, ସୋୱଚସ୍ସଞ୍ଚ ଧମ୍ମେ ଞାଣଞ୍ଚ ଅନ୍ୱଯେ ଞାଣଞ୍ଚ, ଖଯେ ଞାଣଞ୍ଚ ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣଞ୍ଚ, ସଦ୍ଧା ଚ ଅପ୍ପମାଦୋ ଚ, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଞ୍ଚ ସଂୱରୋ ଚ, ଅନଭିଜ୍ଝା ଚ ଅବ୍ଯାପାଦୋ ଚ,

ରାଗୱିରାଗା ଚ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା ଚ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି, ଅଭିସମଯୋ ଚ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ଚ, ସନ୍ତୁଟ୍ଠି ଚ ଅକ୍କୋଧୋ ଚ, ଅନୁପନାହୋ ଚ ଅମକ୍ଖୋ ଚ, ଅପଳାସୋ ଚ ଇସ୍ସାପହାନଞ୍ଚ ମଚ୍ଛରିଯପ୍ପହାନଞ୍ଚ ୱିଜ୍ଜା ଚ, ୱିମୁତ୍ତି ଚ ସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣୋ ଚ ୱିମୋକ୍ଖୋ, ଅସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣୋ ଚ ୱିମୋକ୍ଖୋ, ସୌପାଦିସେସା ଚ ନିବ୍ବାନଧାତୁ, ଅନୁପାଦିସେସା ଚ ନିବ୍ବାନଧାତୂ’’ତି (ନେତ୍ତି। ୮୮) ତିକଦୁକୱସେନ ଦେସିତଂ ଇଦଂ ଦିସାଭୂତଂ କୁସଲସମୂହଧମ୍ମଜାତଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତଣ୍ହାଚରିତଦିଟ୍ଠିଚରିତାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱୋଦାନଂ ହୋତୀତି ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ୱୋଦାନସାମଞ୍ଞଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ‘‘ଇମେସୁ ଏକୂନୱୀସତିଯା ଦୁକଦୁକୱସେନ ୱା ଦେସିତେସୁ ଦିସାଭୂତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କତମୋ କତମୋ କୁସଲଧମ୍ମୋ କତମସ୍ସ କତମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦିସା’’ତି ମନସାୱ ଦିସାଧମ୍ମଭାୱେନ ଓଲୋକେତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ପଠମୋ ପଠମୋ କୁସଲଧମ୍ମୋ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ପଠମା ଦିସା ନାମ, ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଦୁତିଯୋ କୁସଲଧମ୍ମୋ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ଦୁତିଯା ଦିସା ନାମା’’ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନିରୋଧସଚ୍ଚାନି ଯଥାରହଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୱିଭଜିତବ୍ବଧମ୍ମଭାୱୋ ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଦସ୍ସିତୋ, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି, ତସ୍ସ ଓଲୋକନା ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଦସ୍ସିତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ଦିସାଲୋଚନନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି, ତଥା ଓଲୋକେତ୍ୱା ଦିସାୱିସେସଭୂତସ୍ସ ଧମ୍ମୱିସେସସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନଯନଞ୍ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ନଯତି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ଅଙ୍କୁସନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି।

‘‘କଥଂ ତିପୁକ୍ଖଲନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତୀ’’ତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ‘‘ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି – ଲୋଭୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ଦୋସୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ। ତୀଣି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି – କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ , ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ତଯୋ ଅକୁସଲୱିତକ୍କା – କାମୱିତକ୍କୋ, ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ, ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ। ତିସ୍ସୋ ଅକୁସଲସଞ୍ଞା – କାମସଞ୍ଞା, ବ୍ୟାପାଦସଞ୍ଞା, ୱିହିଂସାସଞ୍ଞା। ତିସ୍ସୋ ୱିପରୀତସଞ୍ଞା – ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା, ସୁଖସଞ୍ଞା, ଅତ୍ତସଞ୍ଞା। ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା – ସୁଖା ୱେଦନା, ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା। ତିସ୍ସୋ ଦୁକ୍ଖତା – ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତା, ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା, ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତା। ତଯୋ ଅଗ୍ଗୀ – ରାଗଗ୍ଗି, ଦୋସଗ୍ଗି, ମୋହଗ୍ଗି। ତଯୋ ସଲ୍ଲା – ରାଗସଲ୍ଲୋ, ଦୋସସଲ୍ଲୋ, ମୋହସଲ୍ଲୋ। ତିସ୍ସୋ ଜଟା – ରାଗଜଟା, ଦୋସଜଟା, ମୋହଜଟା। ତିସ୍ସୋ ଅକୁସଲୂପପରିକ୍ଖା – ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ , ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ, ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ। ତିସ୍ସୋ ୱିପତ୍ତିଯୋ – ସୀଲୱିପତ୍ତି, ଦିଟ୍ଠିୱିପତ୍ତି, ଆଚାରୱିପତ୍ତୀ’’ତି (ନେତ୍ତି। ୮୮) ତିକୱସେନ ଦେସିତୋ ଅଯଂ ଦିସାଭୂତୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମସମୂହୋ ତିଣ୍ଣଂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଂକିଲେସୋ ହୋତୀତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ସଂକିଲେସସାମଞ୍ଞଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ‘‘ଇମେସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ତିକତିକୱସେନ ଦେସିତେସୁ ଦିସାଭୂତେସୁ ଅକୁସଲଧମ୍ମେସୁ କତମୋ କତମୋ ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କତମସ୍ସ କତମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସେ ଦିସା’’ତି ମନସାୱ ଦିସାଧମ୍ମଭାୱେନ ଓଲୋକେତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ଅଯଂ ପଠମୋ ପଠମୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ପଠମା ଦିସା ନାମ। ଅଯଂ ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଦୁତିଯୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଦୁତିଯା ଦିସା ନାମ। ଅଯଂ ଅଯଂ ତତିଯୋ ତତିଯୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ନେଯ୍ୟସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ତତିଯା ଦିସା ନାମା’’ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାନି ଯଥାରହଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୱିଭଜିତବ୍ବଧମ୍ମସଭାୱୋ ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଦସ୍ସିତୋ। ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ତିପୁକ୍ଖଲନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି। ତସ୍ସ ଓଲୋକନା ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଦସ୍ସିତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ଦିସାଲୋଚନନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି ତଥା ଓଲୋକେତ୍ୱା ଦିସାୱିସେସଭୂତସ୍ସ ଧମ୍ମୱିସେସସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନଯନଞ୍ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ନଯତି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଅଙ୍କୁସନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି।

‘‘ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି – ଅଲୋଭୋ କୁସଲମୂଲଂ, ଅଦୋସୋ କୁସଲମୂଲଂ, ଅମୋହୋ କୁସଲମୂଲଂ। ତୀଣି ସୁଚରିତାନି – କାଯସୁଚରିତଂ, ୱଚୀସୁଚରିତଂ, ମନୋସୁଚରିତଂ। ତଯୋ କୁସଲୱିତକ୍କା – ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋ, ଅବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ, ଅୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ। ତଯୋ ସମାଧୀ – ସୱିତକ୍କୋ ସୱିଚାରୋ ସମାଧି, ଅୱିତକ୍କୋ ୱିଚାରମତ୍ତୋ ସମାଧି, ଅୱିତକ୍କୋ ଅୱିଚାରୋ ସମାଧି। ତିସ୍ସୋ କୁସଲସଞ୍ଞା – ନେକ୍ଖମ୍ମସଞ୍ଞା, ଅବ୍ୟାପାଦସଞ୍ଞା, ଅୱିହିଂସାସଞ୍ଞା। ତିସ୍ସୋ ଅୱିପରୀତସଞ୍ଞା – ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା, ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା, ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା। ତିସ୍ସୋ କୁସଲୂପପରିକ୍ଖା – କୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ, କୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ, କୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ। ତୀଣି ସୋଚେଯ୍ୟାନି – କାଯସୋଚେଯ୍ୟଂ, ୱଚୀସୋଚେଯ୍ୟଂ, ମନୋସୋଚେଯ୍ୟଂ। ତିସ୍ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ – ସୀଲସମ୍ପତ୍ତି, ସମାଧିସମ୍ପତ୍ତି, ପଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତି । ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା – ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା, ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା , ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା। ତଯୋ ଖନ୍ଧା – ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ, ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ତୀଣି ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାନି – ସୁଞ୍ଞତଂ, ଅନିମିତ୍ତଂ, ଅପ୍ପଣିହିତ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ୮୮) ତିକତିକୱସେନ ଦେସିତଂ ଇଦଂ ଦିସାଭୂତଂ କୁସଲସମୂହଧମ୍ମଜାତଂ ତିଣ୍ଣଂ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱୋଦାନଂ ହୋତୀତି ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ୱୋଦାନସାମଞ୍ଞଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ‘‘ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ତିକତିକୱସେନ ଦେସିତେସୁ ଦିସାଭୂତେସୁ କୁସଲଧମ୍ମେସୁ କତମୋ କତମୋ କୁସଲଧମ୍ମୋ କତମସ୍ସ କତମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦିସା’’ତି ମନସାୱ ଦିସାଧମ୍ମଭାୱେନ ଓଲୋକେତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ଅଯଂ ପଠମୋ ପଠମୋ କୁସଲଧମ୍ମୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ପଠମା ଦିସା ନାମ। ଅଯଂ ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଦୁତିଯୋ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ଦୁତିଯା ଦିସା ନାମ। ଅଯଂ ଅଯଂ ତତିଯୋ ତତିଯୋ କୁସଲଧମ୍ମୋ ନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ତତିଯା ଦିସା ନାମା’’ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଦିସାଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନିରୋଧସଚ୍ଚାନି

ଯଥାରହଂ ନୀହରିତ୍ୱା ୱିଭଜିତବ୍ବଧମ୍ମସଭାୱୋ ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଦସ୍ସିତୋ। ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ତିପୁକ୍ଖଲନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି। ତସ୍ସ ଓଲୋକନା ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଦସ୍ସିତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ଦିସାଲୋଚନନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି। ତଥା ଓଲୋକେତ୍ୱା ଦିସାୱିସେସଭୂତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନଯନଞ୍ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ନଯତି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ଅଙ୍କୁସନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି।

‘‘କଥଂ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯସମୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା, ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା, ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି, ଚତ୍ତାରୋ ଯୋଗା, ଚତ୍ତାରୋ ଗନ୍ଥା, ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା, ଚତ୍ତାରୋ ଓଘା, ଚତ୍ତାରୋ ସଲ୍ଲା, ଚତସ୍ସୋ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଯୋ, ଚତ୍ତାରି ଅଗତିଗମନାନୀ’’ତି (ନେତ୍ତି। ୮୭) ଚତୁକ୍କଚତୁକ୍କୱସେନ ଦେସିତୋ ଅଯଂ ଦିସାଭୂତୋ ଚତୁକ୍କୋ ଚତୁକ୍କୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ‘‘ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ଚ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ଚ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ଚା’’ତି ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସଂକିଲେସୋତି ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ସଂକିଲେସସାମଞ୍ଞଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ‘‘ଇମେସୁ ଚତୁକ୍କଚତୁକ୍କୱସେନ ଦେସିତେସୁ ଦସସୁ ଚତୁକ୍କେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କତମୋ କତମୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ କତମସ୍ସ କତମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦିସା’’ତି ମନସାୱ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଦିସାଧମ୍ମଭାୱେନ ଓଲୋକେତ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ଅଯଂ ପଠମୋ ପଠମୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଠମା ଦିସା ନାମ। ଅଯଂ ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଦୁତିଯୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦୁତିଯା ଦିସା ନାମ। ଅଯଂ ଅଯଂ ତତିଯୋ ତତିଯୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତତିଯା ଦିସା ନାମ। ଅଯଂ ଅଯଂ ଚତୁତ୍ଥୋ ଚତୁତ୍ଥୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥା ଦିସା ନାମା’’ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଦିସାଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା, ସମୁଦଯସଚ୍ଚଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାନି ଯଥାରହଂ ନୀହରିତ୍ୱା, ୱିଭଜିତବ୍ବଧମ୍ମସଭାୱୋ ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଦସ୍ସିତୋ। ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି। ତସ୍ସ ଓଲୋକନା ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଦସ୍ସିତା, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ଦିସାଲୋଚନନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି। ତଥା ଓଲୋକେତ୍ୱା ଦିସାୱିସେସଭୂତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନଯନଞ୍ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ନଯତି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ଅଙ୍କୁସନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି।

‘‘ଚତସ୍ସୋ ପଟିପଦା, ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି, ଚତ୍ତାରୋ ୱିହାରା, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା, ଚତ୍ତାରୋ ଅଚ୍ଛରିଯା ଅବ୍ଭୁତା ଧମ୍ମା, ଚତ୍ତାରି ଅଧିଟ୍ଠାନାନି, ଚତସ୍ସୋ ସମାଧିଭାୱନା, ଚତ୍ତାରୋ ସୁଖଭାଗିଯା ଧମ୍ମା, ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମାଣା’’ତି (ନେତ୍ତି। ୮୬) ଚତୁକ୍କଚତୁକ୍କୱସେନ ଦେସିତଂ ଇଦଂ ଦିସାଭୂତଂ କୁସଲସମୂହଧମ୍ମଜାତଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ଚ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ସ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ଚା’’ତି ଚତୁନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱୋଦାନଂ ହୋତୀତି ୱୋଦାନପକ୍ଖେ ୱୋଦାନସାମଞ୍ଞଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ‘‘ଇମେସୁ ଚତୁକ୍କଚତୁକ୍କୱସେନ ଦେସିତେସୁ ଦସସୁ ଚତୁକ୍କେସୁ କୁସଲଧମ୍ମେସୁ କତମୋ କତମୋ କୁସଲଧମ୍ମୋ କତମସ୍ସ କତମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦିସା’’ତି ମନସାୱ ଦିସାଧମ୍ମଭାୱେନ ଓଲୋକେତ୍ୱା, ‘‘ଅଯଂ ଅଯଂ ପଠମୋ ପଠମୋ କୁସଲଧମ୍ମୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଠମା ଦିସା ନାମ। ଅଯଂ ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଦୁତିଯୋ କୁସଲଧମ୍ମୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତଣ୍ହାଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦୁତିଯା ଦିସା ନାମ। ଅଯଂ ଅଯଂ ତତିଯୋ ତତିଯୋ କୁସଲଧମ୍ମୋ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତତିଯା ଦିସା ନାମ। ଅଯଂ ଅଯଂ ଚତୁତ୍ଥୋ ଚତୁତ୍ଥୋ କୁସଲଧମ୍ମୋ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାଯ ନିଯ୍ୟକସ୍ସ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଚରିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥା ଦିସା ନାମା’’ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଦିସାଭାୱେନ ଯୋଜେତ୍ୱା, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନିରୋଧସଚ୍ଚାନି ଯଥାରହଂ ନୀହରିତ୍ୱା, ୱିଭଜିତବ୍ବଧମ୍ମସଭାୱୋ ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଦସ୍ସିତୋ। ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି। ତସ୍ସ ଓଲୋକନା ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ଦସ୍ସିତା। ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ଦିସାଲୋଚନନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତି। ତଥା ଓଲୋକେତ୍ୱା ଦିସାୱିସେସସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନଯନଞ୍ଚ ଯେନ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସେନ ନଯତି, ସୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋ ଚ ଅଙ୍କୁସନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତୀତି ନଯକ୍କମେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ନଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱତୀତି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବନ୍ତି।

ଇତି ନଯସମୁଟ୍ଠାନେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା

ୱିଭାୱନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଣ୍ଡିତେହି ପନ ଅଟ୍ଠକଥାଟୀକାନୁସାରେନ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋତି।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ସାସନପଟ୍ଠାନୱିଭାୱନା

୮୯। ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ନୟସମୁଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଆଚରିୟେନ ସବ୍ବଥା ନୟସମୁଟ୍ଠାନଂ ଠପିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘ସୋଳସହାରପଞ୍ଚନୟଅଟ୍ଠାରସମୂଲପଦେସୁ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା କଥଂ ୱିଭତ୍ତା, କୁହିଂ ଅମ୍ହେହି ଦଟ୍ଠବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା କୁହିଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସୋଳସହାରପଞ୍ଚନୟଅଟ୍ଠାରସମୂଲପଦେସୁ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା କେନ ପଦେନ ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତା, କୁହିଂ ଅମ୍ହେହି ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ପୁଚ୍ଛତି। ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା ସାସନପଟ୍ଠାନେ ମୟା ୱିଭତ୍ତା, ତୁମ୍ହେହି ଚ ୱିତ୍ଥାରତୋ ସାସନପଟ୍ଠାନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ୱିଭତ୍ତାୟେୱ ହି ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା ଦଟ୍ଠବ୍ବା ଭୱନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୮୯) ପନ –

‘‘ଏୱଂ ସବ୍ବଥା ନୟସମୁଟ୍ଠାନଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ୱିଭଜନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ସଙ୍ଗହୱାରାଦୀସୁ ମୂଲପଦେହେୱ ପଟ୍ଠାନଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ସରୂପତୋ ନ ଦସ୍ସିତଂ, ତସ୍ମା ଯଥା ମୂଲପଦେହି ପଟ୍ଠାନଂ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ପଟ୍ଠାନତୋପି ମୂଲପଦାନି ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବାନୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା କୁହିଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବା? ସାସନପଟ୍ଠାନେ’ତି ଆହା’’ତି –

ୱୁତ୍ତଂ। ସାସନପଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ଆଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତା, ‘‘କତମଂ ତଂ ସାସନପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ସାସନପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଅଟ୍ଠାରସମୂଲପଦସାସନପଟ୍ଠାନେସୁ କତମଂ ତଂ ସାସନପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଇଦାନି ମୟା ନିଦ୍ଧାରିୟମାନଂ ଭଗୱତା ଦେସିତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିୟାଦିସୁତ୍ତଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ନାମାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ସାସନନ୍ତି ପରିୟତ୍ତିସାସନଂ। ପଟ୍ଠାନନ୍ତି ତସ୍ସ ପରିୟତ୍ତିସାସନସ୍ସ ସଂକିଲେସଭାଗିୟତାଦୀହି ପକାରେହି ଠାନଂ ପୱତ୍ତନଂ ପଟ୍ଠାନଂ, ତଂଦୀପନସୁତ୍ତଂ ପନ ଇଧ ପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସଂକିଲେସଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅଥ ୱା ସାସନନ୍ତି ଅଧିସୀଲଅଧିଚିତ୍ତଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖତ୍ତୟଂ ସାସନଂ ନାମ, ତଂ ସିକ୍ଖତ୍ତୟଂ ପତିଟ୍ଠହତି ଏତେନ ସଂକିଲେସାଦିନାତି ପଟ୍ଠାନଂ, ସିକ୍ଖତ୍ତୟସ୍ସ ସାସନସ୍ସ ପଟ୍ଠାନନ୍ତି ସାସନପଟ୍ଠାନଂ। ତଦାଧାରଭୂତଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ଠାନୂପଚାରତୋ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ତଂ ସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ –

‘‘ସଂକିଲେସଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ୱାସନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ୱାସନାଭାଗିୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ, ତଣ୍ହାସଂକିଲେସଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ତଣ୍ହାୱୋଦାନଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ଦିଟ୍ଠିୱୋଦାନଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ, ଦୁଚ୍ଚରିତୱୋଦାନଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି –

ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଯେ ସଂକିଲେସାଦୟୋ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତା, ତେସୁ ସଂକିଲେସାଦୀସୁ ସଂକିଲେସୋ କିତ୍ତକୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ସଂକିଲେସୋ ତିୱିଧୋ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୋ ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ସଂକିଲେସାଦୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ। ‘‘ତିୱିଧେ ତସ୍ମିଂ ସଂକିଲେସେ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ କତମେନ କୁସଲେନ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୋ ସମଥେନ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ତିୱିଧେ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସାଦିକେ। ‘‘ସୋ ସମଥୋ ଖନ୍ଧେସୁ କତମୋ ଖନ୍ଧୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋ ସମଥୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୋ କେନ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସୋ ୱିପସ୍ସନାୟ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସା ୱିପସ୍ସନା କତମୋ ଖନ୍ଧୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସା ୱିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୋ କେନ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୋ ସୁଚରିତେନ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତଂ ସୁଚରିତଂ କତମୋ ଖନ୍ଧୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତଂ ସୁଚରିତଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତସ୍ମିଂ ସୀଲେ ଠିତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କିଂ ଭୱତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତସ୍ସ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୀଲେ ସୁଚରିତସଙ୍ଖାତେ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ତସ୍ସ ସୀଲୱନ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭୱେସୁ କାମଭୱରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଆସତ୍ତି ଭୱପତ୍ଥନା ଯଦି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂସାୟନ୍ତି ଏୱଂ ଅସ୍ସ ଅୟନ୍ତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ। ଏୱଂ ସତି ଅସ୍ସ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଅୟଂ ଆସତ୍ତି ଭୱପତ୍ଥନା ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାମୟପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ଚ ଭୱତି, ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଦାନମୟସୀଲମୟପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ ଚ ଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ତତ୍ରାତି ତେସୁ କାମଭୱରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଉପପତ୍ତିୟା ସଂୱତ୍ତତୀତି।

‘‘ସଂକିଲେସାଦୟୋ ଯେହି ସୁତ୍ତେହି ଦସ୍ସିତା, ତାନି ସୁତ୍ତାନି କିତ୍ତକାନୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସୁତ୍ତାନୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସାଧାରଣାନି ସଂକିଲେସଭାଗିୟସୁତ୍ତୱାସନାଭାଗିୟସୁତ୍ତନିବ୍ବେଧଭାଗିୟସୁତ୍ତଅସେକ୍ଖଭାଗିୟସୁତ୍ତାନି ଚତ୍ତାରି ସୁତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି, ସାଧାରଣାନି

ସଂକିଲେସଭାଗିଯୱାସନାଭାଗିଯସୁତ୍ତ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯନିବ୍ବେଧଭାଗିଯସୁତ୍ତ, ସଂକିଲେସଭାଗିଯଅସେକ୍ଖଭାଗିଯସୁତ୍ତ, ୱାସନାଭାଗିଯନିବ୍ବେଧଭାଗିଯସୁତ୍ତାନି କତାନି ମିସ୍ସିତାନି ଚତ୍ତାରି ଭୱନ୍ତି। ଇତି ଅଟ୍ଠ ସୁତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି। ତାନିଯେୱ ଖୁତ୍ତପ୍ପକାରାନି ଅଟ୍ଠ ସୁତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି। ସାଧାରଣାନି ୱାସନାଭାଗିଯଅସେକ୍ଖଭାଗିଯସୁତ୍ତନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଅସେକ୍ଖଭାଗିଯସୁତ୍ତ-
ସଂକିଲେସଭାଗିଯୱାସନାଭାଗିଯନିବ୍ବେଧଭାଗିଯସୁତ୍ତସଂକିଲେସ- ଭାଗିଯୱାସନାଭାଗିଯଅସେକ୍ଖଭାଗିଯସୁତ୍ତ-
ସଂକିଲେସଭାଗିଯନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଅସେକ୍ଖଭାଗିଯସୁତ୍ତ- ୱାସନାଭାଗିଯନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଅସେକ୍ଖଭାଗିଯସୁତ୍ତ-
ସଂକିଲେସଭାଗିଯୱାସନାଭାଗିଯନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଅସେକ୍ଖଭାଗିଯସୁତ୍ତ- ନେୱସଂକିଲେସଭାଗିଯନୱାସନା-
ଭାଗିଯନନିବ୍ବେଧଭାଗିଯନଅସେକ୍ଖଭାଗିଯସୁତ୍ତାନି କତାନି ମିସ୍ସିତାନି ଅଟ୍ଠ ସୁତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତୀତି ସୋଳସ ସୁତ୍ତାନି ଭୱନ୍ତି। ତେସୁ ସୋଳସସୁତ୍ତେସୁ ଚତ୍ତାରି ଏକକାନି ସୁତ୍ତାନି ଚ ଚତ୍ତାରି ଦୁକାନି ସୁତ୍ତାନି ଚ ଦ୍ୱେ ତିକାନି ଚ ପାଳିଇଯଂ ଆଗତାନି, ଦ୍ୱେ ଦୁକାନି ସୁତ୍ତାନି ଚ ଦ୍ୱେ ତିକାନି ଚ ଦ୍ୱେ ଚତୁକ୍କାନି ସୁତ୍ତାନି ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୮୯) ଆଗତାନି।

''ଯଦି ପଟ୍ଠାନନଯେନ ଖୁତ୍ତପ୍ପକାରାନି ସୋଳସ ସୁତ୍ତାନିଯେୱ ୱିଭତ୍ତାନି, ଏୱଂ ସତି ସୁତ୍ତଗେଯ୍ୟାଦିନୱୱିଧଂ ସକଲଂ ପରିଯତ୍ତିସାସନଂ ପଟ୍ଠାନନଯେନ ଅୱିଭତ୍ତଂ ଭୱେଯ୍ୟା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଇମେହି ସୋଳସହି ସୁତ୍ତେହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟ୍ଠାନନଯେନ ୱିଭତ୍ତେହି ସୋଳସହି ଇମେହି ସୁତ୍ତେହି ନୱୱିଧଂ ସକଲଂ ପରିଯତ୍ତିସୁତ୍ତଂ ପଟ୍ଠାନନଯେନ ୱିଭତ୍ତଂଯେୱ ହୁତ୍ୱା ଭିନ୍ନଂ ଭୱତି। ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିପଭେଦାଯ ଗାଥାଯ ଗାଥା ଅନୁମିନିତବ୍ବା, ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିପଭେଦେନ ୱେଯ୍ୟାକରଣେନ ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ ଅନୁମିନିତବ୍ବଂ। ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିପଭେଦେନ ସୁତ୍ତେନ ସୁତ୍ତଂ ଅନୁମିନିତବ୍ବଂ ଭୱତିଯେୱାତି।

୯୦। ''ତେସୁ ସୋଳସସୁ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସୋଳସସୁ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ କତମଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି।

''କାମନ୍ଧା ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନା, ତଣ୍ହାଛଦନଛାଦିତା;

ପମତ୍ତବନ୍ଧନାବଦ୍ଧା, ମଚ୍ଛାୱ କୁମିନାମୁଖେ;

ଜରାମରଣମନ୍ୱେନ୍ତି, ୱଚ୍ଛୋ ଖୀରପକୋୱ ମାତର''ନ୍ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଯେ ସତ୍ତା କାମନ୍ଧା କାମେନ ଅନ୍ଧା ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନା ତଣ୍ହାଛଦନେନ ଛାଦିତା, ପମତ୍ତବନ୍ଧନାଯ ବଦ୍ଧା ବନ୍ଧିତବ୍ବା, ତେ ସତ୍ତେ ଜରାମରଣଂ ଅନ୍ୱେତି, ଯଥା ତଂ କୁମିନାମୁଖେ ଯେ ମଚ୍ଛା ଗହିତା, ତେ ମଚ୍ଛେ ଜରାମରଣଂ ଅନ୍ୱେତି ଇୱ, ଏୱଂ ତେ ସତ୍ତେ ଜରାମରଣଂ ଅନ୍ୱେତି। ଖୀରପକୋ ୱଚ୍ଛୋ ମାତରଂ ଅନ୍ୱେତି ଇୱ, ଏୱଂ ତେ ସତ୍ତେ ଜରାମରଣଂ ଅନ୍ୱେତୀତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଅଥ ୱା ଖୀରପକୋ ୱଚ୍ଛୋ ମାତରଂ ଅନ୍ୱେତି ଇୱ, କୁମିନାମୁଖେ ଗହିତା ମଚ୍ଛା ଜରାମରଣଂ ଅନ୍ୱେନ୍ତି ଇୱ ଚ, ଏୱଂ ଯେ ସତ୍ତା କାମନ୍ଧା ପମତ୍ତବନ୍ଧନାଯ ବନ୍ଧିତବ୍ବା, ତେ ସତ୍ତା ଜରାମରଣଂ ଅନ୍ୱେନ୍ତୀତି ଯୋଜନା।

''ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂଯେୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା –

''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଗତିଗମନାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ଛନ୍ଦାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଦୋସାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ମୋହାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଭଯାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତ୍ତାରି ଅଗତିଗମନାନି। ଇଦମୱୋଚ ଭଗୱା, ଇଦଂ ୱତ୍ୱାନ ସୁଗତୋ, ଅଥାପରଂ ଏତଦୱୋଚ ସତ୍ଥା –

''ଛନ୍ଦା ଦୋସା ଭଯା ମୋହା, ଯୋ ଧମ୍ମଂ ଅତିୱତ୍ତତି;

ନିହୀଯତି ତସ୍ସ ଯସୋ, କାଳପକ୍ଖେୱ ଚନ୍ଦିମା''ତି। –

ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି –

ଖୁତ୍ତଂ। ଛନ୍ଦା ଛନ୍ଦହେତୁନା ଦୋସା ଦୋସହେତୁନା ଭଯା ଭଯହେତୁନା ମୋହା ମୋହହେତୁନା ଯୋ ରାଜାଦିକୋ ଯୋ ୱିନଯଧରାଦିକୋ ୱା ଧମ୍ମଂ ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମଂ ଅତିୱତ୍ତତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱତ୍ତତି, ତସ୍ସ ରାଜାଦିନୋ ୱା ତସ୍ସ ୱିନଯଧରାଦିନୋ ୱା ଯସୋ କିତ୍ତି ଚ ପରିୱାରୋ ଚ ଭୋଗୋ ଚ ନିହୀଯତି। ଚନ୍ଦିମା କାଳପକ୍ଖେ ପଭାଯ ନିହୀଯତି ଇୱ, ଏୱଂ ନିହୀଯତୀତି ଯୋଜନା।

‘‘ଏତ୍ତକଂଯେୱା’’ତି ୱତ୍ୱତ୍ତା ‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା…ପେ… ଚକ୍କଂୱ ୱହତୋ ପଦନ୍ତି ଇଦଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଖୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥୋ ପାକଟୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି ୱିଭତ୍ତୋ।

‘‘ମିଦ୍ଧୀ ଯଦା ହୋତି ମହଗ୍ଘସୋ ଚ, ନିଦ୍ଦାଯିତା ସମ୍ପରିୱତ୍ତସାଯୀ;

ମହାୱରାହୋୱ ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭମୁପେତି ମନ୍ଦୋ’’ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗେ ୱିସଯେ ୱାଚକଞ୍ଚାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ନିୱାପପୁଟ୍ଠୋ ମହାୱରାହୋ ଗାମସୂକରୋ ନିଦ୍ଦାଯିତା ସୁପନସୀଲୋ ସମ୍ପରିୱତ୍ତସାଯୀ ହୋତି ଇୱ, ଏୱଂ ଯୋ ମନ୍ଦୋ ସତ୍ତୋ ଯଦା ମହଗ୍ଘସୋ ହୋତି, ସୋ ମନ୍ଦୋ ସତ୍ତୋ ମିଦ୍ଧୀ ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତୋ ହୁତ୍ୱା ନିଦ୍ଦାଯିତା ମୁଦୁଫସ୍ସସଯନେ ମୁହୁତ୍ତେହି ପରାମସିତୋ ସମ୍ପରିୱତ୍ତସାଯୀ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭଂ ଉପେତୀତି ଯୋଜନା।

‘‘ଅଯସାୱ ମଲଂ ସମୁଟ୍ଠିତଂ, ତତୁଟ୍ଠାଯ ତମେୱ ଖାଦତି;

ଏୱଂ ଅତିଧୋନଚାରିନଂ, ସାନି କମ୍ମାନି ନଯନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତି’’ନ୍ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଅଯସା ଅଯତୋ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ଜାତମଲଂ ତତୁଟ୍ଠାଯ ତତୋ ଅଯତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତମେୱ ଅଯଂ ଖାଦତି ଇୱ, ଏୱଂ ଅତିଧୋନଚାରିନଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଧୋନଚାରିପୁଗ୍ଗଲଂ ସାନି ସଯଂ କତାନି ଅକୁସଲକମ୍ମାନି ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନଯନ୍ତୀତି ଯୋଜନା।

‘‘ଚୋରୋ ଯଥା ସନ୍ଧିମୁଖେ ଗହୀତୋ, ସକମ୍ମୁନା ହଞ୍ଞତି ବଜ୍ଝତେ ଚ;

ଏୱଂ ଅଯଂ ପେଚ୍ଚ ପଜା ପରତ୍ଥ, ସକମ୍ମୁନା ହଞ୍ଞତି ବଜ୍ଝତେ ଚା’’ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ସନ୍ଧିମୁଖେ ରାଜପୁରିସାଦୀହି ଗହିତୋ ଚୋରୋ ସକମ୍ମୁନା ଅତ୍ତନା କତେନ ଚୋରକମ୍ମେନ ହଞ୍ଞତି ଚ ବଜ୍ଝତେ ଚ ଯଥା, ଏୱଂ ଅଯଂ ପାପକାରିନୀ ପଜା ପରତ୍ଥ ପରଲୋକେ ପେଚ୍ଚ ସକମ୍ମୁନା ସଯଂ କତେନ ଅକୁସଲକମ୍ମୁନା ସତ୍ଥାଦୀହି ହଞ୍ଞତି ଚ ଅନ୍ଦୁବନ୍ଧନାଦୀହି ବଜ୍ଝତେ ଚାତି ଯୋଜନା।

‘‘ସୁଖକାମାନି ଭୂତାନି, ଯୋ ଦଣ୍ଡେନ ୱିହିଂସତି;

ଅତ୍ତନୋ ସୁଖମେସାନୋ, ପେଚ୍ଚ ସୋ ନ ଲଭତେ ସୁଖ’’ନ୍ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଅତ୍ତନୋ ସୁଖଂ ଏସାନୋ ଏସମାନୋ ଯୋ ସତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞାନି ସୁଖକାମାନି ଭୂତାନି ଦଣ୍ଡେନ ୱିହିଂସତି, ସୋ ହିଂସକୋ ସତ୍ତୋ ପରଲୋକେ ପେଚ୍ଚ ସୁଖଂ ନ ଲଭତୀତି ଯୋଜନା।

‘‘ଗୁନ୍ନଂ ଚେ ତରମାନାନଂ, ଜିମ୍ହଂ ଗଚ୍ଛତି ପୁଙ୍ଗୱୋ;

ସବ୍ବା ତା ଜିମ୍ହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନେତ୍ତେ ଜିମ୍ହଂ ଗତେ ସତି।

‘‘ଏୱମେୱ ମନୁସ୍ସେସୁ, ଯୋ ହୋତି ସେଟ୍ଠସମ୍ମତୋ;

ସୋ ଚେ ଅଧମ୍ମଂ ଚରତି, ପଗେୱ ଇତରା ପଜା;

ସଙ୍ଗଂ ରଟ୍ଠଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସେତି, ରାଜା ଚେ ହୋତି ଅଧମ୍ମିକୋ’’ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ନଦିଂ ତରମାନାନଂ ଗୁନ୍ନଂ ପୁଙ୍ଗୱୋ ଜିମ୍ହଂ ଚେ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ନେତ୍ତେ ଜିମ୍ହଂ ଗତେ ସତି ସଙ୍ଗା ତା ଗାୱିଯୋ ଜିମ୍ହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଯଥା, ଏୱମେୱ ମନୁସ୍ସେସୁ ଯୋ ରାଜା ସେଟ୍ଠସମ୍ମତୋ, ସୋ ରାଜା ଅଧମ୍ମଂ ଚରତି, ଏୱଂ ରଞ୍ଞେ ଅଧମ୍ମଂ ଚରନ୍ତେ ସତି ଇତରା ପଜା ପଗେୱ ପଠମମେୱ ଅଧମ୍ମଂ ଚରତି। ରାଜା ଅଧମ୍ମିକୋ ଚେ ହୋତି, ଏୱଂ ରଞ୍ଞେ ଅଧମ୍ମିକେ ସତି ସଙ୍ଗଂ ରଟ୍ଠଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସେତୀତି ଯୋଜନା।

‘‘ସୁକିଚ୍ଛରୂପା ୱତିମେ ମନୁସ୍ସା, କରୋନ୍ତି ପାପଂ ଉପଧୀସୁ ରତ୍ତା;

ଗଚ୍ଛନ୍ତି ତେ ବହୁଜନସନ୍ନିୱାସଂ, ନିରଯଂ ଅୱୀଚିଂ କଟୁକଂ ଭଯାନକ’’ନ୍ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଯେ ମନୁସ୍ସା ଉପଧୀସୁ କାମଗୁଣୂପଧୀସୁ ରତ୍ତା ରାଗାଭିଭୂତା ହୁତ୍ୱା ପାପଂ ଅକୁସଲକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି, ଇମେ ପାପକମ୍ମକରା ମନୁସ୍ସା ସୁକିଚ୍ଛରୂପା ୱତ ସୁଟ୍ଠୁ କିଚ୍ଛାପନ୍ନରୂପା ୱତ ଭୱନ୍ତି, ତେ ପାପକମ୍ମକରା ମନୁସ୍ସା କଟୁକଂ ଭଯାନକଂ ବହୁଜନସନ୍ନିୱାସଂ ନିରଯଂ ଅୱୀଚିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଯୋଜନା।

‘‘ଫଲଂ ୱେ କଦଲିଂ ହନ୍ତି, ଫଲଂ ୱେଳୁଂ ଫଲଂ ନଳଂ;

ସକ୍କାରୋ କାପୁରିସଂ ହନ୍ତି, ଗବ୍ଭୋ ଅସ୍ସତରିଂ ଯଥା’’ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଫଲଂ କଦଲିଯା ଫଲଂ କଦଲିଂ ୱେ ଏକନ୍ତେନ ହନ୍ତି ଯଥା, ଫଲଂ ୱେଳୁଂ ୱେ ଏକନ୍ତେନ ହନ୍ତି ଯଥା, ଫଲଂ ନଳଂ ୱେ ଏକନ୍ତେନ ହନ୍ତି ଯଥା, ଗବ୍ଭୋ ଅସ୍ସତରିଂ ମାତରଂ ୱେ ଏକନ୍ତେନ ହନ୍ତି ଯଥା, ଏୱଂ ସକ୍କାରୋ କାପୁରିସଂ ୱେ ଏକନ୍ତେନ ହନ୍ତୀତି ଯୋଜନା।

‘‘କୋଧମକ୍ଖଗରୁ ଭିକ୍ଖୁ, ଲାଭସକ୍କାରଗାରୱୋ;

ସୁଖେତ୍ତେ ପୂତିବୀଜଂୱ, ସଦ୍ଧମ୍ମେ ନ ୱିରୂହତୀ’’ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ସୁଖେତ୍ତେ ସୁନ୍ଦରେ ଖେତ୍ତେପି ଖିତ୍ତଂ ପୂତିବୀଜଂ ନ ରୁହତି ଇୱ, ଏୱଂ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଲାଭସକ୍କାରଗାରୱୋ କୋଧଂ କୁଜ୍ଝନଲକ୍ଖଣଂ କୋଧଂ, ମକ୍ଖଂ ପରଗୁଣସୀଲମକ୍ଖନଲକ୍ଖଣଂ ମକ୍ଖଞ୍ଚ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଚରତି, ସୋ ଚରନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ମିଂ ନ ରୁହତୀତି ଯୋଜନା।

୯୧। ‘‘ଇଧାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକଚ୍ଚଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତଂ ଏୱଂ ଚେତସା ଚେତୋ ପରିଚ୍ଚ ପଜାନାମି…ପେ… ଇତି ମେ ସୁତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଭିକ୍ଖୱେ ଇଧ ସାସନେ, ଲୋକେ ୱା ଅହଂ ଏକଚ୍ଚଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତଂ ମମ ଚେତସା ତସ୍ସ ଚେତୋ ଚିତ୍ତଂ ପରିଚ୍ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଏୱଂ ପଜାନାମି। ‘‘କଥଂ ପଜାନାମୀ’’ତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଯଞ୍ଚ ପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ, ଯଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ସମାରୁଳ୍ହୋ ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯଥା ଯାଯ ଦୁପ୍ପଟିପଦାଯ ଯେନ ଦୁମ୍ମଗ୍ଗେନ ଇରିଯତି ପୱତ୍ତତି, ତାଯ ଦୁପ୍ପଟିପଦାଯ ତେନ ଦୁମ୍ମଗ୍ଗେନ ଇମମ୍ହି ଇମସ୍ମିଂ ସମଯେ ଦୁପ୍ପଟିପଜ୍ଜନକାଲେ ଅଯଂ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଦୁମ୍ମଗ୍ଗସମାରୁଳ୍ହୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଚେ କାଲଂ କରେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସତି ଆଭତଂ ୱହୁ ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଯଥା, ଏୱଂ ନିରଯେ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଭିକ୍ଖୱେ ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପଦୁଟ୍ଠଂ ପଦୋସିତଂ ହି ଯସ୍ମା ହୋତି, ତସ୍ମା ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ଏୱଂ ଇଧ ସାସନେ, ଲୋକେ ୱା ଚେତୋପଦୋସହେତୁ ଚ ପନ ଏକଚ୍ଚେ ସତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲା କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ଅପାଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପଜାନାମୀତି। ଏତମତ୍ଥଂ ଭଗୱା ଅୱୋଚ। ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଏତଂ ‘‘ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱାନ…ପେ… ନିରଯଂ ସୋ ଉପପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଗାଥାୱଚନଂ ଇତି ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚତି।

ସତ୍ଥା ଇଧ ସାସନେ, ଲୋକେ ୱା ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତଂ ଏକଚ୍ଚଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଞତ୍ୱାନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ତିକେ ଏତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟାକାସି। ଇମମ୍ହି ଇମସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଚେ କାଲଂ କଯିରାଥ, ଏୱଂ ସତି ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତସମଙ୍ଗୀ ହି ନିରଯସ୍ମିଂ ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପଦୂସିତଂ ହି ଯସ୍ମା ହୋତି, ତସ୍ମା

ଉପପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁ, ଚେତୋପଦୋସହେତୁ ସତ୍ତା ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଆଭତଂ ୱହ୍ଵଂ ନିକ୍ଖିପେୟ୍ୟ ଯଥା, ଏୱମେୱଂ ତଥାୱିଧୋ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ ସୋ ପଦୋସଚିତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜତୀତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋ, ଇତି ମେ ମୟା ସୁତନ୍ତି ଯୋଜନା।

''ସଚେ ଭାୟଥ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ସଚେ ୱୋ ଦୁକ୍ଖମପ୍ପିୟଂ;

ମାକତ୍ଥ ପାପକଂ କମ୍ମଂ, ଆୱି ୱା ଯଦି ୱା ରହୋ।

''ସଚେ ଚ ପାପକଂ କମ୍ମଂ, କରିସ୍ସଥ କରୋଥ ୱା;

ନ ୱୋ ଦୁକ୍ଖା ପମୁତ୍ୟତ୍ଥି, ଉପେଚ୍ଚପି ପଲାୟତ''ନ୍ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ସପ୍ପୁରିସା ତୁମ୍ହେ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଜାତିଦୁକ୍ଖଜରାଦୁକ୍ଖବ୍ୟାଧିଦୁକ୍ଖମରଣଦୁକ୍ଖଅପାୟଦୁକ୍ଖ-ଅତୀତୱଟ୍ଟମୂଲକଦୁକ୍ଖଅନାଗତୱଟ୍ଟମୂଲକଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାହାରମୂଲକଦୁକ୍ଖାତି ଅଟ୍ଠୱିଧସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସଚେ ଭାୟଥ, ୱୋ ତୁମ୍ହେହି ଦୁକ୍ଖଂ ତଥା ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସଚେ ଅପ୍ପିୟଂ, ଏୱଂ ସତି ଆୱି ୱା ଯଦି ରହୋ ୱା ପାପକଂ କମ୍ମଂ ମାକତ୍ଥ ମା ଅକତ୍ଥ। ସପ୍ପୁରିସା ତୁମ୍ହେ ଆୱି ୱା ଯଦି ରହୋ ୱା ପାପକଂ କମ୍ମଂ ସଚେ କରିସ୍ସଥ ୱା ସଚେ କରୋଥ ୱା, ଏୱଂ ସତି ଉପେଚ୍ଚପି ସଞ୍ଚିଚ୍ଚାପି ପଲାୟତଂ ପଲାୟନ୍ତାନଂ ୱୋ ତୁମ୍ହାକଂ ଦୁକ୍ଖା ଅଟ୍ଠୱିଧା ଦୁକ୍ଖତୋ ପମୁତ୍ତି ମୁଚ୍ଚନଂ ନତ୍ଥେୱାତି ଯୋଜନା।

''ଅଧମ୍ମେନ ଧନଂ ଲଦ୍ଧା, ମୁସାୱାଦେନ ଚୂଭୟଂ;

ମମେତି ବାଲା ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତଂ କଥଂ ନୁ ଭୱିସ୍ସତି।

''ଅନ୍ତରାୟା ସୁ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ସମ୍ଭତସ୍ସ ୱିନସ୍ସତି;

ମତା ସଗ୍ଗଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନନୁ ଏତ୍ତାୱତା ହତା''ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଯେ ବାଲା ଅଧମ୍ମେନ ଚ ମୁସାୱାଦେନ ଚ ଧନଂ ସୱିଞ୍ଞାଣାୱିଞ୍ଞାଣଂ ସଙ୍ଖଂ ଲଭିତବ୍ବଂ ଧନଂ ଲଦ୍ଧା ଉଭୟଂ ଧନଂ ''ମମ ଧନ''ନ୍ତି ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତେସଂ ବାଲାନଂ ତଂ ଉଭୟଂ ଧନଂ କଥଂ କେନ ନୁ ପକାରେନ ଭୱିସ୍ସତି, ଅଧମ୍ମେନ ସମ୍ଭତତ୍ତା ଚିରଟ୍ଠିତିକଂ ନ ହୋତି। ଅନ୍ତରାୟା ରାଜନ୍ତରାୟାଦୟୋ ଅନ୍ତରାୟା ତେସଂ ବାଲାନଂ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି। ଯେନ ଅଧମ୍ମୱୋହାରାଦିକେନ ଯଂ ଧନଂ ସମ୍ଭତଂ, ଅସ୍ସ ଅଧମ୍ମୱୋହାରାଦିକସ୍ସ ତଂ ସମ୍ଭତଂ ଧନଂ ୱିନସ୍ସତି। ମତା ମରନ୍ତା ତେ ବାଲା ସଗ୍ଗଂ ସୁଗତିଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସୁଗତି ହି ସୋଭନେହି ଭୋଗେହି ଅଗ୍ଗୋତି ''ସଗ୍ଗୋ''ତି ଅଧିପ୍ପେତା । ଏତ୍ତାୱତା ଏତ୍ତକେନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକାନଂ ଅତ୍ତହିତାନଂ ହାୟନେନ ତେ ବାଲା ହତା ୱିନଟ୍ଠା ଭୱନ୍ତି ନନୂତି ଯୋଜନା।

''କଥଂ ଖଣତି ଅତ୍ତାନଂ, କଥଂ ମିତ୍ତେହି ଜୀରତି;

କଥଂ ୱିୱଟ୍ଟତେ ଧମ୍ମା, କଥଂ ସଗ୍ଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତି''।

''ଲୋଭା ଖଣତି ଅତ୍ତାନଂ, ଲୁଦ୍ଧୋ ମିତ୍ତେହି ଜୀରତି;

ଲୋଭା ୱିୱଟ୍ଟତେ ଧମ୍ମା, ଲୋଭା ସଗ୍ଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଯୋଜନତ୍ଥୋ ପାକଟୋ।

''ଚରନ୍ତି ବାଲା ଦୁମ୍ମେଧା, ଅମିତ୍ତେନେୱ ଅତ୍ତନା;

କରୋନ୍ତା ପାପକଂ କମ୍ମଂ, ଯଂ ହୋତି କଟୁକପ୍ଫଲଂ।

‘‘ନ ତଂ କମ୍ମଂ କତଂ ସାଧୁ, ଯଂ କତ୍ୱା ଅନୁତପ୍ପତି;

ଯସ୍ସ ଅସ୍ସୁମୁଖୋ ରୋଦଂ, ୱିପାକଂ ପଟିସେୱତୀ’’ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଦୁମ୍ମେଧା ନିପ୍ପଞ୍ଞା ବାଲା ଅମିତ୍ତେନ ପାପକଂ କମ୍ମଂ କତଂ ଇୱ, ଏୱଂ ଅତ୍ତନା କଟୁକପ୍ଫଲଂ ଯଂ କମ୍ମଂ କତଂ ହୋତି, ତଂ ପାପକଂ କତଂ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତା ଚରନ୍ତି। ଯଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା କରୋନ୍ତୋ ପଚ୍ଛା ଅନୁତପ୍ପତି, ତଂ କତଂ କମ୍ମଂ ନ ସାଧୁ। ଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଂ ରୋଦଂ ରୁଦନ୍ତୋ ଅସ୍ସୁମୁଖୋ ପଟିସେୱତି, ତଂ କତଂ କମ୍ମଂ ନ ସାଧୂତି ଯୋଜନା।

‘‘ଦୁକ୍କରଂ ଦୁତ୍ତିତିକ୍ଖଞ୍ଚ…ପେ… ଅୱୀତରାଗୋ’’ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ସୁତ୍ତତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତୋ।

‘‘ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଂ ପମିନନ୍ତୋ, କୋଧ ୱିଦ୍ୱା ୱିକପ୍ପଯେ;

ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଂ ପମାଯିନଂ, ନିୱୁତଂ ତଂ ମଞ୍ଞେ ଅକିସ୍ସୱ’’ନ୍ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଇଧ ସାସନେ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଂ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଗୁଣଂ ଖୀଣାସୱଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ‘‘ଅଯଂ ଖୀଣାସୱୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏତ୍ତକସୀଲୋ ଏତ୍ତକସମାଧି ଏତ୍ତକପଞ୍ଞୋ’’ତି ପମିନନ୍ତୋ କୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱିକପ୍ପଯେ। ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଂ ଖୀଣାସୱପୁଗ୍ଗଲଂ ପମାଯିନଂ ପମାଯନ୍ତଂ ତଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଂ ଅଯଂ ନିୱୁତଂ ଅୱକୁଜ୍ଜପଞ୍ଞଂ ଅକିସ୍ସୱଂ ଅପଞ୍ଞନ୍ତି ମଞ୍ଞେ ମଞ୍ଞାମୀତି ଯୋଜନା।

‘‘ପୁରିସସ୍ସ ହି ଜାତସ୍ସ, କୁଠାରୀ ଜାଯତେ ମୁଖେ;

ଯାଯ ଛିନ୍ଦତି ଅତ୍ତାନଂ, ବାଲୋ ଦୁବ୍ଭାସିତଂ ଭଣଂ।

‘‘ନ ହି ସତ୍ଥଂ ସୁନିସିତଂ, ୱିସଂ ହଲାହଲଂ ଇୱ;

ଏୱଂ ୱିରଦ୍ଧଂ ପାତେତି, ୱାଚା ଦୁବ୍ଭାସିତା ଯଥା’’ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଦୁବ୍ଭାସିତଂ ଅରିଯୂପୱାଦସଙ୍ଖାତଂ ଫରୁସୱାଚଂ ଭଣଂ ଭଣନ୍ତୋ ବାଲୋ ଦୁଟ୍ଠୋ ପୁରିସୋ ଯାଯ କୁଠାରୀସଦିସିଯା ଦୁବ୍ଭାସିତୱାଚାଯ ଅତ୍ତାନଂ ଛିନ୍ଦତି, ସା କୁଠାରୀସଦିସୀ ଦୁବ୍ଭାସିତୱାଚା ଜାତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ମୁଖେ ଜାଯତେ ଜାଯତି, ସା ଦୁବ୍ଭାସିତୱାଚା ମୁଖେ ଜାଯତି ଇୱ, ଏୱଂ ସୁନିସିତଂ ସତ୍ଥଂ ମୁଖେ ନ ଜାଯତି, ଯଥା ହଲାହଲଂ ୱିସଂ ମୁଖେ ନ ଜାଯତି, ଦୁବ୍ଭାସିତା ୱାଚା ଅପାଯେସୁ ୱିରଦ୍ଧଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପାତେତି ଯଥା, ଏୱଂ ସୁନିସିତଂ ସତ୍ଥଂ ଅପାଯେସୁ ନ ପାତେତି, ହଲାହଲଂ ୱିସଂ ଅପାଯେସୁ ନ ପାତେତୀତି ଯୋଜନା।

୯୨।

‘‘ଯୋ ନିନ୍ଦିଯଂ ପସଂସତି, ତଂ ୱା ନିନ୍ଦତି ଯୋ ପସଂସିଯୋ;

ୱିଚିନାତି ମୁଖେନ ସୋ କଲିଂ, କଲିନା ତେନ ସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦତି।

‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଅଯଂ କଲି, ଯୋ ଅକ୍ଖେସୁ ଧନପରାଜଯୋ;

ସବ୍ବସ୍ସାପି ସହାପି ଅତ୍ତନା, ଅଯମେୱ ମହନ୍ତତରୋ କଲି;

ଯୋ ସୁଗତେସୁ ମନଂ ପଦୋସଯେ।

‘‘ସତଂ ସହସ୍ସାନଂ ନିରବ୍ବୁଦାନଂ, ଛତ୍ତିଂସତୀ ପଞ୍ଚ ଚ ଅବ୍ବୁଦାନି;

ଯମରିଯଗରହୀ ନିରଯଂ ଉପେତି, ୱାଚଂ ମନଞ୍ଚ ପଣିଧାଯ ପାପକ''ନ୍ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନିନ୍ଦିଯଂ ଦୁଚ୍ଚରଂ ଦୁସ୍ସୀଲଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପସଂସତି, ସୋ ପସଂସକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମୁଖେନ କଲିଂ ୱିଚିନାତି ଉପଚିନାତି, ତେନ କଲିନା ସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦତି। ଯୋ ସୁଚାରୀ ସୀଲୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ପସଂସିଯୋ ହୋତି, ତଂ ୱା ସୁଚାରିଂ ୱା ସୀଲୱନ୍ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନିନ୍ଦତି, ସୋ ନିନ୍ଦନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମୁଖେନ କଲିଂ ୱିଚିନାତି ଉପଚିନାତି, ତେନ କଲିନା ସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦତି।

ଅତ୍ତନା ସହାପି ସବ୍ବସ୍ସ ଧନସ୍ସ ୱସେନପି ଅକ୍ଖେସୁ ଯୋ ଧନପରାଜଯୋ ଭୱତି, ଅଯଂ କଲି ଅଯଂ ଧନପରାଜଯୋ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ହୋତି। ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁଗତେସୁ ମନଂ ପଦୋସଯେ, ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଯୋ କଲି ଭୱତି, ଅଯମେୱ କଲି ମହନ୍ତତରୋ ହୋତି।

କସ୍ମା? ୱାଚଞ୍ଚ ମନଞ୍ଚ ପଣିଧାଯ ଅରିଯଗରହୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯଂ କାଲଂ ପାପକଂ ନିରଯଂ ଉପେତି, ସୋ କାଲୋ ''ସତଂ ସହସ୍ସାନଂ ନିରବ୍ବୁଦାନଞ୍ଚ ଛତ୍ତିଂସ ନିରବ୍ବୁଦାନି ଚ ପଞ୍ଚ ଅବ୍ବୁଦାନି ଚ ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଗଣୀଯନ୍ତୀ''ତି ତେନ କାଲେନ ସମୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ମହନ୍ତତରୋ ହୋତୀତି ଯୋଜନା।

''ଯୋ ଲୋଭଗୁଣେ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ…ପେ…

ଗଚ୍ଛସି ଖୋ ପପତଂ ଚିରରତ୍ତ''ନ୍ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଲୋଭଗୁଣେ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ଅନୁ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯୁତ୍ତୋ ହୋତି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅଞ୍ଞେ ପୁଗ୍ଗଲେ ୱଚସା ପରିଭାସତି, ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ କଦରିଯୋ ଅୱଦଞ୍ଞୂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଓୱାଦଞ୍ଞୂ ନ ହୋତି, ମଚ୍ଛରୀ ପେସୁଣିଯଂ ପେସୁଣିଯସ୍ମିଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ହୋତି।

ମୁଖଦୁଗ୍ଗ ମୁଖୱିସମ ୱିଭୂତ ୱିଗତଭୂତ ଅନରିଯ ଭୂନହୁ ବୁଦ୍ଧିୱିନାସକ ପାପକ ଦୁକ୍କଟକାରି ପୁରିସନ୍ତ ପୁରିସଲାମକ କଲି ଅଲକ୍ଖି ଅୱଜାତପୁତ୍ତ ତ୍ୱଂ ନେରଯିକୋ ଅସି। ଇଧ ଇଦାନି ବହୁଭାଣୀ ମା ହୋହି।

ଅହିତାଯ ରଜଂ ଅତ୍ତନି ମା ଆକିରସି ମା ପକ୍ଖିପସି। କିବ୍ବିସକାରି ତ୍ୱଂ ସନ୍ତେ ଖୀଣାସୱେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଗରହସି, ବହୂନି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି କମ୍ମାନି ଚରସି, ଚରିତ୍ୱା ତ୍ୱଂ ଚିରରତ୍ତଂ ରଚନୱିରହିତଂ ପପତଂ ନରକଂ ନିରଯଂ ଗଚ୍ଛସି ଖୋ ଏକଂସେନାତି ଯୋଜନା।

ନାନାୱିଧଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କତମଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସୋଳସସୁ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ କତମଂ ସୁତ୍ତଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି। ''ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା…ପେ… ଛାଯାୱ ଅନପାଯିନୀ''ତି ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗେ ପୁଞ୍ଞଭାଗେ ୱିସଯେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଅତ୍ଥୋ ପାକଟୋ।

୯୩। ''ମହାନାମୋ ସକ୍କୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ…ପେ… ଅପାପିକା କାଲଙ୍କିରିଯା''ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ୱାସନାଭାଗେ ପୁଞ୍ଞଭାଗେ ୱିସଯେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଅତ୍ଥୋ ପାକଟୋ।

''ସୁଖକାମାନି ଭୂତାନି, ଯୋ ଦଣ୍ଡେନ ନ ହିଂସତି;

ଅତ୍ତନୋ ସୁଖମେସାନୋ, ପେଚ୍ଚ ସୋ ଲଭତେ ସୁଖ''ନ୍ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଅତ୍ଥୋ ପାକଟୋ।

''ଗୁନ୍ନଂ ଚେ ତରମାନାନଂ…ପେ… ରାଜା ଚେ ହୋତି ଧମ୍ମିକୋ''ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଅତ୍ଥୋ ପାକଟୋ।

୯୪। ''ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି…ପେ… ଏୱଂ ପଜାନାତୀ''ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ୱାସନା…ପେ… ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଅତ୍ଥୋ ପାକଟୋ।

''କସ୍ମା ଭଗୱା ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛେଯ୍ଯ, ସତ୍ତହି କାରଣେହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତି। କତମେହି ସତ୍ତହି? ଦେସନ୍ତରଗତାନଂ ୱେନେଯ୍ଯାନଂ ୱିନଯନତ୍ଥଂ, ତତ୍ର ଠିତାନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କସମୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ, ସାୱକାନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିବଦ୍ଧୱାସନିୱାରଣତ୍ଥଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ

ତନ୍ତ ନିବଦ୍ଧୱାସେ ଅନାସଙ୍ଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ସମ୍ମୁଦ୍ଧୱସିତଟ୍ଠାନତାଯ ଦେସାନଂ ଚେତିଯଭାୱସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ, ବହୂନଂ ସତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନୂପସଙ୍କମନାଦୀହି ପୁଞ୍ଞୋଘପ୍ପସୱନତ୍ଥଂ, ଅୱୁଟ୍ଠିଆଦିଉପଦ୍ଦୱୂପସମନତ୍ଥଞ୍ଚାତି ଇମେହି ସତ୍ତହି କାରଣେହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୀତି ଜନପଦଚରଣକାରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

''ଏକପୁପ୍ଫଂ ଚଜିତ୍ୱାନ, ସହସ୍ସଂ କପ୍ପକୋଟିଯୋ;

ଦେୱେ ଚେୱ ମନୁସ୍ସେ ଚ, ସେସେନ ପରିନିବ୍ବୁତୋ''ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ସହସ୍ସଂ କପ୍ପକୋଟିଯୋତି ସହସ୍ସଂ ଅତ୍ତଭାୱତୋ କୋଟିଯୋ।

''ଅସ୍ସତ୍ଥେ ହରିତୋଭାସେ, ସଂୱିରୂଳ୍ହମ୍ହି ପାଦପେ;

ଏକଂ ବୁଦ୍ଧଗତଂ ସଞ୍ଞଂ, ଅଲଭିଂହଂ ପତିସ୍ସତୋ।

''ଅଜ୍ଜ ତିଂସଂ ତତୋ କପ୍ପା, ନାଭିଜାନାମି ଦୁଗ୍ଗତିଂ;

ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ସଚ୍ଛିକତା, ତସ୍ସା ସଞ୍ଞାଯ ୱାସନା''ତି। –

ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ହରିତୋଭାସେତି ହରିତଓଭାସେ। ଅଲଭିଂହନ୍ତି ଅହଂ ଅଲଭିଂ।

''ପିଣ୍ଡାଯ କୋସଲଂ ପୁରଂ…ପେ… ୱିପାକୋ ହୋତି ଅଚିନ୍ତିଯୋ''ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ ଅନୁକମ୍ପକୋ ତଣ୍ହାନିଘାତକୋ ମୁନି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପୁରେଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପିଣ୍ଡଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ କୋସଲଂ ପୁରଂ ପାୱିସି।

ଯସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ହତ୍ଥେ ସବ୍ବପୁପ୍ଫେହି ଅଲଙ୍କତୋ ୱଟଂସକୋ ପୁପ୍ଫୱଟଂସକୋୱ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଅଯଂ ପୁରିସୋ ରାଜମଗ୍ଗେନ କୋସଲପୁରଂ ପୱିସନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପୁରକ୍ଖତଂ ଦେୱମାନୁସପୂଜିତଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅଦ୍ଦସ, ଦିସ୍ୱା ହଟ୍ଠୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେସି; ପସାଦେତ୍ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଉପସଙ୍କମି।

ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସୋ ଅଯଂ ପସନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ସୁରଭିଂ ୱଣ୍ଣୱନ୍ତଂ ମନୋରମଂ ତଂ ୱଟଂସକଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସେହି ପାଣୀଭି ଉପନାମେସି।

ତତୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଲପନନ୍ତରା ଲପନସ୍ସ ୱଦନସ୍ସ ଅନ୍ତରା ଅଗ୍ଗିସିଖା ୱଣ୍ଣା ସହସ୍ସରଂସି ଓକ୍କା ପଭା ନିକ୍ଖମି, ଅବ୍ଭା ୱିଜ୍ଜୁ ନିକ୍ଖମତି ଇୱ, ଏୱଂ ଆନନା ସହସ୍ସରଂସି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନୋ ସୀସେ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କରିତ୍ୱାନ ପରିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ମୁଦ୍ଧନି ଅନ୍ତରଧାଯଥ।

ଆନନ୍ଦୋ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଅବ୍ଭୁତଂ ଲୋମହଂସନଂ ଇଦଂ ପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ଚୀୱରଂ ଏକଂସଂ କରିତ୍ୱା ଏତଂ ଅବ୍ରୱି – ''ମହାମୁନି, ସିତକମ୍ମସ୍ସ ହେତୁ କୋ? ତଂ ହେତୁଂ ବ୍ୟାକରୋହି, ଧମ୍ମାଲୋକୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି।

ଯସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ ସଦା ପୱତ୍ତତି, କଙ୍ଖାୱିତରଣୋ ମୁନି ସୋ ଭଗୱା କଙ୍ଖିଂ ୱେମତିକଂ ଆନନ୍ଦଂ ଥେରଂ ଏତଂ ଅବ୍ରୱି। ଆନନ୍ଦ, ଯୋ ସୋପୁରିସୋ ମଯି ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯି, ସୋ ପୁରିସୋ ଚତୁରାସୀତିକପ୍ପାନି ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନ ଗମିସ୍ସତି, ଦେୱେସୁ ଦେୱସୋଭଗ୍ଗଂ ଦିବ୍ବଂ ରଜ୍ଜଂ ପସାସିତ୍ୱା ମନୁଜେସୁ ରଟ୍ଠେ ସକଲରଟ୍ଠେ ମନୁଜିନ୍ଦୋ ରାଜା ଭୱିସ୍ସତି। ସୋ ପୁରିସୋ ଚରିମଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା, ଧମ୍ମତଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଚ ଧୁତରାଗୋ ୱଟଂସକୋ ନାମ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

ତଥାଗତେ ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ୱା ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ୱା ତସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ ସାୱକେ ୱା ଚିତ୍ତେ ପସନ୍ନମ୍ହି ଦକ୍ଖିଣା ଅପ୍ପକା ନାମ ନତ୍ଥି।

ବୁଦ୍ଧା ଏୱଂ ଏତ୍ତକାତି ଅଚିନ୍ତିଯା ଭୱନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଏୱଂ ଏତ୍ତକାତି ଅଚିନ୍ତିଯା ଭୱନ୍ତି, ଅଚିନ୍ତିଯେ ପସନ୍ନାନଂ ୱିପାକୋ ପୁଞ୍ଞୱିପାକୋ ଏୱଂ ଏତ୍ତକୋତି ଅଚିନ୍ତିଯୋ ହୋତୀତି ଏତଂ ଅବ୍ରୱୀତି ଯୋଜନା।

୯୬। ''ଇଧାହଂ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକଚ୍ଚଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ…ପେ… ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ଭଗୱତା ଇତି ମେ ସୁତ''ନ୍ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ

ନାମ। ଭିକ୍ଖୱେ, ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ଅହଂ ଏକଚ୍ଚଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଏୱଂ ମମ ଚେତସା ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚେତୋ ଚିତ୍ତଂ ପରିଚ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଏୱଂ ପଜାନାମି, ଯଥା ଯେନ ପକାରେନ ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯଞ୍ଚ ଦାନାଦିପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ, ଯଞ୍ଚ ଦସ୍ସନାଦିମଗ୍ଗଂ ସମାରୁଢହୋ ହୁତ୍ୱା ତଂ ପଟିପଦଂ, ମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଇରିଯତି ପୱତ୍ତେତି, ଇମମ୍ହି ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଚେ କାଲଂ କରେଯ୍ଯ, ଏୱଂ ସତି ଆଭତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ନିକ୍ଖିପତି ଯଥା, ଏୱଂ ତାଯ ପଟିପଦାଯ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ସଗ୍ଗେ ଅତ୍ତନିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଭୱେ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ହି ଯସ୍ମା ପସନ୍ନଂ ପସାଦିତଂ, ତସ୍ମା ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଭୱେ। ଇଧ ସାସନେ, ଲୋକେ ୱା ଏକଚ୍ଚେ ସତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲା କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଚେତୋପସାଦହେତୁ ଖୋ ପନ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଅହଂ ପଜାନାମୀତି ଭଗୱା ଏତମତ୍ଥଂ ଅୱୋଚ। ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସଙ୍ଗହୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଏତଂ "ପସନ୍ନଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱାନ…ପେ… ସଗ୍ଗଂ ସୋ ଉପପଜ୍ଜତୀ"ତି ଗାଥାୱଚନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋ, ଇତି ମେ ମଯା ସୁତନ୍ତି ଯୋଜନା।

"ସୁୱଣ୍ଣଚ୍ଛଦନଂ ନାୱଂ…ପେ… ଏତାଦିସଂ କତପୁଞ୍ଞ୍ଞା ଲଭି"ନ୍ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ନାରି ଦେୱଧୀତା ସୁୱଣ୍ଣଚ୍ଛଦନଂ ସୁୱଣ୍ଣାଲଙ୍କାରେହି ଛାଦିତଂ ନାୱଂ ଆରୁଯ୍ହ ତିଟ୍ଠସି, ପୋକ୍ଖରଣିଂ ଦେୱପୋକ୍ଖରଣିଂ ଓଗାହସି, ପଦୁମଂ ପାଣିନା ଛିନ୍ଦସି।

ଦେୱତେ କେନ କମ୍ମେନ ତେ ତୱ ତାଦିସୋ ୱଣ୍ଣୋ ତାଦିସୋ ଆନୁଭାୱୋ ତାଦିସୀ ଜୁତି ଭୱତି, ଦେୱତେ ତେ ତୱ ଯେ କେଚି ଭୋଗା ମନସା ଇଚ୍ଛିତା ଭୱନ୍ତି, ତେ ଭୋଗା ଚ କେନ କମ୍ମେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଦେୱତେ ମେ ପୁଚ୍ଛିତା ତ୍ୱଂ ସଂସ ସଂସାହି ଇଦଂ ସବ୍ବଂ କିସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଚ ଫଲନ୍ତି ସବ୍ବୋ ପୁଚ୍ଛତି।

ଦେୱରାଜେନ ପୁଚ୍ଛିତା ସା ଦେୱଧୀତା ଅତ୍ତମନା ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠା ସବ୍ବସ୍ସ ବ୍ଯାକାସି। ଦେୱରାଜା ଅଦ୍ଧାନଂ ଦୀଘମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନା ଅହଂ ଯସସ୍ସିନୋ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ମନୋରମଂ ଥୂପଂ ଅଦ୍ଦସ୍ସଂ, ଦିସ୍ୱା ତତ୍ଥ ଥୂପେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେସିଂ। ପସନ୍ନାହଂ ସେହି ପାଣୀହି ପଦୁମପୁପ୍ଫେହି ପୂଜେସିଂ। ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ଫଲଂ ୱିପାକୋ ଭୱେ। କତପୁଞ୍ଞ୍ଞାହଂ ଏତାଦିସଂ ଫଲଂ ଅଲଭିନ୍ତି ସବ୍ବସ୍ସ ବ୍ଯାକାସି। ଇତି ମେ ସୁତନ୍ତି ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ୱଦତୀତି ଯୋଜନା।

"ଯଥାନିଦ୍ଧାରିତସୁତ୍ତାନିଯେୱ ୱାସନାଭାଗିଯସୁତ୍ତାନି ପରିପୁଣ୍ଣାନୀ"ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା "ଦାନକଥା ସୀଲକଥା ସଗ୍ଗକଥା ପୁଞ୍ଞ୍ଞକଥା ପୁଞ୍ଞ୍ଞୱିପାକକଥାତି ଇଦଂ ୱାସନାଭାଗିଯ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯାଯ ଦେସନାଯ ଦାନଞ୍ଚ ଦାନଫଲଞ୍ଚ ଦସ୍ସିତଂ, ସା ଦେସନା ଦାନକଥା ନାମ। ଯାଯ ଦେସନାଯ ସୀଲଞ୍ଚ ସୀଲଫଲଞ୍ଚ ଦସ୍ସିତଂ, ସା ଦେସନା ସୀଲକଥା ନାମ। ଯାଯ ଦେସନାଯ ସଗ୍ଗା ଚ ସଗ୍ଗେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତାପକଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ଦସ୍ସିତଂ, ସା ସଗ୍ଗକଥା ନାମ। ଯାଯ ଦେସନାଯ ଦାନସୀଲଭାୱନାଦିୱସେନ ଦସୱିଧଂ ପୁଞ୍ଞ୍ଞକମ୍ମଂ ଦସ୍ସିତଂ, ସା ପୁଞ୍ଞ୍ଞକଥା ନାମ। ଯାଯ ଦେସନାଯ ତାଦିସସ୍ସ ପୁଞ୍ଞ୍ଞକମ୍ମସ୍ସ ୱିୱିଧୋ ଅଯଂ ୱିପାକୋ ଇମସ୍ସ ପୁଞ୍ଞ୍ଞସ୍ସ ୱିପାକୋତି ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋ, ସା ପୁଞ୍ଞ୍ଞୱିପାକକଥା ନାମ।

ଦସବଲଧରାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସକତେସୁ ସରୀରଧାତୁଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଠପେତ୍ୱା ପଂସୂହି କତେସୁ ଥୂପେସୁ ଯେ ନରା ପସନ୍ନା, ତେ ନରା ତତ୍ଥ ଥୂପେ କାରଂ ପୁଞ୍ଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ସଗ୍ଗେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପମୋଦନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ୱା…ପେ… ସୁତ୍ତଂ।

୯୭।ଦେୱପୁତ୍ତସରୀରୱଣ୍ଣା ଦେୱପୁତ୍ତସରୀରସଦିସୱଣ୍ଣା ସୁଭଗସଣ୍ଠିତି ସୋଭଗ୍ଗଯୁତ୍ତସଣ୍ଠାନା ସବ୍ବେ ଜନା ଉଦକେନ ପଂସୁଂ ତେମେତ୍ୱା ଥୂପଂ ୱଡ୍ଢେଥ, ସୋ ଅଯଂ ଥୂପୋ କସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଥୂପୋତି ପୁଚ୍ଛତି।

ସୁଗତେ ସୁନ୍ଦରଗତେ ଦେୱତେ ତସ୍ମିଂ ଥୂପେ ପସନ୍ନା ଇମେ ଦେୱମନୁଜା କାରଂ ପୁଞ୍ଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଜରାମରଣତୋ ପମୁଚ୍ଚରେ। ସୋ ଅଯଂ ଥୂପୋ ମହେସିନୋ ଦସବଲଧମ୍ମଧାରିନୋ ସୁଗତସ୍ସ ଥୂପୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ୱା…ପେ… ସୁତ୍ତଂ।

ଯାହଂ ଯା ଅହଂ ମହେସିନୋ ଥୂପଂ ଚତ୍ତାରି ଉପ୍ପଲାନି ଚ ମାଲଞ୍ଚ ଅଭିରୋପଯିଂ, ତେନ ମଯା କତଂ ତଂ ପୁଞ୍ଞ୍ଞଂ ଉଠଆରଂ ୱତ ଆସି ଅହୋସି। ତତୋ କପ୍ପତୋ ଅଜ୍ଜ କପ୍ପା ତିଂସଂ ଧରନ୍ତି ସତ୍ଥୁନୋ ଥୂପଂ ପୂଜେତ୍ୱା ତତ୍ତକାନି ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନ ଜାନାମି, ୱିନିପାତଂ ନ ଗଚ୍ଛାମୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ୱା…ପେ… ସୁତ୍ତଂ।

ଅହଂ ବାତ୍ତିଂସଲକ୍ଖଣଧରସ୍ସ ବାତ୍ତିଂସଲକ୍ଖଣଧରେନ ସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱିଜିତୱିଜଯସ୍ସ ଲୋକନାଥସ୍ସ ଥୂପଂ ଅପୂଜେସିଂ, ପୂଜେତ୍ୱା ସତସହସ୍ସଂ କପ୍ପେ ଆଯୁକପ୍ପେ ପମୁଦିତୋ ଆସିଂ। ମଯା ଯଂ ପୁଞ୍ଞ୍ଞଂ ପସୁତଂ, ତେନ ପୁଞ୍ଞ୍ଞେନ ୱିନିପାତଂ ଅନାଗନ୍ତ୍ୱନ ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା ଦେୱସୋଭଗ୍ଗଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଚ ଦେୱରଜ୍ଜାନି ଚ ତାନି ଅକାରିଂ । ଅଥ ୱା ଦେୱସୋଭଗ୍ଗଞ୍ଚ ମଯା କାରିତଂ, ରଜ୍ଜାନି ଚ ମଯା କାରିତାନି।

ଅଦନ୍ତଦମକସ୍ସ ସାସନେ ଯଂ ଚକ୍ଖୁ ପଞ୍ଜଞ୍ଜାଚକ୍ଖୁ ପଣିହିତଂ, ତଥା ଚିତ୍ତଂ ଯଂ ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତଂ ପଣିହିତଂ, ତଂ ସଦ୍ଧଂ ପଞ୍ଜଞ୍ଜାଚକ୍ଖୁ ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତଂ ମେ ମଯା ଲଦ୍ଧଂ, ଅହଂ ୱିଧୁତଲତାସଙ୍ଖାତତଣ୍ହୋ ହୁତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଫଲୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତସମ୍ପନ୍ନୋ ଅମ୍ହୀତି ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ୱା…ପେ… ସୁତ୍ତଂ।

୯୮।ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତେ ଫଲୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତସମ୍ପନ୍ନେ ଅଖିଲେ ପଞ୍ଚଚେତୋଖୀଲରହିତେ ଅନାସୱେ ଅରଣୱିହାରିମ୍ହି ଅରଣୱିହାରସୀଲେ ଅସଙ୍ଗମାନସେ ଅଲଗ୍ଗମାନସେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ମିଂ ସାମାକପତ୍ତୋଦନମତ୍ତମେୱ ଦକ୍ଖିଣଂ ଅଦାସିଂ।

ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ଉତ୍ତମଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଧମ୍ମଂ ୱକପ୍ପଯିଂ ''ସୋ ଉତ୍ତମୋ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥୀ''ତି ସଦ୍ଦହିଂ। ଏୱଂ ଅରିଯୱିହାରେନ ୱିହାରୀହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେହି ମେ ମମ ସଙ୍ଗମୋ କତୋ ସିଯା ଭୱେ, କୁଦାସୁପି ଚ ଅହଂ ଅପେକ୍ଖୱା ମା ଭୱେଯ୍ଯନ୍ତି ମାନସଂ ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଧମ୍ମେ ପଣିଧେସିଂ ''ଇମିନା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେନ ଲଦ୍ଧଧମ୍ମଂ ଅହମ୍ପି ସଚ୍ଛିକରେଯ୍ଯ''ନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ପଣିଦହିଂ।

ତସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ କତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକତୋ ଅହଂ ଦୀଘାଯୁକେସୁ ଅମମେସୁ ''ମମ ପରିଗ୍ଗହୋ''ତି ପରିଗ୍ଗହାଭାୱେନ ଅପରିଗ୍ଗହେସୁ ୱିସେସଗାମୀସୁ ଅହୀନଗାମୀସୁ କୁରୂସୁ ଉତ୍ତରକୁରୂସୁ ପାଣୀସୁ ସତ୍ତେସୁ ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପପଜ୍ଜଥ ଉପପଜ୍ଜିଂ।

ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକତୋ ୱିଚିତ୍ରମାଲାଭରଣାନୁଲେପୀସୁ ଯସସ୍ସୀସୁ ପରିୱାରୱନ୍ତେସୁ ତିଦସୋ ଦେୱୋ ଅହଂ ୱିସିଟ୍ଠକାଯୂପଗତୋ ହୁତ୍ୱା ସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପପଜ୍ଜଥ।

ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକତୋ ଅହଂ ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଅଖୀଲୋ ଅନାସୱୋ ହୁତ୍ୱା ହିତାହିତାସୀହି କୁସଲାକୁସଲୱୀତିୱତ୍ତେହି ଅନ୍ତିମଦେହଧାରିଭି ଇମେହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେହି, ବୁଦ୍ଧସାୱକେହି ୱା ମେ ମମ ସମାଗମୋ ଆସି।

''ସୀଲୱତୋ ଯଂ ଇଚ୍ଛିତଂ, ତଂ ସମିଜ୍ଝତେ''ତି ଇମଂ ୱଚନଂ ତଥାଗତୋ ଜିନୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଅୱଚ ଖୋ, ଯଥା ଯଥା ଯେନ ଯେନ ପକାରେନ ମେ ମନସା ୱିଚିନ୍ତିତଂ, ତଥା ତଥା ତେନ ତେନ ପକାରେନ ସମିଦ୍ଧଂ ଭୱତି। ଅଯଂ ଭୱୋ ଅନ୍ତିମୋ ଭୱୋତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ୱା…ପେ… ସୁତ୍ତଂ।

ଏକତିଂସମ୍ହି କପ୍ପମ୍ହି ଜିନୋ ଅନେଜୋ ଅନନ୍ତଦସ୍ସୀ ''ସିଖୀ''ତି ଇତିନାମକୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ତସ୍ସାପି ଭଗୱତୋ ରାଜା ଭାତା ସିଖିଦ୍ଧେ ଚ ସିଖୀ ଇତିନାମକେ ବୁଦ୍ଧେ ଚ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମେ ଚ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ ଲୋକୱିନାଯକମ୍ହି ପରିନିବ୍ବୁତେ ସତି ଦେୱାତିଦେୱସ୍ସ ନରୁତ୍ତମସ୍ସ ମହେସିନୋ ୱିପୁଲଂ ମହନ୍ତଂ ସମନ୍ତତୋ ଗାୱୁତିକଂ ଥୂପଂ ଅକାସିଂ।

ତସ୍ମିଂ ଥୂପେ ବଲିଂ ପୂଜାବଲିଂ ଅଭିହାରୀ ମନୁସ୍ସୋ ଜାତିସୁମନଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ପହଟ୍ଠୋ ପୂଜେସି। ଅସ୍ସ ମନୁସ୍ସସ୍ସ ଏକଂ ପୁପ୍ଫଂ ୱାତେନ ପହରିତଂ ହୁତ୍ୱା ପତିତଂ। ଅହଂ ତଂ ପତିତଂ ଏକଂ ପୁପ୍ଫଂ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ପୁପ୍ଫସାମିକସ୍ସ ଅଦାସିଂ।

ସୋ ମନୁସ୍ସୋ ପୁପ୍ଫସାମିକୋ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ମଂ ''ତ୍ୱମେୱ ଏତଂ ଏକଂ ପୁପ୍ଫଂ ପୂଜା''ତି ଅଦାସି। ଦଦାସୀତି ଏତ୍ଥ ଦ-କାରୋ ଆଗମୋ। ଅହଂ ତଂ ଏକଂ ପୁପ୍ଫଂ ଗହେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଯସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଅଭିରୋପଯିଂ, ତତୋ କପ୍ପତୋ ଅଜ୍ଜ କପ୍ପା ତିଂସଂ ଅହେସୁଂ। ତେସୁ କପ୍ପେସୁ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ନାଭିଜାନାମି, ୱିନିପାତଞ୍ଚ ନ ଗଚ୍ଛାମି, ଇଦଂ ଫଲଂ ଥୂପପୂଜାଯ ଫଲନ୍ତି ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ୱା…ପେ… ସୁତ୍ତଂ।

ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତନାମକସ୍ସ ରାଜିନୋ କପିଲଂ ନାମ ନଗରଂ ସୁୱିଭତ୍ତଂ ଭାଗତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଭତ୍ତଂ, ମହାପଥଂ ମହାପଥସମ୍ପନ୍ନଂ ଆକିଣ୍ଣଂ, ନାନାଜାତିକେହି ମନୁସ୍ସେହି ପରିପୁଣ୍ଣଂ, ଇଦ୍ଧଂ ଫୀତଞ୍ଚ ଆସି।

ପଞ୍ଚାଲାନଂ ତତ୍ଥ ପୁରୁତ୍ତମେ ଅହଂ କୁମ୍ମାସଂ ୱିକ୍କିଣିଂ, ସୋ ଅହଂ ଯସସ୍ସିନଂ ଉପରିଟ୍ଠଂ ଉପସମୀପେ ଠିତଂ ଅରିଟ୍ଠଂ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଅଦ୍ଦସିଂ, ଦିସ୍ୱା ହଟ୍ଠୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା ନରୁତ୍ତମଂ ଅରିଟ୍ଠଂ ମେ ଗେହସ୍ମିଂ ଯଂ ଧୁୱଭତ୍ତଂ ୱିଜ୍ଜଥ ୱିଜ୍ଜି, ତେନ ଧୁୱଭତ୍ତେନ ନିମନ୍ତେସିଂ।

ଯତୋ ଚ ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଚ କତ୍ତିକୋ ଯସ୍ସଂ ପନ୍ନରସୀପୁଣ୍ଣୋ, ସା ପୁଣ୍ଣମାସୀ ପନ୍ନରସୀ ଉପଟ୍ଠିତା, ତତୋ ଚ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଚ ଅହଂ ନୱଂ ଦୁସ୍ସଯୁଗଂ ଗଯ୍ହ ଅରିଟ୍ଠସ୍ସ ଅରିଟ୍ଠନାମକସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପନାମେସିଂ।

ନରୁତ୍ତମୋ ଅନୁକମ୍ପକୋ କାରୁଣିକୋ ତଣ୍ହାନିଘାତକୋ ମୁନି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ପସନ୍ନଚିତ୍ତଂ ମଂ ଞତ୍ୱାନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହି।

ଅହଂ କଲ୍ଯାଣଂ ବୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣିତଂ କମ୍ମଂ କରିତ୍ୱାନ ଦେୱେ ଚ ମନୁସ୍ସେ ଚ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ବାରାଣସିଯଂ ନଗରେ ଅଡ୍ଢେ କୁଲସ୍ମିଂ ସେଟ୍ଠିସ୍ସ ଏକପୁତ୍ତକୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂ, ପାଣେହି ଚ ପିଯତରୋ ଆସିଂ।

ତତୋ ଚ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ୱିଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଦେୱପୁତ୍ତେନ ଚୋଦିତୋ ଅହଂ ପାସାଦା ଓରୁହିତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଗୋତମଂ ଉପସଙ୍କମିଂ।

ସୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା ଗୋତମୋ ଅନୁକମ୍ପାଯ ମେ ଧମ୍ମଂ ଅଦେସେସି। ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖସମୁପ୍ପାଦଂ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅତିକ୍କମଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ଦୁକ୍ଖୂପସମଗାମିନଂ ମଗ୍ଗଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଇତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଦେସିତାନି, ତଦୁପ୍ପାଦକଂ ଧମ୍ମଂ ମୁନି ଭଗୱା ଗୋତମୋ ଅଦେସଯି।

ଅହଂ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଗୋତମସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ସାସନେ ରତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରିଂ, ଅହଂ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଅତନ୍ଦିତୋ ହୁତ୍ୱା ସମଥଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିଂ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ଯେ ଆସୱା, ବହିଦ୍ଧା ଚ ଯେ ଆସୱା ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ଆସୁଂ, ସବ୍ବେ ତେ ଆସୱା ମେ ମମ ୱିଜ୍ଜିଂସୁ, ପୁନ ନ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜରେ।

ଦୁକ୍ଖଂ ''ପରିଯନ୍ତକତଂ ଯସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସା''ତି ପରିଯନ୍ତକତଂ ଆସି, ଅଯଂ ସମୁସ୍ସଯୋ ଜାତିମରଣସଂସାରୋ ଚରିମୋ ଅନ୍ତିମୋ ଆସି, ଇଦାନି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ପୁନବ୍ଭୱୋ ମମ ନତ୍ଥୀତି ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା। ଯଂ ନାନାୱିଧଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଉଦାହରଣୱସେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଇଦଂ ନାନାୱିଧଂ ସୁତ୍ତଂ ୱାସନାଭାଗେ ପୁଞ୍ଞକୋଟ୍ଠାସେ ୱିସଯେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

ନାନାୱିଧଂ ୱାସନାଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କତମଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେସୁ ସୋଳସସୁ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ କତମଂ ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି।

ଉଦ୍ଧଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଅଧୋ କାମାୱଚରେ ଭୱେ ସବ୍ବଧି ସବ୍ବେସୁ ଭୱେସୁ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ ଅରହା ''ଅଯଂ ନାମ ଧମ୍ମୋ ଅହଂ ଅସ୍ମୀ''ତି ଅନାନୁପସ୍ସୀ, ଏୱଂ ୱିମୁତ୍ତୋ ଅରହା ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ ଓଘଂ ଅପୁନବ୍ଭୱାଯ ଉଦତାରି ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗେ ସେକ୍ଖଧମ୍ମେ ୱିସଯେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

''ଏତ୍ତକମେୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ସୀଲୱତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆନନ୍ଦ, ସୀଲୱତୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ''କିନ୍ତି ମେ ମମ ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ ଜାଯେଯ୍ଯ ପୱତ୍ତେଯ୍ଯା''ତି ଚେତନା ନ କରଣୀଯା ନ କାତବ୍ବା। ଆନନ୍ଦ, ସୀଲୱତୋ ଅୱିପ୍ପଟିସାରୋ ଯଂ ଜାଯେଯ୍ଯ ପୱତ୍ତେଯ୍ଯ, ଏସା ଅୱିପ୍ପଟିସାରସ୍ସ ଜାଯନା ପୱତ୍ତନା ଧମ୍ମତା ଭୱତି। ଆନନ୍ଦ, ଅୱିପ୍ପଟିସାରିନା ପୁଗ୍ଗଲେନ ''କିନ୍ତି ମେ ମମ ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜାଯେଯ୍ଯ ପୱତ୍ତେଯ୍ଯା''ତି ଚେତନା ନ କରଣୀଯା, ଆନନ୍ଦ, ଅୱିପ୍ପଟିସାରିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପାମୋଜ୍ଜଂ ଯଂ ଜାଯେଯ୍ଯ ପୱତ୍ତେଯ୍ଯ, ଏସା ପାମୋଜ୍ଜସ୍ସ ଜାଯନା ପୱତ୍ତନା ଧମ୍ମତା। ସେସେସୁପି ଇମସ୍ସ ଯୋଜନାନଯାନୁସାରେନ ଯୋଜନାନଯୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

ଆତାପିନୋ କିଲେସାନଂ ଆତାପେନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେନ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଝାଯତୋ ଝାଯନ୍ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ବାହିତପାପସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଧମ୍ମା ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚଯାକାରପଟିୱେଧସାଧକା ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ଯଦା ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ହୱେ ଏକନ୍ତେନ ପାତୁଭୱନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମା ଚତୁଅରିଯସଚ୍ଚଧମ୍ମା ପାତୁଭୱନ୍ତି ପକାସଯନ୍ତି ଅଭିସମଯୱସେନ ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ଅଥ ୱା ପାତୁଭୱନକାଲେ ଅସ୍ସ ଆତାପିନୋ ଝାଯତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସବ୍ବା କଙ୍ଖା ୱପଯନ୍ତି ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। କସ୍ମା? ସହେତୁଧମ୍ମଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକେନ ହେତୁନା ସହ ପୱତ୍ତଂ ସଙ୍ଖାରାଦିକଂ ସୁଖେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମଂ ଯତୋ ଯସ୍ମା ପଜାନାତି ଅଞ୍ଞାସି ପଟିୱିଜ୍ଝତି , ତତୋ ତସ୍ମା ୱପଯନ୍ତି ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

ଦୁତିଯଗାଥାଯଂ ପନ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଖଯଂ ଖଯସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଯତୋ ଯସ୍ମା ଅୱେଦି ଅଞ୍ଞାସି ପଟିୱିଜ୍ଝି, ତତୋ ତସ୍ମା ସବ୍ବାପି କଙ୍ଖା ୱପଯନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ।

ତିସ୍ସ, ତ୍ୱଂ କିଂ ନୁ କୁଜ୍ଝସି? ମା କୁଜ୍ଝି, ତିସ୍ସ, ତେ ତୱ ଅକ୍କୋଧୋ ଅକୁଜ୍ଝନଂ ୱରଂ ଉତ୍ତମଂ, ହି ସଚ୍ଚଂ, ତିସ୍ସ, ତୟା କୋଧମାନମକ୍ଖୱିନୟତ୍ଥଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ୱୁସ୍ସତି ନୂତି ଭଗୱା ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା।

ଆରଞ୍ଞଂ ଆରଞ୍ଞକଂ ପଂସୁକୂଲିକଂ ଅଞ୍ଞାତୁଞ୍ଛେନ ଅଞ୍ଞାତଅନଭିଲକ୍ଖିତଘରପଟିପାଟିୟା ଠତ୍ୱା ଉଞ୍ଛେନ ପିଣ୍ଡପାତଚରଣୱୀରିୟେନ ଲଦ୍ଧେନ ମିସ୍ସକଭୋଜନେନ ୟାପେନ୍ତଂ ନନ୍ଦଂ କଦା କାଲେ ଅହଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟନ୍ତି ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ।

ଗୋତମ , କିଂସୁ କତମଂ ଛେତ୍ୱା ୱଧିତ୍ୱା ୱଧନ୍ତୋ କୋଧପରିଳାହେନ ଅପରିଦୟ୍ହମାନୋ ହୁତ୍ୱା ସୁଖଂ ସେତି ସୟତି, କିଂସୁ କତମଂ ଛେତ୍ୱା ୱଧିତ୍ୱା ୱଧନ୍ତୋ କୋଧୱିନାସେନ ୱିନଟ୍ଠଦୋମନସ୍ସୋ ହୁତ୍ୱା ନ ସୋଚତି, ଗୋତମ, ତ୍ୱଂ କିସ୍ସ ଏକଧମ୍ମସ୍ସ ୱଧଂ ୱଧନଂ ରୋଚେସୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପୁଚ୍ଛତି।

ବ୍ରାହ୍ମଣ, କୋଧଂ କୁଜ୍ଝନଂ ଛେତ୍ୱା ୱଧିତ୍ୱା ୱଧନ୍ତୋ କୋଧପରିଳାହେନ ଅପରିଦୟ୍ହମାନୋ ହୁତ୍ୱା ସୁଖଂ ସେତି ସୟତି, କୋଧଂ କୁଜ୍ଝନଂ ଛେତ୍ୱା ୱଧିତ୍ୱା ୱଧନ୍ତୋ କୋଧୱିନାସେନ ୱିନଟ୍ଠଦୋମନସ୍ସୋ ହୁତ୍ୱା ନ ସୋଚତି, ୱିସମୂଲସ୍ସ ୱିସସଦିସସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲଭୂତସ୍ସ ମଧୁରଗ୍ଗସ୍ସ ମଧୁରସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସୁଖପରିୟୋସାନସ୍ସ କୋଧସ୍ସ କୁଜ୍ଝନସ୍ସ ୱଧଂ ୱଧନଂ ଅରିୟା ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ ପୁଗ୍ଗଲା ପସଂସନ୍ତି। ହି ସଚ୍ଚଂ ତଂ କୋଧଂ କୁଜ୍ଝନଂ ଛେତ୍ୱା ୱଧିତ୍ୱା ୱଧନ୍ତୋ କୋଧୱିନାସେନ ୱିନଟ୍ଠଦୋମନସ୍ସୋ ହୁତ୍ୱା ସେତି ସୟତୀତି ଯୋଜନା। ମଧୁରଗ୍ଗସ୍ସାତି ଚ ମଧୁରଂ ଚେତସିକସୁଖଂ ଅସ୍ସାଦଅଗ୍ଗଂ ପରିୟୋସାନଂ ଅସ୍ସ କୋଧସ୍ସାତି ମଧୁରଗ୍ଗୋତି ସମାସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କୁଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ ହି ଅକ୍କୋସିତ୍ୱା ପରିଭାସିତ୍ୱା ପହରିତ୍ୱା ପରିୟୋସାନେ ଚେତସିକସୁଖସ୍ସାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ।

ଗୋତମ, ହନନ୍ତୋ ଧୀରୋ ଉପ୍ପତିତଂ କିଂସୁ କତମଂ ହନେ ହନେୟ୍ୟ। ୱିନୋଦେନ୍ତୋ ଧୀରୋ ଜାତଂ କିଂସୁ କତମଂ ୱିନୋଦୟେ ୱିନୋଦୟେୟ୍ୟ। ପଜହନ୍ତୋ ଧୀରୋ କିଂ ଚ କତମଂ ପଜହେ ପଜହେୟ୍ୟ। ଧୀରସ୍ସ କିସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭିସମୟୋ ସୁଖୋତି ଦେୱତା ପୁଚ୍ଛତି।

ଦେୱପୁତ୍ତ, ହନନ୍ତୋ ଧୀରୋ ଉପ୍ପତିତଂ କୋଧଂ କୁଜ୍ଝନଂ ହନେ ହନେୟ୍ୟ। ୱିନୋଦେନ୍ତୋ ଧୀରୋ ଜାତଂ ରାଗଂ ୱିନୋଦୟେ ୱିନୋଦୟେୟ୍ୟ। ପଜହନ୍ତୋ ଧୀରୋ ଅୱିଜ୍ଜଂ ପଜହେ ପଜହେୟ୍ୟ। ସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭିସମୟୋ ସୁଖୋତି ଭଗୱା ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ।

୧୦୧। ଭଗୱା ସତ୍ତିୟା ଓମଟ୍ଠୋ ଉପରିତୋ ୟାୱ ହେଟ୍ଠା ୱିଦ୍ଧୋ ପୁରିସୋ ସତ୍ତିପ୍ପହାନାୟ ୱୀରିୟଂ ଆରଭତି ୱିୟ, ଅଗ୍ଗିନା ମତ୍ଥକେ ଡୟ୍ହମାନୋ ଆଦିତ୍ତସିରୋ ପୁରିସୋ ଅଗ୍ଗିନିବ୍ବାପନତ୍ଥାୟ ୱୀରିୟଂ ଆରଭତି ଇୱ, ଏୱଂ କାମରାଗେନ ଡୟ୍ହମାନୋ ଭିକ୍ଖୁ କାମରାଗପ୍ପହାନାୟ କାମରାଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନାୟ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱାୟମମାନୋ ସତୋ ସତିସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ପରିବ୍ବଜେ ୱିହରେୟ୍ୟାତି ଦେୱତା କଥେସି।

ଭଗୱା ପନ ''ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନାୟ ୱୀରିୟଂ ଆରଭୀୟତୀ''ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସତ୍ତିୟା ୱିୟ ଓମଟ୍ଠୋ''ତିଆଦିମାହ। ଦେୱପୁତ୍ତ, ସତ୍ତିୟା ଓମଟ୍ଠୋ ପୁରିସୋ ସତ୍ତିପ୍ପହାନାୟ ୱୀରିୟଂ ଆରଭତି ୱିୟ, ଅଗ୍ଗିନା ମତ୍ଥକେ ଡୟ୍ହମାନୋ ଆଦିତ୍ତସିରୋ ପୁରିସୋ ଅଗ୍ଗିନିବ୍ବାପନତ୍ଥାୟ ୱୀରିୟଂ ଆରଭତି ଇୱ, ଏୱଂ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ଅଭିଭୂତୋ ଭିକ୍ଖୁ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ପହାନାୟ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନାୟ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱାୟମମାନୋ ସତୋ ସତିସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ପରିବ୍ବଜେ ୱିହରେୟ୍ୟାତି ଭଗୱା ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

ସବ୍ବେ ନିଚୟା ଭୋଗା ଖୟନ୍ତା ଖୟପରିୟୋସାନା ଭୱନ୍ତି, ସବ୍ବେ ସମୁସ୍ସୟା ଧମ୍ମା ପତନନ୍ତା ପତନପରିୟୋସାନା ଭୱନ୍ତି, ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ମରଣମାଗମ୍ମ ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତଂ ଅଦ୍ଧୁୱଂ ଭୱତି, ଇତି ଏତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଭୟଂ ଭୟହେତୁଂ ମରଣଂ ସମ୍ମୁତିମରଣଂ ଅପେକ୍ଖମାନୋ ପଣ୍ଡିତୋ ସୁଖାୱହାନି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକସୁଖାୱହାନି ପୁଞ୍ଞାନି ଦାନସୀଲଭାୱନାମୟପୁଞ୍ଞାନି କୟିରାଥାତି ଦେୱତା ଅୱୋଚ।

ଦେୱପୁତ୍ତ, ସବ୍ବେ ନିଚୟା ଭୋଗା ଖୟନ୍ତା ଖୟପରିୟୋସାନା, ସବ୍ବେ ସମୁସ୍ସୟା ଧମ୍ମା ପତନନ୍ତା ପତନପରିୟୋସାନା, ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ମରଣମାଗମ୍ମ ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତଂ ଅଦ୍ଧୁୱଂ, ଇତି ଏତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଭୟଂ ଭୟହେତୁଂ ମରଣଂ ଅପେକ୍ଖମାନୋ ସନ୍ତିପେକ୍ଖୋ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୂପସମଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅପେକ୍ଖମାନୋ ପଣ୍ଡିତୋ ଲୋକାମିସଂ କାମଗୁଣଂ ପଜହେ ପଜହେୟ୍ୟାତି ଭଗୱା ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

ମାୱିଧ ଯେସଂ ମୁନୀନଂ ଚିତ୍ତଂ ଝାନରତଂ ଝାନେ ରତଂ ହୋତି, ତେ ମୁନୟୋ ସୁଖଂ ସୟନ୍ତି ନ ସୋଚନ୍ତି। ପଞ୍ଞୱା ମଗ୍ଗପଞ୍ଞୱା ସୁସମାହିତୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ ପହିତତ୍ତୋ ନିବ୍ବାନଂ ପେସିତଚିତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁତ୍ତରଂ ଓଘଂ ସଂସାରୋଘଂ ତରତି।

କାମସଞ୍ଞାଯ ୱିରତୋ ୱିଗତଚିତ୍ତୋ ଯୋ ଖୀଣାସୱୋ ସବ୍ବସଂଯୋଜନାତୀତୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବେ ସଂଯୋଜନେ ଅତୀତୋ ନନ୍ଦିଭୱପରିକ୍ଖୀଣୋ ଅହୋସି, ସୋ ଖୀଣାସୱୋ ଗମ୍ଭୀରେ ସଂସାରଣ୍ଣୱେ ନ ସୀଦତୀତି ଯୋଜନା। ନନ୍ଦିସଙ୍ଖାତା ତଣ୍ହା ଚ କାମଭୱରୂପଭୱଅରୂପଭୱା ଚ ନନ୍ଦିଭୱା, ନନ୍ଦିଭୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ଯସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସାତି ନନ୍ଦିଭୱପରିକ୍ଖୀଣୋତି ସମାସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

ଅରହତଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ଧମ୍ମଂ ସୁଚରିତାଦିଭେଦଞ୍ଚ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଭେଦଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଯୋ ପଣ୍ଡିତୋ ସଦ୍ଦହାନୋ ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଯା ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିଚକ୍ଖଣୋ ହୁତ୍ୱା ସୁସ୍ସୂସଂ ସୁସ୍ସୂସନ୍ତୋ ଭୱେ, ସୋ ପଣ୍ଡିତୋ ପଞ୍ଞଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞଂ ଲଭତେ ଲଭତି।

ଯୋ ୱୀରିଯୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ପତିରୂପଦେସକାରୀ ଦେସକାଲାଦୀନି ଅହାପେତ୍ୱା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମପତିରୂପଂ ଅଧିଗମୂପାଯଂ କରୋତି, ଧୁରୱା ଚେତସିକୱୀରିଯେନ ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ ଉଟ୍ଠାତା କାଯିକୱୀରିଯୱସେନ ଉଟ୍ଠାନସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି, ସୋ ୱୀରିଯୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ଧନଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଧନଂ ୱିନ୍ଦତେ ଅଧିଗଚ୍ଛତି। ସଚ୍ଚେନ ୱଚୀସଚ୍ଚେନ ଚ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚେନ ଚ ବୁଦ୍ଧାଦିକୋ ସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ଠିତୋ ସପ୍ପୁରିସୋ କିତ୍ତିଂ ପପ୍ପୋତି। ଦଦଂ ଦଦନ୍ତୋ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଇଚ୍ଛିତଂ ପତ୍ଥିତଂ ଚତୁସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୁଂ ଦଦନ୍ତୋ ସଙ୍ଗହନ୍ତୋ ସପ୍ପୁରିସୋ ମିତ୍ତାନି ଏକନ୍ତମିତ୍ତାନି ଗନ୍ଥତି ସମ୍ପାଦେତି, ଏୱଂ ଚତୂହି ସଚ୍ଚଧମ୍ମଧିତିଚାଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ସୋ ସପ୍ପୁରିସୋ ଅସ୍ମା ଲୋକା ପରଂ ଲୋକଂ ପେଚ୍ଚ ଗନ୍ତ୍ୱା ଏକନ୍ତେନ ସୋକକାରଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନ ସୋଚତୀତି ଯୋଜନା।

ଗୋତମ, ସବ୍ବଗନ୍ଥପ୍ପହୀନୋ ତୀହି ଭୱେହି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ ସତୋ ସତିସମ୍ପନ୍ନୋ ତ୍ୱଂ, ସମଣୋ, ଅଞ୍ଞଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାଦିକଂ ଯଂ ଅନୁସାସସି ଯଂ ଅନୁସାସନଂ କରୋସି, ତଂ ଅନୁସାସନଂ ସବ୍ବଗନ୍ଥପ୍ପହୀନସ୍ସ ତୀହି ଭୱେହି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତସ୍ସ ସମଣସ୍ସ ତେ ତୱ ନ ସାଧୂତି ସକ୍କନାମକୋ ମାରପକ୍ଖିକୋ ଯକ୍ଖୋ ଗାଥାଯ ଅଜ୍ଝଭାସି।

"ସକ୍କ ସକ୍କନାମକ ଯକ୍ଖ ଅନୁକମ୍ପିତେନ ପୁରିସେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯେନ କେନଚି ୱଣ୍ଣେନ କାରଣେନ ସଂୱାସୋ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ସହୱାସୋ ଜାଯତି, ତଂ ଅନୁକମ୍ପିତବ୍ବଂ ସହୱାସଗତଂ ପୁରିସଂ ସପ୍ପଞ୍ଞୋ ମନସା ଅନୁକମ୍ପିତୁଂ ନ ଅରହତି ଅନୁକମ୍ପିତୁଂଯେୱ ଅରହତି। ଯା ଅନୁକମ୍ପା କରୁଣା, ଯା ଅନୁଦ୍ଦଯା ମେତ୍ତା, ମୁଦିତା ଚ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତାଯ ଅନୁକମ୍ପାଯ କରୁଣାଯ, ତାଯ ଅନୁଦ୍ଦଯାଯ ମେତ୍ତାଯ ମୁଦିତାଯ ଚ ସମୁସ୍ସାହିତେନ ପସନ୍ନେନ ମନସା ଯୋ ସପ୍ପଞ୍ଞୋ ସପ୍ପୁରିସୋ ଅଞ୍ଞଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାଦିକଂ ଯଂ ଅନୁସାସତି ଯଂ ଅନୁସାସନଂ କରୋତି, ସୋ ସପ୍ପଞ୍ଞୋ ସପ୍ପୁରିସୋ ତେନ ଅନୁସାସନେନ ସଂଯୁତ୍ତୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ୱସେନ ଅନନୁଲୋମସଂଯୋଗେନ ସଂଯୁତ୍ତୋ ନ ହୋତୀତି ଭଗୱା ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା।

୧୦୨। ସମଣ , ରାଗୋ ଚ ଦୋସୋ ଚ ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା କୁତୋନିଦାନା, କିଂନିଦାନା, କିଂପଚ୍ଚଯା ଭୱନ୍ତି, ଅରତି ଚ ରତି ଚ ଲୋମହଂସୋ ଚ ଇମେ ତଯୋ କୁତୋଜା କୁତୋ ଭୱନ୍ତି? କୁମାରକା ଧଙ୍କଂ କାକଂ ଗହେତ୍ୱା ପାଦେ ଦୀଘସୁତ୍ତକେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ସୁତ୍ତକୋଟିଂ ଅଙ୍ଗୁଲିଯଂ ୱେଠେତ୍ୱା ଓସଜନ୍ତି ଇୱ, ଏୱଂ ମନୋୱିତକ୍କା କୁତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯ ଚିତ୍ତଂ ଓସଜନ୍ତୀତି ସୂଚିଲୋମଯକ୍ଖୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛି।

ରାଗୋ ଚ ଦୋସୋ ଚ ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଇତୋନିଦାନା ଇତୋ ଅତ୍ତଭାୱତୋ ନିଦାନା ଜାଯନ୍ତି; ଅରତି ଚ ରତି ଚ ଲୋମହଂସୋ ଚ ଇମେ ତଯୋ ଇତୋଜା ଇତୋ ଅତ୍ତତୋ ଭୱନ୍ତି; କୁମାରକା ଧଙ୍କଂ କାକଂ ଗହେତ୍ୱା ପାଦେ ଦୀଘସୁତ୍ତକେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ସୁତ୍ତକୋଟିଂ ଅଙ୍ଗୁଲିଯଂ ୱେଠେତ୍ୱା ଓସଜନ୍ତି ଇୱ, ଏୱଂ ମନୋୱିତକ୍କା ଇତୋ ଅତ୍ତଭାୱତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯ ଚିତ୍ତଂ ଓସଜନ୍ତି।

ନିଗ୍ରୋଧସ୍ସ ଖନ୍ଧଜା ପାରୋହା ସାଖାସୁ ଜାଯନ୍ତି ଇୱ, ୱନେ ରୁକ୍ଖଂ ନିସ୍ସାଯ ଜାତା ମାଲୁୱା ଲତା ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ୱିତତା ଓତତୱିତତା ତିଟ୍ଠତି ଇୱ, ଏୱଂ, ଯକ୍ଖ, ତ୍ୱଂ ସୁଣୋହି ସ୍ନେହଜା ତଣ୍ହାସ୍ନେହତୋ ଜାତା ଅତ୍ତସମ୍ଭୂତା ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୂତା ପୁନ ଅନେକପ୍ପକାରା ମନୋୱିତକ୍କା ପାପମନୋୱିତକ୍କା ଚେୱ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକିଲେସା ଚ କାମେସୁ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ୱିସତ୍ତା ଲଗ୍ଗା ସଂସିବ୍ବିତା ଠିତା।

ଯେ ପଣ୍ଡିତା "ଯଂ ନିଦାନଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସା"ତି ଯତୋନିଦାନଂ ନଂ କିଲେସଗହନଂ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ପଜାନନ୍ତି, ତେ ପଣ୍ଡିତା ଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ନିଦାନଭୂତଂ ନଂ କିଲେସଗହନଂ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେନ ୱିନୋଦେନ୍ତି। ଅପୁନବ୍ଭୱାଯ ଅପୁନଭୱସଙ୍ଖାତାଯ ନିରୋଧସଚ୍ଚତ୍ଥାଯ ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ସୁପିନେନାପି ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ ଦୁତ୍ତରଂ ଇମଂ ଓଘଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସଂକିଲେସୋଘଂ ତରନ୍ତୀତି ଭଗୱା ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା।

“ଭଗୱା, ସମଣଧମ୍ମସ୍ସ କରଣଂ ନାମ ଦୁକ୍କରଂ, ଭଗୱା, ସମଣଧମ୍ମସ୍ସ କରଣଂ ନାମ ସୁଦୁକ୍କରଂ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଦୁକ୍କର”ନ୍ତି ଏକୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅରିଯଭୂମିଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା କାଲଂ କତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ସୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଆହ। କାମଦ, ସୀଲସମାହିତା ଠିତତ୍ତା ଠିତସଭାୱା ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା ପୁଗ୍ଗଲା ଦୁକ୍କରଂ ୱାପି ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି। ଅନଗାରିଯୁପେତସ୍ସ ଅନଗାରିଯଂ ନିଗ୍ଗେହଭାୱଂ ଉପଗତସ୍ସ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ତୁଟ୍ଠି ଚତୁପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୋ ସୁଖାୱହା ହୋତୀ”ତି ଭଗୱା ଅୱୋଚ।

“ଭଗୱା, ଯଦିଦଂ ଯା ଏସା ତୁଟ୍ଠି ସୁଖାୱହା, ଏସା ତୁଟ୍ଠି ଦୁଲ୍ଲଭା”ତି ସୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଆହ। “କାମଦ, ଯେସଂ ସେକ୍ଖାନଂ ମନୋ ଦିୱା ଚ ରତ୍ତୋ ଚ ଭାୱନାଯ ରତୋ ଚିତ୍ତୱୂପସମେ ରତୋ, ତେ ସେକ୍ଖା ଦୁଲ୍ଲଭଂ ୱାପି ତୁସ୍ସନଂ ଲଭନ୍ତୀ”ତି ଭଗୱା ଅୱୋଚ।

“ଭଗୱା, ଯଦିଦଂ ଯଂ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଭାୱନାଯ ରତଂ, ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଦୁସ୍ସମାଦହ”ନ୍ତି ସୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଆହ। “କାମଦ, ଯେ ଅରିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯୂପସମେ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ରତା, ତେ ଅରିଯା ଦୁସ୍ସମାଦହଂ ୱାପି ଚିତ୍ତଂ ସମାଦହନ୍ତି, କାମଦ, ତେ ଅରିଯା ମଚ୍ଚୁନୋ ଜାଲଂ କିଲେସଜାଲଂ ଛେତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ”ତି ଭଗୱା ଅୱୋଚ।

“ଭଗୱା, ଯୋ ମଗ୍ଗୋ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାୱସେନ ୱିସମୋ, ସୋ ମଗ୍ଗୋ ଦୁଗ୍ଗମୋ”ତି ସୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଆହ। “କାମଦ, ଅରିଯା ଦୁଗ୍ଗମେ ୱିସମେ ୱାପି ମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅନରିଯା ୱିସମେ ମଗ୍ଗେ ଅୱଂସିରା ପପତନ୍ତି, ଅରିଯାନଂ ସୋ ମଗ୍ଗୋ ସମୋୱ ଭୱେ, ନ ଅସମୋ। ହି ସଚ୍ଚଂ ୱିସମେ ୱିସତ୍ତକାଯେ ଅରିଯା ସମା ଭୱନ୍ତୀ”ତି ଭଗୱା ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା।

୧୦୩। ଯଂ ଜେତୱନଂ ଇସିସଙ୍ଘନିସେୱିତଂ ଧମ୍ମରାଜେନ ଆୱୁତ୍ଥଂ, ଇଦଂ ତଂ ଜେତୱନଂ ମମ ପୀତିସଞ୍ଜନନଂ ପୀତିଯା ସଞ୍ଜନନଂ କରଂ ହି କରଂ ଏୱ।

କମ୍ମଂ ମଗ୍ଗଚେତନାକମ୍ମଞ୍ଚ ୱିଜ୍ଜା ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଚ ଧମ୍ମୋ ସମାଧି ଚେୱ ସମାଧିପକ୍ଖିକୋ ଚ ଧମ୍ମୋ ସୀଲଂ, ସୀଲେ ଠିତସ୍ସ ଜୀୱିତଂ ଉତ୍ତମଂ, ଏତେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେନ ମଗ୍ଗେନ ସତ୍ତା ସୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଗୋତ୍ତେନ ୱା ଧନେନ ୱା ସତ୍ତା ନ ସୁଜ୍ଝନ୍ତି।

ତସ୍ମା ମଗ୍ଗେନେୱ ସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଜ୍ଝନତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥଂ ସମ୍ପସ୍ସଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ପଣ୍ଡିତୋ ପୋସୋ ଯୋନିସୋ ଉପାଯେନ ଧମ୍ମଂ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମଂ ୱିଚିନେ ୱିଚିନେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ୱିଚିନନେ ସତି ତତ୍ଥ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ୱିଚିନନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁଜ୍ଝତି।

ସାରିପୁତ୍ତୋ ସୀଲେନ ଚ ଉପସମେନ ଚ ପାରଙ୍ଗତୋ ଇୱ, ଏୱଂ ଯୋପି ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲେନ ଚ ଉପସମେନ ଚ ପାରଙ୍ଗତୋ, ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏତାୱ ପରମୋ ସାରିପୁତ୍ତସଦିସୋୱ ସିଯାତି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକନାମୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଆହାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

ଅତୀତଂ ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ନାନ୍ୱାଗମେଯ୍ୟ, ଅନାଗତଂ ଅନାଗତକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ନପ୍ପଟିକଙ୍ଖେ ନ ପତ୍ଥେଯ୍ୟ। ଯଂ ଯସ୍ମା ଅତୀତଂ ପହୀନଂ ନିରୁଦ୍ଧଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗତଂ, ତସ୍ମା ଅତୀତସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅତ୍ଥଙ୍ଗତତ୍ତା ନାନ୍ୱାଗମେଯ୍ୟ। ଯଂ ଯସ୍ମା ଅନାଗତଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ନ ପଟିକଙ୍ଖେ।

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ୱଯଧମ୍ମଂ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ସନ୍ତାନେ ୱା, ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଅରଞ୍ଞାଦୀସୁ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସନ୍ତାନେ ୱା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅରଞ୍ଞାଦୀସୁ ୱା ନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମଂ ଯାହି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ୱିପସ୍ସତି, ତାହି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ନିବ୍ବାନଂ ରାଗାଦୀହି ଅସଂହୀରଂ ଅସଂକୁପ୍ପଂ ଭୱତି, ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱିପସ୍ସକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିଦ୍ୱା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଅନୁବ୍ରୂହଯେ ୱଡ୍ଢେଯ୍ୟ।

ଆତପ୍ପଂ ସଂକିଲେସାନଂ ଆତପନ୍ତଂ ୱୀରିଯଂ ଅଜ୍ଜେୱ କିଚ୍ଚଂ କାତବ୍ବଂ, ସୁୱେ ଜୀୱିତଂ ୱା ମରଣଂ ୱା କୋ ଜଞ୍ଞା ଜାନେଯ୍ୟ, “ସୁୱେ ୱା ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞଂ ଜାନିସ୍ସାମୀ”ତି ଚିତ୍ତଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା “ଅଜ୍ଜେୱ କରିସ୍ସାମୀ”ତି ଏୱଂ ୱୀରିଯଂ କାତବ୍ବଂ। ହି ସଚ୍ଚଂ ମରଣକାରଣଭାୱତାଯ ଅହିୱିଚ୍ଛିକୱିସସତ୍ଥାଦିଅନେକାଯ ସେନାଯ ୱସେନ ମହାସେନେନ ତେନ ମଚ୍ଚୁନା ସଦ୍ଧିଂ ମିତ୍ତସନ୍ଥୱାକାରେନ ୱା ଲଞ୍ଜଦାନେନ ୱା ସଙ୍ଗରଂ ନତ୍ଥୀତି।

ଏୱଂ ମନସି କତ୍ୱା ୱିହାରିଂ ୱିହରନ୍ତଂ ଆତାପିଂ ଅହୋରତ୍ତଂ ଅତନ୍ଦିତଂ ଅନଲସଂ ଉଟ୍ଠାହକଂ ସପ୍ପୁରିସଂ “ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତୋ”ତି ସନ୍ତୋ ମୁନି ୱେ ଏକନ୍ତେନ ଆଚିକ୍ଖତେ ଆଚିକ୍ଖତିଯେୱାତି ଯୋଜନା।

‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି ଭିକ୍ଖଵେ’’ତ୍ୟାଦିସୁତ୍ତଂ ପାଠଇତୋ ଚ ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଚ ପାକଟଂ।

୧୦୪। ନାନାୱିଧଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କତମଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସୋଳସସୁ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ କତମଂ ସୁତ୍ତଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି।

ଯସ୍ସ ଉତ୍ତମପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ସେଲୂପମଂ ଠିତଂ ଲୋକଧମ୍ମୱାତେହି ନାନୁକମ୍ପତି, ରଜନୀଯେସୁ ଲାଭାଦୀସୁ ୱିରତ୍ତଂ ଭଵେ, ସୋ ଉତ୍ତମପୁରିସୋ କୋପନେଯ୍ୟେ ଅଲାଭାଦିକେ ନ କୁପ୍ପତି, ତସ୍ସ ଉତ୍ତମପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦିନା ଭାୱିତଂ, ନଂ ଭାୱିତଚିତ୍ତଂ ଉତ୍ତମପୁରିସଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଲୋକଧମ୍ମହେତୁକଂ ଦୁକ୍ଖଂ କୁତୋ ଏସ୍ସତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗେ ୱିସଯେ ୱାଚକଞାପକଭାଵେନ ପଵତ୍ତନତୋ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି ଵେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଇଦମେୱା’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବଭାଵତୋ ‘‘ଆଯସ୍ମତୋ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବାହିତପାପଧମ୍ମତ୍ତା ବାହିତପାପଧମ୍ମୋ ଭଵେ, ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନିଗ୍ଗତହୁଂହୁଂକତ୍ତା ନିହୁଂହୁକୋ ଭଵେ, ନିଗ୍ଗତକିଲେସକସାଵତ୍ତା ନିକ୍କସାଵୋ ଭଵେ, ସୀଲସଂଵରେନ ସଂଯତଚିତ୍ତତାଯ ଯତତ୍ତୋ ଭଵେ, ଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣଵେଦେହି ଅନ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତତ୍ତା ଵେଦନ୍ତଗୂ ଭଵେ, ଧମ୍ମେନ ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯତ୍ତା ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋ ଭଵେ। ଯସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେ ଉସ୍ସଦା ରାଗୁସ୍ସଦୋ ଦୋସୁସ୍ସଦୋ ମୋହୁସ୍ସଦୋ ମାନୁସ୍ସଦୋ ଦିଟ୍ଠୁସ୍ସଦୋ ନତ୍ଥି, ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବ୍ରହ୍ମୱାଦଂ ‘‘ଅହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋମ୍ହୀ’’ତି ୱାଚଂ ଵଦେଯ୍ୟାତି ଭଗଵା ଅଵୋଚାତି ଯୋଜନା।

ଯେ ବୁଦ୍ଧା ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ବାହିତ୍ୱା ସଦା ଚରନ୍ତି ସତା ସତିସମ୍ପନ୍ନା ଖୀଣସଂଯୋଜନା, ତେ ବୁଦ୍ଧା ଲୋକସ୍ମିଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଵେ ଏକନ୍ତେନ କଥୀଯନ୍ତୀତି ଅଵୋଚାତି ଯୋଜନା।

ଯତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ ଆପୋ ଚ ପଥଵୀ ଚ ତେଜୋ ଚ ୱାଯୋ ଚ ନ ଗାଧତି ନ ପତିଟ୍ଠହତି, ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ ସୁକ୍କା ଗହା ଚେଵ ତାରକା ଚ ନ ଜୋତନ୍ତି, ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ ଆଦିଚ୍ଚୋ ନପ୍ପକାସତି, ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ ଚନ୍ଦିମା ନ ଭାତି, ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ ତମୋ ନ ୱିଜ୍ଜତି।

ଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅତ୍ତନା ସଯଂ ମୁନି ମୋନେନ ଯଦା ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅଵେଦି ୱିନ୍ଦତି ପଟିଲଭତି ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ଅଥ ପଟିୱିଜ୍ଝନକ୍ଖଣେ ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ରୂପା ରୂପଧମ୍ମତୋ ଚ ଅରୂପା ଅରୂପଧମ୍ମତୋ ଚ ସୁଖଦୁକ୍ଖା ସୁଖଦୁକ୍ଖତୋ ଚ ପମୁଚ୍ଚତୀତି ଅଵୋଚାତି ଯୋଜନା।

ଯକ୍ଖ, ଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସକେସୁ ସକଅତ୍ତଭାଵେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ସଚ୍ଚେସୁ, ଧମ୍ମେସୁ ଚ ପାରଗୂ ହୋତି, ଅଥ ପାରଗମନକ୍ଖଣେ ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଏତଂ ଅଜକଲାପକଂ ତଯା ୱୁତ୍ତଂ ଏତଂ ପିସାଚଂ କିଲେସପିସାଚଞ୍ଚ , ତଯା କତଂ ଅକ୍କୁଲଞ୍ଚ ଅକ୍କୁଲଂ, ପକ୍କୁଲକରଣଂ ଅତିଵତ୍ତତୀତି ଅଵୋଚାତି ଯୋଜନା।

ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଆଯନ୍ତିଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତିଂ ପୁରାଣଦୁତିଯିକଂ ଭରିଯଂ ୱା, ଅଞ୍ଞଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତିଂ ଇତ୍ଥିଂ ୱା ଚିତ୍ତେନ ନ ଅଭିନନ୍ଦତି, ପକ୍କମନ୍ତିଂ ପୁରାଣଦୁତିଯିକଂ ଭରିଯଂ ୱା, ଅଞ୍ଞଂ ପକ୍କମନ୍ତିଂ ଇତ୍ଥିଂ ୱା ଚିତ୍ତେନ ନ ସୋଚତି, ସଙ୍ଗା ପଞ୍ଚୱିଧତୋପି ସଙ୍ଗତୋ ମୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗାମଜିଂ ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣ’’ନ୍ତି ଅହଂ ଵଦାମୀତି ଅଵୋଚାତି ଯୋଜନା।

ଏତ୍ଥ ନଦିଯଂ ବହୁଜନୋ ନ୍ହାଯତି, ସୋ ବହୁଜନୋ ନ୍ହାଯକୋ ଉଦକେନ ଉଦକନ୍ହାନେନ ସୁଚୀ ନ ହୋତି। ଯମ୍ହି ପୁଗ୍ଗଲେ ସଚ୍ଚଂ, ସଚ୍ଚତୋ ସେସଧମ୍ମୋ ଚ ଅତ୍ଥି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁଚୀ ଚ ହୋତି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚ ହୋତୀତି ଅଵୋଚାତି ଯୋଜନା; ସୁଚିଅସୁଚିଭାଵୋ ଟୀକାଯଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତୋଵ।

ଆତାପିନୋ ଝାଯତୋ ଯସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମା ସଚ୍ଚଧମ୍ମା ଯଦା ହଵେ ଏକନ୍ତେନ ପାତୁଭଵନ୍ତି, ତଦା ଧମ୍ମାନଂ ପାତୁଭଵନକ୍ଖଣେ ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମାରସେନଂ ୱିଧୂପଯଂ ୱିଧୂପଯନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି। ‘‘କିମିୱା’’ତି ଵତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୂରିଯୋଵ ଓଭାସଯମନ୍ତଲିକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୂରିଯୋ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଂ ଓଭାସଯନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି ଇଵ, ଏୱଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ଯୋଜନା।

ଯୋ ପଂସୁକୂଲିକୋ ଭିକ୍ଖୁ ସଦ୍ଧାନି ଚତ୍ତାରି ଯୋଗାନି ଉପାଡିଓତ୍ତୋ ସକିଞ୍ଚନେ ଲୋକେ ଅକିଞ୍ଚନୋ ଇରିଯତି ଚତୁଦ୍ଦିଯୈରିଯାପଥଂ ଓତ୍ତେତି। ଅପହାନଧମ୍ମଂ କେନଚି ମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହାନସଭାଓଂ ଅପ୍ପତ୍ତକାଯେନ ଅପ୍ପତ୍ତଂ ତେଓିଜ୍ଜପତ୍ତଂ, ଇରିଯମାନଂ ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ତଂ ପଂସୁକୂଲିକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ତୁମ୍ହେ ପସ୍ସଥ।

ଆଜାନିଯଂ ପୁରିସଆଜାନୀଯଂ ଜାତିବଲନିସେଧଂ "ଅହଂ ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣୋ"ତି ଜାତିମତ୍ତକେନ ପଓତ୍ତମାନବଲନିସେଧକଂ ତଂ ପଂସୁକୂଲିକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ସମ୍ବହୁଲା ଉଳାରା ଦେଓତା ବ୍ରହ୍ମ୍ମଓିମାନଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଇଧ ସାସନେ, ବ୍ରହ୍ମଓିମାନେ ଓା ପସନ୍ନଚିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ନମସ୍ସନ୍ତି। ନିଧାତି ଚ ଏତ୍ଥ ନ-କାରୋ ଆଗମୋ।

ପୁରିସାଜଞ୍ଞ ତେ ତଓ ଅମ୍ହାକଂ ନମୋ ଅତ୍ଥୁ, ପୁରିସୁତ୍ତମ ତେ ତଓ ଅମ୍ହାକଂ ନମୋ ଅତ୍ଥୁ, ଯସ୍ସ ତେ ତଓ ନିସ୍ସଯଂ ମଯଂ ନାଭିଜାନାମ, ସୋ ତ୍ୱଂ କିଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ନିସ୍ସାଯ ଝାଯସୀତି ଅଓୋଚୁନ୍ତି ଯୋଜନା।

ଯେ ଭିକ୍ଖୂ କାଲେନ କାଲଂ ଧମ୍ମସ୍ସଓନଓସେନ ଚିରରତ୍ତଂ ସମେତିକା ଭଓନ୍ତି, ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ ସହାଯା ହୋନ୍ତି ଓତ। ନେସଂ ସହାଯାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମେ ବୁଦ୍ଧପ୍ପଓେଦିତେ ଧମ୍ମେ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ସମେତି।

କପ୍ପିନେନ ଅରିଯପ୍ପଓେଦିତେ ଧମ୍ମେ ସୁଓିନୀତା ତେ ସହାଯକା ଭିକ୍ଖୂ ସଓାହିନିଂ ମାରଂ ଜେତ୍ୱା ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ ଅତ୍ତଭାଓଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଅଓୋଚାତି ଯୋଜନା।

ସିଥିଲଂ ଓୀରିଯଂ ଆରଦ୍ଧ ସଦ୍ଦଦୁକ୍ଖପ୍ପମୋଚନଂ ଇଦଂ ନିଦ୍ଧାନଂ ଯୋଗାଓଚରେନ ନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ, ଅପ୍ପେନ ଅପ୍ପକେନ ଥାମସା ଇଦଂ ନିଦ୍ଧାନଂ ନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବଂ।

ଅଯଞ୍ଚ ଯୋଗାଓଚରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦହରୋ, ଯୋ ପୁରିସୋ ସଓାହିନିଂ ମାରଂ ଜେତ୍ୱା ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ ଅତ୍ତଭାଓଂ ଧାରେତି, ସୋ ଅଯଂ ପୁରିସୋ ସୋ ଉତ୍ତମପୁରିସୋଓାତି ଅଓୋଚାତି ଯୋଜନା। "ପୁରିସୋ"ତି ଓତ୍ତବ୍ବେ ଛନ୍ଦାନୁରକ୍ଖଣଓସେନ "ପୋରିସୋ"ତି ଓୁତ୍ତଂ।

ମୋଘରାଜ, ଦୁବ୍ବଣ୍ଣକୋ ଲୂଖଚୀଓରୋ ସଦା ସତୋ ସତିସମ୍ପନ୍ନୋ ଖୀଣାସଓୋ ଚ ଓିସଂଯୁତ୍ତୋ ଚ କତକିଚ୍ଚୋ ଚ ଅନାସଓୋ ଚ ତେଓିଜ୍ଜୋ ଚ ଇଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତୋ ଚ ଚେତୋପରିଯାଯକୋଓିଦୋ ଚ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ସଓାହିନିଂ ମାରଂ ଜେତ୍ୱା ଅନ୍ତିମଂ ଦେହଂ ଧାରେତୀତି ଅଓୋଚାତି ଯୋଜନା।

୧୦୫।"ତଥାଗତୋ"ତିଆଦୀସୁ ଯୋଜନା ପାକଟା। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗେ ଓିସଯେ ଓାଚକଞ୍ଞାପକଭାଓେନ ପଓତ୍ତନତୋ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

୧୦୬। ନାନାଓିଧଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, "କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ଓାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତ"ନ୍ତି ଓତ୍ତବ୍ବତ୍ତା "ତତ୍ଥ କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ଓାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତ"ନ୍ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସୋଳସସୁ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ କତମଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ଓାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି।

ଛନ୍ନଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଛନ୍ନଂ ଛାଦେନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଦୁକ୍କଟାଦିଓସ୍ସୋ ଅତିଓସ୍ସତି, ଓିଓଟଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଓିଓଟଂ ଦେସେନ୍ତଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଦୁକ୍କଟାଦିଓସ୍ସୋ ନାତିଓସ୍ସତି, ତସ୍ମା ଛନ୍ନସ୍ସ ଅତିଓସ୍ସନତୋ ଚ ଓିଓଟସ୍ସ ନାତିଓସ୍ସନତୋ ଚ ଛନ୍ନଂ ଛାଦିତବ୍ବଂ ଆପତ୍ତିଂ ଓିଓରେଥ ଦେସେଥ ଆରୋଚେଥ , ଏଓଂ ଓିଓରଣେ ସତି ତଂ ଓିଓରନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଦୁକ୍କଟାଦିଓସ୍ସୋ ନାତିଓସ୍ସତୀତି ଯୋଜନା।

"ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ କିତ୍ତକେନ ସଂକିଲେସୋ ଦସ୍ସିତୋ, କିତ୍ତକେନ ଓାସନା ଦସ୍ସିତା"ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା "ଛନ୍ନମତିଓସ୍ସତୀ"ତି ସଂକିଲେସୋ, 'ଓିଓଟଂ ନାତିଓସ୍ସତୀ'ତି ଓାସନା, 'ତସ୍ମା ଛନ୍ନଂ ଓିଓରେଥ, ଏଓଂ ତଂ ନାତିଓସ୍ସତୀ'ତି ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ ଚ ଓାସନା ଚା"ତି ଓୁତ୍ତଂ। "ଛନ୍ନମତିଓସ୍ସତୀ"ତି ଏତ୍ତକେନ ସଂକିଲେସୋ ଦସ୍ସିତୋ। "ଓିଓଟଂ ନାତିଓସ୍ସତୀ"ତି ଏତ୍ତକେନ ଓାସନା ଦସ୍ସିତା। "ତସ୍ମା ଛନ୍ନଂ ଓିଓରେଥ, ଏଓଂ ତଂ ନାତିଓସ୍ସତୀ"ତି ଏତ୍ତକେନ ଅଯଂ ସଂକିଲେସୋ ଚ ଦସ୍ସିତୋ, ଅଯଂ ଓାସନା ଚ ଦସ୍ସିତା। ଇଦଂ "ଛନ୍ନଂ…ପେ॥ ଓସ୍ସତୀ"ତି ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗେ ଓିସଯେ ଚ ଓାସନାଭାଗେ ଓିସଯେ ଚ ଓାଚକଞ୍ଞାପକଭାଓେନ ପଓତ୍ତନତୋ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ଓାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

''ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ଏତ୍ତକମେୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଚତ୍ତାରୋମେ ମହାରାଜା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ତେସୁ ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ କତମେ ପୁଗ୍ଗଲା ସଂକିଲେସଭାଗିଯା, କତମେ ପୁଗ୍ଗଲା ୱାସନାଭାଗିଯା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଯୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଚତୂସୁ ତମୋତମପରାଯଣାଦୀସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପାକଟୋ। ଇଦଂ ''ଚତ୍ତାରୋମେ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଚ ୱାସନାଭାଗିଯେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଚ ୱାଚକଞ୍ଚାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

ନାନାୱିଧଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ନାମା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତତ୍ଥ କତମଂସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଯସଂ ଯଂ ବନ୍ଧନଞ୍ଚ ଦାରୁଜଂ ଯଂ ବନ୍ଧନଞ୍ଚ ପବ୍ବଜଂ ଯଂ ବନ୍ଧନଞ୍ଚ ଲୋକେ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଅଯସାଦିବନ୍ଧନଂ ''ଦଳ୍ହଂ ବନ୍ଧନ''ନ୍ତି ଧୀରା ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ପଣ୍ଡିତପୁରିସା ନ ଆହୁ। ମଣିକୁଣ୍ଡଲେସୁ ଚ ପୁତ୍ତେସୁ ଚ ଦାରେସୁ ଚ ଯା ସାରତ୍ତରତ୍ତା ବଲୱରାଗରତ୍ତା ଅପେକ୍ଖା ଲୋକେ ୱିଜ୍ଜତି, ତଂ ସାରତ୍ତରତ୍ତଅପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତଂ ରାଗବନ୍ଧନଂ ''ଦଳ୍ହଂ ବନ୍ଧନ''ନ୍ତି ଧୀରା ପଣ୍ଡିତପୁରିସା ଆହୁ। ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅଯଂ ସାରତ୍ତରତ୍ତଅପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ସଂକିଲେସୋ ଦସ୍ସିତୋ।

''କେନ ନିବ୍ବେଧୋ ଦସ୍ସିତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଏତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଧୀରା ପଣ୍ଡିତପୁରିସା ଏତଂ ରାଗବନ୍ଧନଂ ''ଦଳ୍ହଂ ବନ୍ଧନ''ନ୍ତି ଆହୁ। ଏତଂ ରାଗବନ୍ଧନଂ ଓହାରିନଂ ହେଟ୍ଠା ଅପାଯଂ ଅୱହରଣଂ ହୋତି, ସିଥିଲଂ ବନ୍ଧନଟ୍ଠାନେ ଛୱିଆଦୀନି ଅକୋପେତତ୍ତା ସିଥିଲଂ ହୋତି, ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚଂ ଲୋଭୱସେନ ଏକୱାରମ୍ପି ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ରାଗବନ୍ଧନସ୍ସ ଦୁମ୍ମୋଚଯତ୍ତା ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚଂ ହୋତି, ପଣ୍ଡିତପୁରିସା ଏତମ୍ପି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ରାଗବନ୍ଧନମ୍ପି ମଗ୍ଗେନ ଛେତ୍ୱାନ ଅନପେକ୍ଖିନୋ ହୁତ୍ୱା କାମସୁଖଂ ପହାଯ ପରିବ୍ବଜନ୍ତି। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବେଧୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଇଦଂ ''ଅଯସ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ରାଗାଦିସଂକିଲେସଭାଗେ ୱିସଯେ ଚ ୱାସନାଭାଗେ ୱିସଯେ ଚ ୱାଚକଞ୍ଚାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

୧୦୭। ଭିକ୍ଖୱେ, ଯଞ୍ଚ ଚେତେତି ଯଞ୍ଚ ଚେତନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ଯଞ୍ଚ ପକପ୍ପେତି ଯଞ୍ଚ ପକପ୍ପନଂ କରୋତି, ଯଞ୍ଚ ଅନୁସେତି ଯଞ୍ଚ ଅନୁସଯନଂ ଭୱତି, ଏତଂ ଚେତନଂ ଏତଂ ପକପ୍ପନଂ ଏତଂ ଅନୁସଯନଂ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଠିତିଯା ଆରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଆରମ୍ମଣେ ପଚ୍ଚଯେ ସତି ତସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖାର ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପତିଟ୍ଠା ହୋତି। ତସ୍ମିଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣେ ପତିଟ୍ଠିତେ ୱିରୂଳ୍ହେ ସତି ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣାଦିନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତି। ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯା ସତି ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣଂ ସମ୍ଭୱତି। ଆଯତିଂ ସୋକ...ପେ... ସମୁଦଯୋ ହୋତି।

ଭିକ୍ଖୱେ, ଚେ ନୋ ଚେତେତି, ଚେ ନୋ ପକପ୍ପେତି, ଅଥ ତଥାପି ଚେ ଅନୁସେତି ଅନୁସଯନଂ ଭୱତି, ଏୱଂ ସତି ଏତଂ ଅନୁସଯନଂ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି...ପେ... ସମୁଦଯୋ ହୋତି। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଚେତଯନାଦିକୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ସଂକିଲେସୋ ଦସ୍ସିତୋ।

''କେନ ନିବ୍ବେଧୋ ଦସ୍ସିତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଯତୋ ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭିକ୍ଖୱେ, ଯତୋ ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗିକୋ ନେୱ ଚେତେତି, ନୋ ଚ ପକପ୍ପେତି, ନୋ ଚ ଅନୁସେତି, ଏତଂ ଅଚେତଯନଂ ଏତଂ ଅକପ୍ପନଂ ଏତଂ ଅନନୁସଯନଂ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି... ପେ... ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଆଯତିଂ ସୋକ...ପେ... ଯାସା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି...ପେ... ନିରୋଧୋ ହୋତି। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବେଧୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଇଦଂ ''ଯଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗେ ୱିସଯେ ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗେ ୱିସଯେ ଚ ୱାଚକଞ୍ଚାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

୧୦୮। ନାନାୱିଧଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସ୍ସୁତୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସମୁଦ୍ଦୋ ଜଲସାଗରସମୁଦ୍ଦୋ ''ସମୁଦ୍ଦୋ ସମୁଦ୍ଦୋ''ତି ଭାସତି। କେନଟ୍ଠେନ ଭାସତି? ଦୁପ୍ପୂରଣଟ୍ଠେନ ଚ ସଂସରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଦୁରତିକ୍କମନଟ୍ଠେନ ଚ ସମୁଦ୍ଦୋତି ଭାସତି। ଏୱଂ ସତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏସୋ ଜଲସାଗରସମୁଦ୍ଦୋ ଅରିଯସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱିନଯେ

ଝୁଉପ୍ପକାରଟ୍ଠେନ ସମୁଦ୍ଦୋ ନ ହୋତି। ଭିକ୍ଖୱେ, ଏସୋ ଜଲସାଗରସମୁଦ୍ଦୋ ମହା ଉଦକରାସି ମହା ଉଦକଣ୍ଣୱୋ ହୋତି। ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍ଖୁ ପୁରିସସ୍ସ ସମୁଦ୍ଦୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ରୂପମୟୋ ରୂପାଯତନମୟୋ ୱେଗୋ। କେନଟ୍ଠେନ? ପଥୱିତୋ ଯାୱ ଅକନିଟ୍ଠବ୍ରହ୍ମଲୋକା ନୀଲାଦିରୂପାରମ୍ମଣଂ ସମୋସରନ୍ତମ୍ହି ଦୁପ୍ପୂରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ସଂସରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଦୁରତିକ୍କମନଟ୍ଠେନ ଚ ଚକ୍ଖୁମେୱ ସମୁଦ୍ଦୋ ହୋତି। ନୀଲାଦିରୂପାଯତନସ୍ସ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟସ୍ସ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟେନ ଉମିମୟେନ ୱେଗେନ ସଂସରଣଟ୍ଠେନ ନୀଲାଦିରୂପମେୱ ୱେଗୋ ହୋତି। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅୟଂ ଚକ୍ଖୁ ସମୁଦ୍ଦୋ ରୂପମୟୋ ୱେଗୋ ଚ ସଂକିଲେସୋ ସଂକିଲେସହେତୁ ଦସ୍ସିତୋ।

''କେନ ଅସେକ୍ଖୋ ଦସ୍ସିତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଯୋ ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଂ ଅରହତ୍ତଫଲେ ଠିତୋ ଯୋ ଅରହା ରୂପମୟଂ ତଂ ୱେଗଂ ସହତି ମନାପେ ରୂପେ ରାଗଂ, ଅମନାପେ ରୂପେ ଦୋସଂ, ଅସମପେକ୍ଖନେ ମୋହଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖକଭାୱେନ ସହତି, ଅୟଂ ଅରହା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଉମିଂ ସାୱଟ୍ଟଂ ସଗହଂ ସରକ୍ଖସଂ ଚକ୍ଖୁସମୁଦ୍ଦଂ ଅତରୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତିଣ୍ଣୋ ପାରଙ୍ଗତୋ ଥଲେ ତିଟ୍ଠତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅୟଂ ଅରହତ୍ତଫଲଭୂତୋ ଅସେକ୍ଖୋ ଦସ୍ସିତୋ।

''ସୋତଂଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନୟେନ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଦଂ ''ସମୁଦ୍ଦୋ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗେ ୱିସୟେ ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗେ ୱିସୟେ ଚ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

''ଏତ୍ତକମେୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଛୟିମେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକସ୍ମିଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନୟାୟ ଅନତ୍ଥାୟ ପାଣୀନଂ ବ୍ୟାବାଧାୟ ଇମେ ମୟା ୱୁଚ୍ଚମାନା ବଳିସା ଛ ଭୱନ୍ତି। କତମେ ଛ? ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଇଟ୍ଠା କନ୍ତା କାମନୀୟା ମନାପା ମନୱଡ୍ଢକା ପିୟରୂପା ପିୟସଭାୱା କାମୂପସଂହିତା କିଲେସକାମସହିତା ରଜନୀୟା ରୂପା ନୀଲାଦିରୂପାରମ୍ମଣା ସନ୍ତି, ତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ରୂପଂ ଭିକ୍ଖୁ ଚେ ଅଭିନନ୍ଦତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହାୟ ଅଭିମୁଖୋ ନନ୍ଦତି, ଚେ ଅଭିୱଦତି ''ଅହୋ ସୁଖଂ ଅହୋ ସୁଖ''ନ୍ତି ୱଦାପେନ୍ତିୟା ତଣ୍ହାୟନୱସେନ ଅଭିୱଦତି, ଚେ ଅଜ୍ଝୋସାୟ ତିଟ୍ଠତି ଗିଲିତ୍ୱା ୱିୟ ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ଏୱଂ ସତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୁ ''ଗିଲିତବଳିସୋ...ପେ... ପାପିମତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ଚ ନୀଲାଦିଭେଦେନ ଅନେକୱିଧତ୍ତା ''ରୂପା ଇଟ୍ଠା...ପେ... ରଜନୀୟା''ତି ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋପି ରୂପାଯତନରୂପାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱେନ ଚ ଏକୱିଧତଂ ଅନତିୱତ୍ତନତୋ ''ତ''ନ୍ତି ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା''ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନୟେନ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅୟଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିକୋ ଛବ୍ବିଧୋ ବଳିସୋ ସଂକିଲେସୋ କିଲେସହେତୁ ଦସ୍ସିତୋ।

''କେନ ଅସେକ୍ଖୋ ଦସ୍ସିତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ସନ୍ତି ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଭେଦି ଭିନ୍ଦି, ପରିଭେଦି ପରିସମନ୍ତତୋ ଭିନ୍ଦି। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅୟଂ ଅରହତ୍ତଫଲଭୂତୋ ଅସେକ୍ଖୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଇଦଂ ''ଛୟିମେ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

୧୦୯। ନାନାୱିଧଂ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ଆଚରିୟେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିୟଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଞ୍ଚ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅୟଂଲୋକୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ସନ୍ତାପଜାତୋ ଞାତିବ୍ୟସନାଦିୱସେନ ଜାତସୋକସନ୍ତାପୋ ଚେୱ ରାଗାଦିୱସେନ ଜାତପରିଳାହସନ୍ତାପୋ ଚ ଫସ୍ସପରେତୋ ଅନେକେହି ଦୁକ୍ଖସମ୍ଫସ୍ସେହି ଅଭିଭୂତୋ ରୋଦଂ ରୋଦନ୍ତୋ ୱଦତି। କିନ୍ତି ୱଦତି? ଅତ୍ତନା ଫୁଟ୍ଠଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଭାୱିତକାୟତାୟ ଅଧିୱାସେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ''ଅହୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ଈଦିସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ମୟ୍ହଂ ସତ୍ତୁନୋପି ମା ହୋତୂ''ତିଆଦିନା ରୋଦନ୍ତୋ ୱିଲପନ୍ତୋ ୱଦତି, ''କସ୍ମା ଏୱଂ ୱଦତୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଅତ୍ତତୋ ଯେନ ଯେନ ହି ମଞ୍ଞନ୍ତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେ ସତ୍ତା ଯେନ ଯେନ କାମଜ୍ଝୋସାଦିନା ପକାରେନ ଅତ୍ତତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଟିକାରଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତତୋ ପକାରତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଅଞ୍ଞେନ ପକାରେନ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତିକିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ ହି ଯସ୍ମା ହୋତି।

ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୀତି ଯସ୍ମା ରୋଦଂ ରୋଦନ୍ତୋ ୱଦତି, ଯେନ ଯେନ ୱା ପରୱିହିଂସାଦିପକାରେନ ଅତ୍ତନୋ ୱଡ୍ଢିଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି ଆସୀସନ୍ତି, ତତୋ ପକାରତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଅୱଡ୍ଢି ଏୱ ହୋତି। ତଂ ଆସୀସିତବ୍ବଂ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱି ଅୱଡ୍ଢିତଭାୱି ଏୱ ହି ଯସ୍ମା ହୋତି, ତସ୍ମା ମଞ୍ଞିତବ୍ବସ୍ସ ଆସୀସିତବ୍ବସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥା ଭୱନସୀଲତ୍ତା ରୋଦଂ ରୋଦନ୍ତୋ ୱଦତି, ଅୟଂ ସତ୍ତଲୋକୋ ରୋଦନ୍ତୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ୱଦତି। ''କି''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ଭୱସତ୍ତୋ''ତିଆଦି

ୱୁତ୍ତଂ। ଭୱସତ୍ତୋ କାମଭୱାଦୀସୁ ସତ୍ତୋ ୱିସତ୍ତୋ ଲୋକୋ ଭୱମେୱ କାମଭୱାଦିଭୱମେୱ ଅଭିନନ୍ଦତି। ଯଂ ଭୱଂ ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଜରାମରଣାଦିଅନେକବ୍ଯସନାନୁବନ୍ଧତ୍ତା ଭଯାନକଟ୍ଠେନ ଭଯଂ ହୋତି। ଯସ୍ସ ଯତୋ ଜରାମରଣାଦିତୋ ଭାଯତି, ତଂ ଜରାମରଣାଦିଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖାଧିଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅଯଂ ସନ୍ତାପାଦିକୋ ସଂକିଲେସୋ ସଂକିଲେସହେତୁ ଦସ୍ସିତୋ।

ସଂକିଲେସୋ ଦସ୍ସିତୋ, ‘‘କେନ ନିବ୍ବେଧୋ ଦସ୍ସିତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଭୱୱିପ୍ପହାନାଯ ଖୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭୱୱିପ୍ପହାନାଯ ଖୋ ପନ କାମଭୱାଦିକସ୍ସ ଭୱସ୍ସ ପଜହନତ୍ଥାଯ ଏୱ ଇଦଂ ମଯା ଅଧିଗତଂ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତି। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅଯଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଭୂତୋ ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବେଧୋ ଦସ୍ସିତୋ।

‘‘ଭୱୱିପ୍ପହାନାଯା’’ତିଆଦିନା ଏକନ୍ତେନ ନିଯ୍ୟାନିକମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବେଧୋ ଆଚରିଯେନ ଦସ୍ସିତୋ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତୋ, ‘‘କତମୋ ଅନିଯ୍ୟାନିକମଗ୍ଗୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଯେ ହି କେଚି ସମଣା ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ହି-ସଦ୍ଦୋ ୱାଚାସିଲିଟ୍ଠତ୍ଥୋ। ଯେ କେଚି ସମଣା ୱା ଯେ କେଚି ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ଭୱେନ ରୂପଭୱେନ ଭୱସ୍ସ କାମଭୱସ୍ସ ୱିପ୍ପମୋକ୍ଖଂ ଆହଂସୁ, ଭୱେନ ଅରୂପଭୱେନ ଭୱସ୍ସ କାମଭୱସ୍ସ ଚେୱ ରୂପଭୱସ୍ସ ଚ ୱିପ୍ପମୋକ୍ଖଂ ଆହଂସୁ, ସବ୍ବେ ତେ ସମଣା ୱା ସବ୍ବେ ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ଭୱସ୍ମା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଭୱତୋ ଅୱିପ୍ପମୁତ୍ତା ଭୱନ୍ତୀତି ଅହଂ ୱଦାମି।

‘‘ରୂପଭୱାଦିନା ଯେ ଚ କାମଭୱାଦିଭୱସ୍ସ ୱିପ୍ପମୋକ୍ଖଂ ଆହଂସୂ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ୱିଭୱେନ ଭୱସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ଆହଂସୂତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯେ ୱା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ ୱା ପନ କେଚି ସମଣା ୱା ଯେ ୱା ପନ କେଚି ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ୱିଭୱେନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା ଭୱସ୍ସ ସଂସାରଭୱସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ଆହଂସୁ, ସବ୍ବେ ତେ ସମଣା ୱା ସବ୍ବେ ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ଭୱସ୍ମା ସଂସାରଭୱତୋ ଅନିସ୍ସଟାୱ ହୋନ୍ତୀତି ଅହଂ ୱଦାମି। ‘‘କସ୍ମା ଅନିସ୍ସଟା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଅନିସ୍ସଟକାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉପଧିଂ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ଉପଧିଂ ଖନ୍ଧୂପଧିକିଲେସୂପଧିଅଭିସଙ୍ଖାରୂପଧଯୋ ପଟିଚ୍ଚ ହି ଯସ୍ମା ସମ୍ଭୋତି, ତସ୍ମା ଅନିସ୍ସଟା ହୋନ୍ତି। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅଯଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତୋ ସଂକିଲେସୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ଯେ ହି ‘‘କେଚୀ’’ତିଆଦିନା ସଂକିଲେସୋ ଦସ୍ସିତୋ, ‘‘କେନ ନିବ୍ବେଧୋ ଦସ୍ସିତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସବ୍ବୁପାଦାନକ୍ଖଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବୁପାଦାନକ୍ଖଯା ଅରିଯମଗ୍ଗତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସଂସାରଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥି। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବେଧୋ ଦସ୍ସିତୋ।

‘‘ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଅଞ୍ଞଞ୍ଞସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନପି ଦସ୍ସିତୋ’’ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଲୋକମିମ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁଥୂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପରେତଂ ଅଭିଭୂତଂ ଭୂତରତଂ ଭୂତେସୁ ଇତ୍ଥିପୁରିସେସୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞରତଂ ଭୂତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଭୱେହି ଅପରିମୁତ୍ତଂ ଇମଂ ଲୋକଂ ମମ ଚିତ୍ତ ତ୍ୱଂ ପସ୍ସ। ଯେ କେଚି ଭୱା ଇତ୍ତରଖଣା ୱା ଭୱା, ଦୀଘାଯୁକା ୱା ଭୱା, ସାତୱନ୍ତୋ ୱା ଭୱା, ଅସାତୱନ୍ତୋ ୱା ଭୱା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ସବ୍ବଧି ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ତିରିଯ’’ନ୍ତି ଇମେସୁ ସବ୍ବେସୁ ସବ୍ବତ୍ଥତାଯ ସବ୍ବତ୍ଥଭାୱେନ ଅହେସୁଂ, ସବ୍ବେ ତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଭୱା ନିଚ୍ଚଧୁୱରହିତତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚା ସମ୍ପୀଳିତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଭାୱତୋ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା ଅହେସୁଂ। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋ ସଂକିଲେସୋ ଦସ୍ସିତୋ।

‘‘ଲୋକମିମ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସଂକିଲେସୋ ଦସ୍ସିତୋ, ‘‘କେନ ନିବ୍ବେଧୋ ଦସ୍ସିତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଏୱମେତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଏତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ, ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ୱା ପସ୍ସତୋ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭୱତଣ୍ହା ପହୀଯତି, ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ଯଥାଭୂତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ୱିଭୱଂ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ନାଭିନନ୍ଦତି ନ ପତ୍ଥେତି। ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ତଣ୍ହାନଂ ଖଯା ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧୋ ଅସେସୱିରାଗସଙ୍ଖାତେନ ମଗ୍ଗେନ ନିରୋଧୋ ନିରୁଜ୍ଝନଂ ନିବ୍ବାନଂ ନିବ୍ବୁତି ହୋତି। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବେଧୋ ଦସ୍ସିତୋ।

‘‘ଏୱମେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନିବ୍ବେଧୋ ଦସ୍ସିତୋ, ‘‘କେନ ଅସେକ୍ଖୋ ଦସ୍ସିତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତସ୍ସ ନିବ୍ବୁତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିବ୍ବୁତସ୍ସ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅନୁପାଦା କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନତୋ ଅଗ୍ଗହଣତୋ ପୁନବ୍ଭୱୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂଭୂତେନ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେନ ପୁବ୍ବେ ଅତ୍ତାନଂ ଅଭିଭୂତୋ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ମାରୋ ୱିଜିତୋ ଅହୋସି, ଅନେନ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେନ ପଞ୍ଚହି ମାରେହି ସଙ୍ଗାମୋ ୱିଜିତୋ, ସଙ୍ଗାମେ, ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦୀସୁ ୱା ତାଦୀ ତାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତୋ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ସବ୍ବଭୱାନି ଉପଚ୍ଚଗା ଅତିକ୍କନ୍ତୋୱ ଜାତୋ। ଇତି ଇମିନା ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନ ଅଯଂ ଅସେକ୍ଖୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ‘‘ଅଯଂ ଲୋକୋ’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗେ ୱିସଯେ ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗେ ୱିସଯେ ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗେ ୱିସଯେ ଚ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ଏକଦେସୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ନାମ।

‘‘ଏତ୍ତକମେୱା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସଂସାରସୋତସ୍ସ ଅନୁକୂଲଭାୱେନ ଗଚ୍ଛନତୋ ଅନୁସୋତଗାମୀ ନାମ,

କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସଂସାରସୋତସ୍ସ ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ପଟିକ୍କୂଲଓସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ପଟିସୋତଗାମୀ ନାମ, ସେକ୍ଖୋ ଅଚଲପ୍ପସାଦାଦିସମନ୍ନାଗମେନ ଠିତସଭାୱତ୍ତା ଠିତତ୍ତୋ ନାମ, ଅସେକ୍ଖୋ ସଂସାରପାରଙ୍ଗତଓସେନ ତିଣ୍ଣନତୋ ''ଥଲେ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

''ତେସୁ ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ କତମୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ''ତତ୍ଥ ଯୋଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧୦। ନାନାୱିଧଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କତମଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଭିଜାତିଯୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଛ ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି ଲୋକସ୍ମିଂ, କଣ୍ହେ ନୀଚେ କୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ କଣ୍ହାଭିଜାତିକୋ, କଣ୍ହଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୱା କଣ୍ହୋ କଣ୍ହାଭିଜାତିକୋ ହୁତ୍ୱା କଣ୍ହଂ କାଳଅକଂ ଦସୱିଧଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତି ପସୱତି, ଏସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥି। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ କଣ୍ହୋ କଣ୍ହାଭିଜାତିକୋ ହୁତ୍ୱା ସୁକ୍କଂ ଦସୱିଧଂ କୁସଲଧମ୍ମଂ ଅଭିଜାଯତି, ଏସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥି। କଣ୍ହୋ କଣ୍ହାଭିଜାତିକୋ ହୁତ୍ୱା ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କୱିପାକଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଦିଟ୍ଠଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରାଧେତି, ଏସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥି। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ତଯୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଜାନିତବ୍ବା।

''ତେସୁ କତମେ ପୁଗ୍ଗଲା ସଂକିଲେସଭାଗିଯା''ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଯୋ ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

''ଏତ୍ତକମେୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଚତ୍ତାରିମାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧୧। ନାନାୱିଧଂ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଞ୍ଚ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କତମଂ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ମାନୁସତ୍ତଂ ମନୁସ୍ସଭାୱଂ ଲଦ୍ଧାନ କିଚ୍ଚଂ, ଅକିଚ୍ଚଞ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଭୱନ୍ତି, ଦ୍ୱେ କିଚ୍ଚାନିଯେୱ କତ୍ତବ୍ବାନି। ତେନାହ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯୋ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୧୧) ''କତ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ''କତମଂ କତ୍ତବ୍ବଂ କିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୁକିଚ୍ଚଂ ଚେୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁଞ୍ଞାନି ଚ କତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ସୁକିଚ୍ଚଂ ଏୱ, ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପହାନଂ ୱା କତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ସୁକିଚ୍ଚଂ ନାମାତି ଯୋଜନା।

''ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ କତମେନ କତମୋ ଦସ୍ସିତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ସୁକିଚ୍ଚଂଚେୱ ପୁଞ୍ଞାନୀତି ୱାସନା, ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପହାନଂ ୱାତି ନିବ୍ବେଧୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ।

''ଏତ୍ତକମେୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ପୁଞ୍ଞାନି କରିତ୍ୱାନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁଞ୍ଞାନି କରିତ୍ୱାନ କତପୁଞ୍ଞା ପୁଗ୍ଗଲା ସଗ୍ଗା ସଗ୍ଗତୋ ସଗ୍ଗଂଯେୱ ୱଜନ୍ତି। ସଂଯୋଜନପ୍ପହାନା ଅରିଯା ଜରାମରଣା ଜରାମରଣତୋ ୱିପ୍ପମୁଚ୍ଚନ୍ତି।

''ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ କତମେନ କତମୋ ଦସ୍ସିତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ପୁଞ୍ଞାନି କରିତ୍ୱାନ, ସଗ୍ଗା ସଗ୍ଗଂ ୱଜନ୍ତି କତପୁଞ୍ଞା'ତି ୱାସନା, 'ସଂଯୋଜନପ୍ପହାନା, ଜରାମରଣା ୱିପ୍ପମୁଚ୍ଚନ୍ତୀ'ତି ନିବ୍ବେଧୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

''ଏତ୍ତକମେୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଦ୍ୱେମାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''କତମେନ କତମୋ ଦସ୍ସିତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଯୋ…ପେ… ଅଯଂ ନିବ୍ବେଧୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ନାନାୱିଧଂ ୱାସନାଭାଗିଯଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ , ''କତମଂ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସଭାଗିଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସୋଳସସୁ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ତଣ୍ହାପକ୍ଖେନେୱ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ବହୁୱିସଯତ୍ତା ନିଯମେତ୍ୱାନ ନିଦ୍ଧାରେସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''କେନ ପକାରେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତୀହି ତଣ୍ହାହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭୱତଣ୍ହାଯାତି ରୂପଭୱତଣ୍ହାଯ। ୱିଭୱତଣ୍ହାଯାତି ଅରୂପଭୱତଣ୍ହାଯ। ଯେନ ଯେନ ୱା ପନ ୱତ୍ଥୁନା ତଣ୍ହାପଭେଦୌଚ୍ଛେଦାଦିୱତ୍ଥୁନା ଅଜ୍ଝୋସିତା ଭୱତଣ୍ହାଦିୱସେନ ଅଜ୍ଝୋସିତା, ତେନ ତେନ ପକାରେନ ତଣ୍ହାଦିନା ୱା ତଣ୍ହାପଭେଦୌଚ୍ଛେଦାଦିୱତ୍ଥୁନା ୱା ତଣ୍ହାସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ତଣ୍ହାସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ତଣ୍ହାପକ୍ଖେନେୱ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଲକ୍ଖିତଂ, ''ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ କେନ ପକ୍ଖେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସଭାଗିଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେନ ଯେନ ୱା ପନ ୱତ୍ଥୁନାତି

ଦିଟ୍ଠିପ୍ପଭେଦଅମରାୱିକ୍ଖେପାଦିୱଜ୍ଜନା।

ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିପକ୍ଖେନେୱ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଆଚରିଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଲକ୍ଖିତଂ, ''ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ ସୁତ୍ତଂ କେନ ପକାରେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସଭାଗିଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥେୱ ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାୱୋଦାନଭାଗିଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ''ଦିଟ୍ଠିୱୋଦାନଭାଗିଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ''ଦୁଚ୍ଚରିତୱୋଦାନଭାଗିଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧୨। ଯସ୍ମିଂ ସାସନପଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ତଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ସୋଳସହି ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀହି ସୁତ୍ତେହି ଏକଦେସନିଦ୍ଧାରଣୱସେନ ୱିଭଜିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କିଂ ପନ ତଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ତେହି ସୋଳସହି ଏୱ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀହି ୱିଭଜିତବ୍ବଂ, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞେହି ସୁତ୍ତେହିପି ୱିଭଜିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଅଞ୍ଞେହି ଅଟ୍ଠୱୀସସୁତ୍ତେହିପି ୱିଭଜିତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମେ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା? ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତର''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ । ''ଯଦି ଅଞ୍ଞେହିପି ଅଟ୍ଠୱୀସସୁତ୍ତେହି ୱିଭଜିତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ସତି 'ଲୋକିଯ'ନ୍ତିଆଦିୱଚନମେୱ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, କସ୍ମା 'ତତ୍ଥ କତମେ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା'ତି ୱୁତ୍ତା''ତି ଚେ? ତସ୍ସ ସାସନପଟ୍ଠାନୱିଭାଗୋ ଅଟ୍ଠାରସହି ମୂଲପଦେହି ସଙ୍ଗହିତୋ, ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦାପି ୱିଭଜିତେ ସାସନପଟ୍ଠାନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ତସ୍ମା ମୂଲପଦା ୱିଭତ୍ତାଯେୱ। ତାନି ମୂଲପଦାନି ୱିଭଜିତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମେ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୧୨) ପନ –

''ଏୱଂ ସୋଳସୱିଧେନ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ନାନାସୁତ୍ତେହି ଉଦାହରଣୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେନ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଯସ୍ମା ଅଯମ୍ପି ପଟ୍ଠାନୱିଭାଗୋ ମୂଲପଦେହି ସଙ୍ଗହିତୋ, ନ ଇମସ୍ସାପି ତେହି ଅସଙ୍ଗହିତୋ ପଦେସୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ମୂଲପଦଂ, ୱିଭଜିତବ୍ବତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ତତ୍ଥ କତମେ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା'ତି ପୁଚ୍ଛାଯ ୱସେନ ମୂଲପଦାନି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା 'ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତର'ନ୍ତିଆଦିନା ନୱ ତିକା, ଥୱୋ ଚାତି ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠ''ନ୍ତି –

ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସୋଳସହାରପଞ୍ଚନଯଅଟ୍ଠାରସମୂଲପଦେସୁ କତମାନି ପଦାନି ମୂଲପଦାନି ହୋନ୍ତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଲୋକେ ନିଯୁତ୍ତୋ ସଭାୱଧମ୍ମୋତି ଲୋକିଯୋ, ଲୋକେ ୱା ୱିଦୂହି ୱିଦିତୋ ସଭାୱୋତିପି ଲୋକିଯୋ, ଲୋକିଯୋ ସଭାୱଧମ୍ମୋ ଅସ୍ସ ୱିସେସସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ତଂ ୱିସେସସୁତ୍ତଂ ଲୋକିଯଂ ନାମ। ଏସ ନଯୋ ''ଲୋକୁତ୍ତର''ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଜାନାତୀତି ଞାଣଂ, ଞାଣଂ ଅସ୍ସ ୱିସେସସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଞାଣଂ। ଞାତବ୍ବାତି ଞେଯ୍ୟା, ଞେଯ୍ୟା ଅସ୍ସ ୱିସେସସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଞେଯ୍ୟଂ। ଏସେୱ ନଯୋ – ''ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚା''ତି ଏତ୍ଥାପି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନିବ୍ବାନଂ ପଠମଂ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସନଂ, ପଠମମଗ୍ଗଞାଣଂ, ଦସ୍ସନଂ ଅସ୍ସ ୱିସେସସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସନଂ। ଭାୱନା ଅସ୍ସ ୱିସେସସୁତ୍ତସ୍ସ ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥୀତି ଭାୱନା। ''ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଭାୱନା ଚା''ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସ ନଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱଚନନ୍ତି ସକଂ, ସକଂ ୱଚନଂ ସକୱଚନଂ, ଭଗୱତୋ ୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରସ୍ସ ୱଚନଂ ପରୱଚନଂ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯୋ ଅସ୍ସ ୱିସେସସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଂ। ନତ୍ଥି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯୋ ଅସ୍ସ ୱିସେସସୁତ୍ତସ୍ସାତି ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଂ। କମ୍ମଂ ଅସ୍ସ ୱିସେସସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କମ୍ମଂ। ୱିପାକୋ ଅସ୍ସ ପାଠସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱିପାକୋ। ସେସେସୁପି ଅସ୍ସତ୍ଥିଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ଲୋକିଯାଦିଅତ୍ଥୋ ମୁଖ୍ୟତ୍ଥୋ, ତଂୱାଚକସୁତ୍ତମ୍ପି ଠାନୂପଚାରେନ ୱୁତ୍ତଂ। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଗୁଣେ ଅଭିତ୍ଥୱତି ଏତେନ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସେନାତି ଥୱୋ, ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସୋ।

''ତେସୁ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେସୁ ଲୋକିଯାଦୀସୁ ସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେସୁ କତମଂ ସୁତ୍ତଂ ଲୋକିଯଂ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ଲୋକିଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେସୁ ଲୋକିଯାଦୀସୁ ସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେସୁ କତମଂ ସୁତ୍ତଂ ଲୋକିଯଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି।

ଭିକ୍ଖୱେ, ଧେନୁଯା ଥନେହି ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ସଜ୍ଜୁଖୀରଂ ନିକ୍ଖନ୍ତକ୍ଖଣେ ନ ମୁଚ୍ଚତି ନ ପରିଣମତି ଖୀରଭାୱଂ ପଜହିତ୍ୱା ଦଧିଭାୱଂ ନ ପାପୁଣାତି, ତକ୍କାଦିଅମ୍ବିଲସମାଯୋଗତୋ ପଚ୍ଛା ଖୀରଭାୱଂ ପଜହତି ଦଧିଭାୱଂ ପାପୁଣାତି ଇୱ, ଏୱଂ ଯେନ ବାଲେନ ପାପଂ ଯଂ କମ୍ମଂ କତଂ, ତଂ କମ୍ମଂ କରଣକ୍ଖଣେ ତସ୍ସ ବାଲସ୍ସ ଅପାଯଦୁକ୍ଖାଦିନିବ୍ବତ୍ତାପନୱସେନ ନ ୱିପଚ୍ଚତି। ଦୁତିଯେ ପନ ୱା ତତିଯାଦିମ୍ହି ୱା ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପଚ୍ଚତି। ଭସ୍ମଚ୍ଛନ୍ନୋ ଛାରିକାଯ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ପାୱକୋ ଅଗ୍ଗି ଅକ୍କନ୍ତଂ ଜନଂ ଅକ୍କମନକ୍ଖଣେ ନ ଡହତି। ଛାରିକଂ ପନ ତାପେତ୍ୱା କାଲନ୍ତରେ ଡହତି ଇୱ, ଏୱଂ ଯେନ ବାଲେନ ପାପଂ ଯଂ କମ୍ମଂ କତଂ, ତଂ କମ୍ମଂ କରଣକ୍ଖଣେ ତଂ ବାଲଂ ଅପାଯଦୁକ୍ଖାଦିନିବ୍ବତ୍ତାପନୱସେନ ଡହାପେନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ନ ଅନ୍ୱେତି। ଦୁତିଯେ ୱା ତତିଯାଦିମ୍ହି ୱା ଅତ୍ତଭାୱେ ଅପାଯଦୁକ୍ଖାଦିନିବ୍ବତ୍ତାପନୱସେନ ଡହାପେନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଡହନ୍ତଂ ତଂ ବାଲଂ ତଂ ଅନ୍ୱେତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ନ ହି… ପେ… ପାୱକୋ''ତି ସୁତ୍ତଂ ଲୋକିଯେ ଅତ୍ଥେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଲୋକିଯଂ ନାମ।

''ଏତ୍ତକମେୱ ଲୋକିଯ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଚତ୍ତାରିମାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥୋ ପାକଟୋ। ଇଦଂ ''ଚତ୍ତାରିମାନି…ପେ… କାଠଅପକ୍ଖେୱ ଚନ୍ଦିମା''ତି

ସୁତ୍ତଂ ଲୋକିଯେ ଅତ୍ଥେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଲୋକିଯଂ ନାମ।

''ଏୱଂ ଦୁୱିଧଂଯେୱ ଲୋକିଯ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଅଟ୍ଠିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକଧମ୍ମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥୋ ପାକଟୋ। ଇଦଂ ''ଅଟ୍ଠିମେ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ଲୋକିଯେସୁ ଅଟ୍ଠୱିଧେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଲୋକିଯଂ ନାମ।

ନାନାୱିଧଂ ଲୋକିଯଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କତମଂ ସୁତ୍ତଂ ଲୋକୁତ୍ତର''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ଲୋକୁତ୍ତର''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ । ଇତୋ ପରେସୁପି ଏସ ନଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେସୁ ଲୋକିଯାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ।

ଛେକେନ ସାରଥିନା ସୁଦନ୍ତା ଅସ୍ସା ସମଥଙ୍ଗତା ଯଥା, ଏୱଂ ପହୀନମାନସ୍ସ ପହୀନନୱୱିଧମାନସ୍ସ ଯସ୍ସ ଅନାସୱସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଛଳିଧାନି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି ସମଥଙ୍ଗତାନି। ତାଦିନୋ ତାଦିଲକ୍ଖଣେନ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଅନାସୱସ୍ସ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦେୱାପି ମନୁସ୍ସାପି ପିହଯନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ଯସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରେ ଅତ୍ଥେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ନାମ।

''ଏତ୍ତକମେୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ପଞ୍ଚିମାନି ଭିକ୍ଖୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ''ପଞ୍ଚିମାନୀ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ଲୋକୁତ୍ତରେ ଅତ୍ଥେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ନାମ। (୧)

''ଲଦ୍ଧାନ ମାନୁସତ୍ତଂ ଦ୍ୱେ, କିଚ୍ଚଂ ଅକିଚ୍ଚମେୱ ଚା''ତିଆଦିକା ଦ୍ୱେ ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ଇହ ଗାଥାସୁ ''ସୁକିଚ୍ଚଂ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞାନୀ''ତି ଯଂ ଗାଥାପଦଞ୍ଚ ''ପୁଞ୍ଞାନି କରିତ୍ୱାନ, ସଗ୍ଗା ସଗ୍ଗଂ ୱଜନ୍ତି କତପୁଞ୍ଞା''ତି ଯଂ ଗାଥାପଦଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ଗାଥାପଦଂ ଲୋକିଯେ ଅତ୍ଥେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଲୋକିଯଂ ନାମ।

ଇହ ଗାଥାସୁ ''ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପହାନଂ ୱା''ତି ଯଂ ଗାଥାପଦଞ୍ଚ ''ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପହାନା, ଜରାମରଣା ୱିପ୍ପମୁଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି ଯଂ ଗାଥାପଦଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ଗାଥାପଦଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ନାମ। ଇଦଂ ''ଲଦ୍ଧାନା''ତିଆଦିକଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଲୋକିଯଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ।

ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଞ୍ଞାଣେ ଆହାରେ ଆହାରପଟିବଦ୍ଧେ ଛନ୍ଦରାଗେ ସତି ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି ହୋତି। ''ୱିଞ୍ଞାଣେ...ପେ... ହୋତୀ''ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଲୋକିଯଂ ନାମ। ''ୱିଞ୍ଞାଣେ...ପେ... ନିରୋଧୋ''ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ନାମ। ଇଦଂ ''ୱିଞ୍ଞାଣେ ଚେ ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ଲୋକିଯେ ଅତ୍ଥେ ଚ ଲୋକୁତ୍ତରେ ଅତ୍ଥେ ଚ ଏକଦେସୱସେନ ୱାଚକଞ୍ଞାପକୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଲୋକିଯଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ। (୨)

୧୧୩। ସତ୍ତଲୋକେ ସବ୍ବା ଦିସା ଅନୁପରିଗମ୍ମ କ୍ୱଚି ଦିସାଯଂ ଚେତସା ଅତ୍ତନା ଅତ୍ତତୋ ପିଯତରଂ ଅଞ୍ଞଂ ନେୱ ଅଜ୍ଝଗା, ଅତ୍ତାୱ ପିଯତରୋ ଯଥା , ଏୱଂ ପରେସଂ ସତ୍ତାନଂ ପୁଥୁ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅତ୍ତାୱ ପିଯୋ ପିଯତରୋ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋୱ ପିଯତରତ୍ତା ଅତ୍ତକାମୋ ଅତ୍ତନୋ ହିତକାମୋ ପଣ୍ଡିତୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ଅତ୍ତାନଂ ଉପମଂ କତ୍ୱା ପରଂ ନ ହିଂସେ ନ ହିଂସେଯ୍ୟାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ସବ୍ବା ଦିସା''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ସତ୍ତେସୁ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ନାମ।

ଯେ କେଚି ଖୀଣାସୱା ପୁଗ୍ଗଲା ଭୂତାୱ ନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ସବ୍ବେ ତେ ଖୀଣାସୱା ପୁଗ୍ଗଲା ଦେହଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପହାଯ ନିବ୍ବାନଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି। ଯେ ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନାଦଯୋ ସତ୍ତା ପୁନବ୍ଭୱେସୁ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ସବ୍ବେ ତେ ପୁଥୁଜ୍ଜନାଦଯୋ ସତ୍ତା ଦେହଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପହାଯ ପରଲୋକଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ତଂ ସବ୍ବଜାନିଂ ସବ୍ବସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ହାନିଂ ମରଣଂ, ୱିନାସଂ ୱା କୁସଲୋ ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିଜାନାତି, ସୋ କୁସଲୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତଂ ସବ୍ବଜାନିଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଆତାପିଯୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରେଯ୍ୟାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ଯେ କେଚୀ''ତିଆଦିକଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ।

ସତ୍ତହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ଯାୱଜୀୱଂ କୁସଲେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ନ ୱିଜହିତବ୍ବଂ। କତମେହି ସତ୍ତହି?
ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲସମ୍ପତ୍ତିପରିସୁଦ୍ଧଦିଟ୍ଠିସମ୍ପତ୍ତୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପିଯୋ ଚ ପିଯାଯିତବ୍ବୋ ଚ ହୋତି, ପାସାଣଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଗରୁ ଚ ହୋତି, ସମ୍ଭାୱେତବ୍ବତାଯ ଭାୱନୀଯୋ ଚ ହୋତି, ''କାଲେନ ୱଦାମି, ନୋ ଅକାଲେନା''ତିଆଦିକେ ପଞ୍ଚଧମ୍ମେ ଅତ୍ତନି ଉପଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ୱା ସିସ୍ସାନଂ ୱା ୱିନିଚ୍ଛଯୌଲ୍ଲୁମ୍ପନଓୱାଦଦାନଭାୱେ ଠତ୍ୱା ୱତ୍ତା ଚ ହୋତି, ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହି ୱା ସିସ୍ସାଦୀହି ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ସୁୱଚୋ ହୁତ୍ୱା ତେସଂ ୱଚନକ୍ଖମୋ ଚ ହୋତି, ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିଗମ୍ଭୀରଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଗମ୍ଭୀରଂ ୱା କଥଂ କତ୍ତା ଚ ହୋତି, ଧମ୍ମୱିନଯାଦିୱସେନେୱ ଦୀପନତୋ ଅଟ୍ଠାନେ ଚ ନ ନିଯୋଜକୋ ହୋତି। ଇମେହି ସତ୍ତହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ଯାୱଜୀୱଂ ନ ୱିଜହିତବ୍ବଂ। ଇଦଂ ''ସତ୍ତହୀ''ତିଆଦିୱଚନଂ ଭଗୱା ଅୱୋଚ। ଇଦଂ ''ସତ୍ତହୀ''ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ ସୁଗତୋ ୱତ୍ୱା ଅଥାପରଂ ଏତଂ ଗାଥାୱଚନଂ ସତ୍ଥା ଅୱୋଚ। କିଂ ଅୱୋଚ?

‘‘ପିଯୋ ଗରୁ ଭାୱନୀଯୋ, ୱତ୍ତା ଚ ୱଚନକ୍ଖମୋ;

ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚ କଥଂ କତ୍ତା, ନ ଚଟ୍ଠାନେ ନିଯୋଜକୋ;

ତଂ ମିତ୍ତଂ ମିତ୍ତକାମେନ, ଯାୱଜୀୱମ୍ପି ସେୱିଯ’’ନ୍ତି। –

ଏତଂ ଗାଥାୱଚନଂ ସଦ୍ଧା ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା। ‘‘ନ ଚ ଅଟ୍ଠାନଯୋଜକୋ’’ତି ପାଠୋ ଅତ୍ଥି। ଇଦଂ ‘‘ସତ୍ତହୀ’’ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ।

ଲୋକେ ଯଂ କାମସୁଖଞ୍ଚ ଯଂ ଇଦଂ ଦିବ୍ବିଯଂ ସୁଖଞ୍ଚ ଅତ୍ଥି, ଏତେ କାମସୁଖଦିବ୍ବିଯସୁଖା ତଣ୍ହାକ୍ଖଯସୁଖସ୍ସ ସୋଳସିଂ କଲଂ ନ ଅଗ୍ଘନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ‘‘ଯଞ୍ଚା’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ।

ଯତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଦେସିତଂ ଅସୋକଂ ୱିରଜଂ ଖେମଂ ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ସୁସୁଖଂ ୱତାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ‘‘ସୁସୁଖ’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ। (୩)

ତୀସୁ ଭୱେସୁ ସତ୍ତାନଂ ଜନନତୋ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଂ ମାତରଞ୍ଚ, ପିତରଂ ନିସ୍ସାଯ ମାନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ମାନସଙ୍ଖାତଂ ପିତରଞ୍ଚ, ରଟ୍ଠେ ଲୋକୋ ରଟ୍ଠିସ୍ସରଂ ରାଜାନଂ ଭଜତି ୱିଯ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠୀନଂ ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗତେହି ଭଜନୀଯତ୍ତା ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେ ଖତ୍ତିଯେ ଦ୍ୱେ ରାଜାନୋ ଚ, ଆଯସାଧକୋ ପୁରିସୋ ରଟ୍ଠେ ଅନ୍ୱେଂ ଅନୁଚରତି ଇୱ ନନ୍ଦିରାଗସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସାଯତନେ ଅନୁଚରଣତୋ ନନ୍ଦିରାଗସଙ୍ଖାତେନ ଅନୁଚରଣେନ ସହ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠାନଂ ଦ୍ୱାଦସାଯତନସଙ୍ଖାତଂ ରଟ୍ଠଞ୍ଚ ଖୀଣାସୱୋ ଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହନତି, ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହନ୍ତ୍ୱା ଅନୀଘୋ ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖୋ ହୁତ୍ୱା ଯାତୀତି ଯୋଜନା। ଇହ ‘‘ମାତର’’ନ୍ତିଆଦିଗାଥାଯଂ ‘‘ମାତରଂ…ପେ… ହନ୍ତ୍ୱା’’ତି ଇଦଂ ଗାଥାୱଚନଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ଅନୀଘୋ ଯାତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି ଇଦଂ ଗାଥାୱଚନଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ। ଇଦଂ ‘‘ମାତର’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ।

‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ ଭିକ୍ଖୱେ ଇଦ୍ଧିପାଦା’’ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସୱଚନଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ। ସୋ ଚତୂହି ଇଦ୍ଧିପାଦେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାଯେପି କରଜକାଯେପି ଚିତ୍ତଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ସମୋଦହତି ପକ୍ଖିପତି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦିସ୍ସମାନକାଯେନ ଗନ୍ତୁକାମୋ କରଜକାଯଗତିକଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଅଧିଟ୍ଠହତି। ଚିତ୍ତେପି ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତେପି କାଯଂ କରଜକାଯଂ ସମୋଦହତି ପକ୍ଖିପତି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୀଘଂ ଅଦ୍ଧଞ୍ଜଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଗତିକଂ କରଜକାଯଂ ଅଧିଟ୍ଠହତି। କାଯେ କରଜକାଯେ ସୁଖସଞ୍ଞଞ୍ଚ ସୁଖୱିହାରସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲହୁଗମନସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଅଦ୍ଧଞ୍ଜଂ ଗମନେନ୍ପଂ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେନେୱ ଚ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ଇଦଂ ‘‘ସୋ’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସୱଚନଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ। ଇଦଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ। (୪)

୧୧୪। ଯଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଲୋକଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତଂ, ଯେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଭଗୱା ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପରିହାନଂ ନତ୍ଥି, ତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ସବ୍ବକାଲେ ଜାନିତୁଂ ଆୱଜ୍ଜନକାଲେ ପୱତ୍ତତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ‘‘ଯଂ ତ’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ଞାଣେ ଅନ୍ୱେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନପି ପୱତ୍ତନତୋ ଞାଣଂ ନାମ।

ଯାଯ ନିବ୍ବାନଗାମିନିଯା ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଜାତିମରଣସଙ୍ଖଯଂ ପଜାନାତି, ସା ନିବ୍ବାନଗାମିନୀ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ସବ୍ବାହି ଲୋକିଯାହି ପଞ୍ଞାହି ସେଟ୍ଠା ପସତ୍ଥାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ‘‘ପଞ୍ଞା ହୀ’’ତିଆଦିକଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଞାଣଂ ନାମ।

‘‘ଧୋତକ, ୱୋ ତୁମ୍ହାକଂ ସନ୍ତିଂ ଅହଂ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମୀ’’ତି ଭଗୱା ଅୱୋଚ। ‘‘ଦିଟ୍ଠେ ଧମ୍ମେ ଦୁକ୍ଖାଦିଧମ୍ମେ ୱା ଅତ୍ତଭାୱେ ୱା ସତୋ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିସତିସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଚରଂ ଚରନ୍ତୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଅନୀତିହଂ ଯଂ ସନ୍ତିଂ ଯଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ୱିଦିତ୍ୱା ଲୋକେ ସଂସାରଲୋକେ ୱିସତ୍ତିକଂ ୱିସପ୍ପକଂ ତଣ୍ହଂ ତରେ ତରେଯ୍ଯା’’ତି ଭଗୱା ଅୱୋଚ।

ଧୋତକୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱଦତି ‘‘ମହେସି ମହନ୍ତେ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀ ଏସନସୀଲ, ଗୋତମ, ସତୋ ‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’ତିଆଦିସରଣସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଚରଂ ଚରନ୍ତୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଉତ୍ତମଂ ଯଂ ସନ୍ତିଂ ଯଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ୱିଦିତ୍ୱା ଲୋକେ ସଂସାରଲୋକେ ୱିସତ୍ତିକଂ ତଣ୍ହଂ ତରେ ତରେଯ୍ଯାତି ତଞ୍ଚ ୱଚନଂ ତଞ୍ଚ ସନ୍ତିଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅହଂ ଅଭିନନ୍ଦାମି ଅଭିପତ୍ଥଯାମି, ମହେସି ତ୍ୱଂ, ଯଞ୍ଚ ସମ୍ପଜାନାସୀ’’ତି ଧୋତକୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱଦତି।

‘‘ଧୋତକା’’ତି ଆଲପିତ୍ୱା ଭଗୱା ଧୋତକଂ ଅୱୋଚ। ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ଅନାଗତଂ ଉପରି ଅଧୋ ଅତୀତଂ ହେଟ୍ଠା ଚ ତିରିଯଞ୍ଚାପି ମଜ୍ଝେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପରିତୋ ଚ ଲୋକେ ସଂସାରଲୋକେ ଏତଂ ତଣ୍ହଂ ଭୱାଭୱାଯ ଖୁଦ୍ଦକଭୱମହନ୍ତଭୱତ୍ଥାଯ ସଙ୍ଗୋ ଲଗ୍ଗୋତି ୱିଦିତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତୋ ତ୍ୱଂ ତଣ୍ହଂ ମାକାସି ମା ଅକାସୀ’’ତି ଭଗୱା ଧୋତକଂ ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ‘‘କିତ୍ତଯିସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦିକଂ ଞେଯ୍ୟେ ୱିସଯେ ଅତ୍ଥେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଞେଯ୍ୟଂ ନାମ।

‘‘ଏତ୍ତକମେୱା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଅରିଯଭାୱକରାନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନନୁବୋଧା ଅବୁଜ୍ଝନେନ ଅପ୍ପଟିୱେଧା ଅପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ ଏୱଂ ଇମିନା କାରଣେନ ମମଞ୍ଚେୱ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚ ଦୀଘମଦ୍ଧାନଂ ଇଦଂ ସନ୍ଧାୱିତଂ ସନ୍ଧାୱନଂ, ଇଦଂ ସଂସରିତଂ ସଂସରଣଂ ଅହୋସୀତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜ୍ଜ ତଯିଦଂ ତଂ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ମଯା ଅନୁବୁଦ୍ଧଂ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ...ପେ... ତଯିଦଂ ତଂ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ମଯା ଅନୁବୁଦ୍ଧଂ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ, ମମ ଭୱତଣ୍ହା ଉଚ୍ଛିନ୍ନା, ଭୱନେତ୍ତି ତଣ୍ହା ଖୀଣା, ଇଦାନି ମମ ପୁନବ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥି, ଇତି ଇଦଂ ‘‘ଚତୁନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ଭଗୱା ଅୱୋଚ, ସୁଗତୋ ଇଦଂ ‘‘ଚତୁନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ୱତ୍ୱା ଅଥାପରଂ ଏତଂ ‘‘ଚତୁନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିଗାଥାୱଚନଂ ସତ୍ଥା ଅୱୋଚାତି ଯୋଜେତ୍ୱା ଗାଥାଯଞ୍ଚ ତଥେୱ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଇଦଂ ‘‘ଚତୁନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଞେଯ୍ୟଂ ନାମ। (୫)

‘‘ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚଂ...ପେ... ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଞେଯ୍ୟେ ରୂପାଦିଧମ୍ମେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଞେଯ୍ୟଂ ନାମ।

ଏୱଂ ‘‘ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପକାରେନ ଜାନଂ ଜାନନ୍ତୋ ଏୱଂ ‘‘ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପକାରେନ ପସ୍ସଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅରିଯସାୱକୋ ଅରିଯସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାୱକୋ ‘‘ଇଦଂ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ରୂପଂ ପସ୍ସତି, ‘‘ଅଯଂ ୱେଦନା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ୱେଦନଂ ପସ୍ସତି, ‘‘ଅଯଂ ସଞ୍ଞା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ସଞ୍ଞଂ ପସ୍ସତି, ‘‘ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ସଙ୍ଖାରେ ପସ୍ସତି, ‘‘ଇଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପସ୍ସତି। ଇତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ରୂପାଦିପସ୍ସନେ ଞାଣେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଞାଣଂ ନାମ।

ସୋ ‘‘ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପକାରେନ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଅରିଯସାୱକୋ ରୂପେନ ରୂପରାଗେନ ପରିମୁଚ୍ଚତି...ପେ... ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ହା ୱିଞ୍ଞାଣରାଗମ୍ହା ପରିମୁଚ୍ଚତୀତି ଦୁକ୍ଖସ୍ମା ପରିମୁଚ୍ଚତୀତି ଅହଂ ୱଦାମୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ‘‘ସୋ ପରିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ଞାଣେ ଚ ଞେଯ୍ୟେ ଚ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ ହୋତି।

ସବ୍ବେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପଚ୍ଚଯେହି ସଙ୍ଖରିତତ୍ତା ସଙ୍ଖାରା ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତଭାୱତୋ, ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିକଭାୱତୋ, ତାୱକାଲିକଭାୱତୋ ଚ ଖଣପରିତ୍ତଭାୱତୋ ଅନିଚ୍ଚା ଭୱନ୍ତି। ଇଦଂ ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଞେଯ୍ୟଂ ନାମ। ଯଦା ୱିପସ୍ସନାକରଣକାଲେ ପଞ୍ଞାଯ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତି ଅନିଚ୍ଚତାଦିକଂ ପସ୍ସତି। ଇଦଂ ‘‘ଯଦା ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀ’’ତି ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସୱଚନଂ ଞାଣଂ ନାମ। ଅଥ ପସ୍ସନକ୍ଖଣେ ଦୁକ୍ଖେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିପସ୍ସକୋ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, ନିବ୍ବିନ୍ଦନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁକ୍ଖାଦିଜାନନାଦିୱସେନ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ଏସୋ ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥାଯ ମଗ୍ଗୋତି। ଇଦଂ ‘‘ଅଥା’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସୱଚନଂ ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ ହୋତି।

ସୋଣାତି ସୋଣଂ ଆଲପତି। ସମଣା ବାହିରକସମଣା ବ୍ରାହ୍ମଣା ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣା ଅନିଚ୍ଚେନ ରୂପେନ, ଦୁକ୍ଖେନ ରୂପେନ, ୱିପରିଣାମଧମ୍ମେନ ରୂପେନ ‘‘ଅହଂ ପରେହି ସେଯ୍ୟୋ ଉତ୍ତମୋ ଅସ୍ମୀ’’ତି ୱା ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, ‘‘ଅହଂ ପରେନ ସଦିସୋ ସମାନୋ ଅସ୍ମୀ’’ତି ୱା ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, ‘‘ଅହଂ ପରତୋ ହୀନୋ ଲାମକୋ ଅସ୍ମୀ’’ତି ୱା ସମନୁପସ୍ସନ୍ତି, ଯଥାଭୂତସ୍ସ ଅଦସ୍ସନା ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ କିଂ ନାମ କାରଣଂ ସିଯା, ଯଥାଭୂତଂ ଅଦସ୍ସନତୋ ତାୱ ସମନୁପସ୍ସନସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥି, ଯଥାଭୂତଂ ଅଦସ୍ସନମେୱ କାରଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଅନିଚ୍ଚାଯ ୱେଦନାଯା’’ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଇଦଂ ‘‘ଯେ ହି କେଚୀ’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସୱଚନଂ ଞେଯ୍ୟଂ ନାମ। ‘‘ଯେ ଚ ଖୋ କେଚୀ’’ତିଆଦିକୋ ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ପନ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଦଂ ‘‘ଯେ ଚ ଖୋ’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତପ୍ପଦେସୱଚନଂ ଞାଣଂ ନାମ। ଇଦଂ ‘‘ଯେ ହି କେଚୀ’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ଞାଣେ ଚ ଞେଯ୍ୟେ ଚ ଅତ୍ଥେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ ହୋତି। (୬)

ନାନାୱିଧଂ ଞାଣଞ୍ଚ ଞେଯ୍ୟଞ୍ଚ ସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କତମଂ ଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ ଦସ୍ସନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଲୋକିଯାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେସୁ ସାସନପଟ୍ଠାନେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ କତମଂ ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସନଂ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି।

୧୧୫। ଗମ୍ଭୀରପଞ୍ଞେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧେନ ସୁଦେସିତାନି ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରାଦୀହି ତେହି ତେହି ନଯେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଦେସିତାନି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଯେ ଭାୱିତଭାୱନା ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ପଞ୍ଞାଓଭାସେନ ୱିଭାୱଯନ୍ତି, ତେ ଭାୱିତଭାୱନା ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ଦେୱରଜ୍ଜଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜାଦିପମାଦଟ୍ଠାନଂ ଆଗମ୍ମ ଭୁସଂ

ପମତ୍ତା କିଞ୍ଚାପି ହୋନ୍ତି, ତଥାପି ତେ ଭାୱିତଭାୱନା ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ଅଟ୍ଠମଭୱାଦୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାନଂ ନାମରୂପାନଂ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅଟ୍ଠମକ୍ଖନ୍ଧୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଅଟ୍ଠମଂ ଭୱଂ ନ ଆଦିୟନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ଯେ ଅରିୟସଚ୍ଚାନୀ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସନେ ପଠମମଗ୍ଗଞାଣେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଦସ୍ସନଂ ନାମ।

ନଗରଦ୍ୱାରବାହଥିରକରଣତ୍ଥଂ ଉମ୍ମାରବ୍ଭନ୍ତରେ ପଥୱିୟଂ ଅଟ୍ଠହତ୍ଥଦସହତ୍ଥପ୍ପମାଣଂ ଆୱାଟଂ ଖଣିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଆୱାଟେ ଉସ୍ସାପିତତ୍ତା ପଥୱିସ୍ସିତୋ ପଥୱିନିସ୍ସିତୋ ଅନ୍ତୋପଥୱିନିସ୍ସିତୋ ଇନ୍ଦଖୀଲୋ ସାରଦାରୁମୟୋ ଥମ୍ଭୋ ଚତୁବ୍ଭି ଚତୂହି ଦିସାହି ଆଗତେହି ୱାତେହି ମହାୱାତେହି ଅସମ୍ପକମ୍ପିୟୋ ସମ୍ପକମ୍ପିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟୋ ସିୟା ଯଥା, ଯୋ ସପ୍ପୁରିସୋ ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ଅୱେଚ୍ଚ ପସ୍ସତି, ତଂ ସପ୍ପୁରିସଂ ସବ୍ବତିତ୍ଥିୟୱାଦୱାତେହି ଅସମ୍ପକମ୍ପିୟତ୍ତା ତଥୂପମଂ ଅହଂ ୱଦାମୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ଯଥିନ୍ଦଖୀଲୋ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଦସ୍ସନଂ ନାମ।

ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତୂହି ସୋତାପତ୍ତିୟଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅରିୟସାୱକୋ ଅରିୟସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାୱକୋ ଆଚିକ୍ଖିତୁଂ ଆକଙ୍ଖମାନୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନାୱ ସୟମେୱ ଅତ୍ତାନଂ ବ୍ୟାକରେୟ୍ୟ ''ଭୋ, ମମ ଅତ୍ତ ଅହଂ ଇଦାନି ଖୀଣନିରୟୋ ଅମ୍ହି, ଖୀଣତିରଚ୍ଛାନଯୋନି ଅମ୍ହି...ପେ...। ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ବ୍ୟାକରେୟ୍ୟ। ଚତୁରଙ୍ଗସରୂପଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କତମେହି ଚତୂହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ''ଚତୂହୀ''ତିଆଦିକଂ ଦସ୍ସନଂ ନାମ।

ନାନାୱିଧଂ ଦସ୍ସନଂ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ''କତମା ଭାୱନା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମା ଭାୱନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇଧ ସାସନେ ଯସ୍ସ ଅରିୟସାୱକସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାମଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତାପକାନଂ ଓରମ୍ଭାଗିୟସଂଯୋଜନାନଂ ପଜହନୱସେନ ଚ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତାପକାନଂ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂଯୋଜନାନଂ ପଜହନୱସେନ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ସୁଭାୱିତାନି ଅରିୟମଗ୍ଗଭାୱନାୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଭାୱିତାନି ଭୱନ୍ତି, ଭାୱିତୋ ଭାୱିତମଗ୍ଗୋ ସ ଦନ୍ତୋ ସୋ ଅରିୟସାୱକୋ ଇମଂ ଲୋକଞ୍ଚ ପରଂ ଲୋକଞ୍ଚ ନିବ୍ବିଜ୍ଝ ନିବ୍ବିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା କାଲଂ ମରଣକାଲେ , କାଲଂକିରିୟଂ ୱା କଙ୍ଖତି ପତ୍ଥେତୀତି ଯୋଜନା। ଅୟଂ ''ଯସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟାନୀ''ତିଆଦିକା ପାଠଇ ଭାୱନାୟ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଭାୱନା ନାମ।

ଧମ୍ମପଦାନି ଝାନୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସାନି। ଅନଭିଜ୍ଝା ଧମ୍ମପଦଂ ଅନଭିଜ୍ଝାସୀସେନ ଅଧିଗତଝାନୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗନିବ୍ବାନଧମ୍ମପଦଂ କୋଟ୍ଠାସଂ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଅୟଂ ''ଚତ୍ତାରିମାନୀ''ତିଆଦିକା ପାଠଇ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଭାୱନା ନାମ। (୭)

ଦେୱପୁତ୍ତ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଞ୍ଚ ଓରମ୍ଭାଗିୟସଂଯୋଜନାନି ହେଟ୍ଠା ମଗ୍ଗତ୍ତୟେନ ଛିନ୍ଦେ ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ, ପଜହନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂଯୋଜନାନି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଜହେ ପଜହେୟ୍ୟ, ଭାୱୟନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଞ୍ଚ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନି ଚ ଉତ୍ତରି ଭାୱୟେ ଭାୱେୟ୍ୟ। ପଞ୍ଚସଙ୍ଗାତିଗୋ ରାଗସଙ୍ଗଦୋସସଙ୍ଗମୋହସଙ୍ଗମାନସଙ୍ଗଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗାତିଗୋ ଭିକ୍ଖୁ ଓଘତିଣ୍ଣୋତି କାମୋଘଭୱୋଘଦିଟ୍ଠୋଘଅୱିଜ୍ଜୋଘତିଣ୍ଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତି କଥୀୟତୀତି ଯୋଜନା। ''ପଞ୍ଚ ଛିନ୍ଦେ ପଞ୍ଚ ଜହେ''ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଦସ୍ସନଂ ନାମ। ''ପଞ୍ଚ ଚୁତ୍ତରି...ପେ... ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଅୟଂ ପାଠଇ ଭାୱନା ନାମ। ଇଦଂ ''ପଞ୍ଚା''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଭାୱନା ଚ ହୋତି।

''ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦୀସୁ ଯୋଜନା ପାକଟା। (୮)

୧୧୬। ''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ...ପେ... ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନ''ନ୍ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱଚନଭାୱତୋ ସକୱଚନଂ ନାମ। ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୱ।

ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲସ୍ସ ବାଲଲକ୍ଖଣାନି ବାଲୋପଲକ୍ଖଣକାରଣାନି ବାଲନିମିତ୍ତାନି ''ଅୟଂ ବାଲୋ''ତି ଗହଣକାରଣାନି ବାଲାପଦାନାନି ବାଲସ୍ସ ଅପଦାନାନି ପୋରାଣାନି ୱିରୁଝହାନି କମ୍ମାନି ଯେହି ବାଲଲକ୍ଖଣାଦୀହି ବାଲଂ ''ବାଲୋ''ତି ପରେ ପଣ୍ଡିତା ସଞ୍ଜାନନ୍ତି, ଇମାନି ବାଲଲକ୍ଖଣାନି ମୟା ୱୁଚ୍ଚମାନାନି ତୀଣି। କତମାନି ତୀଣି? ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲୋ ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀ ଚ ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଂ ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଂ ଚିନ୍ତୀ ଚ ହୋତି, ଦୁବ୍ଭାସିତଭାସୀ ଦୁବ୍ଭାସିତଂ ମୁସାୱାଦାଦିଂ ଭାସୀ ଚ ହୋତି। ଦୁକ୍କଟକମ୍ମକାରୀ ଚ ଦୁକ୍କଟଂ ପାଣାତିପାତାଦିକମ୍ମଂ କାରୀ ଚ ହୋତି। ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲସ୍ସ...ପେ... ବାଲାପଦାନାନି ଇମିନା ମୟା ୱୁତ୍ତାନି ତୀଣି ଖୋ ଭୱନ୍ତି। ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ପନ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଦଂ ''ତୀଣିମାନି ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱଚନଭାୱତୋ ସକୱଚନଂ ନାମ।

ପଥୱୀସମୋ ୱିତ୍ଥତୋ ସମ୍ବୋଧୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ପାତଂ ୱୁଟ୍ଠଂ ଉଦକଂ ଆଭୁସୋ ଲାଭି ଗଣ୍ହାତୀତି ପାତାଲୋ, ପାତାଲେନ ସମୋ ପାତାଲସମୋ

ନିନ୍ନୋ ନ ୱିଜ୍ଜତି। ମେରୁସମୋ ଉନ୍ନତୋ ନତ୍ଥି, ଚକ୍କୱତ୍ତିସଦିସୋ ପୋରିସୋ ନତ୍ଥୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ପଥୱୀସମୋ''ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ ପରସ୍ସ ଦେୱସ୍ସ ୱଚନଭାୱତୋ ପରୱଚନଂ ହୋତି।

''ଦେୱାନଂ ଇନ୍ଦ, ତୱ ସୁଭାସିତେନ ଜୟୋ ହୋତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ''ୱେପଚିତ୍ତି, ତୱ ସୁଭାସିତେନ ଜୟୋ ହୋତୂ''ତି ୱତ୍ୱା ''ୱେପଚିତ୍ତି, ତ୍ୱଂ ଗାଥଂ ଭଣ ଭଣାହୀ''ତି ଅୱୋଚ। ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଥ ଖୋ ଅସୁରିନ୍ଦୋ ୱେପଚିତ୍ତି ଇମଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି ''ତେ ପଟିସେଧକୋ ନୋ ଚେ ଅସ୍ସ ନୋ ଚେ ଭୱେୟ୍ୟ , ଏୱଂ ସତି ବାଲା ଭିୟ୍ୟୋ ପକୁଜ୍ଝେୟ୍ୟୁଂ, ତସ୍ମା ଧୀରୋ ପଣ୍ଡିତୋ ଭୁସେନ ଦଣ୍ଡେନ ବାଲଂ ନିସେଧୟେ''ତି।

ଗାଥାୟ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସୁରିନ୍ଦେନ ୱେପଚିତ୍ତିନା ଭାସିତାୟ ଅସୁରା ଅନୁମୋଦିଂସୁ, ଦେୱା ତୁଣ୍ହୀ ଅହେସୁଂ। ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଥ ଖୋ ଅସୁରିନ୍ଦୋ ୱେପଚିତ୍ତି ଦେୱାନଂ ଇନ୍ଦଂ ସକ୍କଂ ଏତଂ ୱଚନଂ ଅୱୋଚ ''ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ତ୍ୱଂ ଗାଥଂ ଭଣ ଭଣାହୀ''ତି ଏତଂ ୱଚନଂ ଅୱୋଚ। ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଥ ଖୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ସକ୍କୋ ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି ''ବାଲସ୍ସ ପଟିସେଧନଂ ପରଂ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଂ ସଙ୍କୁପିତଂ ଞତ୍ୱା ସତୋ ସତିମା ଯୋ ପଣ୍ଡିତୋ କୋଧତୋ ଉପସମ୍ମତି, ତସ୍ସ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ଏତଦେୱ ଉପସମଂ ୱରନ୍ତି ଅହଂ ମଞ୍ଞେ''ତି।

ଗାଥାୟ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେୱାନମିନ୍ଦେନ ସକ୍କେନ ଭାସିତାୟ ଦେୱା ଅନୁମୋଦିଂସୁ, ଅସୁରା ତୁଣ୍ହୀ ଅହେସୁଂ। ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଥ ଖୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ସକ୍କୋ ଅସୁରିନ୍ଦଂ ୱେପଚିତ୍ତିଂ ଏତଂ ୱଚନଂ ଅୱୋଚ ''ୱେପଚିତ୍ତି, ତ୍ୱଂ ଗାଥଂ ଭଣାହୀ''ତି ଏତଂ ୱଚନଂ ଅୱୋଚ। ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଥ ଖୋ ଅସୁରିନ୍ଦୋ ୱେପଚିତ୍ତି ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି ''ୱାସୱ ଯଦା ତିତିକ୍ଖତି, ତଦା ନଂ ତିତିକ୍ଖନ୍ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ବାଲୋ ''ଅୟଂ ମେ ଭୟା ତିତିକ୍ଖତୀ''ତି ମଞ୍ଞତି, ତିତିକ୍ଖାୟ ଏତଦେୱ ୱଜ୍ଜଂ ଅହଂ ପସ୍ସାମି। ୱାସୱ ଗୋଗଣୋ ପଲାୟିନଂ ଗୱଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତି ଇୱ, ଏୱଂ ଦୁମ୍ମେଧୋ ଖମନ୍ତଂ ଭିୟ୍ୟୋ ଅଜ୍ଝାରୁହତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତି।

ଗାଥାୟ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସୁରିନ୍ଦେନ ୱେପଚିତ୍ତିନା ଭାସିତାୟ ଅସୁରା ଅନୁମୋଦିଂସୁ, ଦେୱା ତୁଣ୍ହୀ ଅହେସୁଂ। ଜାୟମାନେ ଚ ଗୋଯୁଦ୍ଧେ ପଠମଂ ଦ୍ୱେଯେୱ ଗୋଣା ଯୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଗୋଗଣୋ ପନ ଯାୱ ଏକୋ ଗୋଣୋ ନ ପଲାୟତି, ତାୱ ଓଲୋକେନ୍ତୋୱ ତିଟ୍ଠତି। ଯଦା ଚ ଏକୋ ଗୋଣୋ ପଲାୟତି , ତଦା ସବ୍ବୋ ଗୋଣୋ ତଂ ପଲାୟିନଂ ଗୱଂ ଭିୟ୍ୟୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତୀତି ଗୋଯୁଦ୍ଧସଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''ଅଥ ଖୋ''ତିଆଦୀନଂ ଯୋଜନତ୍ଥୋ ପାକଟୋ।

ୱେପଚିତ୍ତି, ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତିତିକ୍ଖତି, ତଂ ଖମନ୍ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ''ଅୟଂ ମେ ଭୟା ତିତିକ୍ଖତୀ''ତି କାମଂ ମଞ୍ଞତୁ ୱା, ମା ମଞ୍ଞତୁ ୱା, ତଂ ମଞ୍ଞନଂ ନିପ୍ଫଲମେୱ। ଅତ୍ଥା ସଦତ୍ଥପରମା ଭୱନ୍ତି। ଖନ୍ତ୍ୟା ଖନ୍ତିତୋ ଭିୟ୍ୟୋ ସଦତ୍ଥୋ ନାମ ନ ୱିଜ୍ଜତି।

ଯୋ ବଲୱା ସନ୍ତୋ ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ହୱେ ତିତିକ୍ଖତୀତି ତସ୍ସ ବଲୱନ୍ତସ୍ସ ତଂ ତିତିକ୍ଖନଂ ପରମଂ ଖନ୍ତିନ୍ତି ସପ୍ପୁରିସା ଆହୁ, ଦୁବ୍ବଲୋ ନିଚ୍ଚଂ ଖମତି ଏୱ।

ଯସ୍ସ ବାଲସ୍ସ ବାଲବଲଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ବାଲସ୍ସ ବାଲବଲଂ ''ଅବଲ''ନ୍ତି ସପ୍ପୁରିସା ଆହୁ, ଯସ୍ସ ଧମ୍ମଗୁତ୍ତସ୍ସ ଯଂ ବଲଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ଧମ୍ମଗୁତ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ବଲସ୍ସ ପଟିୱତ୍ତା ପଟିପ୍ଫରିତ୍ୱା ୱତ୍ତା ନ ୱିଜ୍ଜତି।

ୱେପଚିତ୍ତି, ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କୁଦ୍ଧଂ ପଠମଂ କୁଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ ପଟିକୁଜ୍ଝତି, ସୋ ପଟିକୁଜ୍ଝନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତେନ ପଟିକୁଜ୍ଝନେନ ତସ୍ସ ପଠମଂ କୁଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ ପାପପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପାପପୁଗ୍ଗଲତୋ ପାପିୟୋ ଏୱ ପାପତରୋ ହୀନତରୋ ଏୱ ଭୱେ।

ୱେପଚିତ୍ତି, ଯୋ ସପ୍ପୁରିସୋ ସତୋ ସତିମା ପରଂ ସଙ୍କୁପିତଂ ଞତ୍ୱା ପଠମଂ କୁଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପଟିକୁଜ୍ଝନ୍ତୋୱ ଭୱେ, ସୋ ସପ୍ପୁରିସୋ ଦୁଜ୍ଜୟଂ ସଙ୍ଗାମଂ ଜେତି ନାମ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ଉଭିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥଂ ଚରତି ନାମ।

ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ତିକିଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଉଭିନ୍ନଂ କୋଧୋ ଉପସମ୍ମତି, ଯେ ଜନା ଧମ୍ମସ୍ସ ଖନ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ଅଚ୍ଛେ, ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ୱା ଅକୋୱିଦା ଭୱନ୍ତି, ତେ ଜନା ଖମନ୍ତଂ ସପ୍ପୁରିସଂ ''ଅୟଂ ବାଲୋ''ତି ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତେସଂ ଅକୋୱିଦାନଂ ଜନାନଂ ତଂ ମଞ୍ଞନଂ ନିପ୍ଫଲନ୍ତି।

ଗାଥାସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେୱାନମିନ୍ଦେନ ସକ୍କେନ ଭାସିତାସୁ ଦେୱା ଅନୁମୋଦିଂସୁ, ଅସୁରା ତୁଣ୍ହୀ ଅହେସୁନ୍ତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ଭିୟ୍ୟୋ ବାଲା''ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ ସକ୍କୱେପଚିତ୍ତୀନଂ ୱଚନଭାୱତୋ ପରୱଚନଂ ନାମ। (୯)

୧୧୭।ପତ୍ତଂ ଏତରହି ଅଧିଗତଂ ଯଞ୍ଚ କାମୂପକରଣଂ, ଆୟତିଂ ପତ୍ତବ୍ବଂ ଅଧିଗତଂ ଯଞ୍ଚ କାମୂପକରଣଂ ଅତ୍ଥି, ଏତଂ ଉଭୟଂ ରଜାନୁକିଣ୍ଣଂ

ରାଗରଜାଦିକିଣ୍ଣଂ ଇତି ଆତୁରସ୍ସ ଆତୁରାନଂଯେୱ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସନ୍ତିକେ ଅନୁସିକ୍ଖତୋ ଅନୁସିକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ସିକ୍ଖାସାରା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ସୀଲଂ ୱତଂ ଜୀୱିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଇମେ ସିକ୍ଖାସାରା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଯେ ଉପଟ୍ଠାନସାରା ପୁଗ୍ଗଲା ସାରତୋ ଗହେତ୍ୱା ଠିତା। ଏତ୍ଥ ସୀଲଂ ନାମ ''ନ କରୋମୀ''ତି ୱିରମଣଂ। ୱତଂ ନାମ ଭୋଜନକିଚ୍ଚକରଣାଦି। ଜୀୱିତଂ ନାମ ଆଜୀୱୋ। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ନାମ ମେଥୁନୱିରତିୱିସେସଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେସଂ ଉପଟ୍ଠାନସାରାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅୟଂ ୱାଦୋ ଏକୋ ପଠମୋ ଅନ୍ତୋ ଲାମକୋ। ଯେ ଚ ପୁଗ୍ଗଲା ''କାମେସୁ ଦୋସୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ଏୱଂୱାଦିନୋ ଏୱଂଦିଟ୍ଠିନୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତା, ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅୟଂ ୱାଦୋ ଏକୋ ଦୁତିୟୋ ଅନ୍ତୋ ଲାମକୋ। ଇଚ୍ଚେତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତା ଅନ୍ତୱାଦା ପୁଗ୍ଗଲା କଟସିୱଡ୍ଢନା କଟସିୟୋ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତି। ଏତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁୟୋଗେ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁୟୋଗେ ଏକେ ପୁଗ୍ଗଲା ଅନଭିଞ୍ଞାୟ ଓଲୀୟନ୍ତି, ଏକେ ପୁଗ୍ଗଲା ଅତିଧାୱନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ୟଞ୍ଚ ପତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ ପରେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱଚନଭାୱତୋ ପରୱଚନଂ ନାମ।

ଯେ ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁଗ୍ଗଲା ତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁୟୋଗକାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁୟୋଗେ ଅଭିଞ୍ଞାୟ ତତ୍ର ଚ ଅନ୍ତେ ନ ଅହେସୁଂ। ତେନ ଚ ଅଭିଜାନନେନ ତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ନ ଅମଞ୍ଞିଂସୁ, ତେସଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱଟ୍ଟଂ ତିୱିଧଂ ୱଟ୍ଟଂ ପଞ୍ଞାପନାୟ ନତ୍ଥି। ଇତି ଏୱଂ ଇଦଂ ''ଯେ ଚା''ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ ଭଗୱତୋ ୱଚନଭାୱତୋ ସକୱଚନଂ ନାମ। ଅୟଂ ଉଦାନୋ ''ୟଞ୍ଚ ପତ୍ତଂ...ପେ... ପଞ୍ଞାପନାୟା''ତି ଅୟଂ ଉଦାନୋ ୱୁତ୍ତନୟେନ ସକୱଚନଞ୍ଚ ପରୱଚନଞ୍ଚ ହୋତି।

ପସେନଦି ନାମ କୋସଲୋ କୋସଲିସ୍ସରୋ ରାଜା ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଂ ''ଇଧ ମୟ୍ହଂ...ପେ... ତେସଂ ପିୟୋ ଅତ୍ତା''ତି ୱଚନଂ ଅୱୋଚ। ଭନ୍ତେ, ଇଧ ରହୋଗତସ୍ସ ପଟିସଲ୍ଲୀନସ୍ସ ମୟ୍ହଂ ମମ ଚେତସୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏୱଂ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି, କେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତା ପିୟୋ ନୁ ଖୋ, କେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତା ଅପ୍ପିୟୋ ନୁ ଖୋ ଇତି ଏତଂ ପରିୱିତକ୍କନଂ ଉଦପାଦି। ଭନ୍ତେ, ତସ୍ସ ମୟ୍ହଂ ଏତଂ ପରିୱିତକ୍କନଂ ଅହୋସି, ଯେ ଚ କେଚି ସତ୍ତା କାୟେନ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରନ୍ତି ଖୋ...ପେ... ମନସା ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରନ୍ତି ଖୋ, ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତା ଅପ୍ପିୟୋ ଖୋ। ତେ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରନ୍ତା ସତ୍ତା ''ନୋ ଅତ୍ତା ପିୟୋ''ତି ଏୱଂ କିଞ୍ଚାପି ୱଦେୟ୍ୟୁଂ, ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତା ଅପ୍ପିୟୋୱ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଅପ୍ପିୟୋ ଅପ୍ପିୟସ୍ସ ଅନତ୍ଥାୟ ୟଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ କରେୟ୍ୟ, ତଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ତେ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରନ୍ତା ସତ୍ତା ଅତ୍ତନାୱ। ସୟମେୱ। ଅତ୍ତନୋ ଅନତ୍ଥାୟ ହି ୟସ୍ମା କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଚରନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତା ଅପ୍ପିୟୋୱାତି ଏତଂ ପରିୱିତକ୍କନଂ ଅହୋସି।

ଭନ୍ତେ , ଯେ ଚ କେଚି ସତ୍ତା କାୟେନ ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତି ଖୋ...ପେ... ମନସା ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତି ଖୋ, ତେସଂ ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତା ପିୟୋ ଖୋ, ତେ ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତା ସତ୍ତା ''ନୋ ଅତ୍ତା ଅପ୍ପିୟୋ''ତି ଏୱଂ କିଞ୍ଚାପି ୱଦେୟ୍ୟୁଂ, ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତା ପିୟୋୱ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ପିୟୋ ପିୟସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ ୟଂ ସୁଚରିତଂ ଚରେୟ୍ୟ, ତଂ ସୁଚରିତଂ ତେ ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତା ସତ୍ତା ଅତ୍ତନାୱ ସୟମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥାୟ ହି ୟସ୍ମା କରୋନ୍ତି , ତସ୍ମା ତେସଂ ସୁଚରିତଂ ଚରନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତା ପିୟୋୱାତି ଏତଂ ପରିୱିତକ୍କନଂ ଅହୋସି। ଏତଂ ୱଚନଂ ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା।

''ଏୱମେତଂ ମହାରାଜା''ତି ୱଚନଂ ପଠମଂ ୱତ୍ୱା ''ଯେ ହି କେଚୀ''ତିଆଦିକେ ଭଗୱତୋ ୱୁତ୍ତୱଚନେପି ଯୋଜନା ତଥେୱ କାତବ୍ବା।

ଗାଥାସୁ ପନ ୟୋ ପଣ୍ଡିତୋ ଅତ୍ତାନଂ ''ପିୟ''ନ୍ତି ଚେ ଜଞ୍ଞା, ଏୱଂ ସତି ସୋ ପଣ୍ଡିତୋ ନଂ ଅତ୍ତାନଂ ପାପେନ କମ୍ମେନ ନ ସଂୟୁଜେ ନ ସଂୟୋଜେୟ୍ୟ, ତଂ ୱଚନଂ ହି ସଚ୍ଚଂ ପିୟଂ ଅତ୍ତାନଂ ସୁଲଭଂ ନ ହୋତି, ଦୁକ୍କଟକାରିନା ସୁଖଂ ସୁଲଭଂ ନ ହୋତି।

ଅନ୍ତକେନ ମଚ୍ଚୁନା ଅଧିପନ୍ନସ୍ସ ମାନୁସଂ ଭୱଂ ଜହତୋ ପଜହନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ମରଣମୁଖେ ଠିତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ କିଂ ସକଂ ହୋତି, ମରଣମୁଖେ ଠିତୋ ସୋ ସତ୍ତୋ କିଞ୍ଚ ଆଦାୟ ପରଲୋକଂ ଗଚ୍ଛତି, ଛାୟା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ସତ୍ତଂ ଅନପାୟିନୀ ଇୱ, ଏୱଂ ଅସ୍ସ ପରଲୋକଗତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ କିଞ୍ଚ ଅନୁଗଂ ହୋତି।

ଇତି ଭଗୱା ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛତି, ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ଉଭୋ''ତିଆଦିୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱଚନଞ୍ଚ ଆହ। ଇଧ ଲୋକେ ୟୋ ମଚ୍ଚୋ ୟଂ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚ ୟଂ ପାପଞ୍ଚ ଉଭୋ କମ୍ମେ କୁରୁତେ କରୋତି, ତସ୍ସ ପରଲୋକଗତସ୍ସ ମଚ୍ଚସ୍ସ ତଂ ପୁଞ୍ଞପାପଦ୍ୱୟଂ ସକଂ ହୋତି। ପରଲୋକଂ ଗତୋ ମଚ୍ଚୋ ତଂୱ ପୁଞ୍ଞପାପଦ୍ୱୟଂ ଆଦାୟ ପରଲୋକଂ ଗଚ୍ଛତି, ଛାୟା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ସତ୍ତଂ ଅନପାୟିନୀ ଇୱ, ଏୱଂ ଅସ୍ସ ପରଲୋକଗତସ୍ସ ମଚ୍ଚସ୍ସ ତଂୱ ପୁଞ୍ଞପାପଦ୍ୱୟଂ ଅନୁଗଂ ହୋତି।

ତସ୍ମା ପଣ୍ଡିତୋ ସମ୍ପରାୟିକଂ ସମ୍ପରାୟେ ଫଲନିବ୍ବତ୍ତାପକଂ କଲ୍ୟାଣଂ ନିଚୟଂ ନିଚୟନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା କରେୟ୍ୟ। ପାଣିନଂ ପରଲୋକସ୍ମିଂ ପୁଞ୍ଞାନି ପତିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି, ଇତି ଭଗୱା ଆହାତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଇଦଂ ''ରାଜା ପସେନଦୀ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ କୋସଲରଞ୍ଞୋ ୱଚନଭାୱତୋ ପରୱଚନଂ ହୋତି।

‘‘ଏୱମେତଂ , ମହାରାଜ, ଏୱମେତଂ ମହାରାଜା’’ତିଆଦିକା ଅନୁଗୀତି ଭଗୱତୋ ୱଚନଭାୱତୋ ସକୱଚନଂ ହୋତି। ଇଦଂ ଦ୍ୱୟଂ ୱଚନଂ ସକୱଚନଞ୍ଚ ପରୱଚନଞ୍ଚ ହୋତି। (୧୦)

୧୧୮। ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତେ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ, ଇଦଂ ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ ପହାତବ୍ବଂ, ଇଦଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ଭାୱେତବ୍ବଂ, ଇଦଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ଫଲଂ ୱା ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ, ଇମେ କୁସଲାକୁସଲା ଧମ୍ମା ଏୱଂ କୁସଲାକୁସଲଭାୱେନ ଗହିତା ଅନୱଜ୍ଜସାୱଜ୍ଜଭାୱେନ ୱା ଗହିତା ସୁଖୱିପାକଦୁକ୍ଖୱିପାକଭାୱେନ ୱା ଗହିତା, ଇଦଂ ଇଟ୍ଠୱିପାକଂ ଇଦଂ ଅନିଟ୍ଠୱିପାକଂ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତୟିତି ଏୱଂଗହିତାନଂ ତେସଂ କୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଅୟଂ ୱୁଡ୍ଢି ଅହୋ, ଅୟଂ ହାନି ଅହୋତି। ଇତି ଇଦଂ ‘‘ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତେ’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟେ ଅତ୍ଥେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ ନାମ।

‘‘ଉଳାରୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା’’ତି ଇମିନା ପଦେନ ବୁଦ୍ଧୌଳାରତଂ ଏକଂସେନେୱ ଏକକୋଟ୍ଠାସେନେୱ ନିଦ୍ଦିସେ। ‘‘ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ’’ତି ଇମିନା ପଦେନ ଧମ୍ମସ୍ୱାକ୍ଖାତତଂ ଏକଂସେନେୱ ଏକକୋଟ୍ଠାସେନେୱ ନିଦ୍ଦିସେ। ‘‘ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋ’’ତି ଇମିନା ପଦେନ ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ଏକଂସେନେୱ ଏକକୋଟ୍ଠାସେନେୱ ନିଦ୍ଦିସେ ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଇମିନା ପଦେନ ସଙ୍ଖାରାନିଚ୍ଚତଂ ଏକଂସେନେୱ ନିଦ୍ଦିସେ। ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖା’’ତି ଇମିନା ପଦେନ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତଂ ଏକଂସେନେୱ ନିଦ୍ଦିସେ। ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି ଇମିନା ପଦେନ ଧମ୍ମାନତ୍ତତଂ ଏକଂସେନେୱ ନିଦ୍ଦିସେ। ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନତ୍ତା’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତେନ ଇମିନା ପଦେନ ସଙ୍ଖାରେହି ଅଞ୍ଞଂ ୟଂ ୱା ପନ ମଗ୍ଗଫଲନିରୋଧସମାପତ୍ତିଧମ୍ମଜାତଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ମଗ୍ଗଫଲନିରୋଧସମାପତ୍ତିଧମ୍ମଜାତମ୍ପି ଏୱଂଜାତିୟଂ ଏୱଂ ଏକଂସବ୍ୟାକରଣୀୟନ୍ତି ମଗ୍ଗଫଲନିରୋଧସମାପତ୍ତିଧମ୍ମଜାତସ୍ସାପି ଅନତ୍ତତଂ ଏକଂସେନେୱ ନିଦ୍ଦିସେତି ୟୋଜନା। ଇଦଂ ‘‘ଉଳାରୋ’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟେ ବୁଦ୍ଧୌଳାରତାଦିକେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ ନାମ।

ନରଦମ୍ମସାରଥି ଆକଙ୍ଖତୋ ତେ ଭଗୱତୋ ମନସା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସହିତାଦିମନସା ୱିଚିନ୍ତିତଂ ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ଦେୱା ମନୁସ୍ସା ସବ୍ବେ ପାଣିନୋ ନ ଜଞ୍ଞା ନ ଜାନେୟ୍ୟୁଂ। ସନ୍ତଂ ଅରଣଂ ସମାଧିଂ ନିସେୱତୋ ତେ ଭଗୱତୋ ମନସା ୱିଚିନ୍ତିତା କସିଣାପି ସବ୍ବେ ପାଣିନୋ ନ ଜଞ୍ଞା ନ ଜାନେୟ୍ୟୁଂ। କସିଣାପି ୱା କସିଣାରମ୍ମଣାୟ ପଞ୍ଞାୟପି ନ ଜଞ୍ଞା ନ ଜାନେୟ୍ୟୁଂ। କସିଣାପୀତି ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘କସିଣାୟପୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେପି ୟ-କାର ଲୋପୱସେନ ‘‘କସିଣାପୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ‘‘ୟଂ ଆକଙ୍ଖତି ୟଂ ଆକଙ୍ଖନଂ କରୋତି, ତଂ ଆକଙ୍ଖନଂ କିଂ କତମ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତଂ ପଞ୍ହଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅୱିସୟତ୍ତା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ ହୋତୀତି ୟୋଜନା। ଇଦଂ ‘‘ଆକଙ୍ଖତୋ’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟେ ୱିସୟେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ ନାମ।

ଭଗୱା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧହେତୁ ଏତ୍ତକୋ ଏତପରିମାଣୋ, ଭଗୱା ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧହେତୁ ଏତ୍ତକୋ ଏତପରିମାଣୋ, ଭଗୱା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧହେତୁ ଏତ୍ତକୋ ଏତପରିମାଣୋ, ଭଗୱା ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧହେତୁ ଏତ୍ତକୋ ଏତପରିମାଣୋ, ଭଗୱା ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନକ୍ଖନ୍ଧହେତୁ ଏତ୍ତକୋ ଏତପରିମାଣୋ, ଭଗୱା ଇରିୟାୟଂ କାୟୱଚୀସମାଚାରେ କାୟୱଚୀସମାଚାରହେତୁ ଏତ୍ତକୋ ଏତପରିମାଣୋ, ଭଗୱା ପଭାୱେ ଆନୁଭାୱହେତୁ ଏତ୍ତକୋ ଏତପରିମାଣୋ, ଭଗୱା ହିତେସିତାୟଂ ମେତ୍ତାହେତୁ ଏତ୍ତକୋ ଏତପରିମାଣୋ, ଭଗୱା କରୁଣାୟଂ କରୁଣାହେତୁ ଏତ୍ତକୋ ଏତପରିମାଣୋ, ଭଗୱା ଇଦ୍ଧିୟଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧହେତୁ ଏତ୍ତକୋ ଏତପରିମାଣୋତି ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟୋତି ୟୋଜନା। ଇଦଂ ‘‘ଏତ୍ତକୋ’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟେ ୱିସୟେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ ନାମ।

ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ ଲୋକେ ଉପ୍ପାଦା ଉପ୍ପାଦହେତୁ ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ସମ୍ଭୱତି, ଆୟତିଂ ବୁଦ୍ଧରତନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ସମ୍ଭୱତି, ଏକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧରତନସ୍ସ ଧରମାନକ୍ଖଣେନ ହି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବୁଦ୍ଧରତନସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଆୟତିନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଧମ୍ମରତନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ସମ୍ଭୱତି, ସଙ୍ଘରତନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ତୀଣି ରତନାନି। ‘‘ତାନି ତୀଣି ରତନାନି ଗୁଣତୋ କିଂପମାଣାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତେ ସତି ତାନି ତୀଣି ରତନାନି ଗୁଣତୋ ଏତପରିମାଣାନୀତି ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତବ୍ବାନୀତି ୟୋଜନା। ଇଦଂ ‘‘ତଥାଗତସ୍ସା’’ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟେ ୱିସୟେ ୱାଚକଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ ନାମ।

ବୁଦ୍ଧୱିସୟୋ ପୁଗ୍ଗଲପରୋ ପୁଗ୍ଗଲପଧାନୋ ପଞ୍ହୋ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟୋ, ବୁଦ୍ଧୱିସୟାୱ ପୁଗ୍ଗଲପରୋପରଞ୍ଞୁତା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟା। ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାୟତି ତଣ୍ହାସଂୟୋଜନାନଂ, ସକିଂ ନିରୟଂ ସନ୍ଧାୱତଂ ସଂସରତଂ ସତ୍ତାନଂ, ସକିଂ ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିଂ ସନ୍ଧାୱତଂ ସଂସରତଂ ସତ୍ତାନଂ, ସକିଂ ପେତ୍ତିୱିସୟଂ ସନ୍ଧାୱତଂ ସଂସରତଂ ସତ୍ତାନଂ, ସକିଂ ଅସୁରୟୋନିଂ ସନ୍ଧାୱତଂ ସଂସରତଂ

ସତ୍ତାନଂ, ସକିଂ ଦେଣ୍ଡେ ସନ୍ଧାୱତଂ ସଂସରତଂ ସତ୍ତାନଂ, ସକିଂ ମନୁସ୍ସେ ସନ୍ଧାୱତଂ ସଂସରତଂ ସତ୍ତାନଂ ପୁବ୍ବା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାୟତି ନ ଦିସ୍ସତି ନ ଉପଲବ୍ଭତୀତି। ‘‘ସା ପୁବ୍ବା କୋଟି କତମା’’ତି କେନଚି କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ ସଂସାରସ୍ସ ପୁବ୍ବକୋଟିୟା ଅଭାୱତୋ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ ହୋତି। ‘‘ନ ପଞ୍ଞାୟତୀ’’ତି ଦେସନା ସାୱକାନଂ ଞାଣୱେକଲ୍ଲେନ କତା, ନ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣୱେକଲ୍ଲେନ। ‘‘ନ ପଞ୍ଞାୟତୀ’’ତି ଦେସନା ଅତ୍ତନୋ ଚେୱ ସାୱକାନଞ୍ଚ ଞାଣୱେକଲ୍ଲେନ କାତବ୍ବା ସିୟାତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ‘‘ଦୁୱିଧା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଦେସନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତା ଉପନେତବ୍ବୋ ଏତିସ୍ସା ଦେସନାୟାତି ଅତ୍ତୂପନାୟିକା। ପରୋ ଉପନେତବ୍ବୋ ଏତିସ୍ସା ଦେସନାୟାତି ପରୂପନାୟିକା। ‘‘କତମା ଅତ୍ତୂପନାୟିକା ଦେସନା, କତମା ପରୂପନାୟିକା ଦେସନା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ନିୟମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନ ପଞ୍ଞାୟତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ନ ପଞ୍ଞାୟତୀ’’ତି ଦେସନା ସାୱକାନଂ ନେତବ୍ବାନଂ ୱସେନ ଦେସିତତ୍ତା ପରୂପନାୟିକା ଦେସନା ନାମ, ‘‘ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଅୱିଜାନନା’’ତି ଦେସନା ଅତ୍ତନୋ ନେତବ୍ବସ୍ସ ୱସେନ ଦେସିତତ୍ତା ଅତ୍ତୂପନାୟିକା ଦେସନା ନାମ। ‘‘ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଅୱିଜାନନା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପୁବ୍ବାୟ କୋଟିୟା ଅଭାୱତୋ ଏୱ ନ ପଞ୍ଞାୟତୀତି ୱିଞ୍ଞାୟତି, ଭଗୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା ନ ପଞ୍ଞାୟତୀତି ନ ୱିଞ୍ଞାୟତି ତେନ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ‘‘ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଅୱିଜାନନାତି ଏତେନ ପୁରିମାୟ କୋଟିୟା ଅଭାୱତୋ ଏୱ ନ ପଞ୍ଞାୟତି, ନ ତତ୍ଥ ଞାଣସ୍ସ ପଟିଘାତୋତି ଦସ୍ସେତୀ’’ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୧୮) ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘କଥଂ ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଅୱିଜାନନାୟ ନତ୍ଥିଭାୱୋୱିଜାନିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଅୱିଜାନନାୟ ନତ୍ଥିଭାୱଂ ଜାନାପେତୁଂ ‘‘ୟଥା ଭଗୱା କୋକାଲିକଂ ଭିକ୍ଖୁ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ – ‘‘ୟଂ ପନ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟମ୍ପି ଭଗୱତୋ ନ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟନ୍ତି ଭଗୱତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ୟଥା ଭଗୱା କୋକାଲିକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆରବ୍ଭ’ତିଆଦିମାହା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱା କୋକାଲିକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆରବ୍ଭ ‘‘କୀୱ ଦୀଘଂ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ପଦୁମେ ନିରୟେ ଆୟୁପ୍ପମାଣ’’ନ୍ତି ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ୟଥା ୟେନ ପକାରେନ ‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି…ପେ… ଆଘାତେତ୍ୱା’’ତି ଏୱମାହ। ତତୋ ତେନ ପକାରେନ ଅୱିଜାନନାୟ ନତ୍ଥିଭାୱୋ ୱିଜାନିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଭିକ୍ଖୁ, ୱଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେହି, କୋକାଲିକୋ ୱୀସତିଖାରିକୋ କୋସଲକୋ ତିଲୱାହୋ ରାସିଂ କତ୍ୱା ଠପିତୋ, ତତୋ ତିଲତୋ ପୁରିସୋ ୱସ୍ସସତସ୍ସ ୱସ୍ସସତସ୍ସ ଅଚ୍ଚୟେନ ଏକମେକଂ ତିଲଂ ଉଦ୍ଧରେୟ୍ୟ, ସୋ ୱୀସତିଖାରିକୋ କୋସଲକୋ ତିଲୱାହୋ ଇମିନା ଉଦ୍ଧରାନୁପକ୍କମେନ ଖିପ୍ପତରଂ ପରିକ୍ଖୟଂ ପରିୟାଦାନଂ ସେୟ୍ୟଥାପି ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ଏକୋ ଅବ୍ବୁଦୋ ନିରୟୋ ପରିକ୍ଖୟଂ ପରିୟାଦାନଂ ନ ତ୍ୱେୱ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ୱୀସତି ଅବ୍ବୁଦା ନିରୟା ତତ୍ତକେ କାଲେ ପରିକ୍ଖୟଂ ପରିୟାଦାନଂ ସେୟ୍ୟଥାପି ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟୁଂ, ଏୱମେୱ ଏକୋ ନିରବ୍ବୁଦୋ ନିରୟୋ ତତ୍ତକେ କାଲେ ପରିକ୍ଖୟଂ ପରିୟାଦାନଂ ନ ତ୍ୱେୱ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେସୁ ଚିତ୍ତଂ ଆଘାତେତ୍ୱା ପଦୁମଂ ନିରୟଂ କୋକାଲିକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଉପପନ୍ନୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ୱଂ ଏୱଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେହୀତି ଭଗୱା ଆହାତି ୟୋଜନା। ଭଗୱା ‘‘ଅୟଂ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋ ଅୟଂ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟୋ’’ତି ୱା ନ କିଞ୍ଚି ଆହ। ‘‘ତସ୍ମିଂ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟେ କତମୋ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋ, ତସ୍ମିଂ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟେ କତମୋ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟୋ’’ତି କେନଚି କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ବୁଦ୍ଧୱିସୟତ୍ତା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ। ଇଦଂ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟସୁତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ। (୧୧)

୧୧୯।‘‘ୟଦା ସୋ ଉପକୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୟୋଜନା ପାକଟା।

‘‘କଥଂ କେନ ପକାରେନ ଜିନୋ’’ତି ଉପକେନ କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ‘‘କିଲେସପ୍ପହାନପକାରେନ ଜିନୋ’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟତ୍ତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ। ‘‘କେନ ପକାରେନ ଜିନୋ’’ତି ଉପକେନ କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ‘‘ପାପକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଜିତତ୍ତା ଜିନୋ’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟତ୍ତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ। ‘‘କତମୋ ଜିନୋ’’ତି କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ‘‘ରୂପାଦିକୋ ଜିନୋ’’ତି ୱା ‘‘ରୂପାଦିକଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞୋ ଜିନୋ’’ତି ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ। ‘‘କତମୋ ଆସୱକ୍ଖୟୋ, କତମୋ ରାଗକ୍ଖୟୋ, କତମୋ ଦୋସକ୍ଖୟୋ, କତମୋ ମୋହକ୍ଖୟୋ’’ତି କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ଆସୱକ୍ଖୟୋ’’ତି ୱା ‘‘ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଆସୱକ୍ଖୟୋ’’ତି ୱା ‘‘ଅରହତ୍ତଫଲଂ ରାଗକ୍ଖୟୋ’’ତି ୱା ଇତି ଏୱମାଦିନା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟତ୍ତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ। ‘‘କିତ୍ତକୋ ଆସୱକ୍ଖୟୋ, କିତ୍ତକୋ ରାଗକ୍ଖୟୋ, କିତ୍ତକୋ ଦୋସକ୍ଖୟୋ, କିତ୍ତକୋ ମୋହକ୍ଖୟୋ’’ତି କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ‘‘ଏତ୍ତକୋ ଏତପରିମାଣୋ ଆସୱକ୍ଖୟୋ’’ତି ଏୱମାଦିନା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟତ୍ତା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ସୁତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଞ୍ଚ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଞ୍ଚ ହୋତି। (୧୨)

‘‘ତଥାଗତୋ ସତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛନଂ ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାୟ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ ସତ୍ତଭୂତୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟତ୍ତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ। ‘‘ଅତ୍ଥି ରୂପ’’ନ୍ତି କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ରୂପସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜମାନତ୍ତା ‘‘ଆମନ୍ତା’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟତ୍ତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ, ‘‘ରୂପଂ ତଥାଗତୋ’’ତି କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ତଥାଭାୱତୋ ଅଲବ୍ଭନତୋ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟତ୍ତା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟଂ। ‘‘ରୂପୱା ତଥାଗତୋ’’ତିଆଦୀସୁପି ଏସ ନୟୋ ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ

ସୁତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ ହୋତି।

‘‘ପସ୍ସତି ଭଗୱା ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା…ପେ… ଯଥାକମ୍ମୂପଗେ ସତ୍ତେ ପଜାନାତୀ’’ତି କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ‘‘ପସ୍ସତି ଭଗୱା’’ତି ୱା…ପେ… ‘‘ପଜାନାତି ଭଗୱା’’ତି ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯତ୍ତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଂ। ‘‘କତମେ ସତ୍ତା, କତମୋ ତଥାଗତୋ’’ତି କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଅଲବ୍ଭନତୋ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯତ୍ତା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଂ।

‘‘ଅତ୍ଥିତଥାଗତୋ’’ତି କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଂ। ‘‘ଅତ୍ଥି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା’’ତି କତଂ ପୁଚ୍ଛନଂ ‘‘ଅତ୍ଥି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜମାନେ ସତି ଚ ଇଧଲୋକୋ ଏୱ ପରଲୋକୋତି ଆପଜ୍ଜତି, ‘‘ନତ୍ଥି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜମାନେ ସତି ଚ ଇଧଲୋକତୋ ଅଞ୍ଞୋ ପରଲୋକୋତି ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯତ୍ତା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ସୁତ୍ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯେ ୱିସଯେ ଚ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯେ ୱିସଯେ ଚ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଞ୍ଚ ହୋତି।

୧୨୦। ନାନାୱିଧଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କତମଂ ସୁତ୍ତଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ଅନ୍ତକେନାଧିପନ୍ନସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ପାକଟୋ ‘‘ମରଣେନାଭିଭୂତସ୍ସ…ପେ… ଛାଯାୱ ଅନପାଯିନୀ’’ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମପାପକମ୍ମଦ୍ୱଯେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ କମ୍ମଂ ନାମ।

ଭିକ୍ଖୱେ, ତୁମ୍ହେ ପୁନ ଚପରଂ କମ୍ମଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେଥ। (ଅନୁଟ୍ଠାନଗିଲାନଂ) ଅନୁଟ୍ଠାନଗିଲାନସ୍ସ ପୀଠସମାରୁଳ୍ହଂ ପୀଠସମାରୁଳ୍ହସ୍ସ ବାଲଂ ବାଲସ୍ସ ୱା ମଞ୍ଚସମାରୁଳ୍ହଂ ମଞ୍ଚସମାରୁଳ୍ହସ୍ସ ବାଲଂ ବାଲସ୍ସ ୱା ଛମାଯଂ ଭୂମିଯଂ ସେମାନଂ ସେମାନସ୍ସ ସଯନ୍ତସ୍ସ ବାଲଂ ବାଲସ୍ସ ୱା କାଯେନ ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ୱାଚାଯ ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ମନସା ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ପାପକାନି ଯାନି କମ୍ମାନି ପୁବ୍ବେ ପୁବ୍ବକାଲେ ୱା ଅତୀତେ ଅନେକକପ୍ପକୋଟିସତସହସ୍ସେ ୱା ଅସ୍ସ ବାଲେନ କତାନି, ତାନି ପାପକାନି କମ୍ମାନି ତମ୍ହି ପୀଠସମାରୁଳ୍ହାଦିସମଯେ ଓଲମ୍ବନ୍ତି ୱିଯ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ଅଜ୍ଝୋଲମ୍ବନ୍ତି ୱିଯ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ଅଭିପ୍ପଲମ୍ବନ୍ତି ୱିଯ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୱେ , ମହତଂ ମହନ୍ତାନଂ ପବ୍ବତକୂଟାନଂ ଛାଯା ସାଯନ୍ହସମଯଂ ପଥୱିଯଂ ସେଯ୍ୟଥାପି ଓଲମ୍ବନ୍ତି ଅଜ୍ଝୋଲମ୍ବନ୍ତି ଅଭିପ୍ପଲମ୍ବନ୍ତି ଯଥା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏୱମେୱ ବାଲଂ…ପେ… ଅଭିପ୍ପଲମ୍ବନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୱେ, ତତ୍ର ତସ୍ମିଂ ଉପଟ୍ଠାନାକାରେ ଉପଟ୍ଠାନାକାରହେତୁ ବାଲସ୍ସ କତପାପସ୍ସ ଏୱଂ ପରିୱିତକ୍କୋ ହୋତି ‘‘ମେ ମଯା କଲ୍ୟାଣଂ ଅକତଂ ୱତ, ମେ ମଯା କୁସଲଂ ଅକତଂ ୱତ, ଭୀରୁତ୍ତାଣଂ କତଂ ୱତ, ମେ ମଯା ପାପଂ କତଂ ୱତ, ମେ ମଯା ଲୁଦ୍ଦଂ କତଂ ୱତ, ମେ ମଯା କିବ୍ବିସଂ କତଂ ୱତ, ଭୋ ଅଗିଲାନ ସପ୍ପୁରିସ ଅକତକଲ୍ୟାଣାନଂ ଅକତକୁସଲାନଂ ଅକତଭୀରୁତ୍ତାଣାନଂ କତପାପାନଂ କତଲୁଦ୍ଦାନଂ କତକିବ୍ବିସାନଂ ଯାୱତା ଗତି ଦୁଗ୍ଗତି ଅତ୍ଥି, ତଂ ଗତିଂ ଅହଂ ପେଚ୍ଚ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଏୱଂ ପରିୱିତକ୍କୋ ହୋତି। ଏୱଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ସୋ ବାଲୋ ସୋଚତି କିଲମତି ପରିଦେୱତି, ଉରତ୍ତାଳିଂ କନ୍ଦତି ସମ୍ମୋହଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଯୋଜନା।

ପବ୍ବତକୂଟାନଂ ଛାଯା ନାମ ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନକାଲେପି ପଥୱିଯା ଓଲମ୍ବନ୍ତୀପି ଛାଯା ହାଯନୱସେନ ଓଲମ୍ବନ୍ତି। ସାଯନ୍ହସମଯଂ ପନ ଛାଯା ୱଡ୍ଢନୱସେନ ଓଲମ୍ବନ୍ତି, ତଥେୱ କମ୍ମାନିପି ତସ୍ମିଂ କାଲେ ୱଡ୍ଢନୱସେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତସ୍ମା ତମେୱ ୱଡ୍ଢନୁପଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସାଯନ୍ହସମଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁକ୍କପକ୍ଖେପି ଯୋଜନା କଣ୍ହପକ୍ଖେ ଯୋଜନାନୁସାରେନ କାତବ୍ବା। ଇଦଂ ‘‘ପୁନ ଚପର’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଦ୍ୱଯଂ କୁସଲକମ୍ମଅକୁସଲକମ୍ମେସୁ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ କମ୍ମଂ ନାମ।

ନାନାୱିଧଂ କମ୍ମଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କତମୋ ୱିପାକୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତତ୍ଥ କତମୋ ୱିପାକୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତେସୁ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେସୁ ଲୋକିଯାଦୀସୁ ସାସନପଟ୍ଠାନେସୁ କତମୋ ୱିପାକୋତି ପୁଚ୍ଛତି। ଭିକ୍ଖୱେ, ୱୋ ତୁମ୍ହେହି ଯେ ମନୁସ୍ସତ୍ତସଦ୍ଧାପଟିଲାଭାଦଯୋ ପଟିଲଦ୍ଧା, ତେ ମନୁସ୍ସତ୍ତସଦ୍ଧାପଟିଲାଭାଦଯୋ ୱୋ ତୁମ୍ହାକଂ ଲାଭା ଭୱନ୍ତି। ତୁମ୍ହେହି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଯଂ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାଦିସମ୍ପାଦନଂ ଲଦ୍ଧଂ, ତଂ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାଦିସମ୍ପାଦନଂ ୱୋ ତୁମ୍ହାକଂ ସୁଲଦ୍ଧଂ ଭୱତି। ଭିକ୍ଖୱେ, ଯୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ ନୱମୋ ଖଣୋ ତୁମ୍ହେହି ଲଦ୍ଧୋ, ସୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ ନୱମୋ ଖଣୋ ୱୋ ତୁମ୍ହାକଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସାଯ ପଟିଲଦ୍ଧୋ ଭୱତି।

ଭିକ୍ଖୱେ, ମଯା ଛଫସ୍ସାଯତନିକା ନାମ ନିରଯା ଦିଟ୍ଠା, ତତ୍ଥ ତେସୁ ଦିଟ୍ଠେସୁ ଛଫସ୍ସାଯତନିକେସୁ ନାମ ନିରଯେସୁ ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତି, ତଂ ଅନିଟ୍ଠରୂପଂଯେୱ ପସ୍ସତି, ନୋ ଇଟ୍ଠରୂପଂ। ଅକନ୍ତରୂପଂଯେୱ ପସ୍ସତି, ନୋ କନ୍ତରୂପଂ। ଅମନାପରୂପଂଯେୱ ପସ୍ସତି, ନୋ ମନାପରୂପଂ।

ଯଂ କିଞ୍ଚି ସଦ୍ଦଂ ସୋତେନ…ପେ… ଘାନେନ…ପେ… ଜିୱ୍ହାଯ…ପେ… କାଯେନ…ପେ… ଯଂ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ମନସା ୱିଜାନାତି, ତଂ

ଅନିଟ୍ଠଧମ୍ମଂଯେଓ ୱିଜାନାତି, ନୋ ଇଟ୍ଠଧମ୍ମଂ। ଅକନ୍ତଧମ୍ମଂଯେଓ ୱିଜାନାତି, ନୋ କନ୍ତଧମ୍ମଂ। ଅମନାପଧମ୍ମଂଯେଓ ୱିଜାନାତି, ନୋ ମନାପଧମ୍ମନ୍ତି ପାଠୋ ଯୁତ୍ତୋ। ''ଅନିଟ୍ଠରୂପଂଯେଓ ୱିଜାନାତି, ନୋ ଇଟ୍ଠରୂପ''ନ୍ତିଆଦିପାଠୋ ଅଯୁତ୍ତୋ, କସ୍ମା? ପାଠଇଯଂ ଅଯୁତ୍ତପାଠୋ ଦିଟ୍ଠୋ। ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ୱୁତ୍ତନଯଓିପରିଯାଯେନ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଅଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ''ଲାଭା ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିକୋ ପାଠୋ ୱିପାକେ ୱାଚକଞ୍ଜାପକଭାୱେନେଓ ପୱତ୍ତନତୋ ୱିପାକୋ ନାମ।

ମାରିସା ନିରଯେ ପଚ୍ଚମାନାନଂ ଅମ୍ହାକଂ ସଟ୍ଠସୋ ନିମୁଜ୍ଜନୌମ୍ମୁଜ୍ଜନୱସେନ ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ପରିପୁଣ୍ଣାନି, ନିରଯସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପରିଯୋସାନଂ କଦା କସ୍ମିଂ କାଲେ ଭୱିସ୍ସତି।

ନିରଯସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପରିଯୋସାନଂ ନତ୍ଥି। ନିରଯସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପରିଯୋସାନଂ କୁତୋ ଅତ୍ଥି? ନିରଯସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପରିଯୋସାନଂ ଅମ୍ହାକଂ ନ ପଟିଦିସ୍ସତି। ମାରିସା, ଯଦା ତୁମ୍ହେ ଚ ଅହଞ୍ଚ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତା ଜାତା, ତଦା ତୁଯ୍ହଂ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚ ମଯ୍ହଂ ମମ ଚ ପାପଂ ହି ଯସ୍ମା ପକତଂ ପକାରେହି କତଂ, ତସ୍ମା ନିରଯସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପରିଯୋସାନଂ ଅମ୍ହାକଂ ନ ଦିସ୍ସତୀତି ଅଯଂ ପାଠୋ ୱିପାକେ ୱାଚକଞ୍ଜାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ୱିପାକୋ ନାମ। (୧୩)

୧୨୧। ଅଧମ୍ମଚାରୀ ନରୋ କୁସଲଧମ୍ମେସୁ ପମତ୍ତୋ ହି ଯସ୍ମା ହୋତି, ତସ୍ମା ସୋ ଅଧମ୍ମଚାରୀ ପମତ୍ତୋ ନରୋ ଯହିଂ ଯହିଂ ଯଂ ଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଅଧମ୍ମଚାରିଂ ନଂ ନରଂ ଅତ୍ତନା ଚରିତୋ ସୋ ଧମ୍ମୋୱ ହନତି। କିମିୱ ହନତି? ସଯଂ ଅତ୍ତନା ଗହିତୋ କଣ୍ହସପ୍ପୋ ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ଜନଂ ହନତି ଯଥା, ଏୱଂ ଅତ୍ତନା ଚରିତୋ ଅଧମ୍ମୋ ଅଧମ୍ମଚାରିଂ ନଂ ହନତି। ''ନ ହି ଧମ୍ମୋ ଅଧମ୍ମୋ ଚା''ତିଆଦିଗାଥାଯ ଅନ୍ତୋ ପାକଟୋ। ଇଦଂ ସୁତ୍ତଦ୍ୱଯଂ କମ୍ମେ ଚ ୱିପାକେ ଚ ୱାଚକଞ୍ଜାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ କମ୍ମଞ୍ଚ ୱିପାକୋ ଚ ହୋତି।

ଭିକ୍ଖୱେ, ତୁମ୍ହେ ପୁଞ୍ଞାନଂ ମା ଭାଯିତ୍ଥ; ଭିକ୍ଖୱେ, ଯଦିଦଂ ଯଂ ଇଦଂ ''ପୁଞ୍ଞାନୀ''ତି ଅଧିୱଚନଂ ପୱତ୍ତଂ; ଏତଂ ''ପୁଞ୍ଞାନୀ''ତି ଅଧିୱଚନଂ ଇଟ୍ଠସ୍ସ କନ୍ତସ୍ସ ପିଯସ୍ସ ମନାପସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ସୁଖୱିପାକଜନକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅଧିୱଚନଂ ହୋତି। ଭିକ୍ଖୱେ, ଅହଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ କତାନଂ ପୁଞ୍ଞାନଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ପଚ୍ଚନୁଭୂତଂ ଇଟ୍ଠଂ କନ୍ତଂ ପିଯଂ ମନାପଂ ଅଭିଜାନାମି ଖୋ। ''କଥଂ ଅଭିଜାନାମୀ''ତି ଚେ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ଯ , ପୁବ୍ବେ ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ମେତ୍ତାଯ ସହିତଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଭାୱେତ୍ୱା ସତ୍ତ ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପେ ଇମଂ ଲୋକଂ ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ପୁନ ନ ଆଗମାସିଂ। ସତ୍ତ ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପେତି ଚେତ୍ଥ ସଂୱଟ୍ଟଗ୍ଗହଣେନ ସଂୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ, ୱିୱଟ୍ଟଗ୍ଗହଣେନ ୱିୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀପି ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସେସୁପି ଏୱମେୱ ଗହେତବ୍ବୋ। ଭିକ୍ଖୱେ, ସଂୱଟ୍ଟମାନେ କପ୍ପେ ଅହଂ ଆଭସ୍ସରୂପଗୋ ହୋମି, ୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପେ ସୁଞ୍ଞଂ ବ୍ରହ୍ମୱିମାନଂ ଉପପଜ୍ଜାମି। ଭିକ୍ଖୱେ, ତତ୍ର ବ୍ରହ୍ମୱିମାନେ ତତ୍ର ଉପପଜ୍ଜମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନହେତୁ ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମା ହୋମି, ଅଞ୍ଞେ ମହାନୁଭାୱେନ ଅଭିଭୱନତୋ ଅଭିଭୂ, ଅଞ୍ଞେହି ଅନଭିଭୱନତୋ ଅନଭିଭୂତୋ ମହାବ୍ରହ୍ମା ହୋମି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଏକଂସେନ ଦସୋ ଅହଂ ୱସୱତ୍ତୀ ହୋମି।

ଭିକ୍ଖୱେ, ଅହଂ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ସକ୍କୋ ଛତ୍ତିଂସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅହୋସିଂ ଖୋ, ଧମ୍ମିକୋ ଧମ୍ମରାଜା ଚାତୁରନ୍ତୋ ୱିଜିତାୱୀ ଜନପଦତ୍ଥାୱରିଯପ୍ପତ୍ତୋ ଚକ୍କରତନାଦିସତ୍ତରତନସମନ୍ନାଗତୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ଅନେକସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅହୋସିଂ, ପଦେସରଜ୍ଜସ୍ସ ରାଜଭାୱେ କୋ ପନ ୱାଦୋ।

ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ସ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜଭୂତସ୍ସ ମଯ୍ହଂ ଏତଂ ପରିୱିତକ୍କନଂ ଅହୋସି ''ଯେନ ଫଲେନ ଯେନ ୱିପାକେନ ଅହଂ ଏତରହି ଏୱଂମହିଦ୍ଧିକୋ ଏୱଂମହାନୁଭାୱୋ ଅମ୍ହି, ତଂ ଇଦଂ ଫଲଂ କିସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଫଲଂ ନୁ ଖୋ, ସୋ ଅଯଂ ୱିପାକୋ କିସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକୋ ନୁ ଖୋ''ତି ଏତଂ ପରିୱିତକ୍କନଂ ଅହୋସି। ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ସ ୱିତକ୍କେନ୍ତସ୍ସ ମଯ୍ହଂ ଏତଂ ପରିୱିତକ୍କନଂ ଅହୋସି ''ଯେନ ଫଲେନ ଯେନ ୱିପାକେନ ଅହଂ ଏତରହି ଏୱଂମହିଦ୍ଧିକୋ ଏୱଂମହାନୁଭାୱୋ ଅମ୍ହି, ମେ ପୱତ୍ତଂ ତଂ ଇଦଂ ଫଲଂ ତିଣ୍ଣଂ କମ୍ମାନଂ ଫଲଂ ଖୋ, ସୋ ଅଯଂ ୱିପାକୋ ତିଣ୍ଣଂ କମ୍ମାନଂ ୱିପାକୋ ଖୋ, ସେଯ୍ଯଥିଦଂ କତମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ କମ୍ମାନଂ ଫଲଂ ୱିପାକୋ? ଦାନସ୍ସ ଦମସ୍ସ ସଂଯମସ୍ସାତି ତିଣ୍ଣଂ କମ୍ମାନଂ ଫଲଂ ୱିପାକୋ''ତି ଏତଂ ପରିୱିତକ୍କନଂ ଅହୋସୀତି ଅୱୋଚାତି ଯୋଜନା।

ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ''ମା, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଞ୍ଞାନଂ ଭାଯିତ୍ଥା''ତିଆଦିକେ ସୁତ୍ତେ ଯଞ୍ଚ ଦାନଂ, ଯୋ ଚ ଦମୋ, ଯୋ ଚ ସଂଯମୋ ଅତ୍ଥି, ଇଦଂ ଦାନାଦିତ୍ତଯଂ କମ୍ମଂ, ତଂୱାଚକଞ୍ଜାପକଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି କମ୍ମଂ ନାମ। ତପ୍ପଚ୍ଚଯୋ ତଂକମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୂତୋ ପଚ୍ଚନୁଭୂତୋ ଯୋ ୱିପାକୋ ଅତ୍ଥି, ଏତଂ ୱିପାକେ ଫଲମ୍ପି ପକ୍କିପିତବ୍ବଂ, ଅଯଂ ୱିପାକୋ ତଂୱାଚକଞ୍ଜାପକୋ ପାଠୋପି ୱିପାକୋ ନାମ। ଚୂଳଅକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗୋ ଚୂଳଅକମ୍ମୱିପାକପୁଥୁତ୍ତୱିଭାଗୋ ତଥା ୱତ୍ତବ୍ବୋ।

ତୋଦେଯ୍ଯପୁତ୍ତସ୍ସ ସୁଭସ୍ସ ମାଣୱସ୍ସ ଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା ଦେସିତଂ, ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତା ଯେ ପାଣାତିପାତାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଅପ୍ପାଯୁକଦୀଘାଯୁକତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଯେ ହିଂସନାଦଯୋ ଧମ୍ମା ବହ୍ୱାବାଧଅପ୍ପାବାଧତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଯେ ଉସୂଯନାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଅପ୍ପେସକ୍ଖମହେସକ୍ଖତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଯେ

କୋଧାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଦୁବ୍ବଣ୍ଣସୁୱଣ୍ଣତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଯେ ଅଗାରୱାଦଯୋ ଧମ୍ମା ନୀଚକୁଲିକୌଚ୍ଚକୁଲିକତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଯେ ମଚ୍ଛେରାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଅପ୍ପଭୋଗମହାଭୋଗତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଯେ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପଞ୍ଞୱନ୍ତତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ଇଦଂ ପାଣାତିପାତସଉଯୁଗଂ କମ୍ମଂ, ତଂୱାଚକଞ୍ଚାପକଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି କମ୍ମଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ସୁଭସୁତ୍ତେ ଯା ଅପ୍ପାଯୁକଦୀଘାଯୁକତା ୱୁତ୍ତା…ପେ… ଯା ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପଞ୍ଞୱନ୍ତତା ୱୁତ୍ତା, ସୋ ଅଯଂ ଅପ୍ପାଯୁକଦୀଘାଯୁକତାଦିକୋ ୱିପାକୋ, ତଂୱାଚକଞ୍ଚାପକପାଠୋପି ୱିପାକୋ। ଇଦଂ ସୁଭସୁତ୍ତଂ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମେ ଚେୱ ୱିପାକେ ଚ ୱାଚକଞ୍ଚାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ କମ୍ମଞ୍ଚ ୱିପାକୋ ଚ ହୋତି। (୧୪)

୧୨୨। ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତପରିୱଜ୍ଜନେନ ୱାଚାନୁରକ୍ଖୀ ଭୱେଯ୍ୟ, ଅଭିଜ୍ଝାଦିଅନୁପ୍ପାଦନେନ ମନସା ସଂୱୁତୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ପାଣାତିପାତାଦିପଜହନେନ କାଯେନ ଅକୁସଲଂ ନ କଯିରା, ଇତି ତଯୋ ଏତେ କମ୍ମପଥେ ୱିସୋଧଯେ, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇସିପ୍ପୱେଦିତଂ ମଗ୍ଗଂ ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଆରାଧଯେ ଆରାଧଯେଯ୍ୟାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ୱାଚାନୁରକ୍ଖୀ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ କୁସଲେ ୱାଚକଞ୍ଚାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ କୁସଲଂ ନାମ।

ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କାଯେନ ଦୁକ୍କଟଂ ଦୁଗ୍ଗତିସଂୱତ୍ତନିଯକମ୍ମଂ ନତ୍ଥି, ୱାଚାଯ ଦୁକ୍କଟକମ୍ମଂ ନତ୍ଥି, ମନସା ଦୁକ୍କଟକମ୍ମଂ ନତ୍ଥି, ତୀହି ଠାନେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେହି ସଂୱୁତଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ''ବ୍ରାହ୍ମଣ''ନ୍ତି ଅହଂ ୱଦାମୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ଗାଥାୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ କୁସଲଂ ନାମ।

''ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… କୁସଲମୂଲାନୀ''ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ କୁସଲଂ। ଭିକ୍ଖୱେ, କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାପତ୍ତିଯା ୱିଜ୍ଜା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ହୋତି, ହିରୀ ଚ ଓତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ ଅନୁଦେୱାତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ କୁସଲଂ ନାମ।

ମାଲୁୱା ସାଲଂ ରୁକ୍ଖଂ ଓନତଂ ଭୂମିଯଂ ପତନଂ କରୋତି ଇୱ, ତଥା ଯସ୍ସ ଜନସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଦ୍ୱୀସୁ ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଜନୋ ଅତ୍ତାନଂ ଓନତଂ ଅପାଯେସୁ ପାକଟଂ କରୋତି। ଅନତ୍ଥକାମୋ ଜନୋ ଯଥା ଅନତ୍ଥଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଥା ଅନତ୍ଥଂ କରୋତି ଯଥା, ତଥା ଈଦିସୋ ଦୁସ୍ସୀଲୋ ନଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅନତ୍ଥଂ କରୋତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ଯସ୍ସା''ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅକୁସଲଂ।

ଅସ୍ମମଯଂ ଅସ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ପାସାଣମଣିମଯଂ ୱଜିରଂ ୱଜିରସ୍ସ ଉଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତଂ ପାସାଣମଣିଂ ଅଭିମତ୍ଥତି ୱିଧଂସେତି ଇୱ, ତଥା ଅତ୍ତନା ହି ସଯମେୱ କତଂ ଅତ୍ତଜଂ ଅତ୍ତସମ୍ଭୱଂ ପାପଂ ଦୁମ୍ମେଧଂ ପାପଂ କରୋନ୍ତଂ ଜନଂ ଅଭିମତ୍ଥତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ଅତ୍ତନା ହୀ''ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅକୁସଲଂ।

ଦେୱତେ କୁସଲେହି ୱିୱଜ୍ଜିତା ଅକୁସଲା ଦସ କମ୍ମପଥେ ନିସେୱିଯ କତ୍ୱା ଗରହା ଗାରଯ୍ହା ଭୱନ୍ତି, ବାଲମତୀ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିନୋ ନିରଯେସୁ ପଚ୍ଚରେତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ''ଦସ କମ୍ମପଥେ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅକୁସଲଂ।

''ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ଅକୁସଲମୂଲାନୀ''ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅକୁସଲଂ। (୧୫)

ଯାଦିସଂ ଯଂ ବୀଜଂ ୱପତେ, ତଂ ବୀଜଂ ତାଦିସଂ ଫଲଂ ହରତେ ଇୱ, ତଥା କଲ୍ୟାଣକାରୀ ପଣ୍ଡିତୋ କଲ୍ୟାଣଂ ଫଲଂ ହରତେ, ପାପକାରୀ ବାଲୋ ଚ ପାପକଂ ଫଲଂ ହରତେତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ ''ଯାଦିସ''ନ୍ତିଆଦିକେ ସୁତ୍ତେ ''କଲ୍ୟାଣକାରୀ କଲ୍ୟାଣ''ନ୍ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ଇଦଂ ୱଚନଂ କୁସଲଂ। ''ପାପକାରୀ ଚ ପାପକ''ନ୍ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ଇଦଂ ୱଚନଂ ଅକୁସଲଂ। ଇଦଂ ଦ୍ୱିୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ କୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଞ୍ଚ ହୋତି।

କଲ୍ୟାଣକାରୀ ସପ୍ପୁରିସା ସୁଭେନ କମ୍ମେନ ସୁଗ୍ଗତିଂ ୱଜନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ପାପକାରୀ କାପୁରିସା ଅସୁଭେନ କମ୍ମୁନା ଅପାଯଭୂମିଂ ୱଜନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି, କମ୍ମସ୍ସ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସହଗତକମ୍ମସ୍ସ ଖଯା ଖଯନତୋ ୱିମୁତ୍ତଚେତସା ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତିଚିତ୍ତା ତେ ସପ୍ପୁରିସା ଅସୁଭେ ନିବ୍ବନ୍ତି। କିମିୱ ନିବ୍ବନ୍ତି? ଇନ୍ଧନକ୍ଖଯା ଜୋତି ନିବ୍ବାତି ଇୱ, ତଥା ତେ ସପ୍ପୁରିସା କମ୍ମସ୍ସ ଖଯା ଅନୱସେସଖଯନତୋ ନିବ୍ବନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ''ସୁଭେନା''ତିଆଦିଗାଥାୱଚନେ ''ସୁଭେନ…ପେ… ସୁଗ୍ଗତି''ନ୍ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ଇଦଂ ''ସୁଭେନ…ପେ…ସୁଗ୍ଗତି''ନ୍ତି ୱଚନଂ କୁସଲେ ୱାଚକଞ୍ଚାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ କୁସଲଂ ନାମ। ''ଅପାଯଭୂମିଂ ଅସୁଭେନ କମ୍ମୁନା''ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ , ଇଦଂ ''ଅପାଯ…ପେ… କମ୍ମୁନା''ତି ୱଚନଂ ଅକୁସଲେ ୱାଚକଞ୍ଚାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅକୁସଲଂ ନାମ। ଇଦଂ ''ସୁଭେନା''ତିଆଦିକଂ ଗାଥାୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ କୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଞ୍ଚ ହୋତି। (୧୬)

୧୨୩।''ଯଥାପି ଭମରୋ ପୁପ୍ଫଂ…ପେ… ମୁନୀ ଚରେ''ତି ଇଦଂ ଗାଥାୱଚନଂ ଅନୁଞ୍ଞାତେ ଚରଣେ ୱାଚକଞ୍ଚାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ

ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ନାମ।

ଭମରୋ ନାମ ପୁପ୍ଫରସପିୱନଗହଣୱସେନ ଚରଣକୋ ମଧୁକରାଦିକୋ ଭମରୋ। ସୋ ପୁପ୍ଫରସଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ମନ୍ଦୱେଗୋ ହୁତ୍ୱା ପୁପ୍ଫଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣଞ୍ଚ ଗନ୍ଧଞ୍ଚ ଅୱିନାସେତ୍ୱା ଯାୱଦତ୍ଥଂ ପୁପ୍ଫରସଂ ପିୱିତ୍ୱା ମଧୁକରଣତ୍ଥାଯ ଚ ପୁପ୍ଫରସଂ ଗହେତ୍ୱା ମଧୁକରଣଟ୍ଠାନଂ ୱନସଣ୍ଡଂ ପଲେତି। ପୁପ୍ଫୱଣ୍ଣଗନ୍ଧା ପାକତିକାୱ ହୋନ୍ତି। ଏୱମେୱ ପିଣ୍ଡାଯ ଗାମଂ ପୱିସନ୍ତୋ ମୁନି ପସାଦଜନକଂ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଗମନତିଟ୍ଠନାଦିକଂ ଜନେତ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସସହିତଂ ପସାଦଂ ଜନେତ୍ୱା ସଦ୍ଧାଦେଯ୍ୟଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଯାପନମତ୍ତଂ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଗାମତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଉଦକଫାସୁକଟ୍ଠାନେ ୱନେ ଭେସଜ୍ଜଂ ଲିମ୍ପନ୍ତୋ ୱିଯ, କନ୍ତାରେ ପୁତ୍ତମଂସଂ ଖାଦନ୍ତୋ ୱିଯ, ପିଣ୍ଡପାତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଭମରୋ ୱନେ ମଧୁଂ କରୋତି ୱିଯ, କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁରୂପଂ ୱନସଣ୍ଡଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଝାନମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବତ୍ତନତ୍ଥାଯ ସମଣଧମ୍ମକରଣତ୍ଥାଯ ଗାମେ ଚରେ ଚରେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

''ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୂନଂ କରଣୀଯାନି…ପେ… ଇମାନି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୂନଂ ତୀଣି କରଣୀଯାନୀ''ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା ଅନୁଞ୍ଞାତେ ଆଚାରେ ଅଜ୍ଝେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ନାମ। ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲଂ ପାତି ରକ୍ଖତି, ଇତି ରକ୍ଖଣତୋ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ପାତି ନାମ। ଯଂ ସୀଲଂ ତଂ ପାତିଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଅପାଯାଦିଦୁକ୍ଖତୋ ମୋଚେତି, ଇତି ମୋଚନତୋ ତଂ ସୀଲଂ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ନାମ। ଯେନ ସୀଲେନ ଭିକ୍ଖୁ ସଂୱରିତଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦିକଂ ସଂୱରତି, ଇତି ସଂୱରଣକରଣତୋ ତଂ ସୀଲଂ ସଂୱରଂ ନାମ, ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଏୱ ସଂୱରଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରଂ, ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ସଂୱୁତୋ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୁତ୍ୱା ସଂୱୁଣନତୋ ଚତୁଇରିଯାପଥେସୁ ଚାରକୋ ହୋତି, ଇତି ସଂୱୁଣନତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ ନାମ। ୱିହରତି ଚତୁଇରିଯାପଥେ ପୱତ୍ତେତି। ୱାରିତ୍ତଚାରଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଚାରିତ୍ତସୀଲଂ ଆଦାଯ ଚରଣଂ ଆଚାରୋ, ଅଗୋଚରେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଗୋଚରେ ଚରଣଂ ଗୋଚରୋତି। ଅଜ୍ଝୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅତିୱିତ୍ଥାରୋ ଭୱିସ୍ସତି, ତସ୍ମା କିଞ୍ଚିମତ୍ତଂ କଥେତ୍ୱା ସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତଭାୱଂ କଥେସ୍ସାମ।

''ଏତ୍ତକମେୱ ସୁତ୍ତଂ 'ଅନୁଞ୍ଞାତ'ନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଦସଯିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ପବ୍ବଜିତେନ ଅଭିଣ୍ହଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ''ଦସା''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ଅନୁଞ୍ଞାତେ ଦସୱିଧେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ନାମ। ''ତୀଣିମାନି…ପେ… କରଣୀଯାନୀ''ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ଅନୁଞ୍ଞାତେ ତିୱିଧେ ସୁଚରିତେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ନାମ।

ନାନାୱିଧଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ସୁତ୍ତଂ ଆଚରିଯେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କତମଂ ସୁତ୍ତଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

''ନତ୍ଥି ପୁତ୍ତସମଂ ପେମଂ, ନତ୍ଥି ଗୋସମିତଂ ଧନଂ;

ନତ୍ଥି ସୂରିଯସମା ଆଭା, ସମୁଦ୍ଦପରମା ସରା''ତି। –

ଇଦଂ ଦେୱପୁତ୍ତୱଚନଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଭଗୱା –

''ନତ୍ଥି ଅତ୍ତସମଂ ପେମଂ, ନତ୍ଥି ଧଞ୍ଞସମଂ ଧନଂ;

ନତ୍ଥି ପଞ୍ଞାସମା ଆଭା, ୱୁଟ୍ଠି ୱେ ପରମା ସରା''ତି। –

ଗାଥଂ ଆହ। ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ଗାଥାଦ୍ୱଯେ ଯଂ ''ନତ୍ଥି ପୁତ୍ତସମଂ ପେମ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ପୁରିମକଂ ହୋତି। ଇଦଂ ''ନତ୍ଥି ପୁତ୍ତସମଂ ପେମ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ଦେୱପୁତ୍ତୱଚନଂ ଭଗୱତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା, ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ଅଜ୍ଝେ ପୱତ୍ତନତୋ ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ନାମ।

ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖକାଲେ ୱା କନ୍ତାରେ ୱା ମାତାପିତରୋ ପୁତ୍ତଧୀତରୋ ଘାତେତ୍ୱାପି ଅତ୍ତାନମେୱ ପୋସେନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ନତ୍ଥି ଅତ୍ତସମଂ ପେମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖକାଲାଦୀସୁ ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣସାରାଦୀନି, ଗୋମହିଂସାଦୀନିପି ଧଞ୍ଞଗହଣତ୍ଥାଯ ଧଞ୍ଞସ୍ସାମିକାନଂ ଦତ୍ୱା ଧଞ୍ଞମେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ନତ୍ଥି ଧଞ୍ଞସମଂଧନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୂରିଯାଦୀନଂ ଆଭା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତମଂ ଏକଦେସଂୱ ୱିନୋଦେତି, ପଞ୍ଞା ପନ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁମ୍ପି ଏକପଜ୍ଜୋତଂ ଏକୋଭାସଂ କାତୁଂ ସମତ୍ଥା, ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସେସୁପି ପଟିଚ୍ଛାଦକଂ କିଲେସତମମ୍ପି ୱିଧମତି, ତସ୍ମା ''ନତ୍ଥି ପଞ୍ଞାସମା ଆଭା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମୁଦ୍ଦୋ ଭୂମିଯା ଚ ଏକଦେସେଯେୱ ତିଟ୍ଠତି, ସୋ ଚ ଦେୱେ ଅୱୁଟ୍ଠେ ସତି ଖଯନସଭାୱୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ୱୁଟ୍ଠି ପନ

କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁପି ଯାୱ ଆଭସ୍ସରା ବ୍ରହ୍ମଲୋକାପି ପୂରା ଭୱତି, ତସ୍ମା ''ୱୁଟ୍ଠି ୱେ ପରମାସରା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

''ଇଦମେୱ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ନିଦ୍ଧାରିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ତୀଣିମାନି ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ''ତୀଣିମାନୀ''ତିଆଦିକଂ ସୁତ୍ତମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ଦୁଚ୍ଚରିତେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ନାମ। (୧୭)

୧୨୪। ନାନାୱିଧଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଆଚରିୟେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କତମଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ କତମଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଭୂରିପଞ୍ଞଭୂରିପଞ୍ଞୱନ୍ତ ଗୋତମ, ତଂ ଭୂରିପଞ୍ଞଂ ଗୋତମଂ ଅହଂ ପୁଚ୍ଛାମି। ଇଧ ଲୋକେ ଅନେକା ଯା ଜନତା ଭୀତା, ସା ଜନତା କିଂସୁ କତମା ଭୱେ। ଯୋ ଚ ମଗ୍ଗୋ ଅନେକାୟତନୋ ଇତି ପୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଚ ମଗ୍ଗୋ କିଂସୁ କତମୋ ଭୱେ। କିସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଠିତୋ ଜନୋ ପରଲୋକଂ ନ ଭାୟେ ନ ଭାୟେୟ୍ୟାତି ପୁଚ୍ଛତୀତି ଯୋଜନା।

ଦେୱପୁତ୍ତ ଯୋ ଜନୋ ସମ୍ମାୱାଚଞ୍ଚ ପଣିଧାୟ, ସମ୍ମାମନଞ୍ଚ ପଣିଧାୟ, କାୟେନ ପାପାନି ଅକୁବ୍ବମାନୋ ଚ ଭୱେ, ଅୟଂ ଏକୋ। ବହ୍ୱନ୍ନପାନଂ ଘରଂ ଆୱସନ୍ତୋ ଚ ଭୱେ, ଅୟଂ ଏକୋ। ସଦ୍ଧୋ ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନୋ ଚିତ୍ତମୁଦୁଭାୱେନ ମୁଦୁ ଚ ଭୱେ, ଅୟଂ ଏକୋ। ୱଦଞ୍ଞୂ ଯାଚକାନଂ ଯାଚନୱସେନ ୱୁତ୍ତୱଚନଞ୍ଞୂ ହୁତ୍ୱା ସଂୱିଭାଗୀ ଚ ଭୱେ, ଅୟଂ ଏକୋ। ଇତି ଏତେସୁ ଚତୂସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଠିତୋ ଜନୋ ଧମ୍ମେସୁ ଠିତୋ ହୁତ୍ୱା ପରଲୋକଂ ନ ଭାୟେ ନ ଭାୟେୟ୍ୟାତି ଯୋଜନା।

''ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ କତମଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ, କତମଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ନାମା''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ''ତତ୍ଥ ଯଂ ଆହା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ''କିଂସୂଧା''ତିଆଦିପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ''ୱାଚଂ ମନଞ୍ଚା''ତିଆଦିୱଚନେ ''ୱାଚଂ ମନଞ୍ଚ ପଣିଧାୟ ସମ୍ମା''ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଭଗୱା ଆହ, ଇଦଂ ''ୱାଚଂ…ପେ… ସମ୍ମା''ତି ୱଚନଂ ଅନୁଞ୍ଞାତେ ୱଚୀଯାଦିକେ ଅତ୍ଥେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ନାମ। ''କାୟେନ ପାପାନି ଅକୁବ୍ବମାନୋ''ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ଇଦଂ ''କାୟେନ …ପେ… ମାନୋ''ତି ୱଚନଂ ପାପକୁବ୍ବେନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପୱତ୍ତନତୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ନାମ। ''ବହ୍ୱନ୍ନ…ପେ… ନ ଭାୟେ''ତି ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ଇଦଂ ''ବହ୍ୱନ୍ନ…ପେ… ନ ଭାୟେ''ତି ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ନାମ। ଇଦଂ ''ୱାଚ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନୟଦ୍ୱୟେନ ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ ହୋତି।

''ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ''ନ୍ତିଆଦିକୋ ୱୁତ୍ତତ୍ଥୋୱ। ''ତସ୍ମିଂ ସବ୍ବପାପସ୍ସାତିଆଦିକେ କତମଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ, କତମଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ''ତତ୍ଥ ଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ଅହଂ କାୟସମାଚାରମ୍ପି ଦୁୱିଧେନ ୱଦାମି – ସେୱିତବ୍ବଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ କାୟସମାଚାରମ୍ପି ୱଦାମି, ଅସେୱିତବ୍ବଂ ସାୱଜ୍ଜଂ କାୟସମାଚାରମ୍ପି ଅହଂ ୱଦାମି। ୱଚୀସମାଚାରାଦୀସୁପି ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

''କିଞ୍ଚ ୱଡ୍ଢନହାୟନଂ ଆଗମ୍ମ କାୟସମାଚାରାଦିକଂ ସେୱିତବ୍ବାସେୱିତବ୍ବଭେଦେନ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ''କିଞ୍ଚେତଂ ପଟିଚ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅକୁସଲଧମ୍ମୱଡ୍ଢନଂ, କୁସଲଧମ୍ମହାୟନଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ କାୟସମାଚାରାଦୟୋ ନ ସେୱିତବ୍ବା, କୁସଲଧମ୍ମୱଡ୍ଢନଂ, ଅକୁସଲଧମ୍ମହାୟନଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ କାୟସମାଚାରାଦୟୋ ସେୱିତବ୍ବାତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବା। (୧୮)

୧୨୫। ନାନାୱିଧଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ ଆଚରିୟେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''କତମୋ ସୁତ୍ତୱିସେସୋ ଥୱୋ''ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ତଥା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅୟଂ ସୁତ୍ତୱିସେସୋ ଥୱୋ ନାମାତି ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଥୱୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେସୁ ଲୋକିୟାଦୀସୁ ସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେସୁ କତମୋ ସୁତ୍ତୱିସେସୋ ଥୱୋ ନାମାତି ପୁଚ୍ଛତି।

ମଗ୍ଗାନଂ ଜଙ୍ଘମଗ୍ଗଦିଟ୍ଠିମଗ୍ଗାଦୀନଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦିଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ସେଟ୍ଠୋ ଉତ୍ତମୋ। ସଚ୍ଚାନଂ ୱଚୀସଚ୍ଚଖତ୍ତିୟାଦିସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚପରମତ୍ଥସଚ୍ଚାନଂ ଚତୁରୋ ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟନିରୋଧନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦାୱସେନ ଚତୁରୋ ଅରିୟସଚ୍ଚା ପଦା ସେଟ୍ଠା ଉତ୍ତମା। ଧମ୍ମାନଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତସପ୍ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମାନଂ ୱିରାଗୋ ଅସଙ୍ଖତନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତୋ ୱିରାଗୋ ଧମ୍ମୋ ସେଟ୍ଠୋ ଉତ୍ତମୋ। ଦ୍ୱିପଦାନଂ ସବ୍ବଦେୱମନୁସ୍ସାଦୀନଂ ଦ୍ୱିପଦାନଂ ଚକ୍ଖୁମା ପଞ୍ଚୱିଧଚକ୍ଖୁମା ଭଗୱା ସେଟ୍ଠୋ ଉତ୍ତମୋତି ଯୋଜନା। ଅୟଂ ''ମଗ୍ଗାନଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ''ତିଆଦିସୁତ୍ତୱିସେସୋ ଥୱେ ଅତ୍ଥେ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଥୱୋ ନାମ।

‘‘ଅଯମେୱ ସୁତ୍ତୱିସେସୋ ଥୱୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଟୀଣିମାନି ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପଦା ଅହିମଚ୍ଛାଦଯୋ ୱା, ଦ୍ୱିପଦା ମନୁସ୍ସସକୁଣପକ୍ଖିଜାତିକାଦଯୋ ୱା, ଚତୁପ୍ପଦା ହତ୍ଥିଅସ୍ସଗୋମହିଂସାଦଯୋ ୱା, ବହୁପ୍ପଦା ସତପଦିଆଦଯୋ ୱା, ରୂପିନୋ କାମରୂପସତ୍ତା ୱା, ଅରୂପିନୋ ଅରୂପସତ୍ତା ୱା, ସଞ୍ଞିନୋ ସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତା ୱା, ଅସଞ୍ଞିନୋ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତା ୱା, ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞିନୋ ଭୱଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତା ୱା ଯାୱତା ଯତ୍ତକା ସତ୍ତା ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ତେସଂ ତତ୍ତକାନଂ ଅପଦାଦୀନଂ ସତ୍ତାନଂ ଯଦିଦଂ ଯୋ ଅଯଂ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ତଥାଗତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ସୋ ଅଯଂ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ତଥାଗତୋ ଅଗ୍ଗଂ ଅଗ୍ଗୋତି ଅକ୍ଖାଯତି, ସେଟ୍ଠଂ ସେଟ୍ଠୋତି ଅକ୍ଖାଯତି, ପୱରଂ ପୱରୋତି ଅକ୍ଖାଯତି, ଅଯଂ ପଠମୋ ଅଗ୍ଗୋ।

ସଙ୍ଖତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱା ସପ୍ପଚ୍ଚଯସଭାୱାନଂ ୱା, ଅସଙ୍ଖତାନଂ ପଚ୍ଚଯେହି ଅସଙ୍ଖରିତାନଂ ପଣ୍ଡିତମତ୍ତଭୂତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱା ଯାୱତା ଯତ୍ତକା ପଣ୍ଣତ୍ତୀ ୱୋହରୀଯନ୍ତି, ତତ୍ତକେହି ପଣ୍ଣତ୍ତୀହି ପଞ୍ଞତ୍ତେପେତବ୍ବାନଂ ତେସଂ ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯଦିଦଂ ଯୋ ଅଯଂ ମଦନିମ୍ମଦନୋ…ପେ… ଯୋ ଅଯଂ ନିରୋଧୋ, ଯଂ ଇଦଂ ନିବ୍ବାନମଗ୍ଗଫଲାନମାଲମ୍ବଣଂ ଭୱତି, ସୋ ଅଯଂ ମଦନିମ୍ମଦନାଦିକୋ ଧମ୍ମୋ ଅଗ୍ଗଂ ଅଗ୍ଗୋତି ଅକ୍ଖାଯତି…ପେ… ଅକ୍ଖାଯତି, ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଅଗ୍ଗୋ।

ସଙ୍ଘାନଂ ଯାୱତା ପଣ୍ଣତ୍ତି, ଗଣାନଂ ଯାୱତା ପଣ୍ଣତ୍ତି, ମହାଜନସନ୍ନିପାତାନଂ ଯାୱତା ପଣ୍ଣତ୍ତି ୱୋହରୀଯନ୍ତି, ତତ୍ତକେହି ପଣ୍ଣତ୍ତୀହି ପଞ୍ଞତ୍ତେପେତବ୍ବାନଂ ତେସଂ ସଙ୍ଘଗଣାଦୀନଂ ଯାନି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପୁଗ୍ଗଲାନି ପୁରିସଯୁଗାନି, ଯେ ଇମେ ଅଟ୍ଠ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲା…ପେ… ଲୋକସ୍ସ ଯଂ ଇଦଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ସଂୱିଜ୍ଜତି, ସୋ ଅଯଂ ଚତୁପୁରିସଯୁଗାଦିକୋ ତଥାଗତସାୱକସଙ୍ଘୋ ଅଗ୍ଗଂ ଅଗ୍ଗୋତି ଅକ୍ଖାଯତି…ପେ… ଅକ୍ଖାଯତି, ଅଯଂ ତତିଯୋ ଅଗ୍ଗୋ। ଇମାନି ତୀଣି ତଥାଗତନିବ୍ବାନଅରିଯସଙ୍ଘରତନାନି ଅଗ୍ଗାନି ଭୱନ୍ତି।

ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରୋ ଅପଦାଦିସବ୍ବସତ୍ତଲୋକତୋ ଉତ୍ତରୋ ସତ୍ଥା ଚ, କୁସଲପକ୍ଖତୋ କୁସଲଅନୱଜ୍ଜପକ୍ଖଭାୱତୋ ଉତ୍ତରୋ ଧମ୍ମୋ ଚ, ନରସୀହସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ଗଣୋ ଚ ଇତି ତୀଣି ସତ୍ଥୁଧମ୍ମଗଣରତନାନି ଅଗ୍ଗାନି, ତାନି ତୀଣି ସତ୍ଥୁଧମ୍ମଗଣରତନାନି ୱିସିସ୍ସରେ ଗୁଣୱସେନ ୱିସିସ୍ସନ୍ତି।

ସମଣପଦୁମସଞ୍ଚଯୋ ସରେ ରୁହମାନଂ ପଦୁମଂ ସୋଭନଂ ଇୱ ସାସନେ ସୋଭନସମଣପଦୁମସମୂହୋ ଗଣୋ ଚ, ଧମ୍ମୱରୋ ଚ, ୱିଦୂନଂ ସକ୍କତୋ ନରୱରଦମକୋ ନରୱରାନଂ ବ୍ରହ୍ମଦେୱମନୁସ୍ସରାଜରାଜମହାମଚ୍ଚାଦୀନଂ ଦମକୋ ଅନୁଦମକୋ ଚକ୍ଖୁମା ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଚ ଇତି ତୀଣି ଗଣଧମ୍ମବୁଦ୍ଧରତନାନି ଲୋକସ୍ସ ଉତ୍ତରି ଭୱନ୍ତି।

ଅପ୍ପଟିସମୋ ସତ୍ଥା ଚ, ନିରୁପଦାହୋ ନିଗ୍ଗତୋପଦାହୋ, ସନ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ ଚ ଅରିଯୋ ଗଣୱରୋ ଚ ଇତି ଯାନି ତୀଣି ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମଗଣରତନାନି ଅଗ୍ଗାନି, ତାନି ତୀଣି…ପେ… ନାନି ଖଲୁ ଏକଂସେନ ୱିସିସ୍ସରେ ୱିସିସ୍ସନ୍ତି।

ସଚ୍ଚନାମୋ ଅୱିତଥସଚ୍ଚଦେସନତୋ ସଚ୍ଚନାମୋ ଖେମୋ ସବ୍ବାଭିଭୂ ସବ୍ବେ ମନୁସ୍ସଦେୱାଦିକେ ଅନଭିଭୱମାନୋପି ଗୁଣାତିରେକୱସେନ ଅଭିଭୱମାନୋ ୱିଯ ପୱତ୍ତନତୋ ସବ୍ବାଭିଭୂ ଜିନୋ ଚ, ସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ଅୱିତଥସଭାୱତୋ ସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ଚ, ତସ୍ସ ସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ଉତ୍ତରି ଉତ୍ତମୋ ଅଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମୋ ନତ୍ଥି, ୱିଞ୍ଞୂନଂ ନିଚ୍ଚଂ ପୂଜିତୋ ପୂଜାରହୋ ଅରିଯସଙ୍ଘୋ ଚ ଇତି ତୀଣି ଲୋକସ୍ସ ଉତ୍ତରି ଉତ୍ତମାନି ଭୱନ୍ତି।

ଏକାଯନପଦସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୭୦) ବହୁଧା ୱୁତ୍ତୋ। ଜାତିଖଯନ୍ତଦସ୍ସୀ ହିତାନୁକମ୍ପୀ ଭଗୱା ଏକାଯନଂ ମଗ୍ଗଂ ପଜାନାତି। ‘‘ଯଂ ଏକାଯନଂ ମଗ୍ଗଂ ପଜାନାତି, ତେନ ମଗ୍ଗେନ କିଂ ତରତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଭାୱତୋ ‘‘ଏତେନ ମଗ୍ଗେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ମଗ୍ଗଂ ଭଗୱା ଜାନାତି, ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ ପୁବ୍ବେ ଅତୀତମଦ୍ଧାନଂ ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଅରିଯା ଓଘଂ ସଂସାରୋଘଂ ତରିଂସୁ, ଅନାଗତମଦ୍ଧାନଂ ତରିସ୍ସନ୍ତି, ଯେ ଚାପି ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତେ ଚାପି ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ତରନ୍ତି, ୱିସୁଦ୍ଧିପେକ୍ଖା ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଅପେକ୍ଖମାନା ସତ୍ତା ଦେୱମନୁସ୍ସସେଟ୍ଠଂ ତାଦିସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣଂ ତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ନମସ୍ସନ୍ତି, ଇତି ଅଯଂ ନାନାୱିଧସୁତ୍ତୱିସେସୋପି ଥୱେ ରତନତ୍ତଯେ, ରତନତ୍ତଯଗୁଣେ ଚ ୱାଚକଞ୍ଞାପକଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଥୱୋ ନାମ। ଇଚ୍ଚେତଂ ସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱିସେସଦସ୍ସକୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୱିସେସୋପି ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅମ୍ହାକାଚରିଯ ତୁମ୍ହେହି ଅମ୍ହାକାଚରିଯେହି ସୋଳସସପ୍ପଭେଦସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତଞ୍ଚେୱ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧଂ ଲୋକିଯାଦିସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତଞ୍ଚ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘ତେସୁ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀସୁ ସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱିସେସେସୁ କତମଂ ସୁତ୍ତୱିସେସଂ କତମେନ ସୁତ୍ତୱିସେସେନ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଲୋକିଯଂସୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ – ‘‘ଏୱଂ ଦୁୱିଧମ୍ପି ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ନାନାସୁତ୍ତପଦାନି ଉଦାହରନ୍ତେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦୀହି ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ‘ଲୋକିଯଂ

ସୁତ୍ତ’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧ’’ନ୍ତି (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୭୦) ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ସୋଳସୱିଧେସୁ ସଂକିଲେସଭାଗିୟାଦୀସୁ ସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱିସେସେସୁ ଚେୱ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେସୁ ଲୋକିୟାଦୀସୁ ସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱିସେସେସୁ ଚ ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ପୱତ୍ତଂ ଲୋକିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିୟସୁତ୍ତେନ ସମାନତ୍ଥଭାୱେନ ସଂସନ୍ଦତି, କୁସଲପକ୍ଖେ ପୱତ୍ତଂ ଲୋକିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ୱାସନାଭାଗିୟସୁତ୍ତେନ ସମାନତ୍ଥଭାୱେନ ସଂସନ୍ଦତି, ତସ୍ମା ଲୋକିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ଏକୱିଧମ୍ପି ସଂକିଲେସଭାଗିୟେନ ଚ ୱାସନାଭାଗିୟେନ ଚ ଦ୍ୱୀହି ସୁତ୍ତେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ଦସ୍ସନପକ୍ଖେ ପୱତ୍ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସନଭାଗିୟେନ ସମାନତ୍ଥଭାୱେନ ସଂସନ୍ଦତି, ଭାୱନାପକ୍ଖେ ପୱତ୍ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁତ୍ତଂ ଭାୱନାଭାଗିୟେନ ସମାନତ୍ଥଭାୱେନ ସଂସନ୍ଦତି, ଅସେକ୍ଖପକ୍ଖେ ପୱତ୍ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁତ୍ତଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟେନ ସମାନତ୍ଥଭାୱେନ ସଂସନ୍ଦତି, ତସ୍ମା ଲୋକୁତ୍ତରମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସନଭାଗିୟେନ ଚ ଭାୱନାଭାଗିୟେନ ଚ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟେନ ଚ ତୀହି ସୁତ୍ତେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ସେସେସୁପି ସଂସନ୍ଦନୟୋଜନା କାତବ୍ବା।

ଅମ୍ହାକାଚରିୟ ତୁମ୍ହେହି ଅମ୍ହାକାଚରିୟେହି ନୟଦସ୍ସନୱସେନ ସୁତ୍ତୱିସେସସଂସନ୍ଦନଂ ଦସ୍ସିତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କିମତ୍ଥାୟ ସଂକିଲେସଭାଗିୟାଦିଭେଦେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ୱାସନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ସଂକିଲେସଭାଗିୟସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଗ୍ଘାତାୟା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୁତ୍ତୱସେନ ସୁତ୍ତତ୍ଥା ଗହିତା।

‘‘ୟଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ଆଚରିୟେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ କିତ୍ତକେହି ସୁତ୍ତେହି ୱିଭଜିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁତ୍ତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ଛବ୍ବିସତିୟା ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ତେ ଛବ୍ବୀସତି ପୁଗ୍ଗଲା କତିହି ସୁତ୍ତେହି ସମନ୍ୱେସିତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେ ତୀହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦସ୍ସନଭାଗିୟେନ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେନ, ଭାୱନାଭାଗିୟେନ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେନ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟେନ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେନ ଚାତି ତୀହି ସୁତ୍ତେହି ତେ ଛବ୍ବୀସତି ପୁଗ୍ଗଲା ସମନ୍ୱେସିତବ୍ବା।

‘‘କତମେହି କତମେହି କତମଂ କତମଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ ଦସ୍ସନଭାଗିୟ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ତୀସୁ ଦସ୍ସନଭାଗିୟାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ। ତତ୍ଥାତି ୱା ତେସୁ ଛବ୍ବୀସତିୟା ପୁଗ୍ଗଲେସୁ। ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ଦସ୍ସନଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ଏକବୀଜିନା ପୁଗ୍ଗଲେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ…ପେ… ଧମ୍ମାନୁସାରିନା ପୁଗ୍ଗଲେନ ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ, ଇତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ଦସ୍ସନଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦସ୍ସନଗ୍ଗହଣେନ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଟ୍ଠୋପି ଗହିତୋ, ତସ୍ମା ଏକବୀଜିକୋଲଂକୋଲସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମା ଫଲଟ୍ଠାପି ଗହିତା।

ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ପନ ୟୋ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ନାମ, ସଦ୍ଧାୟ ସମାପତ୍ତିଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ଇତି ସଦ୍ଧାୟ ସମାପତ୍ତିୟା ଅନୁସ୍ସରଣତୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ନାମ। ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାୟ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଏକବୀଜିକୋଲଂକୋଲସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ ଭୱତି। ୟୋ ପନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ପଞ୍ଞଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ନାମ, ଧମ୍ମେନ ପଞ୍ଞାୟ ସମାପତ୍ତିଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ଇତି ଧମ୍ମେନ ପଞ୍ଞାୟ ସମାପତ୍ତିୟା ଅନୁସ୍ସରଣତୋ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ନାମ। ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଫଲକ୍ଖଣେ ଦିଟ୍ଠିୟା ପଞ୍ଞାୟ ନିରୋଧଂ ପତ୍ତତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିପତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଏକବୀଜି…ପେ… ପରମୋ ଭୱତି। ଧମ୍ମୋତି ଚେତ୍ଥ ପଞ୍ଞା ଗହିତା। ଇତି ପଭେଦତୋ ଦ୍ୱେ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା, ଛ ଫଲଟ୍ଠାତି ଅଟ୍ଠହି ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲେହି, ସମ୍ପିଣ୍ଡିତେ ପନ ପଞ୍ଚହି ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲେହି ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ଦସ୍ସନଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ଇମେସଂ ଏକବୀଜିଆଦୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସତ୍ତା ଚେୱ ଦସ୍ସନଭାଗିୟତ୍ତା ଚ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ଦସ୍ସନଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ଏତ୍ତକେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ନିୟମେତ୍ୱା ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ଦସ୍ସନଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ କିତ୍ତକେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା –

‘‘ଭାୱନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ଦ୍ୱାଦସହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ସକଦାଗାମିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପଟିପନ୍ନେନ, ସକଦାଗାମିନା, ଅନାଗାମିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପଟିପନ୍ନେନ, ଅନାଗାମିନା, ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାୟିନା, ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାୟିନା, ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାୟିନା, ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାୟିନା , ଉଦ୍ଧଂସୋତେନ ଅକନିଟ୍ଠଗାମିନା, ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତେନ, ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତେନ, କାୟସକ୍ଖିନା ଚାତି ଭାୱନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ଇମେହି ଦ୍ୱାଦସହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି –

ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାପି ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ଭାୱନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ। ସକଦା…ପେ… ପନ୍ନେନ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଟ୍ଠେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ,

ସକଦାଗାମିନା ସକଦାଗାମିଫଲଟ୍ଠେନ, ଅନାଗାମି…ପେ… ପନ୍ନେନ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଟ୍ଠେନ, ଅନାଗାମିନା ଅନାଗାମିଫଲଟ୍ଠେନ, ଅୱିହାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଆୟୁୱେମଜ୍ଝଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟନସଭାୱେନ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାୟୀନାମକେନ ଅନାଗାମିନା, ଆୟୁୱେମଜ୍ଝଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟନସଭାୱେନ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାୟୀନାମକେନ ଅନାଗାମିନା, ଅସଙ୍ଖାରେନ ଅପ୍ପୟୋଗେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟନସଭାୱେନ ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାୟୀନାମକେନ ଅନାଗାମିନା, ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପୟୋଗେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟନସଭାୱେନ ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାୟୀନାମକେନ ଅନାଗାମିନା, ଅୱିହାଦୀହି ଉଦ୍ଧଂ ଅତପ୍ପାଦୀସୁ ଉପପତ୍ତିସୋତେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟନସଭାୱେନ ଉଦ୍ଧଂସୋତନାମକେନ ଅନାଗାମିନା, ଅକନିଟ୍ଠଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟନସଭାୱେନ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀନାମକେନ ଅନାଗାମିନା, ସଦ୍ଧାୟ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତନାମକେନ ଅନାଗାମିନା, ଦିଟ୍ଠିୟା ପଞ୍ଞାୟ ନିରୋଧଂ ପତ୍ତତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତନାମକେନ ଅନାଗାମିନା ଚାତି ଇମେହି ଏକାଦସହି ଅଝାନଲାଭୀପୁଗ୍ଗଲେହି ଚ, କାୟେନ ନାମକାୟେ ଫୁଟ୍ଠାନଂ ଅରୂପଝାନାନଂ ଅନନ୍ତରଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ଇତି ସଚ୍ଛିକରଣତୋ କାୟସକ୍ଖୀନାମକେନ ଝାନଲାଭିନା ଚାତି ଦ୍ୱାଦସହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ଇମେସଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସତ୍ତା ଚେୱ ଭାୱନାଭାଗିୟତ୍ତା ଚ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ଭାୱନାଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ଏତ୍ତକେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ନିୟମେତ୍ୱା ଆଚରିୟେନ ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ‘‘କିତ୍ତକେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା –

‘‘ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନୱହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତେନ, ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତେନ, ସୁଞ୍ଞତୱିମୁତ୍ତେନ, ଅନିମିତ୍ତୱିମୁତ୍ତେନ, ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୁତ୍ତେନ, ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତେନ, ସମସୀସିନା, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେହି, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଚାତି ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ଇମେହି ନୱହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି –

ୱୁତ୍ତଂ । ତତ୍ଥ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ସଦ୍ଧାୟ କିଲେସେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଅରହତ୍ତଫଲକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ଅରହା, ତେନ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତେନ। ପଞ୍ଞାୟ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଅରହତ୍ତଫଲକ୍ଖଣେ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ଅରହା, ତେନ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତେନ। ସୁଞ୍ଞତୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତେନ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନେନ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ସୁଞ୍ଞତୱିମୁତ୍ତୋ ଅରହା, ତେନ ସୁଞ୍ଞତୱିମୁତ୍ତେନ। ଅନିମିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତେନ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନେନ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଅନିମିତ୍ତୱିମୁତ୍ତୋ ଅରହା, ତେନ ଅନିମିତ୍ତୱିମୁତ୍ତେନ। ଅପ୍ପଣିହିତାନୁପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତେନ ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନେନ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୁତ୍ତୋ ଅରହା, ତେନ ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୁତ୍ତେନ। ଉଭତୋ ରୂପକାୟନାମକାୟତୋ ଉଭତୋଭାଗତୋ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ଅରହା, ତେନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତେନ। ପୁରିମା ପଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲା ଅଝାନଲାଭିନୋ ଗହିତା, ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ପନ ଝାନଲାଭୀଗହିତୋ।

ସମସୀସୀ ନାମ ଇରିୟାପଥସମସୀସୀ, ରୋଗସମସୀସୀ, ଜୀୱିତସମସୀସୀତି ତିୱିଧା ହୋନ୍ତି। ଇମେସୁ ତୀସୁ ସମସୀସୀସୁ ୟୋ ଅରହା ଚତୂସୁ ଇରିୟାପଥେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଇରିୟାପଥେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଇରିୟାପଥଂ ଅସଙ୍କମିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଇରିୟାପଥେୟେୱ ପରିନିବ୍ବାୟତି, ଅୟଂ ଅରହା ଇରିୟାପଥସମସୀସୀ ନାମ। ୟୋ ଅରହା ୟସ୍ମିଂ ରୋଗେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ତତୋ ରୋଗତୋ ଅନୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ରୋଗେୟେୱ ପରିନିବ୍ବାୟତି, ଅୟଂ ଅରହା ରୋଗସମସୀସୀ ନାମ। ୟୋ ଅରହା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱୀଥିୟାନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରିତ୍ୱା ତତୋ ମରଣାସନ୍ନଜୱନୱୀଥିୟାନନ୍ତରମେୱ ପରିନିବ୍ବାୟତି, ଅୟଂ ଅରହା ୱାରସମତାୟ ଜୀୱିତସମସୀସୀ ନାମ। ୱାରସମତାତି ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱୀଥି ମଗ୍ଗୱିଥ୍ୟାନୁୱତ୍ତକତ୍ତା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱୀଥିଅନନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତମାନାୟପି ମରଣାସନ୍ନୱୀଥି ମଗ୍ଗୱୀଥିଅନନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତାତି ୱତ୍ତବ୍ବାରହା, ତସ୍ମା ୱୀଥିଅନନ୍ତରତା ୱାରସମତା ନାମ। ତାୟ ୱାରସମତାୟ ଚ ଜୀୱିତସମସୀସୀ ୱୁତ୍ତୋ।

ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣୀତି ଏତ୍ଥପି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱୀଥିୟାନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ପୱତ୍ତୱୀଥିୟା ପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱୀଥିଅନନ୍ତରତାୟ ୱାରସମତାୟ ‘‘ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମ୍ପି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱୀଥିୟାନନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ପୱତ୍ତୱୀଥିୟା ପଠମଂ ପୱତ୍ତତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମିନା ଜୀୱିତସମସୀସିନା, ସବ୍ବେହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେହି, ସବ୍ବେହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଚାତି ଇମେହି ନୱହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ଇମେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସତ୍ତା ଚେୱ ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟତ୍ତା ଚ ଏୱଂ ଇମିନା ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁତ୍ତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପକାରେନ ୱୁତ୍ତେହି ଇମେହି ଛବ୍ବୀସତିୟା ପୁଗ୍ଗଲେହି ଅରିୟେହି ଦସ୍ସନଭାଗିୟଭାୱନାଭାଗିୟଅସେକ୍ଖଭାଗିୟସୁତ୍ତାନଂ ୱସେନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁତ୍ତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସକଲଲୋକୁତ୍ତରସୁତ୍ତନ୍ତା ଚେୱ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସସୁତ୍ତନ୍ତା ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ସୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ତକେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଆଚରିୟେନ ନିୟମେତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''ଲୋକିୟଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ସୁତ୍ତଂ କିତ୍ତକେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଲୋକିୟଂ ସୁତ୍ତଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ଏକୂନୱୀସତିୟା ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ତେ ଏକୂନୱୀସତି ଲୋକିୟା ପୁଗ୍ଗଲା କତମେହି ଧମ୍ମେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସମନ୍ୱେସିତବ୍ବା''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ତେ ଚରିତେହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ଏକୂନୱୀସତି ଲୋକିୟା ପୁଗ୍ଗଲା ଚରିତେହି ଚରିତୱିସେସେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସମନ୍ୱେସିତବ୍ବାତି। ''କଥଂ ଚରିତେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା''ତି ୱୁତ୍ତେ ''କେଚି ରାଗଚରିତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ରାଗଚରିତଦୋସଚରିତାଦୀହି ଚରିତେହି ଏକୂନୱୀସତି ଲୋକିୟପୁଗ୍ଗଲା ରାଗଚରିତା, କେଚି ଦୋସଚରିତା…ପେ… ମୋହଚରିତୋ ଚାତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଇତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେହି ଇମେହି ଏକୂନୱୀସତିୟା ପୁଗ୍ଗଲେହି ଲୋକିୟସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ''ଲୋକିୟ''ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞେନ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ''ସଂକିଲେସଭାଗିୟଂ ଲୋକିୟ''ନ୍ତି ୱିସେସତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ।

ଲୋକିୟଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ସୁତ୍ତଂ ଏତ୍ତକେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଆଚରିୟେନ ନିୟମେତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''ୱାସନାଭାଗିୟଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ସୁତ୍ତଂ କତମେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ୱାସନାଭାଗିୟ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱାସନାଭାଗିୟଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ସୁତ୍ତଂ ସୀଲୱନ୍ତେହି ପୁଗ୍ଗଲେହି, ଧମ୍ମେହି ଚ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ''କିତ୍ତକା ସୀଲୱନ୍ତପୁଗ୍ଗଲା''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ତେ ସୀଲୱନ୍ତୋ ପଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''କିତ୍ତକା ଧମ୍ମା''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ପକତିସୀଲ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ପକତିସୀଲୱନ୍ତୋ ଚ ସମାଦାନସୀଲୱନ୍ତୋ ଚ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦୱନ୍ତୋ ଚ ସମଥୱନ୍ତୋ ଚ ୱିପସ୍ସନାୱନ୍ତୋ ଚାତି ପଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲା, ପକତିସୀଲଧମ୍ମୋ ଚ ସମାଦାନସୀଲଧମ୍ମୋ ଚ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦଧମ୍ମୋ ଚ ସମଥଧମ୍ମୋ ଚ ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମୋ ଚାତି ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମାତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ପୁଗ୍ଗଲେହି, ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ଧମ୍ମେହି ୱାସନାଭାଗିୟଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନେକଦେସଂ ସୁତ୍ତଂ ଯଥାକ୍କମଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି।

ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସନଭାଗିୟୱାସନାଭାଗିୟଅସେକ୍ଖଭାଗିୟସୁତ୍ତେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଆଚରିୟେନ ନିୟମେତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତଂ, ଅମ୍ହେହି ଚ ଞାତଂ, ''ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ ସୁତ୍ତଂ କିତ୍ତକେହି ସୁତ୍ତେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ…ପେ… ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

''ଲୋକିୟଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ କିତ୍ତକେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଲୋକିୟଞ୍ଚ…ପେ… ଉଭୟେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଭୟେନାତି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରେନ, ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନେନ ସମାନନ୍ତଭାୱେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି।

''ଞାଣଂ କିତ୍ତକେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଞାଣଂ ପଞ୍ଞାୟା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଞାଣଂ ଆଗତଂ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଞାଣଂ ଞାଣପରିୟାୟେନ ପଞ୍ଞାଦିନା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି।

''ଞେୟ୍ୟଂ କିତ୍ତକେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଞେୟ୍ୟଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଞେୟ୍ୟଂ ଆଗତଂ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଞେୟ୍ୟଂ ଞେୟ୍ୟପରିୟାୟେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି।

''ଞାଣଞ୍ଚ ଞେୟ୍ୟଞ୍ଚ କିତ୍ତକେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଞାଣଞ୍ଚ ଞେୟ୍ୟଞ୍ଚ ତଦୁଭୟେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଞାଣଞେୟ୍ୟା ଆଗତା, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଞାଣଞେୟ୍ୟା ଞାଣଞେୟ୍ୟପରିୟାୟେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି।

ଦସ୍ସନସୁତ୍ତେ ଯଥା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ତଥା ଉପଧାରୟିତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନତୋ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ଭାୱନାସୁତ୍ତେ ଯଥା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ତଥା ଉପଧାରୟିତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନତୋ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ତଦୁଭୟଂ ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଭାୱନା ଚ ସୁତ୍ତେ ଯଥା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ତଥା ଉପଧାରୟିତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନତୋ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

''ସକୱଚନଂପରୱଚନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏୱମେୱ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଚ ଏକତୋ ଚ ସୁତ୍ତେ ଯଥା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ତଥା ଉପଧାରୟିତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନତୋ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ''ଏତ୍ତକମେୱ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଯଂ ୱା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

''ୱିପାକସ୍ସ ହେତୁ କମ୍ମମେୱା''ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଦୁୱିଧୋ ହେତୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କିଲେସା ସଂକିଲେସଭାଗିୟସୁତ୍ତେନ ସମାନନ୍ତଭାୱେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତୋ ସମୁଦୟୋ ୱା କିଲେସସଙ୍ଖାତୋ ସମୁଦୟୋ ୱା ଅକୁସଲସଙ୍ଖାତୋ ସମୁଦୟୋ ୱା ସଂକିଲେସଭାଗିୟେନ ସୁତ୍ତେନ ସମାନନ୍ତଭାୱେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ। ଲୋକିୟକୁସଲହେତୁସଙ୍ଖାତୋ ସମୁଦୟୋ ୱା ଲୋକିୟକୁସଲସଙ୍ଖାତୋ ସମୁଦୟୋ ୱା ୱାସନାଭାଗିୟେନ ସୁତ୍ତେନ ସମାନନ୍ତଭାୱେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ।

କମ୍ମଞ୍ଚ ୱିପାକୋ ଚ ଯଥାରହଂ ଲବ୍ଭମାନସୁତ୍ତେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋତି ସାମଞ୍ଞୱସେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ‘‘କୁସଲଂ କତମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତତ୍ଥ କୁସଲ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ଅଟ୍ଠୱୀସତିୟା ସାସନପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେସୁ କୁସଲଂ ଚତୂହି ସୁତ୍ତେହି ସମାନତ୍ଥଭାୱେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ‘‘କତମେହି ଚତୂହୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ୱାସନାଭାଗିୟେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋକିୟକୁସଲଂ ୱାସନାଭାଗିୟେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା, ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ଦସ୍ସନଭାଗିୟେନ, ୱାସନାଭାଗିୟେନ, ଅସେକ୍ଖଭାଗିୟେନ ଚ ଯଥାରହଂ ସମାନତ୍ଥଭାୱେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। କୁସଲଂ ଏତ୍ତକେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ନିୟମେତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତଂ, ‘‘ଅକୁସଲଂ କତମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅକୁସଲ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଞ୍ଚ କତମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘କୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଞ୍ଚ ତଦୁଭୟେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ତଦୁଭୟଂ ଆଗତଂ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତେନ ତଦୁଭୟେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

‘‘ଅନୁଞ୍ଞାତଂ କତମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅନୁଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ଭଗୱତୋ ଅନୁଞ୍ଞାତାୟ ସମାନତାୟ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ‘‘କତିୱିଧଂ ଅନୁଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତଂ ପଞ୍ଚୱିଧ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ଯାସୁ ଯାସୁ ଭୂମୀସୁ ଦିସ୍ସତି, ତଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମୀସୁ ଆଗତେନ ସମାନେନ କପ୍ପିୟାନୁଲୋମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ଇମିନା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ଆଚରିୟେନ ନିୟମେତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତଂ, ‘‘ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ କତମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଭଗୱତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଭଗୱତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତକାରଣେନ ସୁତ୍ତେ ଆଗତେନ ୱତ୍ଥୁନା କାରଣଫଲଭାୱେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ। ଯଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଯାସୁ ଯାସୁ ଭୂମୀସୁ ଦିସ୍ସତି, ତଂ ପନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମୀସୁ ଆଗତେନ ପାକଟେନ ଅକପ୍ପିୟାନୁଲୋମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

‘‘ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ କତମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ ତଦୁଭୟେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ ଆଗତଂ, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତେନ ତଦୁଭୟେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଂ।

‘‘ଥୱୋ କତମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଥୱୋ ପସଂସାୟା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଯା ଯା ପସଂସା ଆଗତା, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତାୟ ତାୟ ତାୟ ପସଂସାୟ ଥୱୋ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ। ‘‘ଯୋ ଥୱୋ ପସଂସାୟ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ, ସୋ ଥୱୋ କତିୱିଧେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ସୋ ପଞ୍ଚୱିଧେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱତୋ ଥୱୋ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ଥୱୋ ଚ ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ଥୱୋ ଚ ଅରିୟଧମ୍ମାନଂ ସିକ୍ଖାୟ ଥୱୋ ଚ ଲୋକିୟଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିୟା ଥୱୋ ଚାତି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଥୱୋ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ।

ଅମ୍ହାକାଚରିୟ ଅମ୍ହାକାଚରିୟେନ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା ସାସନପଟ୍ଠାନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତା, ‘‘କତମାନି ତାନି ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦାନୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭୂମୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସାସନପଟ୍ଠାନେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭୂମି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦିଇନ୍ଦ୍ରିୟଭୂମି ଯେହି ନୱହି ପଦେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ସାସନପଟ୍ଠାନେ କିଲେସଭୂମି ଯେହି ନୱହି ପଦେହି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା, ଏୱଂ ଇମିନା ପକାରେନ ଏତାନି ମୂଲପଦାନି ନୱ ପଦାନି କୁସଲପଦାନି, ନୱ ପଦାନି ଅକୁସଲପଦାନୀତି ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦାନି ହୋନ୍ତି। ସାସନପଟ୍ଠାନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ‘‘କେନ କାରଣେନ ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା ସାସନପଟ୍ଠାନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ୱିଞ୍ଞାୟତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହୀତି ତତୋ ଏୱ ଅଟ୍ଠାରସମୂଲପଦାନଂ ସାସନପଟ୍ଠାନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅଟ୍ଠାରସ ମୂଲପଦା କୁହିଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବା? ସାସନପଟ୍ଠାନେ’’ତି ଯଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ୱଚନେନ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି। ‘‘କେନ ମୂଲପଦାନଂ ନୱକୁସଲପଦନୱଅକୁସଲପଦଭାୱେନ ଅଟ୍ଠାରସଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାୟତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ତେନାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ମୂଲପଦାନଂ ନୱକୁସଲପଦନୱଅକୁସଲପଦଭାୱତୋ ଆୟସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ –

‘‘ନୱହି ଚ ପଦେହି କୁସଲା, ନୱହି ଚ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଅକୁସଲପକ୍ଖା;

ଏତେ ଖୋ ମୂଲପଦା, ଭୱନ୍ତି ଅଟ୍ଠାରସ ପଦାନୀ’’ତି। –

ଯଂ ୱଚନଂ ଆହ, ତେନ ‘‘ନୱହି…ପେ… ପଦାନୀ’’ତି ୱଚନେନ ମୂଲପଦାନଂ ନୱକୁସଲପଦନୱଅକୁସଲପଦଭାୱେନ ଅଟ୍ଠାରସଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି।

‘‘ଯଂ ଯଂ ସଂକିଲେସଭାଗିୟାଦିସୋଳସୱିଧଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଞ୍ଚେୱ ଯଂ ଯଂ ଲୋକିୟାଦିଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଆଚରିୟେନ ନିଦ୍ଧାରିତଂ, ଏତ୍ତକମେୱ ପରିପୁଣ୍ଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତଂ ଯୁଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ନିୟୁତ୍ତଂ ସାସନପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯଥାନିଦ୍ଧାରିତସାସନପଟ୍ଠାନତୋ ଯଂ ଯଂ ଅଞ୍ଞଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ନିଦ୍ଧାରିତଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ତଂ ଅଞ୍ଞଂ ସାସନପଟ୍ଠାନଂ ନିଯୁତ୍ତଂ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତଂ ଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

''ଯଂ ଲୋକୋ ପୂଜଯତେ…ପେ… ନିଯୁତ୍ତଂ ସାସନପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଯତ୍ତକୋ ୱଚନକ୍କମୋ ଭାସିତୋ, ଏତ୍ତକେନ ୱଚନକ୍କମେନ କିଂ ନେତ୍ତି ସମତ୍ତା, ଉଦାହୁ ଅସମତ୍ତା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ''ଏତ୍ତାୱତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଯସ୍ମତା ମହାକଚ୍ଚାନେନ ଯା ନେତ୍ତି ଭାସିତା, ଭଗୱତା ସା ନେତ୍ତି ଅନୁମୋଦିତା, ମୂଲସଙ୍ଗୀତିଯଂ ସଙ୍ଗାଯନ୍ତେହି ଥେରାସଭେହି ଯା ନେତ୍ତି ସଙ୍ଗୀତା, ସା ନେତ୍ତି ''ଯଂ ଲୋକୋ ପୂଜଯତେ…ପେ… ନିଯୁତ୍ତଂ ସାସନପଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ଏତ୍ତାୱତା ୱଚନକ୍କମେନ ସମତ୍ତା ପରିପୁଣ୍ଣାୱ ହୋତି।

ଇତି ସମତ୍ତାଯ ଆଯସ୍ମତା ମହାକଚ୍ଚାନେନ ଭାସିତାଯ ଭଗୱତା ଅନୁମୋଦିତାଯ ମୂଲସଙ୍ଗୀତିଯଂ ସଙ୍ଗାଯନ୍ତେହି ଥେରାସଭେହି ସଙ୍ଗୀତାଯ ନେତ୍ତିଯା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ସଦ୍ଧମ୍ମପାଲନାମେନ ମହାଧମ୍ମରାଜଗୁରୁନା ମହାଥେରେନ ରଚିତା ଜିନପୁତ୍ତାନଂ ହିତକରା ନେତ୍ତିୱିଭାୱନା ଛଦ୍ଧୀସାଧିକନୱସତେ ସକ୍କରାଜେ ସାୱଣମାସେ ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ନୱମଦିୱସେ ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନସମଯେ ସମତ୍ତା।

ଇତି ସାସନପଟ୍ଠାନେ ସତ୍ତିବଲାନୁରୂପା ରଚିତା ୱିଭାୱନା

ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଗମନକଥା

ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମୋ ନାଥୋ, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ନାଯକୋ;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଗୋତମୋ ଜିନୋ, ଅନେକଗୁଣଲଙ୍କତୋ।

ସାସନଂ ତସ୍ସ ସେଟ୍ଠସ୍ସ, ଅଟ୍ଠୱସ୍ସସତାଧିକଂ;

ଦ୍ୱିସହସ୍ସଂ ଯଦା ପତ୍ତଂ, ନିମ୍ମଲଂ ୱଡ୍ଢନଂ ସୁଭଂ।

ତଦା ଭୂମିସ୍ସରୋ ମହାଧମ୍ମରାଜା ମହିଦ୍ଧିକୋ;

ଆଣାଚକ୍କେନ ସାରେତି, ରାଜା ନୋଅନୁୱତ୍ତକେ।

ଲଦ୍ଧା ସେତଗଜେ ୱରେ, ଲୋକେ ୱିମ୍ହଯଜାନକେ;

ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ମହାୱୀରୋ, ପୁଞ୍ଞଂ କତ୍ୱାଭିମୋଦତି।

ତସ୍ମିଂ ୱସ୍ସେୱ ସାୱଣେ, ମାସେ ନୱମଦିୱସେ;

ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନେ କାଲେ, ନିଟ୍ଠତ୍ତାଯଂ ୱିଭାୱନା।

ଯତ୍ତକଂ ସାସନଂ ଠିତଂ, ତତ୍ତକଂ ରଚିତଂ ମଯା;

ଠାତୁ ନେତ୍ତିୱିଭାୱନା, ଜିନପୁତ୍ତହିତାୱହା।

ଇତି ତଂ ରଚଯନ୍ତେନ, ପୁଞ୍ଞଂ ଅଧିଗତଂ ମଯା;

ହୋନ୍ତୁ ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ, ସବ୍ବେ ୱିମୁତ୍ତିଭାଗିନୋ।

ରାଜଦେୱୀ ପୁତ୍ତନତ୍ତା, ପନତ୍ତା ଚ ସଜାତିକା;

ସବ୍ବେ ରଜ୍ଜସୁଖେ ଠତ୍ୱା, ଚରନ୍ତୁ ଚରିତଂ ସୁଖୀ।

ଦେୱୋ କାଲେ ସୁୱସ୍ସତୁ, ସବ୍ବୋ ରଟ୍ଠଜନୋ ସୁଖୀ;

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅହିଂସନ୍ତୋ, ପିୟୋ ହୋତୁ ହିତାୱହୋତି।

ନେତ୍ତିୱିଭାୱିନୀ ନିଟ୍ଠିତା।